

שבוע פרשת אחרי מות

(10 - 16 April 11)

ר' - י"ב ניסן ה'תשנ"א

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדַבַּרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹא־הִבֵּה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מָטָר אַרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאַסַּפְתִּי דֶגְגְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לְכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַפִּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאָבַדְתֶּם מֵהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לְכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיְכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי כִּנְדוּיָהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצַת הַכְּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לְכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרֵם אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהִייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמַת.

נכון לומר קודם התפילה:

הַרְיֵנִי מִקְבַּל עָלַי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּהָ הַתְּפִלָּה בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלָל שִׁיעוֹר תְּהִלָּת כּפִי שִׁמְתַחֵלֵק לִימֵי הַחֹדֶשׁ.
יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִבְרַכּוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם: וּבְרַכְּךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרְךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַגְדֶּךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשֶׁם לְךָ שְׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמְצוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמְצוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, כְּכֹל לְבָבְךָ וּכְכֹל נַפְשְׁךָ וּכְכֹל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מְזֻמֹּר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אֶל־תַּחֲרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתַחוּ דִּבְרוּ אֹתִי לְשׁוֹן שֹׁקֵר: ג וּדְבָרֵי שִׁנְאָה סִבְבוּנִי וַיִּלְחַמוּנִי חֲנָם: ד תַּחַת־אֲהַבְתִּי וַשְׁטָנוּנִי וְאֲנִי תַפְלָה: ה וַיִּשְׁמְעוּ עָלַי רָעָה תַחַת טוֹבָה וַשִּׁנְאָה תַחַת אֲהַבְתִּי: ו הִפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשֹׁמֵן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ: ז בַּהֲשַׁפְטוּ יֵצֵא רָשָׁע וְתַפְלָתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יִהְיוּ־יָמָיו מַעֲטִים פִּקְדָתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ־בָנָיו יְתוּמִים וְאִשְׁתּוֹ אֶלְמָנָה: י וְנוֹעַ יְנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאלוּ וְדָרְשׁוּ מִחֲרֻבוֹתֵיהֶם: יא יִנְקֹשׁ גּוֹשָׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיִּבְזוּ זָרִים יִגְיעוּ: יב אֶל־יְהִי־לוֹ מִשְׁךָ חֶסֶד וְאֶל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוּמָיו: יג יִהְיֶה־אֲחֵרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַח שֵׁמֶם: יד יִזְכֹּר אֶעֱנֶה אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטָּאת אֲמֹו אֶל־תִּפְמַח: טו יִהְיוּ נִגְדֵי־הוֹדָה תָּמִיד וַיִּכְרַת מֵאֲרֶץ זָכָרִם: טז יַעַן אֲשֶׁר אֶל־אֲזָכֹר עֲשׂוֹת חֶסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עַנִּי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאָה לִבִּי לְמוֹתָת: יז וַיֵּאֱהָב קַלְלָה וְתִבּוּאָהוּ וְלֹא־חִפֵּץ בְּבִרְכָה וְתִרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבֹּשׁ קַלְלָה כְּמֹדוֹ וְתִבָּא כַּמָּיִם בְּקַרְבּוֹ וְכִשְׁמֹן בַּעֲצָמוֹתָיו: יט תִּהְיֶה־לוֹ כִּבְגַד יַעֲמָה וְלִמְזוּחַ תָּמִיד יַחְנֶנּוּ: כ זֹאת אֶפְעַל־תְּשַׁמְנֵי מֵאֵת יְהוָה וְהַדְּבָרִים רָעַע לִנְפְשִׁי: כא וְאַתָּה יְהוָה אֲדַנִּי עֲשֵׂה־אֹתִי לְמַעַן שִׁמְךָ בִּי־טוֹב חֶסֶדְךָ הִצִּילָנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כִּצְל־כַּנְּטוּתוֹ נִהַלְכְתִּי נִנְעַרְתִּי כְּאַרְפָּה: כד בְּרַפִּי כִשְׁלוֹ מִצּוּם וְכִשְׂרִי כַחַשׁ מִשְׁמָן: כה וְאֲנִי הִיִּיתִי חֲרִפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יִנְעוּן רֹאשָׁם: כו עֲזַרְנִי יְהוָה אֱלֹהֵי הוֹשִׁיעֵנִי כַחֲסִדְךָ: כז וַיִּדְעוּ כִּי־יִרְדֹּף זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָה: כח יִקְלָלוּ־הַכּוֹהֵן וְאַתָּה תִּבְרַךְ קָמוּ וַיִּבְשׂוּ וְעִבְדְּךָ יִשְׂמַח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹמְנֵי כַלְמָה וַיַּעֲטוּ כַּמְעִיל בְּשֵׁתָם: ל אֹדָה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֶהְלָלְנוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשְׁפָּטִי נַפְשׁוֹ:

קי

א לְדָוִד מְזֻמֹּר נְאֻם יְהוָה אֶל־אֲנִי שָׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אֶיִבְיֶךָ הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָדָה יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן יְרֵדָה בְּקִרְבֵּי אֶיִבְיֶךָ: ג עֲמֹךָ נִדְבַח בֵּינָם חִילְךָ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחַר לֹךְ טָל יִלְדָתְךָ: ד נִשְׁפַּע יְהוָה וְלֹא יִנְחַם אֶת־חַיְתָן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִי מִלְפִי־צֶדֶק: ה אֲדַנִּי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בְּיוֹם־אִפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מְלֹא גִוִּיֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֲרֶץ רַבָּה: ז מִנְחַל בְּדָרְךָ יִשְׁתָּה עַל־כֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קי"א

א הַלְלוּיָהּ אֶל־אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵב בְּסוֹד יִשְׂרָאֵל וְעַדְהָ: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוֹשִׁים לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדוּ־וְהִדְר פִּעְלוֹ וְצַדִּיקָתוֹ עֲמַדַת לְעַד: ד זָכַר עֲשֵׂה לְנַפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחֻם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירְאָיו יוֹכֵר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּחַ מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לְתַת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יְדִיו אִמְתָּה וּמִשְׁפָּט נְאֻמָּיִם כַּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאִמְתָּה וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת אֶשְׁלַח לְעַמּוֹ צוּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוּשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה אֶיִרְאֵת יְהוָה שְׂכָל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֲמַדַת לְעַד:

מפתח כללי

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	א) סדר הנחת תפילין.....ב
(א) שולחן ערוך הלכות שבת	ב) מזמורי תהלים ק"ט, ק"י, קי"א.....ג
אדמו"ר הזקן.....קסד	ג) מאמר ד"ה כי ישאלך בנך (עם ביאור בדרך אפשר)
(ב) שולחן ערוך הלכות ברכת הפירות	ה"א ניסן, ה'תשד"מ.....ה
אדמו"ר הזקן.....קסה	ד) מכתב כללי י"א ניסן, ה'תשד"מ.....י
(ג) תורה אור – ד"ה זכור את יום השבת	ה) שיחת ליל י"א ניסן, התשד"מ.....יג
אדמו"ר הזקן.....קסו	ו) לקוטי שיחות שבת הגדול (בלה"ק) כרך יז.....לב
(ד) שערי אורה	ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח
אדמו"ר האמצעי.....קסט	המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....לז
(ה) דרך מצותיך – ספר המצוות	ח) ילקוט גאולה ומשיח על פרשת אחרי.....לח
אדמו"ר ה"צמח צדק".....קסט	ט) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת אחרי.....מ
(ו) תורת שמואל תרל"ב	י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת אחרי.....סד
אדמו"ר מוהר"ש.....קע	יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
(ז) קונטרס עץ החיים	לשבוע פרשת אחרי.....סה
אדמו"ר מוהרשי"ב.....קע	יב) אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן.....עב
(ח) ספר המאמרים ה'תשי"י	יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת אחרי.....עה
אדמו"ר מוהרי"צ.....קעא	יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....עז
(ט) לקוטי דיבורים	שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:
אדמו"ר מוהרי"צ.....קעב	טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת אחרי.....פ
(ל) ספר הזכרונות	טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת אחרי.....קיג
אדמו"ר מוהרי"צ.....קעד	יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת אחרי.....קיט
(לא) אגרות קודש	יח) נביאים וכתובים
אדמו"ר מוהרי"צ.....קעו	שמואל-א פרק ל, תהלים פרק יח.....קלב
(לב) חומש לקריאת התורה פרשת אחרי	יט) עין יעקב מסכת שבת.....קלד
ע"פ חומש "תורה תמימה".....קעז	כ) מסכת מנחות עם ביאורים
(לג) ברכת האילנות.....קפא	מדף לב עד דף לח.....קלו
(לד) לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי.....קפב	
(לה) סדר הדלקת נרות לשבת קודש.....קפג	

47 דהנה ידוע דבזמן יציאת מצרים היתה לידת עם ישראל,
 48 כמבאר בארפה בנבואת יחזקאל⁴ שם נאמר "ומולדותיך ביום הולדת
 49 אותך", והינו שבזמן יציאת מצרים נולד מחדש כל אחד
 50 ואחד מישראל, וכל עם ישראל שביציאת מצרים נעשו עם ישראל

51 לעם בפני עצמו. וענין זה
 52 חוזר ונעור מדי שנה
 53 בשנה בחג הפסח⁵. וזהו
 54 הטעם להדגשת ענין
 55 השאלה והתשובה
 56 שבפסח, כי ענין השאלה
 57 והתשובה מורה על ענין
 58 החנופה, דזהו תכן ועקר
 59 ענין החנופה, לחגף את מי
 60 שאינו יודע וכו'. ובזמן
 61 הלדה דישראל מתאים
 62 שיִדגש ענין החנופה. וזהו
 63 הטעם שהתחלת מאמרי
 64 פסח היא בענין זה דכי
 65 ישאלך בנך גו', משום
 66 שזהו ענין עקרי ביותר
 67 בכללות חג הפסח.
 68 ובפרטיות יותר מתחיל
 69 בשאלה פי ישאלך בנך
 70 גו' מה העדות גו',
 71 שהיא שאלת הבן החכם
 72 (פדאיִתא [מובא]
 73 בירושלמי⁶), משום שכל

1 פי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים
 2 אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואמרת לבנך עבדים היינו
 3 לפרעה במצרים גו'.¹ והנה ענין זה הוא התחלת המאמר
 4 הראשון דמאמרי חג הפסח לכ"ק מורי ורמי אדמו"ר
 5 כשהגיע למדינה זו
 6 בשנת ה'ת"ש² ששנה זו
 7 היא התחלת שנת המ"ה
 8 מאז וילהעיר, שאותה
 9 שנה היתה גם כן שנת
 10 העבור כשנה זו, וגם
 11 קביעותה היתה בקביעות
 12 שנה זו. והנה משמעות
 13 הענין, שפי ישאלך בנך
 14 הוא דבר עקרי
 15 וההתחלה דעניני פסח.
 16 ודבר זה מובן יותר על-
 17 פי מה שאמרו רבותינו
 18 ז"ל³ לגבי שאלת 'מה נשתנה'
 19 בהגדה של פסח מי שיש לו
 20 בן, הבן שואל. ואם אין
 21 לו בן, אשתו שואלת.
 22 ואם לאו, חברו שואל.
 23 ואם לאו, הרי הוא שואל
 24 את עצמו, דמשמעות
 25 הענין הוא, שצריך
 26 להיות ענין השאלה
 27 דוקא. ולכאורה יש
 28 להבין טעם הדבר, שהרי
 29 שאלת הבן והתשובה
 30 וכו' הם רק פרט אחד
 31 מעניני פסח, שיש בהם
 32 מצות-עשה מן התורה
 33 דאכילת מצה, ומצות-
 34 עשה דרבנן דשתיית ד'
 35 כוסות. ועוד זאת, דעצם
 36 שאלת הבן (מה נשתנה)
 37 באה כתוצאה ממצות-
 38 עשה דאכילת מצה היינו
 39 שעל ידי השאלה נבוא אחר כך
 40 לומר סיבת קיום מצות היום -
 41 מצה ומרור וכו', ולמה
 42 שאלת הבן הוא ענין
 43 עקרי עד שעלינו לעשות כמה
 44 שנינים בשלחן הסדר בכדי
 45 לעורר שישאל כו'.

בס"ד. י"א ניסן, ה'תשר"מ

(הנחה בלתי מוגה)

1 פי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדות והחקים
 2 והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואמרת
 3 לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים גו'.¹ והנה ענין זה
 4 הוא התחלת המאמר הראשון דמאמרי פסח לכ"ק מורי
 5 ורמי אדמו"ר כשהגיע למדינה זו בשנת ה'ת"ש² ששנה
 6 זו היא התחלת שנת המ"ה מאז וילהעיר, שאותה שנה
 7 היתה גם כן שנת העבור כשנה זו, וגם קביעותה היתה
 8 כקביעות שנה זו. והנה משמעות הענין, שפי ישאלך
 9 בנך הוא דבר עקרי וההתחלה דעניני פסח. ודבר זה
 10 מובן יותר על-פי מה שאמרו רבותינו ז"ל³ מי שיש לו
 11 בן, הבן שואל. ואם אין לו בן, אשתו שואלת. ואם לאו,
 12 חברו שואל. ואם לאו, הרי הוא שואל את עצמו,
 13 דמשמעות הענין הוא, שצריך להיות ענין השאלה
 14 דוקא. ולכאורה יש להבין טעם הדבר, שהרי שאלת
 15 הבן והתשובה וכו' הם רק פרט אחד מעניני פסח, שיש
 16 בהם מצות-עשה מן התורה דאכילת מצה, ומצות-עשה
 17 דרבנן דשתיית ד' כוסות. ועוד זאת, דעצם שאלת הבן
 18 (מה נשתנה) באה כתוצאה ממצות-עשה דאכילת מצה וכו',
 19 והוא ענין עקרי כו'.

10 ויש לומר בבאור הדבר, דהנה ידוע דבזמן יציאת מצרים היתה לידת עם
 11 ישראל, כמבאר בארפה בנבואת יחזקאל⁴, והינו שבזמן יציאת מצרים נולד
 12 מחדש כל אחד ואחד מישראל, וכל עם ישראל. וענין זה חוזר ונעור מדי שנה
 13 בשנה בחג הפסח⁵. וזהו הטעם להדגשת ענין השאלה והתשובה שבפסח, כי
 14 ענין השאלה והתשובה מורה על ענין החנופה, דזהו תכן ועקר ענין החנופה, לחגף
 15 את מי שאינו יודע וכו'. ובזמן הלדה דישראל מתאים שיִדגש ענין החנופה. וזהו
 16 הטעם שהתחלת מאמרי פסח היא בענין זה דכי ישאלך בנך גו', משום שזהו
 17 ענין עקרי ביותר בכללות חג הפסח. ובפרטיות יותר מתחיל בשאלה פי ישאלך
 18 בנך גו' מה העדות גו', שהיא שאלת הבן החכם (פדאיִתא בירושלמי⁶), משום

(1) ואתחנן ו, כ"א. (2) נדפס בסה"מ ה'ש"ת ע' 43 ואילך. (3) ראה רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ג.
 (4) בסימן טז. (5) ראה רמ"ז בס' תיקון שובב"ם, הובא ונתבאר בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
 (6) פסחים פ"י ה"ד. מכילתא ופרש"י ס"פ בא.

ביאור בדרך אפשר

1 יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנֵינֵת בֶּן חָכָם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב⁷ רַק עִם חָכָם וְנִבּוֹן
2 הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְלִכֵּן בָּעֵת לְדַת עִם יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה לְהִיּוֹת
3 הַהִתְחַלָּה בְּעֵינֵי הַחֲנוּף.

4 (ב) וּמִבְּאֵר בְּהַמְשֵׁף הַמְאֲמָרִים⁸, דָּאֵי אֶפְשָׁר לומר שְׁשֵׁאלַת

5 הַבֶּן הַחָכָם הִיא מֵהוּ

6 (שאינו יודע) עֵינֵי הָעֵדוּת 1

7 וְהַחֲקִים וְהַמְשֻׁפְּטִים 2

8 בְּפִשְׁטוּת, כִּי אִזּוֹ לֹא הָיָה 3

9 נִקְרָא כְּתוּרָא בֶּן חָכָם,

10 אֲלֵא הַפְּרוּשׁ בְּזָה הוּא, 4

11 דָּאֵף שֶׁהוּא יוֹדֵעַ אֵת ג' 5

12 הַחֲלֻקוֹת שְׁבַמְצוֹת, 6

13 דְּעֵדוּת חֲקִים וּמְשֻׁפְּטִים, 7

14 וּמִפְּרִי הַחֲלוּקִים 8

15 שְׁבִינְיָהֶם, מִכָּל-מְקוֹם 9

16 שְׁאֵלְתוֹ הִיא לְמַה צְוָה ה' 10

17 אֲלֵקִינוּ אֲתֶכֶם (או אוֹתֵנוּ

18 כְּגִירְסָא הַב' בְּנִסָּח 11

19 הַהֲגָדָה⁹) מִצְוֹת אֱלוֹ 12

20 (כְּדִלְקָמֶן).

21 וּמִבְּאֵר בְּזָה, דְּהַגַּם שֵׁישׁ 13

22 חֲלוּק בֵּין עֵדוּת חֲקִים 14

23 וּמְשֻׁפְּטִים, מִכָּל-מְקוֹם 15

24 יֵשׁ צַד הַשְּׁוֵה בִּינֵיהֶם. 16

25 וַתְּחַלָּה יֵשׁ לְבָאֵר הַהֲפָרֵשׁ 17

26 בִּינֵיהֶם, דְּהַנָּה, עֵדוּת הֵם 18

27 הַמְצוֹת שֶׁהֵם עֵדִים עַל 19

28 מְאָרַע שְׂאָרַע, וְחֲקִים הֵם 20

29 מִצְוֹת שְׂאִין לָהֶם טַעַם 21

30 וְהֵם חֲקִים וְגִזְרוֹת, 22

31 וּמְשֻׁפְּטִים הֵם הַמְצוֹת 23

32 הַשְּׂכֵלִיּוֹת שֵׁישׁ לָהֶם 24

33 טַעַם בְּשֻׁכָּל. וְהַנָּה, ג' 25

34 עֵינַיִם אֱלוֹ כְּלָם יִשְׁנֵם 26

35 בְּחַג הַמְצוֹת וְחַג הַפֶּסַח, 27

36 דְּחַג הַפֶּסַח הֲרִי הוּא 28

37 עֵדוּת וְזָכַר לִיצִיאַת 29

38 מִצְרַיִם, הִינֵנוּ עֵינֵי שֵׁישׁ 30

39 עֵדוּת, וְיֵשׁ בּוֹ גַם עֵינֵי 31

40 הַחֲקִים, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב¹⁰

41 זֹאת חֲקַת הַפֶּסַח גו', וְיֵשׁ

42 בּוֹ גַם עֵינֵי שֵׁישׁ מְשֻׁפְּטִים,

43 כְּדִאִיתָא [=כְּמוּבָא] בְּגִמְרָא

44 פְּסָחִים¹¹ שֶׁפַעַם כְּלִיל הַסֹּדֵר

45 אָמַר לִיה רַב נַחְמָן לְדָרוּ

46 עֲבָדִיהָ (לְעַבְדֵי שְׁלוֹ, דְרוּ),

ביאור בדרך אפשר

47 עֲבָדָא דְּמִפִּיק לִיה מְרִיָּה לְחֲרוּת כּו' מֵאֵי בְּעֵי לִיה לְמִימַר,
48 אָמַר לִיה בְּעֵי לְאוֹדוּיָי וְלִשְׁבַּחִיהָ] = עַבְדֵי שְׁהוּצִיאוּ אֲדוּנוֹ לְחֲרוּת,
49 מֵה עֲלִיו לומר לאֲדוּנוֹ, אִמַר הַעֲבָדֵי(דְרוּ לְרַב נַחְמָן), כִּי אוֹתוֹ הַעֲבַד צְרִיךְ
50 לְהוֹדוֹת לְאֲדוּנוֹ וּלְשַׁבַּח, הִינֵנוּ שְׁבֻשְׁכָּל אָנוּשִׁי, וְאֶפְלוּ בְּשֻׁכְלוֹ

51 שֵׁישׁ עֲבָד, מוֹכֵן שֵׁישׁ

52 לְהוֹדוֹת עַל הַשְּׁחֲרוּר

53 מְהַעֲבָדוּת. וּמִכֵּינֵן שְׁחַג

54 הַפֶּסַח הוּא חַג כְּלָלִי¹²

55 וְרֵאשׁוֹן לְרַגְלִים¹³, וְעוֹד

56 זֹאת שֶׁהוּא הַהֲכָנָה

57 לְכָלְלוֹת קִבְלַת הַתּוֹרָה,

58 כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב¹⁴ בְּהוּצִיאָךְ

59 אֵת הָעַם מִמִּצְרַיִם

60 תַּעֲבֹדוּן אֵת הָאֱלֹקִים עַל

61 הָהָר הַזֶּה שְׂכַל תְּכֵלִית יְצִיאַת

62 מִצְרַיִם הִיא כּוֹדֵי לְהַגִּיעַ לְמַעֲמַד

63 קִבְלַת הַתּוֹרָה בְּהוֹרֵי סִינַי, הַנָּה

64 מְזִה נְמֻשְׁכִּים ג' חֲלוּקִים

65 אֱלוֹ שְׁבַחַג הַפֶּסַח כְּכֹל

66 הַמְצוֹת שְׁבַתוֹרָה. דִּישׁ

67 מִצְוֹת שְׁעֲלֵיהֶם אָמְרוּ¹⁵

68 חֲקָה חֲקַתִּי גִזְרָה גִזְרֹתִי

69 וְאִין לָךְ רְשׁוּת לְהַרְהֵר

70 אַחֲרֵיהָ, הִינֵנוּ שֵׁישׁ

71 מִצְוֹת שֶׁלֹּא זֹו בְּלִבְד

72 שְׂאִין לָהֶם שְׂיִכּוֹת לְשֻׁכָּל

73 אֲלֵא שֶׁהֵם הַפֶּף הַשְּׂכָּל.

74 וְיֵשׁ מִצְוֹת שְׂכֵלִיּוֹת

75 הַמְתִּישְׁבוֹת בְּהַגִּינֵן וּשְׂכַל הָאָדָם

76 הַנִּקְרָאוֹת מְשֻׁפְּטִים. וְיֵשׁ

שְׂכָּל יִשְׂרָאֵל הֵם בְּכַחֲנֵינֵת בֶּן חָכָם, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב⁷ רַק עִם
חָכָם וְנִבּוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה, וְלִכֵּן בָּעֵת לְדַת עִם יִשְׂרָאֵל
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַהִתְחַלָּה בְּעֵינֵי הַחֲנוּף.

(ב) וּמִבְּאֵר בְּהַמְשֵׁף הַמְאֲמָרִים⁸, דָּאֵי אֶפְשָׁר לומר
שְׁשֵׁאלַת הַבֶּן הַחָכָם הִיא מֵהוּ עֵינֵי הָעֵדוּת

וְהַחֲקִים וְהַמְשֻׁפְּטִים בְּפִשְׁטוּת, כִּי אִזּוֹ לֹא הָיָה נִקְרָא בֶּן

חָכָם, אֲלֵא הַפְּרוּשׁ בְּזָה הוּא, דָּאֵף שֶׁהוּא יוֹדֵעַ אֵת ג' וּמִפְּרִי

הַחֲלֻקוֹת שְׁבַמְצוֹת, דְּעֵדוּת חֲקִים וּמְשֻׁפְּטִים, וּמִפְּרִי

בְּפְרִי הַחֲלוּקִים שְׁבִינְיָהֶם, מִכָּל-מְקוֹם שְׁאֵלְתוֹ הִיא

לְמַה צְוָה ה' אֲלֵקִינוּ אֲתֶכֶם (או אוֹתֵנוּ כְּגִירְסָא הַב' בְּנִסָּח

הַהֲגָדָה⁹) מִצְוֹת אֱלוֹ (כְּדִלְקָמֶן).

וּמִבְּאֵר בְּזָה, דְּהַגַּם שֵׁישׁ חֲלוּק בֵּין עֵדוּת חֲקִים

וּמְשֻׁפְּטִים, מִכָּל-מְקוֹם יֵשׁ צַד הַשְּׁוֵה בִּינֵיהֶם.

וַתְּחַלָּה יֵשׁ לְבָאֵר הַהֲפָרֵשׁ בִּינֵיהֶם, דְּהַנָּה, עֵדוּת הֵם

הַמְצוֹת שֶׁהֵם עֵדִים עַל מְאָרַע שְׂאָרַע, וְחֲקִים הֵם מִצְוֹת

שְׂאִין לָהֶם טַעַם וְהֵם חֲקִים וְגִזְרוֹת, וּמְשֻׁפְּטִים הֵם

הַמְצוֹת הַשְּׂכֵלִיּוֹת שֵׁישׁ לָהֶם טַעַם בְּשֻׁכָּל. וְהַנָּה, ג' עֵינַיִם

אֱלוֹ כְּלָם יִשְׁנֵם בְּחַג הַמְצוֹת וְחַג הַפֶּסַח, דְּחַג

הַפֶּסַח הֲרִי הוּא עֵדוּת וְזָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם, הִינֵנוּ עֵינֵי

שֵׁישׁ עֵדוּת, וְיֵשׁ בּוֹ גַם עֵינֵי הַחֲקִים, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב¹⁰ זֹאת

חֲקַת הַפֶּסַח גו', וְיֵשׁ בּוֹ גַם עֵינֵי שֵׁישׁ מְשֻׁפְּטִים, כְּדִאִיתָא

בְּגִמְרָא פְּסָחִים¹¹ אָמַר לִיה רַב נַחְמָן לְדָרוּ עֲבָדִיהָ, עֲבָדָא

דְּמִפִּיק לִיה מְרִיָּה לְחֲרוּת כּו' מֵאֵי בְּעֵי לִיה לְמִימַר, אָמַר לִיה

לְאוֹדוּיָי וְלִשְׁבַּחִיהָ, הִינֵנוּ שְׁבֻשְׁכָּל אָנוּשִׁי, וְאֶפְלוּ בְּשֻׁכְלוֹ שֵׁישׁ

לְהוֹדוֹת עַל הַשְּׁחֲרוּר מְהַעֲבָדוּת. וּמִכֵּינֵן שְׁחַג הַפֶּסַח הוּא חַג

כְּלָלִי¹² וְרֵאשׁוֹן לְרַגְלִים¹³, וְעוֹד זֹאת שֶׁהוּא הַהֲכָנָה

לְכָלְלוֹת קִבְלַת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׁפָתוֹבֵב¹⁴ בְּהוּצִיאָךְ אֵת הָעַם

מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֵת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה, הַנָּה מְזִה נְמֻשְׁכִּים

ג' חֲלוּקִים אֱלוֹ כְּכֹל הַמְצוֹת שְׁבַתוֹרָה. דִּישׁ מִצְוֹת שְׁעֲלֵיהֶם אָמְרוּ¹⁵

חֲקָה חֲקַתִּי גִזְרָה גִזְרֹתִי וְאִין לָךְ רְשׁוּת לְהַרְהֵר אַחֲרֵיהָ, הִינֵנוּ

שֵׁישׁ מִצְוֹת שֶׁלֹּא זֹו בְּלִבְד שְׂאִין לָהֶם שְׂיִכּוֹת לְשֻׁכָּל. וְיֵשׁ

(7 ואתחנן ד, ו. 8) סה"מ ה'ש"ת שם ע' 53 ואילך. (9) ירושלמי ומכילתא שם. רמב"ם בנוסח ההגדה. הגדה הראשונה שבדפוס (שונצינו 1485). (10) בא יב, מג. (11) קטז, א. (12) ראה ס' השיחות תש"ג ע' 75. (13) ראה ר"ה בתחלתה (במשנה. ובגמ' שם ד, א). (14) שמות ג, יב. (15) ראה במדב"ר ר"פ חוקת. פרש"י שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 עננינים אלו בעשׂיה גשמיית דוקא. וזהו פרוש דבריו, אֲשֶׁר
 43 צוה ה' אֶלְקֵינוּ אֲתֶכֶם, אֲתֶכֶם דִּיִּקָּא, היינו בעת יציאת
 44 מצרים. דהנה, לפני יציאת מצרים וקדם שנתנה תורה היתה
 45 כללות העבודה ברוחניות העננינים ולא נעשה שינוי בדבר הגשמי
 46 שנעשית בו המצוה. שקודם
 47 שניתנה תורה לא היתה הקדושה
 48 חודרת ונקלטת בדבר הגשמי
 49 להפכו לחפצא דקדושה¹⁸,
 50 ואפלו פשהעבודה היתה
 51 קשורה עם דברים
 52 גשמיים, היה הגשמי רק
 53 דבר טפל בעלמא, ולא
 54 נעשה לדבר שבקדשה
 55 וכיוצא בזה¹⁹, וכמאמר
 56 רבותינו ז"ל²⁰ כל
 57 המצוות שעשו האבות
 58 ריחות היו, היינו שהיו
 59 עניני ריח ורוח, ענין
 60 השיך לרוחניות הנשמה
 61 המצוות שעשו האבות נמשלו
 62 לריח, שריח אינו עצם הדבר²¹,
 63 מה־שאינ־כן אנו אחרי מתן
 64 תורה שמן תורק שמך
 65 [=מלשון הורקה של עצם הדבר
 66 מכלי כללין שבמתן תורה קיבל
 67 עם ישראל את עצמיות התורה
 68 (עצם הדבר) שקיום התורה הוא
 69 דוקא על ידי מצוות
 70 בגשמיות²², שהמצוות
 71 שלנו הם בגשמיות
 72 דוקא. וכזה יובן עמק
 73 שאלת הבן החכם, כי
 74 היות שהוא יודע את
 75 מעלת וגדל העלוי
 76 דיציאת מצרים, שענינה
 77 היציאה מכל המיצרים
 78 והגבולים, עד למעלה
 79 מעלה, במבאר בארקה
 80 ב'שער האמונה'²³,
 81 לאדמו"ר האמצעי²³,
 82 והינו שהיתה אז היציאה

1 מצוות דעות שהם בין חקים למשפטים. כי מכיון שהם
 2 עדות על מארע מסים, אין שיך לומר עליהם שהם חקה
 3 וגזרה שאין בה טעם, אבל לאידך גיסא, אין הכרח שכלי
 4 שיזכירו ענין זה, מכיון שהוא דבר שבהעלם שיש צורך
 5 להגדת עדות עליו
 6 (וכמבאר בהמשך
 7 המאמרים¹⁶ דענין
 8 העדות אינו שיך על דבר
 9 ברור וגלוי, וגם לא על
 10 מלתא דעבידא לאגלוי
 11 [=דבר העשוי להתגלות. שהרי
 12 על דבר גלוי אין צריכין עדות
 13 (כמבואר ברמב"ם סוף הלכות
 14 גירושין: " לא הקפידה תורה
 15 על.. משפטי העדות, אלא בדבר
 16 שאין אתה יכול לעמוד על בוריו
 17 אלא מפי העדים ובעדות.. אבל
 18 דבר שאפשר לעמוד על בוריו
 19 שלא מפי העד הזה.. לא הקפידה
 20 תורה עליו"), ודוקא
 21 במלתא דלא עבידא
 22 לאיגלוי [=דבר שלא עשוי
 23 להתגלות] צריך לענין של
 24 עדות כדי שיזכירוהו¹⁷.
 25 אמנם הצד השונה שבכל
 26 (המצוות הנחקים לשלוש
 27 קבוצות עדות, חקים ומשפטים.
 28 הרי המכנה המשותף של)
 29 עננינים אלו הוא, שכלם
 30 הם מצוות מעשיות
 31 במעשה בפעל בגשמיות.
 32 וכמו בפסח, דהעדות
 33 והחקים והמשפטים
 34 שבפסח הם עניני מעשה
 35 בפעל, אכילת מצה
 36 בפשוטה ושתיית הכוסות
 37 בפשוטה, ועל־דרך־זה
 38 חקת הפסח (קרנן פסח)
 39 הבאת קרבן גשמי בזמן
 40 שבית המקדש היה קיים.
 41 וזהו תכן שאלת הבן חכם, למה צריך להיות קיום כל

ויש מצוות דעות שהם בין חקים למשפטים. כי מכיון שהם
 שהם עדות על מארע מסים, אין שיך לומר עליהם שהם
 חקה וגזרה שאין בה טעם, אבל לאידך גיסא, אין
 הכרח שכלי שיזכירו ענין זה, מכיון שהוא דבר
 שבהעלם שיש צורך להגדת עדות עליו (וכמבאר
 בהמשך המאמרים¹⁶ דענין העדות אינו שיך על דבר
 ברור וגלוי, וגם לא על מלתא דעבידא לאגלוי, ודוקא
 במלתא דלא עבידא לאיגלוי צריך לענין של עדות כדי
 שיזכירוהו¹⁷). אמנם הצד השונה שבכל עננינים אלו הוא,
 שכלם הם מצוות מעשיות במעשה בפעל בגשמיות.
 וכמו בפסח, דהעדות והחקים והמשפטים שבפסח הם
 עניני מעשה בפעל, אכילת מצה בפשוטה ושתיית
 הכוסות בפשוטה, ועל־דרך־זה חקת הפסח (קרנן פסח)
 בזמן שבית המקדש היה קיים.

וזהו תכן שאלת הבן חכם, למה צריך להיות קיום כל
 עננינים אלו בעשׂיה גשמיית דוקא. וזהו פרוש
 דבריו, אֲשֶׁר צוה ה' אֶלְקֵינוּ אֲתֶכֶם, אֲתֶכֶם דִּיִּקָּא, היינו
 בעת יציאת מצרים. דהנה, לפני יציאת מצרים וקדם
 שנתנה תורה היתה כללות העבודה ברוחניות
 העננינים¹⁸, ואפלו פשהעבודה היתה קשורה עם דברים
 גשמיים, היה הגשמי רק דבר טפל בעלמא, ולא נעשה
 לדבר שבקדשה וכיוצא בזה¹⁹, וכמאמר רבותינו ז"ל²⁰
 כל המצוות שעשו האבות ריחות היו, היינו שהיו עניני
 ריח ורוח, ענין השיך לרוחניות הנשמה²¹, מה־שאינ־כן
 אנו שמן תורק שמך²², שהמצוות שלנו הם בגשמיות
 דוקא. וכזה יובן עמק שאלת הבן החכם, כי היות שהוא
 יודע את מעלת וגדל העלוי דיציאת מצרים, שענינה
 היציאה מכל המיצרים והגבולים, עד למעלה מעלה,
 במבאר בארקה ב'שער האמונה' לאדמו"ר האמצעי²³,
 ובקצור ורמז ב'לקוטי תורה'²⁴, והינו שהיתה אז

(16) סה"מ שם ע' 51. (17) ראה ר"ה כב, ב. (18) ראה אוה"ת חיי שרה קכח, א. ובכ"מ. (19) ראה לקו"ש ח"ה ע' 88 ואילך. וש"נ.
 (20) שהש"ר פ"א, ג. וראה סה"מ תרע"ח ע' קסד ואילך. (21) ראה ברכות מג, ב. (22) לשון הכתוב – שה"ש א, ג. (23) פ"ב ואילך.
 (24) צו י, ג. ד ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 גם מהמיצרים והגבולים שבעשר ספירות, עד לעשר
 2 ספירות הגנוזות, וב'לשון ההגדה²⁵ נגלה עליהם מ'לך מלכי
 3 המלכים הקב"ה בכבודו ובעצמו וגאלם, פידוע הפרוש
 4 בזה²⁶ דקאי על מלכות ותפארת שלמעלה מן הצמצום,
 5 ולמעלה מזה, ושתייהן

42 הנה התחתון שאין תחתון למטה ממנו, מגיעים למעלה
 43 מעלה. ויש לומר שזה קשור עם הכלל הידוע²⁷ דכל הגבוה
 44 יותר יורד למטה יותר, ובפרט על-פי המבאר בכמה
 45 מקומות²⁸, שדוקא בתחתון שאין תחתון למטה ממנו,
 46 נמצא מי שהוא למעלה

6 יחד, שזהו ענין נעלה
 7 ביותר. ולפיכך גדלה
 8 התמיה של הבן החכם מהי
 9 השכיכות דיציאת מצרים
 10 עם עבודה גשמית דוקא,
 11 מה שצוה ה' אלקינו
 12 אתכם דוקא ציווי הקב"ה
 13 (לבני ישראל) במתן תורה
 14 שמעתה תהיה השראת הקדושה
 15 בעולם כרוכה דוקא במעשה
 16 גשמי, דלא פעבודת
 17 האבות שעבודתם לפני מתן
 18 תורה היתה בענינים רוחניים,
 19 אבל אתם (ישראל לאחר מתן
 20 תורה) עבודתכם בעשיה בפועל
 21 ממש. ואם כן, איך אפשר
 22 שתומשך המשכה כה נעלית של
 23 יציאה מכל המיצרים והגבולים,
 24 עד למעלה מעלה, אל תוך
 25 עבודת ישראל לאחר מתן תורה
 26 דוקא בגשמיות העולם?

47 מחלוקי הדרגות תחתון
 48 ועליון. ולכן דוקא
 49 במצרים ערות הארץ,
 50 ושם גופא כשישראל היו
 51 במצב של עבדים, שם
 52 דוקא הנה הגלוי דמ'לך
 53 מלכי המלכים הקב"ה,
 54 שזה כולל את כל סדר
 55 ההשתלשלות (פמבאר
 56 בכמה מקומות²⁹ בבאור
 57 דרגות אלו דמ'לך ומלכי
 58 המלכים והקב"ה כו'),
 59 ועד לגלוי דבכבודו
 60 ובעצמו כנ"ל.

27 ועל זה היא התשובה עבדים היינו לפרעה במצרים
 גו', היינו, דמפיון שהגלות במצרים היתה
 בתכלית הגשמיות ובערות הארץ, ושם גופא היו בני
 ישראל עבדים לפרעה מ'לך מצרים ולאנשי מצרים, הנה
 זו היתה הסבה וההסברה על מה שהעליה והיציאה
 ממצרים היא בגלוי נעלה כל כך, כי דוקא על-ידי
 גשמיות עולם הנה התחתון שאין תחתון למטה ממנו,
 מגיעים למעלה מעלה. ויש לומר שזה קשור עם הכלל
 הידוע²⁷ דכל הגבוה יותר יורד למטה יותר, ובפרט
 על-פי המבאר בכמה מקומות²⁸, שדוקא בתחתון שאין
 תחתון למטה ממנו, נמצא מי שהוא למעלה מחלוקי
 הדרגות תחתון ועליון. ולכן דוקא במצרים ערות
 הארץ, ושם גופא כשישראל היו במצב של עבדים, שם
 דוקא הנה הגלוי דמ'לך מלכי המלכים הקב"ה, שזה
 כולל את כל סדר ההשתלשלות (פמבאר בכמה
 מקומות²⁹ בבאור דרגות אלו דמ'לך ומלכי המלכים
 והקב"ה כו'), ועד לגלוי דבכבודו ובעצמו כנ"ל.

61 וזהו מה שענין דעבדים
 62 היינו גו' הוא מענה
 63 לשאלת הבן החכם, כי
 64 מפיון שאנו רואים
 65 שדוקא במקום תחתון
 66 ביותר נמשך הגבוה
 67 ביותר שדוקא גלות מצרים
 68 היתה ההכנה לכך שניתנו לנו
 69 תורה ומצוות החודרות ומאירות
 70 את גשמיות העולם, לפיכך
 71 נצטוו אז על המצוות
 72 בגשמיות דוקא. וכמו
 73 בקרבן פסח עצמו דכתיב
 74 ביה³⁰ משכו וקחו לכם
 75 צאן גו', ואמרו רבותינו
 76 ו"ל³¹ משכו ידיכם
 77 מעבודה זרה והדבקו
 78 במצוות, היינו שלקחו
 79 את הטלה שהיה עבודה

27 ועל זה היא התשובה
 28 עבדים היינו לפרעה
 29 במצרים גו', היינו,
 30 דמפיון שהגלות במצרים
 31 היתה בתכלית הגשמיות
 32 ובערות הארץ, ושם
 33 גופא היו בני ישראל
 34 עבדים לפרעה מ'לך
 35 מצרים ולאנשי מצרים,
 36 הנה זו היתה הסבה
 37 וההסברה על מה
 38 שהעליה והיציאה
 39 ממצרים היא בגלוי
 40 נעלה כל כך, כי דוקא
 41 על-ידי גשמיות עולם

ז"ל³¹ משכו ידיכם מעבודה זרה והדבקו במצוות, היינו שלקחו את הטלה שהיה

25) פיסקא מזה זו ופיסקא ויציאנו ה' ממצרים. 26) סה"מ אעת"ר ע' עה ואילך. 27) שער אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פי"ב ואילך. 28) ראה ביאורה"ז בשלח מג, ג. ד"ה כבוד מלכותך תרס"א. 29) לקו"ת צו יג, ד. אוה"ת ויקרא ה"ג (דרושים לפסח) ע' תשס"ע. 30) בא יב, כא. 31) מכילתא עה"פ. ת"י. פרש"י שם, ו. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם³², תַּחְתּוֹן שְׂאִין לְמִטָּה מִמֶּנּוּ, וּמִמֶּנּוּ דִּוְקָא
 2 עָשׂוּ אֶת מִצּוֹת הַפֶּסַח, עִם הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים שָׁבוּ
 3 (בְּקִרְבָּן). וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּכָל־לַיִת הַמִּצּוֹת, שְׁלַכְן נִצְטוּ
 4 בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים דִּוְקָא.
 5 (ד) וּמִבְּאֵר בְּהַמְשָׁף¹
 6 הַמֵּאֲמָר³³, דְּזָהוּ מָה
 7 שְׂאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ו'ל³⁴
 8 יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבֵּה
 9 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים פְּעוֹלָם
 10 הִזָּה מִפֶּל חֵי הַעוֹלָם
 11 הַבָּא, דְּתַבַּת עוֹלָם הַבָּא
 12 יֵשׁ בָּהּ ב' פְּרוּשִׁים³⁵,
 13 פְּרוּשׁ הָא' דְּקָאִי [=מוסב]⁸
 14 עַל גֶּן-עֵדֶן, שֶׁהוּא עוֹלָם
 15 הַנִּשְׁמוֹת לֹא גּוֹפִים שְׂאִין בּו
 16 אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה אֵלָא צְדִיקִים
 17 יוֹשְׁבֵי וְנִהְנִים מִזִּי הַשְּׁכִינָה וְלֹא
 18 שִׁיךְ שֶׁם כֻּלָּל דְּבַר מַעֲנֵי עוֹלָם
 19 הַזֶּה. וְעֵינֵי קְבֵלַת הַשְּׁכָר (הַגִּילּוּי
 20 הָאֱלוּקִי הַנַּעֲלָה) בִּגְן עֵדֶן עַל
 21 הַתְּשׁוּבָה וְהַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁל
 22 הָאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּרוּךְ דּוּקָא
 23 בַּהֲתַנְתְּקוֹת הַנִּשְׁמָה מִן הַגּוֹף עַל
 24 מִנַּת שְׁתוּכָל לְקַבֵּל אֶת הַשְּׁכָר
 25 וְהַגִּילּוּי, וּפְרוּשׁ הַב' ¹⁸
 26 דְּקָאִי [=מוסב] עַל עוֹלָם

27 הַתַּחֲפִיָּה שֶׁהוּא עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת בְּגוֹפִים. הַגִּילּוּי הַנַּעֲלָה בְּעוֹלָם הַתַּחֲפִיָּה לְעַתִּיד
 28 לְבוֹא בִּימֹת הַמְּשִׁיחַ יִהְיֶה דּוּקָא לְנִשְׁמוֹת בְּגוֹפִים, וּמִכֵּיּוֹן שְׂאוּ הַגּוֹף יִהְיֶה

29 הַמַּשְׁפִּיעַ. הֵינּוּ שֶׁהַגּוֹף יִהְיֶה הַכֹּלִי דְרַכּוּ יוֹשְׁפַע הַשְּׁכָר וְהַגִּילּוּי בְּעַבּוּר הַתּוֹרָה
 30 וְהַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים שֶׁל הָאָדָם בּוֹמֵן הַגְּלוּת בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְעַל שְׁנֵיהֶם
 31 (הַגִּילּוּיִים הַנַּעֲלִים שֶׁבִּגְן עֵדֶן וְשֶׁבְּעוֹלָם הַתַּחֲפִיָּה) אָמְרוּ שְׂיָפָה שְׁעָה אַחַת
 32 כּו' בַּתְּשׁוּבָה וּבְקִיּוּם מִצּוֹת
 33 גְּשָׁמִיּוֹת כּפּוּעַל (הַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם)
 34 פְּעוֹלָם הִזָּה מִפֶּל חֵי
 35 הַעוֹלָם הַבָּא, מִשּׁוּם
 36 שְׂדוּקָא בְּעִשְׂיָה הַגְּשָׁמִית
 37 שְׂבְּעוֹלָם הִזָּה הַתַּחְתּוֹן,
 38 הַיּוֹם לְעִשְׂוֹתָם³⁶,
 39 מִמְּשִׁיכִים אֶת הַהַמְשָׁכָה
 40 הַכִּי נַעֲלִית אִף עַל פִּי
 41 שְׁעִשְׂוִי בּוֹמֵן הַגְּלוּת הִיא
 42 בַּהֲעֵלֶם. מִכָּל מְקוֹם דּוּקָא עַל יַדִּי
 43 קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצּוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה
 44 הַגְּשָׁמִי תּוֹפְסִים בְּמַהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ
 45 יִתְבַּרַךְ וְלִכּוֹן "יָפָה שְׁעָה אַחַת
 46 בַּתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם
 47 הַזֶּה", וְעַד שְׂעַל-יְדֵי-זֶה
 48 נַעֲשֶׂה הַעֲנָנִים דְּחַג הַפֶּסַח,
 49 זְמַן חֲרוּתָנוּ, וּפֶסַח ה' עַל
 50 הַפֶּתַח³⁷, וּבְאִפְּן דְּלֹא
 51 עֲכָבְן אֶפְלוּ כְּהָרֶף עֵינֵינוּ³⁸,
 52 וְהַגְּאֵלָה בָּאָה מִיַּד בְּאִפְּן
 53 דְּמִדְּלַג וּמִקַּפְּץ³⁹,
 54 וּבְפִשְׁטוֹת בְּאִפְּן

עַבּוּדָה זָרָה שֶׁל מִצְרַיִם³², תַּחְתּוֹן שְׂאִין לְמִטָּה מִמֶּנּוּ,
 וּמִמֶּנּוּ דִּוְקָא עָשׂוּ אֶת מִצּוֹת הַפֶּסַח, עִם הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים
 וְהַמְשַׁפְּטִים שָׁבוּ. וְעַל-דֶּרֶךְ-זֶה הוּא בְּכָל־לַיִת הַמִּצּוֹת,
 שְׁלַכְן נִצְטוּ בְּדָבָרִים גְּשָׁמִיִּים דִּוְקָא.
 (ד) וּמִבְּאֵר בְּהַמְשָׁף הַמֵּאֲמָר³³, דְּזָהוּ מָה שְׂאֲמָרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ ו'ל³⁴ יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבֵּה
 וּמַעֲשִׂים טוֹבִים פְּעוֹלָם הִזָּה מִפֶּל חֵי הַעוֹלָם הַבָּא,
 דְּתַבַּת עוֹלָם הַבָּא יֵשׁ בָּהּ ב' פְּרוּשִׁים³⁵, פְּרוּשׁ הָא' דְּקָאִי
 עַל גֶּן-עֵדֶן, וּפְרוּשׁ הַב' דְּקָאִי עַל עוֹלָם הַתַּחֲפִיָּה, וְעַל
 שְׁנֵיהֶם אָמְרוּ שְׂיָפָה שְׁעָה אַחַת כּו' בְּעוֹלָם הִזָּה מִפֶּל חֵי
 הַעוֹלָם הַבָּא, מִשּׁוּם שְׂדוּקָא בְּעִשְׂיָה הַגְּשָׁמִית שְׂבְּעוֹלָם
 הִזָּה הַתַּחְתּוֹן, הַיּוֹם לְעִשְׂוֹתָם³⁶, מִמְּשִׁיכִים אֶת הַהַמְשָׁכָה
 הַכִּי נַעֲלִית, וְעַד שְׂעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה הַעֲנָנִים דְּחַג הַפֶּסַח,
 זְמַן חֲרוּתָנוּ, וּפֶסַח ה' עַל הַפֶּתַח³⁷, וּבְאִפְּן דְּלֹא עֲכָבְן
 אֶפְלוּ כְּהָרֶף עֵינֵינוּ³⁸, וְהַגְּאֵלָה בָּאָה מִיַּד בְּאִפְּן דְּמִדְּלַג
 וּמִקַּפְּץ³⁹, וּבְפִשְׁטוֹת בְּאִפְּן דְּאֲחִישְׁנָה⁴⁰, וְאָרוּ עִם עֲנָנֵי
 שְׂמִיָּא⁴¹, בְּגֵאֵלָה הָאֲמַתִּית וְהַשְּׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ
 צְדִקְנוּ, וּבְנִיֶסֶן הֵן נְגָאֵלִין⁴².

דְּאֲחִישְׁנָה⁴⁰, וְאָרוּ עִם עֲנָנֵי שְׂמִיָּא⁴¹, בְּגֵאֵלָה הָאֲמַתִּית
 וְהַשְּׁלָמָה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צְדִקְנוּ, וּבְנִיֶסֶן הֵן נְגָאֵלִין⁴².

(32) ראה פרש"י ויגש מו, לד. וארא ת, כב. לקו"ש חט"ז ע' 119 ואילך. (33) סה"מ שם ע' 44 ואילך. (34) אבות פ"ד מ"ז. (35) ראה מדרש שמואל ונחלת אבות שם. (36) ס"פ ואתחנן. וראה עירובין כב, א. ע"ז ג, א. (37) בא יב, כג. (38) מכילתא ופרש"י בא יב, מא. (39) ראה שה"ש ב, ה. וראה שהש"ר שם. (40) ישעי"ס, כב. וראה סנהדרין צח, א. (41) דניאל ז, יג. וראה סנהדרין שם. (42) ראה ר"ה יא, א.

מכתב כללי (תרגום חפשי)

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשי"ז
ברוקלין, נ.י.

אל אחינו בני ישראל,
ועסקני החינוך בפרט
בכל אתר ואתר
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

חג הפסח מתחיל עם "כי ישאלך בנך", "והגדת לבנך". וישנם אופנים שונים בהשאלה ובהתשובה – בהתאם לארבעת סוגי ה"בנים": חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול.

בד בבד עם השוני של ארבעת הבנים והיותם הפכיים זה מזה – יש להם "צד השוה", שותפות: אפילו הרשע נמצא ג"כ בעבודת ה"סדר", הוא נפגש, חי יחד ומתעניין עם עובדי העבודה, עם חיי תורה ומצוות.

וענין זה נותן תקוה, ותקוה חזקה ביותר, שלא רק ה"תם" ו"שאינו יודע לשאול", אלא גם הרשע, ייעשו חכמים, יהודים בעלי דעה שלימה, שומרי תורה ומצוות.

אבל לצערנו, ובמיוחד בזמננו שהחושך כפול ומכופל, יש עוד סוג של בנים: הבן שלא נמצא כלל ב"סדר". הוא לא שואל קושיות, כיון שאין לו שייכות כלל עם תורה ומצוות, עם דינים ומנהגים יהודים אמיתיים.

הוא לא יודע שישנה "העבודה הזאת" – סדר של פסח, יציאת מצרים וקבלת התורה.

עם ילדים אלה חייבים להתמסר זמן רב ביותר לפני חג הפסח ולפני ליל הסדר, וגם אליהם יש להתמסר במסירות נפש ואהבת ישראל,

שהרי אסור לשכוח על אף ילד יהודי יחיד, ויש להשקיע את כל הכוחות כדי לחלץ אותו ממצבו ולהשיבו אל שולחן-הסדר היהודי.

כמו כל התופעות המכאיבות, שכדי לתקן את המצב צריכים לדעת תחלה מה הם הסיבות שגרמו לכך, כך במקרה זה.

לדאבון לב, בהכרח להכיר בכך, שכמעט תמיד אשמים במצבם של הילדים מהסוג האמור, בראש ובראשונה – ההורים.

ה' עליהם יחיו: ישע"י לח, טז.

כי ישאלך בנך: בא יג, יד. ואתחנן ו, כ.

והגדת לבנך: בא שם, ח.

ארבעת סוגי ה"בנים": הגש"פ פיסקא "ברוך המקום וכיו", מירושלמי פסחים פ"י ה"ד. מכילתא (הובא בפרש"י)

עה"פ בא שם, יד.

נדפסה באגרות-קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א חט"ו אגרת הישנו. הגדה של פסח עם לקוטי טעמים, מנהגים וביאורים (הוצאת תשמ"ז ואילך) ע' תקעח ואילך. במהדורא זו ניתוספו איזה מ"מ וציונים ע"י המו"ל. העבודה הזאת: בא יב, כו. שם יג, ה (וראה פרש"י עה"פ).

אגרות קודש

עם בואם אל ארץ חדשה, ובהמצאם בסביבה שבה הם מהווים מיעוט קטן, ובהתקלם בקשיים, שבדרך כלל הם בלתי נמנעים בכל הגירה ממקום למקום, השלו עצמם חלק מן ההורים, שהדרך היחידה למנוע את הקשיים היא – מה שיותר מהר להשתוות בכל עם הסביבה, עי"ז שישליכו מעצמם את עול התורה ושמירת המצוות. אפילו כאשר לגבי עצמם לא יכלו לפעול זאת בקלות ובמלא המדה, החליטו בכל זאת, שהילדים לא יצטרכו לעבור מאבק זה.

הם השלו את עצמם וגם השפיעו על ילדיהם – שיהדות, תורה ומצוות, אינם מתאימים לחיי ההוה ובפרט במקום חדש. באורח חיים יהודי אמיתי, חיפשו, ובמילא, סוף סוף, "ראו" חסרונות בלבד, ואילו בסביבה – רק מעלות.

באמצעות גישה זו ביקשו אותם הורים להבטיח את קיום ילדיהם בסביבה החדשה. אבל הם שכחו, שאדם אינו יכול להתקיים – כפי שאדם צריך להתקיים – אם הוא מוותר על חיי נשמתו, כל הרוחניות שלו – בשביל הגוף והגשמיות.

הם גם לא לקחו בחשבון, שכל חיקוי סתמי הוא מזויף, ומעורר תיעוב אפילו אצל אלה שחפצים לרוץ אחריהם ולהחניף להם,

ואם הסביבה והרוב אינם מושתתים על צדק ויושר, הרי בכל מקרה ירצו לדכא את החלשים ואת המיעוט.

אותה גישה כוזבת, לפתור את המצב של המיעוט בסביבה בלתי ידידותית עי"י התפרקות עצמית, שהיא במובן הפנימי התאבדות עצמית, או לפחות חבלה עצמית – נעשתה לא רק עי"י יחידים, אלא לדאבונו, גם עי"י קבוצות מסויימות של יהודים, שהתאחדו ביניהם בגלל מצבים שונים, ומזה צמחו התנועות השונות, אשר, בגלוי או בסתר, מנהלים מלחמה נגד תורה וצוה לנו משה, שקיבלה מה' אחד, עבור עם ישראל שהוא אחד בארץ. תנועות כאלה, אשר מבלי הבט על המלחמות ההדדיות שביניהן, בנויות כולן על אותו רעיון: "נהי' כגויים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן".

התוצאות של גישה כוזבת בכל מהותה זו היו, שאלפים אלפים נפשות נותקו ממעין החיים האמיתי, מיהדות ומיהודים, ונרצחו רוחנית. גדלו ילדים, שהם עכשיו כבר אבות וסבים, אשר לא זו בלבד שאינם בסוג של חכם, תם או שאינו יודע לשאול, אלא אפילו לא בסוג של רשע.

הם איבדו את עצמם, והולכים לאיבוד, ח"ו, לעם היהודי וליהדות האמיתית שהם אחד.

באים יציאת מצרים וחג הפסח ומלמדים אותנו, בין שאר ההוראות הרבות, גם עבור חיי יום יום, כי לא בנסיון לחקות את הסביבה טמונה התקוה לגאולה וחרות, אלא בדיוק להיפך.

בני"י במצרים היו מיעוט קטן וחיו בתנאים הגרועים ביותר. אבל, כפי שחכמינו ז"ל מספרים, היו חלוקים מן הסביבה ושמרו בגאון על אורח חייהם, מסורתם ומקוריותם (שהיו ישראל מצויינים שם

תורה וצוה לנו משה: ברכה לג, ד.

אחד בארץ: שמואל-ב ז, כג. דברי הימים-א יז, כא.

נהי' כגויים... עץ ואבן: יחזקאל כ, לב.

בני"י במצרים היו מיעוט קטן: כמ"ש (תבוא כו, ה) וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט וגו', ובהגש"פ: במתי מעט

כמ"ש (עקב י, כב) בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה וגו'.

שהיו ישראל מצויינים שם בלבושם ומאכלם ולשונם: הגש"פ פיסקא במתי מעט (מספרי עה"פ תבוא שם). לקח

טוב (פס"ז) עה"פ תבוא שם. וראה מכתב ז' אייר שנה זו (אג"ק חט"ו ע' ק"ז ואילך). וש"י.

אגרות קודש

בלבושם ומאכלם ולשונם), ודוקא עי"ז הבטיחו את קיומם, וגם הגיעו אל הגאולה האמיתית, הגופנית והרוחנית.

אחת מן המשימות החיוניות וההכרחיות של זמננו היא להקדיש את הכוחות הגדולים ביותר, כדי להחדיר בדור הצעיר, ואפילו באלה שהם מבוגרים בשנים, אבל צעירים וקטנים בידיעות היהדות – את ההערכה הנכונה של יהדות אמיתית, יהדות נאמנה לתורה, לא יהדות מזויפת או "מיימית" (פארוואסערט), ואת ההכרה שבה תלוי עצם קיומו של יהודי, של כל יהודי, הקיום גם בעולם הזה, בכל מקום ובכל זמן.

עד שישבו אל מסורת אבותינו אברהם יצחק ויעקב, ויקיימו וישמרו בגאון את אורח החיים היהודי, חיים לפי הוראות תורתנו תורת חיים.

ליהודי אסור אף פעם להתיימש; אף פעם אסור לוותר על יהודי. וע"י הגישה הנכונה של אהבת ישראל, יכניסו גם את סוג הילדים הנ"ל אל תוך ה"ארבעה בנים", ובמשך הזמן גם להכניס אותם בסוג של "בן חכם".

יעזור השי"ת, שכל הבנים והבנות יתכנסו יחד ליד שולחן אחד של "העבודה הזאת", ויערכו סדר הפסח כהלכתו, לקיים את "העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו",

והתחלה זו של "קייבוץ גלויות", כינוסם גם של הילדים הנידחים לסדר ע"פ תורה, תזרו במהרה בימינו את האתחלתא דגאולה ותביא את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו.

בברכת חג הפסח כשר ושמח

מנחם שניאורסאהן

מבוגרים בשנים, אבל צעירים וקטנים בידיעות היהדות: ראה גם ספר השיחות היתשי"ד ס"ע 38.
העדות... אלקינו: ואתחנן ו, כ.

ב"ה, כ"ט אד"ש, תשי"ז

ברוקלין.

ברכה ושלום!

זה מזמן נתקבל מכתבה, בו כותבת אשר למרות שקשה הדבר בכל זה תמשיך להתעסק בענייני נשי ובנות חב"ד, ולה' הישועה.

ונעם לי לקרות את זה, ותקותי חזקה שלא רק תקיים התחלת מכתבה, ז. א. ע"ד התעסקותה, אלא שיתקיים ג"כ הסיוס, לה' הישועה, ותראה פרי טוב בעמלה בזה, אשר נוסף על הסיפוק נפשי ממה שרואים הצלחת הפעולות, יביא זה גם כן לחיזוק השפעתה על הידידות ומכרותי שגם הן תוסיפנה בפעולות במסגרת נשי ובנות חב"ד, והרי זוהי דרישת וגם הכרח השעה, וכל המוסיף הרי זה משובח.

ובפרט ימים אלו שנמצאים אנו בין ימי הפורים והפסח, שבשניהם נשים צדקיות שבאותו הזמן היו הפעילות בזה.

בברכה להצלחה בעבודתה מתוך בריאות הנכונה ושמחה ולבשו"ט.

בס"ד. שיחת ליל י"א ניסן ה'תשד"מ.

בלתי מוגה

א. ידוע מאמר חכמינו ז"ל¹ "פותחין בברכה" (כפי שכותב רבינו הזקן באגרת הקודש²), ולכן, כאשר שני יהודים נפגשים יחדיו - פותחים בברכת "שלום עליכם" "עליכם שלום".
ועל-אחת-כמה-וכמה כאשר יהודים רבים נפגשים יחדיו - הרי בודאי שצריך להיות הענין ד"פותחין בברכה".
ונוסף לזה - ישנו עילוי מיוחד בענין הברכה ("פותחין בברכה") מצד מעלת המקום וכן מצד מעלת הזמן שבו מתקיימת ההתועדות, כדלקמן.

ב. ובהקדים:

תכלית ומטרת פגישתם של כמה וכמה מישראל היא - להתאחד "כאיש אחד בלב אחד"³ כדי לקבל החלטות טובות בענינים הקשורים עם "תורה אחת" שניתנה מ"ה' אחד", והחלטות אלה - לקיימן בפועל ממש בחיי היום-יום, בעולם הזה התחתון, שהרי התורה "לא בשמים היא"⁴, אלא ניתנה ללמוד ולקיים הוראותיה על-ידי נשמות בגופים בעולם הזה התחתון דוקא, כדי לעשות ממציאות ה"תחתון" - דירה לו יתברך⁵.

ולהעיר מדיוק הלשון "דירה לו יתברך", "דירה" דייקא - המובן על-פי ביאור גדרה של "דירה" על-פי הלכה (בהלכות סוכה וכיוצא בזה):

"דירה" ענינה - שבה נמצא האדם וכל עניניו, ובה עושה את כל צרכיו - אוכל ושותה וישן כו' באופן המתאים והרצוי. ועד כדי כך קשורה ה"דירה" עם מציאותו של האדם הדר בתוכה - שעל-ידיה קונה האדם את הדבר שהוכנס לדירה, היינו, שאינו צריך לעשות פעולה כדי לקנות את הדבר, מכיון שהקנין נעשה על-ידי כניסת הדבר לדירתו (רשותו).

ובעניננו: כאשר מדגישים שעבודתו של יהודי היא לעשות דירה לו יתברך בתחתונים - הרי פירוש הדבר, שלא זו בלבד שהקב"ה משרה את שכינתו למטה, "השמים ושמי השמים לא יכללוך"⁶, ואילו עולם הזה הגשמי נעשה המקום שבו יכול להיות הענין ד"יכללוך", אלא עוד זאת, שעולם הזה הגשמי נעשה באופן של "דירה" - בה נמצא הקב"ה בכל עצמותו ומהותו, היינו, לא כמו שנמצא ב"שדה", אלא כמו שנמצא ב"דירה" דוקא (בדוגמת דירת האדם שבה נמצא בכל עצמותו כו'), ובאופן של קביעות - דירת קבע (ולא דירת עראי).

וכל זה נעשה על-ידי עבודתו של יהודי, אשר בהיותו בעולם הזה הגשמי והתחתון שאין למטה ממנו - מתנהג הוא בחיי היום-יום על-פי התורה והמצוות, רצונו של הקב"ה, שהוא ורצונו אחד, שאז נמצא הקב"ה בעולם הזה התחתון בכל עצמותו ומהותו - דירה לו יתברך בתחתונים.

ומכיון שנמצאים ביחד עם מהותו ועצמותו של הקב"ה - הרי "באור פני מלך חיים", היינו, שעל-ידי-זה נמשכים כל ברכותיו של הקב"ה, אשר להיותו "אין-סוף", הרי גם המשכת הברכות היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה,

וביחד עם זה - נותנים כח לבני ישראל שיוכלו לקבל ברכות שלמעלה ממדידה והגבלה (שלא יהיה זה באופן שהשפעת "רוב טובה" שאין יכולים לקבל⁷), כדברי הגמרא⁸: "עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק [ויעמך כולם צדיקים]⁹ מלא עומסו" - למעלה ממדידה והגבלה, ונותן להם ריבוי עולמות שבהם יוכלו לקבל את הגילוי ד"מלא עומסו", "נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן", גם כאשר הטובה היא באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

(5) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פ"ג,

ו. תניא רפ"ו.

(6) מ"א ח, כז.

(7) ראה תענית כג, א.

(8) סנהדרין ק, סע"א ואילך.

(9) ישעי' ס, כ.

(1) ראה תדא"ר פ"א (קרוב לסופו). ב"ר פ"א, י. לקו"ש ח"ט ע'

1 הע' 1. ושי"נ.

(2) רס"א.

(3) מכילתא ופרש"י עה"פ יתרו יט, ב. ועד"ז בפדר"א פמ"א. ויק"ר

פ"ט, ט. לקו"ש חכ"א ע' 100 הע' 4. ושי"נ.

(4) נצבים ל, יב. ב"מ נט, ב. רמב"ם רפ"ט מהל' יסוה"ת.

- 1 וזהו כללות הענין ד"פותחין בברכה" - שכאשר כמה וכמה מישראל מתאספים יחדיו כדי להתחזק ולהוסיף
2 בכל עניני תורה ומצוותיה, אזי נמשכת ברכתו של הקב"ה ביתר שאת וביתר עוז.
- 3 וכפתגם רבינו הזקן (שנתפרסם ונדפס על-ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו¹⁰) - שבכוחה של
4 "התוועדות" (כאשר כמה וכמה מישראל מתאספים יחדיו) לפעול יותר מאשר פעולתו של "מיכאל השר
5 הגדול"¹¹.
- 6 ג. נוסף על כללות הענין ד"פותחין בברכה" - ישנו עילוי מיוחד מצד מעלת המקום ומעלת הזמן:
7 המקום שבו נערכת ההתוועדות הוא - בית-הכנסת ובית-המדרש, מקום שמגדלין בו תפילה ומגדלין בו
8 תורה¹², ונותנים צדקה. ומזה מובן, שהמשכת הברכה במקום זה היא באופן נעלה יותר.
- 9 והזמן שבו נערכת התוועדות זו הוא - חודש ניסן, חודש שיש בו מעלה מיוחדת בנוגע לענין הברכה,
10 כדלקמן.
- 11 ד. ישנם שני חדשים כלליים שעניניהם נמשכים על כל השנה כולה - תשרי וניסן: תשרי - "ראש השנה",
12 וניסן - "החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה"¹³.
- 13 והחילוק שביניהם - כמבואר בדרושי חסידות¹⁴ מה שכתוב ב'עקידה'¹⁵ שתשרי הוא "ראש" ביחס להנהגה
14 טבעית, וניסן הוא "ראש" ביחס להנהגה נסית שלמעלה מהטבע:
- 15 תשרי הוא הזמן שבו נברא העולם - כללות הנהגת העולם על-פי חוקי הטבע, באופן ד"לא ישבותו"¹⁶,
16 שבזה נראה כחו של הקב"ה באופן ד"אני הוי' לא שניתי"¹⁷. ולכן, חידוש העולם שנפעל בראש השנה
17 (על-ידי-זה שממליכים את הקב"ה למלך, ו"באור פני מלך חיים") ענינו - המשכת כל הברכות בעניני הטבע
18 (חוקי הטבע), אלא שבזה גופא - ברכה הכי גדולה.
- 19 אבל חודש ניסן ענינו - המשכת הברכה שלמעלה מטבע העולם, ובלשון המדרש¹⁸: "כשבחר ביעקב ובניו
20 קבע בו (בעולמו) ראש חודש של גאולה", היינו, גאולה מכל המיצרים וגבולים, כולל המיצר והגבול הנהגת
21 הטבע.
- 22 וענין זה מרומז גם בשמו של החודש - כתורת הבעל-שם-טוב¹⁹ בענין שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש
23 - שחודש זה נקרא (גם בתורה-נביאים-כתובים²⁰) בשם "ניסן":
- 24 בתיבת "ניסן" ישנם ב' נונין". ואיתא בגמרא²¹ שב' נונין רומזים על הענין ד"נסי נסים".
25 והענין בזה:
- 26 "נס" סתם מורה על הנהגה שלמעלה מהטבע - שהרי "נס" הוא מלשון הרמה²², כמו שכתוב "ארים נסי"²³,
27 "נס על ההרים", היינו, שזוהי הנהגה שלמעלה מהנהגת הטבע. אמנם, עצם העובדה שיש מקום להשוואה בין
28 שני אופני הנהגה אלו ולומר שהנהגה זו היא למעלה מהנהגה זו, מהווה הוכחה שגם הנהגה שלמעלה מהטבע
29 יש לה ערך ושייכות להנהגת הטבע.
- 30 אבל "נסי נסים" פירושו - שאפילו ביחס לנסים הרי זה גם ענין של נס, היינו, הנהגה שבאין-ערוך כלל
31 להנהגת הטבע.
- 32 ה. על-פי-זה מובן גודל העילוי בענין ד"פותחין בברכה" שבחודש ניסן:
33 "ברכה" היא מלשון המשכה²⁴, כמו "המברך את הגפן"²⁵, וענינה - המשכה משרשו ומקורו של המתברך,

(18) שמו"ר פט"ו, יא.

(19) ראה שעהיוה"א פ"א.

(20) נחמי" ב, א. וראה ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב.

(21) ברכות נו, רע"א ובפרש"י.

(22) סידור מד, סע"ב. אוה"ת בשלח ד"ה ויבן. שה"ש ע' כט. ועוד.

וראה סה"מ תרע"ח ע' פט.

(23) ישעי' מט, כב.

(24) תו"א מקץ לו, ג. ובכ"מ.

(25) כלאים רפ"ז.

(10) קובץ מכתבים שבסו"ס תהלים "אהל יוסף יצחק" ע' 199.

אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ג ע' תיג.

(11) דניאל יב, א.

(12) מגילה כז, רע"א.

(13) בא יב, ב.

(14) אוה"ת בראשית יח, ב ואילך. רד"ה החודש תרנ"ד. תרס"ו.

תרע"ח (דפ' החודש). ועוד.

(15) פ' בא עה"פ החודש גו' (שער לח).

(16) נח ח, כב.

(17) מלאכי ג, ו.

1 אשר למרות שזהו שרשו ומקורו של המתברך, מכל־מקום, יש צורך בענין של "ברכה" - לפעול שענין זה
 2 יומשך ויתגלה למטה, ובאופן של שלימות.

3 אמנם, מכיון שהמשכת הברכה היא משרשו ומקורו - מובן, שזוהי ברכה הקשורה עם הנהגת הטבע, מכיון
 4 שמצד הטבע זהו שרשו ומקורו.

5 ולמעלה מזה - המשכת הברכה הקשורה עם הנהגה נסית, ברכה שהיא למעלה משרשו ומקורו של המתברך,
 6 בדוגמת הענין ד"ברכת כהנים", כמבואר בכמה מקומות²⁶ שהקב"ה נתן כח לכהנים - באמרו להם²⁷ "כה תברכו
 7 את בני ישראל" - להמשיך את הברכה מהקב"ה בעצמו, כביכול, שלא לפי ערך שרשו ומקורו של המתברך.
 8 ולהעיר מהקשר ד"ברכת כהנים" עם חודש ניסן - מכיון שחודש ניסן נקודתו יציאת מצרים, שתכליתה -
 9 מתן תורה ("בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"²⁸), שאז נאמר לכל אחד ואחד
 10 מישראל: "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים"²⁹.

11 [ויש להוסיף, שענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, בזמן שבית המקדש אינו קיים - שאז ממלא כל אחד
 12 ואחד מישראל את תפקידו של הכהן בעבודת הקרבנות, כמאמר רבותינו ז"ל³⁰ "תפילות במקום קרבנות תקנום".
 13 כלומר: עבודה זו שבזמן שבית המקדש היה קיים היה צורך בכהן בפני-עצמו, לוי בפני-עצמו וישראל
 14 בפני-עצמו (כהנים בעבודתם ולוים בדוכנם וישראל במעמדם) - הנה דוקא בזמן הגלות נעשים כל הענינים
 15 (ברוחניות) על-ידי כל אחד ואחד מישראל. ובלשון הידוע³¹: קלקלתנו זוהי תקנתנו].

16 ונמצא, שבחודש ניסן מודגש ביותר ענין הברכה ("פותחין בברכה") - מכיון שהברכה דחודש ניסן היא
 17 באופן שלמעלה מטבע העולם, ברכה שבאין-ערוך לגבי מקורו ושרשו של המתברך, למעלה מכל מדידה
 18 והגבלה, "נסי נסים".

19 ו. בחודש ניסן עצמו נערכת ההתוועדות ביום הששי בשבוע - שבו מעלה מיוחדת בענין הברכה:
 20 בנוגע למעלת יום השלישי אמרו חכמינו ז"ל³² שהוכפל בו כי טוב. ומעלה זו ישנה גם ביום הששי, שגם
 21 בו נאמר "טוב" ב' פעמים: "וירא אלקים כי טוב"³³, ואחר כך נאמר "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב
 22 מאד"³⁴.

23 ואדרבה - ב"טוב" דיום הששי ישנו עליו לגבי ה"טוב" דיום השלישי, וכמה פרטים בדבר:
 24 (א) ביום הששי נאמר (בפעם הב') "טוב מאד", שזהו למעלה מ"טוב" סתם.

25 (ב) ביום הששי נאמר "והנה טוב מאד", היינו, שזהו דבר הגלוי לכל, ללא צורך בהתבוננות [מה-שאינ-כן
 26 "כי טוב" פירושו - שכאשר מתבוננים בדבר רואים שזהו טוב], ועד לגילוי כזה המביא לידי שמחה - כמובא
 27 בפירוש רש"י על התורה³⁵ (בפשוטו של מקרא) ש"הנה" הוא לשון שמחה.

28 (ג) "והנה טוב מאד" - שגם המעלה ד"טוב מאד" היא בתכלית הגילוי, "והנה טוב מאד".

29 ועוד מעלה עיקרית ב"טוב" דיום הששי - שענין זה קאי (לא רק על הבריאה הפרטית דיום הששי, שעל-זה
 30 נאמר "וירא אלקים כי טוב", כי אם) על כל ששת ימי בראשית, כפשטות הכתוב: "וירא אלקים את כל אשר
 31 עשה והנה טוב מאד", היינו, שכל הבריאה כולה שנבראת בששת ימי בראשית היא באופן ד"והנה טוב מאד".

32 ונמצא, שמלבד העילויים הנ"ל, ישנו עוד דבר נפלא ב"טוב" דיום הששי - שענין ה"טוב" הוא שבעה
 33 פעמים: "וירא אלקים כי טוב" - "טוב" פעם אחת, "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" - "טוב
 34 מאד" ששה פעמים (כל ששת ימי בראשית).

(31) ראה שבת פ, ב. ירושלמי תענית פ"ב הי"א.

(32) פרש"י בראשית א, ז.

(33) בראשית שם, כה.

(34) שם, לא.

(35) קרח יח, ת. מספרי עה"פ.

(26) ראה לקו"ש ח"י ע' 38. וש"נ.

(27) נשא ו, כג.

(28) שמות ג, יב ובפרש"י.

(29) יתרו יט, ו.

(30) ראה ברכות כו, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"א ה"הו. שו"ע

אדה"ז אר"ח רספ"ט.

- 1 ולכן, בעמדנו בחודש ניסן גופא ביום הששי בשבוע - שהוא בדוגמת יום הששי דמעשה בראשית (שלכן
2 "שירו של יום" קשור עם מעשה הבריאה דיום זה³⁶), שבו נאמר "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב
3 מאד" - הרי זה זמן מסוגל ביותר, "יום זכאי", להמשכת כל עניני טוב, ולכן גדולה יותר הדגשת הענין ד"פותחין
4 בברכה".
- 5 ז. בחודש ניסן עצמו ישנם כמה ימי ששי, אבל - ישנה מעלה מיוחדת ביום ששי זה, הקשור במיוחד עם
6 חג הפסח:
- 7 עיקר ההכנה לחג הפסח היא - בעשור לחודש, שאז היה הציווי "משכו וקחו לכם"³⁷ - לקחת השה עבור
8 קרבן פסח. ובעבודה הרוחנית - כדברי המכילתא³⁸: "משכו ידיכם מעבודה זרה" - סור מרע, "וקחו לכם צאן
9 של מצוה" - עשה טוב, ועד לעבודה באופן ד"קחו לכם" - כפירוש המדרש³⁹ ש"לכם" מורה על הענין ד"יהיו
10 לך לבדך ואין לזרים אתך"⁴⁰. ועבודה זו (דקרבן פסח) - היא ההכנה שעל-ידה זוכים ליציאת מצרים.
- 11 ועד כדי כך - שכבר בעשור לחודש היתה ההתחלה דיציאת מצרים, כפי שמביא אדמו"ר הזקן ב'שולחן
12 ערוך' שלו⁴¹ שבעשור לחודש היה הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם"⁴², שתוכנו - ש"בכורי מצרים" עצמם תבעו
13 מפרעה שיש להוציא את בני ישראל ממצרים.
- 14 והנה, מכיון שבעניני קדשים עסקינן - קרבן פסח, שבהם "הלילה הולך אחר היום"⁴³, נמצא, שליל ששי זה
15 שייך עדיין ליום העשירי בניסן - "בעשור לחודש".
- 16 ונמצא, שבימי ששי דחודש ניסן עצמו מודגש ביותר ענין הברכה ("פותחין בברכה") ביום ששי זה - מכיון
17 שהתחלתו (ליל ששי) קשורה עם היום שבו מתחילה ההכנה לחג הפסח, ולכן הברכה שבו היא בתכלית העילוי
18 למעלה ממדידה והגבלה, שזהו תוכן הענין דיציאת מצרים - יציאה מכל המיצרים וגבולים דמדידה והגבלה.
19 וכל ענינים אלו - מוסיפים עוד יותר בגודל עילוי הזמן, "יום זכאי", שבו נערכת ההתוועדות, ולכן, גם הענין
20 ד"פותחין בברכה" הוא בהדגשה יתירה.
- 21 ח. ויהי-רצון שמהדיבור בכל ענינים אלו כפי שהם בתורה - יומשך כן בפועל ובגלוי, ובפשטות - המשכת
22 כל הברכות, ועד לברכה הכי גדולה, שהיא ברכה פרטית וברכה כללית - גאולה כפשוטה.
23 וגאולה זו תהיה "כימי צאתך מארץ מצרים"⁴⁴:
- 24 כשם שבגאולה ממצרים יצאו כל בני ישראל מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"⁴⁵, עד שאפילו
25 יהודי אחד לא נשאר בגלות, "לא תשאר פרסה"⁴⁶ (מה-שאינ-כן בגאולה דשאר הגלויות, גלות בבל, מדי ופרס
26 ויון, שגם לאחרי הגאולה נשארו כמה וכמה מבני ישראל בגלות)⁴⁷, כמו כן יהיה גם בגאולה מגלות האחרון -
27 שגם היא תהיה בחודש ניסן, חודש הגאולה, כפי שהובטחנו: "בניסן נגאלו אבותינו ובניסן עתידין להגאל"⁴⁸
28 - שאפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות, כי כל בני ישראל יצאו מהגלות "ביד רמה"⁴⁹, ובאופן ד"קהל גדול"⁵⁰
29 - לשון יחיד, מתוך אחדות ישראל אמיתית, "כאיש אחד בלב אחד".
- 30 וכשם שביציאת מצרים "לא עיכבם אפילו כהרף עין"⁵¹, כמו כן יהיה גם ביציאה מגלות האחרון - שתיכף
31 ומיד ממש, "לא עיכבם אפילו כהרף עין", יוצאים מהגלות על-ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות
32 לארצנו "עם ענני שמיא"⁵².
- 33 ולא עוד, אלא שהגאולה העתידה תהיה באופן נעלה יותר מהגאולה דיציאת מצרים - "אראנו נפלאות"⁴³,
34 כפירוש הזהר⁵³ שהגאולה העתידה תהיה באופן ד"נפלאות" לגבי הגאולה דיציאת מצרים.

(45) בא י, ט.

(46) שם, כו.

(47) ראה בארוכה לקו"ש ח"א בתחלתו.

(48) ר"ה יא, רע"א.

(49) בשלח יד, ח.

(50) ירמ' לא, ז.

(51) מכילתא ופרש"י עה"פ בא יב, מא.

(52) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.

(53) ח"א רסא, רע"ב. וראה אוה"ת נ"ך (כרך א) ע' תפו.

(36) ר"ה לא, א.

(37) בא יב, כא.

(38) עה"פ: הובא בפרש"י עה"פ שם, ו.

(39) שמו"ר פט"ו, כג.

(40) משלי ה, יז.

(41) או"ח רסת"ל.

(42) תהלים קלו, י.

(43) חולין פג, סע"א. תמורה יד, א.

(44) מיכה ז, טו.

1 וכל זה - בפשטות, למטה מעשרה טפחים, גאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, בעגלא דידן
2 ממש.

* * *

3 ט. דובר לעיל שיש כמה דרגות בענין הברכה: ברכה על-פי טבע, ברכה שלמעלה מהטבע, ובזה גופא - עד
4 לברכה שהיא למעלה ממדידה והגבלה לגמרי, באופן ד"נסי נסים".
5 ולכאורה מתעוררת שאלה:

6 "ברכה" ענינה - המשכת הדבר למטה בפועל ובגלוי, ולדוגמא: כאשר מברכים מישוהו ב"עשירות" - הרי
7 לא מספיק ענין העשירות ביחס ל"מזלו" למעלה, אלא הכוונה היא לענין העשירות למטה כפשוטו, וכיוצא בזה
8 בשאר עניני ברכה.

9 ועל-פי-זה אינו מובן: כיצד שייך לומר שישנה ברכה שהיא למעלה ממדידה והגבלה - הרי האדם דלמטה
10 [אפילו יהודי, הנבחר מכל העמים] מוגבל הוא, ומכיון שכן, אינו יכול לקבל כ-אם ברכה שהיא במדידה והגבלה
11 דוקא, כי גם כאשר נותנים לו בני חיי ומזוני רוחי, ובכולם רוחי, הרי זה עדיין במדידה והגבלה, ולדוגמא:
12 אריכות ימים ושנים, עד "והיו ימים מאה ועשרים שנה"⁵⁴ - הרי זה במדידה והגבלה, ואם כן, כיצד שייך לומר
13 שישנה המשכת הברכה למטה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה?!

14 והמענה לזה - שגם בעולם דלמטה מצינו ענין שלמעלה ממדידה והגבלה, כפי שהדבר מתבטא בטבע
15 הצמיחה - "עץ פרי עושה פרי למינו אשר זרעו בו"⁵⁵:

16 כאשר לוקחים גרעין אחד וזורעים אותו (במקום ואופן המתאים) - יצמח ממנו עץ עושה פרי, שבו ישנם
17 ריבוי גרעינים שבכוחו של כל אחד מהם להצמיח עץ עושה פרי, וכן הלאה, עד אין קץ⁵⁶. ועד כדי כך - שאין
18 זה ענין של נס, אלא כך הוא מצד טבע הבריאה.

19 וענין זה נפעל ביום השלישי דבריאת העולם - שהוכפל בו כי טוב:

20 ביום הראשון נבראו דברים נעלים ביותר - כפי שנימנו במדרשי חכמינו ז"ל⁵⁷, וכן הוא בפשוטו של מקרא
21 - בריאת האור (אור כפשוטו, ביחד עם כל הפירושים שבענין האור), אבל אף-על-פי-כן, עדיין לא היה בטבע
22 הבריאה כח הבלי-גבול - "שמים" אינם עושים עוד "שמים", ו"ארץ" אינה עושה עוד "ארץ".

23 ורק ביום השלישי לבריאה, הטביע הקב"ה בארץ את טבע הצמיחה - "תדשא הארץ גו' עץ פרי עושה פרי
24 למינו אשר זרעו בו", היינו, שיהיה בה טבע הצמיחה עד אין סוף. ומטעם זה הוכפל "כי טוב" ביום השלישי.

25 ועילוי זה ישנו גם ביום החמישי - בבריאת הדגים והעופות, שגם הם פרים ורבים, וכן ביום הששי - שבו
26 נבראו בהמות וחיות, שגם הם פרים ורבים, עד לתכלית הבריאה - בריאת האדם, שנצטווה "פרו ורבו ומלאו
27 את הארץ וכבשוה"⁵⁸.

28 אמנם, כשם שנתבאר לעיל בנוגע לעילוי דהוכפל בו כי טוב, שאף שישנו גם ביום השלישי, מכל-מקום,
29 ביום הששי הרי זה באופן נעלה יותר - כמו כן גם בנוגע לכח הבלי-גבול שבבריאה, שאף שענין זה ישנו גם
30 בצמחים ובעלי-חיים, מכל-מקום, ישנו עילוי מיוחד אצל האדם שנברא ביום הששי:

31 נוסף על הענין ד"פרו ורבו ומלאו את הארץ" שיש אצל האדם עצמו - הנה כאשר האדם מנצל את השכל
32 (שכל דנפש האלקית) שניתן לו על-ידי הקב"ה לתכלית טובה, בכוחו לכבוש את העולם כולו ביחד עם חוקי
33 הטבע, ולפעול הוספה והטבה בטבע הצמיחה, כך שענין הצמיחה - "עץ פרי עושה פרי" - יהיה בריבוי גדול
34 יותר, שלא בערך, מכמו שהיה יכול להיות לולי פעולת האדם.

35 וכמסופר בפשוטו של מקרא בנוגע ליצחק - "ויזרע יצחק בארץ ההיא וימצא בשנה ההיא מאה שערים"⁵⁹:

(57) חגיגה יב, א. פרדר"א פ"ג. ב"ר פ"ג, ח.

(58) בראשית שם, כח.

(59) תולדות כו, יב.

(54) בראשית ו, ג.

(55) שם א, יא.

(56) ראה ד"ה מים רבים - תשי"ז פ"ט (קונטרס מאמרים ע' ס).

וש"נ.

1 למרות שמצד הטבע היתה זו "ארץ קשה ושנה קשה"⁶⁰, מכל-מקום, על-ידי פעולתו של יצחק (ויזרע
 2 יצחק) נמשכה ברכתו של הקב"ה ("ויברכהו ה'") באופן שהצמיחה "מאה שערים" ממה שהיתה מסוגלת
 3 להצמיח מצד טבעה, "שאמדוה כמה ראויה לעשות ועשתה על אחת שאמדוה - מאה"⁶¹, ויתרה מזו - כפירוש
 4 המדרש⁶² ש"אומד זה למעשרות היה", היינו, שהצמיחה פי אלף ממה שהיתה מסוגלת להצמיח מצד טבעה.
 5 וענין זה היה כתוצאה מאופן עבודתו של יצחק, שכוונתו היתה למלא את רצון הבורא, ובלשון ה'פרקי דרבי
 6 אליעזר"⁶³: "וכי יצחק זרע דגן חסוּשלוּם, אלא לקח כל מעשר ממנו זרע צדקה לעניים, דכתיב⁶⁴ זרעו לכם
 7 לצדקה", היינו, שכוונתו היתה למלא את הציווי שקיבל מאברהם אבינו - "למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו
 8 אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה"⁶⁵, ועל-ידי-זה זכה לברכתו של הקב"ה בריבוי מופלג, "מאה שערים".
 9 וכמו כן רואים גם כיום - שכאשר אדם מנצל את שכלו לתועלת ישוב העולם, בכוחו לפעול ולהוסיף "מאה
 10 שערים" על הריבוי שמצד כח האין-סוף שבטבע הבריאה, וזאת - באופן המותר על-פי התורה (לא על-ידי
 11 "כלאים" חסוּשלוּם).
 12 וזוהי המעלה דיום הששי - שבו נברא האדם, שבכוחו להמשיך את ברכתו של הקב"ה בעולם באופן שלא
 13 בערך כלל לגבי טבע העולם, על-ידי-זה שמנצל את השכל שנתן לו הקב"ה באופן המתאים, כנ"ל.
 14 י. ובהמשך לזה - הרי כאן הזמן והמקום להדגיש אודות הכחות הנפלאים שניתנו לאדם, ובפרט ליהודי -
 15 "אתם קרויין אדם"⁶⁶, על שם "אדמה לעליון"⁶⁷, ולכן, מוטלת עליו החובה לנצל כחות אלו (לא רק לטובתו
 16 האישית, כי אם) לטובת הבריאה כולה, עד שפועל שהנהגת העולם כולו תהיה באופן ד"לשבת יצרה"⁶⁸.
 17 ובלשון הכתוב: "פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה", היינו, לא זו בלבד שאינו נתון לשליטה של עניני
 18 "ארץ", ארציות, אלא אדרבה - "וכבשוה", הוא כובש את כחות הטבע ומנצלם באופן הראוי, כך שיהיו בבחינת
 19 "הכשר" והכנה למצוה עד לענין של מצוה, וכיוצא בזה בכל עניני טוב וקדושה.
 20 ומכיון שהוא כובש את העולם כולו, מובן, שבכוחו לפעול את כל הדרוש לתיקון מצב העולם, עד לפעולה
 21 שהיא היפך הטבע ולמעלה מן הטבע.
 22 וענין זה (כחו של האדם לפעול בעולם) בא לידי ביטוי בכמה וכמה ענינים, הן בחייו הפרטיים, והן במובן
 23 רחב יותר - בפעולה והשפעה על הנמצאים מסביבו, שהנהגתם תהיה באופן ד"לשבת יצרה".
 24 יא. ולכל לראש - בחייו הפרטיים של האדם, החל מקיום הציווי ד"פרו ורבו ומילאו את הארץ וכבשוה"
 25 כפשוטו, כמדובר כמה פעמים אודות גודל הברכה והזכות שנתן הקב"ה להורים שיוכלו למלא את השליחות
 26 ד"פרו ורבו" (לא רק ברוחניות, אלא גם ובעיקר) בגשמיות כפשוטו.
 27 ובקשר לטענה אודות הוצאות הפרנסה וכו' - הנה על זה באה הוראה נוספת מאופן בריאת האדם ביום
 28 הששי (שבו נברא האדם ונצטוו לפרות ולרבות):
 29 איתא בגמרא⁶⁹: "אדם נברא בערב שבת, ומפני מה . . . כדי שיכנס לסעודה מיד", "שימצא הכל מוכן ויאכל
 30 מאשר יחפוץ"⁷⁰, היינו, לא רק שיהיה מוכן לזריעה וחרישה וכו', אלא באופן שמיד יוכל לאכול, ללא כל
 31 טירחא.
 32 ועל-פי מאמר חכמינו ז"ל⁷¹ "לפיכך נברא האדם יחידי ללמדך . . . כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה
 33 עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא", היינו, שכל יהודי, בכל מקום ובכל זמן, הוא "עולם מלא", בדוגמת אדם
 34 הראשון שממנו נברא מילואו של עולם - מובן, שאצל כל אדם ישנו הענין ד"יכנס לסעודה מיד", בדוגמת אדם
 35 הראשון.

67 עש"מ מאמר אם כל חי ח"ב פל"ג. של"ה ג, א. כ, ב. רסח,
 ב. שא, ב. ועוד.
 68 ישעי' מה, יח.
 69 סנהדרין לח, א.
 70 פרש"י שם.
 71 שם לו, א - במשנה.

60 ב"ר פס"ד, ו. הובא בפרש"י עה"פ.
 61 פרש"י עה"פ.
 62 רבה שם. הובא בפרש"י שם.
 63 רפ"ג. נת' בלקו"ש ח"ה ע' 74.
 64 הושע י, יב.
 65 וירא יח, יט.
 66 יבמות סא, רע"א.

- 1 זוהי הוראת התורה - "תורת אמת" ו"תורת חיים", הוראה בחיים, תורה והוראה נצחית - שכאשר הנהגת
2 האדם היא באופן המתאים, אזי נותן לו הקב"ה את כל צרכיו ללא כל טירחא, כפי שהיה אצל אדם הראשון.
3 ואף שרצונו של הקב"ה הוא שהאדם יעשה "כלי" בדרך הטבע להמשכת הברכה דפרנסה, כמו שכתוב⁷²
4 "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה" - אומרת "תורת אמת" שביחד עם לידת הילד נולדה עמו פרנסתו, ויתר
5 על כן: על ידו ניתוסף בפרנסת כל בני הבית.
6 ולכן, על ההורים לנצל את הברכה שנתן להם הקב"ה ולקיים מצות "פרו ורבו" כפשוטה, מתוך בטחון גמור
7 בהקב"ה "הזן את העולם כולו בטובו כחן בחסד וברחמים", "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה", אשר
8 בודאי ממשיך ונותן פרנסה לילד שנולד, ואדרבה: על-ידו ניתוסף בפרנסת כל בני הבית.
9 יב. נוסף לכך - מוטלת על ההורים השליחות בנוגע לענין החינוך, לחנך את ילדיהם שיהיו "עץ פרי עושה
10 פרי למינו", היינו, שגם הנהגתם תהיה באופן ד"מילאו את הארץ וכבושה", לכבוש את כחות הטבע ולנצלם
11 באופן הראוי לקיום העולם על-פי צדק ויושר, טוב וקדושה.
12 וכמדובר כמה פעמים אודות גודל החשיבות וההכרח בענין החינוך - אשר לא כדעת הטועים שהתחלת
13 החינוך היא כאשר הילד מגיע לגיל חמש ושש, אלא כל דבר שהילד רואה ושומע מהרגע שיצא לאויר העולם,
14 יש לו השפעה חשובה ומכרעת על כל ימי חייו.
15 אמנם מצינו בהלכה⁷³ שהגדר ד"הגיע לחינוך" הוא כאשר נעשה בן חמש או שש וכיוצא בזה, אבל - המדובר
16 שם הוא בנוגע לגדר החינוך בנוגע לקיום התורה ומצוות, ומובן, שבתור הקדמה לזה ישנו הענין ד"דרך ארץ
17 (ש)קדמה לתורה"⁷⁴.
18 זאת ועוד: גם החינוך לקיום תורה ומצוות בגיל חמש או שש - בא אחרי ההקדמה ד"כשהתינוק מתחיל
19 לדבר אביו מלמדו תורה"⁷⁵, ועוד לפני-זה - מיד בצאתו לאויר העולם תולים מסביבו ענינים הקשורים עם
20 יהדות, תורה ומצוותיה, כמו: "שיר המעלות" וכיוצא בזה - בהתאם ל"מנהג ישראל (אשר) תורה היא"⁷⁶, וכידוע
21 מה שכתוב בתשובות הרשב"א⁷⁷ אודות מנהג נשים זקנות בישראל שבכוחו לבטל כל הענינים הסותרים לכך,
22 ועל-אחת-כמה בנידון-דין, שאין שום סתירה לזה, ואדרבה - רואים בפועל אח פעולת ההשפעה על
23 הילד, ועל-אחת-כמה-וכמה - על הוריו.
24 "תורת אמת" קובעת [ולאחרונה - הכירו בכך גם על-פי חכמת הרפואה וחכמת הנפש] ש"בטרם ידע הנער
25 קרוא"⁷⁸, ועוד לפני שמתחיל לדבר - נחקק בזכרונו (עוד לפני שכח הזכרון קשור עם כח השכל) כל מה שרואה
26 ושומע, ולכן, יש להקפיד על כך שיראה רק דברים טהורים⁷⁹, עניני טוב וקדושה.
27 יתירה מזו: אפילו לפני הלידה, בעת העיבור, דרושה זהירות יתירה מצדה של האם שתהיה מוקפת בענינים
28 טהורים כו', כי גם מה שמתרחש לפני יציאת הוולד לאויר העולם, בהיותו "עובר ירך אמו"⁸⁰, עלול להשפיע
29 על הוולד במשך הזמן. ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי שיוצא לאויר העולם, שאז ההשפעה היא באופן גלוי.
30 זוהי השליחות והאחריות המוטלת על כל אחד ואחד בחייו הפרטיים - לכל לראש - קיום הציווי "פרו
31 ורבו" כפשוטו, ובהמשך לזה - ענין החינוך.
32 יג. ענין הנ"ל מודגש ביותר כאשר נמצאים בסמיכות לחג הפסח:
33 חג הפסח ענינו - לידת עם ישראל, כמבואר בנבואת יחזקאל⁸¹ שכללות הענין דיציאת מצרים (חג הפסח)
34 הוא בדוגמת ענין הלידה, כמו שכתוב⁸² "לקחת לו גוי מקרב גוי", כמבואר שם פרטי הדברים שבזה.

2. וש"נ.

77 ח"א ס"ט. הובא בשו"ת השיב משה סי"ג.

78 ישע"י ח, ד.

79 ראה בארוכה - שיחת כ"ף מר-חשון ש.ז. סל"ז (התועודיות

תשד"מ ח"א ע' 487) ואילך. וש"נ.

80 גיטין כג, ב. חולין נח, א. וש"נ.

81 קאפיטל טז ובמפרשים שם. וראה תו"א ר"פ וארא.

82 ואתתנן ד, לד.

72 ראה טו, יח.

73 ראה בארוכה - לקו"ש חט"ו ס"ע 130 ואילך. ובהנסמן
בהערות שם.

74 ויק"ר פ"ט, ג. תדא"ר פ"א.

75 סוכה מב, א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו. תשו"ע יו"ד סרמ"ה
ס"ה. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"א.76 ראה תוד"ה נפסל - מנחות כ, ב. מהרי"ל - הובא ברמ"א יו"ד
ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. לקו"ש חכ"ב ע' 56 הערה

- 1 ומיד לאחרי יציאת מצרים (לידת עם ישראל) התחיל ענין החינוך – כמו שכתוב "בהוציאך את העם ממצרים
2 תעבדון את האלקים על ההר הזה", היינו, שתיכף ומיד לאחרי יציאת מצרים התחילה ההכנה והחינוך לשלב
3 ד"תעבדון את האלקים על ההר הזה", במתן תורה.
- 4 ומהחינוך דכללות עם ישראל, מובן גם בנוגע לחינוך כפשוטו - שתיכף ומיד לאחרי הלידה והיציאה לאויר
5 העולם, צריכים להתחיל לחנכו לענין ד"תעבדון את האלקים", חינוך בעניני טוב וקדושה.
- 6 וגם בנוגע לגודל השפעת החינוך יש ללמוד מיציאת מצרים - כמסופר בגמרא⁸³ שילדי ישראל הם אלו
7 ש"הכירוהו תחילה", עוד לפני הגדולים. אמנם, כל זה אינו אלא הודות להורים שחינכו את הילדים באופן כזה
8 שבבוא הזמן יהיו הם אלו ש"הכירוהו תחילה".
- 9 זאת ועוד:
- 10 בנוגע לקרבן פסח (שזמן לקיחתו "בעשור לחודש") מצינו הדגשה מיוחדת על התא-המשפחתי - שהרי קרבן
11 זה צריך להיות באופן ד"שה לבית אבות שה לבית"⁸⁴, "למשפחותיכם"⁸⁵, כולל נשים⁸⁶, ואפילו קטנים⁸⁷.
- 12 ובזה נכללים כל הענינים הקשורים עם חיי המשפחה - הן הענין ד"פרו ורבו", והן ענין החינוך.
13 ומובן, שענינים אלו זמנם כל השנה כולה, אבל ישנם זמנים מיוחדים שבהם ישנה הדגשה יתירה בענינים
14 אלו (ובנידון-דין - חג הפסח), על מנת להמשיכם על כל השנה כולה.
- 15 יד. נוסף על האמור לעיל אודות חייו הפרטיים של האדם - בכחו וביכלתו להשפיע ולפעול על כל הנמצאים
16 מסביבו, ועד להשפעה בכל המדינה כולה ובכל העולם כולו, בכל הקשור לקיום העולם באופן ד"לשבת יצרה"
17 (היפך ושלילת ההנהגה ד"תוהו"), שענין זה נעשה על-ידי הפצת צדק ויושר, ובכללות - קיום שבע מצוות בני
18 נח (על כל פרטיהם וסניפיהם), ולכל לראש - אמונה בבורא העולם ומנהיגו, "עין רואה ואוזן שומעת"⁸⁸.
19 וגם ענין זה קשור ומודגש במיוחד בקשר לחג הפסח:
- 20 חג הפסח הוא - ב"חודש האביב". ובחודש זה - נפעלת התחדשות הבריאה כולה, כפי שרואים במוחש
21 שבתקופה זו מתחילים לפרוח האילנות והעשבים וכו'. וכפי שהדבר משתקף גם בהלכה - "היוצא בימי ניסן
22 ורואה אילנות מלבלבין מברך כו"⁸⁹, ברכה מיוחדת הקשורה עם התחדשות העולם.
- 23 ולכן, הרי זה הזמן המתאים ביותר לפעול שהנהגת העולם כולו - המתחדש בתקופה זו - תהיה מבוססת
24 על צדק ויושר, "לשבת יצרה". ובפרט שישנה ברכה מיוחדת שענין זה יהיה באופן של גאולה מכל המיצרים
25 וגבולים.
- 26 טו. והנה, כדי לפעול זאת - בהכרח להתחיל מחינוך הנוער, "חנוך לנוער גו' גם כי יזקין לא יסור ממנה"⁹⁰,
27 לחנכו לערכים של צדק ויושר, "לשבת יצרה", והרי הדרך היחידה לכך היא - לא על-ידי-זה שמפחד מפני
28 ה"שוטר"... (שאז יכול לחשוב שבכוחו להתחבא ולהערים על ה"שוטר" וכיוצא בזה), אלא על-ידי החדרת
29 האמונה בבורא העולם ומנהיגו, "עין רואה ואוזן שומעת" - זוהי הערובה היחידה להנהגה על-פי צדק ויושר.
30 ולכן: בכל בתי-הספר שבהם מחנכים את הנוער - יש לבסס את החינוך על ההכרה והקשר עם בורא העולם
31 ומנהיגו, וזאת - לפני כל הלימודים הקשורים עם תועלת גשמית, מכיון שזהו הדבר העיקרי בחינוך לצדק ויושר.
32 ולשם כך - יש לקבוע "חוק" שיש לפתוח את יום הלימודים עם "רגע של שתיקה", שיהיה מיועד למחשבה
33 אודות בורא העולם ומנהיגו.
- 34 כדי להרגיל את הנוער ולהחדיר בהם את ההכרה בקיומו של בורא העולם ומנהיגו, "עין רואה ואוזן שומעת"
35 - יש צורך שהדבר יהיה באופן של קביעות, מדי יום ביומו (לא רק בזמנים מיוחדים), ובהתחלת היום דוקא -
36 לפני כל שאר הלימודים, שבכך מדגישים את גודל חשיבות הדבר שהוא קודם לכל דבר.

177 הערה 18. וש"נ.

88 אבות פ"ב מ"ב.

89 ברכות מג, ב. רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ג. טוש"ע או"ח

סרכ"ו. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פ"ג ס"ד.

90 משלי כב, ו.

83 סוטה יא, ב. שמו"ר פ"א, יב.

84 בא יב, ג.

85 שם, כא.

86 רמב"ם ריש הל' קרבן פסח.

87 פסחים פח, א. רמב"ם שם פ"ב ה"ח. וראה לקו"ש חכ"ב ע'

- 1 ועוד ענין בזה: הקשר עם בורא העולם ומנהיגו בהתחלת היום - נעשה "צינור" לקבל את ברכתו של בורא
2 העולם ומנהיגו על כל היום כולו, להצליח בכל הלימודים וכיוצא בזה.
- 3 טז. וכאמור - יש לעשות ענין זה על-ידי "רגע של שתיקה" דוקא:
4 כאשר נגישים לעשות פעולה שתכליתה מילוי רצון הבורא - יש לזכור שרצונו של הבורא הוא שיעשו זאת
5 בדרכי נועם ובדרכי שלום, מתוך קירוב הלבבות, ובודאי שלא מתוך מלחמה ונצחון כו', ובפרט כאשר יכולים
6 למנוע זאת בקלות.
- 7 ובענינו: כאשר מדובר אודות ענין של דיבור - מתחיל מיד דין-ודברים ושקלא-וטריא בקשר להתערבות
8 באמונתו של בן דת מסוימת וכו'; מה-שאינ-כן כאשר יקבע "רגע של שתיקה", לא בדיבור כי-אם במחשבה
9 בלבד, הרי כל אחד ואחד יכול לחשוב מה שרוצה, שהרי אף אחד אינו יודע את מחשבתו של השני, כך
10 שעל-ידי-זה משיגים את תכלית ומטרת הדבר (הכרה בבורא העולם) בדרכי נועם ובדרכי שלום.
- 11 ומובן, שכאשר מדובר אודות ענין של דיבור - הרי גם לאחרי כל ההבטחות שלא יפעלו שום לחץ ולא
12 יתערבו באמונה של השני, אי אפשר להיות סמוכים ובטוחים שהבטחה זו תקייה בשלימותה, מכיון שזהו נסיון
13 גדול ביותר עבור ה"מנהל" או ה"מורה", שלמרות שמדבר עם התלמידים אודות ענינים הקשורים עם אמונה,
14 יתאפק שלא להזכיר שום דבר הקשור לאמונה שלו (שאינה תואמת את האמונה של בן דת אחרת), וכך יתנהג
15 מדי יום ביומו!
- 16 כאשר קובעים חוק במדינה - הרי אין הכוונה "לנסות" את הדבר לתקופה קצרה ולשנותו אחר כך, אלא
17 לעשותו חוק קבוע, ולכן, יש להתחשב במגבלותיו של האדם, שהוא בעל שינויים וכו', ולהשתדל שלא לקבוע
18 את החוק באופן שעל-ידי-זה יעמידו אותו בנסיון תמידי. - גם צדיק הכי גדול מבקש בברכות השחר (לפני
19 שמתחיל להתפלל): "אל תביאנו לידי נסיון"⁹¹!
- 20 ולכן, העצה לזה - שיקבע "רגע של שתיקה" דוקא, ללא ענין של דיבור כלל, ובמילא, לא יעמידו את
21 ה"מנהל" או ה"מורה" במצב של "נסיון" - שיצטרך להתאפק שלא להזכיר מאומה אודות האמונה שלו, מכיון
22 שלא קיים כלל הדיבור בנושאים הקשורים לכך, כי אם באופן של מחשבה בלבד.
- 23 ועל-ידי-זה חוסכים גם וויכוחים בין התלמידים עצמם בנושאי אמונה ודת - מכיון שלא אומרים כלום
24 בדיבור, כי אם במחשבה בלבד.
- 25 ולאידך - אין כל חסרון בכך שאין הדבר בא לידי ביטוי בדיבור, כי אם במחשבה בלבד, כפי שמבין כל
26 ילד קטן שבורא העולם אינו זקוק לדיבור דוקא, כי לפניו גלויים כל המחשבות כמו דיבור ממש, ולכן, ביחס
27 להתקשרות עם בורא העולם אין כל חילוק בין מחשבה לדיבור, ואדרבה - לפעמים מוטב יותר בענין של
28 מחשבה, שאז הדבר הוא עמוק ופנימי יותר מאשר ענין של דיבור הנאמר ביחד עם כמה וכמה ילדים. - מעלת
29 המחשבה היא שאינו צריך "לחקות" את השני, ואין צריך לפחד מהשני, מכיון שאף אחד אינו יודע מה שהוא
30 חושב - מלבד בורא העולם ומנהיגו.
- 31 ונמצא, שהעצה לחקוק חוק להנהיג "רגע של שתיקה" (במחשבה ולא בדיבור) תשיג את המטרה של הכרה
32 בבורא העולם בדרכי נועם ובדרכי שלום - הן בנוגע לאלו שצריכים להחליט על קבלת החוק, שהדבר לא יהיה
33 כרוך ברגש של "נצחנות" בין המצדדים לקבלת החוק למתנגדים לכך, מי ינצח ומי יפסיד, מכיון שכל הויכוח
34 אינו אלא בנוגע לענין של דיבור, מה-שאינ-כן בנוגע למחשבה הרי זה ענין חיובי לדעת כולם; והן בנוגע לקיום
35 החוק בפועל - ללא נתינת מקום ל"לחץ" של מישהו על אמונתו של בן דת אחרת, או וויכוחים שעלולים להביא
36 למצב של היפך השלום כו'.
- 37 ובפרט לאחרי שבכמה מקומות הנהיגו זאת בפועל, וראו כיצד התקבל הדבר בדרכי נועם ובדרכי שלום.
38 יז. מעלה נוספת ב"רגע של שתיקה" דוקא - במחשבה ולא בדיבור:
- 39 כאשר בבית-הספר יונהג "רגע של שתיקה" בלבד - יצטרכו ההורים לקחת חלק בדבר, להסביר לילד שיש
40 לנצל "רגע" זה למחשבה והתבוננות אודות בורא העולם ומנהיגו, "עין רואה ואוזן שומעת" (שהרי בודאי אין

1 זה "רגע של בטלה..." , כך שביחד עם המזון הגשמי - "סנדוויץ'" - שנותנים לילד בלכתו לבית-הספר, יתנו
2 לו גם מזון רוחני - ההכרה אודות בורא העולם ומנהיגו, שהיא הערובה היחידה להנהגה אנושית על-פי צדק
3 ויושר.

4 לדאבוננו, ישנם הורים שדואגים לכל צרכיו הגשמיים של הילד - אכילה ושתייה, לבוש, צעצועים וכיוצא
5 בזה, ואילו בנוגע לשאר הענינים, החל מהענין הכי עיקרי, שהילד יגדל להיות "אדם" הראוי לשמו, המתנהג
6 בדרך הישרה - אינם שמים לב לכך, מפני טרדות הפרנסה וכיוצא בזה, וסומכים על כך שכל שאר הענינים
7 יקבל הילד ב"בית-הספר".

8 ועל כך מדגישה התורה - "תורת אמת" ו"תורת חיים" - שעיקר האחריות והדאגה לחינוך הילד מוטלת על
9 ההורים, ואילו "בית-הספר" אינו אלא בתור "שליח" שלהם, ומכיון שכך, הרי גם כאשר שולחים את הילד
10 ל"בית-הספר" - נשאת האחריות על כתפיהם של ההורים.

11 בודאי זקוקים גם לחינוך בבית-הספר, ולכן אין להסתפק בכך שהמחשבה אודות בורא העולם תהיה בבית
12 ההורים, לפני בואו לבית-הספר, כי הילד צריך לדעת שענין זה (המחשבה אודות בורא העולם) הוא היסוד
13 והפתיחה לכל הענינים שלומד בבית-הספר, ובכך תלויה ההצלחה בלימודיו [נוסף לכך שמפני טרדתם של
14 ההורים יתכן שלפעמים לא יבוא הדבר בפועל]; אבל ביחד עם זה - אין להסתפק במה שנותנים לילד
15 בבית-הספר, אלא ההורים מצדם צריכים לתת לילד את כל מה שבכוחם לתת.

16 ולכן: כאשר ההורים יצטרכו לומר לילד מה לעשות באותו "רגע של שתיקה" - יפעל הדבר אצלם שיתחילו
17 להתעניין ולדאוג למזון הרוחני של הילד, להנכו להיות אדם הראוי לשמו, על-ידי ההנהגה על-פי צדק ויושר.
18 יח. בהמשך לכל האמור לעיל - הרי כאן המקום להביע תודה מיוחדת לממשלת המדינה [בהוספה על הציווי
19 הכללי "ודרשו את שלום העיר גו' והתפללו בעדה גו'"]⁹², "הוי מתפלל בשלומה של מלכות"⁹³ - על כל הברכות
20 והאיחולים הטובים.

21 ובלשון הידוע: "ואברכה מברכך"⁹⁴, "כל המברך מתברך"⁹⁵, היינו, שיש להם את ההבטחה שהקב"ה בעצמו
22 יברכם "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה",

23 ולכל לראש - שמתוך מנוחת הנפש ומנוחת הגוף ינצלו את הכחות שנתן להם בורא העולם ומנהיגו, כדי
24 להפיץ צדק ויושר בכל המדינה, ובכל העולם כולו, על-ידי קיום שבע מצוות בני נח.

25 ובפרט לאור העובדה שקישרו את הברכות והאיחולים עם הדגשה מיוחדת על ענין החינוך, והצורך בקיום
26 שבע מצוות בני נח, עליהם מושתת קיום העולם באופן ד"לשבת יצרה" - והרי ידועה גודל השתדלותם של
27 רבותינו נשיאינו בענינים אלו, עד כדי מסירת נפשם!

28 וענין זה מודגש גם בשמה של התנועה - "ליובאוויטש" - כדברי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו⁹⁶
29 אודות שם זה ("שמו אשר יקראו לו"), שפירושו - בשפת מדינה ההיא - "אהבה", והרי זהו היסוד לקיום שבע
30 מצוות בני נח - אהבת הקב"ה לכל הבריאה כולה, שלכן רצונו הוא שהנהגת העולם תהיה באופן ד"לשבת
31 יצרה", על-ידי-זה שבני-האדם מקיימים את שבע המצוות דבני נח מתוך רגש של אהבה, שאז הקיום הוא
32 בשלימותו - גם כאשר הדבר כרוך בטירחא יתירה, עד לויתור על טובתו הפרטית למען טובת הכלל, וזאת -
33 לא מצד חוק וגזירה, כי אם מצד הכרח שכלי, משפטים ודינים (הנכללים בשבע מצוות בני נח), שהרי השכל
34 האנושי מחייב (ומזכה) שטובת הכלל והרבים קודמת לטובת הפרט והיחיד.

35 ובהתאם לכך - הרי הברכה העיקרית שמגיעה לבית המחוקקים, ובראשם נשיא המדינה, היא - שיצליחו
36 לנצל את כחם כדי להפיץ צדק ויושר בכל המדינה ובכל העולם כולו, על-ידי קיום שבע מצוות בני נח.

37 ובכללות - הצלחה בענין ד"מילאו את הארץ וכבשוה", היינו, לכבוש את הגשמיות והארציות של המדינה,
38 ולהחדיר בה את ההכרה בבורא העולם ומנהיגו, כפי שנחקק על ממון המדינה [הדבר המעמיד על הרגליים⁹⁷]

- חולין מט, א.

96 ספר הזכרונות ח"א פ"א.

97 סנהדרין קי, א. הובא בפרש"י עה"ת עקב יא, ו.

92 ירמ' כט, ז.

93 אבות פ"ג מ"ב.

94 לך יב, ג.

95 סוטה לח, ב. ירושלמי (ברכות ספ"ח) הובא בתוד"ה ואברכה

רעיון האמונה בהשם, ולא רק אמונה בלבד, אלא אמונה ביחד עם בטחון (בלשון המדינה: "טראסט"), היינו, שבוטחים בבורא העולם ומנהיגו, ונותנים בידו את הנהגת המדינה כולה - שתתנהג בהתאם לרצונו, "לשבת יצרה". ובה נכללת גם ההשפעה על כל שאר המדינות ברוח זו - כי: כאשר בורא העולם ומנהיגו משפיע ריבוי ברכות יותר מכפי המצטרך למדינה זו, כך שבכוחה להעניק עזר וסיוע לשאר המדינות שמסביבה ולכל העולם כולו - עליה לנצל זאת כדי לפעול שגם מדינות אלו יתנהגו באופן ד"לשבת יצרה", כפי שרואים במוחש בטבע האדם, שכאשר מקבל טובת-הנאה ממישהו, הרי, הוא משתדל לשאת חן בעיני נותן הצדקה והחסד (ובפרט כאשר נותנים לו בסבר פנים יפות), למלא את רצונו וכיוצא בזה, ולכן, בד בבד עם מתן עזר וסיוע גשמי ממדינה זו לשאר המדינות - יכולים וצריכים לפעול שגם תושבי מדינה היא יקיימו שבע מצוות בני נח. וזוהי ההכנה לקיום היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"⁹⁸.

יט. וביחד עם הברכה והתפילה לשלום העיר והברכה ד"ואברכה מברכך" - באה גם הבקשה דלקמן: מכיון שמלכות המדינה היא "מלכות של חסד", ובפרט לאור העובדה שבזמן האחרון היה שינוי בכמה פרטים הקשורים עם צדק ויושר, לעזור לאלו שרוצים ללמוד בבתי-ספר דתיים - יש לקוות שיעזרו להם גם בכך שלא יצטרכו לשלם "מסים" פעמיים (כמדובר בארוכה בהזדמנויות שלפני-זה⁹⁹, וכבר דשו בזה רבים). ונוסף לזה: להשתדל בחקיקת חוק להנהיג בכל בתי-הספר "רגע של שתיקה" בהתחלת היום.

וכאמור לעיל - לעשות זאת באופן שאצל אף אחד לא יהיה רגש שניצחו אותו, כי בנוגע לענין של מחשבה - הרי זה בודאי רצונו האמיתי של כל יצור-אנוש, שהרי יודע ומכיר בעובדה שקיימת מציאות שלמעלה ממנו - מציאותו של בורא העולם והאדם, שברא אותו ונתן לו את כל צרכיו, ולכן עליו להתנהג בהתאם לרצונו - על-ידי קיום שבע מצוות בני נח, ובנוגע לבני ישראל - קיום כל תרי"ג מצוות התורה, ועל-ידי הנהגה זו מכין הוא "צינורות" ו"כלים" גדולים ורחבים יותר לקבל את כל ברכותיו של בורא העולם, באופן נעלה יותר ממה שקיבל עד עתה.

ויהי-רצון שיעשו זאת מתוך מנוחה אמיתית, ומתוך כוונה אמיתית ואחידה - מילוי שליחותו של הקב"ה לפעול שהנהגת העולם תהיה באופן ד"לשבת יצרה", על-ידי-זה שחיי היום-יום יהיו חדורים באמונה אמיתית בבורא העולם ומנהיגו.

וכאשר פועלים זאת בכל העולם כולו - הרי בדרך ממילא "לא ישא גוי אל גוי חרב"¹⁰⁰, ונעשה שלום בכל העולם כולו, והרי כאשר שלום כאן - הכל כאן¹⁰¹.

ובאופן כזה מתכוננים לזמן ד"לתקן עולם במלכות ש-ד-י" - בביאת משיח צדקנו תיכף ומיד, שהרי "בניסן עתידין להגאל", ואז יקויים היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד", "והיתה לה' המלוכה"¹⁰²,

במהרה בימינו ממש, ובשמחה וטוב לבב.

* * *

כ. בהמשך להמוזכר לעיל שחודש ניסן הוא "ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה" - הרי גם חג הפסח הוא "ראש השנה לרגלים", כדברי הגמרא בריש מסכת ראש השנה¹⁰³ בפירושו דברי המשנה "באחד בניסן ראש השנה לרגלים": "רגל שבו ראש השנה לרגלים".

ומזה מובן, שכאשר מצינו ענין מסויים שמודגש בחג הפסח דוקא - הרי מכיון שחג הפסח הוא בבחינת "ראש" לכל הרגלים, למדים ממנו גם בנוגע לשאר הרגלים, ואין צורך להדגיש זאת בפירושו בכל שאר הרגלים, מכיון שהדבר הודגש כבר ב"ראש" דכל הרגלים.

(101) ראה תו"כ ופרש"י עה"פ בחוקותי כו, ו.

(102) עובדי" א, כא.

(103) ד, א.

(98) צפני" ג, ט.

(99) שיחת ח"י ניסן ל"צבאות השם" דאשתקד סי"א (התוועדיות

תשמ"ג ח"ג ע' 1298) ואילך. ועוד.

(100) ישעי' ב, ד.

1 ובהתאם לכך - נתעכב על הוראה ולימוד בכללות חיי האדם, שיש ללמוד מהדגשה מיוחדת שמצינו בחג
 2 הפסח - בנוגע לדיוק בזמן שבו אירע הענין דיציאת מצרים, הדגשה שלא מצינו בכל שאר הרגלים, כדלקמן¹⁰⁴.
 3 כא. כל רגל קשור עם מאורע מיוחד: חג הפסח - "זמן חרותנו", יציאת מצרים. חג השבועות - "זמן מתן
 4 תורתנו", מתן תורה [שהרי למרות דברי הגמרא¹⁰⁵ שחג השבועות חל פעמים בחמשה פעמים בששה ופעמים
 5 בשבעה (וכן הוא להלכה¹⁰⁶)], מכל-מקום, מפורש בירושלמי¹⁰⁷ שחג השבועות קשור עם "זמן מתן תורתנו".
 6 חג הסוכות - חג האסיף, "באספך מגרנך ומיקבך"¹⁰⁸.
 7 אמנם, המיוחד שבחג הפסח הוא - שבו מודגש בפירוש בתורה-שבכתב הרגע המדויק שבו אירע הענין
 8 דיציאת מצרים:

9 בנוגע לחג השבועות - לא מצינו בתורה שבכתב (ואפילו לא בתורה שבעל-פה) מתי היה הרגע המדויק
 10 שבו קיבלו בני ישראל את התורה, הרגע המדויק שבו נאמר "אנכי הוי' אלקיך"¹⁰⁹, וכיוצא בזה. - התורה
 11 מספרת שמתן תורה היה בששה בסיון, אבל בנוגע לרגע המדויק - אין יודעים זאת. וכן הוא בנוגע לחג הסוכות,
 12 חג האסיף - שלא מצינו דיוק ברגע מסויים.

13 ועל-דרך-זה בנוגע לראש השנה ויום הכיפורים:

14 ראש השנה מתחיל ברגע מסויים, אבל לפני-זה ישנו גם הענין ד"תוספת", ולאחרי-זה - המשך, עד לרגע
 15 שבו ממליכים את הקב"ה בעת תקיעת שופר (כמו שכתב הרב סעדיה גאון¹¹⁰ בפירוש הטעמים דתקיעת שופר).
 16 ובנוגע ליום הכיפורים - אדרבה: ענין הכפרה הוא בכל רגע ורגע שבמשך היום, עד שרגע האחרון שבו,
 17 מכפר על היום כולו¹¹¹, כמודגש גם בכך שבמשך היום אומרים כמה ווידויים.

18 היחידי מבין כל הרגלים שבו מודגש הרגע המדויק שבו אירע המאורע הקשור עם החג, הוא - חג הפסח,
 19 וזאת - בנוגע לשני ענינים:

20 (א) ביטול גלות מצרים - "ויהי בחצי הלילה"¹¹². בנוגע לביטול קושי שעבוד הגלות - אמרו חכמינו ז"ל¹¹³
 21 "בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו" (מספר חדשים לפני פסח), אבל ביטול גלות מצרים בכללותה היה כאשר
 22 פרעה גרש את בני ישראל ממצרים, שענין זה התחיל ברגע ד"חצי הלילה" בדיוק. ועד כדי כך, שכאשר משה
 23 אמר לפרעה "כחצות הלילה", כלומר, סמוך לחצות, או לפניו או לאחריו - מבארים חכמינו ז"ל¹¹⁴ שהסיבה
 24 לכך שמשה לא אמר "בחצות" אינה אלא "שמא יטעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא, אבל הקב"ה
 25 יודע עתיו ורגעיו, אמר בחצות", חצות בדיוק.

26 (ב) היציאה מארץ מצרים - "בעצם היום הזה"¹¹⁵, בחצי היום¹¹⁶. וכדברי המכילתא: "משהגיע הקץ לא
 27 עיכבן אפילו כהרף עין", היינו, שיצאו ממצרים ברגע המדויק דחצי היום, לא יאוחר אפילו ב"הרף עין".

28 כב. ומזה למדים - לכל לראש - הוראה כללית, עד כמה יש לייקר כל רגע ורגע, היינו, שאפילו רגע אחד
 29 בלבד לא ילך לבטלה, אלא יהיה ממולא בעבודת ה'.

30 וכפי שמצינו אצל אברהם אבינו שנאמר בו¹¹⁷ "ואברהם זקן בא בימים", ואיתא בזהר¹¹⁸ "באינון יומין
 31 עילאין כו", היינו, שכל ימיו של אברהם אבינו היו שלמים ומלאים, ימים של אברהם אבינו, ימים ממולאים
 32 בתוכן שליחותו של אברהם אבינו - "לעשות צדקה ומשפט"¹¹⁹.

33 ומכיון שמצינו זאת אצל אברהם אבינו, ראש לאבות¹²⁰, הרי למרות ש"אחד היה אברהם"¹²¹, מכל-מקום,

104) בהבא לקמן - ראה גם מכתב י"א ניסן ש.ז. וש"נ.

105) שם ו, ב.

106) שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד ס"א. וראה לקו"ש ח"ג ע' 996

ואילך.

107) ר"ה פ"ד ה"ח.

108) ראה טז, יג.

109) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

110) הובא באבודרהם בטעמי התקיעות.

111) ראה תענית כו, ב. לקו"ת תצא לט, ד.

112) בא יב, כט.

113) ר"ה יא, רע"א.

114) ברכות ד, א. הובא בפרש"י עה"ת שם יא, ד.

115) שם, מא. נא.

116) ראה ירושלמי פסחים פ"י ה"ה. תוספתא פסחים פ"י, ו. ספרי

עה"פ האזינו לב, מח. פרש"י עה"פ שם.

117) חיי שרה כד, א.

118) ח"א קכט, א.

119) וירא יח, יט.

120) ב"ר פנ"ט, ו.

121) יחזקאל לג, כד.

1 לאחרי זה ניתנו כל עניניו בירושה לכל בני ישראל, שגם אצלם יהיה סדר החיים באופן ד"בא בימים", ימים
 2 שלמים ומלאים בתוכן עבודתו לקונו.

3 וכדי שכל הימים יהיו שלמים ומלאים - בהכרח שאפילו רגע אחד לא ילך לבטלה חס ושלום, שהרי במקרה
 4 כזה "חסר" לו רגע זה, ולכן, יש להשתדל שכל רגע ורגע יהיה מלא בתוכן עבודתו לקונו.

5 ובלשון הזהר¹²²: "כל יומא ויומא עביד עבידתיה", וכמו כן מובן גם בנוגע לכל רגע ורגע שביום זה עצמו,
 6 שבכל רגע נעשית העבודה הקשורה עם רגע זה.

7 כג. הוראה זו (אודות ניצול כל רגע ורגע) קשורה גם עם המדובר לעיל אודות ניצול כחותיו של האדם
 8 לפעול תיקון ושלמות בעולם - שאין להסתפק בכך שהוא עוסק בעבודה זו, אלא עליו לנצל את כל כחותיו
 9 בשלימותן, כשם שיש לו לנצל את כל רגעיו.

10 ובפשטות: מכיון ש"כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה"¹²³, מובן, שכאשר הקב"ה
 11 נתן לו כחות מסויימים, הרי הכוונה בזה היא - שינצל אותן לתכליתן ומטרתן, "אני נבראתי לשמש את קוני"¹²⁴
 12 – על-ידי קיום התורה ומצוותיה, כולל שבע מצוות בני נח. ונמצא, שאם מנצל רק חלק מהכחות שניתנו לו,
 13 בלבד, הרי שאר הכחות שלא נוצלו - הם לבטלה חס ושלום.

14 ולכן, גם כאשר עוסק ופועל יותר מאשר זולתו - הרי כל זמן שאין זה לפי ערך הכחות שניתנו לו, אין
 15 עבודתו בשלימותה, מכיון שאינו מנצל את כל הכחות שניתנו לו.

16 ובלשון הגמרא¹²⁵ - "כדבעי ליה למיעבד לא עבד": למרות שנתן סכום גדול ביותר לצדקה, מכל-מקום,
 17 מכיון שאין זה לפי ערך מה שהוא היה יכול וצריך לתת, בהתאם למדת העשירות שלו, אין זו נתינת הצדקה
 18 בשלימותה.

19 ואם הדברים אמורים בנוגע לממון ונכסים כפשוטם - הרי על-אחת-כמה-וכמה שכן הוא בנוגע לכחות
 20 הרוחניים שניתנו לו, שהם ה"נכסים" האמיתיים, שבודאי מוכרח הוא לנצלם בשלימותן, "כדבעי ליה למיעבד".
 21 כד. ולדוגמא - באותיות פשוטות:

22 אדם שהגיע למעמד מיוחד בחברה - בממשל, אם בממשלה הכללית או בממשלת המדינה, העיר או השכונה,
 23 וכיוצא בזה, הרי אדם זה אינו יכול להסתפק בכך שעוסק בעניני טוב, צדק ויושר, ככל אדם מן השורה - מכיון
 24 שיש לו יתרון בכחות והאפשרויות לפעול בכל ענינים אלו יותר מאלו הנמצאים סביבו.

25 ואינו יכול לטעון: מה הרעש בכך שאינו מנצל חלק מהכחות והאפשרויות שלו, כי - כחות ואפשרויות אלו
 26 אינם משלו, אלא ממה שהקב"ה נתן לו, ובודאי נתן לו הקב"ה כחות אלו לשם מטרה ותכלית (ולא לבטלה)
 27 - כדי שיוסיף בהפצת צדק ויושר בעולם כולו, "מילאו את הארץ וכבשוה" (כנ"ל בארוכה), ונמצא, שכאשר
 28 אינו מנצל את הכחות שניתנו לו במילואן - גורם הוא לכך שכחות אלו יהיו "לבטלה" חס ושלום.

29 אין כל ספק בכך שהיתרון שלו אינו באופן ד"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"¹²⁶, אלא "ה' אלקיך
 30 גו' הוא הנותן לך כח לעשות חיל"¹²⁷, בורא האדם ומנהיגו הוא זה שנתן לו יתרון זה; ו"מה' מצעדי גבר
 31 כוננו"¹²⁸ - מה שהגיע למקום זה, הן "מקום" כפשוטו, והן "מקום" ביחס לחשיבות ומעלה, כח השפעה וכו'
 32 - אין זה אלא מפני ש"מה' מצעדי גבר כוננו", כדי למלא את שליחותו של הקב"ה.

33 ובמה מתבטאת שליחות זו - הרי זה ברור ומפורש בתורה, הנקראת "תורה אור"¹²⁹, על שם שמאירה את
 34 חיי האדם בכך שמראה באופן ברור "את המעשה אשר יעשון" ו"אלה אשר לא תעשינה", החל מקיום הציווי
 35 "ואהבת לרעך כמוך"¹³⁰, שזהו "כלל גדול בתורה"¹³¹, ויתר על כן: "זוהי כל התורה כולה ואידך פירושה הוא
 36 זיל גמור"¹³², כלומר, ישנם ענינים נוספים בתורה (מלבד "כלל גדול" זה), אבל כאשר יש בידו "כלל גדול" זה

(128) תהלים לו, כג.
 (129) משלי ו, כג.
 (130) קדושים יט, יח.
 (131) תו"כ ופרש"י עה"פ.
 (132) שבת לא, א.

(122) ח"ג צד, רע"ב.
 (123) שבת עז, ב.
 (124) קידושים בסופה.
 (125) כתובות סז, רע"א. וראה ע"ז יז, ב.
 (126) עקב ה, יז.
 (127) שם, יח.

1 באופן הדרוש - אזי כל שאר הענינים אינם אלא "פירושה", ואין זה "פירוש" שמישהו אחר צריך ללמוד, אלא
2 "זיל גמור" - נתנו לו את הכחות הדרושים ללמוד ולהבין פירוש זה בשלימותו ("גמור" - גם מלשון גמר
3 ושלימות).

4 ולכן: כאשר נותנים לו מלמעלה כחות מיוחדים - מוכרח הוא למלא את השליחות המיוחדת שהוטלה עליו
5 בכך, ואינו יכול להסתפק באופן העבודה של מישהו אחר שלא ניתנו לו כחות מיוחדים אלו. ואם אינו מנצל
6 זאת באופן הראוי, להוסיף בהפצת צדק ויושר - הרי הוא מקלקל חסו־שולום לכל הסביבה כולה, ומה גם שגורם
7 לכך שכחות המיוחדים שניתנו לו על־ידי הקב"ה - ילכו לבטלה חסו־שולום.

8 אמנם, דבר זה (ניצול הכחות בשלימותן) תלוי בבחירתו - שהרי "נתתי לפניך את החיים ואת הטוב"¹³³
9 והפכו חסו־שולום, אבל הקב"ה מצווה עליו ומבקש ממנו: "ובחרת בחיים"¹³⁴, ובעניננו - לנצל את כל הכחות
10 שניתנו לו על־ידי הקב"ה במילואן ובשלימותן.

11 כה. נוסף על ההוראה הכללית הנלמדת מדיוק הזמן דחג הפסח (כנ"ל בארוכה) - ישנה הוראה פרטית
12 הקשורה עם תוכן הענין דיציאת מצרים בעבודה הרוחנית:

13 "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"¹³⁵, ויתירה מזו - "בכל יום ויום"¹³⁶,
14 ופעמיים בכל יום - שהרי החיוב להזכיר יציאת מצרים בכל יום הוא ביום ובלילה (כפסק־דין הרמב"ם¹³⁷
15 וה'שולחן ערוך'¹³⁸).

16 והענין בזה:

17 כללות עבודת האדם נחלקת לב' סוגים כלליים - עבודת היום ועבודת הלילה: עבודת היום היא העבודה
18 בעניני אור - "ויקרא אלקים לאור יום"¹³⁹, עניני תורה ומצוותיה, "נר מצוה ותורה אור"¹²⁷; ועבודת הלילה היא
19 העבודה בעניני חושך - "ולחושך קרא לילה"¹³⁷, עניני הרשות, שמצד עצמם שייכים הם לגשמיות דעולם הזה,
20 אלא שהאדם מכניס בהם קדושה, על־ידי־זה שמתעסק בהם באופן ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"¹⁴⁰ ו"בכל
21 דרכיך דעה"¹⁴¹, ומכל־מקום, אינם עניני תורה ומצוות ממש (עבודת היום), כ־אם בבחינת "הכשר מצוה"
22 בלבד, "לשם שמים" (עבודת הלילה).

23 ליתר ביאור:

24 החילוק שבין יום ללילה הוא - שביום מאיר "המאור הגדול", ובלילה מאיר "המאור הקטן", שאין לו אור
25 עצמי, כ־אם מה שמקבל מהשמש, ולכן, גם כאשר מאיר "המאור הקטן" - שורר חושך בעולם (לילה), ומכיון
26 שכן, הרי כל ענינו של הלילה אינו אלא שהוא מהווה הכנה ליום.

27 [ובלשון הכתוב: "ויהי ערב ויהי בוקר", היינו, שענינו של ה"ערב" - להיות הכנה ל"בוקר". וכפשוטם של
28 דברים - שלילה הוא זמן המנוחה כדי שלמחרת יוכל האדם לעבוד את עבודתו. ובלשון ה'פרקי דרבי אליעזר'¹⁴²
29 - שבליילה עולה הנשמה למעלה לשאוב לה חיים, ועל־ידי־זה - עבודת היום תהיה באופן נעלה כו'. ומשניהם
30 עושים "יום אחד" - לא "ראשון", כי אם "אחד", על שם "שהיה הקב"ה יחיד בעולמו"¹⁴³, היינו, ששניהם
31 קשורים עם אחדותו הפשוטה בתכלית הפשיטות].

32 וכפי שמצינו בנוגע לעבודה בבית המקדש - שדלתות בית המקדש היו נעולות בלילה¹⁴⁴, היינו, שעיקר
33 העבודה בבית המקדש היא ביום, וכל עניני עבודת הלילה אינם אלא הכנה לעבודת היום. וכן הוא בעבודתו
34 הפרטית של כל אחד ואחד מישראל בנוגע לבית המקדש הפרטי שבו - "ושכנתי בתוכם"¹⁴⁵, בתוך כל אחד
35 ואחד¹⁴⁶ - שעיקר העבודה היא עבודת היום, ואילו עבודת הלילה אינה אלא הכנה לעבודת היום.

(141) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע אור"ח
סרל"א. שו"ע אדה"ז שם סקנ"ו ס"ב.
(142) רפ"ד. ב"ר פי"ד, ט.
(143) ב"ר פ"ג, ח. הובא בפרש"י עה"ת בראשית שם.
(144) ראה מדות ספ"א.
(145) תרומה כה, ח.
(146) של"ה סט, א. רא, א. שכה, ב. שכו, ב. ר"ח שער האהבה
פ"ו קרוב לתחלתו.

(133) נצבים ל, טו.
(134) שם, יט.
(135) פסחים קטז, ב - במשנה. רמב"ם הל' חמץ ומצה פ"ז ה"ו.
(136) תניא רפמ"ז.
(137) הל' ק"ש פ"א ה"ג.
(138) אדה"ז אור"ח סס"ז ס"א.
(139) בראשית א, ה.
(140) אבות פ"ב מי"ב.

- 1 וזהו גם תוכן החילוק שבין העבודה דקיום התורה ומצוותיה לעבודה בעניני הרשות:
- 2 העבודה בעניני הרשות היא אמנם חדורה באור הקדושה ("נר מצוה ותורה אור"), אבל מכל-מקום אינה
 3 קדושה ממש (כעניני התורה ומצוותיה), שהרי אינה אלא "לשם שמים", בדוגמת "הכשר מצוה" שצריך להיות
 4 בהתאם לצרכי המצוה (בדוגמת "מאור הקטן" שמקבל אורו מ"מאור הגדול"), ולדוגמא: "כורתין עצים לעשות
 5 פחמים לעשות ברזל"¹⁴⁷, "לאיזמל של מילה"¹⁴⁸, וכל ענינו אינו אלא "הכשר" ו"הכנה" למצוה - פעולת המילה
 6 עצמה ("אות ברית ביני וביניכם"¹⁴⁹), ולכן ההלכה היא שאינם דוחים את השבת¹⁵⁰, מפני שאין להם תוקף כמו
 7 המצוה עצמה. וכמו כן העבודה בעניני הרשות - שאינה אלא "הכשר" ו"הכנה" לקיום התורה ומצוות, בדוגמת
 8 עבודת הלילה שהיא ההכנה לעבודת היום.
- 9 ובשני אופני עבודה אלו - הן עבודת היום והן עבודת הלילה - צריך להיות הענין ד"יציאת מצרים", ביטול
 10 כל המיצרים וגבולים, היינו, עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה.
- 11 כו. ובענין זה - ישנה הוראה נוספת מהרגע המדוייק שבו היה המאורע דיציאת מצרים [מלבד ההוראה
 12 הכללית אודות היוקר דכל רגע ורגע (כנ"ל סעיף כב)], ביטול הגלות - "בחצי הלילה", והיציאה ממצרים -
 13 "בעצם היום הזה":
- 14 "בחצי הלילה" - חשכת הלילה היא בתוקף הכי גדול, יותר מאשר "בין הערביים", התחלת הלילה, או קרוב
 15 לעמוד השחר, כפי שרואים בעיני בשר.
- 16 [בנוגע להרגש האדם - החושך שלפני עמוד השחר הוא בתוקף יותר, דמכיון שאינו יכול להמתין לעמוד
 17 השחר, נדמה לו בהרגשתו שאז החושך הוא בתוקף יותר; אבל לאמיתו של דבר - הרי הרגע הכי חשוך בלילה
 18 הוא: "בחצי הלילה"].
- 19 והנה, כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב ד"חצי הלילה" - יכול לחשוב: אתעסק אמנם בענינים של "הכשר
 20 מצוה" (עבודת הלילה), אבל אינני מחוייב לעבוד עבודתי - ברגע זה - באופן של ביטול כל המיצרים וגבולים;
 21 דוקא ברגע זה שבו החושך הוא בתכלית התוקף צריך הנני לבטל חושך זה מכל וכל?! - אמתין עד שיעבור
 22 רגע זה, ואחר כך אגש לבטל את המיצרים וגבולים!
- 23 הנה על זה באה ההוראה מחג הפסח - שביטול גלות מצרים היתה "בחצי הלילה" דוקא! - "בחצי הלילה"
 24 דוקא באו פרעה ועבדיו לצעוק שנתבטלה גלות מצרים, ובמילא צריכים בני ישראל לצאת ממצרים וללכת לקבל
 25 את התורה!
- 26 ומזה מובן גם בנוגע לביטול גלות מצרים בכל דור ודור ובכל יום ויום - אשר מבלי הבט על חשכת העולם,
 27 "החושך יכסה ארץ"¹⁵¹, אפילו כאשר נדמה לו (ויתכן שכן הוא באמת) שזהו מצב של "חושך אפלה" (כפי
 28 שהיה בארץ מצרים)¹⁵², הנה כאשר מגיע הרגע שעליו לבטל את גלות מצרים, אין לו להתחשב בקשיים שבדבר,
 29 כי מכיון שהודיעו לו שעליו לבטל את גלות מצרים, הרי בודאי שידיעה זו היא בהשגחה פרטית - כדי להורות
 30 לו שבכוחו לבטל את ענין הגלות (שהרי "איני מבקש כו' אלא לפי כחן"¹⁵³), היינו, שגם במצב של "חצי
 31 הלילה", חושך בתכלית התוקף, בכחו וביכלתו להבקיע ולבטל חושך זה מכל וכל!
- 32 כז. ועל-דרך-זה לאידך - היציאה ממצרים "בעצם היום הזה", בחצי היום:
- 33 יהודי שעבודתו בתורה ומצוותיה - "נר מצוה ותורה אור" - היא בתכלית השלימות, "בעצם היום הזה",
 34 "בחצי היום", כאשר האור הוא בתכלית השלימות והתוקף - עלול לחשוב: לשם מה עלי להתייגע ולהוסיף
 35 ענינים חדשים בלימוד התורה - מספיק שאחזור על מה שלמדתי אתמול, לשם מה עלי להוסיף חיות בקיום
 36 המצוות - מספיק שאקיים את המצוות באותה חיות כדאתמול.
- 37 הנה על זה באה ההוראה מחג הפסח - שהרגע דיציאת מצרים היה "בעצם היום הזה", בחצי היום דוקא!

ס"ו (ס"א). יו"ד סרס"ו ס"ב.

(151) ישעי' ס, ב.

(152) בא י, כב.

(153) במדב"ר פי"ב, ג.

(147) שבת קל, א.

(148) פרש"י שם.

(149) לך לך יז, יא.

(150) רמב"ם הל' מילה פ"ב ה"ו. טשו"ע (ואדה"ז) אר"ח ששל"א

1 גם לפני ט"ו בניסן היה מעמד ומצב ד"לכל בני ישראל היה אור במושבותם¹⁵⁴, ועל-אחת-כמה-וכמה לאחרי
 2 "חצי הלילה" שאז נתבטלה גלות מצרים, עד שפרעה גרש את בני ישראל מגלות מצרים, ואף-על-פי-כן, כאשר
 3 הגיע "עצם היום הזה", חצי היום - דוקא אז היה הענין דיציאת מצרים, יציאה מכל המיצרים וגבולים.
 4 וכן הוא בעבודת כל אחד ואחד מישראל - שגם כאשר עבודתו היא בשלימות, "בעצם היום הזה",
 5 מכל-מקום, מכיון שזוהי העבודה דאתמול, ועבודה זו נעשתה כבר טבעו ורגילותו - עליו לצאת ממצרים,
 6 מיצרים וגבולים דטבע דקדושה, גם ביחס לעבודה נעלית זו.
 7 ובאיזה אופן היתה היציאה ממצרים "בעצם היום הזה" - "ויסעו בני ישראל מרעמסס סוכתה"¹⁵⁵, "ק"ך מיל
 8 היו ובאו שם לפי שעה, שנאמר¹⁵⁶ ואשא אתכם על כנפי נשרים"¹⁵⁷:
 9 לכאורה: מספיק שיצאו ממצרים באופן של הליכה ברגל, לאט לאט, ובפרט כאשר יוצא ממצרים ביחד עם
 10 "שש מאות אלף רגלי הגברים לבד מטף וגם ערב רב עלה אתם וגו'"¹⁵⁸, ומהו גודל החפזון והמהירות?! -
 11 אבל אף-על-פי-כן, גם כאשר היו במעמד ומצב ד"בעצם היום הזה" - "לא עיכבם אפילו כהרף עין", ותיקף
 12 ומיד יצאו ממצרים, ובתכלית המהירות - "על כנפי נשרים".
 13 וכן הוא בעבודה דיציאת מצרים אצל יהודי שעבודתו היא באופן ד"עצם היום הזה" - שגם אז עליו לצאת
 14 ממצרים במהירות והתלהבות הכי גדולה, לא רק באופן של הליכה ברגל, ואפילו לא באופן של נסיעה על-גבי
 15 סוסים וחמורים כו', אלא בתכלית המהירות האפשרית - "על כנפי נשרים".
 16 כח. ויהירצון אשר הדיבור בכל ענינים אלו כפי שהם בתורה [שהרי כל הענינים האמורים לעיל - יסודם
 17 על-פי מה שכתוב בספרים ומבואר במפרשי הספרים כו'] - יבוא לידי מעשה בפועל, באופן ד"גדול תלמוד
 18 שמביא לידי מעשה"¹⁵⁹.
 19 ונקודת הדברים - כאמור - שכל אחד ואחד ינצל את כל הרגעים שלו ואת כל הכחות שלו במילואם
 20 ובשלימותם, כדי להפיץ צדק ויושר, תורה ומצוותיה, עד לאופן ד"פוצו מעינותיך חוצה", שאפילו ה"מעיינות"
 21 שבתורה באים ל"חוצה", ובאופן של הפצה דוקא.
 22 וכאשר ההתעסקות בענינים אלו היא מתוך זריזות, "על כנפי נשרים" - הרי זה ממשיך את הנהגתו של
 23 הקב"ה במדה זו, "מדה כנגד מדה"¹⁶⁰, היינו, שהקב"ה אינו מעכב את הקץ אפילו "כהרף עין", ומביא את
 24 הגאולה האמיתית והשלימה בעגלא דידן ממש.
 25 וכפסקדין הרמב"ם¹⁶¹: "הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה . . ומיד הן נגאלין", "מיד" על-פי
 26 הלכה, מיד ממש, "ארו עם ענני שמיא"¹⁶² - בדוגמת "ואשא אתכם על כנפי נשרים" - באופן ד"אחישה"
 27 שב"אחישה"¹⁶³.

* * *

28 כט. "הדרן" על מסכת תענית ו"יד החזקה" להרמב"ם - יצא לאור בפני עצמו.
 29 ל. כאן המקום להזכיר אודות ההכנות לקראת חג הפסח - שיש לעשות את כל הדרוש כדי שיהיה "חג הפסח
 30 כשר ושמח", הן בנוגע לעצמו, והן בנוגע לאחרים - "מעות חטים" וכיוצא בזה.
 31 וכפסקדין הרמב"ם¹⁶⁴ - בספר של "הלכות הלכות"¹⁶⁵ - ששמחת יום-טוב לאמיתתה יכולה להיות רק כאשר
 32 משתף אחרים בשמחתו, ומזה מובן, שרק כאשר משתדל שאחרים יוכלו לחגוג חג פסח כשר ושמח, אזי יכול
 33 להיות אצלו חג פסח כשר ושמח באמיתית ובשלימות.

160) שבת קה, סע"ב. נדרים לב, א. סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה
 ח, ב. ט, ב.
 161) הל' תשובה פ"ז ה"ה.
 162) דניאל ז, יג. סנהדרין צח, א.
 163) ישעי' ס, כב. סנהדרין שם.
 164) הל' יו"ט פ"ו הי"ח. שו"ע אדה"ז או"ח סתקכ"ט ס"א. 165)
 ל' הרמב"ם בהקדמתו לספר היד.

154) בא שם, כג.
 155) שם יב, לו.
 156) יתרו יט, ד.
 157) פרש"י עה"פ.
 158) בא שם, לו-לח.
 159) קידושין מ, ב. וש"ג. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ג. פ"ג ה"ג.
 הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג-ד. וש"ג.

וענין זה מודגש ביותר בחג הפסח - שעוד לפני שמתחילים לעסוק בעניני ה"סדר", מכריזים: "כל דכפין ייתי וייכול, כל דצריך ייתי ויפסח".

ומזה באים לשאר עניני ה"מבצעים" - שתוכנם וענינם "הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו גו"¹⁶⁶. כמבואר בתנא דבי אליהו¹⁶⁷ דקאי (גם) על כללות התורה ומצוותיה: מבצע אהבת ישראל - "כלל גדול בתורה" - עד לאחדות ישראל, מבצע חינוך (חינוך עצמו וחינוך הזולת), מבצע תורה, מבצע תפילין, מבצע מזוזה, מבצע צדקה, בית מלא ספרים - יבנה וחכמיה, מבצע הדלקת נרות שבת קודש ויום-טוב, מבצע כשרות האכילה ושתיה, ומבצע טהרת המשפחה,

וכל ענינים אלו מביאים לאחדותם של כל בני ישראל בספרי-תורה הכלליים, אשר כולם קשורים עם הספר-תורה הראשון שכתב משה רבינו - כפי שמביא הרמב"ם בהקדמתו לספרו (כמדובר בארוכה בהתוועדויות קודמות)¹⁶⁸.

וביחד עם כל ספרי-התורה, שלימות התורה, הולכים כל בני ישראל לארצנו הקדושה, "קהל גדול ישובו הנה"¹⁶⁹ - שלימות העם, לארץ ישראל כפי שהיא בשלימותה, ואז יכולים לקיים את כל המצוות בשלימותן - שהרי ישנם כמה מצוות שאי אפשר לקיימן אלא כאשר "כל יושביה עליה"¹⁷⁰.

וזוכים לקיום היעוד "כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך"¹⁷¹, כפי שהבטיח הקב"ה לאברהם אבינו ב"ברית בין הבתרים" - באופן של כריתת ברית, עד עולם.

וכל זה - מתוך שמחה וטוב לבב, ובפרט כאשר מקשרים זה עם שמחה "לגמרה של תורה"¹⁷²,

ובמהרה בימינו ממש - בניסן זה ממש, בהתאם להבטחה "בניסן עתידים להגאל",

"ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים" - בארץ הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁷³, בירושלים עיר הקודש שתתפשט בכל ארץ ישראל¹⁷⁴, ושם גופא - בירושלים עצמה, "קרית מלך רב"¹⁷⁵, בהר הבית, ובבית המקדש - "מקדש אדני כוננו ידיך"¹⁷⁶,

בעגלא דידן ממש.

* * *

לא. צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' כי ישאלך בנך גו'.

* * *

לב. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר ובשיחות שלפני-זה) שתכלית הכוונה היא להמשיך גילוי אלקות לעולם הזה התחתון שאין למטה ממנו, שגם שם יהיה הענין ד'ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'" - הרי ענין זה קשור עם בקשתם של ישראל שמבקשים מדי יום ביומו: "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח . . כי לישועתך קוינו כל היום".

ולא רק "בקשה" בלבד, אלא בלשון של תביעה - כמו שכתוב בהתחלת מזמור פ"ג שכתהלים: "שיר מזמור לאסף אלקים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט א-ל", וכמבואר במדרש תהלים על הפסוק: "הצדיקים אומרים להקב"ה מה תעשה, אומרים לו קום והוא קם . . אומרים לו אל תישן והוא מתעורר . . אומרים לו אל דמי והוא שומע, שנאמר¹⁷⁷ מקים דבר עבדו ועצת מלאכיו ישרים, וכן ישעיהו אומר¹⁷⁸ על חומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כו' ואל תתנו דמי לו . . עד אל תחרש ואל תשקוט, עד שאתה רואה בעלבון בניך".

(173) עקב יא, יב.

(174) ראה ספרי דברים א. שהש"ר פ"ז, ד. פס"ר פ' שבת ור"ח.

יל"ש ישע"י רמז תקג.

(175) תהלים מח, ג.

(176) בשלח טו, יז.

(177) ישע"י מד, כז.

(178) שם סב, ו.

(166) ישע"י נח, ז.

(167) פכ"ז. וראה לקו"ד ח"ד תשכט, א.

(168) ראה גם שיחת ש"פ תוריע, פ' החודש בסופה. וש"נ.

(169) ירמ"י לא, ז.

(170) ראה ערכיך לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

ועוד.

(171) ראה יב, כ.

(172) שהש"ר פ"א, ט. רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ו.

- 1 ומבאר זאת אדמו"ר ה'צמח צדק' ברשימותיו לתהלים - "על-פי מה שכתוב ב'אור תורה' מהמגיד נשמתו-עדן
2 ב'פסוקים מלוקטים' דף כ' עמוד ב'179 על פסוק¹⁸⁰ וכל בניך לימודי ה', שהוא על-דרך תפלתו של חוני המעגל
3 שהיתה משנית כביכול רצון הבורא יתברך, כמו שכתוב במשנה סוף פרק ג דתענית¹⁸¹ כבן שהוא מתחטא לפני
4 אביו ועושה לו רצונו. . כמשל אחד שלוקח את חבירו אצל היד ואינו מניחו לילך ומשנה רצונו כו".
- 5 ומזה מובן, שכאשר כל אחד ואחד מישראל מבקש ותובע "אלקים אל דמי לך אל תחרש ואל תשקוט אל-ל"
6 - בודאי שומע הקב"ה את בקשתו ומקיימה בפועל, מכיון שכל יהודי הוא "כבן שהוא מתחטא לפני אביו ועושה
7 לו רצונו", ומודגש יותר - על-פי תורת הבעל-שם-טוב¹⁸² שכל יהודי חשוב ויקר אצל הקב"ה כמו בן יחיד
8 שנולד להורים זקנים לעת זקנתם (ובפרט כאשר מסייעים ליהודי לגלות מעלה זו מן ההעלם אל הגילוי).
- 9 ועל-ידי-זה פועלים את הענינים שאודותם מדובר בפרק תהלים זה, ובכללות - ענין הגאולה, ועד לסיום
10 וחותם הפרק: "וידעו כי אתה שמך ה' לברך עליון על כל הארץ", שזהו תוכן היעוד "אז אהפוך אל עמים שפה
11 ברורה גוי לעבדו שכס אחד"¹⁸³, המובא בתור פסק-דין ברמב"ם הלכות מלכים¹⁸⁴ בנוגע למעמד ומצב העולם
12 בגאולה הקרובה לבוא על-ידי משיח צדקנו.
- 13 לג. ענין זה קשור גם עם גודל ההשתדלות - לאחרונה - בהדפסת ספר התניא בכל מקום שבו נמצא יהודי,
14 לבוא אליו או לעורר אותו להדפיס את ספר התניא במקומו:
15 ספר התניא הוא - ה"מעייין" דתורת החסידות. וכאשר מדפיסים את ספר התניא בכל מקום ומקום, היינו,
16 לא רק שמביאים לשם ספרי תניא ממקום אחר, אלא שבמקום זה עצמו מדפיסים את ספר התניא - הרי פירוש
17 הדבר, שמקום זה עצמו נעשה המקור להפצת המעיינות חוצה, ובאופן של דפוס דוקא, כפתגם אדמו"ר ה'צמח
18 צדק¹⁸⁵ שדבר הבא בדפוס הוא לדורות.
- 19 ובפרט - שאין מסתפקים בהדפסה בלבד, אלא העיקר הוא הלימוד בספר התניא, לימוד קבוע, ובאופן של
20 הפצה דוקא, ומתוך שמחה וטוב לבב.
- 21 ועד עתה - הגיעו בהדפסת ספרי התניא עד למספר אלף, ספר התניא הוצאת האלף!
22 ובזה - שני ענינים: (א) אלף יחידים. (ב) אותיות אל"ף, היינו, שחוזרים שוב לאל"ף.
- 23 [ויש לקשר זה עם הסיום דמסכת תענית (שנתבאר לפני-זה) - "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים כו",
24 ענין העיגול, שמעלתו - שאין לו סוף: בעולם הזה אי אפשר לצייר ענין של אין-סוף בפועל, אמנם, בנוגע
25 לעיגול - הרי כאשר מתחילים בנקודה מסוימת של העיגול, ועוברים את העיגול כולו עד לנקודה שממנה
26 התחילו, אזי ממשיכים ללכת בעיגול פעם נוספת (ומובן, שמכיון שזוהי פעם שניה - הרי ההליכה היא באופן
27 נעלה יותר), וכן הלאה, עד אין קץ. ודוגמתו בענין הנ"ל - שלאחרי שמגיעים למספר "אלף", אזי חוזרים
28 ומתחילים שוב מאל"ף].
- 29 וזהו הקשר עם כללות ענין הגאולה - שהרי כאשר "יפוצו מעינותיך חוצה" אזי קא אתי מר דא מלכא
30 משיחא¹⁸⁶.
- 31 ויש לקשר ענין זה עם יום הולדת - שהרי בהתחלת ספר התניא מבואר הענין ד"משביעין אותו כו", דקאי
32 על לידתו של יהודי.
- 33 וכפשוטם של דברים - שתוכן פרקים ראשונים דספר התניא נאמרו על-ידי אדמו"ר הזקן בקשר עם לידתו
34 של אדמו"ר ה'צמח צדק' (כמסופר ברשימות דכ"ק מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו¹⁸⁷).
- 35 לד. ובהמשך לכל האמור - הנה כמו בפעם הקודמת¹⁸⁸ יתנו לכל אחד ואחד (שתהיה לו סבלנות להמתין)
36 את ספר התניא הוצאת האלף (כב' הפירושים דלעיל).

185) אגרות קודש אדמו"ר מוהרי"צ ח"ב ע' שפב. לקו"ש ח"ב
ע' 522.
186) אגה"ק דהבעש"ט - נדפסה (גם) בספר כש"ט (הוצאת קה"ת)
בתחלתו.
187) "היום יום" - ר' אד"ש.
188) י"א ניסן תשמ"ב - שנת השמונים.

179) בהוצאת קה"ת - צז, ב.
180) ישעי' נד, יג.
181) משנה ח.
182) כש"ט (הוצאת קה"ת) הוספות סקל"ג. וש"נ.
183) צפני' ג, ט.
184) ספי"א.

- 1 - שבסופו נדפסו כל "דפי-השער" דהוצאות התניא (שיכלו להשיגם), שרק בזה שונה ספר תניא אחד
 2 ממשנהו, מה-שאיין-כן בנוגע לפנים הספר. ונמצא, ש"דף-השער" דכל הוצאה כולל את כל ספר התניא, כך
 3 שבספר תניא זה (שבו כל דפי-השער) ישנם כל ספרי התניא בספר אחד -
- 4 ובצירוף לזה - שטר של דולר על מנת לתתו לצדקה, כפי שמאריך אדמו"ר הזקן בספר התניא (הן ביאגרת
 5 הקדש' והן בחלק הראשון) בביאור גודל מעלת הצדקה, ששקולה כנגד כל המצוות¹⁸⁹ (כולל מצות תלמוד
 6 תורה), ומקרכת את הגאולה¹⁹⁰.
- 7 ובקשתי - שיגשו בסדר מסודר, ללא דחיפות כו', מכיון שיהיה מספיק עבור כולם.
- 8 וכמדובר כמה פעמים שאין שום ענין לקחת שני ספרי תניא או שני שטרות של דולר - מכיון שהוספה כזו
 9 ב"כמות" מפריעה ל"איכות" הדבר: לוקחים ספר תניא אחד, ושטר של דולר אחד.
- 10 לה. כדי לתקן מה שבפעם הקודמת הוצרכו להמתין כמה וכמה שעות מפני שהמחלק היה רק אחד - יחלקו
 11 הפעם ספרי התניא ושטרות הצדקה על-ידי "שלוחים", "שלוחו של אדם כמותו"¹⁹¹, על-ידי אברכי הכולל,
 12 ומכיון שישנם חמישים אברכים לערך - תהיה החלוקה חמישים פעם מהירה יותר מאשר בפעם הקודמת. - גם
 13 באופן כזה יקח הדבר משך זמן, אבל לכך - אין עצה.
- 14 וכדאי גם שתלמידי הישיבה יסייעו בהגשת ספרי התניא, הבאת ארגזי הספרים, וכיוצא בזה.
- 15 וכדי שהדבר יתנהל בסדר מסודר, ללא דחיפות וכו' - יעמדו אברכי הכולל בצפוננו של בית המדרש, "אין
 16 צפונה אלא תורה"¹⁹², קרוב למקום היציאה, ופניהם - אל מקום היציאה, ושאר כל הקהל ישארו לשבת על
 17 מקומם, ויגשו אחד אחד לקבל את ספר התניא ושטר של דולר, ואז יוכלו לצאת מבית המדרש ולפנות את
 18 המקום לאלו שעדיין לא קיבלו.
- 19 ובפועל: לאחרי הניגונים הידועים, ולאחרי אמירת ברכה אחרונה - יגשו אברכי הכולל כדי לקבל את שטרות
 20 הצדקה, ובכך יתבטא הענין ד"שלוחו של אדם כמותו" (מה-שאיין-כן בנוגע לספרי התניא - שאם אתן להם
 21 בעצמי, לא יחסכו באריכות הזמן), ואז יגשו לצפוננו של בית המדרש, ויעבירו אליהם את הארגזים של ספרי
 22 התניא כדי לחלק לכל אחד ואחד.
- 23 ועיקר כל העיקרים הוא - שכל אחד ואחד ילמד בספר התניא אליבא דנפשיה, והלימוד יהיה באופן שהלומד
 24 יפיץ את המעיינות חוצה, וכן בנוגע לנתינת הצדקה - בהוספה משלו.
- 25 וכל זה ימהר את הענין ד"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" - באופן ד"אחישנה", וכאמור - "אראנו
 26 נפלאות", אפילו בערך ל"ימי צאתך מארץ מצרים".
- 27 כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה. ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הד' - פעם אחת). ניע זשוריצי כלאפצי.
 28 ואחר כך צוה לה'שליח ציבור' שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".
- 29 הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה, ואחר כך אמר:
- 30 מעצמו מוכן שכל האמור לעיל אודות חלוקת ספרי התניא - שייך לכולם, "בנערינו ובזקנינו בבנינו
 31 ובבנותינו", ככפעם שעברה, וביתר שאת וביתר עוז - מכיון שהתקרבו בשנתיים לביאת משיח צדקנו, שבואו
 32 קשור עם "יפוצו מעינותיך חוצה".
- 33 לאחרי שברך ברכה אחרונה, אמר:
- 34 אשאר על מקומי עד שאברכי הכולל יעמדו על מקומם ויגישו להם את הארגזים של ספרי התניא. וכאמור
 35 - כל הקהל יואיל בטובו הגדול להשאר על מקומו, ולקום אחד אחד, ואז יסיימו מוקדם יותר, ובסדר מסודר.
- 36 [לאחרי שאברכי הכולל קיבלו מכ"ק אדמו"ר שליט"א שטרות של דולר - המתין כ"ק אדמו"ר שליט"א עד
 37 שנעמדו במקומם והתחילו לקבל את ארגזי הספרים, וכאשר הודיעו שכולם מוכנים - אמר כ"ק אדמו"ר
 38 שליט"א: אם כן - יכול אני לגשת לקבל את ספר התניא...].

191 (191) קידושין מא, ב. וש"נ.
 192 דב"ר פ"א, יט.

189 (189) ב"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א.
 190 (190) ב"ב י, א.

לקוטי שיחות שבת הגדול כרך י"ז

מתורגם ללשון הקודש

שום גדלות הן בנס עצמו, שלא היה פלאי כניסים אחרים, 22
 ובודאי לא בתוצאות הנס ותועלתו⁷: גם לאחר ש"הרגו 23
 הרבה מהם" עדיין נשארו ישראל בגלות מצרים, ונזקקו 24
 לנס של מכת בכורות כדי להגאל משם – ומהי התועלת 25
 שצמחה מכך לישראל? 26

ב.

קביעת זכרון הנס בשבת טעונה הסבר

גם קביעת זכרון הנס לדורות לפי היום בשבוע – 27
 בשבת, ולא לפי התאריך בחודש, כנס של יציאת מצרים 28
 וכדומה, טעונה הסבר: אדמו"ר הזקן מסביר שם את הטעם 29
 לכך "ולמה לא קבעוהו בעשירי לחדש סתם בין שחל 30
 בשבת בין שחל בחול כדרך שנקבעו כל המועדים לפי 31
 שבעשרה בניסן מתה מרים וקבעו בו תענית כשחל 32
 בחול..."⁸, אך בכל זאת, כל הענינים בתורה מדוייקים 33
 לחלוטין, והכרחי לומר, שבנוסף לטעם השלילי ("למה לא 34
 קבעוהו בעשירי") ישנו גם טעם חיובי⁸ לכך שקבעו את 35
 הזכרון לדורות דוקא לשבת. זאת אומרת, שלמשמעות הנס 36
 יש קשר מיוחד לשבת. 37
 דבר זה הוא הכרחי גם מפני שציווי הקדוש-ברוך-הוא 38
 "ויקחו להם איש שה לבית אבות..."⁹ היה צריך להיעשות 39
 דוקא בשבת, למרות שהוא כרוך בקנין ובמשא-ומתן⁹, 40
 טלטול בעלי-חיים¹⁰, הוצאה מרשות לרשות, ביקור ממום, 41
 ועוד פעולות הסותרות את שביית ומנוחת השבת¹¹. 42
 כי למרות שהיה זה לפני הציווי על שמירת שבת, הרי 43

א.

דברי אדמו"ר הזקן על הטעם ל"שבת הגדול" והדיוק בלשונו

1 על הסיבה לכך ששבת שלפני חג הפסח נקראת "שבת
 2 הגדול" מביא אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך¹, ואלה דבריו:
 3 "שבת שלפני חג הפסח קורין אותו שבת הגדול לפי
 4 שנעשה בו נס גדול שפסח מצרים היה מקחו מבעשור
 5 לחודש, כמו שכתוב²: בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש
 6 שה לבית אבות... ואותו היום שבת היה.. וכשלקחו ישראל
 7 פסחיהם באותו שבת נתקבצו בכורי מצרים אצל ישראל
 8 ושאלום למה זה הם עושים כך, אמרו להם זבח פסח הוא
 9 לה' שיהרוג בכורי מצרים, הלכו בכוריהם אצל אבותיהם
 10 ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא רצו, ועשו
 11 הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם. וזה שכתוב³:
 12 למכה מצרים בבכוריהם, וקבעו נס זה לזכרון לדורות
 13 בשבת וקראוהו שבת הגדול".
 14 יש להבין: א) מדוע מדגיש אדמו"ר הזקן "שנעשה בו
 15 נס גדול"⁴, שמכך משתמע שדוקא משום הנס הגדול נקראת
 16 השבת "שבת הגדול"? הרי, אף אם היה מתרחש בשבת נס
 17 רגיל, ולא "נס גדול", היתה זו סיבה מספקת כדי לייחד
 18 את השבת ולכנותה "שבת הגדול"⁵, כיוון שיש בה גדלות
 19 לעומת שאר שבתות השנה⁶.
 20 ב) יתר-על-כן, לא מובן: מהי גדלות נס זה, עד שאין
 21 הוא נקרא "נס" סתם, אלא "נס גדול"? לכאורה, אין נראית

(8) ראה לבוש שם בסופו. ובפרישה (בסי' תל"א השי"ן לסי' תל"ו) לטור
 שם. ובהנסמן לקמן הערה 10. – וראה לקו"ש חכ"ז ע' 44 ואילך.
 (9) ראה מכילתא עה"פ פסחים (צו, א): מקחו מבעשור. ראב"ע בא יב, ג.
 רא"ם בפרש"י שם. וראה מכילתא ופרש"י שם, כא: משכו מי שיש לו וכו'
 מי שאין לו יקח מן השוק (ועד שלמדין מהכתוב דבהמה דקה נקנית במשיכה
 – מכילתא שם. ירושלמי קדושין פ"א ה"ד). וראה פסחים צא, ב. ובפרש"י
 שם ד"ה איש זוכה.
 (10) ראה לבוש בסופו – הובא בפרישה פר"ח ופמ"ג (משב"ז) שם (דהוה
 מוקצה). ועוד. והפרישה עצמו כ' מצד קשר בשבת (וכ"ה כאליהו זוטא ללבוש
 שם). ובח"ש (למהרש"ק) שם הקשה דאין מקדישים בשבת.
 (11) בנוגע לקנין ומ"מ – ראה רמב"ם הל' שבת פכ"ג הי"ב ואילך. ובסוף
 הל' מכירה. טוש"ע חו"מ סו"ס רל"ה. שו"ע אדה"ז הל' שבת סי' ש"ו ס"ד.
 ט"ו. סי' שלט ס"ה (ובכ"מ). בנוגע לטלטול בע"ח – ראה טוש"ע (ואדמוה"ז)
 או"ח סי' ש"ח סל"ט (ע"ח).
 ואף שהאיסור הוא רק מדרבנן כו', הרי בקיימו כל התורה כולה (כדלקמן
 בפנים) נכללו גם מצות דרבנן (וכמובא בנוגע להאבות) – וכמ"ש בפמ"ג
 (משב"ז) לסי' ת"ל. ובח"ש (למהרש"ק) לשו"ע שם. נוסף לזה (בנוגע למו"מ)
 לכמה דעות (באופן כבדו"ד) הוא מדאורייתא – ראה המובא בשד"ח (כרך

(1) הל' פסח ר"ס ת"ל. וכנראה הוא מתוד"ה ואותו (שבת פז, ב) בשם
 מדרש (טעם הא' בדעת זקנים מבעה"ת שמות יב, ג). הובא ג"כ בב"י לטור
 שם. ובלבוש שם (בטעם הב'). וראה לקו"ש הל"ז שיחה לשבת הגדול.
 (2) בא יב, ג.
 (3) תהלים קלו, י, וראה מדרש תהלים שם. רש"י ומצוד" שם.
 (4) כ"ה בתוס' שם (ועד"ז בטור ובטעם הא' שבלבוש – אלא שתוכן הנס
 מבואר שם באו"א) אבל בב"י בהעתיקת לשון התוס' אין תיבת "גדול" (וכן
 בלבוש לא כתב בנוגע לנס זה "נס גדול"). וראה לקו"ש ח"ב ע' 33 הערה
 5.
 (5) וכמו בשו"ע שם שכתב "מפני הנס" (סתם). וראה בהערה שם.
 (6) ובפרט ע"פ דברי הרשב"א (שו"ת ח"א סי' ט) דיום השבת נכלל בימי
 הבנין, והם שבעת ימי ההיקף שהם בסדר השתלשלות וטבע: ולכן כאשר
 נעשה נס בשבת, הרי השבת מיוחד ומרומם עי"ז שבו נמשכה המשכה
 שלמעלה מהשתל' וטבע – וא"כ הרי הוא "גדול" לגבי שאר שבתות. וראה
 לקו"ש שם הערה 6.
 (7) משא"כ לטעם הב' בדעת זקנים בעה"ת והטור וכו' הי' בזה תועלת ונס
 גדול (עשה להם הקב"ה נס וניצולו וכו') ולכן לטעמם מתאים התואר "נס
 גדול" – "גודל הנס".

26 משהו מעין זה בשבת בראשית שכתחילה הבריאה²³, עד
27 שגם בגשמיות היה כפשוטו, כדברי חז"ל²⁴ "ל"ו שעות
28 שמשה אותה האורה", בשבת בראשית היה "ולילה כיום
29 יאיר" – החושך של הלילה הפך לאור ויום²⁵.

ד.

זמן - נברא אחר, בכל יום מימי הבריאה

30 הסיבה לכך שבשבת ישנו הענין של אתהפכא היא
31 מפני שעצם הזמן של שבת הוא ענין של "אתהפכא",
32 כדלהלן:

33 לגבי השבת אומרים חז"ל²⁶: "מה היה העולם חסר
34 מנוחה, באת שבת באת מנוחה". יש להבין: ידוע מאמרו
35 של המגיד²⁷ שזמן הוא "נברא" בדיוק כשאר הנבראים.
36 משמעות הדברים היא, שלא רק שלפני בריאת העולם לא
37 היו נבראים שחלו עליהם הגבלות הזמן [שהרי גם לאחר
38 בריאת העולם ישנם מספר דברים (כגון סברא שכלית)
39 שאינם מוגבלים בזמן], אלא שעצם מציאות הזמן היא
40 "נברא": בדיוק כשם שהברואים דומים צומח חי ומדבר
41 התהוו יש מאין, כך מציאות הזמן היא התהוות חדשה²⁸.
42 מכך מובן, שכשם שהרגע הראשון של הזמן הוא
43 התהוות חדשה, כך גם הזמן של כל ששת ימי בראשית,
44 הזמן של כל יום היה התהוות חדשה. כלומר, כשם שאצל
45 הנבראים של ששת ימי בראשית היתה בכל יום התהוות
46 של נבראים חדשים, השונים מן הנבראים של הימים
47 האחרים, כך גם לגבי הזמן של ששת ימי בראשית, שכל
48 יום היה התהוות של זמן שונה – הזמן של יום ראשון, יום
49 שני וכדומה²⁹. לפיכך אומרים עליהם³⁰ "כל יומא ויומא
50 עביד עבידתי", ו"כל יום ויום יש לו כוחו".

1 האבות קיימו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה¹², ומובן
2 מכך, שגם בניהם שמרו על מצוות התורה, ובכללן על
3 שמירת שבת, אף לפני מרה ומתן-תורה¹³, ובנוסף לכך
4 מפורש במדרשי חז"ל¹⁴, שכבר באמצע תקופת השעבוד
5 במצרים, שכנע משה את פרעה שיום השבת יהיה יום
6 מנוחה לישראל, ללא עבודה.

7 ואם בלי להתחשב בכך קבע הקדוש-ברוך-הוא את
8 המועד ל"ויקחו להם.. דוקא ביום השבת, הרי זאת
9 הוכחה לכך של"ויקחו..." יש קשר מיוחד לשבת¹⁵.

ג.

שבת - שביתת המזיקים והפיכתם מרע לטוב

10 ההסבר לכל האמור לעיל יובן לאחר הסבר על
11 משמעות השבת בכלל:

12 אדמו"ר ה"צמח צדק"¹⁶ מסביר את הפסוק¹⁷ "מזמור
13 שיר ליום השבת", לפי המדרש¹⁸, האומר על פסוק זה:
14 "ליום השבת, למשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו וכן
15 הוא אומר¹⁹ וגר זאב עם כבש" – תוכן השבת הוא ענין
16 השביתה מן המזיקים, היכולה להתבצע בשני אופנים: א)
17 "מעבירים מן העולם" – כל מציאותם של המזיקים
18 מתבטלת²⁰. ב) "משביתה שלא תזיק" – המזיקים נשארים,
19 אך השביתה גורמת לכך שהם לא יזיקו. האופן השני של
20 שביתת המזיקים הוא נעלה מן הראשון, כנאמר בתורת
21 כהנים²¹, מפני שדוקא באופן זה מתבצע הענין של
22 אתהפכא חשוכא לנהורא – המזיקים עצמם הופכים מרע
23 לטוב²².

24 ולמרות שעיקר הגילוי של שבת באופן ש"משבית
25 מזיקים.. שלא יזיקו" יהיה לעתיד לבוא, בכל זאת היה

ט) שו"ת דברי חכמים ספ"א. וע"פ מ"ש בשו"ת חת"ס הו"מ סי' קצה (הובא
בשר"ח שם) דכאשר יושב בחנות ומוכר ולוקח כו' דרך קבע הרי זה איסור
מדאורייתא – הרי בנדר"ד, שהיו מצווים מ"ח ואילך בפרסום ל"כל עת
ישראל" ויקחו גו" וכו', הרי"ז כאזיל לחינגא (שר"ח שם) והי' בזה איסור
מה"ת. ובפרט דמצותי' אחשבי' (ע"ד פרש"י ביצה כו, ב (במשנה). וראה
צפע"נ כללים מע' איסורו חישובו).

12) קדושין פב, א. יומא כה, ב. וראה פרש"י תולדות כו, ה (בנוגע
לאברהם). שם כז, ג. כז, ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (בנוגע ליעקב).
13) ראה פמ"ג וחי"ש שבהערה 11. וראה לקו"ש ח"ה ע' 266 ואילך.
14) ראה שמו"ר פ"א, כה, פ"ה, ית. וש"נ. הובא גם בלבוש שם. ובכ"מ.
15) וראה לקו"ש חכ"ז ע' 140.
16) יהל אור עה"פ (ע' שכח ואילך). ובמילואים שם (ס"ע תרל ואילך).

וכ"ה בהמשך מים רבים תרלו"ו פקס"א ואילך.
17) תהלים צב, א.
18) ילקוט שמעוני בחוקותי רמז תרעב מת"כ שם. וראה צפע"נ עה"ת
בחוקותי שם.
19) ישע"י יא, ו.
20) וכדעת ר"י בת"כ וילקוט שם.
21) שם: אימתי הוא שבחו של מקום בזמן שאין מזיקים או בזמן שיש

מזיקים ואין מזיקים. וראה לקו"ש שבהערה 23 בסופו.
22) כתועלת וטוב בע"ח שאינם מזיקים מלכתחילה ועוד יותר – שהרי
הזאב גבור יותר מהכבש וכיו"ב.

23) וזה שהחיות לא היו מזיקים בשבת בראשית אי"ז כמו לפני חטא עה"ד,
שלא הזיקו – כי אז לא הי' בהם מלכתחילה הטבע לטרוף ולהזיק וכמרו"ל
בנחש שלולא החטא הי' שמש גדול (סנה' נט, ב), אבל בשבת בראשית הי'
זה מצד שביתת וביטול טבעם שנעשה בהם לאחר חטא עה"ד (ראה רמב"ן
בחוקותי כו, ו. לקו"ש [המתורגם] ח"ז ע' 204-5).

24) ב"ר פי"א, ב. פי"ב, ו.
25) ראה יהל אור שם. לקו"ש שם.
26) פרש"י בראשית ב, ב. פרש"י מגילה ט, א. ד"ה ויכל. וראה ב"ר פי",
ט.

27) הובא בסידור שער הק"ש (עה, סע"ד ואילך). וראה (בהבא לקמן)
לקו"ת בלק ע, ג. ר"ה סא, א. אמ"ב שער הק"ש פל"ז ואילך. דרמ"צ מצות
האמנת אלקות פי"א. המשך תרס"ו ע' מא ואילך. ועוד.

28) ראה לקו"ש חלק יו"ד ע' 176 ובהנסמן שם.
29) ראה אוה"ת במדבר דרושי שבועות ע' פה-פו. וש"נ. ברכה ע' א'תתצ
ואילך.
30) זח"ג צד, ב. זח"א רסד, ב. וראה שו"ת הרשב"א ח"א סתכ"ג.

לדוגמא: על קטן שהגדיל באמצע יום השבת, או באמצע יום הכיפורים, סובר הרוג'ז'בי³⁶ שמן התורה הוא חייב רק לגבי שבת, בכל דיני השבת, מפני שכל רגע בשבת הוא זמן פרטי בפני עצמו, אך לגבי יום הכיפורים הוא פטור, מפני שזוהי נקודה אחת.

ובדומה לכך לגבי ספירת העומר וכדומה, לפי דעות מסויימות.

דוגמא דומה לכך: פעולה מתמשכת, כיציאת מצרים, למשל: היציאה ממצרים צריכה להמשך זמן מה, ובשניונים במשך זמן זה: קודם חצות, חצות, לאחר חצות, יום ט"ו בניסן, וכמצוי בביטויים בגמרא³⁷: נגאלו בערב, יצאו ביום, חפזון דמצרים, חפזון דישאל. אך יחד אם זאת מתמשך אותו תוכן של יציאת מצרים ומשפיע בכל דור ודור ובכל יום³⁸, שחייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים, באופן שאילו לא הוציא הקדוש-ברוך הווא... אנו... משועבדים היינו לפרעה במצרים³⁹.

ו.

הנס של "למכה... בבכוריהם" - ענין של אתהפכא, כמו שבת

לפי זה תוכן הדגשתו של אדמו"ר הזקן "שנעשה בו נס גדול", כי בביטוי זה מודגש הקשר לשבת:

כבר הוסבר פעם בהרחבה⁴⁰ שגדלות הנס של שבת הגדול היתה בכך שהריגת המצרים נעשתה באמצעות "בכורי מצרים" - התוקף של "קליפת" מצרים (שהרי מהותו של בכור היא חוזקה ותוקף⁴¹). כאשר ישראל נמצאים עדיין בגלות מצרים, תחת שלטון פרעה, במלוא עוצמתו, ופרעה והמצרים מסרבים בכל תוקף לאפשר את יציאת ישראל ממצרים - בזמן כזה תובעים בכורי מצרים לשחרר את ישראל, עד אשר "ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם", ובשעה זו היה תוקפו של פרעה ושל גלות מצרים גדול כל-כך, עד שאף לאחר

1 [הימים שלאחר שבעת ימי בראשית הם חזרה על
2 שבעת ימי בראשית ופירוט שלהם (היום הראשון של
3 שבעת ימי בראשית כולל את כל ימי ראשון, יום שני -
4 את כל ימי שני וכך הלאה)³¹, ולפיכך אין צורך לגביהם
5 בהתהוות מיוחדת, אלא חידוש הישנות. אך בשבעת ימי
6 בראשית עצמם היתה בכל יום התהוות באופן שלון].

7 לפי האמור לעיל דרוש הסבר למאמר "באת שבת באת
8 מנוחה", שהרי לכאורה: המושג עולם הוא זמן לכל פרטיו,
9 ומקום³². יוצא מכך, שלפני בריאת הזמן של יום השביעי,
10 חסרה בעולם מציאות של זמן זה, ולא רק של "מנוחה"?
11 מכך מובן, שהדברים הם היינו הך: אין לחלק בין עצם
12 הזמן של יום השביעי לבין ענין ה"מנוחה" שבו, מהותו
13 של זמן השבת הוא ענין המנוחה.

14 ההסבר לכך: זמן מורכב מעבר הווה ועתיד, ובענין זה
15 דומים כל ששת ימי בראשית, למרות שבכל אחד מהם יש
16 חידוש משלו על פני האחרים, כדלעיל. אך הזמן של שבת
17 הוא "מנוחה" - מעל לשינויים של עבר הווה ועתיד.

18 זוהי הכוונה של "באת שבת באת מנוחה" - הזמן של
19 יום השביעי, המוגבל בשינויים של עבר הווה ועתיד, גם
20 הוא מתהפך ומתעלה³³, ומתהווה לזמן שמעל לשינויים³⁴
21 - שבת ומנוחה³⁵.

22 וכיוון שהזמן של שבת - הוא עצמו ענין של אתהפכא,
23 הרי הוא משפיע על כל עניני העולם שבשבת, שגם בהם
24 תחול "אתהפכא", כמו "ולילה כיום יאיר" וכדומה.

ה.

דוגמאות לכך בהלכה

25 ניתן למצוא לענין זה, של עבר הווה ועתיד ויחד עם
26 זאת - נעלה בשינויי הזמן, דוגמא בהלכה: ישנם מספר
27 ענינים התלויים בזמן ומוכרחים להיות לאורך תקופה
28 מסויימת, ויחד עם זאת הם במסגרת של נקודה אחת.

איתצא. ושם ע' איתצט: דגילוי שביום השבת "נמשך דוקא אחר ו" הקפות דגלגל היומי".

(35) ראה אה"ת שבעות ע' פו בהמשך לזה שהשבת הוא העלי כו': ובאות' פ' שזוהו ענין בא שבת בא מנוחה כו'.

(36) צפע"נ מהדר"ת עא, ד ואלך. שו"ת צ"פ דווינסק ח"ב ס"ב. מכתבי תורה מכתב קנד.

(37) ברכות ט, א.

(38) פסחים קטז, ב. (במשנה). תניא רפ"ז.

(39) ראה בארוכה הגש"פ (קה"ת, תשל"ט) "ביאורים" ע' שעא ואילך.

(40) לקו"ש שבעתה 4 ס"ב ואלך. וש"נ.

(41) ראה תרגום אונקלוס ויחי מט, ג.

(31) ראה ד"ה וכל העם רואים תרס"ה (ושם גם באופן אחר). ובהנסמן בהערה 29.

(32) שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, רע"א).

(33) ראה אה"ת שבעות ע' פו) שבשבת הוא העלי מוזמן בלמע' מהזמן (משא"כ יו"ט) שהוא שם הוי' שמורה על ה' הוה ויהי שהוא למע' מהזמן כו'. שגם בזה מודגש שיש שינויים דהי' הוה ויהי (דעבר הוה כו') אלא שהם כאחד - בחי' אתהפכא. ועד"ז הוא בכל שבת כבאוה"ת שם. לקו"ת שה"ש כה, א. אה"ת ברכה ע' איתצא. איתצט. ד"ה ויהי ביום השמיני תש"ד פ"י ובכ"מ.

(34) ואף שכמו דששת ימי בראשית הוא מו"ק דאצילות גם השבת הוא מבחי' מל' מדה הו', ראה אה"ת שבעות ר"ע פז. וראה אה"ת ברכה ע'.

(* כצ"ל שם בתחלת הקטע ולא (כבנדפס) "אחר בחי' ז' הקפות".

27

לטובת ישראל⁴⁴.

ח.

דיוק נוסף בדברי אדמו"ר הזקן

לפי האמור לעיל, ניתן לבאר, בפנימיותם של הענינים, דיוק נוסף בדברי אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך, כדלהלן:

בתחילת הסעיף, באומרו "ואותו היום שבת היה", מוסיף אדמו"ר הזקן ואומר "שהרי בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים כמ"ש בסימן תצ"ד, וכיוון שט"ו בניסן היה בה' בשבת אם כן עשרה בניסן היה בשבת".

יש להבין: העובדה ש"בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים" מוסברת בגמרא⁴⁵, וב"תוספות"⁴⁶ נמצא החשבון, שלפיו חלה שבת בעשרה בניסן, אך לשם מה מביא זאת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך? אמנם, אדמו"ר הזקן מביא בשולחן ערוך שלו את "ההלכות בטעמיהן"⁴⁷, אך זהו איננו טעם, אלא חשבון, ומקורותיו בגמרא ובתוספות, ובכלל, הוא איננו מצטט בשולחן ערוך את ההלכות בלשון המקורית, ודי היה באומרו "ואותו היום שבת היה"⁴⁸.

ויש לומר שעל-ידי-זה יובן תוכנו של שבת הגדול. כדי להבין זאת יש להקדים ולומר, שאת כוונת הציווי "בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות..."⁴⁹, אשר הביא ל"מכה מצרים בכוריהם", ניתן להבין בשתי דרכים:

(א) לקחת השה בעשור לחודש וניסי שבת הגדול לא היוו רק הכנה להקרכת הפסח ב"ד ניסן ולגאולת מצרים שלאחריו, אלא היתה להם מטרה בפני עצמה⁴⁹.

(ב) מטרת לקיחת השה וכו' היתה רק כהכנה להקרכת הפסח ולגאולת מצרים⁵⁰.

כפי' תצ"ד" אפ"ל שהוא בכדי לתרץ קושיית הח"י בס"י ת"ל. ולכן גם ציין "כמ"ש בס"י תצ"ד", כי שם מבואר שגם לדעת רבנן היתה יצי"מ בה' בשבת – ראה מחה"ש שם (וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 258 ובהערות שם)*. אבל הוספת "וכיון שט"ו בניסן כו'" לכאורה מיותרת היא. (49) וע"ד מרז"ל (מכילתא ופרש"י בא יב, ו) דזה שהי' לקיחתו בעשור הוא שיהי' להם זכות שיצאו ממצרים. (50) וכמו שהוא ע"פ הטעם שקודם השחיטה טעון ביקור ד' ימים (פסחים צו, א). אבל לאידך, זה שנצטוו ליקחו מעשור, שאינו בפסח דורות (כבגמרא שם. ומכילתא עה"כ בעשור לחודש יב, ג) והי' לכם למשמרת (שם, ו), משמע שגם ענין בפ"ע הוא, כאופן הא' שבפנים (וכמכילתא ופרש"י שבהערה הקודמת).

(* אלא שצ"ע למה הוצרך לציין בס"י תצ"ד לכאן "כמ"ש בס"י תל". ואולי י"ל כי מקור הדבר (שכן קי"ל להלכה) הוא "בס"י תל" ששם כתב הטור וכו' להלכה (כטעם לשבת הגדול).

ש"הרגו...", הם לא שחררו את ישראל – וזהו "נס גדול" שאין מוצאים כמוהו בניסים אחרים, כי ניסים של הצלת ישראל היו באופן של שבירת ה"קליפה" וביטולה, ואילו הנס של "למכה מצרים בכוריהם" היה בדרך של "אתהפכא חשוכא לנהורא" – ה"קליפה" בכל עוזה נלחמה למען הקדושה.

לפיכך ציוה הקדוש-ברוך-הוא שהציווי על "ויקחו להם איש שה לבית אבות", שכתוצאה ממנו התרחש הנס של "למכה מצרים בכוריהם", ייעשה דוקא בשבת, כי מהותה של השבת היא שביתת הביטול המזיקים באופן ש(בכור ותוקף) ה"קליפה" והחושך עצמו, פועל פעולה הפוכה - פעולה של אור..

ז.

דוקא טעם זה מסביר את השם "שבת הגדול"

מכך מובן, מדוע בוחר אדמו"ר הזקן מבין הסיבות השונות לשם "שבת הגדול"⁴² דוקא את הטעם הקשור לנס של "למכה מצרים בכוריהם", ללא הבאת טעם נוסף, מפני שדוקא לפי טעם זה מובן מדוע נקראת השבת בשם "שבת הגדול":

משמעות "שבת הגדול" היא, שהענין של "שבת" וביטול המזיקים הוא באופן "גדול". כלומר, בדרגה הנעלית משביתה. אין זו שביתת ה"קליפה" וביטולה, אלא הפיכתה למסייעת לטוב ולקדושה.

ענין זה של "שבת" נתגלה בשבת שלפני יציאת מצרים באמצעות ה"נס הגדול" של "למכה מצרים בכוריהם", שלא כבמכות האחרות, שבהן היה ביטול ה"קליפה" באופן הראשון של שביתת המזיקים⁴³, אלא כאן דוקא חוזקה של "קליפת" מצרים עצמה, נלחם נגד המצרים

(42) טור, לבוש, בעה"ת שם (ובסגנון אחר בכ"מ בס' רש"י (ספר האורה ח"ב סי' סב. ס' הפרד"ס ע' שמג. מח"ו סי' רנט. ועוד). הובא גם במטה משה סי' תקמב). ועוד טעמים: חזקוני שמות יב, ג. אבודרהם (חודש ניסן בסופו בשם מח"ו. ובמקומות שנשמנו בהערה 10. ובמט"מ שם. ועוד. (43) ועד"ז לטעם הטור כו' הרי"ז רק בח"י אתכפיא. (44) ועפ"ז הרי זה הוספה על אתהפכא דהזמן דשבת שהיא בעיקר העלי בפנימיות העולמות (אוה"ת שבועות שם), משא"כ כאן שבא בגילוי גם בחיצוניות העולם. (45) שבת פז, ב. טור שם מסדר עולם. וראה ח"י שבהערה 40. (46) ד"ה ואותו. טור שם. (47) ראה "הקדמת הרבנים בני הגאון המהבר" לשו"ע אדה"ו. (48) בנוגע למה שהוסיף "שהרי בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים כמ"ש

(* אלא שצ"ע למה הוצרך לציין בס"י תצ"ד לכאן "כמ"ש בס"י תל". ואולי י"ל כי מקור הדבר (שכן קי"ל להלכה) הוא "בס"י תל" ששם כתב הטור וכו' להלכה (כטעם לשבת הגדול).

26 המזיקין באופן של "גדול" – הפיכת⁵⁸ המזיקין למסייעים
27 לקדושה⁵⁹.
28 יש צורך בהסבר זה, למרות שמהות השבת היא שבתה
29 מן המזיקין, אך זה יתגלה רק לעתיד לבוא, כאשר תהיה
30 שבת ומנוחה לחיי העולמים, ואילו לפני כן "האתהפכא"
31 של שבת היא רק ב"קליפות נוגה"⁶⁰, ועל-אחת-כמה וכמה
32 בתקופה שישראל עדיין היו במצרים, לפני הציווי על
33 שמירת שבת, לפני שהיא השפיעה בגלוי.

י.

העבודה הרוחנית של כל יהודי בהתאם לאמור לעיל

34 ידוע פירושו של האריז"ל⁶¹ לפסוק "והימים האלה
35 נזכרים ונעשים", שכאשר הזכירה היא כראוי, מגיעים גם
36 לידי "ונעשים":
37 למרות שעתה אנו עדיין שרויים במצב של "אכתי עבדי
38 דאחשורוש"⁶² (=עדיין עבדי אחשורוש) ושרויים בחושך
39 כפול ומכופל, בדומה למצב של בני ישראל במצרים בזמן
40 שבת הגדול,
41 יכול כל יהודי, על ידי עבודה של "משכו וקחו
42 לכם..."⁶³, כפי שמוסבר על כך במכילתא⁶³ "משכו מעבודה
43 זרה והדבקו במצוות", שהוא מתרחק מכל עבודה שהיא
44 "זרה לו"⁶⁴ (שהרי לעבודה זרה כפשוטה אין לשום יהודי
45 קשר, במיוחד לאחר שסולק יצר הרע של עבודה זרה⁶⁵)
46 והוא דבק במצוות.
47 ובאופן כללי: "משכו" הוא קו של "סור מרע", וקחו
48 לכם" הוא הקו של "ועשה טוב".

המשך בעמוד עט

השבת המזיקין, ואדם יוצא יד"ח רק בדבר שיכול לבוא לידי חימוץ ושומר
מחימוץ כו'. ועי"ז ממתיקים דינים, עיי"ש.
59) ועפ"ז תובן השייכות דשבת הגדול לפ' מצורע* כי גם התיקון
והתשובה דמצורע הוא ענין "אתהפכא" ובאופן של "והובא אל הכהן" –
המותקת הגבורות בשרשן (ראה לקו"ת פרשתנו כה, ב. לקוטי לוי"צ לזהר ח"א
ע' רד. תורת לוי"צ ע' קצד).
וראה לקו"ת [המתורגם] ח"ז ע' 108 ואילך, דאולי י"ל דקביעת שם
הסדרה, פרשה בתורה – "מצורע" – כבכל הדפוסים וכו' – הו"ע דאתהפכא.
60) יהל אור שם (ע' שכה, תרלא. מים רבים שם פק"ב) – משא"כ
לעת"ל תהי' גם בנקה"ט, והרי למכה מצרים בכוריהם כו' הוא אתהפכא –
בנוגע לפעולה – בגקה"ט.
61) ראה רמ"ז בספר תיקון שובכים. הובא ונתבאר בספר לב דוד
(להחיד"א) פכ"ט.
62) מגילה יד, א.
63) עה"פ (יב, כא). ועד"ז ש, ו ובפרש"י.
64) ראה ב"ב קי, א.
65) יומא סט, ב. סנהדרין סד, א.

1 באופן דומה ניתן לומר ברוחניותם של הענינים:
2 הניסים של שבת הגדול באו רק כהכנה ל"נגלה עליהם
3 מלך מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא בכבודו ובעצמו",
4 אשר הביא ליציאת מצרים, או שהיתה בענין זה משמעות
5 בפני עצמה.
6 לפיכך, כאשר מסביר אדמו"ר הזקן על שבת הגדול,
7 הוא אומר "שהרי בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים.."
8 וכיוון שט"ו בניסן היה בה' בשבת א"כ עשרה בניסן היה
9 בשבת, ובכך הוא מציין שהענין של "בעשור לחודש הזה"
10 בא כתוצאה של "בה' בשבת יצאו ישראל ממצרים..."⁵¹.

ט.

אתהפכא חשוכא לנהורא

11 לפי האמור לעיל, שהנס של שבת הגדול הוא פעולה
12 של "אתהפכא חשוכא לנהורא", מובנת טוב יותר
13 ההוספה: בה' בשבת... כדלקמן:
14 שבת היא ספירת המלכות – "שבת מלכתא" – אז
15 שרויה ספירת המלכות בעליה בספירות העליונות יותר –
16 ז"א, בינה וכו'⁵². אך כיוון שמלכות מצד עצמה נקראת
17 "נהורא אוכמא ותכילת" (אור כהה ומכלה). כלומר,
18 מהשפעתה מתבטלים המתנגדים⁵³.
19 לפיכך מסביר אדמו"ר הזקן שהנס של שבת הגדול
20 תלוי בגילוי של גאולת ויציאת מצרים שלאחריו, שאז
21 השפיעה ספירת הבינה⁵⁴ עלמא דחירו⁵⁵ (=עולם החירות),
22 ואולי יש לומר, שכיוון שבינה היא מקור ושורש
23 הגבורות⁵⁶, נבע ממנה ענין של "אתהפכא" בנס של
24 "למכה מצרים בכוריהם", מפני שאין הדינים נמתקים
25 אלא בשורשם⁵⁷, ולפיכך נבעה מן ה"שבת" שבתה מן

51) וע"ד התירוץ ע"ז שאומרים "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה על
שום שלא הספיק בצקת של אבותינו להחמיץ", אף שנצטוו על המצות קודם
לזה (שמות יב) – הקב"ה ציווה לעשות המצה לזכרון הפלא שהוא עתיד
לעשות להם, וכן נצטוו בפסח ע"ש ופסח ה' קודם מעשה הנס (ז"פ, שבה"ל,
אבודרהם ולקו"ת צו סד"ה להבין מ"ש בהגדה – הובאו בהגש"פ עם לקוטי
טעמים ומנהגים (קה"ת) ע' ל.
52) ראה פרדס שער ערה"כ פכ"א ע' שבת. לקו"ת אמור (לו, ב). סידור
ד"ה מזמור שיר ליום השבת (קפז, ג ואילך). יהל אור שם (ס"ע תרכו ואילך).
ד"ה ויהי ביום השמיני תש"ד שם. ובכ"מ.
53) ראה סידור ד, סע"ב ואילך. ה, סע"א ואילך, אמ"ב שער הציצית פ"ג
ופ"ו. וראה לקו"ת שלח מה, סע"ב ואילך. ובכ"מ.
54) וכמבואר בענין שרק פסח נקרא (ממחרת) השבת. ראה לקו"ת אמור
שם. וראה יהל אור שם (ע' תרלג).
55) ראה לקו"ת אמור שם, ג. ר"ה ס, ב. וש"נ.
56) תניא פ"ג. וראה זח"ב קעה, ב.
57) תניא פל"א. אגה"ק סכ"ב (קלה, א). וראה לקוליי"צ שבערה⁵⁹.
58) ראה יהל אור שם (ע' של. תרלא. תרלג) שגם בפסח נאמר תשבתו,

(* שבשנה מעוברת (חז"ן מ"בחי"ה) קורין מצורע קודם פסח – שו"ע אר"ח סי' תכח ס"ד.

מספר שם אלקי"ם, גבורה. ומצוה מן המובחר ביין אדום¹⁰, גבורה.

ומספר הראשי תיבות של פסח מצה מרור כוסות — הוא ק"פ, כמנין שני חיי יצחק¹¹.

אך הם גבורות שנמתקו בחסדים. זהו שפסח הוא בחינת חסד בכלל, כידוע¹² שהשלש רגלים הם כנגד שלשת האבות, ופסח הוא כנגד אברהם.

(הערות לזהר ב עמ' 97)

חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה¹³.

פסח — הוא בחינת חסד, כנגד אברהם, שאמר¹⁴ לרשי ועשי עוגות. לכן צריך להיות מצה — בחינת חסד, וחמץ — בחינת גבורה, אסור.

והנה, ישראל נקראים בת כהן¹⁵, והם מבחינת חסד, ונכרי יניקתו מגבורה, בחינת שמאל.

לכן, חמץ שהיה ברשות ישראל בפסח, אסור בהנאה גם אחר הפסח. אבל חמצו של נכרי, הנה בפסח עצמו, חסד, הוא אסור לישראל בהנאה. אך אחר הפסח, והחמץ הוא של עכו"ם, גבורה, באה מדת הרחמים, תפארת, ומרחם על החמץ, שיהא מותר בהנאה על כל פנים, כי תפארת כוללת גם גבורה.

הנאה — פירושה מי שהוא נאה. והוא תפארת, פאר ויופי, שופריה דיעקב¹⁶. ויש לומר,

מצד חסד, קולא — צריך להתיר חמצו של נכרי אחר הפסח גם באכילה. מצד גבורה, חומרא — צריך לאסור את החמץ גם בהנאה. ומצד תפארת, הממוצע בין חסד לגבורה — הוא אסור באכילה ומותר בהנאה. (תורת לוי יצחק עמ' קצו)

חג הפסח - פסוקים

השביעני במרורים, הרוני לענה¹.

השביעני במרורים, זה יום טוב ראשון של פסח, דכתיב בוי² על מצות ומרורים. הרוני לענה, מה שהשביעני בליל יום טוב הראשון של פסח הרוני בליל תשעה באב. הוי ליל יום טוב ראשון של פסח הוא ליל תשעה באב³.

פסוק זה קאי על מרור, ובמקום אחר⁴ כתיב לאמותם יאמרו איה דגן ויין. דגן — מצה, ויין — ד' כוסות. והתינוקות ששאלו את הקושיות בליל ראשון של פסח, שאז הבן אומר מה נשתנה, הם הם השואלים איה דגן ויין.

(ליקוטים ואגרות עמ' רצט)

מאמרי חז"ל

והגבורה, זו יציאת מצרים . . . זו מכת בכורות⁵.

פסח הוא בחינת גבורות, שהרי יציאת מצרים היתה על ידי גבורה.

ויצחק, גבורה — נולד בפסח⁶, והברכות שברך את יעקב היה בפסח, והוא אכל אז שני גדיי עזים, גבורה, לפסח ולחגיגה⁷. ורבקה נתנה גם לחם, הוא הלחם דמצות. ויעקב הביא גם יין, ד' כוסות. ויצחק אכל ושתה כל זה, ומובן שהם שייכים לגבורה.

והפסח היה צריך להיות צלי אש⁸, גבורה. ומצה פירושה מריבה ומדון, בחינת ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע⁹, והרוגז הוא בחינת גבורה. ועיקר מצות אכילת מצה הוא במצה האמצעית, שכנגד לוי, גבורה. ומצה זו דוקא שוברים, על דרך שברים, קול השופר שכנגד יצחק.

וכן מרור, הוא בחינת גבורה.

וכן הכוסות יין, יין הוא בחינת גבורה. כו"ס — הוא

(10) שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תעב, כו.

(11) וישלח לה, כח.

(12) זח"ג רנז, ב. פסח נגד אברהם, כמו שכתוב (וירא יח, ו) לרשי ועשי עוגות, ופסח היה. שבועות כנגד יצחק, כי השופר של מתן תורה היה מאילו של יצחק. סוכות כנגד יעקב, ככתוב (וישלח לג, יז) ולמקנהו עשה סוכות (טור או"ח סוף סי' תיז).

(13) פסחים כח, א במשנה.

(14) וירא יח, ו.

(15) ראה זח"ב צה, א-ב.

(16) בבא מציעא פד, א.

(1) איכה ג, טו.

(2) בהעלותך ט, יא.

(3) איכה רבה פ"ג, ה.

(4) איכה ב, יב.

(5) דברי הימים א כט, יא. ברכות נח, א.

(6) ראש השנה יא.

(7) פרקי דרבי אליעזר פל"ב.

(8) בא יב, ח.

(9) ברכות ה, א.

חטא העגל אמר הקב"ה למשה רבינו "ועתה הניחה לי וגו'", ומפרש רש"י: "עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם". ואכן, תפלתו של משה הועילה לבטל את חומר הגזירה כו' – "שמעתי אליך מלכלותם יחד וכו'".

ועד"ז יש לומר גם בנדו"ד – שההודעה ד"בזאת יבוא אהרן אל הקודש", "גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון", היא בבחינת פתיחת פתח להודיע לישראל שהדבר תלוי בהם, היינו, שכאשר יתפללו להקב"ה, וישמעו בקולו כו', אזי יבטלו את הגבלת מספר השנים – "ארבע מאות ועשר" – דבית-המקדש.

ועוד יש לומר – באופן נעלה יותר:

"גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון" – אינו בהכרח דבר בלתי רצוי, היינו, שלאחרי ת"י שנים יהי חורבן וגלות כו'; אדרבה – ענין זה יכול להיות למעליותא, היינו, שלאחרי ת"י שנים דבית ראשון יהי תיכף ומיד ביהמ"ק נעלה יותר – "מקדש אדני-כוננו ידך", בית נצחי.

דוגמא לדבר: בפרשת העקדה נאמר "קח נא את בנך גו' והעלהו לעולה", ואח"כ נאמר "אל תשלח ידך אל הנער" – "אמר לו הקב"ה... כשאמרתי לך קח... לא אמרתי לך שחטוהו, אלא העלהו, אסקתי אחתי". ועאכו"כ בנדו"ד – שאין זה ציווי או פסוק מפורש בתושב"כ, כי אם, רמז בפירוש רש"י – שלא נרמז שיהי ענין של חורבן וגלות ח"ו, כי אם, "גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון", ובמילא, לאחרי ת"י שנים, יכול להבנות תיכף ומיד בית מקדש נעלה יותר מקודמו, בית נצחי.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ו, משיחות ש"פ אחרי אות כה, מ (הנחה בלתי מוגה)

ב. בזאת יבא אהרן. בשנת ת"ח הראו מקובלים (עפ"י מ"ש בזוהר) לשנת משיח, "זאת" גימ' ת"ח, וכן אמר הגה"ק ר"ש מאסטרפאלי ז"ל, וכשעבר השנה ולא בא הקץ נפלו ישראל ביאוש, ופרסם אא"ז הש"ך ז"ל קול קורא, "מאת ה' היתה זאת" זאת שנת ת"ח ה' במוסכם מהשי"ת, הוא נפלאות בעינינו" שנראה נפלאות, אבל "זה היום עשה ה'" המניעה ה' "היום", כמ"ש בסנהדרין (צ"ח) בשעה שריב"ל שאל למשיח אימתי יבוא מר וענה "היום" היום אם בקולי תשמעון, מתחלה צריך תשובה וחסר היום הזה.

וגם איתא זאת גימ' ת"ח, ולתשובה צריך "צום קול ממון" ג' פעמים קל"ו ג"כ ג' ת"ח, הקול קול יעקב, ב' קולות יתן, אבל השלישי "ממון" דים ידי עשו – היתן כפיר "קולו" זה יתן "צום קול" אבל לא ממון.

וז"ש בתהלים (כז, ב) אם תקום עלי מלחמה בזאת אני

טז, ג – בזאת יבא אהרן אל הקדש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעלה

א. על הפסוקי "בזאת יבוא אהרן אל הקודש" – מפרש רש"י: "בזאת – גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון".

וצריך להבין: מהו הקושי בפשטות הכתובים שבגלל זה זקוק רש"י לביאור והסבר אודות הרמז ב"גימטריא" ד"בזאת"?

בפעם הקודמת שדובר אודות פירוש זה, נתבאר, שהקושיא היא מדוע נאמר "בזאת (יבוא גו')", ולא "באלו" (פר בן בקר ואיל כו') וכיו"ב, ויתירה מזה – תיבת "בזאת" מיותרת, שהרי הכתוב יכול לומר "יבוא אהרן אל הקודש בפר גו'". ועד"ז בנוגע לכו"כ פרטים נוספים שנתבארו בפירוש רש"י זה.

אמנם, עדיין ישנה "קלאץ-קשיא", אשר, כרגיל בכגון-דא, דוקא על "קלאץ-קשיא" לא שמים לב:

הפסוק "בזאת יבוא אהרן אל הקודש" – נלמד לראשונה בזמנו של משה רבינו, כפי שכבר למד הבן חמש למקרא: "כיצד סדר המשנה, משה ה' לומד מפי הגבורה, נכנס אהרן כו', נכנסו בניו כו', נכנסו זקנים כו' נכנסו כל העם כו'". ובדאי נשאלה כבר אז שאלה הנ"ל (מדוע נאמרה תיבת "בזאת"), ובמילא, ה' הכרח לענות את תירוצו של רש"י – "גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון".

וכאן נשאלת "קלאץ-קשיא": כיצד יתכן שבזמנו של משה רבינו, קודם הכניסה לארץ, וקודם החטאים שגרמו לחורבן בית ראשון כו', ילמד משה עם בני"י "בזאת יבוא אהרן אל הקודש", "בזאת – גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון", היינו, שבית המקדש שיבנו לאחרי שיכנסו לארץ – יהי "בית ראשון", שקיומו יהי למשך ת"י שנים בלבד, ואח"כ יחרב...!

ובפרט שבשירת הים אמרו משה ובני"י "תבאמו ותטעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך גו' מקדש אדני-כוננו ידך" – כלומר, שעמדו ליכנס לארץ ולזכות בבית מקדש נצחי!

פירוש זה – תמוה לא רק ע"פ פשוטו של מקרא, אלא אפילו ע"ד הרמז (כלשון רש"י: "רמז לבית ראשון") תמוה הדבר...!

הביאור בזה:

ציווי זה – "בזאת יבוא אהרן אל הקודש וגו'" – נאמר לאחרי שאירע כבר חטא העגל, ובמילא, היתה אפשרות ונתנית מקום לחטאים נוספים, ח"ו, שייגרמו לחורבן ביהמ"ק, כך שקיומו יהי ת"י שנים בלבד (שהרי כלפי שמיא גליא כו'). וענין זה נרמז ונתגלה לבני"י – "בזאת, גימטריא שלו כו' רמז לבית ראשון":

הבן חמש למקרא זוכר מה שלמד בפ' כי-תשא' שלאחרי

(5) פרש"י שם, לד.

(6) זח"ג רכא, א (ועד"ז שם ח"א כה, א).

(7) וירא כב, ב.

(8) שם, יב.

(9) פרש"י עה"פ. וראה ב"ר פכ"ו, ח.

(1) פרשתנו טז, ג.

(2) שיחת ש"פ אחרי תשמ"א סל"ד ואילך.

(3) פרש"י ס"פ תשא – מערובין נד, ב.

(4) לב, י.

בקלפי א'. ולרמוז שהפרוד בא להם מצד האם היותה בת לבן הארמי, היתה הקלפי של עץ ולא מכסף וזהו שהוא דבר חשוב.

והנה שעיר עזאזל מקומו המדברה אשר שעירים ירקדו שם, ובעשו נאמר¹² ואשים עריו שממה. ומלת לעזאזל עולה בגימטריא יד סמ-אל.

אברבנאל – דרשות מהרש"ש סדיר

טז, יב – ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבחה מלפני ה' ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרכת

ה. הוציאו לו את הכף ואת המחתה וחפן מלא חפניו... הי' מהלך בהיכל עד שמגיע לבין שתי הפרוכת המבדילות בין הקודש ובין קדש הקדשים, וביניהן אמה, ר' יוסי אומר לא היתה שם אלא פרוכת א' בלבד¹³ וכו'.

יומא פרק ה' משנה א'

נוטל המחתה בימינו וכו', ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים, מוצא הפרוכת פרופה נכנס לקודש הקדשים עד שהוא מגיע לארון.

רמב"ם הל' עבודת יום הכפורים פ"ד ה"א

צריכין אנו למודעי, דאע"ג דהרמב"ם בפ"ד מהלכות בית הבחירה ובפ"ז מהלכות כלי המקדש כתב דשתי פרוכת היו ולא הזכיר דרך פריפתו, דהשתא י"ל דס"ל דחיצונה פרופה מהצפון¹⁴, מ"מ הכא בעי"כ כתב נמצא הפרוכת פרופה נכנס לקדש הקדשים כו'. נראה מלשונו זה שהעתיק דעת רבי יוסי שלא היתה אלא פרוכת אחת, דלת"ק הי' לו להעתיק סדר הליכתו בשתי הפרוכות, ולכן נראה לי... שמפני שזה שהיו שני פרוכות משום ספיקא הוה, ואי לאו ספיקא לא עבדי אלא פרוכת אחת כמו לר"י משום דפשיטא לי' כדלעיל בשם התוס' ובפרוכת אחת פתחא בצפון דהכי ס"ל ר"י ומיני' נשמע לכ"ע היכא דליכא ספיקא...

והדבר ידוע דכל הני הלכות הלכתא למשיחא ניהו וכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו כבר בא אליהו והתיר כל הספיקות הלכך בבנין בית הבחירה העתיק המשנה כשהיה בבית שני משום דבנין יחזקאל שלעתיד לא פירש על פי חז"ל, וכ"כ שם וז"ל בנין העתיד להבנות אע"פ שהוא כתוב ביחזקאל אינו מפורש ומבואר עכ"ל, אבל הכא דלאורי לן העבודה הוא בא כתבה ע"פ מה שהוא עבודה כשאין כאן אלא פרוכת אחת לפי שכן הי' לעתיד במהרה בימינו אמן.

תוס' יום טוב – יומא פ"ה מ"ה

בוטח, אם יהי' מלחמה אני בוטח "בזאת", וכן י"ל ואף גם "זאת" בהיותם בארץ אויביהם, לא מאסתם ולא געלתם (בחקתי כו, מד), ובמשלי (יט, לא) ועצת ה' הוא תקום "עצת" ר"ת "עיניו צדקה תורה".

פרדס יוסף

טז, ד – כתנת בד קדש ילבש ומכנסי בד יהיו על בשרו ובאבני בד יחגר ובמצופת בד יצנף בגדי קדש הם ורחץ במים את בשרו ולבשם

ג. כתנת בד קודש ילבש וגו'. נוהגים בארץ ישראל שעושים תכריכין מפשתן, רמז שכמו שכהן גדול אינו נכנס לפני ולפנים אלא בארבעה בגדים של בוך, כן המת הוא נכנס לפני מלך מלכי המלכים.

וכבר כתבתי פרשת קדושים פסוק ובגד כלאים, פשתן באתב"ש גימ' ח"י, רמז על התחי' שיקומו בתחיית המתים בתכריכים שלהם.

שפתי כהן

טז, ח – ונתן אהרן על שני השעירים גרלות גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל

ד. ולקח את שני השעירים והעמיד אותם לפני ה' וכו'. הנה רז"ל (יומא ס"ב ע"ב א. מנחות כ"ז ע"א) אמרו ששני השעירים אלו צריכין להיות שניהם שוין במראה וקומה ודמים, והבינו זה מאמרו ג' פעמים שני, הא' יקח שני שעירי עזים, ולקח את שני השעירים, ונתן אהרן על שני השעירים, ומלת שני מיותרת. לזה דרשו למצוה מן המובחר צריך להיות שוים בג' דברים אלו.

לבאר טעם זה כי ענין ב' השעירים אלו הם כמו ליעקב ועשו, כמו שהאר"י הר"י אברבנאל ז"ל, שלזה היו שוים במראה וקומה ובדמים ובלקחתן כא', לרמוז כי כמו שיעקב ועשו היו שוים בהיותם אחים מאב א' ומאם א', כן ב' שעירים היו שוים במראה וקומה כאלו הם אחים מאב ואם. וכמו שיעקב ועשו היו תאומים, כך הם השנים היו שוים בדמים ולקחתם כא' כאלו נולדו ביום א'. והעמיד אותם לפני ה', לרמוז כי מן הראוי להיותם שוים מכל צד, ששניהם ראויים להיות חלק ה', אמנם הגורל אשר מה' כל משפטו, הוא אשר הפריד ביניהם, כי יעקב בחר לו י-ה ואת עשו שנא, כמ"ס אהבתי אתכם וגו' ואת עשו שנאתי.

והנה שנים נקראו שעירים, יעקב נקרא שעיר בצדי, שהוא הי' הצעיר, ועבודת זה הצעיר לפני, והביא את דמו אל מבית לפרוכת ולפני הכפורת, לפני ולפנים, לרמוז כי ראוי להדבק באלקיו לפני ולפנים להדבק בגורל הימין, כמ"ש ונתנו לגורלך לקץ הימין, כי שם גורל השם כשהיו טובים שהי' עולה בימין. ושעיר עשו עולה בשמאל, כי הוא סטרא דשמאלא ושם ביתו.

ולרמוז עוד שהיו בבטן א' תאומים, נתנו ב' הגורלות

(12) מלאכי א, ג.

(13) עי' בהמשך המשנה: החיצונה הי' פרופה מן הדרום, והפנימי מן הצפון (ברטנורא: החיצונה פרופה מן הדרום. רבנן קאמרי לה דפליגי עלי' דר' יוסי, ואמרי והבדילה הפרוכת לכם במשכן לבד נאמר. פרופה, ראשה כפולה לצד החיצון ונאחזת בקרס של זהב להיות [פתוחה] מן הדרום ועומדת).

(14) כדעת ר' יוסי.

(10) מלאכי א, ב.

(11) דניאל יב, ג.

♦ יום ראשון ו' ניסן ♦

טז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי-יְהוָה וַיִּמָּתוּ:

א ומליל יי עם משה בטר דמיתו תרין בני אהרן בקרוביהון אשתא נוקריתא קדם יי ומיתו:

כ"ט וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי אֶהֱרֹן וַגּו'. מה תלמוד לומר? הנה רבי אלעזר בן עזריה מושלו משל לחולה שנגנס אצלו רופא. אמר לו: אל תאכל זוגן ואל תשכב בטחב. בא אחר ואמר לו: אל תאכל זוגן ואל תשכב בטחב, שלא תמות כדרך שמת פלוני. זה ירזו יותר מן הראשון, לקך נאמר: "אחרי מות שני בני אהרן".

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות ז עמ' 117)

אל תאכל זוגן ואל תשכב בטחב (רש"י טז, א) אכילת זוגן - כנגד האסור להפגס לקדש הקדשים בכל יום (מלבד יום פפור) אפלו לשם הקרבת קרבנות. כי הקרבנות נמשלים ללחם ולמאכל, והקרבתם שלא פדיו כמוהו פאכילת מאכל זוגן. שכיבה בטחב - כנגד האסור להפגס לקדש הקדשים ללא קרבנות (אפלו ביום פפור). כי השהיה שם ללא הקרבת קרבנות דומה לשהיתו של חולה במקום קר, ללא אכילת מאכל זוגן. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

וזה לדעת ר' יוסי הגלילי שאמר בתורת כהנים על הקריבה מתו וגם לסכרת ראב"ע שאמר כדי קריבה לעצמה וכדי הקרבה לעצמה, אבל לדברי רבי עקיבא דאמר על ההקרבה מתו, הנה לסכרת האומר אחרי מפלג יתבאר הפתוח באפן אחר, והוא בהקדים לתקן למה לא צוה ה' על משפט יום הפפורים האמור בפירוש זה עד הן היום ולא צוה ביום ציוותו בענין קדשי המשפן, וכאשר אמר לו (שמיני ט' ז) קרב אל המזבח שם הנה לו לומר לו לא יבוא אל הקדש פנימה. האמת שמדבק הוא האסור מאומרו קרב אל המזבח ועשה את וגו', שלא הנה לו לומר אלא עשה את חטאתך וגו' ולמה הצריך לומר קרב וגו', ורז"ל (בתו"כ) דרשו דרשות, ולדברנו נראה שאמר אליו קרב אל המזבח אין לך רשות לקרב אלא למזבח ולא לפניו, אלא ששם הנה לו לצוות באזהרה זו דאל יבא וגו' ולא ימות: אכן לצד מה שהודיענו הפתוח שבפני העגל מתו שני בני אהרן דכתיב (עקב ט' כ') ובאהרן התאנף ה' להשמירו ואתפלל וגו' ופרשו רז"ל (ויק"ר פ"ז) להשמירו זה מיתת הבנים והועילה תפלתו של משה ממצוה, הא למדת פי שני בני אהרן בעון העגל מתו ומזבח פפרה היו המה לאביהם, ולא תקשה והלא אמרו (תו"כ פאן) שמתו לצד עון הקריבה למאן דאמר ולמאן דאמר על ההקרבה. יש לומר שאם לא היה עון אביהם הנה ה' שומר רגלי חסדיו. גם לא קשה על מה שאמרו (נבחים קט"ו) שמתו להקדש שמו יתברך, כי אם לא היה עון העגל היה מתחייב מאלהי המשפט להקדש הבית בזולתם, כי כבר הודעתיה שהגם שיחפץ ה' המותה לחסידיו לסבה נעלמת לידע מעלמות נפלאים ונמות, צריך שיהיה לצדיק כל שהוא

האלה אמר משה לאהרן הוא אשר דבר ה' וגו', פי דבור זה נאמר לו סמוך לקריבתם ומיתתם. והגם שכבר כתוב בתורה מיתת ב' בני אהרן, אין מקדם ומאחר בתורה. ובתורת כהנים אמרו בסלקא דעתין דתבת אחיך בא למעט משה שאינו באזהרה ומתר לבוא בכל עת, והעלו באמתות הדרשא שכתב אחיך באה לרבות הבנים שהם באזהרה ע"כ. וכפי זה לא נתמעט משה מאזהרה, ומעפה אין אני יודע מה דינו של משה אם הוא באזהרה או לא. והרב בעל קרבן אהרן כתב שפשיטא פי מי הכניסו עד שיצטרף להזיהורו. ולפי מה שכתבתי הנה באה אזהרתו ביחוד בפסוק ראשון. ודברי בעל קרבן אהרן שאמר מי הכניסו אינם נראים. וכונת הפנא היא שלא בא הפתוח למעט משה מהאזהרה, ואין לנו מקרא לא למעט ולא לרבות, ובחר הפנא לדרש ביחוד תבת אחיך לרבות הבנים מלדרש בה למעט משה. וכל זה לסכרת האומר (ב"ר מ"ד ה') אחרי סמוך אחר מפלג, וכמו שהעפתי מחלקתם במקומות אחרים. אבל לסכרת האומר אחרי מפלג אחר סמוך יתבאר הפתוח על זה הדרך שבא להודיעו שמתתם היתה על קרבנותם לפניו בקדש, והגם שהתורה אמרה (לעיל י' א') אש זרה, מודיעו ה' כי טעם מיתתם היתה על קרבנותם לפניו הגם שלא היתה אש זרה, ואומרו וימתו, נתפס להודיעו שלא יחשב כי יצתה מחשבבתם לפעל שנגנסו לפניו אלא שנתפסו ומתו, והפנה בהודעה זו לשלל לכל יחשב אדם לפרץ ולהתקרב הגם שמתו, וזה ימצא בהיות לאדם בחינת החשק לא יחוש על עצמו ויתן נפשו, ודבר זה ימצא בבחינת החושק שיתן נפשו על הדבר הגם שידע שמתו, לזה אמר לו וימתו פרוש וכבר מתו ולא השיגו מחשבבתם להקרב והבן זה:

א וַיְדַבֵּר ה' וַגּו'. צריך לדעת מה נאמר לו בדבור זה. ב' לאיזה ענין ישמיענו הפתוח היות דבור זה אחרי מות, מה לי אחר מה לי קדם. ג' למה הצריך לומר בקרבנות וגו', אם להודיע שמתו בשביל שנתקרב לפני ה', הלא כבר הודיע הדבר במקומו (לעיל י' יא) ונקריבו אש זרה וגו', ושם הוא יותר מפרש הדבר ממה שכתב פאן בקרבנות, שאין ידוע מה הוא העון שעשו בקריבה זו שעליה מתו. ד' אומרו וימתו מיתת אחר שהתחיל לומר אחרי מות בקרבנות וגו'. ה' אומרו וימתו בתוספת נא"ו: ונראה שפונת הפתוח הוא שבא קב"ה להזהיר את משה שלא יחשב בדיעתו כי לצד שהוא יותר קרוב למלכות שמים ובכל ביתו של המקום נאמן הוא ויכול לפגס אל הקדש פנימה, והגם שיצו ה' על אהרן לא יתחייב הדבר שגם משה בכלל, כי גדול משה דכתיב (במדבר י"ב) אם יהיה נביאכם ה' וגו' לא כן עבדי משה, אשר על פן דבר ה' אל משה, והוא אומרו וידבר ה' אל משה פרוש אליו באה המצוה, ואמר לו סמוך למיתת ב' בני אהרן דבור זה בקרבנות לפני ה' וימתו, פרוש הגם היותם בני אהרן ובתוספת מרבה היותם קרובים לפני ה' כמו שדרשו רז"ל (ויק"ר הי"ב) בפסוק בקרבי אקדש ואף על פי כן לא חמל עליהם וימתו, הא למדת שלא יועיל היות האדם כל כך קרוב לה' כדי שיפריץ גדר לפגס לקדש פנימה: עוד נראה לומר שנתפסו באומרו בקרבנות על זה הדרך בהיותם יותר קרובים לה' מכל, הא למדת שאין קרובים מהם, שאם היה משה קרוב מהם הנה הדבר נעשה בו כמו שאמר לו ה' (לעיל ג') בקרבי אקדש. ואולי כי פאן באר קב"ה דבריו אל משה, ועל פי הדברים

ב ואמר יי למשה מלל עם אהרן אהרן ולא יהי עלל ככל עדן לקודשא מגיו לפרכתא לקדם כפרתא די על ארונא ולא ימות ארי בעננא אנא מתגלי על בית כפרתא :

(ב) ויאמר יהוה אל-משה דבר אל-אהרן אחיך ואל-יבא בכל-עת אל-הקדש מבית לפרכת אל-פני הכפרת אשר על-הארן ולא ימות פי בענן אראה על-הכפרת:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

זהב (ראש השנה כ"ו), משעם אין קטיגור נעשה סניגור חש הכתוב לבעל דין שיחלק ויאמר פי לא הקפיד ה' על הכנסת אהרן בכבדי זהב אלא כל עוד שעדין לא נמקה רשומו של עון העגל, מה שאין כן אחר שמתו בניו ואין רשומו של עגל נכר לחלוטין נמקה קטיגורו של זהב ויכול לנכס בכבדי זהב בכבוד ובתפארת, לזה אמר אחרי מות וגו' שגם אחרי מותם צוה ה' לבל יכנס בכבדי זהב לקדש הקדשים אלא כהנת בד קדש וגו'. והגם שאמרו ז"ל (ערכין ט"ז.) שבגדי זהב מכפרים, אף על פי כן לא יעשה קטגור סניגור ללבן ועונם של ישראל כשגל. ועין מה שכתבתי בימי הרפי בחפצי חפץ ה' במקאמרם ז"ל (שבת ל.) שכשאמר שלמה זכרה לחסדי וגו'. ולדרך זה אמרו בקרבנותם בא להסיר חשש פגם מעל משה שהוא אמר (עקב ט' כ') ואתפלל גם כבוד אהרן ויאמר האומר שלא הועילה תפלתו של משה, ומשה עצמו יחשב מחשבות שלא הועילה תפלתו, לזה אמר בקרבנותם לפני ה' פרוש בהצטרפות סבה זו מתו אבל זולת זה לא היו מתים פי הועילה תפלתו של משה על אהרן לבל לשמידו, וכפי זה אין אנו צריכין לומר שהועילה מחצה ולדבריהם ז"ל (ויק"ר פ"י ה') שאמרו שהועילה מחצה, פרוש כיון דסוף סוף מתו לא היה תועלת מתפלתו של משה לאהרן אלא מחצה פי אינו חשוב תועלת אלא כפי תכלית. ואמרו וימתו, אולי שבא ה' לומר למשה פי האנשים האלה עשו עון הקריבה או הקריבה והם כבר היו חביבי מיתה מעת התגורר ה' על אהרן להשמידו ולזה לא נמנעו מיד מרת הדין, אבל אם לא היה מה שקדם שהיו בני מיתה פנוי הגם שהיו נכנסים אפשר שהיה ה' מאריך אפו להם וכדומה לזה, וישעור הכתוב על זה הדרך בקרבנותם לפני ה' ומקום זה צריך לעשות להם נס למלטם מיד מרת הדין והם וימתו כבר פרוש נתייבון מיתה קדם אלא בתפלת משה נמלטו:

או יאמר על זה הדרך אחרי מות וגו'. דבר ה' למשה דרך מיתתן שהיתה על זה הדרך בקרבנותם לפני ה' פרוש שנתקברו לפני אור העליון בחבת הקדש ובזה מתו, והוא סוד הנשיקה שבה מתים הצדיקים, והנה הם שוים למיתת כל הצדיקים, אלא שהפרש הוא שנתקברו לה, והוא אומר בקרבנותם לפני ה', ואמרו וימתו בתוספת וא", רמו הכתוב

בתוספת וא"ו לרמו ענין צרך מיתתם להתקדש הבית לירא את ה' המקדש לירא מהמקדש כל הקרב לבל ימות גם הוא ולזה סמך דבור אהרת אהרן ואל יבא וגו' אל הקדש. נמצאת אומר ג' דברים גרמו מיתתם, עון העגל וההקריבה, וקדוש הבית, ושלשפתם הודיע ה' במאמר ראשון שאמר אחרי מות שני בני אהרן זה כנגד חטא אהרן, בקרבנותם כמשמעו, וימתו בשביל לקדש הבית לבל יבא וגו' אל הקדש קטן וגדול, וכל ג' השמים צריכין, עון העגל שזולתו לצד שהיו צדיקים גמורים היה הדין מחיב שהיו נשמרים לבל יפלו בקריבה וזה סבה למכשול, ועון הקריבה גם כן שזולתה לא יומתו על עון אביהם פי גדולים היו, וסבת קדוש הבית שזולת זה לא היה ה' מקרוב שמחתו ביום שמחת לבו, ויתחייב הדרך לשמירת רגליהם לבל יפלו, או לא היה ה' מיתתם באותו יום והיה מקמתין להם עד יום אחר, אלא לצד שרצה ה' לקדש הבית בו ביום עשה כן. וטעם זה לבל לא יספיק למיתתם, שיתקדש הבית בזולתם:

וכפי זה אפשר לתת טעם למאמרם ז"ל שאמרו (תו"כ שמיני) שאמר משה על נדב וביאהו שהם גדולים ממה אהרן פי ממה שראה משה שהצריך טעם עון העגל למיתת בני אהרן אם כן לא מצא הקב"ה נדנדוד עון להסתפק בו ענף הדין ולא נכשלו אלא לצד מה שקדם בעון אביהם, לזה אמר שהם גדולים ממה אהרן פי לא נמצא להם אפלו כחוט השערה מהחטא מה שאין כן משה ואהרן. ולדרךנו זה אפשר שלזה נתפנו הכתוב באמרו (משלי כ"ב) הלא כתבתי לך שלשים במעצות ודעת, פי ג' דברים היו סבה לדבר, במעצות ב', ודעת ג', והם ג' דברים האמורים בענין, כנגד מה שלא מחל ה' לאהרן לעון העגל לא בתפלה לא בהקראת אהרן בקרבנותיו ומעשיו, גם כנגד מה שלא שמר רגליהם מלהתקרב למקום המקדש אחר במעצות, פי נתיעזר ה' לתכלית דבר, ורמו לב' הדברים במה שאמר מעצות לשון רבים ב' עצות, וא' מסובכת מתקרתה, שלא החליט מחלה לאהרן כדי שלא ישמרו שבזה תמצא מדה השולטת פנוי, וכנגד תכלית הדבר שמתו לקדש שמו ותברך אחר ודעת פרוש שהודיע לכל מה יקר מקום קדשותו שאפלו לאנשים צדיקים כאלו שאין כמותם היה מה שהיה ויתקדש הבית:

עוד נתפנו באמרו אחרי מות להיות שיעזר ה' לבל יכנס אהרן לקדשי קדשים בכבדי

מהדברים אשר לא טוב עשות כדי שדרך שם ישלט בהם הדין. וכבר הארכתי בענין זה, צא ולמד (אבר"ח פל"ח) ממה שמצא רבי עקיבא טעם להירגותו לצד ששמח לבו בדרשתו תוך ס' רבוא כאמור בדבריהם, וקשה הלה יתחייב אנוש מיתה משנה אם כן פקע כלילא דורדי מפל עושי טוב ולומדיה, אלא דזה הוא דרך שממנו ישלט בו הדין, ולעולם סבת מיתתו יקר בעיני ה' המותה לעשרה הרוגי מלכות למגן וצנה לדורות בני ישראל. וטעם זה נתן טעם לשבח גם במה שלפניו, פי עון העגל כבר נמחל בפרהסיא כשהקריב אהרן אל המזבח וירדה שכינה על ידו ונתבשר שנמחל לו עון העגל, אם כן בטל דינא דהשמדת הננים שבהבטל הסבה יבטל המסוכב, אלא ודאי פי הגם שנמחל רשומו נכר והוא כשעור חוט השערה מהחטא שיספיק להשליטת מדה הפועלת דין באדם, וזה גרם שלא נשמרו רגלי חסידיו ושגגו בקריבה והקריבה, ונתקדש בהם הבית:

ועל פי הדברים האלה נוכל לומר פי לא הקשר אהרן להיות ראוי לבוא אל חצר בית המקדש פנימה אלא באמצעות מזבח כפרה של הננים בניו ונמחה רשם חטא העגל, אבל זולת זה לא הקשר אהרן למעלה עצמה לעמד במקום מפלא ובזה יתישב הכתוב על נכון, וידבר ה', ומודיע הכתוב כי הדבור הנאמר בענין בואת יבא אהרן אל הקדש לא נכשר אהרן למעלה זו אלא אחרי מות שני בני אהרן ונמחה חטאו וקדש לומר בני אהרן. כאן רמזו פשרת עון אביהם שבזה השלם להיות ראוי להאמר בענין כמו שפרשתי. ובזה נתן הכתוב טעם למה לא צוה ה' את הדבר הזה עד הנה, פי מקדם לא היה מכשר אהרן לזה, ואחר שנחת הכתוב להודיע סבת מיתתם שהוא לצד היותם בני אהרן לכפרת עון אביהם הודיע פי לא זאת היא סבתם מתחלה ועד סוף למיתתם, אלא זאת היתה סבה ראשונה שהיא גרמה שלא נשמרו רגליהם כפנוי ושגגו בקריבה או בהקריבה למאן דאמר, והוא אומר בקרבנותם לפני ה' לומר פי מה שגרם להם היותם בני אהרן שיש כידו עון מעשה העגל הוא קרבנותם, ובהצטרפות מכשול זה מתו. ולצד שפני האמת ב' סבות הללו לא הספיקו למיתתם, רבתי הוא אשר דבר ה' (לעיל י' ג) בקרבי אקדש, שמתו להתקדש הבית בשבילם, כאשר אבאר טעם הצרך לטעם זה ולא הספיקו ב' השעמים, לזה אמר וימתו

כַּזַּי וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אַחִידָךָ וְאֶל־יִבְנָאֵי • שְׁלֵא יָמוּת כְּדָרְךָ שְׁמָתוֹ בְּנִיֹו. וְלֹא יָמוּת • שְׂאָם

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לומר זה אחר ויאמר ה' דבר אל אהרן לא מקדם, לזה אמר כי להיותם ב' אחים הנעצמים אוהבים זה את זה פאומרם הלא אהרן אחיד הלוי ורמז לו (זכחים ק"ב) שיטל כהנה ולא הקפיד, גם אהרן בראותו אחיו הקטן יגדל ממנו ואף על פי כן שמח בבלבו, אשר על כן הוא אומר למשה דבר הנוגע לאהרן, ונתפנן ה' בזה להיות כלם כאיש אחד, ואם נאמר שמה שדרשו דבר אל אהרן שאמרתי לך הלא אהרן וגו' הוא דרשה בפני עצמה ואינה גמר דרשה שלפניה נראה כי אומרם ואל יבא בתוספת וא"ו. ולפי פשט הכתוב נראה לומר כי באומרם ואל יבא בתוספת הוא"ו ולא הספיק לו לומר אל יבא, לרמז שלא יוסף הוא לעבר עליו מה שעבר על בניו, וכפי זה כאלו באר הכתוב שלא ימות גם הוא כבניו: וראיתי להרא"ם ז"ל שפרש כי לדברי רבי אלעזר בן עזריה יש ג' מיני אזהרות, והאריך לישב הפתרובים לדברי רבי אלעזר בן עזריה ולפי דעתי לא נתפנן רבי אלעזר בן עזריה אלא לומר שבדבור ראשון אמר ה' למשה שיאמר לאהרן שאם יעבר ימות כדרך שמתו בניו, והקשה לו לאיזה ענין יצוה ה' ככה ולא הספיק באומרם ולא ימות, לזה המשיל הדבר לרופא שהרופא שאומר לחולה שלא ימות כדרך שמת פלוני הוא מנרזו ביותר על כן יצוה ה' ככה לתוספת זריו, ורבי אלעזר בן עזריה לא המשיל הדבר ברופא א' אלא בג' רופאים וכל רופא שער זריו א' רופא המנרז ואומר שלא ימות כפלוני לא הוא שרזו פעם ראשונה ושניה, וכפי זה סדר שעשה ה' הוא כרופא המנרז יותר מכלן, ולפי דברי הרא"ם אינו דומה לא לרופא א' ולא לב' ולא לג', כי רופא א' וב' אינם אומרים כפלוני והג' הוא מנרז בפעם אחת ואומר לו שלא ימות כפלוני, מה שאין כן הקב"ה שלא יצוהו בן עד פעם ג'. ולדברי הרא"ם צריך לרחק ולפרש שהדמיון הוא נושא א' לג' נושאים יחד. ועדין קשה לדברי רבי אלעזר בן עזריה שהדמיון בג' נושאים ולא בנושא אחד כדי שישוה אליו הנדמה, אלא ודאי שלא יצוה אלא פעם אחד ובאחת דבר אליו הדרוז שלא ימות כבניו. ופרשו הפתרובים לדברי רבי אלעזר בן עזריה הם על זה הדרך, ונדבר וגו'. אחרי מות דבור אחד. דבר וגו' ואל יבא וגו' דבור ב'. בדבור אחד נאמר לו אמר לאהרן שבניו מתו בשביל שהקרבן, ונאמר דבור ב' שאני מצוהו לכל יקרב גם הוא, וממוצא דבר מוכן כי מנרז לכל יארה לו כדרך שמתו בניו, והוא דמיון הרופא הג' שרזו יותר מכלן:

השערה, ודבר קטן יחשב לדבר גדול, והוא מה שרמז בתוספת הוא"ו של וימתו לומר הגם שלא היו מחזיקים מיתה משעם שעדין לא ענש אף על פי כן מתו: ובתורת כהנים אמרו וזה לשונם דבר אל אהרן וגו' אין אנו יודעים מה נאמר בדבור ראשון, הנה רבי אלעזר בן עזריה אומר משלו משל למה הדבר דומה לחולה שנכנס אצלו הרופא אמר לו אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו אל תאכל צונן וכו' שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה נרזו יותר מן הראשון, צריך לדעת למה אמר בסדר זה הנה רבי אלעזר בן עזריה שהיה לו לומר אמר רבי אלעזר בן עזריה ונראה כי רבי אלעזר בן עזריה לא לקשיא זו נתפנן אלא על קשיא אחרת בא לתרץ, והיא מה שהקשינו למה אחר ה' לציוות מצוה זו לאהרן עד עתה, והיה מושלו לרופא וכו' שהרופא המנרז הרבה הוא שאומר כדרך שמת פלוני, וכמו כן עשה רופא ישאל שהמתין עד שמתו בניו כדי לנרזו ביותר ומכאן התנא דברי רבי אלעזר בן עזריה לתרץ גם קשיית פל הדבורים ובכללי הגמרא אנו אומרים שלפעמים מוזכר בעל המאמר בתרוץ ולא בקשיא, אלא שהתנא הביא דבריו לתרץ גם מה שהקשה לו מה נאמר לו בדבור ראשון כי נאמר לו הבט וראה שהאנשים הנגשים אל ה' קדשו ותבער גם אש הקדשה כה תאמר לאהרן אחיד גם הוא אל יבא וגו'. אלא דקשה לפי זה היה לו לומר אחרי מות שני בני אהרן אחר דבר וגו', לא אחר אומרם ונדבר:

וראיתי בסוף הכריתא דרבי אלעזר בן עזריה שגמר אמר וזה לשוננו וזה זרזו (יותר) מהראשון לך נאמר ויאמר וגו' דבר אל אהרן שאמרתי לך (שמות ד' י"ד) הלא אהרן אחיד הלוי ונאף ושמח בבלבו, ואל יבא וגו' ואם יבוא הוא מת עכ"ל. צריך לדעת מנין מצא לומר שאמר לו ה' הלא וגו' ונאף וגו'. והנה נראה שהקשה לו יתור תבת אחיד, ולזה דרש אחיד שאמרתי לך הלא אהרן אחיד הלוי, והפננה היא כי נפחידו שלא יארה לו כמו שארע לבניו, והצד שממנו יתחייב אמור לו כל זה הוא לצד היותו אחי אהרן וכונה ונאמנה, אלא שקשה כי בתורת כהנים דרש מאומרם אחיד לרבות בני אהרן וכמו שפתיחתי למעלה, ואפשר דרשינן שניהם ודחק: ונראה שפנת המאמר הוא ממה שאנו רואים שה' אמר למשה מה שצריך שיאמר לאהרן שלא ימות כבניו, ומן הראוי היה לו

הפלאות חבת הצדיקים, שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרב לדבקות נעצמות ערכות ירדות חביבות חשיקות כתיקות עד פלות נפשותם מהם והבן ובהינה זו אין מפיר איכותה, והיא משללת ההפכה, לא מפי מין האנושי, ולא מפי כתבו, ולא תשג בהשערות משפל הגשם, ולמשיג חלק מהשגה זו תבדיל ממנו המונע אותו מהתקבל ותפריהו על ידי סימניה כי הוא זה הפכה מנגדה שונאה ותפעל בו פעלה רשומה לשלל ממנו כח המונעו והמקומו, ולפעמים תמאסה הנפש ותרביהו מריבה גדולה והוא סוד הוללות הנביאים (ש"א י"ט כ"ד), ולכשתתרבה בחינה זו בפנימיותו תגזל הנפש את הכשר ויצתה מעמה ושכה אל בית אביה. ואודיע למתבונן בפנימיות השקלת המשפל, שהשקלת ההשפל תשכיל ההשפלות, ובהשפלת ההשפלות, ישכיל, שמשפל משלל ההשפל, וכשישכיל בהערת עצמו, ולא עצמו, ישכיל, שהמשפל משפל ממשפל, בלתי משפל מהשכל, והשכילו למשכילים ביחוד, השקלתו בסוד נשמה לנשמתו. ואז מותריו יהיו עטרי מלכים וכסאם. וכי יש חיים לחיים שעליהם אמר משה (נצבים ל' י"ט) ובחרת בחיים ביי"ת המודעת, ושוללת חיים הנשתיים בהגשגש הכללי, ויברך ברוך אלהים חיים אשר סגל סגלה זו לסגלתו:

עוד יתבאר על דרך אומנם ז"ל בתורת כהנים והובאה במסכת יומא (ג"ג.) וזה לשונם תנא ר"א אומר ולא ימות ענש, כי בענין אראה אזהרה, יכול קדם מיתת בני אהרן, תלמוד לומר אחרי מות, יכול שניהם אחר מיתת וכו', תלמוד לומר אראה וגו', הא כיצד אזהרה קדם, מיתה אחר כך עכ"ל. ובמסכת יומא פ"ה (שם) בעי מאי משמע, ואמר רבא דקתיב אראה ועדין לא נראה, ואלו היה אחרי מות בני אהרן כבר נראה בו ביזם שנאמר (ט' כ"ג) ונרא כבוד ה' ע"כ. וכפי זה בני אהרן מתו קדם שהעניש הכתוב. וכפי זה יתבאר הכתוב על זה הדרך אומרם אחרי מות בא לבל תחשב בראותך כי יצוה ה' מצות הקטרת ואמר ולא ימות נאמר כי הוא זה ענש שבו נענשו בני אהרן דקתיב (י"א) ויחורו בני אהרן וגו' וישומו עליה קטרת וגו', לזה אמר אחרי מות וגו' פרוש כי לא יצוה בענש אלא אחר שמתו בני אהרן וגו'. אם כן לפי זה חלה הקשיא למה מתו. לזה אמר כי לא מתו על קו המשפט שאחרים אם היו עושים דבר זה לא היו מתים מין שעדין לא נצטוו בענש, אלא הטעם הוא בקרבנותם לפני ה' להיותם סביביו של הקב"ה דקרב עמיהם כחוט

בא, הוא מת. **פי בענן ארצה** • פי תמיד אני נראה שם עם עמוד ענני. ולפי שגלוי שכינתי שם, יזהר שלא ירגיל לבא, זהו פשוטו; ומדרשו: לא יבא פני-אם בענן הקטרת ביום הכפורים. אור החיים

(ג) **בזאת יבא אהרן אל-הקדש בפר בן-בקר לחטאת ואיל לעלה:**
ג בָּאָה יְהִי עַל־ל אַהֲרֹן לְקוֹדֶשׁ בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאת וְדָבָר לְעֵלְמָא :

כ"י • בזאת • גימטריא שלו ארבע מאות ועשר, רמז לבית ראשון. **בזאת יבא אהרן וגו'** • ואף זו, לא בכל עת, כי אם ביום-הכפורים, כמו שמפרש בסוף הפרשה: "בהדש השביעי בעשור להדש". אור החיים

(ד) **פתנת בד קדש ילפש ומכנסים יחיו על-בשרו ובאבנטו בד יחגור ובמצנפתו בד יענף בגדי-קדש הם ורחץ במים את-בשרו ולבשם:**
ד פתונא דבוצא קודשא ילפש ומכנסין דבוין יהון על בסרה ובהמניא דבוצא פסר ובמצנפתא דבוצא יחת ברישה לבושי קודשא אנון ויחסי במיאי ית בסרה וילבשוון :

כ"י • **פתנת בד וגו'** • מגיד שאינו משמש לפניו בשמונה בגדים שהוא משמש בהם בחוץ שיש בהם זהב, לפי שאין קטגור נעשה סגור (ר"ה כו), אלא בארבעה, ככהן הדיוט, וכלן של בוץ. **קדש ילפש** • (ת"כ) שיהיו משל הקדש. **יענף** • כתרוממו: יחת ברישה, יניח בראשו, כמו (בראשית לט טו): "ותנח בגדו", ו'אחתה'. **ורחץ במים** • אותו היום טעון טבילה בכל חליפותיו (וימא ל), וקמש פעמים ה'יה מחליף מעבודת פנים לעבודת חוץ, ומחויץ לפניו, ומשנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב, ובכל חליפה טעון טבילה ושני קדושי ידים ורגלים מן הכיור. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

צריך ישראל לכנס לבית קדשי קדשים לכפר עליהם אחת בשנה, ויצו האל לעמו לעשות חקים האמורים שכינסו אהרן בפר וגו' כנתת בד קדש וגו' ודרשו ז"ל (תו"כ פאן) משל קדש שיהא תרומת הלשכה, וכפי זה יתחייב הכותב להזכיר שם המצוה בכנוי להם: ד) **כנתת בד קדש**. טעם אומרו קדש כנתת ולא הספיק במה שגמר אמר בגדי קדש הם. אולי שחש הכותב שידין אדם בדעתו שלא צוה ה' לעשות משל קדש אלא ג' הבגדים חוץ מן הכנתת, פי הכנתת הוא מלבוש המתחייב לכל אדם ללבש ויהיה משלו ועל הג' הוא שאמר בגדי קדש שהם בגדים שיכולים להיות לצד כבוד משרתי עליון, לזה אמר כנתת בד וגו' שגם היא קדש. וכדי שלא תחשב פי וקא כנתת חקק ה' שתהיה של קדש לזה חזר ואמר בגדי קדש הם כלם יחד. עוד נראה לומר כי מתכונן לומר ב' דברים, הא' שהבד שיעשו ממנו הכנתת יהיה של קדש, והוא הדין לשאר בגדים, והודיע הכותב המשפט במזמון ראשון, וענן ב' הוא שגם מעשה הבגדים יהיה של קדש, והוא מה שגמר אמר בגדי קדש הם:
עוד נראה כי מתכונן באומרו בגדי קדש הם, לבל יראה הדבר שהוא חוץ מהמסור כי עבד מלך שהוא הפה אשר פארו ה' וכבודו במלבושי כבוד דקתיב (תצוה כ"ח ב') ללבוש ולתפארת ובעת אשר יתעלה לשרות גדול כזה יאמר אליו הורר עדיך

שאמר אחר כך בזאת יבא וגו' אחת בשנה. וטעם שהקדים ואל יבא בכל עת קדם מצות ביאתו אחת בשנה, לומר אם לא יבוא בכל עת אז יזכה לבוא בעת ההיא אשר אנכי מצוה ואם יבוא בעת אחר לא יבוא בכל עת אפלו בעת הרשיון. ודקדק לומר בכל עת דרשו רז"ל (בתו"כ) שבא לאסור אפלו ביום הכפורים עצמו לא יכנס אלא לדברים הרשומים בכתב אמת להקטיר ולהזות, ולדרוך זה הרנוחגו דקדוק נכון אחר בתוספת וא"ו של ואל יבא, לומר מלבד אזהרת ימות השנה עוד מוסיף לומר שאפלו ביום כפורה עצמו לא יבא, ואזהרת שאר ימים דרשו ז"ל (בתו"כ) מהפסוק עצמו שאמר אל הקדש ולא הספיק לומר מבית לפרכתו ומובן המקום אשר יצוה עליו. ואל יקשה בענין הקדמת תוא"ו, כי כן דרך הכותב, ובמקומות אחרים הארכתה בהזכחת הדברים:
פי בענן ארצה. פרוש לצד שקדם הכותב ואמר (ט כג) ויבא כבוד ה' הודיע כי לא בחינה זו לבד היא הנמצאת בפנים אלא בחינה גדולה אור עליון כי גבוה מעל גבוה שומר, והוא אומרו ארצה על הפפרת:
ג) **בזאת יבא אהרן**. טעם שהזכיר אהרן ולא סמך על זכרוננו בתחלת הענין, לצד שמה שקדם במצוה לא היה אלא אהרן לבדו שלא יכנס ולא ימות, ואין מצוה זו נוגעת לזולתו, ומכאן ואילך לא לאהרן לבד באה המצוה אלא גם לכל ישראל כי הוא

ב) ויאמר ה'. טעם לשון אמירה, לצד שהאזהרה באה בתקף שאם יבוא ימות כמו שדרש רבי אלעזר בן עזריה (תו"כ פאן). לזה הודיעו כי אין זה אלא חבה יתרה בדרך הרופא שמשפדל לזרז החולה לבל ימות, וכדמיון רבי אלעזר בן עזריה והוא מה שרמז בלשון אמירה:
או ירצה פי ה' גדל ורמס את משה שגם דבור הנוגע לאהרן לבדו לא דבר ה' עם אהרן אלא עם משה, והוא אומרו ויאמר ה' אל משה על דרך (תבא כ"ו י"ח) וה' האמירך, ותמצא שאמרו ז"ל (מד"פ פ"ד כ"א, ריש תו"כ) שאפלו במקום שאמר הכותב ויזכר ה' אל משה ואל אהרן הפונה בו למשה שיאמר לאהרן, וזה לך האות שאפלו מצות אהרן לא נאמרה לאהרן, ואם היה ה' מדבר עם אהרן לא היה צריך לצוותו על ידי שליח:
ואל יבא. אמר וא"ו בתחלת דבור, מלבד מה שכתבנו למעלה, נראה עוד לומר כי לצד שקדם משה ואמר לאהרן ביום א' למשיחתו (לעיל ט' ז') קרב אל המזבח ועשה וגו' משמעות הדברים יגידו כי למזבח יקרב ולא לפניו מן המזבח, ואמרו מאורי עולם שהם רבותינו ז"ל (פסחים מ"א): כי לאו הפא מכלל עשה עשה, ומעתה הרי קדם לו על הנגיטה עשה, לזה הוסיף פאן לאו על הדבר ואמר ואל יבא:
בכל עת. אכל יש עת שיבוא בה, והוא מה

(ה) וּמֵאֵת עֵדֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עֲזִים לְחַטָּאת
וְאֵיל אֶחָד לְעֹלָה:

(ו) וְהִקְרִיב אֹהֶל־אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וּכְפָר בַּעֲדוֹ
וּבְעֵד בֵּיתוֹ:

כ"ט אֶת־פֶּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ • הָאָמוֹר לְמַעַלָּה. וְלִמְדוּךְ פֶּאֶן, שְׁמֹשְׁלוֹ הוּא בֶּא וְלֹא מִשָּׁל צְבוּר. וּכְפָר בַּעֲדוֹ
וּבְעֵד בֵּיתוֹ • (יזמא לו, ת"כ) מִתְּנֻדָּה עָלָיו עֲוֹנוֹתָיו וְעֹנוֹת בֵּיתוֹ.

(ז) וְלִקַּח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהַעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: אור החיים

ז: וְכִסֵּב ית תְּרִין צִפִּירִין וִיקָיִם יתְהוֹן קָדָם זי
בְּתַרְע מִשְׁפָּן זְמַנָּא:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מתפפרין בשעיר המשתלח. ואחר שהודיענו
ה' את כל זאת הנה שלף לפנדך טעם מספיק
כי הב' שעירים נושאים כל זמתי תחלואי
הנפש. השעיר שנושא עליו זדון טמאת מקדש
וקדשיו קבלו ה' ולא תעבו, אבל שעיר הנושא
זממות כל העברות קלות וזממות צנה ה'
שיאבדם ויכלם חוץ ממקום הקדש, וצנה
שיסמך אהרן עליו את דיו שהוא שלוחם
של ישראל וכל אשר עושים שם הוא הנה
עושה ששלוחו של אדם כמותו, ואמר ונתן
אותם על ראש השעיר התי באר הכתוב היטב
הדבר שבסמיכותו הוא נותן כל הטמאות
המזממות ההם על ראשו. ואמר ונשא השעיר,
מודיע כי ימצא בו בחינת המקבל לשא את
הרע שהוא אל ארץ וגו':

ולתבין הענין מישל למלך שבקר בגדי בניו
ונראה בהם בגדים נקיים וכתם בו
משפשו בידו ונותנו לבנו, וכשראה בנד
מלכלך הרבה נותנו לעבד אחד מעבדיו אשר
לא ימאס הדבר המאוס, בן הדבר הזה המלך
הוא מלפנו יתרום שמו כשמביא לפניו
קרן אם הוא בפרט וטהרת כתם כל שהוא
שהם כתמי השגה או פרט אחד של טמאת
מקדש וקדשיו פנור לא יתעב הקרן אליו,
אבל כל הזממה של כל העברות שעשו
ישראל קלות וזממות הוא מאוס גדול ואמר
שיוליכוהו לעבד אחד מהרחוקים מהמלוכה
לצד היותו מהפחותים וקלי הערך והוא
ישבר ויאבד וימחה אותם ואין זה אלא
כנותן לו שרות מבזה לעשות ואף על פי
כן למעלה הוא לו שחשבו האדון לעשות
לו דבר ממה שהיה לפני אל בבית המקדש,
ונעשה השעיר ההוא בהשגה עם השעיר
המתקרב לפני אל. וטעם שצנה ה' עשות
ככה ולא אמר שיקחו שעיר מהשוק וישלחוהו
לעזאול אחר שהתנדה עליו, הוא לצד כי
מן הנמנע שיתקבצו כל הטמאות שעשו
ישראל במעשיהם הרעים ויבואו על ראש
השעיר כי אם בהביאו השעיר לפני ה' ואחר

המשחית אין משחית, וזה שאמר לו ה' שאחר
שהעביר חטאתו לא ימות כי אין ממות, מעשה
פיון שעל ידי המעשים נוצרים דברים הרעים
המזיקים והמצערים את האדם צנה ה' המעדיף
טובו עלינו ואמר כי כל שעושה דבר בלתי
הגון בלא ידיעה מחטאות האדם יביא קרן,
וצנה שיסמך עליו בעל הקרן, והטעם כי
בזה יקחו חציגונים ההם שנתהוו כמעשיו
הרעים על הקרן ההוא, ופעלה זו הודיע ה'
שתעשה בסגלת הכאת האדם קרבנו לבית
אלהינו וסומך עליו שם יעשה הדבר ככח
השלם של אלהי הרוחות לכל בשר, וזה הוא
טעם שצנה ה' הסמיכה בחטאות, והנה כל
המעשה אשר יעשה האדם בחטאת זבח
והקטרה יפעיל בבחינה ההיא הנמשכת
מהאדם בקרן ההוא על ידי סמיכותו פנור,
וכזה היא געקרת בחינת הרע ההוא. וכבר
ידעת כי אין חטאת באה אלא על החטאות
שהוא הדבר שעושה האדם בשוגג משום דלא
נפיש וזממה מה שאין בן על עון שעושה
האדם במזיד ונפיש וזממה אין מביאין קרן,
וזהו אמרו (משלי כ"א) זבח רשעים תועבה
כי יתעבהו ה' ב"ה להקריב על מזבחו תעוב
כזה שאין לך מאוס בעולם כמאוס וזהו
העון החמאן לצלן:

ולפי הקדמה זו יתבאר הענין על כוון,
בהקדים מה שאמרו ו'ל בתורת
כהנים וזה לשונם וכפר על הקדש מטמאות
בני ישראל ומפשיעהם וגו' על זדון טמאת
מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום
הכפורים מכפר ועל שאר עברות שבתורה
הקלות והזממות הזדונות והשגגות הודיע
ולא הודיע עשה ולא מעשה פריחות ומיתות
בית דין שעיר המשתלח מכפר עכ"ל. ובש"ס
וזה לשונם ושעיר של עזאול נושא עליו כל
הזדונות קלות וזממות ושגגות וכו', וגם
הכהנים פפרתן בשעיר המשתלח כאמרו ז"ל
במסכת זבחים פ"ק א' (מנחות צב. שבעות
יג): וזה לשונם ר' יהודה אומר גם הכהנים

מעליה, לזה אמר בגדי קדש הם פרוש בגדים
הראויים לקדש הם ולא אחרים, והטעם כי
הבגדים המפארים ההם יש בהם דברים בגו
כמאמרם ז"ל (ויק"ר פכ"א, ר"ה כ"ו) אין
קטגור נעשה סגור. או ירמו טעם (משלי
כ"ה) אל תתהדר לפני מלך אדוננו ב"ה קדוש
ונורא שמו, והוא אמרו בגדי קדש הם פרוש
שבהם ראוי להשתמש בקדש קדשים אשר
חונה שם האלהים. ורז"ל אמרו קדש ילבש
שיהיו של קדש, פרוש כל ה' נלמדים מכתנת
שיהיו של קדש וזו לומר בגדי קדש הם
דרשו ז"ל (תו"כ) שבא ללמד על כל בגדי
כהנה שיהיו של קדש, ואלו ואלו דברי אלהים
חיים:

ז) וְלִקַּח אֶת שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְגו'. פרשה זו
צריכה למודיע כי לפה יצנה ה' דבר כזה,
ואם היא מהמפזות אשר לא עשה ה' בהם
טעם היה לו לומר חקה ומה גם תגדל הקשיא
לדבריהם ז"ל (רע"מ אחרי ס"ג. זהר ח"ג
ק"א) כי עזאול הוא בחינת צד הרע הנה כמעט
ח"ו שידמה הדבר לעפוס, ומה גם שצנה
ה' (יזמא ס"ב). להשוות שעיר של שם לשעיר
זה של דבר אחר הדברים מבחילים:
ונראה לומר על פי הקדמות שהודיענו ו'ל
וזה יצא ראשונה תנן במשנת חסידים
(אבות פ"ד) וז"ל העושה מצנה אחת קונה
לו סגור אחד והעובר עברה אחת קונה לו
קטגור אחד ע"כ. ומפשישים הדברים באר היטב
על פי דברי הזהר הקדוש (ח"ב ע"ו, ח"ג
קכ"ב וקע"ז) ובהשפלת משכל עליון על פי
האר"י ז"ל לכאי בהיקלי מלך כי מהעברה
עצמה יולד דבר רע שהוא עצמו העון שעשה
ובידו נמסר עושהו כאמרו תיסרך רעתך
(ירמיה ב'), ותמוגנו ביד עוננו (שעיה ס"ד).
ולזה כשמחל ה' לזדור הודיעו שאבד הכח
הרע שגולד מהמעשה הבלתי הגון כאמרו
(שמואל ב' י"ב) גם ה' העביר חטאתך לא
תמות, הפונה בזה פיון שהטמא שעושה האדם
בכרא ממונו הנפרע מעושהו ממילא באבד

ח וַיִּתֵּן אֱהָרֹן עַל תְּרִיזֵי צִפְרִיזֵי עֲדָבָא חַד לְשִׂמָּא דְּזִי וְעֲדָבָא חַד לְעֻזְאֵל:
(ח) וַנִּתַּן אֶהָרֹן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּרָלוֹת גּוֹרֵל אֶחָד לַיהוָה
וְגוֹרֵל אֶחָד לְעֻזְאֵל:

כז"י וַנִּתַּן אֶהָרֹן עַל-שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גְּרָלוֹת • מַעְמִיד אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לְשְׂמָאל, וְנִתְּנָן שְׁתֵּי יָדָיו בְּקַלְפֵי, וְנוֹטֵל גּוֹרֵל בְּיָמִין וְחִבְרוּ בְשִׂמָּאל, וְנִתְּנָן עֲלֵיהֶם אֵת שְׂכָתוֹב בּוֹ "לְשֵׁם", הוּא לְשֵׁם, וְאֵת שְׂכָתוֹב בּוֹ "לְעֻזְאֵל", מִשְׁתַּלַּח לְעֻזְאֵל. עֻזְאֵל • (יזכא טז, ת"כ) הוּא הַר עֵז וְקָשָׁה, צוּק גְּבֵהַ, שְׁנֵאָמַר: "אֶרֶץ גְּזֵרָה", חֲתוּכָה.

ט וַיִּקְרַב אֱהָרֹן יָת צִפְרִיאַ דִּי סְלִיק עֲלוּהֵי עֲדָבָא לְשִׂמָּא דְּזִי וַיַּעֲבֹדְנָה חֲטָאָתָא:
(ט) וַהֲקָרִיב אֶהָרֹן אֶת־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל
לַיהוָה וַעֲשָׂהוּ חֲטָאָתָא:

כז"י וַעֲשָׂהוּ חֲטָאָתָא • כְּשִׂמְנִים הַגּוֹרֵל עָלָיו, קוֹרָא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמַר: "לֵה' חֲטָאָתָא".

י וַיִּצְפְּרִיאַ דִּי סְלִיק עֲלוּהֵי עֲדָבָא לְעֻזְאֵל יִתְקַם כַּד חֵי קָדָם יְיָ לְכַפְּרָא עֲלוּהֵי לְשַׁלַּח יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֻזְאֵל הַמְדַבְּרָה:
י וַיִּצְפְּרִיאַ דִּי סְלִיק עֲלוּהֵי עֲדָבָא לְעֻזְאֵל: יִתְקַם כַּד חֵי קָדָם יְיָ לְכַפְּרָא עֲלוּהֵי לְשַׁלַּח יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֻזְאֵל הַמְדַבְּרָה:

כז"י וַיַּעֲמַד-חֵי • כְּמוֹ "וַיַּעֲמַד חֵי", עַל-יְדֵי אַחֵרִים; וְתַרְגּוּמוֹ: "יִתְקַם כַּד חֵי". (ט"ח) מַה תְּלַמּוּד לּוֹמַר? לְפִי שְׁנֵאָמַר: "לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֻזְאֵל", וְאֵינִי יוֹדֵעַ שְׁלוּחֹו אִם לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכַךְ נֵאָמַר: "וַיַּעֲמַד-חֵי" – עֲמִידָתוֹ חֵי עַד שְׁיִשְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שְׁשָׁלִיחוֹתוֹ לְמִיתָה. לְכַפֵּר עָלָיו • שְׂמִיתוּדָה עָלָיו, כְּדַכְּתִיב: "וְהִתְוַדָּה עָלָיו וְגו'". אִוֵּר הַחַיִּים

יא וַיִּקְרַב אֱהָרֹן יָת תּוֹרָא דְחֲטָאָתָא דִּי לֵה וַיִּכְפֹּר עֲלוּהֵי וְעַל אֲנָשׁ בֵּיתָהּ וַיְכַוֵּס יָת תּוֹרָא דְחֲטָאָתָא דִּי לֵה:
(יא) וַהֲקָרִיב אֶהָרֹן אֶת־פֶּר הַחֲטָאָתָא אֲשֶׁר־לוֹ וַכַּפֵּר בְּעֹדוֹ
וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת־פֶּר הַחֲטָאָתָא אֲשֶׁר־לוֹ:

כז"י וַכַּפֵּר בְּעֹדוֹ וְגו' • (ט"ט) וְדוּוֵי שְׁנֵי עָלָיו וְעַל אַחֵיו הַכֹּהֲנִים, שְׁהֵם כֻּלָּם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שְׁנֵאָמַר: (תהלים קלח) "בֵּית אֱהָרֹן בְּרַכּוֹ אֶת־ה' וְגו'". מִכָּאן, שְׁהַכֹּהֲנִים מִתְּכַפְּרִים בּוֹ, וְכָל כַּפְּרָתָן אֵינָה אֵלָא עַל טְמֵאָת מַקְדָּשׁ וְקַדְשֵׁיו, כְּמוֹ שְׁנֵאָמַר: "וַכַּפֵּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאָת וְגו'".

יב וַיִּסַּב כּוּלֵי מַחֲתִיתָא גּוֹמְרִין דְּאֲשָׁא מַעֲלוּי מַדְבְּחָא מִן קָדָם יְיָ וּמְלֵי חֲפְנוּהֵי קִטְרַת בּוֹסְמִין דִּיקִיקִין וְיַעַל מִגְּזֵי לְפָרְכָתָא:
(יב) וַלְקַח מִלֵּא־הַמַּחֲתֶה גַחְלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּפָנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפְנָיו קִטְרַת סַמִּים דִּקָּה וְהִבִּיא מִבֵּית לְפָרְכָתָא:

כז"י מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ • הַחִיצוֹן • (יזכא טז) • מִלְּפָנֵי ה' • מִצַּד שְׁלִפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מְעַרְבִי. דִּקָּה • (יזכא טז) מַה תְּלַמּוּד לּוֹמַר "דִּקָּה", וְהֵלֵא כָּל הַקִּטְרַת דִּקָּה הִיא, שְׁנֵאָמַר (שמות ל לו'): "וְשַׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הַדִּקָּה" אֵלָא שְׁתַּהֲא דִקָּה מִן הַדִּקָּה, שְׁמַעְרַב יוֹם־הַכַּפּוּרִים הִיָּה מַחֲזִירָה לְמַכְתָּשֶׁת.

יג וַיִּתֵּן אֶת־הַקִּטְרַת עַל־הָאֵשׁ לְפָנֵי יְהוָה וְכִסָּהּ עֵנָן הַקִּטְרַת אֶת־הַכַּפְּרַת אֲשֶׁר עַל־הָעֲדוּת וְלֹא יָמוּת:
(יג) וַיִּתֵּן יָת קִטְרַת בּוֹסְמִינָא עַל אֲשָׁתָא לְקָדָם יְיָ וְחִפִּי עֲנָנָא קִטְרַתָּא יָת כַּפְּרַתָּא דִּי עַל סַהְדוּתָא וְלֹא יָמוּת:

כז"י עַל־הָאֵשׁ • שְׂכַתוֹף הַמַּחֲתָה. וְלֹא יָמוּת • הָא אִם לֹא עֲשָׂאָה כְּתַקְנָה, חֲטָב מִיתָה.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְצוּהָ הָאֲדוֹן שְׁלֵא יַעֲשֶׂהוּ מֵת אֵלָא יַעֲמַד חֵי, וְלִזְהָ תִּמְצָא שְׁאוּמֵר עוֹד אַחַר כֶּף וְסוּמָן אֶהָרֹן וְגו' עַל רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחֵי וְהִתְוַדָּה וְגו' וְנִשְׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו, כִּי מִתְחַלָּה קָדָם שְׁהִתְוַדָּה קָרָא חֵי וְאַחַר כֶּף אָמַר הַשְּׁעִיר וְלֹא הוֹזִיֵר חֵי לּוֹמַר שְׁאַחַר שְׁהִתְוַדָּה עָלָיו אֵינּוּ חֵי שְׂכָבֵר כַּחוֹת שֶׁל מִיתָה יָרְדוּ עָלָיו, וְתִמְצָא שְׁצוּהָ ה' שְׁהַמְשַׁלְּחוֹ טָמֵא וַיְכַסּוּ בְּגָדָיו וְרָחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם כְּדִין טָמֵא מֵת:

מ, תו"כ) דְּרָשׁוּ הַרְבֵּה דְרוּשִׁים. וְלְדַרְכָּנוּ יִתְפָּרֵשׁ עַל נְכוֹן שְׁנִתְּכָנוּ בְּאוֹמְרוֹ יַעֲמַד חֵי שְׁלֵא יִתְוַדָּה עָלָיו תְּכַף וּמִיָּד כְּשִׁיעֲלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל אֵלָא יִנְחִיחוּ חֵי, פְּרוּשׁ לְצַד כִּי בְחִינַת הַרַע נִקְרָאת מֵת וְעַל שְׂמָה יִקְרָא הַגּוֹרֵל בְּלֹא נְשָׂמָה מֵת לְהִיּוֹת שְׁשׁוּלָלֵט בּוֹ בְחִינַת הַטְּמֵאָה הַנִּקְרָאת מֵת, וְהַשְּׁעִיר שֶׁל עֻזְאֵל כְּשִׁמְתוּדָה הִכָּהַן עָלָיו וְנִתְּנָן עָלָיו כָּל הַעֲוֹנוֹת וְהַפְּשָׁעִים וְכו' הִנֵּה הוּא מֵת כְּלוּל מִכָּל מִינֵי מִיתוּת,

שְׁהוּבָא לְפָנֵי ה', מֵאֵן מוּכַח כִּי הוּא זֶה הַשְּׁעִיר שִׁישָׂא כָּל הַתַּעֲבוֹב וְלַךְ לוֹ אֵל אֶרֶץ גְּזֵרָה, לְזֶה צוּהָ שֵׁשׁ לְהַגְרִיל וְהוּא הַבוֹחֵר יְבַחֵר אֵת הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר יְבַחֵר בְּתַבְּנוּתוֹ יִתְבַּרֵךְ בְּבַעֲלֵי חַיִּים, וְיֵהָא גַם לְמָה שְׁאָמְרוּ הַמַּקְרְבִּים כִּי כִּמָּה נִפְשׁוֹת וְנִיּוּצוֹת בְּבַעֲלֵי חַיִּים בְּלַתִּי מְדַבֵּר וּמִי יוֹדֵעַ בְּלַתִּי יִתְבַּרֵךְ שְׂמוֹ. גַם יֵשׁ טוֹד בַּגּוֹרֵל (זֶהר ח"ג ק"א) וְהִבָּן:
י' יַעֲמַד חֵי. צְרִיךְ לְדַעַת הַפְּנוּהָ וְרַ"ל (יזכא

(ד) וְלָקַח מִדָּם הַפֶּה וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכִּפֹּרֶת קִדְמָה וּלְפָנֵי הַכִּפֹּרֶת יִזֶּה שִׁבְע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ:
 כ"ט"ו וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ • הִזָּאָה אַחַת בְּמִשְׁמַע • וּלְפָנֵי הַכִּפֹּרֶת יִזֶּה שִׁבְעֵ • הָרִי אַחַת לַמַּעֲלָה וְשִׁבְעֵ לַמַּטָּה •

(טו) וְשִׁחַט אֶת־שְׁעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעֹם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּה וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכִּפֹּרֶת וּלְפָנֵי הַכִּפֹּרֶת:
 כ"ט"ז אֲשֶׁר לָעֹם • מִה שֶׁהִפָּר מִכֹּפֶר עַל הַכֹּהֲנִים, מִכֹּפֶר הַשְּׁעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשְּׁעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם • כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפֶּה • אַחַת לַמַּעֲלָה וְשִׁבְעֵ לַמַּטָּה •

(טז) וְכִפֹּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם:
 טז וַיִּכְפֹּר עַל קוֹדֶשׁ מִסּוֹאֶבֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמְרֵדֵיהֶון לְכָל חַטָּאתֵיהֶון וְכֵן יַעֲבֹד לְמִשְׁכַּן זִמְנָא דְשָׁרֵי עֲמֵהוֹן בְּגוֹ סוֹאֶבֶתֵיהֶון:

כ"ט"ח מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ בְּטְמֵאָה, וְלֹא נוֹדַע לָהֶם בְּסוּף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־חַטָּאתָם", וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג. וּמִפְּשָׁעֵיהֶם • אֵף הַנִּכְנָסִין מִזִּיד בְּטְמֵאָה. וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאַהֲל מוֹעֵד • (יזמא נח) כִּשֶׁם שֶׁהִזָּה מִשְׁנֵיהֶם בְּפָנִים אַחַת לַמַּעֲלָה וְשִׁבְעֵ לַמַּטָּה, כִּף מִזָּה עַל הַפָּרֹכֶת מִבַּחוּץ מִשְׁנֵיהֶם אַחַת לַמַּעֲלָה וְשִׁבְעֵ לַמַּטָּה. הַשֹּׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם • אֵף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם.

(יז) וְכָל־אֲדָם וְכָל־אִיְהוָה בְּאֵהֶל מוֹעֵד בְּכֹאֵו לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכַפֵּר בְּעָדוֹ וּבְעָד בֵּיתוֹ וּבְעָד כָּל־קֹהֶל יִשְׂרָאֵל:
 יז וְכָל אָנָשׁ לֹא יְהִי בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא בְּמַעֲלָה לְכַפֵּרָא בְּקוֹדֶשׁא עַד מִפְּקָה וַיִּכְפֹּר עֲלוֹהִי וְעַל אָנָשׁ בֵּיתָה וְעַל כָּל קֹהֶל דִּישְׂרָאֵל:

♦ יום שני ז' ניסן ♦

(יח) וַיֵּצֵא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְפָנֵי־יְהוָה וְכַפֵּר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפֶּה וּמִדָּם הַשְּׁעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב:
 כ"ט"ט אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לְפָנֵי־ה' • זֶה מִזְבֵּחַ הַזֶּהָב, שֶׁהוּא לְפָנֵי ה' בְּהִיכָל, וְמִה תִּלְמוּד לומר "וַיֵּצֵא"? לִפִּי שֶׁהִזָּה הַהִזָּאוֹת עַל הַפָּרֹכֶת וְעַמֵּד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלְפָנִים וְהִזָּה, וּבְמִתְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ הַזִּקְיָקוֹ לְצֵאת מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וְנִתְחַיל מִקְרָן מִזְרָחִית צְפוֹנִית (יזמא נח). וְכַפֵּר עָלָיו • וְמִה הִיא כִּפְרָתוֹ? "וְלָקַח מִדָּם הַפֶּה וּמִדָּם הַשְּׁעִיר" – מְעַרְבִין זֶה לְתוֹךְ זֶה.

(יט) וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שִׁבְעֵ פְּעָמִים וְטָהְרוּ וּקְדָשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כ"ט"י וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם • אַחַר שֶׁנָּתַן מִתְנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מִזָּה שִׁבְעֵ הַזָּאוֹת עַל גִּגוֹ (יזמא). וְטָהְרוּ • מִמֵּה שֶׁעָבַר. וּקְדָשׁוּ • לְעֵתִיד לְבֹא.

(כ) וְכִלָּה מִכֹּפֶר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהַקְּרִיב אֶת־הַשְּׁעִיר הַחִי:
 כ וַיִּסְמֹךְ אֶהָרֵן אֶת־שְׁתֵּי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחִי וְהִתְוֹדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם

כ"ט"י וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שִׁבְעֵ פְּעָמִים וְטָהְרוּ וּקְדָשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כ"ט"י וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם • אַחַר שֶׁנָּתַן מִתְנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מִזָּה שִׁבְעֵ הַזָּאוֹת עַל גִּגוֹ (יזמא). וְטָהְרוּ • מִמֵּה שֶׁעָבַר. וּקְדָשׁוּ • לְעֵתִיד לְבֹא.

כ"ט"י וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שִׁבְעֵ פְּעָמִים וְטָהְרוּ וּקְדָשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
 כ"ט"י וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם • אַחַר שֶׁנָּתַן מִתְנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מִזָּה שִׁבְעֵ הַזָּאוֹת עַל גִּגוֹ (יזמא). וְטָהְרוּ • מִמֵּה שֶׁעָבַר. וּקְדָשׁוּ • לְעֵתִיד לְבֹא.

לְכַל־חַטָּאתֶם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשַׁלַּח בְּיַד־ אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה:

כ"ז"י אִישׁ עֵתִי • (יזכא טו) הַמוֹכֵן לְכֹף מִיּוֹם אֶתְמוֹל.

כג וישול צפירא עלוהי ית כל חוביהון לארעא דלא יתבא וישלח ית צפירא במדברא:

(כב) וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֹונֹתֶם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשַׁלַּח אֶת־הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר:

כג וייעול אהרן למשפן זמנא וישלח ית לבושי בוץא די לבש במעלה לקודשא ויצעננון תמן:

(כג) וּבָא אֶהָרֹן אֶל־אֶהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם:

כ"ז"י וּבָא אֶהָרֹן אֶל־אֶהֶל מוֹעֵד • אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׂאִין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתַנוּ טַעַם לְדַבְרֵיהֶם בְּמִסְכָּת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפְּרָשָׁה כְּלָה נֶאֱמָרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִבִּיאָהּ זֶה שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂית עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעֶם וְהַקְּטָרֵת אֲמוּרֵי פֶר וְשְׁעִיר שְׁנַעֲשִׂים בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפּוֹשֵׁט וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי לְבָן. וּבָא אֶל־אֶהֶל מוֹעֵד • לְהוֹצִיא אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַמַּחֲתָה, שֶׁהַקְּטִיר בָּהּ הַקְּטָרֵת לְפָנָי וּלְפָנֵים. וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן • אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם, וְלוֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב לְתַמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת: תַּמִּיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, וְעֲבוֹדַת פֶּר וְשְׁעִיר הַפְּנִימִים וְקְטָרֵת שֶׁל מַחֲתָה בְּבִגְדֵי לְבָן, וְאֵילּוֹ וְאֵיל הָעֶם וּמְקַצֵּת הַמוֹסְפִין בְּבִגְדֵי זָהָב, וְהוֹצֵאת כֹּהֵן וּמַחֲתָה בְּבִגְדֵי לְבָן, וְשִׁירֵי הַמוֹסְפִין וְתַמִּיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים וְקְטָרֵת הַהֵיכָל שֶׁעַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בְּבִגְדֵי זָהָב. וְסֵדֶר הַמְּקַרְאֹת, לְפִי סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת, כֹּה הוּא: "וְשַׁלַּח אֶת־הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר", "וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ'", "וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְגוֹ'", "וְאֶת חֶלֶב הַחֹטָאת וְגוֹ'", וְכָל הַפְּרָשָׁה עַד "וְאֶחָר־יָכֵן יָבֹא אֶל־הַמַּחֲתָה", וְאַחֲרֵי־כֵן: "וּבָא אֶהָרֹן". וְהִנִּיחָם שָׁם • מִלְמַד שֶׁטְעוּנֵין גְּנִיזָה וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה בְּגָדִים לְיוֹם כְּפוּרִים אַחֵר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח ענף 224)

וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ . . . לְיוֹם כְּפוּרִים אַחֵר (רש"י טז, כג) עֲבוֹדַת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בְּיוֹם כְּפוּר הַבִּיאָה אֶת יִשְׂרָאֵל לְתִשְׁבָּה, וְכֹה נִתְּכַפְּרוּ עוֹנוֹתֵיהֶם. וְהִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁבַעל תִּשְׁבָּה אֲמַתִּי נִהְפָּךְ כְּכֹכֹל לְאִישׁ אַחֵר: "אֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים" (רמב"ם). מוֹבָן אַפּוּא, שֶׁגַם הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֲצָמוֹ צָרִיךְ לְהַגִּיעַ לְהַתְחַדְּשׁוֹת כְּזֹל; וְלִכֵּן לָבַשׁ בְּכָל שָׁנָה בְּגָדִים חֲדָשִׁים, שֶׁכֵּן הוּא נִהְיָ אָדָם חֲדָשׁ וְנַעֲלָה יוֹתֵר, וּבְגָדֵי הַשָּׁנָה הַקּוֹדֶמֶת אֵינָם רְאוּיִים לוֹ עוֹד.

(כד) וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעֶם וְכִפֶּר בְּעֶדְוֹ וּבְעֶדְ הָעֶם:

כ"ז"י וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגוֹ' • (יזכא לב) לְמַעַלָּה לְמַדְנֵו מִ"וְרַחֵץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְלָבַשׁ", שֶׁכָּשֶׁהוּא מְשַׁנֵּה מִבְּגָדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לְבָן, טְעוֹן טְבִילָה. שֶׁבְּאוֹתָהּ טְבִילָה פָּשַׁט בְּגָדֵי זָהָב שֶׁעַבַד בְּהֵן עֲבוֹדַת תַּמִּיד שֶׁל שַׁחַר, וְלָבַשׁ בְּגָדֵי לְבָן לְעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכֵאֵן לְמַדְנֵו, שֶׁכָּשֶׁהוּא מְשַׁנֵּה מִבְּגָדֵי לְבָן לְבִגְדֵי זָהָב, טְעוֹן טְבִילָה. בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ • (ת"כ, יזכא שם) הַמְּקַדֵּשׁ בַּקֹּדֶשׁ עֲזָרָה, וְהִיא הֵיחָה בְּגַג בֵּית הַפְּרֹוה, וְכֵן אַרְבַּע טְבִילוֹת הַפְּאוֹת חוּכָה לְיוֹם, אֲבָל הָרְאוּשׁוֹנָה הֵיחָה בַּחֵיל. וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו • שְׁמוֹנֵה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בְּהֵן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה. וְיָצָא • מִן הַהֵיכָל אֶל הַחֲצַר שֶׁמִּזְבֵּחַ הָעוֹלָה שָׁם. וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ • אֵיל לְעוֹלָה הָאָמּוֹר לְמַעַלָּה: "בְּזֹאת יָבֹא אֶהָרֹן וְגוֹ'". וְאֶת־עֹלַת הָעֶם • (יזכא עג) "וְאֵיל אַחַד לְעֹלָה" הָאָמּוֹר לְמַעַלָּה "וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'".

♦ יום שלישי ח' ניסן ♦

(כה) וְאֵת חֶלֶב הַחֹטָאת יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה: כה וית תרבא דחטאתא יסק למדבחה: כ"ז"י וְאֵת חֶלֶב הַחֹטָאת • אֲמוּרֵי פֶר וְשְׁעִיר. יִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַה • עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, דְּאֵלוֹ בְּפָנִימֵי כְּתִיב: "לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטָרֵת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה" (שמות ל ט).

(כו) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחריכן יבוא אל המחנה: אור החיים

(כז) ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר הובא את דמם לכפר בקדש יוציא אל מחוץ למחנה ושרפו באש את עורתם ואת בשרם ואת פרשם: גז"ל אשר הובא את דמם • להיכל ולפני ולפנים.

(כח) והשרוף אתם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחריכן יבוא אל המחנה:

(כט) והיתה לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח והגר הגר בתוכם: אור החיים

(ל) כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מפל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו:

כו ודמוכיל ית צפירא לעזאזל יצבע לבושהי ונסחי ית בסרה במיא ובתר פן ייעול למשריתא:

כז וזת תורא דחטאתא וזת צפירא דחטאתא די אתעל מדמהון לכפרא בקדשא תפקון למכרא למשריתא ויוקדון בנורא ית משפיהון וית בסרהון וית אכליהון:

כח ודמוקיד תהון יצבע לבושהי ונסחי ית בסרה במיא ובתר פן ייעול למשריתא:

כט ותהי לכון לקים עלם בנרחא שביעא בעשרא לנרחא תענון ית נפשתיכון וכל עבידא לא תעבדון יציבא וגירא דיתגדון ביניכון:

ל ארי ביומא הדין יכפר עליכון לדכא יתכון מפל חוביכון קדם יי תדכון:

אור החיים על התורה - מהדורת בוס, אברמוביץ

כו) והמשלח וגו' לעזאזל. צריך לדעת מה הוא עזאזל ורז"ל (יומא ס"ו:) פרוש עז וקשה. ויש בזה הרבה דרשות על כל פנים אין הרעת מתישבת. ויאררו עיני דבברי אנשי אמת שונין בש"ע נהורין של תורה שאמרו (זהר ח"ב קנ"ז.) כי המדבר החרוב הוא מקום ס"מ הרשע, וכפי זה בחינה זו תקרא מדבר, ותקרא עזאזל. ותקרא עזאזל, ועזאזל, שאמרו ז"ל שלקח ירמו שם זה, ואולי כי התכה תגיד זה על זה הדרך עז אצל פרוש מקום של אותם שאזל ואסף עז פארם. או על זה הדרך עזאזל זל פרוש מקום של כח הנזל שהוא לשון זילות ופחיתות כי ס"מ הוא למטה במדרגה מפל משרתי עליון:

כט) והיתה לכם וגו'. טעם אומרו לכם, לצד שבתחלת הדיבור אמר אליו ה' דבר אל אהרן ועכשיו בא לצויות את ישראל כמו שאמר אמר האזרח והגר לזה הצרף לומר לכם, לכל הטעם לומר כי מצות הכהנים ביום הפסורים הוא דבור ראשון שצוה ה' בתחלת הפרשה לבד, ומצות ישראל היא הענוי שכן רשם בדת ה', גם השכל יספים לזה שהכהנים פטורים מהענוי. או הפהן הגדול מיהא במקום ענויו היא עבודתו, וגם משה תבוא הסכרא לזון עליו כי אינו צריך ענוי, ומה גם לאשר קדם לנו כי נודפך גופו ודמי לבר אלהיו מלאך ה' אין צריך בענוי.

אשר על פן צוה ה' ואמר והיתה לכם פרוש מדבר עם משה ואהרן שגם הם בכלל הענוי. וכדי שלא תחשב דונקא למשה ואהרן יצו ה' ולא לכל ישראל תלמוד לומר האזרח והגר, ובסמוך יתבאר באופן אחר: לחקת עולם. טעם אומרו עולם, לצד שתבא הסכרא שלא בא הענוי אלא לכפר עון ומעשה כל שאין רשומו של עון במציאות בישראל אין חייב בענוי לזה אמר חקת עולם, ופנימיות הדבר הוא חקה של עולם הבא והוא סוד נבכס:

תענו את נפשתיכם. פרוש ענוי הכולל לנפש בהשגחה ואיזה זה מניעת המזון, ואם אתה אומר שיענה עצמו במלאכה ישמנה הדבר בבי דברים, הא' שמתענה ביותר החלק ממנו הטורח באותה מלאכה ואם פן אין ענוי הנפש בהשגחה והתורה אמרה תענו את נפשתיכם, הבי' כי בסדר זה יקרא ענוי הגוף כי הכשר החי מתגזר והתורה אמרה נפשתיכם ומעשה תם לריק כחם של הקראים: האזרח והגר. בתורת כהנים אמרו וזה לשונם האזרח, אזרח זה אזרח, האזרח לרבות נשי אזרח, גר זה הגר, הגר לרבות נשי הגר, בתוכם לרבות נשים ועבדים ע"כ. ועדין צריכין אנו למודעי למה הצרף לזכרון אזרח, ואם בשביל רבוי ה"א הקמרה נשים, זה טעות כי יש לאלה מליו לדבר באופן שירבה הצריכין להתרבות מבלי תוספת אפלו אות אחת ללא

צרף. ויתבאר הענין על פי מה שאמרו במסכת ספח (כ"ח:) וזה לשונם אמר מר האזרח לרבות הנשים לענוי יום הפסורים מדברי יהודה אמר רב נפקא דאמר רבי יהודה אמר רב השנה הקתוב אשה לאיש לכל ענין שבתורה ומתקין לא נצרכא אלא לתוספת ענוי סלקא דעתך אמרנא הואיל ומעט רחמנא לתוספת ענוי מענש ואזרח לא יתחייבו נשים קא משמע לן עד כאן, ועל פי הדברים האלה יש טעם בדבר שהצריך הקתוב להזכיר אזרח, לצד שהרבו ה"א על התוספת ענוי, לזה נתחכם ה' וזכר שניהם יחד המתרבה ורשימת דבר שבו מתרבה, והוא אומרו האזרח פרוש אזרח זה אזרח שחייב גם בתוספת ענוי כרשום במקום אחר ודומה לו הוא המתרבה בתבת ה"א ואין חילוק ביניהם. ואחר שהכרח לומר האזרח לטעם האמור חש שישטעה הטועה לומר שאמרו האזרח הוא למעט הגר שאינו בגדר זה של מצות יום הפסורים תלמוד לומר הגר, ואם היה אומר גר לבד בלא ה"א היה לבעל הדין לחלק חלוק נכון כי נשי הגר לא שהרי הפתוב חלק בין ישראל לגר שבין ישראל רבה הנשים ובגרים לא רבה, לזה הצרף לומר הגר לרבות נשי הגר. עוד נראה ליטב טעם הקתוב שהצריך לפרט כל הפרטים לצד שהצריך לפרט הכהנים כמו שפרשנו בתבת לכם מעשה חל עליו לפרט גם האזרחים לכל בבוא הטעות כי לכהנים לבדם יצו ה', ואמר שכן חל עליו לפרט כל הנרמזים בפרשה:

(לא) שִׁבְתָּ שִׁבְתוֹן הַיָּא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם חֲקַת עוֹלָם:

(לב) וְכַפֵּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמָּשַׁח אֹתוֹ וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו וְלִבְשׁ אֶת־בְּגָדֵי הַכֹּהֵן הַקֹּדֶשׁ:

כפי ש' וְכַפֵּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמָּשַׁח וְגו' (ט"ז) בפסוק זה של יום־הכפורים אינה פְּשָׁרָה אֶלֶּא בְּכַהֵן גְּדוֹל, לפי שְׁנַאֲמָרָה כֹּל הַפְּרִשָׁה בְּאַהֲרֹן, הַצָּרִף לומר בְּכַהֵן גְּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁהָא כְּמוֹהוּ. וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת־יָדָיו (ט"ח) אין לי אֶלֶּא הַמְּשֻׁחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרַבָּה בְּגָדִים מִנֵּי? תִּלְמוּד לומר: "וְאֲשֶׁר יִמְלֵא אֶת יָדָיו וְגו'", וְהֵם כֹּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ מֵאִשְׁהוֹ וְאֵילָף, שֶׁבִּימְיוֹ נִגְנְנָה צְלוּחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. לְכַהֵן תַּחַת אָבִיו (ט"ח) לְלַמֵּד שֶׁאֵם בְּנוֹ מִמְּלֵא אֶת מְקוֹמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם.

(לג) וְכַפֵּר אֶת־מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יִכַּפֵּר וְעַל הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקְּהָל יִכַּפֵּר:

(לד) וְהִיְתָה־זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִכָּל־חַטָּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

כפי ש' וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם־הַכַּפּוּרִים עָשָׂה כַּפֹּדֶר הַזֶּה; וְלַהֲגִיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבֶשֶׁן לְגִדְלָתוֹ, אֶלֶּא כַּמְקַיֵּם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ (ט"ח).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ז עמ' 131)

שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבֶשֶׁן לְגִדְלָתוֹ (רש"י טז, לד) יש לשאל, מדוע נאמר שִׁבַּח זֶה בְּבִגְדֵי הַלְבָּן, לֹא בְּבִגְדֵי הַזָּהָב. וַיֵּשׁ לומר, דִּהְנֶה לְגַבֵּי בְּגָדֵי הַזָּהָב אֵין חֲדוּשׁ בְּכֹף שֶׁלֹּא לְבָשֶׁם לְגִדְלָתוֹ, שֶׁהָיָה לֹא הָיוּ מִיְחַדִּים לוֹ (גם הַכֹּהֵן הַגְּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו יָכוֹל לְבָשׁ אוֹתָם). אַךְ לְגַבֵּי בְּגָדֵי הַלְבָּן, שֶׁהָיוּ מִיְחַדִּים לוֹ לְיוֹם כַּפּוּר זֶה (רש"י פסוק כג), הָיָה עָלוּל לְחֻשָּׁב שֶׁנוֹעֲדוּ לְצִיָּן אֶת גִּדְלָתוֹ, וְלָכֵן בְּיוֹם כַּפּוּר הַבָּא יֵשׁ צָרָף בְּחֲדָשִׁים, בְּהִתְאָם לְדַרְגָּתוֹ אִז. אור החיים

◆ יום רביעי ט' ניסן ◆

יז (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר:

א וימליל יי עם משה למימר:

ב מלל עם אהרן ועם בנותי ועם כל בני ישראל ותימר להון דין פתגמא די פקיד יי למימר:

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁל אַהֲרֹן שֶׁלֹּא עָשָׂה לְגִדְלָהּ וְלַהֲתַנְשׂא אֶלֶּא עָשָׂה הַכֹּל לְקַיֵּם לְדוּרוֹת מִצְוַת ה'. וְנִרְאָה כִּי גַם שִׁבְחוֹ שֶׁל מֹשֶׁה יִגִּיד שְׁחֵרֵי ה' לֹא דָבַר עִם אַהֲרֹן אֶלֶּא עִם מֹשֶׁה, וְהַתּוֹרָה מְעִידָה שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה הַדְּבָר לְצַד אִמְצָעִיּוֹת הָאֲמֻצָּעִי, הָא לְמַדָּת שֶׁהַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים מִפִּי מֹשֶׁה לֹא נוֹלַד בְּהֵם הַשְּׁתַּנּוּת אִפִּי בְּחֻלְק מְשֻׁשִׁים מְחוּט הַשְּׁעָרָה, וְזֶה בְּנֵי אָב לְתוֹרַתְנוּ הַקְּדוּשָׁה שֶׁכֻּלָּה הִיא מוּצֵא מִפִּי ה' יְהִיָּה הָאָדָם חַיִּי עוֹלָם בְּהִיגֵגוֹ בְּנֵעַם עֲלֵיוֹן:

כָּבֵר נִמְחָה וְנִמְחָק רְשׁוּמוֹ וְבֹא אַהֲרֹן בְּבִגְדֵי כְּבוֹד אֶל הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה תִּלְמוּד לומר וְהִיְתָה זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בְּלֹא שְׁנוּי. וְגַמֵּר אָמַר לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אוֹלֵי שֶׁנִּתְּכַוֵּן לְתַת טַעַם עַל הַדָּבָר לומר שֶׁהֵגַם שִׁבְחֵינִי אַהֲרֹן לֹא נִשְׂאָר רֶשֶׁם מִהֶעֱגַל בִּינּוֹן שֶׁבְּעֶרְף יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְצָה בְּקִמְיָהֶם לֹא נִמְחָק רֶשֶׁם הֶעֱגַל כֹּל עָקָר, וּמִעַתָּה מִתְעַגַּל הַדָּבָר גַּם עַל אַהֲרֹן: וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגו' רז"ל אָמְרוּ (תו"כ) כִּי הַתּוֹב יָכוֹן לְהִגִּיד שִׁבְחוֹ

(לד) וְהִיְתָה זֹאת לָכֶם וְגו'. מִקְרָא זֶה חוֹזֵר אֶל הַכֹּהֲנִים לְקַיֵּם לְדוּרוֹת מִצְוַת הָאֱמוּנָה בְּתַחֲלַת הַפְּרִשָׁה שֶׁהִיא עֲבוּדַת כֹּהֵן גְּדוֹל, לְכָל יַחֲשַׁב שֶׁלֹּא נִאֲמָרָה אֶלֶּא לְשַׁעֲה תִּלְמוּד לומר זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם, לְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּאֵן גִּלָּה ה' סוּדוֹ כִּי עַל הַכֹּהֲנִים יְדַבֵּר כִּי הֵם הַמְּכַפְרִים. עוֹד נִתְּכַוֵּן בְּזֶה לְכָל יֵאמֹר אָדָם שֶׁלֹּא צִוָּה ה' לְכָל יָגֵס בְּבִגְדֵי זָהָב אֶלֶּא בַעַת הֵיחָא פַּעַם רֵאשׁוּנָה שֶׁעֲדִין לֹא נִתְּכַפֵּר רֶשֶׁם עָוֹן עָגַל זָהָב אֶבֶן מַפַּעַם רֵאשׁוּנָה וְאֵילָף

(ג) **אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹכֵשֶׁב אוֹעֵז בַּמִּחְנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט מִחוּץ לַמִּחְנֶה:**
 ג גִּבּוֹר גִּבּוֹר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל דֵּי כּוֹס תּוֹר אוֹ
 אִמֵּר אוֹ עֲזָא בְּמִשְׁרִיתָא אוֹ דֵּי כּוֹס מִבְּרָא
 לְמִשְׁרִיתָא:

כז"י אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׂוֹר אוֹכֵשֶׁב • בְּמִקְדָּשֵׁי הַכְּתוּב מְדַבֵּר, שְׁנָאֵמַר: "לְהַקְרִיב קֶרְבָּן". בַּמִּחְנֶה • (ובחים ק) חוץ
 לְעִזְרָה • אור החיים

(ד) **וְאֵל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֵבִיאוּ לְהַקְרִיב קֶרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דִּם יַחֲשִׁב לְאִישׁ הוּא דִּם שִׁפְךָ וְנִכְרַת הָאִישׁ הוּא מִקְרַב עִמּוֹ:**
 ד וְלִתְרַע מִשְׁפָּן זְמַנָּא לֹא אֵיתָה לְקַרְבָּא
 קַרְבְּנָא קָדָם יִי קָדָם מִשְׁכַּנָּא דִּי דְמָא
 יִתְחַשֵּׁב לְגַבְרָא הוּא דְמָא אֲשֶׁר וְיִשְׁתַּיְצִי
 אֲנָשָׂא הוּא מִגּוֹ עַמָּה:

כז"י דִּם יַחֲשִׁב • כְּשׁוֹפֵךְ דִּם הָאָדָם, שְׁמַתְחִיב בְּנַפְשׁוֹ. דִּם שִׁפְךָ • (ט"ח) לְרַבּוֹת אֶת הַזֹּרֵק דְּמַיִם בַּחוּץ.

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

יותר חזקה מדרשת איש איש שאינה דרשה חזקה. והראיה ממה שאמרו במסכת מציצת (ל"א). בפסוק העבט מעביטונו שסובר רבי שמעון דברה תורה כלשון בני אדם, וכתבו התוספות שם פי במקום שיש איזה חזקה הפך דרשה הנשמעת מכפל הדברים אנו דורשים כפל התכה ואין אנו אומרים דברה תורה כלשון בני אדם וכשיש התנגדות לדרשת הכפל אנו אומרים דברה תורה כלשון בני אדם, מעתה אין דרשת כפל איש איש חזקה כדרשת דם שפך שהביא הש"ס אלא דרבי יוסי, והגם דהש"ס לא קאמר לה אלא אלא דרבי יוסי, אף על פי כן ממנה נקח לרבי שמעון כי אין הכרח לעשות מחלוקת ביניהם בזה, והגם דהש"ס קאמר לסברת רבי שמעון שדורש שחט לאיש מאיש איש, זה היה קדם שידע דרשת דם יחשב וגו' דם שפך מה שאין כן אחר דרשה זו הוא דבר השווה לכלם, ולזה כתב הרמב"ם מדרשת דם שפך, אבל קשיחנו הראשונה לדרבי רמב"ם במקומה עומדת: ונראה לומר דסובר רמב"ם כיון שאנו רואים כל כך שנויים בין בריתא של תורת כהנים ובריתא שהביא הש"ס בנבחים ובין דברי הש"ס גם כן כמו שכתבנו למעלה, אם כן מוכיחים הדברים שאין להקפיד על שנוי מקום דרשות אלו. ולזה למעלה שמוכיח רמב"ם מפסוק דם שפך שחט לאיש דחבב אם כן אין לנו לדרש מעוט שנים לזה חפש אחר דרשת יתור אשך יחט שהיא מיתרת ואין אנו דורשים שחט עוף אלא מתבת או, וכמו שדרשו בתורת כהנים שמרבה שחט עוף מאמרו איש או לרבות ולפי זה דרשנו מעוט מליקה בעוף מאמרו זה הדבר למעט מליקה בעוף וכדברי רבי ישמעאל שכתבנו למעלה שדורש מעוט מליקה עוף מזה הדבר. ולא יקשה לך ממה דקיימא לן (ערובין מ"ו): הלכה כרבי עקיבא מחבירו, כי אין בזה הפך רבי עקיבא בענין הלכה:

הזרק אם כן מוכח שדורשה כרבי עקיבא, גם ממה שדרשו בפ' י' או יחב לרבות הדם כדברי רבי עקיבא בבריתא שהביא בש"ס בנבחים, הרי זה מראה באצבע כי דרשות תנא דתורת כהנים הוא בדרוכו של רבי עקיבא, ומעתה תהיה דרשת שחט עוף מדם יחשב ומעוט מליקה מאשך יחט ולמה דורש תנא דתורת כהנים ב' הדרשות מאו אשר יחט, ועוד לתנא דתורת כהנים שדורש ב' הדרשות מאו אשר יחט דם יחשב שאמר הכתוב למה לי:

וְרֵאִיתִי לְהַרְמִי"ם ז"ל שְׁכַת בְּפָרֶךְ י"ח מֵהַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת וְזֶה לְשׁוֹנוֹ שְׁנַיִם שֶׁאֲחִזּוּ בַּסִּפִּין וְשִׁחְטוּ פְּטוּרִים שְׁנָאֵמַר אֲשֶׁר יִשְׁחַט אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶחָד וְלֹא שְׁנַיִם ע"כ. וְקִשָּׁה לְהַרְמִי"ם ז"ל לְמָה עֲשֵׂה לְמוֹד חֵדֶשׁ וְלֹא רָשָׁם הַלְמוֹד שֶׁהִזְכִּיר בְּבִרְיָתָא וּבַתְלִמוּד. וְעוֹד קִשָּׁה לְהַרְמִי"ם ז"ל וְהֵרִי פְּסוּק אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֲשֶׁר יִשְׁחַט דְּרִשְׁוֹה לְמִשְׁפַּט הַעוֹף בֵּין לְתַנָּא דְּתוֹרַת כְּהֵנִים בֵּין לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל בֵּין לְרַבִּי עֲקִיבָא שְׁהוּבָא דְּבִרְהֵם בְּנִבְחִיִּים שֶׁכְּתִבּוּ לְמַעֲלָה אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֲצִטְרִיךְ לְלַמֵּד עַל הַעוֹף לְמִי לְרַבּוֹת שְׁחִיב עַל שְׁחִיטָתוֹ וְלִמֵּי לְמַעַט הַמְּלִיקָה, וְדִין זֶה פִּסְקוֹ רַמְבַּ"ם בְּסוּף פְּרָק י"ט מֵהַלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקְּרָבָנוֹת וְעוֹד קִשָּׁה לְמָה שֶׁכְּתִבּוּ הַרְמַבְ"ם חִיב לְשׁוֹחַט לְאִישׁ מִפְּסוּק דִּם יַחֲשִׁב לְאִישׁ הוּא דִּם שִׁפְךָ, שֶׁכְּתִבּ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ אֵף עַל פִּי שְׁאֵל נִתְּכּוֹן לְשׁוֹחַט קִדְשִׁים אִלּוּ לֵה' הֵרִי זֶה חִיב שְׁנָאֵמַר דִּם יַחֲשִׁב וְגו' דִּם שִׁפְךָ אֵף עַל פִּי שְׁאֵל הַדֵּם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ כְּדָם הַנִּשְׁפָּךְ לֹא כְּקֶרְבָּן הֵרִי זֶה חִיב ע"כ, וְהֵרִי הַש"ס דוֹרֵשׁ חִיב שׁוֹחַט לְאִישׁ מֵאִמְרוֹ אִישׁ אִישׁ וְעוֹד דִּם שִׁפְךָ דְּרִשְׁוֹה בְּתוֹרַת כְּהֵנִים לְמַעַט ב' שִׁשְׁחִטּוֹ אוֹ לְמַעַט אָנוּס שׁוֹגֵג מְטַעָה כְּמוֹ שֶׁכְּתִבּוּ לְמַעֲלָה וְמָה מְקוּם לְדַרְשׁ מִמֶּנָּה שׁוֹחַט לְאִישׁ. וְהֵנָּה דְּרִשָּׁה זֹו אֲמִירוֹה בְּנִבְחִיִּים דֶּף ק"ח ע"ב אֲלָבָא דְּרַבִּי יוֹסִי שְׁחֹלֵק עַל רַבִּי שְׁמַעוֹן בְּדִרְשַׁת אִישׁ אִישׁ, וְלָזֶה יֵשׁ לֹמַר שֶׁכַּחַר הַרְמַבְ"ם לְהַבִּיא הַרְאָה מִיתוֹר דִּם שִׁפְךָ שְׁהוּא

ג) איש איש וגו' אשר יחטט. טעם כפל איש איש. בנבחים (ק"ח): דרשו אלא דרבי שמעון לרבות השחט להדיוט שחבב וכאלו אמר איש לאיש, ולא דרשו לרבות שנים ששחטו משום שאמר הכתוב לאיש שהוא ונכרת האיש הוא, ודרשו תבת שהוא אחת למעוטי מטעה ואנוס ושוגג, ואחד למעט שנים ששחטו על זה הדרך שהוא ולא נהם. וקשה שבתורת כהנים דרשו למעט שנים ששחטו מדכתיב דם שפך ולא מתבת שהוא. ויש לומר כי להיות שיש ב' מעוטים שהוא ושפך ודרשו בתורת כהנים מעוט אחד לשוגג ואנוס ומטעה ומעוט א' למעט שנים ששחטו אינו מקיף הש"ס להמציא מעוט שנים ששחטו מושפך או מההוא, ועין בפסוק שאחר זה:

אֲשֶׁר יִשְׁחַט. בְּתוֹרַת כְּהֵנִים אֲמִרוֹ וְזֶה לְשׁוֹנוֹ
 אין לי אלא וכו' מנין לשוחט עוף תלמוד לומר או אשר יחטט, והלא דין הוא ומה שחטיה וכו' מליקה וכו' אינו דין וכו' תלמוד לומר אשר יחטט על השחטיה הוא חבב ואינו חבב על המליקה ע"כ. משמע כי מתבת או מרבה שחט עוף ומאשר יחטט מעט המליקה שהיתה באה בקל וחומר. וקשה מבריתא שהביא במסכת זבחים (ק"ח) מוכח כי רבי ישמעאל דורש מאשר יחטט לרבות שחטיה לעוף וממה שאמר הכתוב זה הדבר מעט המליקה שהיתה באה בקל וחומר. וגם לרבי עקיבא שחולק שם עם רבי ישמעאל דורש רבוי שחט עוף מדם יחשב ומעוט המליקה מאשר יחטט כדמוכח מהש"ס שם, ואם כן בריתא של תורת כהנים לא רבי עקיבא ולא רבי ישמעאל. והנה בהכרח לומר כי בריתא של תורת כהנים אינה כרבי ישמעאל ממה שדרש שם זה הדבר לגזרה שנה מה זה הדבר וכו' אל ראשי המטות וכו' אם כן בהכרח שלא כרבי ישמעאל, גם ממה שלא דרש בתורת כהנים יתור דם יחשב לדרשת רבי ישמעאל לרבות

ה בדיל די יתון בגי ישראל ית דבחהון די
אנון דבחינ על אפי חקלא וייתנון לקדם
?? לתרע משפן זמנא לנת פהנא ויפסון
נקסת קודשין קדם ?? יתהון :

(ה) לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם
זֹבְחִים עַל־פְּנֵי הַשְּׂדֵה וְהֵבִיאוּ לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד אֶל־הַפֶּתַח וּזְבָחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה אוֹתָם:

כ"ט < אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים • אֲשֶׁר הֵם רִגְלִים לְזִבְחָם. אור החיים

ו יזרוק פהנא ית דמא על מדבחה די
בתרע משפן זמנא ויסק תרפא לאתקבלא
ברענא קדם ?? :

(ו) וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבֵּחַ יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
וְהַקָּטִיר הַחֹלֵב לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה:

ז וְלֹא יִדְבְּחוּ עוֹד ית דבחהון לשדין די
אנון טען בתריהון קנם עלם תחי דא להון
לדריהון :

(ז) וְלֹא־יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לְשַׁעֲרֵם אֲשֶׁר הֵם זֹנִים
אֲחֵרֵיהֶם חֶקֶת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹאת לָהֶם לְדוֹרָתָם:

כ"ט < לְשַׁעֲרֵם • לְשָׂדִים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): "וּשְׁעֵירִים יִרְקְדוּ־שָׁם".

♦ יום חמישי י' ניסן ♦

ח וילהון תימר גבר מביית ישראל ומן
גיורא דיתגרוון ביניכוון די יסק עלתא או
נקסת קודשיא :

(ח) וְאַלְהֵם תֹּאמְרוּ אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר
אֲשֶׁר־יִגּוּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלֶה אוֹזֵבַח:

כ"ט < אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֲלֶה • לְחַיֵּב עַל הַמִּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עֵינַן בְּרֵא"ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שָׂאֵם שְׁחַט אֶחָד וְהַעֲלֶה
חֶבְרוֹ, שְׁנִינָהוּן חֲבִיבִין (ת"כ. חולין קט). אור החיים

ט ולתרע משפן זמנא לא איתנה למעבד
תתה קדם ?? וישתיצי אנשא ההוא מעמה :

(ט) וְאַל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יִבְיֹאֲנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה
וּנְכַרְתָּ הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ:

כ"ט < וּנְכַרְתָּ • זָרְעוּ נְכַרְתָּ וְיָמִיו נְכַרְתִּין.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בפתוב. וגם לדעת ר' יוסי שסובר דברה תורה
כלשון בגי אדם. אולי שלא אמר פן אלא
לצד ש"ש לו מניעת הדרשה בו לצד מעוט
ההוא. והגם שהקשה הש"ס לר"י דכיון שאינו
דורש איש איש שבפסוק ב' גם איש איש
שבפסוק א' לא ידרש, אין הכי נמי אם לא
היה הש"ס מוצא דרשת דם שפף היה אומר
שדורשה מאיש איש, שכל שאין נגדיות
לדרשה לא אמרינן דברה תורה וכו', ועין
בדברי התוספות במציעא דף ל"א ד"ה דברה
תורה כלשון בגי אדם שאין סבא לומר דלית
לתנא פמה דרשות שנדורשו בכפל, והגם
שהתוספות פרטו הקשיא לרבי שמעון עם
כל זה ישנה לכל. ועקר מחלקת התנאים היא
בסבא בדרך המתנגד לדרשה שקפי הסבא
מטה לומר דברה תורה כלשון בגי אדם
ותמצא שגם רבי שמעון מצינו שאמר (ב"מ
ל"א:): דברה תורה כלשון בגי אדם ומצינו
לו שדורש הכפל:

בחוץ דתניא במשנה תחלת פרק י"ג דזבחים.
ולתן כל האמור של זה בנה זולת דברים
שרבה הפתוב באחד מהם ומעט בחרבו. ועין
בדברי רש"י בזבחים:
איש איש וגו' עין בפסוק שלפני זה:
מבית ישראל. הצרף לומר מבית ישראל ולא
הספיס במאמר ואלהם שממנו מוכן
שחזור להאמורים למעלה מהענין. לצד שאמר
איש איש לומר שנים ששחטו כמו שכתבתי
בסמוך, וחס הפתוב שיבוא הדורש וידרש
לרבות הגויים כמו שדורשים (מנחות ע"ג)
באיש איש האמור בגדרים ונדרות (אמר כ"ב
י"ח) שהוא לרבות גויים, לזה הצרף לומר
מבית וגו' דקא ישראל ולא אמות וממלא
נתחייב לדרש באיש איש כל מה שדרשו ז"ל.
ואחר שהצרף לומר מבית ישראל חש הפתוב
לומר שמעט הפתוב הגרים תלמוד לומר ומן
הגר, והצרף לרבות כל הרבויים דזולת זה
יאמר האומר שלא רבה אלא מה שהזכיר

(ה) זבחי שלמים לה' וגו'. הנה צריך
לומר וזבחו אותם זבחי וכו', ואולי
שנתפנו האדון להראות חבת הקדש אשר
חבב עמו, ואמר פי זבחי שלמים הם הקרנות
המשתפים בשלחן אחד יחד בנים ואביהם,
והוא אומר שלמים לה' אותם, וחזרת חבת
אותם לבני ישראל הזבחים האמורים בתחלת
הפתוב לא לזבחים. ועל דבר זה לבד
תתנתק הנפש מנרתיקה ותקום לעבודת האל
במסירת נפש מבלי הרגש להפגנת ערבות
הנרגש בבחינת אהבתו ותרפף בנפש המרגשת
בטעימת נעם חבתו, וכל זה קטן הוא
להמתחייב לנו עשות לערף המקדם ממנו
והתרף בבחינת שעשוע חובבנו ורוממות
אשר רומם עם קדושו:

(ח) ואלהם תאמר וגו'. במסכת זבחים (ק"ו).
תניא ר' ישמעאל אומר לערוב פרשיות
לומר שאף שחוטב חוץ שהעלה בחוץ הגם
שאינן ראויים לפניו כגון השוחט בפנים ומעלה

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל בְּלֶדֶם וְנָתַתִּי פָנָי בְּנַפְשׁ הָאֲכֵלֶת אֶת־הָדָם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבְּ עַמִּיה׃

וְגֵבֶר גֵּבֶר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר יֹאכַל בְּלֶדֶם וְנָתַתִּי פָנָי בְּנַפְשׁ הָאֲכֵלֶת אֶת־הָדָם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקִּרְבְּ עַמִּיה׃

יש"כ • כל־דם • לפי שגאמר: "בנפש יכפר", יכול לא יהא חיב אלא על דם המקדשים? תלמוד לומר: "כל־דם". ונתתי פני • (ת"ח) פנאי שלי, פונה אני מפל עסקי ועוסק בו. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(י) וְאִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר יֹאכַל בְּלֶדֶם כָּפָל איש איש, בתורת כהנים דרשו וזה לשונם יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, גר אלו גרים, הגר לרבות נשי הגרים, בתוכם לרבות נשים ועבדים, אם כן למה נאמר איש איש אמר רבי אלעזר רבבי שמעון להביא ולד יִשְׂרָאֵל מן הגר ומן העבד ע"כ. צריך לדעת למה הצריך הכתוב לפרט כל הפרטים, ויִכְרַתִּי שֶׁהִקְשׁוּ בַמִּסְכָּת סָפָה (כ"ח) בְּאֹתָהּ בְּרִיתָא שֶׁאִמְרַה הָאֲזָרַח לְרִבּוּת הַנְּשִׂים וְזֶה לְשׁוֹנָם מְדַר' הַיְהוּדָה אֲמַר רַב נָפְקָא דָאֲמַר ר' יְהוּדָה אֲמַר רַב הַשְּׁוֹה הַכְּתוּב אֵשֶׁה לְאִישׁ לְכָל עֲנָשִׁים שְׁבִתוּרָה וְתָרַץ שֶׁם שֶׁאֲצִטְרַקָא לְתוֹסֶפֶת עֲנִי וְכו' ע"כ. אם כן גם במה שלפנינו יש להקשות כן למה הצריך לרבות הנשים וכו' בין נשי יִשְׂרָאֵל בין נשי הגר. עוד יש לנו לעמוד על פנות דברי התנא מה הוא הנולד יִשְׂרָאֵל הכא מן הגר שֶׁהִצְרִיךְ הַכְּתוּב לְרִבּוּת מְאִישׁ אִישׁ, אם הוא המיר כבודו מגרות והלך לחרפות, הרי הוא גוי ולמי בא הכתוב להודיע האסור. ועוד התנא אומר בפרוש ולד יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַע שְׁבִיתוֹתָיו עוֹמֵד, אם כן פשיטא שלא גרע מגר שֶׁאֲמַר קָרָא בַּפְרוּשׁ וְלִמָּה אֲצִטְרִיךְ אִישׁ אִישׁ, וְהָרַב בַּעַל קָרְבָן אֶהְרֵן כְּתַב שֶׁנְּשִׂינָן בְּבִרְיָתָא הַבָּא מִן הַגֵּי וּמִן הַעֲבָד, וְיִרְצָה וְלַד בַּת יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן ע"ג או עבד שאף על גב שאביו עכו"ם או עבד שלא הוקרו על הדם וכו' מחיב אם אכל דם דגירי אחר אמהי וכו' גוי ועבד הכא על בת יִשְׂרָאֵל הַנְּלִיד כְּשֶׁר כְּדֹאֲמַרִּין בִּיבְכּוּת (כ"ג). בנך הכא וכו' קרוי בנך וכו' ע"כ. וקשה לי ביון שֶׁהַכְּתוּב קְרָא לָזֶה כֵּן יִשְׂרָאֵל אם כן יִשְׂרָאֵל גְּמֹר הוּא, וְאִם מְדַבֵּר הַכְּתוּב בְּבִן שְׂלָא רְצָה לְעַמֵּד בִּיהוּדָת אִמּוֹ אם כן פקע כליליה ולמי בא הכתוב להודיע תורת ה', וְאִם לְכַפּוֹ עַל הַדְּבָר מֵמָה נִפְשָׁף אִם בִּיד יִשְׂרָאֵל לְכַפּוֹ פְּשִׁיטָא שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ כְּדִין כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל שְׂעוּבֵר עַל הַתּוֹרָה וְאִם אֵין בִּידוֹ לְכַפּוֹ הִרי אֵין בְּרִשְׁוֹתָיו, וְאִם כֵּן קָרָא לְמֵאי אֶתָּא; וְנִרְאָה לֹמֵר בַּהֲקָדָם לְדַעַת טַעַם אִסוּר זֶה, כְּפִי מָה שֶׁהִאִירוּ חֻקִּים אֶת עֵינָיו בִּפְנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, כִּי כָּל נַפְשׁוֹת עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם מִמְּדַרְגָּה שְׂאִין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּסוּד (דְּבָרִים ל"ט ט') חֶלֶק ה' עִמּוֹ. גַּם אֲמַרו שֶׁהֵגַם שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַתְּחִלָּה וְרַחֲוִקִים מִמְּקוֹם גְּבוּהָ אֵף עַל פִּי כֵּן יִשְׁנֵם דְּבּוֹקִים בְּחוּט שֶׁל יְסוּד עַד מְקוֹם שֶׁרָשָׁם בְּסוּד אוֹמְרוֹ (שִׁם) יַעֲקֹב חָבֵל נִחְלָתוֹ, וְנִפְשׁ בַּהֲבַמָּה הִיא מִמְּדַרְגָּה

הַתְּחִלָּה אֲשֶׁר יִתְחַסֵּם מִקוֹמָה אֶל קַלְפַת נִגְהָ וְהֵגַה בְּאֶכְל אָדָם מִדָּם בְּהִמָּה שֶׁהִנְפֵּשׁ יוֹצֵאָה בּוֹ שְׂעָלֵיו בַּא עֲנַשׁ כֶּרֶת קוֹנֵה נַפְשׁ הַבְּהִמִית מִקוֹמָה בְּנַפְשׁ אָדָם. וְהוֹדִיעֵנו הַכְּתוּב כֵּאֵן כִּי הָאוֹכֵל דָּם וּמְכַנְּסֵם נַפְשׁ הַפְּחוּתָה בְּנַפְשׁוֹ יַעֲלֶה אוֹתוֹ שְׂרֵשׁ הָעָלְיוֹן לְכָל הַיְהִיה עוֹד נִדְבָק בּוֹ. וְהוּא מְאָמַר וְנָתַתִּי פָנָי בְּנַפְשׁ הָאוֹכֵלֶת אֶת הָדָם וְהִכְרַתִּי אוֹתָהּ מִקִּרְבְּ עַמִּיה, פְּרוּשׁ שֶׁיְכַרֵּת הַחוּט הַקָּשׁוּר בְּשִׂרְשׁוֹ שֶׁהוּא מְקוּר כְּלִלוֹת נַפְשׁוֹת עַם ה', וְהוּא אוֹמְרוֹ מִקִּרְבְּ עַמִּיה. עוֹד יְדוּעַ הוּא כִּי הֵגַם שֶׁבְּכִלְלוֹת עַם יִשְׂרָאֵל שֶׁרָשָׁם אֶחָד אֵף עַל פִּי כֵּן הֵם בְּמִדְרָגוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזוֹ בְּסוּד (קִהְלֶת ה') כִּי גְבוּהָ מֵעַל גְבוּהָ וְגו'. וְכִינֵן שֶׁכֵּן תְּבוּא הַסְּבָא לֹמֵר לְצַד שֶׁהִנְפֵּשׁ בְּהִמָּה זוֹ לֹא טְמָאָה הִיא שֶׁהִרִי הִיא בְּהִמָּה טְהוּרָה הַנְּאָכֵלֶת לָזֶה לֹא תַעֲשֶׂה הַנְּפֵשׁ הַלְזוֹ פְּגָם וְדַפִּי אֵלָּא דוֹקָא בְּהַדְרָגָה הַגְּדוּלָּה שְׁבִיִּיִשְׂרָאֵל, וְעֲנַשׁ שֶׁיִּחַד ה' לְעַבְרָה זוֹ אֵינוֹ אֵלָּא לְהִאֲזָנְחִים זְכָרִים וְלֹא נְקִבּוֹת, וְכִשְׁיִרְבָּה הַכְּתוּב אֵינָה רְבּוּי אֵין לָנוּ בּוֹ אֵלָּא חִדוּשׁ הַדְּרָגָה אַחַת עַד שֶׁיְרִבָּה קְצֵה הַמְּדַרְגּוֹת, גַּם כִּלְךָ לְדַרְךָ אַחַר יֵשׁ לֹמֵר שְׂאִין הַפְּעָלָה הַלְזוֹ עוֹשָׂה כֵּן כֵּן רָשָׁם לְהַצְטָרֵף לְכַרְתָּה אֵלָּא נַפְשׁ שֶׁהִיא קִלְת הַעֲרָף אֶבֶל נַפְשׁ רַמָּה אֲפִשֶׁר שֶׁהֵגַם שֶׁתַּעֲשֶׂה בּוֹ רָשָׁם אֵף עַל פִּי כֵּן לֹא תַעֲשֶׂה כֵּן כֵּן פְּעָלָה בֵּה כְּדִי שֶׁתַּצְטָרֵף לְכַרְתָּה. אֲשֶׁר עַל כֵּן נִתְחַכֵּם אֵל נוֹרָא עֲלִילָה וְרַבָּה כֵּן הַרְבּוּיִים וְאֲמַר כִּי קֵטָן וְגִדוֹל יִשְׁנֵנוּ בְּהַסְרָת בְּאוֹכְלוֹ דָּם הַנְּפֵשׁ, וְאֲמַר רְבּוּיִים לְכָל הַמְּדַרְגּוֹת קֵטָן וְגִדוֹל: וְהֵגַה לְפָנֵיהֶם הַמְּדַרְגּוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזוֹ, רִאשׁוֹן שֶׁבְּקִדְשָׁה זְכָרִי יִשְׂרָאֵל ב' נְשִׂיָהם לְצַד שֶׁהִאֲשָׂה אֵינָה מְבִדְרָת הָאִישׁ, ג' גַּר הַכָּא מִיִּשְׂרָאֵל וְגִירָתוֹ, ד' גַּר הַכָּא מִגֵּר וְיִשְׂרָאֵלִית, ה' גִּירָתָהּ פִּיּוּצָא בְּשִׁנֵּי הַמְּדַרְגּוֹת, ו' גַּר הַכָּא מִגֵּר וְגִירָתוֹ, ז' גִּירָתָהּ הַכָּא מִגֵּר וְגִירָתוֹ, ח' גַּר עֲצָמוֹ, וְכָל אֵלּוּ הַמְּדַרְגּוֹת כֵּאֵן בַּכְּתוּב, רִאשׁוֹן שֶׁבְּקִדְשָׁה יִשְׂרָאֵל הַזְּכִירִם בְּפְרוּשׁ וְהוּא מְאָמַר תַּנָּא שֶׁל תּוֹרַת כְּהֵנִים יִשְׂרָאֵל אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וְהַזְּכִירִי הַגֵּרִים ב' פְּעָמִים, וְב' רְבּוּיִים עֲמָהֶם הֵגַר הַגֵּר. וְתַמְצֵא שֶׁבְּמִסְכָּת סָפָה (כ"ח) דְּרָשׁוּ ה' שֶׁל הָאֲזָרַח לְרִבּוּת נְשִׂיָהם, נִמְצָאֵת אוֹמַר כִּי ה"א שֶׁל הַגֵּר הַגֵּר רְבּוּיִים הֵם, הִרִי לְפָנֵיהֶם ד' רְבּוּיִים בְּגִרִים וְהֵם פִּנְגָּד ב' הַמְּדַרְגּוֹת שֶׁבְּגִרִים הָא' הוּא הַגֵּר שֶׁנּוֹלַד מִגֵּר וְגִירָתָהּ וְהָב' הַגֵּר עֲצָמוֹ שֶׁנְּתַגְדֵּר, וְשִׁנֵּי הַרְבּוּיִים פִּנְגָּד נְשִׂיָהם שֶׁבְּהַדְרָגָתָם, וְאוּלַי שֶׁלְזֶה דְּקִדְקֵן וְאֲמַר

תַּנָּא דְּתוֹרַת כְּהֵנִים הַגֵּר אֵלּוּ הַגֵּרִים וְלֹא אֲמַר זֶה גַר שֶׁנִּתְּבַחֵן לְב' הַמְּדַרְגּוֹת דְּגִרִים כְּאֲמַרו, וְא' הַגֵּר לְרִבּוּת נְשִׂי הַגֵּרִים פְּרוּשׁ מְרַבּוּי ה"א נִתְרַבּוּ נְשִׂיָהֶם, וְאֲמַר בְּתוֹכְכֶם לְרִבּוּת נְשִׂים וְעַבְדִּים כְּמָאֵר הַתַּנָּא פְּרוּשׁ נְשִׂים אֲזָרַחִיּוֹת וְעַבְדִּים שְׂדִינָם שׁוֹהָ לְנְשִׂים, וְלֹא תַקְשָׁה לְמָה הַצָּרִף לְרִבּוּתָם וְהֵלָּא קָל וְחִמְרַם מְגִרִים, וְאֵין לֹמֵר שֶׁהֵייתִי אוֹמַר כִּי לְצַד שֶׁהֵם גְּדוּלִים מַעֲרָף גַּר יַצְטָרֵף לֹמֵר כִּי גַם בְּהֵם יַפְעִיל הַכְּרַת כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ בְּטַעַם זְכָרוֹן יִשְׂרָאֵל, כִּי אַחַר שֶׁהִזְכָּרוּ זְכָרִי יִשְׂרָאֵל מְכָל שְׂכָן הַנְּשִׂים הֵנָּה אִם לֹא הִנֵּה רְבּוּי בְּתוֹכְכֶם שֶׁרְבָה בֵּה קָרָא נְשִׂי יִשְׂרָאֵל לֹא הֵינּוּ מְרַבִּים מָה' שֶׁל הַגֵּר ב' גִּירִים כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ, הִרִי לְפָנֵינוּ ו' רְבּוּיִים, וְאֲמַר אִישׁ אִישׁ ב' רְבּוּיִים אַחֲרֵים וְדַרְשׁ אוֹתָם תַּנָּא בְּתוֹרַת כְּהֵנִים וְאֲמַר לְהַבִּיא וְלַד יִשְׂרָאֵל הַבָּא מִן הַגֵּר וּמִן הַעֲבָד פְּרוּשׁ וְלַד יִשְׂרָאֵל שְׂשִׁישׁ בּוֹ זֵרַע יִשְׂרָאֵל וְכָא גַם כֵּן מִן הַגֵּר הוּא אוֹמְרוֹ מִן הַגֵּר, וְהַפְּנָה הִיא שְׂאֲבִיו יִשְׂרָאֵל וְאִמּוֹ גִּירָתָהּ אוֹ אֲבִיו גַּר וְאִמּוֹ יִשְׂרָאֵלִית, וְשִׁנֵּי הַמְּדַרְגּוֹת אֵלּוּ נִדְרָשִׁים מִכָּפָל אִישׁ אִישׁ: וְלֹא תַקְשָׁה לְמָה הַצָּרִף הַכְּתוּב לְרִבּוּת הַמְּדַרְגּוֹת אֵלּוּ אַחֲרֵי שֶׁכָּבֵר רַבָּה גַּר גְּמֹר כְּמוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ, כִּי אִם לֹא הִנֵּה רְבּוּי אִישׁ הֵינּוּ מְפָרְשִׁים דְּגִרִים הַאֲמֹרִים כְּבָאוּ מִיִּשְׂרָאֵל וְגִירָתָהּ אוֹ מִגֵּר וְיִשְׂרָאֵלִית. וְנִמְעַתָּה הַקְּדִים הַכְּתוּב הַמְּדַרְגּוֹת הַתְּשׁוּבִים שְׂבִיָּגִים שְׂשִׁישׁ בְּהֵן חֶלֶק יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כֵּן אֲמַר הַגֵּר הַגֵּר שֶׁכָּלֵן גִּרִים, הִרִי לְפָנֵיהֶם ח' רְבּוּיִים. וְאִם תַּאמַר גִּירָתָהּ הַבָּהּ מִיִּשְׂרָאֵל וְגַר מִנּוֹן, יֵשׁ לֹמֵר שֶׁאַחַר שֶׁנְּתַרְבָּה אֲפִלוּ גַר עֲצָמוֹ שֶׁנְּתַגְדֵּר פְּשִׁיטָא שְׂאִין לְהַסְחִית מִמֶּנּוּ גִירָתָהּ הַבָּהּ מִיִּשְׂרָאֵל וְגַר הֵגַם שֶׁהִיא נְקִבָה, וְלִדְרָךְ זֶה תַתְּחַלֵּף בְּכָל מְקוֹם שֶׁיְרִבָּה רְבּוּיִים כָּאֵלּוּ: **בְּנַפְשׁ וְגו'.** בְּתוֹרַת כְּהֵנִים דְּרָשׁוּ וְלֹא בְּצַבּוּר ע"כ. הַטַּעַם כִּי אֵין פֶּחַ בְּעוֹן זֶה לְהַכְרִית צַבּוּר. וְעֵין בְּמָה שֶׁפָּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה: **מִקִּרְבְּ עַמִּיה.** בְּתוֹרַת כְּהֵנִים דְּרָשׁוּ וְעַמָּה בְּשִׁלְם ע"כ. וְאֵין יְדוּעַ הַכּוֹנֵה בְּזָה, מֵמָה נִפְשָׁף אִם חִיבִים מִדִּין עֲרַב לְמָה יְהִיו פְּטוּרִים כֵּאֵן. וְאִם אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּמִי שֶׁחִיבֵם מִדִּין עֲרַב כְּגוֹן שְׂלָא יְדוּעַ אוֹ נֶאֱנָסוּ אֵין צָרִיף לֹמֵר. וְנִרְאָה כִּי יְכוֹן לֹמֵר כִּי כְּרִיתָת הַעֲנָף הֵרַע מֵהֵאִילָן מִשְׁבִּיחָה כְּפִדוּעַ, וְלָזֶה אֲמַר מִקִּרְבְּ עַמִּיה פְּרוּשׁ כְּדִי שְׂלָא יִזְיק עֲנָף הֵרַע לְגִצֵּר מִשְׁעִיו תַּבְּרָךְ יְכַרְתָּהוּ וְיִשְׂאָר עַמָּה בְּשִׁלְם:

(יא) **כִּי־נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְתִּיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשׁוֹתֵיכֶם כִּי־הֵדָם הוּא בְּנַפְשׁ יְכַפֵּר:**

כ"י"י < **כִּי נִפְשׁ הַבֶּשֶׂר • שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, בְּדָם הִיא תְלוּיָה, וְלִפְיָךְ נִתְתִּיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם; תִּבְא נֶפֶשׁ וְתִכַּפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ. אור החיים**

(יב) **עַל־כֵּן אֲמַרְתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהִגַּר הִגַּר בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם:**

כ"י"י < **כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם • לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים.**

(יג) **וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הִגַּר הִגַּר בְּתוֹכְךָ אֲשֶׁר יֵצֵד צִיד חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֹאכַל וְשִׁפְךָ אֶת־דָּמֹו וְכִסְהוּ בַעֲפָר:**

יג ויגבר גבר מן בני ישראל ומן גיזרין דיתגזרין די יצוד ציד או חיתא או עופא די מתאכל וישיוד ית דמה ויכספה בעפרא:

כ"י"י < **אֲשֶׁר יֵצֵד • (ת"כ. חולין פד) אֵין לִי אֱלָא צִיד, אַנְזִין וְתַרְנַגּוּלִין מִנֵּין? תְּלַמּוּד לומר: "צִיד", מִכָּל מְקוֹם. אִם כֵּן, לְמָה נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵצֵד"? שֶׁלֹּא יֹאכַל בֶּשֶׂר, אֱלָא בְהִזְמִנָּה זֹאת. אֲשֶׁר יֹאכַל • פָּרֵט לְטִמְאִים. אור החיים**

(יד) **כִּי־נִפְשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּם כָּל־בֶּשֶׂר לֹא תֹאכְלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא כָּל־אֲכָלְיוֹ יִכְרַת:**

יד ארי נפש כל בסרא דמה בנפשה הוא ואמרית לבני ישראל דם כל בסרא לא תיכלון ארי נפש כל בסרא דמה היא כל דיכלנה ישתיעי:

כ"י"י < **דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא • דָּמוֹ הוּא לוֹ בְּמִקּוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְלוּיָה בוֹ. כִּי־נִפְשׁ כָּל־בֶּשֶׂר דָּמוֹ הוּא • הַנֶּפֶשׁ הִיא הַדָּם. 'דָּם' ו'בֶּשֶׂר' לְשׁוֹן זָכַר. 'נֶפֶשׁ' לְשׁוֹן נִקְבָּה. אור החיים**

אור החיים על התורה - מהדורת ב"מ, אברמוביץ

לצודם אלא אם מתכונן לצוד טהורים ונודמנו עמקם טמאים, והוא מאמר הכתוב כאן אשר יצוד וגו' תנאי הוא הדבר שאין מתיר לו לצוד אלא אשר יאכל ולא אשר לא יאכל ואמר וכסוהו לצד שקדם מצוה אחרת שלא לצוד שלא יאכל יצדק לומר וכסוהו בתוספת ו', ואמר ושפך וגו' פרוש שאסור לאכלו כדרך שאמר במקום אחר (דברים י"ב כ"ד) לא תאכלנו על הארץ תשפכונו פנים, ולזה גמר אמר כאן ואמר כי נפש כל בשר וגומר ואמר וגו' הא למדת כי נתכונן במאמר ושפך לאסור אכילת דם חיה ועוף. ומצאתי אמר ג' מצות נאמרו כאן, א' לא יצוד טמאים לקנות מהם, ב' לא יאכל דם חיה ועוף, ג' מצות עשה לכסות דם חיה ועוף:

עוד נראה שרמז באומרו ושפך וקסוהו שאין צריך לכסות כל דמו אלא חלק בשפיכה וחלק בכסוי (חלין פ"ח):

(יד) **דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ. פְּרוּשׁ בְּמִקּוֹם נֶפֶשׁוֹ. וּבְנֵה נֶתַן טַעַם לְמָה צָרִיךְ לְכַסּוֹת דָּמוֹ, כִּי לְצַד שְׂדֵמָה הִיא נֶפֶשׁוֹ מִתְמוּסָר לְנֵהָ בּוֹ כְּבוֹד זֶה כְּדֶרֶךְ שְׂעוּהָ ה' לְקַבֵּר אֶדָם מֵת מִשׁוּם כְּבוֹדוֹ, וְטַעַם שֶׁלֹּא אָמַר כְּדֶרֶךְ שְׂאֵמֶר בְּהִמָּה נֶפֶשׁוֹ בְּדָמוֹ. אוֹלַי שֶׁבְּהִמָּה יֵשׁ לָהּ נֶפֶשׁ וְהִיא נִתְנוּנָה בְּדָם אֲבָל חִיָּה וְעוֹף אֵין לָהֶם נֶפֶשׁ כְּבִהְמָה**

על נפשותיכם נפש תחת נפש הרי כי הדם הוא הנפש. עוד יכונן הכתוב להזהיר על נפש בהמיה לכל המיתה, כי לא נתן ה' דם בהמות לנו אלא לכפר על נפשותינו, והוא אומרו נתתיו לכם על המזבח לשלל זולת סבה זו שאינו לנו במתנה לעשות כל אשר נחפץ עשות בו. ותמצא (סנהדרין ב'). שדין הריגת בהמה צריך שיהיה על פי בית דין של כ"ג כמשפט אדם שהשוה הכתוב משפטם למשפט אדם, ולא התרה בהמה לשחט אלא לצרכי בשרה כי תאונה נפש אדם לאכל בשר שפן גמר קונה עולמו והקנה לנו דכתיב (ראה י"ב כ') כי תאונה נפשך לאכל בשר בכל אות וגו':

(יג) **אֲשֶׁר יֵצֵד צִיד וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לֹא־יִהְיֶה עֲנִין צָרִיךְ הַכְּתוּב לְכַתֵּב כֵּן זֶה שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ לומר אֱלָא אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁחַט חִיָּה אוֹ וגו' או אֲשֶׁר יִשְׁפֹךְ דָּם וגו'. עוֹד אִם גּוֹרֵת הַדְּבָרִים הִיא מִצְוֹת הַכֹּסֵי הִיא לוֹ לומר יִכְסוּהוּ בַעֲפָר כִּי אוֹמְרוֹ וְכִסְהוּ מִשְׁמַע שְׂקָדְמָה מִצְוָה אַחֲרָת. וְנִרְאֶה כִּי בְּאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר יֵצֵד נִתְּנוּ לְאֶסֶר צִיד מִן טִמְאָה לְכַתְּחֵלָה, הַגֵּם שֶׁהִתְירוּ הַכְּתוּב בְּהִנָּאָה, וְכִמוֹ שֶׁהַעֲלִיתִי בְּסִפְרֵי פְּרִי תֹאֵר סִימָן קִי"ז כְּדַעַת רַמְבָּ"ם (מ"א פ"ח) שֶׁאֵין הַתְּרָה**

יא) **כִּי נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר וגו'. צָרִיךְ לְדַעַת נִתְּנוּ טַעַם לְמָה חוֹזֵר זֶה, וְלִפִּי מַה שֶּׁפָּרַשְׁתִּי לְמַעַלָּה הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁכְּתוּבָה שְׁנוֹתָן הַטַּעַם לְמָה תִּכְרַת נֶפֶשׁ הָאוֹכֵל, לְצַד שֶׁיֵּשׁ בְּדָם הַנֶּפֶשׁ וְהוּא נִתָּן בְּתוֹכוֹ נֶפֶשׁ הַבְּהִמָּה. אֱלָא שְׂעוּדִין יֵשׁ לָנוּ לְחַקֵּר לְמָה אָמַר נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר וְלֹא אָמַר כִּי הַנֶּפֶשׁ בְּדָם הוּא. וְנִרְאֶה שֶׁנִּתְחַכֵּם ה' לְהַשִּׁיב לְשׂוֹאֵל לְמָה לֹא אָסַר גַּם הַבֶּשֶׂר כִּי גַם בּוֹ הִיָּה חַיִּית הַבְּהִמָּה וְכִשְׂאֵדָם אוֹכְלוּ יָגַם הַפֶּגֶם בְּנַפְשׁוֹ, לְזֶה אָמַר וְכִי נֶפֶשׁ הַבְּהִמָּה הִיָּתָה בְּבֶשֶׂר, לֹא כֵן הוּא, לֹא הִיָּתָה אֱלָא בְּדָמוֹ שֶׁל בֶּשֶׂר וְהַדָּם הוּא מִחֵיהֶ הַבֶּשֶׂר. וְאֵין הַנֶּפֶשׁ בְּבֶשֶׂר כֵּל עֵקֶר כְּאוֹמְרוֹ נֶפֶשׁ הַבֶּשֶׂר בְּדָם הִיא הַנֶּפֶשׁ וְלֹא בְּבֶשֶׂר. וְתִכְוֶנָה זֶה הַכִּינָה ה' בְּתִכְוִנַת אֶדָם כִּי הָאָדָם הַתְּפֹשֵׁטוֹת חַיּוּנִיּוֹתוֹ הִיא גַּם בְּבֶשֶׂר וְגַם בַּעֲצָמוֹת, וְנִקְרָא בְּדַבְרֵיהֶם הַבְּלָא דְגִרְמֵי שְׁנַשְׂאָר אַחַר כְּמָה שְׁנִים בַּעֲצָמוֹת, וְלָזֶה אֵינָם נִרְקָבִים הַצְּדִיקִים, וְיֵשׁ רִשְׁעִים שֶׁנִּמְשְׁלוּ בְּכַהֲמוֹת וְהֵן הֵנָּה שְׂאֵינָם עוֹמְדִים בְּתַחֲיַת הַמֵּתִים לְצַד שֶׁיִּבְשׁוּ עֲצָמוֹתָם וְנִרְקָבוּ וְכִלְתָּה הַנֶּפֶשׁ וְהִלְכָה לָהּ כְּרוּחַ הַבְּהִמָּה:**

וְאֵנִי נִתְתִּיו וגו'. פְּרוּשׁ וְתַדַּע שֶׁהֵדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ שֶׁהִיא אֵנִי נִתְתִּיו לָכֶם וגו' לְכַפֵּר

(טו) וְכַל-נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל נֹבֵלָה וְטֶרְפָּה בְּאֶזְרַח וּבְגֵר
 וְכִכְם בְּגֵרָיו וְרֵחַץ בַּמַּיִם וְטִמְאָה עַד-הָעֶרֶב וְטָהָר:
 טו וְכַל אֲנָשׁ דֵּי יִיכּוֹל נֹבֵילָא וְתַבְרִיא
 בְּיַצִּיבָא וּבְגֵיזְרָא וְיַצְבַּע לְבוֹשׁוּהֵי וְיִסְחֵי
 בְּמַיָּא וְיֵהִי מְסַאֵב עַד רְמִישָׁא וְיִדְבִּי:

כ"ט"י אֲשֶׁר תֹּאכַל נֹבֵלָה וְטֶרְפָּה • בְּנִבְלַת עוֹף טְהוֹר דְּבַר הַכְּתוּב, שְׂאִין לָהּ טְמֵאָה אֲלֵא בְשִׁעָה שְׁנֹבְלַעַת בְּבֵית
 הַבְּלִיעִיה. וְלִמְדוּךְ כָּאן, שְׁמִטְמֵאָה בְּאִכְלִיתָהּ וְאִינָה מְטֵמֵאָה בְּמַגַּע, וְ"טֶרְפָּה" הֵאָמְרָה כָּאן, לֹא נִכְתְּבָה אֲלֵא לְדָרַשׁ.
 וְכֵן שְׁנִינוּ: יְכוּל תְּהֵא נֹבֵלַת עוֹף טְמֵא מְטֵמֵאָה בְּבֵית הַבְּלִיעִיה? תִּלְמוּד לומר "טֶרְפָּה" - מִי שֵׁישׁ בְּמִינוֹ טֶרְפָּה,
 יֵצֵא עוֹף טְמֵא, שְׂאִין בְּמִינוֹ טֶרְפָּה. אור החיים

(טז) וְאִם לֹא יִכְבֶּם וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֹץ וְנִשְׂא עֹנוּ: פ
 כ"ט"י וְנִשְׂא עֹנוּ • אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכְבֶּם לִמְקַדָּשׁ, חֵיב עַל טְמֵאָה זֶה כְּכֹל שְׂאֵר טְמֵאוֹת. וּבִשְׂרוּ לֹא יִרְחֹץ וְנִשְׂא
 עֹנוּ • עַל רְחִיצַת גּוֹפוֹ עֲנוּשׁ כְּרַת, וְעַל כְּבוֹס בְּגָדִים בְּמִלְקוֹת.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מהתקדשה כי אריה חיה טמאה נשר עוף טמא
 ויש לתקור זאת למה נמנע הנדמה מהתקבל
 בחינת התקדשה והטהרה כמו שקבל השור גם
 מניין נמשכה בחינת הטהרה לשאר חיות
 הטהורות אשר התיירה תורה איל וצבי וגו' דע
 כי יש הדרגות שאין לכלת המקבל לקבל
 בתגברת המשפיע בבחינתה בסוד טעם עני
 חכמי ישראל פירע ליודעי דעת בהתבוננות
 הצודק בשכל ההבחן ולזה לצד כי אריה נשר
 שלמשה באו בתגברת לא יוכלו לסבל שעור
 הנתקן והנשער אליהם בתכונת איכותם ולצד
 חסרון התקבלם השערת ההסתפקות מבחון
 הנרוב אשר בגן ה' לשעור העלחתם מהמקנה
 אליהם זו סבה למרחקם אשר צנה ה' לאיש
 ישראל לכל יקרב אליהם כי איש ישראל העלח
 בגנהו אלו בסוד אומרו (דברים ד') הדבקים
 בה' ושעור אשר הגיעו בבחינת אריה נשר
 כמוהו וכשעורו נסתפח בקצת מהחיות
 והעופות ועשה בהם שעור ההסתפקות והגם
 שלא בא איכותם אלא על ידי נשר כי הוא
 הנשפע ראשון זה הוא סוד (איוב י"ד) מי יתן
 טהור מטמא וגו' וכל זה עשאו יתברך לסבה
 הירועה סוד ה' ליראיו וכתון שכן אין תכונת
 התקדשה והטהרה המשמלשלת דבחינת הבהמה
 דומה לבחינת חיה ועוף כי בחינת שור יש
 דומה לו למעלה במקור התקדשה אשר ברא
 הבורא ותכן בו הנפש מה שאין בן בחינת חיה
 ועוף לצד שנספק דמות הנדמה למשפיע והנה
 הוא טמא לפניו דתיב (לעיל י"א י"ג) את
 הנשר ואת וגו' תש כחו ואין בו אלא החיניות
 שהוא דם טהר באמרו דלמו בנפשו וקמו
 שפרשנו דמו במקום נפשו וזלת תורים ובני
 יונה שידע אל עליון שגבר בהם החיניות
 ומתנגזים הם בין בהמה והעוף שמביאים מהם
 קרבן עולה וישא דוקא ויחיד דוקא ולא
 צבור וצריך פסוי כי עד גדר בהמה לא בא,
 כל זה כתבתי אם תפן ד' והמשכיל ישכיל
 דברי אליהם חיים:

ולא מחיה ועוף וזלת תורים ובני יונה, והנה
 לפי מה שפרשנו שחיה דמה היא הנפש עצמה
 מה שאין בן הבהמה כי יש נפש מלבד הדם
 והיא מרפכת בדם ואין דמה עצמו נפשה, לזה
 לא צנה ה' לכסות הדם אלא הדם שהוא עצמו
 נפש מה שאין בן הבהמה שאין הדם עצמו
 נפש כמו של חיה ועוף, והגם שגם בדם בהמה
 יש נפש בו, עם כל זה לא הדם עצמו נפש
 ואין פסוי אלא למרגש ולא להיולי הגם שיטנו
 והבן. וראיתי לתת לב משכיל מפני מה נשמנית
 ברית חיה מבהמה בבחינה זו:
 ונראה שהשעם הוא לפי מה שקדם לנו
 בהתבוננות משפלות השפעות הקיים
 והעמדת כל יש, כי האל הבורא ב"ה הוא חיות
 הכל והכין ועשה פעלות כדי שכל הווה גיענו
 ההסתפקות מן הצורך לקיומו, וחלק כל
 בריותיו לד' הדרגות והם אש רוח מים עפר,
 וכל אחת כלולה מהד'. וארבעה אלו תחלת
 הויתם היא העלמת מעיני כל בשר והיא רוחנית
 בתכלית הרוחניות והם ד' רגלי פסא כבודו
 יתברך ונשפעים מהם בכיציצא בהם ד' בריות
 אחרות נושאי הפסא פני אדם פני נשר פני
 אריה פני שור ונגנדם ד' מלאכים גבריאל
 רפאל מיכאל גוריאל אלו תכנה לאלו ומקבלין
 זה מזה ולעתים יש למטה מקבלין בבעלי
 חיים אדם שור נשר אריה אדם מין אנושי שור
 מין בהמה אריה מין חיה נשר מין עוף ונגנדם
 בדוממים עפר מים אש רוח וכל אחד כלול
 מארבעתם וגם בבחינת הנשמות שהם בריאה
 העליונה שבשעליונות אשר ברא ה' מאורות
 עליונות חלק ה' ברוף הוא כמו כן ומצאון
 בחינות וחסר הדין שכל נושא ונשא כולל כל
 זה וכל מדרגה משפעת ונשפעת ממדרגת פסא
 הכבוד שהיא למעלה מחיות הקדש עד מדרגת
 הדומם. ומעתה אבוא לראות הנשפעים
 הנדמים מהד' בחינות הנגלים דגמתם למעלה
 והנה יש לנו בחינת שור בהמה טהורה
 הנשפעת מדמות פני שור אכל חיה ועוף לא
 מצינו בנדמים נשפעים למטה מהמשפעים

אלא הדם הוא במקום הנפש, ולזה אינם
 באים על המזבח לכפר כבהמה וזלת תורים
 ובני יונה, וגם המה אין בדמם הנזה על
 המזבח אלא מצוי כשמולק:
 כי נפש כל בשר וגו'. פרוש לא לצד שהדם
 מכפר על המזבח הוא שאסרתי הדם שאז
 תחלק בין דם בהמה לדם חיה ועוף אלא
 טעם האסור הוא לצד כי נפש כל בשר וגו',
 ומעתה גם חיה ועוף בכלל:
 כל אכליו יפרת. כבר כתבתי למעלה טעם
 הפרת. וטעם אומרו אכליו לשון רבים
 ויפרת לשון יחיד, להעידך על פרושנו שהפרת
 הוא שיסתלק חיוביות המאיר בשרש נשמתו
 ונכרת השרש ההוא לזה אמר לשון יחיד.
 ואמר אכליו לשון רבים, לצד שהנפנים
 מהאכילה רבים המה, כי חיוביות הנדבק
 בשרש עליון יש תחתיו תכונות כדי שיוכל
 עמוד ביחד עם הגוף, כי הגוף הוא חמר גשם
 וברא ה' בו כח המניע והוא הנפש שתכונתה
 היא נוטה אל הגשם ויתאו למטעמותיו, ובראם
 ה' ב"ה בתכונתה זו כדי שיתמזג עם הגוף
 והוא מוכן לבחינת הנשמה לרוח, והרוח הוא
 מוכן לנשמה, והנשמה הוכנה להשרות שכניתו
 על הראים, ומעתה כשאדם אוכל הדם הרי
 לפניו אוכלין מרבים, הגוף, הנפש, הרוח,
 הנשמה, ובבחינת הענש שהוא הפרת אין נכרת
 אלא חוט הנשמה הקשורה למעלה ובהו בשו
 כל הענפים לזה אמר לשון רבים:
 עוד ירצה על דרך מה שאמרו ז"ל (תו"כ
 לעיל ג') כי הצבור אינו נכרתים בעון
 אכילת דם, לזה אמר אכליו לשון רבים ויפרת
 לשון יחיד לומר שהגם שיאכלו רבים אין פרת
 אלא ליחיד ולא לצבור:
 ונתתי אל לבי לדעת מה טעם יצו ה' לכסות
 דם חיה ועוף ולא דם בהמה, בשלמא
 דם הנזרק על המזבח הוד ותפארת לו מדם
 חיה ועוף אכל דם שחיטת חלין אשר הוא
 נופל וגלוי עינים למה תגור בהמה מחיה, ומה
 גם למה שמצינו שבחר לו ית קרבן מהבהמה

א ומליל יי עם משה למימר:

יח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כז"א אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֲנִי הוּא שְׁאִמְרָתִי בְּסִינַי (שמות ט): "אֲנִי ה'

אֱלֹהֵיךְ", וְקַבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קְבַלּוּ גְזֻרֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו שְׁסוּפֵן לְנִתְקַן בְּעֵרִיּוֹת בִּימֵי עֶזְרָא, לְפִיכָף בָּא עֲלֵיהֶם בְּגֻזְרָה: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם" – דָּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דָּעוּן לְהַפְרֵעַ וְנֶאֱמָן לְשֵׁלֵם שְׁכָר.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 83)

וְקַבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מַעֲתָה קְבַלּוּ גְזֻרֹתַי (רש"י יח, ב) יש לשאל, מה בין 'קבלת המלכות' ל'קבלת הגזרות'. ויש לומר, שקבלת המלכות חלה ביחס למצות שהדעת טובלת, וקבלת הגזרות כוללת גם מצות המנגדות לשכל. ואסור עריות מנגדים להגיון, שכן נשואין דורשים התאמה בין שני הצדדים, ומי מתאים יותר מאשר בן משפחה? לכן פותח הכתוב אסורים אלה ואומר: עד עתה קבלתם מלכותי, מעכשיו תקבלו גם גזרותי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 89)

רַבִּי אוֹמֵר . . שְׁסוּפֵן לְנִתְקַן בְּעֵרִיּוֹת בִּימֵי עֶזְרָא (רש"י יח, ב) בְּדֶרֶךְ הַפְּשֻׁט קָשָׁה לֹמַר שְׁכֻנַּת הַכֶּתוּב הִיא לְמֵאֲרַע שִׁיֵּאָרַע זְמַן רַב אַחֵר כִּף, וְכִדִּי לְתַרְץ קֶצֶת קָשִׁי זֶה אוֹמֵר רַש"י דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ. דְּהֵנָּה, רַבִּי סִדֵּר וְכַתֵּב אֶת הַמִּשְׁנָה, וְאַף שִׁדְּבָרִים שֶׁבֶּעַל פֶּה אֲסוּר לְאֱמֹן בְּכַתֵּב, הִתִּירוּ זֹאת מִשׁוּם "עַת לַעֲשׂוֹת לֵה" הַפְּרוּ תוֹרַתְךָ". הִרִי שְׂרָבִי מִפְּרֵשׁ פְּסוּק שְׁאִמְרָת דָּוִד עַל זְמַן כְּתִיבַת הַמִּשְׁנָה; וְאַף כֵּאֵן אֲזִיל לְשִׁטְיָתָהּ וּמְפָרֵשׁ שְׁכֻנַּת הַכֶּתוּב הִיא לְזְמַן עֶזְרָא. אוֹר הַחַיִּים

אוֹר הַחַיִּים עַל הַתּוֹרָה – מַהֲדוֹרַת בְּלוֹם. אַבְרָמֹוֹבִיץ

וְכִזָּה נְבוֹא אֶל הַבַּאִיר הַנֶּה הָאָדוֹן ה' צְבָאוֹת נִתְחַכֵּם בְּצִוּוֹת מִצְוָה זוֹ וְדָבָר נִגְדַּי יֵצֵר הַרַע, שִׁיאִמַר אִיךְ יְכוֹל אָנוּשׁ טְבַעִי לְמִשַׁל כְּתָאֲנוֹת אֲשֶׁר הִיא אֲנִסְתוֹ דְּבַר זֶה הוּא מְשַׁלֵּל מִהַדְרַת שִׁיחִיב ה' שְׁמִירָתוֹ לְכַל בְּהַשְׁוָאָה אֶלָּא לְאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יְכוֹלִין לַעֲמֹד וְיֵשׁ כַּח בְּרִצּוֹנָם לְשַׁלֵּל הַחֶפֶץ בְּזָה וְהֵם אֹתָם שְׁלֵא בָּאוּ לִידֵי מִכְחַן הַרְאוֹת וְהַחֹשֶׁב, בָּאֵלוֹ וְכִדּוּמָה דְּבַר הַכֶּתוּב אָבֵל בְּמִי שֶׁעָבְרוּ בְּחִינַת הַנְּזַפֵּר כְּפִי הַטְּבַע אִין אָדָם שְׁלֵיט בְּרוּחוֹ לְמַנַּע מִעֲצָמוֹ חֶשֶׁק הַמְּכַרְחִיחַ, וְעַל זֶה נִתְכַּוֵּן ה' בְּנֵעַם דְּבָרֵי אֱלֹהִים חַיִּים וְאִמַר כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לְשִׁבְתָּם פְּרוּשׁ הֵגַם שִׁיִּשְׁבְּתָם בְּמִקּוֹם שֶׁאֲנָשִׁיָּהּ בְּנֵי זְנוּנִים וְלֹא תִמְנַע מִכֶּם בְּחִינַת הַחֹשֶׁב לְצַד וְשִׁיבְתָם בִּינֵיהֶם כֹּל הַזְמַן הַהוּא כְּאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר לְשִׁבְתָם בַּה וְאִין לְשִׁיבָה אֶלָּא עֲפָבָה וְזֶה יִסּוּבֵב תְּגִבְרַת הַחֶפֶץ בְּכֶם אִף עַל פִּי כֵן אֲנִי מִצְוָה אֶתְכֶם שֶׁתַּעֲצָמוּ לְנִצָּחַת הַחֶשֶׁק לְכַל תַּעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיָהֶם, וְאִמַר עוֹד וְכַמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן וְגו' אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה וְגו' פְּרוּשׁ אִף עַל פִּי שֶׁאֲתֶם בָּאִים לְמִקּוֹם אֲשֶׁר שָׁם הַרְגִיעָה שִׁיבָה שֶׁל בְּחִינַת הַרַע הַזֶּה וְנִמְצָא בְּחִינַת הַחֹשֶׁב מִתְעַוְוֶרֶת אִף עַל פִּי כֵן מְחַיֵּב אֲנִי אֶתְכֶם לְכַלְתִּי עֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂיָהֶם. וְלְצַד שִׁיאִמַר אָדָם כִּי אִין מַעֲצוֹר בְּרוּחוֹ דְּבַר זֶה, לְכֵן הַקָּדִים ה' בְּתַחֲלַת דְּבָרוֹ הַטּוֹב וְאִמַר דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִמְרַתְּ אֲלֵיהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, כִּי הֵן אֶמַת בְּמִין אָנוּשִׁי וְזֹלַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁנוּ בְּטַעֲנָה זוֹ כִּי לֹא יִמְצָא בְּכַחוֹ לְמַנַּע עֵצֶם חֶשֶׁקוֹ מִמֶּנּוּ מִה שֶׁאִין כֵּן אֹתָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצַד הִיּוֹתִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהִיא הַשְּׁנָה אֱלֹהִית, בְּכַח הַאֱלֹהִי יִצְעַח כַּח הַטְּבַעִי גְּשִׁמִּי

מִהָאָדָם, וְהֵם מְרַחֵק הַרְגֵּשׁ רְאוֹת הַעֵינַן, וּמְרַחֵק בְּחִינַת הַחֹשֶׁב, וְאִם ב' אֵלוֹ לֹא יַעֲשֶׂה אִין אָדָם שְׁלֵיט בְּרוּחַ זֶה לְכַלּוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, כִּי כֹל שְׁלֵא תִהְיֶה לוֹ הַרְחַקַת הַרְגֵּשׁ הַרְאוֹת דְּבַר הֵגַם שִׁיִּרְחִיק בְּחִינַת הַחֹשֶׁב לֹא יִשְׁלַט בְּעֲצָמוֹ לְכַלּוֹת מִמֶּנּוּ הַכְּרַח הַחֶשֶׁק. וְצָא וְלִמַּד (קַדוּשִׁין פ"א). כְּמַעֲשֵׂה שֶׁל רַב עַמְרָם רַבֵּן שֶׁל חֲסִידִים שֶׁהֵגַם הִיּוֹתוֹ מְשַׁלֵּל מִבְּחִינַת הַחֹשֶׁב נִתְנַצַּח מִבְּחִינַת הַרְאוֹת, גַּם כְּמַעֲשֵׂה רַבִּי מִתְיָא כֵּן חֲרַשׁ (יְלִקוּט שְׁמַעוֹנִי פְּרָשַׁת וַיְחִי) שֶׁבַחַר לְסַמּוֹת עֵינָיו לְמַחֲוֹשׁ הַכְּרַחָה אֲשֶׁר מִהֵם תְּבוֹא בְּדָבָר הַרַע הֵגַם שֶׁהִיָּה מְשַׁלֵּל מִבְּחִינַת הַחֹשֶׁב כְּאֲשֶׁר מַעֲשִׂיו מוֹכִיחֹת. גַּם אִם יִשְׁלַל מִבְּחִינַת הַרְאוֹת אִם לֹא יִרְחִיק בְּחִינַת הַחֹשֶׁב, מִחֻשְׁבוֹתָיו וְחִיבּוֹ לְבַקֵּשׁ וְלִהְתַּלַּחֵת אַחַר הַמַּעֲשֵׂה. וְצָא וְלִמַּד מִמַּעֲשֵׂה שְׁהוּבָא בְּש"ס (ע"ז כ"ב): בְּאוֹתוֹ גּוֹי שֶׁקָּנָה יֵרֶךְ בְּשֵׁר וְחַטַּט בּוֹ כְּדִי וְכּוֹ, וְכַעַל וְכּוֹ ע"כ. וְזֶהוּ יְהִיָּה תּוֹלַת הַחֹשֶׁב הַכְּרַחָתוֹ עֲשׂוֹת מִבְּלִי בְּחִינַת הַרְאוֹת. נִמְצָאָת אוֹמֵר שֶׁבְּאֶחָד מֵהֶב' תִּהְיֶה מְשַׁלֵּל מִהָאָדָם שְׁלֵיטָה בְּעֲצָמוֹ דְּבַר זֶה וְאִין צְרִיךְ לֹמַר בְּהַצְמַד ב' דְּבָרִים רְאוֹת וְחֹשֶׁב הֵן הָאָדָם חָלוּשׁ כְּנִגְדַּת תְּאוֹתוֹ, וְאִין צְרִיךְ לֹמַר אִם יִשְׁלַח יָדוֹ וְכַאֲבֵל מַעֲט מִן הַרַע הַזֶּה הֵנָּה הוּא מְסוּר בִּיד תְּאוֹתוֹ. מַעֲתָה תְּחַבְּלוֹת הָאָדָם לְהַצְרִיף מִלְחָמָה נִגְדַּת בְּחִינָה זוֹ הִיא בְּשִׁלְיַת מִמֶּנּוּ ב' דְּבָרִים וְכִזָּה תִּהְיֶה נִרְכַּבַת בְּאָדָם תְּכֻנָּה לְכַל יִתְלַחֵת אַחַר זֶה וְיִשְׁלַט הַרְצוֹן בְּחֶפֶץ הַטְּבַעִי וְהוּא טַעַם אֶמְרָם ז"ל (בְּרַכּוֹת ל"ד): בְּמִקּוֹם שֶׁבְּעֲלִי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים אִין צְדִיקִים גְּמוּרִים יְכוֹלִין לַעֲמֹד, כִּי הַצְדִיקִים גְּמוּרִים תְּכֻנַּת רְצוֹנָם נּוֹצַחַת הַחֶפֶץ מִבְּלִי צְרִיף הַתַּעֲצָמוֹת מִה שֶׁאִין כֵּן בְּעֲלִי תְּשׁוּבָה:

נֶפֶשׁ, לְכַלֵּל כֹּל הַמְּתַרְבִּים לְמַעֲלָה (פְּסוּק י') ח' הַדְּרָגוֹת כְּמוֹ שֶׁפְּרָשְׁנוּ, וְהַזְכִּיר ב' הַדְּרָגוֹת כְּלָלִיּוֹת אֶרֶץ וְגַר, וְדַקְדַּק לֹמַר בְּאֶרֶץ וּבְגַר, פְּרוּשׁ כֹּל שֶׁנִּכְלָל בְּאֶרֶץ וְכֹל שֶׁנִּכְלָל בְּגַר: (ב) דְּבַר וְאִמְרַת וְגו' כְּמַעֲשֵׂה וְגו'. צְרִיף לְדַעַת לְמַה כְּפַל לֹמַר דְּבַר וְאִמְרַת עוֹד מִה חֲדַשׁ בְּמַאֲמַר זֶה אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְכִי עַד עַתָּה לֹא יָדָעוּ זֶה. וְעוֹד מִה הִיא פְּנוּת בְּמִצְוֹת כְּמַעֲשֵׂה וְגו' אִם אִין יָדוּעַ מִה הַמַּעֲשֵׂה שֶׁעָלִיו תְּבוֹא הַמַּצְוָה, וְכִמּוֹ כֵּן מַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן. וְרַז"ל אִמְרו (תו"כ) שֶׁהִקִּישׁ מַעֲשֵׂה מִצְרַיִם לְמַעֲשֵׂה כְּנַעַן וְלְדְּבָרֵיהֶם ז"ל קָשָׁה לְמַה כְּפַל הַמַּצְוָה, וְאִם לְהַשְׁמִיעֵנוּ בָּא שְׁמַעֲשֵׂה ב' הַרְשָׁעִים שׁוּה, מִה צְרִף לְתוֹרָה הַלְוִדִיעֵנוּ דְּבַר זֶה, עוֹד צְרִיף לְדַעַת לְמַה צֵּין אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאוֹמְרוֹ אֲשֶׁר לְשִׁבְתָם בַּה וְכִי יֵשׁ אֶרֶץ מִצְרַיִם אַחֲרַי. עוֹד צֵּין אֶרֶץ כְּנַעַן וְאִמַר אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא וְגו' שֶׁנִּרְאָה שֶׁיֵּשׁ אַחֲרַי וְלֹא יָדָעוּ זֹלַת זֶה, וְלוֹ יְהִיָּה שֶׁתִּהְיֶה אֶרֶץ כְּנַעַן אַחֲרַי כִּיִּן שְׁאִינָה יָדוּעָה מִזֵּין יְהִי מַעֲשֵׂה נּוֹדָעִים לְצִוּוֹת עֲלֵיהֶם:

וְנִרְאָה כִּי לְפִי מִה שֶׁהַסְמִיךְ לְמַצְוָה זוֹ מִצְוֹת הַעֲרִיּוֹת, גַּם מִמָּה שֶׁאִמַר בְּסוֹף הַפְּרָשָׁה (פְּסוּק כ"ד) אֵל תִּשְׁמָאוּ בְּכָל אֶלֶה וְגו' כִּי בְּכָל אֶלֶה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם הַדְּבָרִים מוֹכִיחִים וּמְגִידִים כִּי מַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ כְּנַעַן הוּא מַעֲשֵׂה עֲרִיּוֹת וְכִזָּה נְבוֹא לְפָרֵשׁ הַכֶּתוּב עַל נְכוּן. הֵנָּה יָדוּעַ הוּא כִּי כֹל מִצְוֹת אֲשֶׁר צָוָה ה' לְעַם קְדוּשׁוֹ הֵם מִצְוֹת שִׁיכוּל הָאָדָם לַעֲמֹד בָּהֶם וְיִטָּה עֲצָמוֹ אֶל הַרְצוֹן לְעַשׂוֹתָם, זֹלַת מִצְוֹת פְּרִישַׁת הַעֲרִיּוֹת הוּא דְּבַר שֶׁנִּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם מִחֲמַדְתָּן וְאוֹנְסוֹתוֹ עֲלֵיהֶם לְעַשׂוֹתָם, זֹלַת בְּהַתְעַצְמוֹת הַרְחַקַת ב' דְּבָרִים

(ג) **בְּמַעֲשֵׂה אֲרִיץ-מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִשְׁבְּתֶם-בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ**
וּבְמַעֲשֵׂה אֲרִיץ-כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא
תַעֲשׂוּ וּבַחֲקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ:

כ"ט"א **בְּמַעֲשֵׂה אֲרִיץ-מִצְרַיִם** • (כ"ח) מגיד שְׂמַעְשֵׂיהֶם שֶׁל מִצְרַיִים וְשֶׁל כְּנַעֲנִים מְקַלְקְלִים מִכָּל הָאֲמוֹת, וְאוֹתוֹ מְקוֹם שִׁישְׁבוּ בוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַלְקַל מִן הַכָּל. **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה** • מגיד שְׂאוֹתָן עִמָּיִן שֶׁכָּבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל, מְקַלְקְלִים יוֹתֵר מִכָּלֶם (כ"ח). **וּבַחֲקֵיתֶהֶם לֹא תִלְכוּ** • מה הַנִּיחַ הַכְּתוּב שֶׁלֹּא אָמַר? אֵלֶּא אֵלּוֹ נִימוּסוֹת שֶׁלָּהֶן, דְּבָרִים הַחֲקוּקִין לָהֶם, כַּגּוֹן טִרְטִיאוֹת וְאַצְטִדְיאוֹת. רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר: אֵלּוֹ דְרָכֵי הָאֲמֹרִי שֶׁמָּנו חֲכָמִים.

(ד) **אֶת-מִשְׁפַּטֵּי תַעֲשׂוּ וְאֶת-חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ לְלִבְתּוֹ בָּהֶם**
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כ"ט"ב **אֶת-מִשְׁפַּטֵּי תַעֲשׂוּ** • אֵלּוֹ דְבָרִים הָאֲמֹרִים בְּתוֹרָה בְּמִשְׁפָּט, שְׂאֵלוֹ לֹא נֶאֱמָרוּ, הֵיוּ כְּדַאי לְאֶמְרָן. **וְאֶת-חֻקֵּי תִשְׁמְרוּ** • דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, שִׁיצַר הֵרַע מְשִׁיב עַלֵיָהֶם: 'לְמָה לָּנוּ לְשִׁמְרָן? וְאֲמוֹת הַעוֹלָם מְשִׁיבִין עַלֵיָהֶן,

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ונתערב טוב ורע בכל אכל תמצא חלק מהרע, ולזה צוה ה' על ערלת האילנות, ולזה גדל עם החשה מוץ ותבן וסבין הנזרקים, והגדילנו ה' מפמה דברים אשר שלט בהם חלק הרע לכל שקץ נפש הנבחרת, ולזה כשאדם אוכל דבר המתיר כאלו נהנה מאור העליון ממאורי אור תורה אלא שנגשם לצד הצלחת סודי ארץ שצריכים מוון כפי הנחתם והרפכתם, וזהו אומר ותורתך בתוך מעי בנה גבר חפצו ותשוקתו לעשות רצונו: תבדוק פי אין רע בקרבו המסיר חפץ הערב לנפש:

נחזור לענין שבאנו עליו פי בחינת החושב בדבר עונה תגביר החפץ ותשליטנו ברצון ולא ישג הנצחון החפץ אלא ונקא באמצעות הרחיקת הדבר מדעתו ומחשבתו לכל ראות הפעור ולא יחשב בו, אבל אם ענינו ביטוי בדבר הנה הוא מסתפן, וכמעשה דוד המלך עליו השלום (שי"ב י"א) כשנסכב הדבר וראה מה שראה נתעורר לבו שהיה חלל ועשה מעשיו, ואפלו תחלת המחשבה בדבר זה תגרם תגברת והולדת טבעיות החפץ ותגברתו, ולזה נתחכם חכם החכמים שלמה המלך עליו השלום ואמר (משלי א') בני אם פתוח חסאים פרוש בחינת החטא אל תאבה פרוש לא תכנס עם פתויך בטוען ונטען, פי אריכות הרגשת החושב אפלו לבחינת השלל תפסיל הגברת החפץ ותהפך הרצון אליה, ומצות ה' ברה באה על הדבר בבחינת דבור ואמירה, דבור לומר גזרת מלך היא דבר שלטון, אמירה לשון מענה רף ולשון רוקמות לצד שהם ישנם במדרגה זו ולאמר עליהם אני ה' אלהיכם ליחד שמו ותבדוק עליהם. גם מעלה גדולה היא לשומר ברייתו, והיא הדריגה שאין למעלה ממנה לזה: אמר ואמרת:

בהם. והוא מה שדקדק לומר חפצתי פי אפס חפץ המרגשות, וזהו אומר במקום אחר (שם ק"ט) ולבי חלל בקרבי, ואומר ותורתך בתוך מעי פרוש לרב חשק עבודת הקדש עד שפמרגיש בלומדו תורת ה' כאלו אוכל וממלא בני מעיו ממוון טבעי:

עוד אולי שנתפנן להודיע הקדמה אחת ששמעתיה משם הרב הקדוש מהר"י לוריא זצוק"ל (שער הגלגולים י"ט) והוא פי לפעמים תהפוף האדם וישתנה מטוב לרע בטבעו ומגוון לא ידע מאיזה סבה והוא עצמו? תמה איך נהפף בדעתו, ואמר פי זה יסובב לצד שלפעמים יאכל אדם מאכל שיש בו חלק מחלקי הרע או יש בו נפש רעה מהגלגולים לסבת תחלואיהם וכאשר תכנס הנפש הרעה או ניצוץ הרע בקרבו תשהו מטוב לרע ותגבר בו בחינת הרע מעתה השומר עצמו ממאכלות הרעות יתגבר החפץ בו בדברים הנוגעים לנפש, והוא אומר לעשות רצונו אלהי חפצתי וזה היה לי להיות תורתך בתוך מעי:

ולהשפילך במשמעות אומר ותורתך בתוך מעי. דע פי כל הצומח בין בדברים הכרחיים לחיית הנפש בין בדברים הסגליים בעולם בין בדברים שהם תענוגי אדם שרש הכל והוויו הוא מהתורה אשר היא אם הכל וכשם שבתורה פשט רמז דרש סוד פן מאכלים של עולם הזה, ועין בפרוש שיר השירים (ראשון) לציון פסוק הביאני אל בית היין) שחודשתי, וכשם שבפעשבים יש דברים סגליים וטבעיים פן יש בתורה מצוות סגליות וכו', והקדמה זו גדולה ויקרת הערך, וכתבתי ראשי פרקים להבין אומר ותורתך בתוך מעי פי כל האכל אשר יאכל יסוד חייתו שבה נהנה וגדל הוא מיניקת הקדשה שהיא התורה. ומעת פגם אדם הראשון

פי הצורה תשלט בחמר כשיספים איש ישראל להתדבק בה' אלהו ישלט בטבעו, והוא כמאמר ז"ל (ב"ר פל"ד) שאמר, הצדיקים לבם מסור בגדם והרשעים הם מסורים ביד לבם. הפונה בזה פי החפץ והחשק ישנו בלב האדם והרצון הוא במחו וזהם ב' מדרגות שנתן האדון בבני אדם וכשתזדמן לאדם דבר ערוה הלב חומדה ואין גמר בחמוד זה ויכול הרצון התלוי במח למנוע החפץ ולא יעשנו הגם שיחמד, ולא תמצא בבני אדם שמקבלים תענית הגם שהחפץ יתגבר בהם לאכל יבוא הרצון וימנענו וכן על זה הדבר, וצדיקים תמיד מתנהגים כסדר זה ולבם מסור בגדם שהגם שיתאוו תאוה בלבם יבחר השכל שהיא הנשמה ואם ישנו באזהרה מה' או מקללי התעוב ישלל הרצון בו וימנע החפץ הגם שישנו, אבל הרשעים הם מסורים ביד לבם לכל אשר יבוא החפץ בלב לא ימנעו הרצון, ואולי פי אין להם נשמה או שכבר פגמוה ונקנעת היא לפני הרוח שבלב, ולכן אמר ה' פי אני ה' אלהיכם פרוש להיות שבחינת הנשמה בה ה' משרה אור שכינתו באדם בסוד (תהלים ע"ח ס') אהל שכן באדם ומצד זה יש פח באדם לנצח החפץ לפני הרצון:

והוא מה שנתפנן לומר דוד המלך עליו השלום במה שאמר (שם מ') לעשות רצונו אלהי חפצתי ותורתך בתוך מעי, הפונה היא שמרב דברותו באדון האדונים יתבדך שמו לעד עד שגם הלב נתהפך לעשות כמעשה הנשמה, שבה החפץ בו והתאוה לעשות רצונו יתבדך, שאינו מהפת החפצים דברים המתקיים מהקדשה וצריכים למנועם בשלילות הרצון, אלא שמעצמו חפץ ברצונו יתבדך לשנא דברים אשר הלב חפץ וחושק

שיעור יומי ליום חמישי י' ניסן ושנים מקרא ואחד תרגום - יח - פרשת אחרי-מות
בגון: אכילת חזיר ולבישת שעטנז וטהרת מי חטאת, לכך נאמר: "אני ה'", גזרתי עליכם, אי אתם
רשאים להפטור! . ללכת בהם. אל תפטור מתוכם, שלא תאמר: למדתי חכמת ישראל, אלף ואלמד חכמת
האמות. אור החיים

(ה) ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני יהוה: ם
ה ותשרון ית קימי וית דיני די יעבד יתהון
אנשא ויחי בהון לחיי עלמא אנא יי:

כ"ט ושמרתם את חקתי. לרבות שאר דקדוקי הפרשה, שלא פרט הכתוב בהם (ח"ט). דבר אחר: לתן שמירה
ועשיה לחקים, ושמירה ועשיה למשפטים, לפי שלא נתן אלא עשיה למשפטים ושמירה לחקים. וחי בהם.
לעולם הבא, שאם תאמר בעולם הזה, והלא סופו הוא מת! . אני ה'. נאמן לשלם שכר. אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י"ה, ודבר ידוע הוא כי הקב"ה הוא שמו ושמו הוא בסוד אומרו (זכריה י"ד) ה' אחד ושמו אחד. הראת לדעת כי בעשות המצוה נעשה האדם מרובה לשכינה ומתהלך ה' בתוכו, וזהו אומרו ללכת בהם, ותור ופרש מי הוא ההולך בהם ואמר אני ה' וכאלו אמר ללכת אני ה' בהם, והוא סוד (שמות כ"ה ח') ושכנתי בתכם. וכפי זה ירצה אומרו בהם כפשטה, כי בעשיית המצוה נעשית ההנהגה ללכת בה, וזהו סוד אומרו (כ"ו י"ב) והתהלכתי בתוכם, (דברים ד' ד') ואתם הדברים בה' אלהיכם:

(ה) ושמרתם וגו'. צריך לדעת למה כפל לומר דברים עצמם שאמר בסמוך, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין ע"ד). שאמרו וחי בהם ולא שימות בהם שאם אנסוהו לעבר על אחת ממצות ה' יעבר ולא יהרג. ואמרו עוד כי על ג' עברות חוב אדם להרג ולא יעבר והם עבודה זרה גלוי עריות שפיכות דמים. מעשה אמר פסוק ראשון סמוך למצות עריות ולא התנה הפתוב אשר יעשה וגו' וחי בהם, ואמר פסוק ב' לצוות על שאר המצות ואמר וחי בהם לזכור ולומר שבמצות שנאמרו בפסוק שלפנינו שלא אמר וחי בהם יהרג ואל יעבר:

עוד נראה בהעיר עוד למה שנה הפתוב בב' פתובים, בראשון אמר אני ה' אלהיכם, ובפסוק ב' אמר אני ה'. אכן כנגד ב' בנים דברה תורה אחד העושה מיראה ואחד העושה מאהבה, וכבר נתבאר הדברים במקומות אחרים (סוטה ל"א) כי העושה מיראה שכוון לאלף דור והעושה מאהבה שכוון כפול לאלפים. והנה מן הנמנע שישגי המשיג בחינת האהבה עד שמתקדים לו בחינת היראה בסוד (תהלים קי"ח) זה השער לה, ואשר על כן אמר הפתוב כנגד בחינת היראה את משפטי וגו' אני ה' אלהיכם, דקדק להזכיר בחינת הדין שהוא רמוז בשם אלהים להעירך במי הפתוב מדבר, ואחר כך צוה לגדר ב' לעשות מאהבה, ולזה אמר אני ה' ולא הזכיר שם אלהות לומר שתהיה השמירה לצד אהבת

שאמר הנביא (יחזקאל ל"ג) צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו וגו', שאם יהיה צדיק כל ימיו וירשיע לבסוף הרי זה הפסיד זכותו ולא ילך עמו ביום לכתו לעולם העליון, לזה צוה ה' ואמר ללכת בהם פרוש שיתמיד במעשים הטובים ושמירות החקים כדי שילך בהם ביום נסעו ודרך כל הארץ:
עוד ירצה שלא יקנה האדם לשכר מצות בעולם הזה, על דרך אומרו היום לעשותם ולמחר לקבל שכרם (ערובין כ"ב) שכל מה שיעשה לא יחבר לאלל עולמו בחייו אלא ילך לפניו צדקו לחיזות בנצח ה':

עוד ירצה על דרך אומרו כי נר מצוה ותורה אור, כי עולם העליון רחוק במהלך ובעלות נפש אדם מעולם זה לעולם העליון אם הוא רשע ודרך רשעים באפלה, ובלכת אדם כשר מצות ותורה שבידו מאירים לו כאומרו (תהלים קי"ט) נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי, שהפננה הוא להיות כי יש בנר מה שאין באור ויש באור מה שאין בנר, כי הנר יש בו בחינה גדולה מהאור כשיהיה קרוב ולזה אמרו רז"ל (פסחים ב') שבידית החמץ צריכה בלילה לאור הנר שהנר יפה לבדיקה להכניסה בחורין ובסדקין ומה שאין בן באור. ויש באור בחינה גדולה מהנר שרואה למרחוק מה שאין בן בנר, לזה אמר דוד כי מצוות ה' יש באורם ב' בחינות הנזכרות, בחינת הנר בקרוב וזהו אומרו נר לרגלי שהוא בקרוב, ובחינת האור למרחוק והוא אומרו ואור לנתיבותי. וזהו אומרו כאן ללכת בהם פרוש באורם ילך שאם לא בן בתשבה לך ולא ידע כמה יקבל רחמנא לצלן:

עוד ירצה על דרך מה שאמר התנא האלהי רבי שמעון בר יוחאי ע"ה (זהר ח"א ק"ע:) כי רמ"ח אברי האדם וש"ס גידיו הם כנגד מצות עשה ולא תעשה, ובעשות האדם מצוה באותו איבר שנעשית המצוה שורה בו שם הנו"ה יתברך, כי המצוה היא אותיות שם הנו"ה חצנים מגולה והוא סוד עלמא דאתגליא וחצנים מקפה סוד עלמא דאתפטיא כי אותיות מ"צ בא"ת ב"ש הם

(ד) את משפטי תעשו וגו'. קשה אחר שאין מדבר אלא בפריצות העריות מה החקים והמשפטים אשר צוה ה' אלהינו אותנו גם מה היא פנותו באומרו ללכת בהם. גם צריך לדעת למה חזר פעם ב' לומר אני ה' אלהיכם: ונראה לפרש לפי מה שכתבנו בסמוך שהמחשבה בעריות תגדיל החפץ ותמעט בניית הרצון, חש הכתוב שיאמר האדם להתרחק מכל וכל מפרט זה ויבטל מצות פריה ורביה ומצות היבום וכדומה ויהיה פרוש ממין זה לחלוטין שאמרו רז"ל (סנה"ג ב'): איבר קטן יש באדם משיעור רעב מרעיבו שבע, לזה צוה ה' ואמר את משפטי תעשו שהם ממין עצמו שאסרתי לך אני מחייבך לעשות, ואף על פי כן את חקותי תשמרו שהם העריות שאסר. או יאמר כי באמצעות שמירת העריות ימצאו הנכנה בנפשותם לקים מצות עשה כאומרו משפטי תעשו ושמירת כל הלאוין כאומרו חקותי תשמרו, מה שאין בן אם יתעבי מעשיו בדרך ההוא תחלה נפשו בתחלואי השמאה ולא יקם אחת מהנה, פי טמאת חטא זה משרה טמאה על כל איברי האדם וכוונתו, וכיון שכן כל הלאוין לא ימנע מהן כי בכל איבר טמאתו בו. וכן מצות עשה, והגם שיעשה לפעמים איזו מצוה אינה מצוה כי לא יתראה בה הבורא ותברך שמו, על דרך אומרו (תהלים נ') ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי וגו', כי אין חפץ לה' בהם אלא במצוה הנעשית בקדושה. ואמרו ללכת בהם יכון לומר לדרבננו כמין חמר, כי כאשר יהיה האדם טהור וקדוש מהמעוב יוליד בטבעו לקים המצות תמיד, על דרך אומרו (שם קי"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל ערמך ודרשו רז"ל (ויק"ר פל"ה) שרגליו של דוד מעצמם היו הולכות לבית המדרש לצד ההרגל והחפץ הנחבך, לזה אמר ללכת בהם פרוש שבעצמו ללך בהם בטבעו עושה דברים שהטבע עושה לצד שיעקרו וגופו הכל עומד במקום טהור:

עוד יכון באומרו ללכת בהם על דרך מה

♦ יום שישי י"א ניסן ♦

(א) **אִישׁ אִישׁ אֶל-כָּל-שְׂאֵר בְּשׂוֹרוֹ לֹא תִקְרְבוּ לַגְּלוֹת עֲרוֹהַ**
אֲנִי יְהוָה: ׀

כז"י < לא תקרבו • להזהיר הנקבה בזכר, לכך נאמר לשון רבים. > אני ה' • נאמן לשלם שָׂכָר.

(י) **עֲרוֹת אֲבִיךָ וְעֲרוֹת אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא**
תִּגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ׀

כז"י < עֲרוֹת אֲבִיךָ • (סנהדרין נד) זו אשת אביך. או אינו אלא כמשמעו? נאמר כאן: "עֲרוֹת אֲבִיךָ", ונאמר להלן (לקמן) כ: "עֲרוֹת אֲבִיו גִּלְיָה". מה להלן אשת אביו, אף כאן אשת אביו. וְעֲרוֹת אִמְךָ • להביא אמו שאינה אשת אביו.

(ח) **עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אֲבִיךָ הוּא: ׀**
 כז"י < עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ • לרבות לאחר מיתה.

(ט) **עֲרוֹת אַחֹותֶיךָ בַת־אֲבִיךָ או בַת־אִמְךָ מוֹלֶדֶת בֵּית או**
מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ׀

כז"י < בַת־אֲבִיךָ • אף בת אנוסה כמשמעו. מוֹלֶדֶת בֵּית או מוֹלֶדֶת חוּץ • בין שנולדה מאותה שאומרים לו לאביך: קים את אמה, ובין שאומרים לו: הוצא את אמה, כגון: ממזרת או נתינה.

(י) **עֲרוֹת בַּת־בְּנֶיךָ או בַת־בְּתוּלָתְךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ כִּי עֲרוֹתֶיהָ**
הֵנָּה: ׀

כז"י < עֲרוֹת בַּת־בְּנֶיךָ וְגו' • (יבמות יז) כבתו מאנוסתו הכתוב מדבר. ובתו ובת בתו מאשתו אנו למדין מ"עֲרוֹת אִשָּׁה ובתה" שנאמר בהן "לא תגלה", בין שהיא ממנו, בין שהיא מאיש אחר. עֲרוֹת בַּת־בְּנֶיךָ • קל וחומר לבתך, אלא לפי שאין מזהירין מן הדין, למדוה מגזרה שוה (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח) >

(יא) **עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ אַחֹותֶיךָ הוּא**
לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶיהָ: ׀

כז"י < עֲרוֹת בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ • למד שאינו חיב על אחותו משפחה ונקרית, לכך נאמר: בַּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ, בְּרֵאשִׁיָה לַקְדוּשִׁין >

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאֵפְלוּ גוֹי וְעוֹסֵק בַּתוֹרָה שְׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל דְּכַתִּיב אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחֵי וְגו' כְּהֵנִים לְיוֹמֵי יִשְׂרָאֵלִים לֹא נִאֶמַר אֲלֵא הָאָדָם ע"כ. פְּרוֹשׁ לְצַד שֶׁהִקְשָׁה לְרַבִּי יִרְמְיָהוּ יְתוֹר הָאָדָם, עוֹד הִקְשָׁה לוֹ לְמָה דִּבֶּר הַכְּתוּב בְּלִשׁוֹן נִסְתָּר שֶׁהִנֵּה לוֹ לוֹמַר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ אוֹתָם כְּדָרְךָ שֶׁהִתְחִיל לְדַבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם וְגו' לְנוֹכַח, וּמִכַּח זֶה דָּרַשׁ שְׁנַתְּפוֹן לְמִי שֶׁלֹּא הִנֵּה שָׁם בְּאוֹתוֹ מִצָּב שְׂאִינוֹ לֹא כְּהֵן וְלֹא לְוִי וְלֹא יִשְׂרָאֵל וְכִי זֶה הָיוּ אוֹמְרֵי זֶה גוֹי. וְהַתּוֹסֵפוֹת ז"ל הִקְשׂוּ מִכְּבָרְתָּא (ב"מ ק"ד) שֶׁדָּרַשׁ ר"ש פְּסוּק (יְחִזְקֵאל ל"ד) אָדָם אוֹתָם קְרוִיִם אָדָם וְכו'. וְאֶמְרֵנוּ שֶׁיֵּשׁ לְחַלֵּק

וְחֵי בְּהֵם. וְלִדְרָךְ זֶה יִתְבָּאֵר גַּם כֵּן מִה שֶׁאֶמַר בְּפֶרֶשׁת (עֲקֵב י"א י"ד) הִנֵּה אִם שָׁמַע שֶׁאֶמַר וְנִתְמִי מִטֵּר אֶרְצֶכֶם וְגו', פְּרוֹשׁ לְצַד שֶׁשָׁם נִאֶמַר לְאַהֲבָה אֵת ה' וְגו' לְזֶה הוֹדִיעַ כִּי מִצִּוְהָ זוֹ יֵשׁ לָהּ שָׂכָר גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה וְרֵאוי הוּא לְהִנּוֹת כִּבּוּד עוֹלָמוֹת. וְהַגֵּם שֶׁאֶמְרוּ ז"ל (קְדוּשִׁין ל"ט:) שֶׁכָּר מִצְוֹת בְּהָאֵי עֲלֵמָא לְכָא, זֶה יִשְׁנֵן בְּהַטְבָּה זו, וְרֵמֵז עוֹלָם הָעֲלִיּוֹן בְּמָה שֶׁאֶמַר וְנִתְמִי בַתּוֹסֵף נְא"ו בַּתְּחִלַּת יַעֲוֵד הַשָּׂכָר לוֹמַר אֵין זֶה אֲלֵא תוֹסֵפֶת עַל הַנְּעֻלָּם הַמְשַׁכֵּל הַנְּצָחִי: הָאָדָם וְגו'. בְּמִסְכַּת שֶׁבַת וְזֶה לְשׁוֹנָם (ב"ק ל"ח. ע"ג.) אֶמַר רַבִּי יִרְמְיָהוּ מִנְּפוֹן

הַטּוֹב וְהַחֲפוֹץ וְהַרְצוּן פֶּעַל בּוֹ לַעֲשׂוֹת מֵאֶמַר קוֹנֵו הַחֲבִיב מֵאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ הַגֵּם שֶׁלֹּא הִנֵּה עָנַשׁ לְעוֹבֵר. וְאֶמַר וְחֵי בְּהֵם פְּרוֹשׁ כִּי אָדָם שְׁעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יִשְׁנֵן גַּם בְּטוֹב עוֹלָם הַזֶּה יְתֵר עַל הַגְּמוּל הַקְּבוּעַ לוֹ בְּעוֹלָם הַנְּצָחִי. וְאוֹלִי כִּי לְזֶה רֵמֵז בְּאוֹמְרוֹ וְחֵי בַתּוֹסֵפֶת וְא"ו לְהַעֲרִיךְ שֶׁזֶה נוֹסֵף עַל שָׂכָר אַחַר שֶׁהוּא שָׂכָר הַנְּעֻלָּם, מִה שֶׁאֵין כֵּן גֵּדֵר הָרֵאשׁוֹן שְׁעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה שְׂאִין לוֹ אֲלֵא לְעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן כְּאוֹמְרוֹ לְלַכַּת בְּהֵם לְעוֹלָם הָעֲלִיּוֹן, אֲבָל גֵּדֵר זֶה וְחֵי בְּהֵם פְּרוֹשׁ לֹא לְעִתִּיד לְבַד שֶׁאֵם כֵּן הִנֵּה לוֹ לוֹמַר וְיִחְיֶה אֲלֵא מֵעַתַּת טַעְמוֹ טַעַם הַמִּצְוֹת בְּעֶרְךָ זֶה

(יב) עֲרוֹת אַחוֹת-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה שְׂאֵר אָבִיךָ הוּא: ׀

יב עֲרוֹת אַחַת אָבוֹךְ לֹא תִגְלִי קְרִיבַת אָבוֹךְ
היא:

(יג) עֲרוֹת אַחוֹת-אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי-שְׂאֵר אִמְךָ הוּא: ׀

יג עֲרוֹת אַחַת אִמְךָ לֹא תִגְלִי אַרְי קְרִיבַת
אִמְךָ היא:

(יד) עֲרוֹת אַחֵי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל-אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב
דִּדְרָתְךָ הוּא: ׀

יד עֲרוֹת אַח אָבוֹךְ לֹא תִגְלִי לְאִמְתָּהּ לֹא
תִקְרַב אִמְתּוֹ אַח אָבוֹךְ היא:

כז"י < עֲרוֹת אַחֵי-אָבִיךָ לֹא תִגְלֶה • ומה היא עֲרוֹתוֹ? "אֶל-אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב".

(טו) עֲרוֹת כִּלְתָנְךָ לֹא תִגְלֶה אִשֶׁת בְּנֶךְ הוּא לֹא תִגְלֶה
עֲרוֹתָהּ: ׀

טו עֲרוֹת כִּלְתָנְךָ לֹא תִגְלִי אִמְתּוֹ בְּרַךְ היא לֹא
תִגְלִי עֲרוֹתָהּ:

כז"י < אִשֶׁת בְּנֶךְ הוּא • לֹא אִמְרָתִי אֶלָּא בְּשִׁישׁ לְבִנְךָ אִישׁוֹת בָּהּ, פָּרַט לְאַנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנִכְרִית (סנהדרין עה) •

(טז) עֲרוֹת אִשֶׁת-אָחִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אָחִיךָ הוּא: ׀

טז עֲרוֹת אִמְתּוֹ אַחוֹךְ לֹא תִגְלִי עֲרוֹת אַחוֹךְ
היא:

(יז) עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא תִגְלֶה אֶת-בִּתְּכֹנָה וְאֶת-בִּתְּ
בִּתָּהּ לֹא תִקַּח לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ שְׂאֵרָה הִנֵּה זְמָה הוּא:

יז עֲרוֹת אִמְתָּהּ וּבִתָּהּ לֹא תִגְלִי יָת בֵּת בְּרָהּ
וְיָת בֵּת בִּרְתֶּיהָ לֹא תִסַּב לְגִלְאָה עֲרוֹתֶיהָ
קְרִיבָן אִינִין עֲצַת חֲטָאִין היא:

כז"י < עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּהּ • (בבב"ב ז) לֹא אָסַר הַפְּתוּב אֶלָּא עַל-יְדֵי נְשׂוּאֵי הָרְאוּשׁוּנָה, לְכַף נְאֻמָּר: "לֹא תִקַּח", לְשׁוֹן
קִיחָה, וְכֵן לְעִנְיָן הַעֲנִשׁ: "אֲשֶׁר יִקַּח אֶת-אִשָּׁה וְאֶת-אִמָּהּ" (לקמן ט), לְשׁוֹן קִיחָה, אֲכַל אֲנִס אִשָּׁה, מִתָּר לְשֵׁא בִּתָּהּ •
שְׂאֵרָה הִנֵּה • קְרוּבוֹת זו לְזוֹ • זְמָה • עֲצָה, כְּתַרְגוּמוֹ: "עֲצַת חֲטָאִין", שְׂיִצְרָךְ יוֹעֲצֶךְ לְחֻטָּא.

(יח) וְאִשָּׁה אֶל-אִחֶתָּהּ לֹא תִקַּח לְצֹרֵר לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ
עָלֶיהָ בְּחִיָּה:

יח וְאִמְתָּהּ עִם אִחֶתָּהּ לֹא תִסַּב לְאֶעְקָא
לְגִלְאָה עֲרוֹתֶיהָ עֲלֶיהָ בְּחִיָּה:

כז"י < אֶל-אִחֶתָּהּ • (קידושין ג) שְׂתִיבִין כְּאִחֶת. לְצֹרֵר • לְשׁוֹן צָרָה, לְעֲשׂוֹת אֵת זו צָרָה לְזוֹ • בְּחִיָּה • לְמַדְךָ שְׂאֵם גְּרִשָּׁה
לֹא יִשָּׂא אֵת אִחֶתָּהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּחִיָּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 144)

וְאִשָּׁה אֶל אִחֶתָּהּ לֹא תִקַּח לְצֹרֵר (יח, יח) "בְּכֹאן יִפְרַשׁ הַפְּתוּב טַעַם הָאִסוּר . . . הֵן רְאוּיוֹת שְׂתִיבִינָה אוֹהֲבוֹת זו אֵת זו, לֹא
שְׂתִיבִינָה צְרוּת" (רמב"ן), "וְלָכֵן לֹא אָסְרָה זולָתִי בְּחִי אִחֶתָּה" (ספורנו). וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שְׂמַטְעַם זֶה הָאִסוּר הוּא - לְפִי דֶרֶךְ
הַפְּשֻׁט - גַּם בְּבִנְיָנָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁכֵּן הִדִּין גַּם לְפִי דֶרֶךְ הַהֲלָכָה (ראה רמ"ה סנהדרין נח, א).

(יט) וְאֶל-אִשָּׁה בְּנִדַת טְמֵאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגִלּוֹת עֲרוֹתֶיהָ:

יט וְאִמְתָּהּ בְּרַחוּק סוּבְתָהּ לֹא תִקְרַב
לְגִלְאָה עֲרוֹתֶיהָ:

(כ) וְאֶל-אִשֶׁת עַמִּיתְךָ לֹא-תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזוֹרַע לְטְמֵאָה
בָּהּ:

כ כּוֹבֵאִתָּה חֲבֵרְךָ לֹא תִתֵּן שְׂכָבְתְךָ לְזוֹרַע
לְאִסְמָאָבָה בָּהּ:

(כא) וּמִזֶּרְעֶךָ לֹא-תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ וְלֹא תַחֲלַל אֶת-שֵׁם
אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה:

כא וּמִבְּנֵיךָ לֹא תִתֵּן לְאֶעְבָּרָא לְמַלְךְ וְלֹא
תַחֲלִל יָת שְׂמָא דְאֱלֹהֶיךָ אֲנָא יְיָ:

כז"י < לְמַלְךְ • עֲבוֹדַת אֱלִילִים היא שְׂשֻׁמָה 'מַלְךְ', וְזוֹ היא עֲבוֹדַתָּהּ, שְׂמוּסָר בְּנוֹ לְכַפְרִים, (סנהדרין טד) וְעוֹשִׂין שְׂתִי
מְדוּרוֹת גְּדוּלוֹת וּמַעֲבִירִין אֵת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׂתֵי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ. לֹא-תִתֵּן • זוֹ היא מְסִירָתוֹ לְכַפְרִים. לְהַעֲבִיר
לְמַלְךְ • זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ.

♦ שבת קודש י"ב ניסן ♦

(כב) וְאֶת-זִכְרָהּ לֹא תִשְׁכַּח מִשְׁכַּבֵּי אִשָּׁה תוֹעֵבָה הִוא:

כב ועם זכורא לא תשכוב משכבי אתתא תועבתא היא:

(כג) וּבְכָל-בְּהֵמָה לֹא-תִתֵּן שִׁכְבֹּתֶיךָ לְטַמְאָה־בָּהּ וְאִשָּׁה לֹא-תַעֲמֹד לְפָנֶיהָ לְרַבְעָה תִּבֵּל הִוא:

כג ובכל בעירא לא תתן שכבתך לאסתאבא בה ואתתא לא תקום קדם בעירא למשלט בה תבלא היא:

כז"י תבל הוא • לשון קדש וערוה ונאוף, וכן: "ואפי על-תבליתם" (ישעיה י כה). דבר אחר: "תבל הוא", לשון בלילה וערוב זרע אדם זרע בהמה.

(כד) אֶל-הַטְּמֵאוֹ בְּכָל-אֵלֶּה פִּי בְּכָל-אֵלֶּה נִטְמָאוּ הַגּוֹיִם

כד לא תסתאבון בכל אליו ארי בכל אליו אסתאבו עממיא די אנא מגלי מן קדמיכון:

אשר-אני משלח מפניכם: אור החיים

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אדם, וכפי זה אות ה"א שבהאדם הוא רבוי הגוי שגם הוא יקרא אדם כשעוסק בתורה, ואין אות ה"א כאן מעקר השם והכן:

כד) אל הטמאו בכל אלה. אמרו ז"ל (תו"כ) בין בכלן בין במקצתן. פרוש אפלו במקצתן, וכאלו אמר אל הטמאו באחת מכל אלה. וצריך לדעת למה דבר הכתוב בסדר זה שהיה לו לומר אל הטמאו באחת מכל אלה כדי שלא יהיה מקום לטעות. עוד קשה מה שגמר אמר כי בכל אלה נטמאו הגוים והגוים אין לנו מקום לומר שלא נטמאו אלא באחת שהשטוף בזמה ירו בכל. גם משמעות בכל אלה נטמאו, גייד שבכלן נטמאו ומעתה מהטעם נשמע אל הדבר אשר צוה עליו שהכונה היא אל הטמאו בכלן:

ונראה לפרש בהשפיל על דבר אמת למה לא גלה ה' בתורה הדרגות המצוות וסגלתם, ואדרבה בא שלמה המלך עליו השלום ואמר (משלי ה') ארח חיים פן תפלט וענו אחריו רז"ל (אבות פ"ב מ"א) שאין לנו לומר מצוה זו גדולה וזו קטנה שאין אתה יודע וכו', והוכיחו (דבר פ"ו, ירושלמי פאה פ"א ה"א) ממה שקבע ה' שכן שוה לגדולה שבגדולות עם קטנה שבקטנות, ועל כן אני דן שהסבא נותנת שיש מצות ודאי גדולות ביותר ולמה סתם ה' הדבר:

ונראה כי לצד שיש צורך במצוות הקטנות כבגדולות שקל מצוה ומצוה סגלתה בפני עצמה, ומה בכך אם שכרה מעט בין ששכרה הוי דבר שאינו בנמצא כשכרה הגדולה, וכל המצוות צריכות לתקוני הנפש, לזה צוה ה' קטן בסדרנה אחת כדי שיעשו ישראל כלם פחדו. והוא מאמר שלמה (קהלת ט') כל אשר תמצא דרך לעשות בכחך עשה: עוד נראה טעם אחר כי לצד שיש מצוות שסגלתם להאריך ימים בעולם הזה, ויש

שסגלתם עשר, ויש שסגלתם בניס, וכן על זה הדרך וחס ה' כשיתגלה הדבר כל אחד ילך וישתדל במה שחפץ ויבמה שצריך ולא ישתדלו בשאר מצוות כפי צרכן, לזה סתם הדברים ובהן ישתדל האדם בכלן כדי שתבוא לידו גם מצוה שסגלתה דבר הצריך לו, ובהן יש טעם למה שאנו רואים במה בני אדם רעים לשמים ולבריות ובתיהם שלום מפחד מלאים כל טוב, כי אפשר שבא לידם מצוה שסגלתה הצלחת עולם הזה, ואין העברות שעושים מונעים סגלת המצוה והצלחתה, וכל זה בבחינת מצות עשה. ובמצות לא תעשה יהיה הדבר כן, יש עברות שפרענותם לעולם הבא, ויש שפרעונם יסורין באריכות הזמן, ויש שפרעונם ברחמנות, ויש בכל כן אכזריות, וכל המצא במה רשעים שעברו על הפריות ולא נכרתו הגם שעמדו בתקף הרשע עד שעברו זמן הפריתה, אלא ודאי שיש שמשתלם עליה בעולם הזה ויש שמשתלם עליה לעולם הבא. ודבר ידוע הוא שיותר יפעיל הפחד בלב בני אדם מוסר המשתלם בעולם הזה להיותו נגלה מענש הנסתר:

וכבר קדם לנו כי ה' ב"ה יקפיד אפלו על ברואי הקרובים אליו לכל יבדו דבר שאינו על קו העצק, ואפלו דברים שנראים כשקר, וצא ולמד מאמר רבי עקיבא לחבריו (תגינה י"ד): כשתגיעו לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים, ומכאן נקיש לכוף נבחר לשון צדיק הוא ה' אלהינו מקור האמת כי יקפיד לכל יכתב בתורה אלא דברים המבטלים במדת אמת:

וכזה נבוא אל ומהו, והוא כי לצד שענש זה של הקאת הארץ יושביה אינו אלא על פרט אחד מהתועבות האמורים בפרשה כאשר אבאר בסמוך אבל שאר התועבות יש

להם ענש אחר כאשר שפט אל חי תמים דעים כפי בחינת התעוב, ולזה נשכח לצוות את עמו רצה להודיעם כי יש בתועבות אשר הוזכרו עליהם תעוב אחד אשר יסובב שתקיא אותם הארץ, ולא רצה ה' לגלותו כדי שלפחדו ישמרו עצמם מכלם יחד כמו שכתבנו שיותר ירעיד ענש הנגלה מענש הנסתר, וזה שעור הדברים אל הטמאו בכל אלה פרוש באחד מכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם ונטמאו הארץ ואפקד עונה פרוש אחד הוא הגורם ואותו פקדתי על העיר ותקיא את יושביה הא למדת שעל עון אחד קאה הארץ אותם, אם כן תתחייב לומר כי מאמר אל הטמאו בכל אלה הוא באחד מכל אלה כיון שעל אחד היה הענש ואין אתה יודע מי הוא. ואמר עוד ושמרתם וגו' ולא תעשו מכל התועבת וגו' כי את כל וגו' עשו, נתפנן הכתוב בזה להודיעם שכל התועבת עשו אנשי הארץ ואין אחת בכל התועבת שלא עשו אותם, והמכונן בזה כדי שייכנסו כלם בגדר המחוש, כי כל שלא עשו אותה אנשי הארץ אין בה פחד ההקאה מן הארץ, לזה הצריך לומר כי כל וגו'. ודבר זה דומה לכלי מים שהקיא בו נחש כל הכלים שייכנסו בגדר ספק כלי זה אדם נרעד מגשת אליו, וכמו כן הדבר הזה. והגם שהענין הגורם ההקאה הוא אחד ותועבות אשר יצוה ה' רבים הם. דבר זה דין קבוע יש לו שאדם הוא פושט עצמו להתעבי, ודין לוקח יש לו ולא דין פורש, וכמו שהארכתי בזה בחבורי על יורה דעה (פרי תאר סימן ק"י) וכתב שכן כל הקבוע כמצוה ומצוה. ואחר שהפחידים בענש נגלה חזר ואמר כי כל אשר יעשה וגו' פרוש שגם על כל שאר התועבות יש ענש חמור להקרת הנפש אלא שאחת מהם גורמת ענש הנגלה:

כה וְאֶסְתָּאֲבֹת אֶרְעָא וְאֶסְעָרִית חוֹבָה עֲלֶיהָ וְרוֹקִינַת אֶרְעָא יֵת יְהֻבָּהּ :

כו כּוֹתְשֵׁרוֹן אֶתּוֹן יֵת קִנְמֵי וְיֵת דִּינֵי וְלֹא תַעֲבֹדוּן מִכָּל תּוֹעֵבְתָא הָאֲלִין נְצִיבָא וְגִינְרָא דִּיתְגִּירוֹן בִּינִיכוֹן :

כז כּוֹאֲרֵי יֵת כָּל תּוֹעֵבְתָא הָאֲלִין עֲבֹדוּ אֲנַשֵּׁי אֶרְעָא דִּי קְדַמִּיכוֹן וְאֶסְתָּאֲבֹת אֶרְעָא :

כח וְלֹא תְרוֹקֵן אֶרְעָא יֵתְכוֹן בְּסַאֲבִיכוֹן יֵתָּהּ כְּמָא דְרוֹקִינַת יֵת עֲמִמְיָא דִּי קְדַמִּיכוֹן :

כט «וְלֹא-תִקְיָא הָאֶרֶץ אֶתְכֶם • מִשָּׁל לְבָן מֶלֶךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דְבַר מְאוּס שָׁאִין עוֹמֵד בְּמַעֲיֹ אֵלֶּא מְקִיאוֹ, כִּף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקַמֶּת עוֹבְרֵי עֲבָרָה. וְתַרְגּוּמוֹ: «וְלֹא תְרוֹקֵן, לְשׁוֹן רְקוֹן, מְרִיקָה עֲצָמָה מֵהֶם. אור החיים

כט כּוֹאֲרֵי כָּל דִּי נְעֻבַד מִכָּל תּוֹעֵבְתָא הָאֲלִין וְיִשְׁתַּיְצוֹן נְפִשְׁתָּא דִּיעֲבֹדוֹן מִגּוֹ עֲמַהוֹן :

ל וְתִשְׁרֹן יֵת מִשְׁרַת מִימְרֵי בְדִיל דְּלֹא לְמַעֲבַד מִנִּימוּסֵי תּוֹעֵבְתָא דְאֶתְעֲבָדָא קְדַמִּיכוֹן וְלֹא תַסְתָּאֲבוֹן בְּהוֹן אֲנָא יֵי אֲלֶהְכוֹן: פ פ פ

(כה) וְתִטְמָא הָאֶרֶץ וְאֶפְקַד עוֹנָהּ עֲלֶיהָ וְתִקָּא הָאֶרֶץ אֶת־יִשְׁבִּיהָ: אור החיים

(כו) וְשִׁמְרַתֶּם אֹתָם אֶת־חֻקְתִּי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי וְלֹא תַעֲשׂוּ מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֲזוּרֹחַ וְהַגֵּר וְהַגֵּר בְּתוֹכְכֶם: אור החיים

(כז) כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עָשׂוּ אֲנַשְׁי־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֵיכֶם וְתִטְמָא הָאֶרֶץ:

(כח) וְלֹא־תִקְיָא הָאֶרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמְאֲכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֵיכֶם:

כט «וְלֹא־תִקְיָא הָאֶרֶץ אֶתְכֶם • מִשָּׁל לְבָן מֶלֶךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דְבַר מְאוּס שָׁאִין עוֹמֵד בְּמַעֲיֹ אֵלֶּא מְקִיאוֹ, כִּף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָה מְקַמֶּת עוֹבְרֵי עֲבָרָה. וְתַרְגּוּמוֹ: «וְלֹא תְרוֹקֵן, לְשׁוֹן רְקוֹן, מְרִיקָה עֲצָמָה מֵהֶם. אור החיים

(כט) כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וְנִבְרָתוֹ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשׂוֹת מִקְרֵב עִמָּם:

כט «הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשׂוֹת • הַזְכָּר וְהַנְּקֵבָה בְּמִשְׁמַע.

(ל) וְשִׁמְרַתֶּם אֶת־מִשְׁמְרֹתַי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת מַחֲקוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לְפָנֵיכֶם וְלֹא תַטְמְאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

גר זה הגר, הגר לרבות נשי הגרים וכו' ע"כ, טעם שהצריך הכתוב לפרט כל פרטים אלו, לבל טעו מתבת אתם ותאמר שבא למעט איזה פרט מהפרטים הרשומים תלמוד לומר וכו' :

עוד נראה כי נתפסו הכתוב הודיע שאם ישראל והגרים ישמרו כל החקים והמשפטים אין כח במעשה הגוים הגם שימעבו מעשיהם להקיא הארץ יושביה, ודוקא קדם שנכנסו ישראל לארץ הוא שקאה הארץ הגוים על מעשה התעוב אבל אחר כניסת ישראל לארץ אין הדבר תלוי אלא בישראל והגר, ולזה פרט אותם שמעשיהם יסוכבו למעט הגוים:

ותמצא שאמר הכתוב (שמות כ"ג ל"ג) לא ישובו בארץ פן יחטיאו אתך לי, וכתב רמב"ם וסמ"ק שגוי שלא קבל עליו ז' מצות אסור לדור בארץ ישראל מטעם פן יחטיאו וגו', הא למדת שאם לא היה טעם פן יחטיאו הגם שלא קבל עליו ז' מצות ויתעב מעשיו אין לחוש להקאת הארץ בשבילם:

כח וְלֹא תִקְיָא וְגו' כַּאֲשֶׁר קָאָה וְגו'. לא הספיק מה שאמר למעלה ותקיא הארץ,

ושמרתם נראה כי מצוה זו באה להזהיר על החקים והמשפטים שלא יהיו מתבטלים מכל המצוות עליהם, והכונה שלא יאמר אדם שאין לו להקפיד אלא שלא יתבטלו המצוות על ידו אבל אם יתבטלו מהזולת אין לו לחוש, לזה אמר ושמרתם את חקתי וגו' פרוש שלא יתבטלו מכל המצוות עליהם, ולצד כי מצוה זו אינה אלא על הגדולים לזה אמר אתם דבר לנכח עם משה ובית דינו, כי על בתי דיני ישראל לפקח עין לבל תתבטל מצוה אחת ממצוות התורה מבני ברית. ותבורת פהנים אמרו ז"ל ושמרתם אתם אתם נאים שומרים אותם שאתם פתחתם אותם, וכן הוא אומר (שה"ש ד') גן נעול אחתי כלה גל נעול מען חתום ע"כ, פרוש כאן קרב ה' אזהרת העריות אל טבע הרגיל, ואמר להם כי מצוה זו של שמירת העריות אינו דבר חדש וזו בענין ישראל שהרי הם מצד עצמם קדם שנצטוו היו פרושים מן העריות דכתיב גן נעול אחתי כלה, והוא מה שרמזו באמרו אתם פרוש מה שאתם שמרתם כבר מעצמכם:

כח וְלֹא תִקְיָא וְגו' כַּאֲשֶׁר קָאָה וְגו'. לא הספיק מה שאמר למעלה ותקיא הארץ, ארצה, האזרח לרבות נשי אנרחים, והנה דרך דרש: ושמרתם אתם. טעם אומרם תבת אתם ולא הספיק במה שדבר להם לנוכח

כה) וְתִטְמָא הָאֶרֶץ וְגו'. הכונה הוא על דרך מה שאמרו ז"ל (זהר ח"ג נ"ג:) כי במעשה ישראל יתנהו הרוחניות אם לטוב אם לרע, והוא אומנם (אבות פ"ד מ"א) העושה מצוה אחת וכו' והעובר עברה אחת, וזהו שרמזו כאן באמרו ואפקד עונה עליה, על דרך אומרו (ירמיה ב') תסינך רעתך, כי מפעלת הרע יתנהו השטיגור אשר ישלם לאיש כמעשהו. ואז"ל (תמר דבורה פ"א) כי משלום הדין הוא כל מלאך מחבל שנבא מכל עברה בא ומשתלם מעושהו עד שכלה באמצעות פעלת היסורין כי הוא מתמעט והולך וכשכלה כח פועל הרע הוא נאבד, וישפט ה' דבר זה בצדק כדי שישתלם כל אחד כפי מעשיו בכונן מפלא, כי כפי כח הנעשה במעשה הרע יהיה בנבא, והוא מאמר הכתוב כאן באמרו ואפקד עונה לשון מנוי שמנחה העון עצמו על עושהו. ואמרו לשון יחיד כבו פרשתי למעלה. עוד נראה לומר כפי דרכנו שאפשר שאין השטיגורים משתלמים יחד אלא בזה אחר זה, לזה אמר לשון יחיד, וזה דרך דרש: כח) וְלֹא תִקְיָא וְגו' כַּאֲשֶׁר קָאָה וְגו'. לא הספיק מה שאמר למעלה ותקיא הארץ,

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי • לְהִזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כָּף • וְלֹא תִטְמְאוּ בָהֶם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • הָא אִם תִּטְמְאוּ אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסְלִים מֵאַחֲרַי, וּמֵה הַנְּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְבִים כְּלִיָּה? לְכָף נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם":

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 100)

וְאַתֶּם נִפְסְלִים מֵאַחֲרַי, וּמֵה הַנְּאָה יֵשׁ לִי בְכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְבִים כְּלִיָּה (רש"י יח, ל) וְשִׁי כְּתַב לְעִיל "דְּעוּ מִי גִזְרַי עֲלֵיכֶם, דִּין לְהַפְרַע וְנֶאֱמַן לְשִׁלְמֵ שְׁכָר". נִפְסְלִים (מְבַדְלִים) - הוּא הַנְּגוּד שֶׁל "מִי גִזְרַי", כִּי הַעֲבָדָה שֶׁהָ גִזְרַי עֲלֵינוּ גִזְרוֹת מוֹכִיחָה שֶׁהוּא קְרוֹב לָנוּ וּמִתְעַשֵּׂק אִתָּנוּ. הַנְּאָה - הַנְּגוּד שֶׁל שְׁכָר, שְׁמוֹרָה עַל הַנְּאָה מֵעֲבֹדַת יִשְׂרָאֵל. כְּלִיָּה - הַנְּגוּד שֶׁל פְּרַעוֹן, שְׁמוֹרָה עַל קֶשֶׁר בֵּין ה' לְיִשְׂרָאֵל ("רַק אֶתְכֶם יִדְעֵתִי . . . עַל כֵּן אֶפְקֹד . . . אֶת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם"); כֶּאֱשֶׁר מִתְבַטֵּל קֶשֶׁר זֶה, שֶׁהוּא חֲיִינוּ, הַתּוֹצֵאָה הִיא כְּלִיָּה ר"ל. אור החיים

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. עד"ו סימן. חסלת פרשת אחרי

"אין אומרים הפטרת "וערבה" רק כשחל ערב פסח בשבת קודש. אבל ביחידות אומרים ב' ההפטרות. וכן בשבת ראש חודש וכהאי גוונא.

רשימות היומן/ עמ' שצו, מב' ניסן תרח"צ, פאריז:

הפטרת שבת הגדול לשמו"ת מלאכי פרק ג

וְעֵרְבָה לַיהוָה מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בִּימֵי עוֹלָם וּבְשָׁנִים קְדֻמְנוֹת: ה וְקִרְבְּתִי אֵלֵיכֶם לְמִשְׁפַּטִּי וְהִיִּיתִי עַד מְמַהֵר בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאָפִים וּבְנִשְׁבָּעִים לְשִׁקֵּר וּבְעֲשָׂקֵי שְׂכַר־שְׂכִיר אֲלֻמְנָה וְיָתוֹם וּמִטִּיגֵל וְלֹא יִרְאוּנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וּפִי אֲנִי יְהוָה לֹא שָׁנִיתִי וְאַתֶּם בְּגִי־עֵקֶב לֹא כָלִיתֶם: וּלְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סֵרֶתֶם מִחֻקֵּי וְלֹא שִׁמְרֶתֶם שׁוּבוּ אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֵלֵיכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְאַמְרֶתֶם בְּמֵה נָשׁוּב: ה הִיקְבַּע אָדָם אֱלֹהִים כִּי אַתֶּם קִבְּעִים אִתִּי וְאַמְרֶתֶם בְּמֵה קִבְּעוּדָה הַמַּעֲשֵׂר וְהַתְרוּמָה: ט בְּמֵאֲרָה אַתֶּם נֹאֲרִים וְאַתֶּם קִבְּעִים הַגּוֹי כָּלוֹ: י הִבִּיאוּ אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֵׂר אֶל־בֵּית הָאוֹצֵר וְיִהְיֶה טָרֵף בְּבֵיתִי וּבְחֲנוּנֵי נֹא בְּזֹאת אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אִם־לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֶת אַרְבֹּת הַשָּׁמַיִם וְהִרִיקְתִּי לָכֶם בְּרֵכָה עַד־בַּלְיַדִּי: יא וְגַעַרְתִּי לָכֶם בְּאֹכֵל וְלֹא־יִשְׁחַת לָכֶם אֶת־פְּרֵי הָאֲדָמָה וְלֹא־תִשְׁבַּל לָכֶם הַגֶּפֶן בְּשֹׂדֶה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב וְאֲשֶׁרוּ אֶתְכֶם כַּל־הַגּוֹיִם כִּי־תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֶפְץ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יג חֲזְקוּ עָלַי דְּבַרְיֶכֶם אָמַר יְהוָה וְאַמְרֶתֶם מֵה־נִּדְבַרְנוּ עֲלֵיךְ: יד אֲמַרְתֶּם שׁוּא עֲבַד אֱלֹהִים וּמֵה־זָבַע כִּי שִׁמְרָנוּ מִשְׁמֶרְתּוֹ וְכִי הִלְכְנוּ קְדֻרָנִית מִפְּנֵי יְהוָה צְבָאוֹת: טו וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאֻשְׁרִים יָדִים גַּם־נִבְנְנוּ עֲשֵׂי רִשְׁעָה גַם בְּחַנּוּ אֱלֹהִים וַיִּמְלְטוּ: טז אֲזוּ נִדְבַרוּ יִרְאֵי יְהוָה אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיִּקְשַׁב יְהוָה וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זְכוֹרֹן לְפָנָיו לִירְאֵי יְהוָה וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ: יז וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לְיוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה סִגְלָה וְחִמְלַתִּי עֲלֵיהֶם כֶּאֱשֶׁר יַחְמַל אִישׁ עַל־בְּנוֹ הָעֶבֶד אֹתוֹ:

אור החיים על התורה - מהדורת בוס, אברמוביץ

נחפון לומר כי בהטמאם אפלו בשוגג הם נגרעים מערף זה שיתחדד שמו וחברו עליהם, כי התעוב בכל מציאות שיהיה זפעיל פרוד בין ישראל ובין השכינה, שאין שכינה שורה אלא על המשלל מהכעור ההוא וקרוש יאמר לו כל הכתוב לחיים:

חפלת פרשת אחרי

השומרים לבלתי יבוא להקשל בתעוב, והוא אומר ושמרתם את משמרת פרוש משמרת הגדר, והשעם לבלתי עשות וגו' אפלו בשוגג, והגם שלא תתחייב על התעוב בשוגג ואף על פי כן אתם מתטמאים במעשה התעוב, והוא אומר ולא תטמאו בהם, ולחשש זה תשמרו משמרת. ואומר אני ה' אלהיכם,

לגרו ביותר על דרך מה שדרש רבי אלעזר בן עזריה בפרשת אחרי מות (בתוכ"כ) משל לחולה שנקנס אצלו הרופא וכו' אל תאכל צונן וכו' שלא תמות כדרך שמת פלוני זה ודו"ו יותר וכו' עד כאן, כמו כן במה שלפנינו נתפנו ה' לגרו ישראל ביותר: (ל) ושמרתם את משמרת. וצו ה' על הגדרים

יח וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צְדִיק לְרָשָׁע בֵּין עֶבֶד אֱלֹהִים לְאִשֶּׁר לֹא עֲבָדוֹ: יח פִּי־הֵנָּה הַיּוֹם כָּאֵל בְּעַר פִּתְנוֹר וְהָיוּ כָל־זֵדִים וְכָל־עֲשֵׂה רָשָׁעָה קָשׁ וְלֹהֵט אַתֶּם הַיּוֹם הַזֶּה אָמַר יְהוָה יְהוָה צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא־יַעֲזֹב לָהֶם שָׂרָשׁ וְעֲנָף: כ וּזְרָחָה לָכֶם יִרְאִי שְׁמִי שָׁמַשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֲתֶם וּפְשַׁתֶּם בְּעִגְלֵי מִרְבֵּק: כא וְעִסּוֹתֶם רְשָׁעִים פִּי־יְהוָה אָפַר תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר־אֲנִי עֹשֶׂה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: כב וְזָכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֵי אֲשֶׁר צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֵרֵב עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים: כג הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא: כד וְהִשִּׁיב לִב־אֲבוֹת עַל־בָּנִים וְלִב בָּנִים עַל־אֲבוֹתָם פֶּן־אָבּוּא וְהִפִּיתִי אֶת־הָאָרֶץ חָרָם: כה הִנֵּה אֲנֹכִי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

הפטרה לפרשת אחרי נדפסה בעמ' קפ

פירוש יחל אור למזמור קי

שנאין כו' ודפ"ז ע"א מיד אתיהיבת כהונתא לאברהם דכתיב נאום ה' לאדוני שב לימיני. והיינו כפי' הבחיי דלעיל. והוא מהרבות פ' קדושים פכ"ה דף קצ"ד א' א"ל אברהם וכי מקדימין ברכת עבד לברכת האדון הוציאה הקב"ה ממנו ונתנה לאברהם שנאמר נאום ה' לאדוני וכתוב בתריה נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם. ונראה דהרבות לא די לו בהא דשב לימיני לרמוז על כהונה. כי אית חסד ואית חסד אשר ימין הוא חסד עולם אכן הכהן ממשיד מבחי' ורב חסד והוא בחי' אהבה רבה כנו' בד"ה בהעלותך את הנרות. ע"כ מ"ש שב לימיני זהו חסד עולם. ומ"ש אח"כ אתה כהן היינו מבחי' ורב חסד כו': ויצ"א עמוד שד"מ ויחי דרמ"ג ע"א וכל חילא דימצא יהודה נטיל ליה כו' וכן כתיב בדוד נאום ה' לאדוני שב לימיני: (ו) וּבִפְּ בראשית ד"נ ע"ב האריך יותר בפי' כל הפסוק ופי' נאום ה' לאדוני בשני אופנים. הא' דזה אומר ז"א למל'. הב' דזה אומר בינה למל'. ולפי פי' השני יש לבאר כמ"ש במק"מ דזה קאי על שלע"ל יהי' זו"נ שוין בקומתן ולא תקבל המל' מז"א כ"א גם מהבינה עצמה. וכמ"ש בברכת אשר ברא משמח חתן עם הכלה. בהשוואה א'. ואפ"ל עפמ"ש וארשתך לי לעולם. כי עכשיו מקבלת המל' מז"א שיש בו בחי' גבורות וע"כ יש עליות וירידות בה כו' אבל א"א נק' ימין דלית שמאלא בהאי עתיקא. ולע"ל יהי' ז"א במדרגת א"א נק' זה שב לימיני. והיינו שיתגלה אור א"א בז"א. או מה שתקבל מהבינה שבה התגלות עתיק לכן נק' שב לימיני דתקבל מבחי' דלית שמאלא כו' וז"ס קץ הימין. כי המל' היא קץ תקבל מבחי' הימין האמיתי. משא"כ עכשיו השיב אחר ימינו שאין בחי' זו בהתגלות כ"א החיצוניים יונקים מבחי' אחוריים דימין הנ"ל כנודע מענין עבדים היינו לפרעה האוחז בעורף דא"א ואזי נאמר וארשתך לי לעולם בלי שום ירידות כי אני הוי' לא שנית:

א לדוד מזמור נאם ה' לאדני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך. ז"ל רש"י רבותינו דרשוהו באברהם אבינו ואני אפרשנו כדבריהם. נאום ה' לאברהם שקראוהו העולם אדוני. שמעני אדוני. שב לימיני התעכב לתשועתי והתחולל לה. אין ישיבה אלא עכבה וכה"א ותשבוב בקדש. לימיני לתשועת ימיני. עד אשית אויביך אמרפל וחבריו (שהם ד' מלכים הרומזים לד' מלכויות כמ"ש ברבות סדר לך לך ר"פ מ"ב כשם שפתח בד' מלכויות כו):

(ב) וז"ל מ"ע ספורנו זה המזמור חברו המשורר על המשיח ואמר נאום ה' לאדוני שב לימיני לא תגלה עדיין אבל תשב לימיני ומלאכי השרת על שמאלי. עד אשית אויביך גוג ומגוג. הדום לרגליך כאמור והי' כל הנותר בירושלים כו'. ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות עכ"ל. וכ"ה במדרש תלים על אברהם כו' וסיים ומי עשה כל המלחמות הקב"ה שאמר לו שב לימיני ואני עושה לך מלחמה כו' וכה"א במשיח והוכן בחסד כסא וישב עליו אומר הקב"ה הוא ישב ואני אעשה מלחמה לך וישב עליו באמת. ומה עלינו לעשות לקרות ולשנות בתורה שנקראת אמת שנאמר אמת קנה ואל תמכור הוי' וישב עליו באמת עכ"ל:

(ג) והבחי' פ' לך לך דף כ"ד סע"ג פי' ענין שב לימיני דהיינו מה שנתנה לאברהם שהיא מבחי' ימין וחסד:

(ד) בּוֹחֵא פ' נח דס"ג ע"א פי' ענין זה על דוד שנתבשר שלע"ל יעמוד לקץ הימין עדמ"ש בדניאל ותעמוד לגורלך לקץ הימין וזהו ג"כ שב לימיני והרמ"ז שם פי' רמז קץ הימין שאז תגמר ממשלת החסדים ותחיל הנהגת הגבורות. וזהו קץ הימין החסדים שהם בימין. ועפ"ז יש לפרש עד אשית אויביך כו' כלומר שאז אח"כ לא תצטרך לישב לימיני דוקא כי אזי יהיה הגבורות גבוהים יותר ע"ד ולא בכסף תגאלו:

(ה) פ' לך לך דפי"ז ע"ב וכד אתקשרת בימינא כדן אתבר

שיעורי תהלים לשבוע פרשת אחרי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שיי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - ט' ניסן פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד</p>	<p>יום ראשון - ו' ניסן פרק כ מפרק לה עד סוף פרק לח</p>
<p>יום חמישי - י' ניסן פרק כ מפרק נה עד סוף פרק נט</p>	<p>יום שני - ז' ניסן פרק כ מפרק לט עד סוף פרק מג</p>
<p>יום שישי - י"א ניסן פרק כ מפרק ס עד סוף פרק סה</p>	<p>יום שלישי - ח' ניסן פרק כ מפרק מד עד סוף פרק מח</p>
<p>שבת קודש - י"ב ניסן פרק כ מפרק סו עד סוף פרק סח</p>	

יום ראשון ו' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נה, הגהה (ושם מאיר... עד עמ' 110, רצון זו).

32 הוא למעלה מעלה בעולם האצילות, ששם הוא מהות
 33 ועצמות מדותיו ותכנה, מיוחדות במאצילן אינסוף
 34 ברוך-הוא, ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון אינסוף
 35 ברוך-הוא, והארתו לבר היא מאירה בכריאה יצירה עשה,
 36 ככל עולם מהן לפי
 37 מעלתו. ואף שנפש
 38 האדם העוסק בתורה 1
 39 ומצוה זו אינה 2
 40 מאצילות, - כיצד, איפוא, 3
 41 בכוחו של אותו אדם 4
 42 להביא את ה"יחוד" 5
 43 ב"עולם האצילות"? - מפל 6
 44 מקום הרי רצון העליון 7
 45 המלכש במצוה זו, - 8
 46 ולמעלה מכך, הרצון 9
 47 העליון המלוכש בתורה, 10
 48 והוא הוא - הרצון 11
 49 העליון, עצמו הדבר 12
 50 הלכה והתורה שעוסק 13
 51 פה, הוא - הרצון העליון, 14
 52 הוא אלהות ואור-אין 15
 53 סוף המאציל ברוך-הוא, 16
 54 - שהאציל את עשר 17
 55 ספירות "עולם המאציל", 18
 56 שזוהא - אור אין סוף, 19
 57 ורצונו אחר, וברצונו 20
 58 יתברך האציל מדותיו 21
 59 המיוחדות בו יתברך, - הרי שהרצון העליון הוא מקור המדות,
 60 ועל ידי גלוי רצונו המתגלה על ידי עסק תורה ומצוה
 61 זו, הן - המדות, נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בפקדים,
 62 כעת רצון זו):

1 הגהה בהגהה הבאה, אומר רבנו הזקן, שבהתגלות הרצון העליון
 2 הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית התורה
 3 והמצוות ב"עת רצון" - מתהווה התכללות במדות שבאותם
 4 עולמות, וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא נוצרת על ידי
 5 כך השפעה של חסדים
 6 למטה בעולם הזה); אלא,
 7 כפי שמסיים רבנו הזקן, 1
 8 עיקר ה"יחוד" של המדות, 2
 9 יוצרות המצוות ב"עולם 3
 10 האצילות". * (ושם מאיר 4
 11 ומתגלה גם בן היחוד 5
 12 העליון הנעשה ככל 6
 13 מצוה ותלמוד תורה, 7
 14 שהוא יחוד - התאחדות 8
 15 והתכללות, מדותיו 9
 16 יתברך, - מן הספירות 10
 17 שבאותם עולמות,
 18 שנכללות זו בזו,
 19 ונמתקות הגבורות
 20 בפקדים, - שנדיה טוב
 21 בלבד, על ידי עת רצון
 22 העליון אינסוף ברוך-
 23 הוא, המאיר ומתגלה
 24 בכחינת גלוי רב ועצום,
 25 באתערותא דלתתא -
 26 על ידי התעוררות הבאה
 27 מלמטה - היא -
 28 ההתעוררות מלמטה, עשיית המצוה או עסק התורה, שבהן
 29 מלכש רצון העליון אינסוף ברוך-הוא. - ההתגלות של
 30 אותו רצון - "עת רצון" - מביאה להתכללות במדות ולהמתקת
 31 הגבורות. אף עקר היחוד - המתהווה על ידי תורה ומצוות,

ליקוטי אמרים

מגשמינותו ונגלה כבוד ה'
 וגו' כנ"ל באריכות*
 מגשמינותו ונגלה כבוד ה'
 וגו' כנ"ל באריכות*
 ובוה יובן היטב הא
 דדחילו ורחימו נקראי'
 גדפין ד"מ כדכתי' ובשתים
 יעופף [וכמ"ש הרח"ז ז"ל
 בשער היחודים פי"א]
 שהכנפים בעוף הן זרועות
 כמאצילן א"ם ב"ה ושם הוא
 ב"ה והארטן לבר היא מאירה כב"ע
 ואף שנפש האדם העוסק בתורה
 הרי רצון העליון המלוכש כמצוה
 והתורה שעוסק בה הוא אלהות
 ורצונו אחד וברצונו ית' האציל
 ובוה יובן היטב הא
 דדחילו ורחימו נקראי'

יום שני ז' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נה, ובוה יובן... עד עמ' 110, כמ"ש בר"מ).

72 "כנפיים" למשל, כדכתיב: -
 73 כמו שכתוב: "ובשתים
 74 יעופף" - הכוונה לשני
 75 הענינים של אהבה ויראה,
 76 [ויכמו שכתב הרב תיים
 77 ויטאל ז"ל בשער היחודים
 78 פרק יא], שהכנפים בעוף
 79 הן - כמו, זרועות האדם
 80 בו; - כשם ששתי המדות

ליקוטי אמרים

ובוה יובן היטב הא
 דדחילו ורחימו נקראי'
 גדפין ד"מ כדכתי' ובשתים
 יעופף [וכמ"ש הרח"ז ז"ל
 בשער היחודים פי"א]
 שהכנפים בעוף הן זרועות
 63 ובוה - במה שלמדנו,
 64 שאהבה ויראה מעלות את
 65 התורה והמצוות למעלה,
 66 ושם מתגלה הרצון העליון
 67 ומתהווה על ידי כך יחוד
 68 העליון - יובן היטב הא
 69 דדחילו ורחימו נקראים
 70 "גדפין" דרף משל, - מה
 71 שיראה ואהבה נקראות

ומלכות, וְהֵינּוּ עוֹלָם הַיְצִירָה שֶׁנִּקְרָא מַט"מ, – כפי הידוע, רומזת
 בחינת מט"ט, ל"עולם היצירה הנקרא "מט"ט", וּבִלְיָא – ב"עולם
 היצירה", הַן גּוֹפֵי הַלְכוּת שֶׁבְּמִשְׁנֵה, וְרִישָׁא דְלִיָּה הֵן הַמְחִין
 וּבְחִינּוֹת חֻקְמָה בְּיַד דְעָתָה, – כענין הראש בכמה מקומות, שהוא

ליקוטי אמרים

בחינת המוחין חכמה-בינה
 דעת. ולגבי ענין המשנה
 שמקומה ב"עולם היצירה",
 הרי זה: שְׁהֵן פְּנִימִיּוֹת
 תְּהִלְכוּת וְסוּדָן וְטַעְמִיָּהוּ,

הנהגה

ענינים אלה, וְתֵרִין גְּדִפִין
 דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵינוּ – ושתי
 הכנפיים (שענינם לעופף
 בהם כבכמה מקומות –
 הערות כ"ק אדמו"ר
 שליט"א) המכוונת ליראה
 ואהבה – הֵן ה' עֲלָאָה, –
 שידוע בכמה מקומות –
 שְׁהִיא רַחֲמֵינוּ, – שהן ה'
 ותאה עילאה תתאה עול
 מלכות שמים ופחד ה'
 המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית
 ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא
 בושת היא מהנסתרות לה'
 והיא חכמה עילאה יו"ד של שם
 הו"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

השניה שבשם הוי', מרמזת, כפי הידוע בכמה מקומות, ל"יראה
 תתאה" (המדריגה התחתונה שביראה), שהיא – על מלכות שמים
 ופחד ה', כפּפּחד תְּמִלְךָ דְּרַף מְשַׁל, שְׁהִיא – יראה זו, היא יִרְאָה
 חיצונית ונגלית; מה שאין כן יִרְאָה עֲלָאָה, – המדריגה העליונה
 שביראה, שהיא יִרְאָה בְּשֵׁתָה, – הוא ירא מחמת בושתו מגדלות ה',
 היא מ"תְּנַקְּרוֹתָהּ – השייכות לה' אֱלֹהֵינוּ, וְהִיא – "יראה עילאה"
 זו, בְּחֻקְמָה עֲלָאָה – שעליה מרמזת יו"ד שֶׁל שֵׁם הַיְיָ בְּרוּךְ הוּא,
 כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא: מכל האמור אנו למדים, שאהבה
 ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין);

אהבה ויראה מכונות "זרועות האדם", למשל: "חסד דרועא ימינא,
 גבורה דרועא שמאלא" (=חסד – זרוע ימנית, גבורה – זרוע שמאלית)
 – כך ה"כנפיים" בעוף, מכונות לאהבה ויראה; וּבְתִקּוּנֵים פְּרָשׁ, –
 בספר "תיקוני זוהר" פירשו: שְׁהַעוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת בְּדַחֲלוֹ
 וְרַחֲמֵינוּ – ביראה ואהבה,
 נִקְרָאִים "כְּנָפִים", וְאֵם לְאוֹ

ליקוטי אמרים

האדם כו' ובתיקונים פי'
 שהעוסקים בתורה ומצות
 בדחילו ורחימו נקראים
 כנים ואם לאו נק' אפרוחים
 דלא יכלין לפרחא. – שאין
 באפשרותם לפרוח, מפני

כי כמו שכנפי העוף
 אינם עיקר העוף
 ואין חיותו תלוי בהם
 כלל כדתנן ניטלו אנפיה
 כשרה והעיקר הוא ראשו
 וכל גופו והכנפיו אינם
 רק משמשים לראשו וגופו
 לפרחא בהון וכך ד"מ
 התורה ומצות הן עיקר
 היחוד העליון ע"י גילוי
 רצון העליון המתגלה על
 העוף ולפרוח – כך גם
 העוף ויראה מעלות את
 התורה והמצוות, כפי שרבנו
 הזקן הביא מ"תיקוני זוהר" – על כך מביא רבנו הזקן בהגהה זו
 מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים הדברים יותר בפרוטרוט:
 * (וּבְתִקּוּן מ"ה, – כתוב: דְּעוֹפָא הוּא מַט"מ, – "עוף" הוא בחינת
 "מט"ט", וכשם שהעוף מורכב מראש, גוף וכנפיים – כך הדבר גם
 בבחינת מט"ט: רִישָׁא דְלִיָּה – ה', – הראש של בחינת מט"ט, הוא
 ה"יו"ד" משם הוי' – בחינת חכמה, עליה רומזת האות יו"ד, וְגוֹפָא –
 הגוף של בחינת מט"ט, הוא ה"ו"א" משם הוי' – בחינת המדות
 שהן במספר ששה, ולכן הן מרומזות באות ו', וְתֵרִין גְּדִפִין – ה' ה'
 – שתי הכנפיים הן שתי ה"הא"ן" משם הוי', שהן בחינות בינה

הזקן הביא מ"תיקוני זוהר" – על כך מביא רבנו הזקן בהגהה זו
 מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים הדברים יותר בפרוטרוט:
 * (וּבְתִקּוּן מ"ה, – כתוב: דְּעוֹפָא הוּא מַט"מ, – "עוף" הוא בחינת
 "מט"ט", וכשם שהעוף מורכב מראש, גוף וכנפיים – כך הדבר גם
 בבחינת מט"ט: רִישָׁא דְלִיָּה – ה', – הראש של בחינת מט"ט, הוא
 ה"יו"ד" משם הוי' – בחינת חכמה, עליה רומזת האות יו"ד, וְגוֹפָא –
 הגוף של בחינת מט"ט, הוא ה"ו"א" משם הוי' – בחינת המדות
 שהן במספר ששה, ולכן הן מרומזות באות ו', וְתֵרִין גְּדִפִין – ה' ה'
 – שתי הכנפיים הן שתי ה"הא"ן" משם הוי', שהן בחינות בינה

יום שלישי ח' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 110, כי כמו שכנפי... עד עמ' נו, כמ"ש בפע"ח):

ליקוטי אמרים

לחיות גם בלי הכנפיים,
 בְּדִתְנִין: – כפי שלמדנו:
 נְטַלְוֹ אֲנִפְיָה – בְּשֵׁרָה, –
 גם כשניטלו כנפיו – העוף
 כשר, וְהַעֲקָר – של העוף,
 הוא ראשו וְכָל גּוּפוֹ,
 וְהַכְּנָפִים אֵינָם רַק
 מְשֻׁמְשִׁים לְרִאשׁוֹ וְגוּפוֹ

ובהתאם למה שלמדנו
 שאהבה ויראה מעלות את
 התורה והמצוות – יובנו
 הדברים היטב: כִּי כְּמוֹ
 שֶׁכְּנָפֵי הָעוֹף אֵינָם עֲקָר
 הָעוֹף, וְאֵין חַיּוֹת – של
 העוף, תְּלוּי פָּהֶם בְּלֵל, –
 ככנפיים שהרי העוף יכול
 כי כמו שכנפי העוף
 אינם עיקר העוף
 ואין חיותו תלוי בהם
 כלל כדתנן ניטלו אנפיה
 כשרה והעיקר הוא ראשו
 וכל גופו והכנפיו אינם
 רק משמשים לראשו וגופו

שלמעלה מהם, שהרי, "מקרא" קרוש יותר מאשר "משנה" (כפי 38 שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך). 39 כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", מדוע, איפוא, סדר 40 ההתגלות הוא להיפך — "מקרא" בעולם התחתון ביותר — "עשיה", 41 "משנה" בעולם עליון יותר 42

— "יצירה", וכך הלאה? — 43 אלא משמעות הדבר היא: 44

1 **שְׁבַלְמוֹד מְקַרְא מְתַפְשֵׁט** 2 ומתגלה, תיחוד ואור 3 **אֵינְסוֹף** 4 **בְּרִיאתוֹ** 5 **מְאֻצִּילוֹת עַד הַעֲשִׂיָה**, 6 **וּבְמִשְׁנָה עַד הַיְצִירָה** 7 **לְבָרָה**, — ולא גם ל"עולם 8 **הַעֲשִׂיָה**, כפי שהדבר 9 **הוּא" ב"ה כמ"ש בר"מ):**

10 **ב"מקרא", וּבְתַלְמוֹד עַד** 11 **הַבְּרִיאתוֹ לְבָרָה**, — ולא גם 12 **ל"עולם היצירה", כפי** 13 **שהדבר ב"משנה", כִּי בְּלִין** 14 **— גם מקרא, גם משנה וגם** 15 **תלמוד, הן בְּאֻצִּילוֹת.** — 16 **והיחוד מתהווה ב"עולם** 17 **האצילות"; ההבדל מתבטא** 18 **רק בכך, עד היכן** 19 **מתפשטים על ידי הלימוד,** 20 **היחוד וההתגלות של אור**

21 **אין סוף. אַבְל קְבֻלָּה אֵינָה** 22 **מְתַפְשֵׁטת בְּלָל מְאֻצִּילוֹת לְבְרִיאתוֹ יְצִירָה עֲשִׂיָה**, — בלימוד 23 **תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות, ב"עולם** 24 **האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם** 25 **האצילות". כְּמוֹ שְׁבַתוֹב בְּפָרִי עֵץ הַיָּם):** — למדנו, שאהבה 26 **ויראה נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן** 27 **נחשבות לעיקרו של העוף, תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורח** 28 **העוף למעלה — כך גם ביחס של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות:** 29 **העיקר הוא (קיומן של) תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא** 30 **רק שעל ידן עולות למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר** 31 **להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי מתרי"ג המצוות, מדוע, איפוא,** 32 **הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד?**

33

1 **לְפָרְחָא בְּהוֹן; —** הכנפיים משמשות לעוף כלי שרת שראשו וגופו 2 **יוכלו לעוף; וְכַךְ הָרַךְ מְשַׁל, תְּתוּרָה וְהַמְצוֹת הֵן עֶפְרָ תִּיחוד** 3 **הַעֲלִיזוֹן, עַל יְדֵי גִלּוֹי רְצוֹן הַעֲלִיזוֹן הַמְתַּגַּלָּה עַל יְדֵיהֶן, —** על 4 **ידי התורה והמצוות, וְהַדְחִילוֹ וְרַחֲמוֹ —** והיראה והאהבה, הֵם

5 **מְעַלִּים אוֹתָן —** את התורה 6 **והמצוות, לְמָקוֹם שִׁיתַּגַּלָּה**

7 **לְפָרְחָא בְּהוֹן** וכך ד"מ 8 **תורה ומצוות הן עיקר** 9 **היחוד העליון ע"י גילוי** 10 **רצון העליון המתגלה על** 11 **ידיהן והדחילו ורחימו הם** 12 **מעלים אותן למקום** 13 **שיתגלה בו הרצון אור אין** 14 **סוף ברוך הוא והיחוד** 15 **שהן יצירה ובריאה***

16 **והנה אף דדחילו ורחימו** 17 **הם ג"כ מתרי"ג מצות** 18 **אעפ"כ נקראין גדפין להיות** 19 **כי תכלית האהבה היא** 20 **ה"יצירה" וה"בריאה"** 21 **— ומבדיר בהגהה * (או** 22 **אֶפְלוּ בְּעֲשִׂיָה בְּיַסְפִּירוֹת** 23 **רְקִיבָה, — שב"עולם** 24 **העשיה", מְקוֹם מְצוֹת** 25 **מְעֲשִׂיּוֹת, — גם שם, יכולה** 26 **להיות עליית המצוות**

27 **והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך** 28 **קבלת עול, שקבלת עול מלכות שמים, יש לה שייכות ל"עולם** 29 **העשיה", וְכֵן מְקַרְא. —** המצוה שב"מקרא" היא לבטא את 30 **הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", שכן,** 31 **דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", אַבְל בְּמִשְׁנָה מְתַגַּלָּה תִּיחוד** 32 **וְאֵוֹרֵי אֵינְסוֹף בְּרִיאתוֹ בְּיְצִירָה, —** כי, משנה היא הרי פסק 33 **ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד** 34 **או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", וּבְתַלְמוֹד** 35 **בְּבְרִיאתוֹ. —** בתלמוד" מתגלה יחוד אור אין סוף ברוך הוא, 36 **ב"עולם הבריאה"¹⁴, דְּתֵינּוּ, —** משמעות הדבר אינו שה"יחוד" 37 **מתהווה רק ב"עולם העשיה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות**

שמזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס נג) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מוקדש יותר ממשנה (שלא כן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה, אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי", משנה כו'. - אבל הפי' בזה: דהיינו שבלימוד... ראה תו"א יז, רע"א."

יום רביעי ט' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 110, והנה אף דרחילו ורחימו... עד עמ' נו, באריכות:

35 שהיא מעין עולם הבא, אלא עדין נפשו שוקקה וצמאה לה' /
36 וכלתה אליו כל היום, ואינו מרוה צמאונו – לאלקות, כמי
37 התורה שלפניו – הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק: "מים!
38 מים!" לשותות, כמו שקובל עליו הנביא¹⁶: "הוי כל צמא לכו
39 למים", – חכמינו ז"ל
40 מפרשים: "מים" היינו
41 "תורה" – "אין מים אלא
42 תורה"¹⁷ – ואותו "צמא"
43 שהנביא קובל עליו, אינו
44 מתכוון שהוא צמא ללימוד
45 התורה, שהרי אם כך, ירוה
46 בעצמו את צמאונו בלימוד
47 תורה – מדוע, איפוא, קובל
48 עליו הנביא וקורא לו ללמוד
49 תורה? אלא, ה"צמא" כאן
50 מתכוון, שהוא צמא ומקוננת
51 בו אהבה חזקה לאלקות.
52 ועל כך אומר לו הנביא
53 ומצביע שעליו לרוות את
54 צמאונו לאלקות – בלימוד
55 התורה, ובלשון ה"תניא": "כי
56 לפי פשוטו – של הפסוק
57 "הוי כל צמא", שהצמאון
58 הוא ללימוד התורה, אינו
59 מוכן, דמי שהוא צמא
60 ומתאווה ללמוד, פשוטא שילמד מעצמו, ולמה לו – איפוא,
61 לנביא לצעק עליו "הוי"? – אלא, משמעות המלה "צמא" כאן,
62 היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב"ה)
63 כשלעצמה, משום "תכלית" – היה יכול להסתפק בעבודת התפילה
64 המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיון שה"תכלית" היא
65 ה"עבודה" הבאה מן האהבה – לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שכל
66 יסתפק באהבה עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירוה את צמאונו
67 לאלקות ויגיע ל"תכלית" האהבה, וכמו שפארתי במקום אחר
68 באריכות:

ליקוטי אמרים

1 אבל במשנה מתגלה היחוד ואור
2 אין סוף ברוך הוא ביצירה
3 ובתלמוד בבבאי' דהיינו שבלימוד
4 מקרא מתפשט היחוד ואור א"ם
5 ב"ה מאצילו עד העשיה ובמשנה
6 עד היצירה לברא ובתלמוד עד
7 הבריאה לברא כי כולן באצילות
8 אבל קבלה אינה מתפשטת כלל
9 מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין
עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו
כל היום ואינו מרוה צמאונו במי התורה שלפניו הרי זה
כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל
עליו הנביא הוי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו
אינו מוכן דמי שהוא צמא ומתאווה ללמוד פשוטא
שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ"ש
במ"א באריכות:

1 והנה, אף דרחילו ורחימו – יראה ואהבה, הם גם כן מתרין
2 מצות, אף על פי כן נקראין – התורה והמצוות, "גדפין", –
3 כנפיים, להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה. – הרי,
4 אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא
5 האהבה כשלעצמה, כי אם
6 שהאהבה תביא לעבודת ה'.
7 ומכיוון שהאהבה משמשת
8 כאמצעי לעבודת התורה
9 והמצוות, היא (וכן היראה) –
10 נקראת "גדפין" (כנפיים) –
11 כמו הכנפיים שתפקידן
12 לשמש את גוף העוף.
13 ואהבה פלי עבודה, –
14 אהבה שאיננה מביאה
15 ל"תכלית", לקיום התורה
16 והמצוות, אלא היא
17 "תכלית" לעצמה – היא
18 "אהבה בתענוגים", –
19 מדריגה עליונה ביותר
20 באהבה, להתענג מאלקות,
21 להתענג על ה' מעין עולם
22 הקא – ענינו של עולם
23 הבא, הוא הרי "נהנן מזיו
24 השכינה" – תענוג מאלקות,
25 ואהבה זו היא מעין התענוג
26 שבעולם הבא, וקבלת שכר, – באהבה זו יש גם משום קבלת שכר
27 (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם
28 הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה;
29 ו"היום לעשותם", בתיב, ו"למחר לקבל שכרם"¹⁵. – והרי כתוב
30 "היום" לעשותם, "היום" – בעולם הזה הוא הזמן למעשה,
31 ל"עבודה", ו"למחר" – בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת
32 שכר. לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" –
33 נוגעת האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. ומי שלא
34 הגיע למדה זו, למעם מעין עולם הקא, – אהבה בתענוגים

יום חמישי י' ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, פרק מא ברם צריך... עד עמ' נו, עבודת עבר.

75 מתדבק עם הקב"ה; יראת ה' היא שורש לקיומן של כל מצוות
76 הלא-תעשה, הימנעותו של יהודי מלעבור עבירה, באה מיראתו ופחדו
77 להמרות ציוויו של הקב"ה.
78 בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה' ויראת ה' הן "כנפיים" (גדפין), על
79 ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה בקיום
80 המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אה, כגוף בלי נשמה.

69 פרק מא. כפי שמוכח בדף-השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא",
70 על הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב
71 וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם הלב, מתוך אהבת ה' ויראת ה';
72 אהבת ה' היא השורש לקיומן של כל מצוות-העשה, שלצורך קיומן
73 כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו
74 להיות דבוק בו – שבגלל כך הוא מקיים מצוה, משום שעל ידה הוא

בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן במחשבתו, בלי
 העמקת הדעת, בגדלות אינסוף ברוך-הוא, ומלכותו אשר היא
 – מלכותו, היא, "מלכות כל עולמים" – עליונים ותחתונים, –
 וככל שגדולה יותר מלכותו של מלך, היא מעוררת יותר מורא ופחד
 מהמלך, ואיהו "ממלא כל
 עולמין" – הקב"ה "ממלא"
 את כל העולמות ומחיה
 אותם בחיות פנימית. חיות זו
 אפשר שתהיה מורגשת
 בנבראים, והנבראים אפשר
 שתהיה להם השגה והבנה
 בחיות אלקית זו, ו"סובב
 כל עולמין", – והקב"ה
 "סובב" כל העולמות, הוא
 מחיה אותם גם בחיות
 שאינה מורגשת בנבראים
 ואין ביכולת הנבראים
 להשיג חיות זו; וכמו
 שכתוב: "הלא את
 השמים ואת הארץ אני
 מלא", – אומר הקב"ה,
 ומניח העליונים ותחתונים
 – הקב"ה "מניח" את
 הנבראים של העולמות
 העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית
 הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלקה ומלך
 שלהם, אלא, ומיחד מלכותו על עמו ישראל בכלל, – שכן,
 הקב"ה נקרא "מלך ישראל", ועליו בפרט, – מייחד הקב"ה את
 מלכותו, כי חיב אדם לומר: בשבילי נברא העולם, – כל כוונת
 הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך, הרי זה "בשבילי", שיהיה
 מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך היא, שכן, כל ישראל הם הרי
 קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל
 אבר נוגע לגוף כולו, וכשארם הוא חסיושלום בעל מום, ביד או
 ברגל, מהוה הדבר פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה
 שהקב"ה מייחד מלכותו על עם ישראל, הרי כאשר חסר משהו
 ביהודי אחד – חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה
 מייחד מלכותו עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת
 עול מלכות שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו
 הנדפסת בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו במיוחד בתור יחיד. והוא
 גם הוא מקבל עליו – מצדו, מלכותו, להיות מלך עליו, –
 שהקב"ה יהיה מלך עליו, ולעברו ולעשות רצונו בכל מיני
 עבודת עבד, – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל על
 עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו עול
 מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד שעושה
 רצון אדונו.

1 בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא ראשיתה
 2 ועיקרה של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש קיומן של
 3 מצוות-עשה, בכל זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום מצוות-העשה,
 4 ומן ההכרח לעורר, לשם כך, לכל הפחות, גם דרגה קטנה של "יראת ה'", שכן,
 5 יש לשרת את הקב"ה באופן של
 6 עבודה דוקא (עבודת ה').
 7 ככתוב: "ועבדתם את ה'
 8 אלקיכם", "ואותו תעבדו", כמו
 9 עבד המשרת את אדונו.
 10 ובעבודת עבד נדרש ענין היראה.
 11 לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה
 12 של עבודה (ובאהבת ה' ויראת
 13 ה' – יראה קודמת לאהבה).
 14 פרם, צריך להיות לזכרון
 15 תמיד – ולתשומת לב
 16 מתמדת את ראשית
 17 העבודה – עבודת ה'.
 18 ועיקרה ושרשה, והוא, כי
 19 אף שהיראה היא שרש
 20 ל"סוד מרע" – למרות
 21 שיראת ה' היא השרש
 22 להימנעות מעשיית רע,
 23 שלא לעבור על מצוות לא-
 24 תעשה, והאזהרה – היא
 25 שורש, ל"ועשה טוב", – לקיום מצוות-עשה, אף על פי כן לא
 26 די לעורר האהבה לבדה ל"ועשה טוב", – גם לשם קיומן של
 27 מצוות-העשה, לא די ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו
 28 "יראת ה'" תישאר חביבה עמוק בלבו; ולפחות צריך – לשם קיום
 29 המצוות, לעורר תחלה היראה הטבעית המסתרת בלב כל
 30 ישראל, – המביאה, שלא למרד במלך מלכי המלכים הקדושי
 31 ברוך-הוא, בנזקך לעיל, – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת
 32 טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של הקב"ה. יראה זו לכל הפחות,
 33 עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על
 34 יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין
 35 בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית
 36 המסותרת בלבו, שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה',
 37 באותה מדה שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה
 38 העליונה יותר שביראה (על ידי התבוננות). שיתא – יראה זו,
 39 בהתגלות לבו או מחו על כל פנים. – גם בהתעוררות יראה זו,
 40 ישנם שני אופנים: (א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה
 41 בלבו. ("בהתגלות לבו"). (ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב,
 42 אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על כל פנים").
 43 דהיינו – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה זו? – על ידי שהוא מביא
 44 את עצמו להתבונן במחשבתו על כל פנים – כדי לעורר יראת
 45 ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת הדעת, ואילו אם אין

ליקוטי אמרים

פרק מא ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית
 העבודה ועיקרה ושרשה. והוא
 כי אף שהיראה היא שרש לסוד מרע והאהבה לועשה
 טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב
 ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת
 בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל
 שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן
 במחשבתו עכ"פ גדולת א"ס ב"ה ומלכותו אשר היא
 מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל
 עולמין וסובב כל עולמין וכמ"ש הלא את השמים ואת
 הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומיחד
 מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב
 אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל
 עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעברו ולעשות רצונו
 בכל מיני עבודת עבד.

25 שורש, ל"ועשה טוב", – לקיום מצוות-עשה, אף על פי כן לא
 26 די לעורר האהבה לבדה ל"ועשה טוב", – גם לשם קיומן של
 27 מצוות-העשה, לא די ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו
 28 "יראת ה'" תישאר חביבה עמוק בלבו; ולפחות צריך – לשם קיום
 29 המצוות, לעורר תחלה היראה הטבעית המסתרת בלב כל
 30 ישראל, – המביאה, שלא למרד במלך מלכי המלכים הקדושי
 31 ברוך-הוא, בנזקך לעיל, – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת
 32 טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של הקב"ה. יראה זו לכל הפחות,
 33 עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על
 34 יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין
 35 בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית
 36 המסותרת בלבו, שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה',
 37 באותה מדה שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה
 38 העליונה יותר שביראה (על ידי התבוננות). שיתא – יראה זו,
 39 בהתגלות לבו או מחו על כל פנים. – גם בהתעוררות יראה זו,
 40 ישנם שני אופנים: (א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה
 41 בלבו. ("בהתגלות לבו"). (ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב,
 42 אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על כל פנים").
 43 דהיינו – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה זו? – על ידי שהוא מביא
 44 את עצמו להתבונן במחשבתו על כל פנים – כדי לעורר יראת
 45 ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת הדעת, ואילו אם אין

יום שישי י"א ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, והנה ה' נצב... עד עמ' 112, ותפילין.

1 להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה
2 הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו
3 מלכותו באופן כללי - כי אם, יתירה מזו, ובלשון כ"ק אדמו"ר
4 שליט"א: "ולא רק מייחד
5 מלכותו בכללות כ"א עוד
6 זאת": "וְהִנֵּה ה' נֹצֵב
7 עָלָיו", ו"מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ -
8 הוא רק, כְּבוֹדוֹ", וּמִיָּמִי
9 עָלָיו, - לא זו בלבד
10 שהקב"ה נמצא בכל מקום
11 ורואה כל דבר, אלא, הוא
12 מביט עליו באופן מיוחד,
13 וּבִוְחַן קְלִיּוֹת וְלֵב - הקב"ה
14 בוֹחַן רְגִשׁוֹתָיו וְרַעֲיוֹנוֹתָיו הַפְּנִימִיִּים שֶׁל הָאָדָם, אִם עֹזְבֵי קְרָאוֹ,
15 וְעַל כֵּן צָרִיךְ - האדם, לְעֵבֹד לְפָנָיו בְּאִימָה וּבְיִרְאָה, - הערת כ"ק

ליקוטי אמרים

והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוֹחַן כְּלוֹת וְלֵב אִם עוֹבְדוֹ כְּרָאוֹ. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך ועמיק במחשבה זו ויארך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין

16 אדמו"ר שליט"א: "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי אם,
17 כְּעוֹמֵד לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ. - כמי שעומד בעצמו לפני מלך. וְיַעֲמִיק -
18 ויתעמק, כְּמִתְשַׁבֵּה זֶה וְיֵאָרֵךְ בָּהּ כְּפִי יְכוּלֵת הַשְּׁנֵת מִחוּ
19 וּמִחֲשַׁבְתּוֹ, וּכְפִי הַפְּנָאִי
20 שְׁלוֹ, - שיש ביכולתו
21 להקדיש להתבוננות זו.
22 שעתה של התבוננות זו,
23 היא: לְפָנָיו עֵסֶק הַתּוֹרָה, או
24 הַמְצָוָה, כְּמוֹ - למשל,
25 לְפָנָיו לְבִישַׁת טְלִית
26 וְתַפְלִין. - לפני שהוא עוסק
27 בעבודת ה', בלימוד תורה או
28 בקיום מצוות, יתעמק
29 בהתבוננות האמורה, כדי שה"עבודה" שהוא עומד לעשות תהיה
30 מתוך יראת ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות.

יום שבת קודש י"ב ניסן

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, וגם יתבונן... עד עמ' 112, הלב והמוח כו'.

31 להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאיננה התבוננות
32 כללית שצריכה להיות כאמור לפני עבודת ה' בכלל - כי אם
33 התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית - התבוננות זו קשורה
34 בתוכנה וחיידושה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.
35 וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אִיךָ שְׂאוֹר
36 אֵיךְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא,
37 ה"פּוֹכֵב כָּל עֲלָמִין"
38 ו"מֵמֵלֵא כָּל עֲלָמִין", - כל
39 העולמות, הוא רְצוֹן
40 הָעֲלָיוֹן, - כפי שלמדנו
41 בפרקים הקודמים, שהרצון
42 העליון הוא מקור חיות כל
43 העולמות, המחיה אותם
44 באופן של "טובב" ו"ממלא"
45 - ורצון זה, הוא מְלַבֵּשׁ
46 בְּאוֹתֵיזוֹת וְחֻכְמַת הַתּוֹרָה,
47 - אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין -
48 בהן, מלוּבֵשׁ רְצוֹן הַקְּב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד', שהרצון העליון
49 התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת
50 התורה - מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך
51 גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול
52 - וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין
53 סוף ברוך הוא (הרצון העליון), מלוּבֵשׁ באותיות ובחכמת התורה
54 שהוא עומד ללמוד, או בְּצִיצִית וְתַפְלִין אֱלוֹ, - אם ההתבוננות
55 היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין - יתבונן איך

ליקוטי אמרים

וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוּבֵשׁ באותיו וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוּבֵשׁוֹת דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו

56 שהרצון העליון מלוּבֵשׁ בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש
57 - שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין,
58 וּבְקִרְיָאָתוֹ - בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא
59 לפני עסקו בתורה, או בְּלִבְשָׁתוֹ - ציצית ותפילין, של המתבונן
60 לפני לבישה זו, הוא מְמַשְׁיָךְ
61 אורו יתברך עָלָיו, דְּהֵינּוּ
62 עַל "חֵלֶק אֱלוֹהִים מִמַּעַל"
63 שְׂפָתָיךְ גּוֹפּוֹ, - על נפשו
64 האלקית, המחיה את גופו
65 שהיא חלק אלקה ממעל,
66 וזאת כדי, לְכַלֵּל וְלִבְטֵל
67 בְּאוֹרוֹ יִתְבַרֵךְ. - זו תהיה
68 פעולת התורה שהוא לומד
69 והציצית שהוא לובש, על
70 נפשו האלקית בכלל, וביתר
71 פירוט הרי פעולת הנחת
72 תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח
73 והלב - וְדָרְךְ פָּרְט, - באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו
74 בְּתַפְלִין - על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, לְכַלֵּל
75 וְלִבְטֵל בְּחֵינֵת חֻכְמַתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁנִּבְנְשׂוּ הָאֱלֹהִית בְּבְחֵינֵת
76 חֻכְמַתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵיךְ-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, הַמְלַבֵּשׂוֹת דְּרָךְ פָּרְט
77 בְּפָרְשֵׁיזוֹת: "קִדְשׁ", "וְהָיָה כִּי יִבְיָאָךְ", - בפרשיות "קדש" ו"והיה
78 כי יביאך" שבתפילין, מלוּבֵשׁוֹת חֻכְמַתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵיךְ סוֹף בְּרוּךְ
79 הוא: בפרשת "קדש" - חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" - בינה;
80 וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות

14	ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי	1	בחכמתו ובינתו של אין סוף ברוך הוא שבשתי פרשיות אלו. הָיִינוּ
15	שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם למסור את כוח ה"דעת"	2	– במה מתבטאת ונראית התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו?
16	שבנפשו, בְּחִינַת דַּעַת הָעֲלִיּוֹן – בבחינת ה"דעת" שלמעלה,	3	– הרי זה, שְׁלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחִכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁנִּפְשׁוֹ, בְּלִתי
17	הַבּוֹלָל הַסֵּךְ וּנְבוֹרָה,	4	לְה' לְבָדוֹ, – שישתמש
18	הַמְּלַבֵּשׁ – הדעת העליון	5	בחכמתו ובינתו לתורה
19	מְלוּבָשׁ, בְּפָרְשִׁיּוֹת:	6	ומצוות בלבד, להבין את
20	"שִׁמְעֵ", וְהִיָּה אִם	7	התורה וגדלות ה' וכו'; וְכֵן
21	שִׁמְעֵ, וְהִינוּ כְּמוֹ שֶׁתּוֹב	8	לְבָטֵל וְלְבָלֵל בְּחִינַת
22	כְּשֶׁלֶחֶן עֲרִידָה ⁵ : – שהכוונה	9	הַדַּעַת שֶׁנִּפְשׁוֹ, – החלק
23	בשעת הנחת תפילין,	10	השלישי שבמוח, הַבּוֹלָל –
24	צריכה להיות: לְשַׁעֲבֵד	11	מוח הדעת כולל בתוכו,
25	הַלֵּב וְהַמֶּחֱכֵל כו'; – להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש	12	הַסֵּךְ וּנְבוֹרָה, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ, – מוח הדעת כולל
26	האלקית בכלל ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט.	13	אותן, ועל־ידו הן נוצרות, שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח

שליט"א. 5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט אדר"ש, תשי"ז
ברוקלין.
שלום וברכה!

במענה על מכתבו, בו כותב שמתחיל להניח תפילין כיון שזהו שני חדשים לפני הבר מצוה שלו.

ומהנכון שילמוד, אם בעצמו או עם מי הוא, הכתוב בשולחן ערוך ומועתק בתניא ריש פרק מ"א בהתבוננות הקשורה עם מצות תפילין, עד שיוחקקו הדברים במוח זכרונו, שאז בודאי יפעלו פעולתם בהנוגע ללימוד התורה קיום המצות כדבעי והנהגה טובה בכלל. ומובן שבזה נכלל ג"כ השפעה על חבריו שגם הם יעשו כזה, וכיון שההנהגה האמורה מוסיפה בבריאות הנפש, ובודאי שעל ידי זה יתוסף גם בבריאות הגוף.

ומה שכותב שהילדים של הכתה מפריעים להלימוד, אין הדבר תלוי אלא ברצון, וכשלא ישים לב להפרעות אלו וימשיך ללמוד יתמעטו ההפרעות בדרך ממילא.

בטח אומר שיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - בכל יום אחר תפלת הבקר, ומה טוב שאיזה פעמים בשבוע ואם אפשר בכל יום חול, לפני תפלה הבקר, יפריש איזה פרוטות לצדקה, והשי"ת יצליחו לקבל עליו עול תורה ועול מצות כדבעי.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וכיום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהי רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ו' ניסן

ביום הששי נשיא לבני גד אליסף בן־דעואל: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אליסף בן־דעואל:

יום שני, ז' ניסן

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן־עמיהוד: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אלישמע בן־עמיהוד:

יום שלישי, ח' ניסן

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן־פדהצור: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן־פדהצור:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבונא של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתה. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שלישי ח' ניסן
מנשה

ליום שני ז' ניסן
אפרים

ליום ראשון ו' ניסן
גד

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום רביעי, ט' ניסן

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אביון בן־גדעני: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אביון בן־גדעני:

יום חמישי, י' ניסן

ביום העשירי נשיא לבני דן אחיעזר בן־עמישדי: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן־עמישדי:

יום שישי י"א ניסן

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאל בן־עכרון: קרבנו קערת־כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן־בקר איל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זה קרבן פגעיאל בן־עכרון:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבוננו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שישי י"א ניסן

אשר

ליום חמישי י' ניסן

דן

ליום רביעי ט' ניסן

בנימן

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

שבת קודש י"ב ניסן

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחרע בן-עין: קרפנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קמרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחרע בן-עין:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדישין בצפרים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וולתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משכמ

לשבת קודש י"ב ניסן

נפתלי

שקראתי בתורתך פרשה של הנשיא היום אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הכלולות בקדשת זה השכט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרעי מעתה ועד עולם אמן:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח אד"ש, תשי"ז

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ד אדר שני, בו כותב אודות המזווה שצריך היי להחליפה, ולפלא שאינו כותב על דבר בדיקת התפילין.

ובשאלתו כמה תפריש אמו תי לפני הדלקת הנרות בערב שבת וערב יום טוב.

מובן שזה תלוי ביכולתה, והנקודה בזה, כיון שעת רצון היא לקבלת בקשות נשי בנות ישראל קודם קיום המצוה דהדלקת הנרות בעש"ק וערב יום טוב, צריך להרבות בברכות השי"ת בזה על ידי נתינת הצדקה.

ובמה שכותב בתיקון ענין המזווה, ילמוד בעל פה איזה פרקים משניות ולכל הפחות פרק אחד תניא, ובלכתו בדרך וכיו"ב יעבור עליהם אם בדבור או עכ"פ במחשבה.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ה'תש"ג	יום ראשון	יום ראשון	יום ראשון
	ו ניסן	יום ראשון	יום ראשון
	שיעורים. חומש: מצורע, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: להלח. תניא: הגהה (ושם . . . 110 רצון זו).		
	הנסיין הראה, אשר כשמצטים בקירות, ועובדים בסדר ובתקף על פי הנעימות של תורה, ימין מקרבת ושמאל דוחה, אזי פועלים בודאי, ובפרט בענינים העקרים מעקרי הדת.		

ה'תש"ג	יום שני	יום שני	יום שני
	ז ניסן	יום שני	יום שני
	שיעורים. חומש: מצורע, שני עם פירש"י. תהלים: לט"ג. תניא: ובה יובן . . . 110 בר"מ. נוסח "ויהי בנסע": וברצון כל עמך בית ישראל. כנוי משפחה של רבנו הנקן: ברוכאוויטש. כנוי משפחה של בנו אדמו"ר האמצעי: שניאורי. כנוי משפחה של ה"צמח צדק": שניאורסאהן.		

ה'תש"ג	יום שלישי	יום שלישי	יום שלישי
	ח ניסן	יום שלישי	יום שלישי
	שיעורים. חומש: מצורע, שלישי עם פירש"י. תהלים: מד"ח. תניא: כי כמו . . . נו בפע"ח.		
	כל נשמה יש לה עבודה פרטית במחין ומדות כפי טבעה וענינה. וכתב "מאיבי תחכמני", מההטיות הרעות שמוגיש במדותיו הטבעיות, מזה מתחכם ויודע איך לכלכל תקון מדותיו ושעבוד הכחות שלו בעבודת ה' יתברך.		

ה'תש"ג	יום רביעי	יום רביעי	יום רביעי
	ט ניסן	יום רביעי	יום רביעי
	שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש"י. תהלים: מט"ד. תניא: והנה אף דחילו . . . באריכות.		
	ניט היזער און געלד איז דער אידישער רייכטום. דער אידישער אייביקער רייכטום איז, אז מען איז אידען וואָס היטען אָפּ תורה און מצות, און מ'בריינגט אויף דער וועלט קינדער און אייניקלאך וואָס היטען אָפּ תורה און מצות.		

לא בתים וממון הם העשר היהודי, העשר היהודי הנצחי הוא, שאנו יהודים השומרים תורה ומצות, ומביאים לעולם בנים ונכדים השומרים תורה ומצות.

**יום
חמישי**

יום חמישי

י ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש"י.

תהלים: נה"נט.

תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד.

בְּדַבַּר הַתְּעִמּוּלָה בְּעֵנֵינּוּ טְהֵרַת הַמְשַׁפְּחָה בְּמוֹשְׁבוֹ, יִתְבוֹנֵן בְּזֶה: אֵלֹו יִצְיָר, אֲשֶׁר ה' אָנָּה לְיָדוֹ
לְהַצִּיל מוֹשֵׁב יְהוּדִים מִכְּלִיּוֹן, רַחֲמָנָא לְצַלָן, הִגָּה בְּטַח הָיָה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְהָיָה מְהֻלָּל
וּמְשֻׁבָּח אֶת ה' יִתְבָּרַךְ, עַל גְּדֹל הַחֶסֶד לְזִכּוֹתוֹ בְּזִכּוֹת גְּדוֹל כְּזֶה. כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן הִיא תְּעִמּוּלָה
זוֹ, שֶׁהִיא הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת מִמֶּשׁ.

**יום
ששי**

יום ששי

יא ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש"י.

תהלים: ס"סה.

תניא: והנה ה' . . . 112 ותפילין.

בְּיוֹם הַהִלָּדָת, עַל הָאָדָם לְהִתְבּוֹדֵד, וּלְהַעֲלוֹת זְכוּרוֹתָיו וּלְהִתְבוֹנֵן בָּהֶם, וְהַצְּרִיכִים תִּקְוֵן
וּתְשׁוּבָה יָשׁוּב וְיִתְקַנֵּם.

**שבת
קודש**

שבת

יב ניסן, שבת הגדול

ה'תש"ג

הַפְּטוּרָה: וְאַרְבָּעָה אַנְשִׁים. בְּמִנְחָה: עֲבָדִים הֵינּוּ.

שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש"י.

תהלים: ס"ו-סח.

תניא: וגם יתבונן . . . 112 והמוח כו'.

מִזְמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם נִקְרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "צְבָאוֹת ה'". הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבָדִים – שְׁנִקְרְאוּ כֵּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל – וְצְבָאוֹת, הוּא: עֶבֶד עוֹשֶׂה עֲבוֹדַת רְבוֹ – וּבְזֶה כְּמָה דְרָגוֹת, נוֹקֵב מְרַגְּלִיּוֹת, עוֹשֶׂה
שְׂאֵר מְלָאכּוֹת, עוֹשֶׂה מְלָאכּוֹת פְּשוּטוֹת – וְיֵשׁ בְּזֶה יְגִיעָה וְעֲמָל רַב, אָבָל אֵין זֶה עֲנִיָּן שֶׁל
מְסִירַת נַפְשׁ. צָבָא הֵם עֲבָדִים שְׁעוֹבְדִים בִּיגִיעָה רַבָּה וְעֲמָל וּבְמְסִירַת נַפְשׁ, הֵן בְּמִלְחָמַת הַגָּנָה וְהֵן
בְּמִלְחָמַת תְּנוּפָה, וְעוֹמְדִים עַל מְשֻׁמְרָתָם בְּתַכְלִית הַתְּקָף מִבְּלִי הַתְּפַעַל מִהִמָּנֵגד וְשׁוֹנָא, וְעֲבוֹדָתָם
זוֹ אֵינָה עֲנִיָּן שֶׁל הַשְּׂגָה, כִּי הֵם מִתְּנַהֲגִים עַל פִּי הוֹרָאָה מִצְּבִיאָם.

וְהִגָּה נְשֻׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ בְּתַכְלִית הַשְּׁפָלוּת בְּעֵינֵינוּיִים קָשִׁים וּמְרִים, וְעַם זֶה לֹא
שָׁנוּ שָׁמָּם וּלְשׁוֹנָם וּלְבוּשֵׁיהֶם, וְעֲמָדוֹ עַל מְשֻׁמְרָתָם בְּתַכְלִית הַחֹזֵק, כִּי יִדְעוּ שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא הַבְּטִיחַ לְגֵאֵל אוֹתָם, וְהִמְתַּנְּהֵג כְּזֶה בְּמִצְבֵּי זֶה הוּא מִצְבָּא ה', דְּהוּ עוֹזְרוֹ בְּדַרְךָ מִלְּמַעְלָה מִן
הַטָּבַע בְּטָבַע.

יום ראשון ו' ניסן ה'תשע"א

קבלת פני רבו רק ברגל?

ואם כן, בזמן הזה שאין אנו עולים למקום המקדש לקבל פני השכינה (כי החיוב הוא רק כאשר מקריבים עולת ראה ושלמי חגיגה) אין מקום לחייב קבלת פני רבו ברגל, שאם כן יהא כבודו גדול מכבוד שמים.

לכן, הרמב"ם המביא גם הלכות הנוהגות לעתיד לבוא הביא הלכה זו, כי כאשר יבנה המקדש "ושם נעלה ונראה" יחזור החיוב להקביל פני רבו ברגל. ואילו הטור והשולחן ערוך, שדרכם להביא רק הדינים הנוהגים בזמננו, השמיטו דין זה שאינו נוהג עתה (נב"י מהר"ת, א"ח סי' צד).

אך לדעת ה'מגן אברהם' (א"ח סי' ש"א ס"ק ו) גם בזמן הזה ישנה חובה להקביל פני רבו ברגל. ובשבת וראש חודש, אף שאינו חיוב, מצוה היא להקביל פני רבו. ועל יסוד הלכה זו משבח ה'שבט סופר' (סי' י"ז) את מנהג ה'חסידים ואנשי מעשה' שנוסעים לקבל את פני רבם ביום טוב, אף שעוזבים את ביתם ואינם מקיימים מצוות שמחת הרגל עם בני משפחתם, כי שמחת הרגל בזמן הזה היא מדרבנן (תוס' מו"ק י"ד, ב ד"ה עשה), ונדרחת מפני חובת קבלת פני רבו ברגל שהיא מדברי קבלה.

הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ז: חַיֵּב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רְבוֹ בְּרַגְלָא.

יש לתמוה: מדוע לא הובאה הלכה זו בשולחן ערוך? ומבאר ה'נודע ביהודה':

מקור הלכה זו בגמרא (ר"ה טז, ב): "אמר ר' יצחק חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר 'מדוע את הולכת אליו היום, לא חדש ולא שבת', מכלל דחדש ושבת איבעי ליה למיזל".

ומאחר שמהפסוק משמע שגם בשבת וראש חודש צריך להקביל פני רבו, מדוע חייב ר' יצחק רק ברגל? - אלא שאכן היה מקום לומר שגם בשבת וראש חודש צריכים לקבל פני הרב, כי היות שנוספת בהם קדושה, שהרי מקריבים בהן קרבן מוסף, מתרבה השפע גם ברב כדי להשפיע לתלמידיו. אך אי אפשר לחייב זאת, כיון שאמרו חז"ל (קדושין לג, א) "אין תלמיד רשאי לעמוד בפני רבו אלא שחרית וערבית, שלא יהא כבודו מרובה מכבוד שמים", ואם נחייב לקבל פני הרב בכל שבת וראש חודש, יהא כבוד רבו גדול מכבוד השכינה, שהרי העליה לרגל וראיית פני השכינה היא רק שלש פעמים בשנה.

יום שני ז' ניסן ה'תשע"א

את הנעשה אין להשיב

אינו יכול לבטל את מעשה הקידושין. וכן לגבי מגדף, שלענין זה הדיבור נחשב כמעשה, שהרי בכל התורה אין חיוב מלקות על לאו שאין בו מעשה, משום שבחיוב מלקות נאמר "אם לא תשמור לעשות", ואילו המגדף חייב מיתה אף שאינו אלא בדיבור, משום שנאמר בו "והנפש אשר תעשה ביד רמה", הרי שדיבורו נחשב כמעשה (יד המלך).

ויש שהקשו להיפך: הלוא דין 'תוך כדי דיבור' לא נאמר בעבירות, אלא מה שעשה עשוי ואפילו בעבירות שבדיבור, כגון לשון הרע, לא תועיל חזרה בתוך כדי דיבור, ואם כן מה החידוש שאין אומרים 'תוך כדי דיבור' במגדף?

ויש לומר: בכל העבירות האיסור תלוי במעשה, אלא שבהעדר כוונה נחשב כשוגג, אך המעשה נותר מעשה איסור, אבל במגדף אם לא חשב בלבו אין כאן מעשה איסור כלל, והיה מקום לומר ששייכת בזה חזרה כיון שאין צריך לחזור ממעשה אלא ממחשבה (קובץ שיעורים ב"ב קכ"ט, ב).

הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ט: מְגַדֵּף שְׁחֹרֵר בּוּ בְּתוֹךְ דְּבִירָדְבוֹר, אֵינוֹ כְּלוּם.

בכך שונה מגדף משאר דיני התורה, שבכולם יכול אדם לחזור בו מדבריו בתוך כדי דבור. ואף גיטין וקידושין שווים לדין מגדף שאין אפשרות לחזור מהם.

וטעם הדבר, כי בשאר הדינים אין אדם גומר בדעתו קודם המעשה, כי סבור שיוכל לחזור בו בתוך כדי דבור, אך דינים אלו, לרוב חומרתם, אין אדם עושה אותם אלא בהחלטה גמורה (ר"ן נדרים פז, א ד"ה הלכתא).

ויש מבארים באופן אחר: כוחו של 'תוך כדי דיבור' אינו אלא לבטל דבור קודם, אך לא לבטל מעשה. ודינים אלו עיקרם במעשה: בקידושין (וגיטין) העיקר הוא נתינת כסף הקידושין (או הגט), והדיבור אינו מהווה חלק מהותי בקידושין. ולכן כאשר הנסיבות מוכיחות שנתינת הכסף היתה לשם קידושין, כגון שדיבר עימה קודם על ענייני קידושין – הם חלים אף ללא אמירה. ולכן אין בהם חזרה בתוך כדי דיבור, כי דיבור החזרה

יום שלישי, ח' ניסן ה'תשע"א

כח התשובה

מיישב הגאון הרגצ'ובי: התשובה תועיל רק בפרט אחד – שלא לדון את בני המקום כ'עיר הנידחת', בה אף הנשים והטף נהרגים. במקום זאת ידונו כל אחד לחוד, ומי שעבד לאלילים – חייב סקילה, ולגביו התשובה לא תשנה דבר (צפ"ע עה"ת וירא, ע' עה). אך עדיין טעון הסבר: סוף סוף איך יכולה תשובה לבטל את העונש החמור של 'עיר הנידחת'? הביאור הוא: דין עיר הנידחת אינו רק בתור עונש, אלא דין

הלכות עבודה זרה פרק ד', הלכה ו': אִם חָזְרוּ וְעָשׂוּ תְּשׁוּבָה - מוֹטָב.

למרות שבכח התשובה לבטל גזירות קשות, קובעת ההלכה חד משמעית – שום תשובה לא תוכל לבטל עונש של בית דין, לאחר שהאדם עשה מעשה בעדים והתראה. הדין שופט רק לפי מה שענינו רואות, ואילו עיקר התשובה בלב פנימה. למרבה הפלא, כתב כאן הרמב"ם שבמידה ואנשי עיר הנידחת חזרו בתשובה, יוקל עונשם. והדבר אומר דרשני!

עונשם, אלא משנה את מעמדם מציבור ליחידים. התוצאה – הקלת העונש – באה בדרך ממילא, באופן עקיף.

(לקוטי שידחות ט, עמ' 106)

מיוחד החל על 'יושבי העיר'. לכן אף הנשים והטף – שלא חטאו – נהרגים, כי הם חלק מציבור זה.

פעולת התשובה של אנשי עיר הנידחת אינה באה לבטל את

יום רביעי ט' ניסן ה'תשע"א

ה'עצם' אין בו שיעור

לומר שגוף אחד (יותר גדול) הוא יותר 'חי' מאשר גוף קטן. וכמו שהוא בנוגע לנפש החיונית, כן הוא בנוגע לנפש האלוקית שקיים הברדל בין עצם נקודת היהדות לכוחות הגלויים של הנפש האלוקית.

וזה המשמעות של איסור 'משהו', היינו שהחומרה היא בעצם החומר-המהות של האיסור, כי באותם עניינים האסורים במשהו, האיסור הוא ה'נקודה העצמית' של הקליפה ולכן אין משמעות לכמות של האיסור, והקליפה נמצאת בתוקפה גם במשהו.

ולכן איסור עבודה זרה הוא במשהו כי אין זה רק עניין פרטי, אלא נקודת הכל, כמאמר חז"ל: "כל המודה בעבודה זרה ככופר בכל התורה כולה", ולכן אין בו שיעור.

(לקוטי שידחות ד עמ' 148)

הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה טו: וְכָל הַנִּמְצָא בְּבֵית עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֶפְלוּ מִים וּמְלַח, אִסּוּר בְּהִנָּאָה מִן הַתּוֹרָה; וְהַאֲכִיל מִמֶּנּוּ כָּל־שֶׁהוּא, לֹקֶה.

להמחשת והבהרת מהותו של איסור 'משהו', אפשר להמשילו לחיי האדם שיש בהם שני חלקים – עצם נקודת החיים, העובדה שהאדם חי; והצורה והצביון של החיות, כל אבר וכל אדם לפי עניינו.

לגבי עצם נקודת החיים אין שום משמעות לכמות, לגודל ולצורה. וההברדל אם קטן הוא האדם או גדול וכיו"ב הוא רק בנוגע להתפשטות וצורת ההתגלות של החיות, ובה הם השינויים מאדם לאדם, אבל נקודת החיות אינה מצויירת ומוגדרת לפי ציור וגדרי הגוף. וכשם שלא ניתן לומר שהרגליים פחות 'חיות' מהראש (אף שהתגלות החיות בראש גדולה יותר באותה המהות ובאותה ההגדרה של חיים), כך גם אי אפשר

יום חמישי י' ניסן ה'תשע"א

חגיגת בת מצוה - כיצד?

לובש מלבוש זה הרי הוא 'נראה כמודה להם ונמשך אחריהם' (כס"מ בשם מהרי"ק הנ"ל).

וברור הקודם יצא הגר"א וולקין אב"ד פינסק-קרלין (וקו אהין ח"א סי' 1) נגד הנוהגים לערוך חגיגת בת-מצוה לבת. כי בנוסף לחששות בעניני צניעות, יש לאסור מנהג זה משום "ובחוקותיהם לא תלכו", כיון שנעשה כחוק ומנהג אומות העולם, ואחריהם נוהגים כן הרפורמים שכוונתם להדמות לגויים.

ולדעת ה'שרידי אש' (יור"ד סי' לט) אין לאסור חגיגת בת מצוה, כיוון שאין חוגגים אותה לשם עבודה זרה, אלא שמחים בשמחה משפחתית לרגל הגעת הבת לגיל בגרות. ועם זאת מצטרף לדעתו של הגר"מ פיינשטיין (אג"מ א"ח ד' סי' לו), שאין לחגוג שמחת בת-מצוה בבית הכנסת, כדי לשנות ממנהג הרפורמים ודומיהם.

וכן כותב הרבי (שערי הלכה ומנהג ח"ב סי' ש"א): "לא לעשות חגיגת בת מצוה כפי שעושים היום המתחדשים בחגיגה כעין בר מצוה, אלא לעשות משהו צנוע בבית הספר, כעין יום הולדת".

הלכות עבודה זרה פרק יא, הלכה א: אִין הוֹלְכִין בְּחֻקֹת הַעֹקְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא מִדְּמִין לָהֶן, לֹא כַּמְלָבוֹשׁ וְלֹא כַּשֶּׁעַר וְכִיּוֹצֵא בָהֶן... אֵלֶּא וְהִיא הַיִּשְׂרָאֵל מְבָרַל מִהֶן וְיָדוּעַ כַּמְלָבוֹשׁוֹ וְכַשֶּׁאֵר מַעֲשָׂיו.

כתב הרמ"א (יור"ד סי' קע"ח סי"א) שהאיסור ללכת בחוקות הגויים הוא באחד משני האופנים:

א. "דבר שנהגו בעכו"ם לשום פריצות, כגון שנהגו ללבוש מלבושים אדומים... וכדומה לזה ממלבושי הפריצות".
ב. "דבר שנהגו למנהג וחוק ואין טעם בדבר", וכיוון שאין למנהג זה טעם וסיבה, יש לחוש "שיש בו שמץ עבודה זרה כוכבים".

אבל דבר שאין בו משום טעמים אלה, אלא נוהגים בו לשם תועלת "כגון שדרכן שכל מי שהוא רופא מומחה יש לו מלבוש מיוחד", או אם עושים זאת משום כבוד או מטעם אחר – מותר. ואף מלשון הרמב"ם יש להוכיח כן, שהרי כתב "לא ילבש במלבוש המיוחד להן", ולא כתב "במלבוש הדומה למלבושם", היינו שלא נאסר אלא מלבוש המיוחד אותם כגויים, והיהודים נוהרים מללבושם משום צניעות או מסיבה אחרת, וכאשר יהודי

יום שישי י"א ניסן ה'תשע"א

בקשת מחילה - עד היכן?

מלשון הגמרא (יומא פ"ז, ב) "כל המבקש מטו (מחילה) מחברו אל יבקש ממנו יותר משלוש פעמים".

ובטעם הדבר יש לומר: כאשר ביקש שלוש פעמים ולא מחל, חזקה שלא ימחל גם להבא, ומאחר שבכל פעם שמבקש ואינו מחל הרי הוא אכזרי אין לבקש יותר משלוש פעמים כיון שבכך מכשילו (שפת אמת יומא שם).

הלכות תשובה פרק ב, הלכה ט: לֹא רָצָה חֲבֵרו לְמַחֵל לוֹ... מְבִיא לוֹ שְׁנֵיהּ וְשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה - מִנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ...

מלשון הטור (אור"ח סי' תר"ו) "ואם אינו מתפייס בג' פעמים אינו צריך לפייסו", משמע שאם רוצה להחמיר רשאי. וכן פסק השולחן ערוך (שם ס"א ובמג"א סק"ב). אך ה'פרי חדש' (שם) מדייק מלשון הרמב"ם שאין לבקש יותר משלוש פעמים, ולמד כן

ובדעת הסבורים שמותר לבקש יותר משלוש פעמים יש לומר: כתב אדמו"ר הזקן (א"ח שם, ס"ד) שאם הנפגע חושש שעל ידי המחילה תיגרם לו רעה אינו צריך למחול, כי חייו קודמים לחיי חברו. ומכאן יש ללמוד גם להיפך: יתכן שעל ידי בקשת מחילה יותר משלוש פעמים יגרם לנפגע לבוא למידת אכזריות כשיסרב למחול לו, אך חייו קודמים שהרי רוצה שיתכפר לו חטאו.

ולפי זה יש לומר שהמחלוקת תלויה בשאלה נוספת: ה'פרי חדש' כתב, שכאשר מבקש מחילה שלוש פעמים מכפר לו יום

(פלגי מים (טייכטל) ח"א סי' ר"ג)

ולפי זה יש לומר שהמחלוקת תלויה בשאלה נוספת: ה'פרי חדש' כתב, שכאשר מבקש מחילה שלוש פעמים מכפר לו יום

שבת קודש י"ב ניסן ה'תשע"א

נטייה שאינה סתירה לבחירה

הכוכבים על הנעשה בארץ אינה השפעה מחייבת אלא השפעה הגורמת נטייה לכיוון מסוים, אך ניתן להתגבר על כך. וכן אמרו ששינוי העיתים מתייחס גם לאדם, מהותו ואופיו כדברי חז"ל (שבת קנ"א), שמי שנולד ביום פלוני יהיה בעל תכונות אלו, ומי שנולד ביום אחר יהיה בעל תכונות אחרות. וגם כאן אין זה הכרח, כדברי הרמב"ם כאן "רשות לכל אדם נתונה להיות צדיק או להיפך, ואין לומר ש"תולדתו תמשוך אותו לדבר שאי אפשר לזוז ממנו" רק שיתכן שאדם ייוולד עם נטייה קצת לתכונה זו או אחרת (כמבואר בפרק ה' של שמונה פרקים להרמב"ם).

ולפי זה מובן גם מאמר חז"ל "בזמן שהחמה לוקה וכו'": ליקוי המאורות הוא עניין טבעי שהטביע הקב"ה מששת ימי בראשית, אך ליקוי זה שברא ה' נברא באופן שגורם עלוליות לדבר שלילי בעולם, ועל ידי תשובה מתעלים מהטבע "ואין מתייראין מכל אלו".

(אמונה ומדע עמ' 125)

הלכות תשובה פרק ה, הלכה א: לְכָל אָדָם נְתוּנָה, אִם רָצָה לְהַטּוֹת עֲצָמוֹ לְדָרֶךְ טוֹבָה וְלִהְיוֹת צָדִיק - הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה לְהַטּוֹת עֲצָמוֹ לְדָרֶךְ רָעָה וְלִהְיוֹת רָשָׁע - הָרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. אמרו חז"ל (סוכה כ"ט, א): "תנו רבנן – בזמן שהחמה לוקה, סימן רע לעכו"ם. לבנה לוקה, סימן רע לשונאיהם של ישראל...". והדברים האלו נועדו לעורר את ישראל שבשעה שיראו ליקוי לבנה יתעוררו בתשובה וימנעו את הרעה ח"ו אשר סימנה הוא ליקוי לבנה. ולכאורה, ליקוי חמה או לבנה הם תופעה טבעית וניתן לחשב מראש מתי תחול, כך שהיא בלתי תלויה בגורמים חיצוניים ואיך היא סימן לישראל? וההסבר:

מכמה מאמרי חז"ל עולה שלשינוי העיתים יש משמעות והשפעה וכמו "מגלגלין זכות ליום זכאי וחוב ליום חייב" (תענית כ"ט, א). ומשמעות הדברים היא שחוקי הטבע מגדירים את מהלך גרמי השמים ואת השפעתם, וההבדל בתופעות שעל פני כדור הארץ הוא בהתאם למהלך ומצב גרמי שמים. ואולם השפעת

המשך מעמוד לו

לקוטי שיחות שבת הגדול

- 7 בגלות נעשה נס גדול.
 - 8 ויהודים מתכוננים "לאראנו נפלאות" – בנערינו
 - 9 ובזקנינו בכנינו ובכנותינו...⁶⁷ לא תשאר פרסה⁶⁸ –
 - 10 השתחררות מהגלות בגאולה האמיתית והשלמה על-ידי
 - 11 משיח צדקנו בקרוב ממש.
- (משיחת ש"פ צו, שבת הגדול תשל"ה)

- 1 כאשר יהודי יעבוד עבודה זאת בעוצמה ובמסירות
- 2 הדרושים, וישפיע גם על יהודי אחר לנהוג כך (בהתחילו
- 3 בבני ביתו – "ויקחו להם איש שה לבית אבות") על ידי
- 4 כך הוא יצליח להשפיע גם על העולם שמחוצה לו, ועל
- 5 אומות העולם, עד שבכוריהם ידרשו בתוקף את טובת
- 6 ישראל – "כימי צאתך מארץ מצרים"⁶⁶, עוד בהיותם

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ו' ניסן ה'תשע"א

יום ראשון ו' ניסן ה'תשע"א

הלכות תלמוד תורה

פרק חמישי

1 א. פֶּשֶׁם שְׁאָדָם מְצִנָּה בְּכּוּד אָבִיו וְיִרְאָתוֹ, כִּף הוּא חֵיב
2 בְּכּוּד רַבּוֹ? וְיִרְאָתוֹ יִתֵּר מֵאָבִיו? שְׁאָבִיו מְכִיאוֹ לְחַיֵּי
3 הָעוֹלָם הַזֶּה, וְרַבּוֹ, שְׁלֵמְדוֹ חֲכָמָה, מְכִאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.
4 רְאָה אַבְדַּת אָבִיו וְאֲבַדַּת רַבּוֹ - שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אָבִיו.
5 אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִים בְּמִשְׁאֵ - מִיֵּיחַ אֵת שֶׁל רַבּוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן
6 שֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ שְׂבוּיִים בְּשִׁבְיָה - פּוֹדָה אֵת רַבּוֹ,
7 וְאַחֲרֵי-כֵן פּוֹדָה אֵת אָבִיו. וְאִם הָיָה אָבִיו תְּלֵמִיד-חֶכֶם -
8 פּוֹדָה אֵת אָבִיו תְּחִלָּה;⁷ וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו תְּלֵמִיד-חֶכֶם,
9 אַף-עַל-פִּי שְׁאִינוֹ שְׂקוּל כְּרַבּוֹ רַבּוֹ⁸ - מְשִׁיב אַבְדַּתוֹ,
10 וְאַחֲרֵי-כֵן מְשִׁיב אַבְדַּת רַבּוֹ. וְאִין לֵךְ כְּבוֹד גְּדוֹל מִכְּבוֹד
11 הָרַב, וְלֹא מוֹרָא מִמוֹרָא הָרַב. אֲמָרוּ חֲכָמִים⁹: מוֹרָא רַבָּךְ
12 כְּמוֹרָא שְׂמַיִם; לְפִיכֵךְ אֲמָרוּ¹⁰: כֹּל הַחֹלֵק¹¹ עַל רַבּוֹ, כַּחֲלוֹק
13 עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר: "בְּהִצְתָּם עַל ה'"¹²; וְכֹל הַעוֹשֶׂה
14 מְרִיבָה¹³ עִם רַבּוֹ, כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר:

1 אֲשֶׁר רַבּוֹ כְּנִי יִשְׂרָאֵל אֵת ה' וַיִּקְדַּשׁ בָּם"; וְכֹל הַמְתַּרְעֵם¹⁴
2 עַל רַבּוֹ, כְּמַתְרַעֵם עַל ה', שְׁנֵאָמַר: "לֹא עָלִינוּ תְּלַנְתִּיכֶם כִּי
3 עַל ה'"; וְכֹל הַמְתַּרְהָר¹⁵ אַחַר רַבּוֹ, כְּאִלוֹ מְהַרְהֵר אַחַר
4 שְׂכִינָה, שְׁנֵאָמַר: "וַיִּדְבַּר הָעַם בְּאַלְהֵים וּבְמִשְׁה"¹⁶.
5 ב. אֵיזָהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ? זֶה שְׂקוֹבֵעַ לוֹ מִדְּרָשׁ, וְיֹשֵׁב
6 וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שְׁלֹא כְרִשׁוֹת רַבּוֹ¹⁷, וְרַבּוֹ קָנָם, וְאַף-עַל-פִּי
7 שָׂרְבוּ בְּמִדְיָנָה אַחֲרָת. וְאֲסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בְּפָנָי רַבּוֹ
8 לְעוֹלָם¹⁸; וְכֹל הַמּוֹרָה הִלְכָה בְּפָנָי רַבּוֹ, חֵיב מִיֵּתָה¹⁹.
9 ג. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין רַבּוֹ שְׁנַיִם-עֶשְׂרִים²⁰ מִיל, וְשָׂאֵל לוֹ
10 אָדָם דְּבַר הִלְכָה - מִתֵּר לְהִשְׁכִּיב²¹. וְהִלְפְּרִישׁ מִן
11 הָאֲסוּר²² - אֲפִלּוּ בְּפָנָי רַבּוֹ מִתֵּר לְהוֹרוֹת. כִּי־עַד? כְּגוֹן
12 שְׂרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דְּבַר הָאֲסוּר, מְפָנִי שְׁלֹא יֵדַע
13 בְּאֲסוּרוֹ, אוֹ מְפָנִי רִשְׁעוֹ - יִשְׁלוּ לְהַפְּרִישׁוֹ וְלֹאמַר לוֹ:
14 דְּבַר זֶה אֲסוּר! וְאֲפִלּוּ בְּפָנָי רַבּוֹ, וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתֵּן
15 לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת, שְׂפָל מְקוֹם שְׁיֵשׁ חִלּוּל ה', אִין חוֹלְקִין
16 כְּבוֹד לְרַבּוֹ²³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים²⁴? בְּדְבַר שְׁנֵאָמַר
17 מְקַרְה²⁵; אֲכַל לְקַבֵּעַ עֲצָמוֹ לְהוֹרָא, וְלִישֵׁב וְהוֹרוֹת
18 לְכָל שְׂוֹאֵל, אֲפִלּוּ הוּא בְּסוּף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוּף הָעוֹלָם
19 - אֲסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שְׁמִינּוֹת רַבּוֹ²⁶, אֲלֵא-אִם-כֵּן נִטַּל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) כבוד הרב ומוראו; מי הוא הראוי להוראה; אהבת הרב לתלמידיו. 2) המובהק, רוב חכמתו למד ממנו. 3) "מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד רבו" (כריתות כח.). ובנוסף אוקספורד וכתב יד אברבנאל "כשם שאדם מצווה בכבוד אביו ויראתו, כך הוא חייב בכבוד רבו ויראתו; ורבו יתר מאביו....". 4) (בבא מציעא לג.). 5) (שם). אבל אם היה אביו חכם ושקול כנגד רבו - של אביו קודמת. 6) (שם). 7) ואפילו כשאינו שקול כנגד רבו, מפני שבשבי חייו בסכנה. 8) דברי רבינו כאן: "אף על פי שאינו שקול כנגד רבו" הם סתירה גלויה לדבריו בהלכות גזילה ואבידה פרק י"ב, הלכה ב, שכתב שם: "פגע באבדת אביו עם אבדת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו - של אביו קודמת; ואם לאו - של רבו קודמת. וכבר הסכימו רוב מפרשי הרמב"ם ובראשם "הגהות מיימוניות", שטעות סופר יש כאן והנוסח בהלכות "גזילה ואבידה" עיקר, שכן הנוסחה גם במשנה ירושלמי (בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). וטעם דין זה השנוי במשנה: - בפדין שבויים שחייבם בסכנה, כיוון שאביו תלמיד-חכם אף אם אינו שקול - הוא חייב להציל נפשו מיני שחת קודם כל אדם; אבל במקום שאין סכנת נפשות רק הפסד ממון או גיעת הגוף, כגון: אבידה ונשיאת משא, אם אין האב שקול - רבו קודם. וכדאי להביא כאן מה שכתב הרמ"א (שולחן ערוך סימן רמב, סעיף לה, בשם "ספר החסידים"): במה דברים אמורים שרבו קודם לאביו? - כשמלמד אותו חנים; אבל אם אביו שרר לו רב ומלמדו - אביו קודם לכל דבר. 9) (אבות פרק ד, יב.). 10) (סנהדרין קי.). 11) זה שחולק על ישיבת רבו וקובע לו ישיבה אחרת ומלמד שם שלא ברשות רבו. כמבואר בסמוך (הלכה ב). 12) אף על פי שלא חלקו אלא על משה ועל תורתו, מעלה עליהם הכתוב כאילו היצו וחלקו על השכינה. 13) תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים (רש"י). 14) ואומר על רבו שנוהג בו מידה כבושה, מידת אכזריות (שם). 15) מחפה עליו דברים (שם), שבודה עליו מליבו דברי גנאי. 16) ואמרו (מכילתא, בשלח): "אם באלוקים דיברו, קל וחומר במשה? - ללמדך, שכל המדבר ברועה ישראל כאילו מדבר במי שאמר והיה העולם". 17) (ברכות כז:). וכן אמרו (סנהדרין ה:): "תלמיד אל יורה, אלא אם כן נטל רשות מרבו". וטעם האיסור - שלא יתנהג בשררה בחיי רבו, כמו שאמרו (ברכות סד:): "כל שנותניו של רבה שמלך כראש ישיבה לא היה רב יוסף קורא אומן מקיז דם לביתו והיה הולך אליו, כדי שלא להראות שום צד שררה בחיי רבו. 18) אפילו כשנטל כבר רשות להורות, אסור לו להורות בפני רבו, אלא שלא במקום רבו. ויש מפרשים: "לעולם" - אפילו הוראה בדרך ארעי, שאינו קובע שום מדרש גם כן אסור בפני רבו. 19) (עירובין סג.). 20) זהו "שלא במקום רבו". ושיעור זה הוא כנגד מחנה ישראל במדבר שתפס שטח של שלוש פרסאות, שהן שנים-עשר מיל (עירובין נה:). ושיעור המיל אלפיים אמה. וכל מי שהיה צריך לשאול דבר מה, היה פונה ישר למשה, כמו שכתוב: והיה כל מבקש ה' יצא אל אוהל מועד (שמות לג, ז). 21) אבל לא לקבוע מדרש וישיבה. 22) להרחיק אדם מן העבירה. 23) (עירובין סג.), וסמכו על הכתוב: אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' (משלי כא, ל). 24) שומת לו להשיב בריחוק שנים-עשר מיל ממקום מגורי רבו? 25) באקראי בעמלא, בהזדמנות ובדרך ארעי. 26) כמו שאמרו (עירובין סב:): שכל זמן שרב הונא היה בחיים לא הורה רב חיסדא תלמידו אפילו "ביעתא בכותחא", כלומר: אפילו הוראות הכי קלות ופשוטות כמו, למשל, שומת לאכול ביצה טבולה בכותח (מין רוטב עשוי מחלב חמוץ לטבל בו את הפת). "והגהות מיימוניות כתבו, שפסק הלכה מפורש שאדם רואה בספר

1 רשות מרבו. ולא²⁷ כל מי שמת רבו, מתר לו לישיב
2 ולהורות בתורה; אלא-אם-כן היה תלמיד שהגיע
3 להוראה²⁸.
4 ד. וכל תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה - הרי זה רשע,
5 שוטה וגם הרויח²⁹, ועליו נאמר: "כי רבים חללים הפילה³⁰
6 וגו'". וכן חכם שהגיע להוראה ואינו מורה - הרי זה מונע
7 תורה, ונותן מכשולות לפני העוברים, ועליו נאמר:
8 "ועצמים³¹ כל הרגיה" - אלו התלמידים הקטנים, שלא
9 הרבו תורה פראוי, והם מבקשים להתגדל בפני עמי הארץ
10 ובין אנשי עירם, וקופצין ויושבין פראש לדין ולהורות
11 בישאל; הם המרבים המחלקת, והם המחרים את
12 העולם, והמכבין גרה של תורה, והמחבלים ביום ה'
13 צבאות. עליהם אמר שלמה בחכמתו: "אחזו לנו שועלים,
14 שעלים קטנים מחבלים ברימים".
15 ה. ואסור לו לתלמיד לקרות לרבו בשמו, ואפלו שלא
16 בפניו³². והוא, שיהיה השם פלאי, שכל השומע ידע שהוא
17 פלוני. ולא יזכיר שמו בפניו; ואפלו לקרות לאחרים ששם

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

מספרי הגאונים, יכול הוא להורות אפילו בימי רבו, רק אסור לו להורות מליבו ולסמוך על ביתו. (27 נראים הדברים שכאן תחילת הלכה ד. וכן הוא הנוסח בטור יורה דעה סימן רמב בשם הרמב"ם. וכך הכריע הש"ך (שם, סעיף קטן יח). (28 שגמר כבר את חוק הלימודים הדרושים וקיבל היתר הוראה. חכמינו אמרו (עבודה-זרה יט:), שזמן הגעה להוראה הוא ארבעים שנה. ורבינו שלא נתן שיעור זה סובר, כנראה, שזה היה אז כשהיו לומדים רק מפי הרב, מפי סופרים ולא מפי ספרים; ואמרו (עבודה-זרה ה:): "שאינן אדם עומד על סוף דעתו של רבו עד ארבעים שנה". אבל כיום, שהתורה ופירושיה כתובים ומנוחים לפנינו ואנו לומדים מתוכם - אין ההוראה תלויה בגיל ובשנים, אלא במעלת חכמתו ובמידותיו של החכם (לחם משנה), ורבינו ז"ל מונה את התנאים הדרושים לחכם כדי שיתמנה לדיין: "כל מי שימצאוהו חכם וירא-חטא, ועניו ושפל ופירקו נאה, ורוח הבריות נוחה הימנו - עושים אותו דיין" (משנה תורה, הלכות סנהדרין פרק ב, הלכה ח), ואילו שנות הגיל לא הזכיר. (29 אבות פרק ד, ז). רשע שלפעמים יחייב את הזכאי, והריהו כגוזלו; שוטה - שמרבה עליו איבת בעל-הדין שיצא חייב; וגס-רוח - שגאוותו לקנות לו שם כאחד הגדולים הביאתהו לידי כך להורות ולדון בטרם שהגיע להוראה (מדרש שמואל). (30 לשון נפל, שלא כלו חדשיו ועדיין לא נגמר, כן הוא: לא הגיע עדיין להוראה - ומורה, ולכן רבים חללו. (31 מלשון: ועוצם עיניו (ישעיה לג, טו). שהוא מתעצם ומחריש ומתאפק מלהורות והורג בזה את בני דורו (רש"י, עבודה זרה יט:). (32 סנהדרין ק). ומפרש רש"י: "כשהוא אומר: פלוני, ואינו אומר: פלוני מורי ורבי. לא כגיחזי שקרא לרבו בשמו ואמר: זאת האשה וזה בנה אשר החייה אלישע (מלכים-ב ה, ה), אלא כיהושע שאמר: אדוני משה, כלאם! (במדבר יא, כח). (33 כן יעשה בשם רבו, "בערוך", ערך "אב" מובא בשם הגאונים, שרבה קרא לתלמידו: "אביי", אף על פי ששמו האמיתי היה "נחמני" - מפני שגם שמו של אבי רבה היה נחמני, לפיכך לא קרא אותו בשמו שהוא כשם אביו (וקרא אותו: אבא, ומזה נתהווה שמו: אביי, ואם לאביו כך, לרבו לא כל שכן. (34 של אחרים, ומכל שכן של אביו ורבו. (35 של אביו ורבו, מצינו שאביי קרא לרבה אחרי מותו "מר" (גיטין נט:). (36 מלשון הכתוב: והוא פלאי (שופטים יג, יח). מופלא ומובדל משאר שמות בני-אדם. (37 אבל כשאין השם מופלא, כגון: אברהם, יצחק, משה וכדומה, שמות מצויים - מותר לקרוא שם אחרים ששם רבו או כשם אביו שלא בפני רבו או אביו. וכן אנו מוצאים (כתובות קג:): את רבי שאמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", אף על פי שזה היה שם אביו, שהיה גם מורו ורבו. (38 (ברכות כז:): "הנותן שלום לרבו גורם שתסתלק שכנה מישראל", ופירש רש"י: "כשאר כל אדם: שלום עליך, ולא שלום עליך, רבי". (39 כורע לפניו ושואל בשלמו (תנחומא, בהעלותך אות יא). (40 (ברכות ג.ג). (41 (סנהדרין קא:): ואף על פי שבמלך ידובר שם, הרי אמרו חז"ל (הוריות יג:): "חכם קודם למלך: חכם שמת - אין לנו חכם כיוצא בו; מלך שמת - כל ישראל ארויים למלכות". ועוד אמרו (גיטין סב). שהרבנים נקראים: מלכים, שנאמר: בי מלכים ימלוכו (משלי ח, טו). וראוי להעיר, שהטור אורח חיים, סימן לח, הביא מאמר מאת רבא: "אסור לחלוץ תפילין בפני רבו", ומאמר כזה לא נמצא בש"ס. וב"שימושא רבא" מובא מאמר זה, כאילו הוא נמצא בסנהדרין בסוגייה שלפנינו. (42 (פסחים קח:), כי הסיבה על צד שמאל היא ישיבה חופשית יותר מדי והרייה פגיעה ב"מורא רבו". (43 (ירושלמי, הוריות פרק ג, הלכה ה). (44 הכל במסכת ברכות כז: וטעם כל אלה, משום יהירות (כפירוש רש"י, שם). (45 (פסחים נא:), מפני שצריך להתבייש מכבודו וממוראו (רש"י, שם). ואם רבו צריך לו שישמשהו - מותר. (46 (קידושין לא:), באביו אמרו זאת, וקל וחומר ברבו. (47 שאם היה רבו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יכריע לצד השני כנגדו ויאמר: נראים דברי פלוני. (48 לומר לו: לא כן הדבר! לא נכון! (49 (מדרש-רבה, רות פרשה ד) ויאמר: שבו פה! וישבו (רות ד, ב), מכאן שאין רשות לקטן לישיב עד שיתן לו רבו רשות. (50 (עבודה זרה יט). אמר לוי: "רבי, נתת לנו רשות לעמוד". (51 נוסח אוקספורד: "לא יחזיר לו אחוריו". (52 ילך אחורנית (יומא ג.ג).

- 1 ז. וְחֵיב לְעַמֵּד מִפְּנֵי רְבוֹ - מְשִׁירָאָנוּ מְרַחֵק מְלֵא עֵינָיו⁵³,
 2 עַד שִׁתְּכֶסֶה מִמֶּנּוּ⁵⁴ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן יֵשֵׁב. וְחֵיב
 3 אָדָם לְהִקְבִּיל⁵⁵ פְּנֵי רְבוֹ בְּרִגְלָו.
 4 ח. אֵין חוֹלְקִין כְּבוֹד לְתַלְמִיד בְּפְנֵי רְבוֹ, אֶלֶּאֱאִס־בֶּן דְּרָף
 5 רְבוֹ לְחַלְקִי⁵⁶ לוֹ כְּבוֹד. וְכָל הַמְּלֹאכֹת שֶׁהֶעֱבֹד⁵⁷ עוֹשֶׂה לְרְבוֹ,
 6 תְּלַמֵּיד עוֹשֶׂה לְרְבוֹ. וְאִם הִיָּה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מִפְּרִין אוֹתוֹ,
 7 וְלֹא הִיָּו לוֹ תְּפִלְיוֹ⁵⁸, וְחָשׂ שֶׁמָּא יֵאמְרוּ עָבֹד הוּא - אֵינוֹ
 8 נוֹעֵל לוֹ מִנְעֵלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ. וְכָל הַמוֹנֵעַ תְּלַמִּידוֹ מִלְּשִׁמּוֹ,
 9 מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֹסֵד⁵⁹ וּפְרוֹק מִמֶּנּוּ יִרְאת שְׁמַיִם. וְכָל תְּלַמִּיד
 10 שֶׁמְּזוּלָל דָּבָר מִכָּל כְּבוֹד רְבוֹ, גּוֹרֵם לְשִׁכְיָנָה שְׁתַּסְתַּלַּק⁶⁰
 11 מִיִּשְׂרָאֵל.
 12 ט. רָאָה רְבוֹ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - אוֹמֵר לוֹ: לְמַדְתָּנוּ⁶¹
 13 רַבְּנוּ כִּף זָכָה! וְכָל־זֶמֶן שֶׁמְּזַכֵּיר שְׁמוֹעָה בְּפְנֵינוּ, אוֹמֵר לוֹ:
 14 כִּף לְמַדְתָּנוּ⁶² רַבְּנוּ! וְאֵל יֵאמֶר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מְרַבּוֹ, עַד
 15 שִׁזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ⁶³. וְכִשְׁמֹת רְבוֹ, קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד
 16 שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לְבוֹ⁶⁴, וְאֵינוֹ מְאַחֶה⁶⁵ לְעוֹלָם. בְּמָה דְּבָרִים
 17 אֲמוּרִים? בְּרַבּוֹ מְבַהֵק⁶⁶, שֶׁלְּמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ; אֶבֶל אִם
 18 לֹא לְמַד מִמֶּנּוּ רַב חֲכָמָתוֹ, הִרִי זֶה תְּלַמִּיד חֲבֵר⁶⁷, וְאֵינוֹ חֵיב
 19 בְּכַבּוּדוֹ כְּכָל אֵלוֹ הַדְּבָרִים; אֶבֶל עוֹמֵד מְלִפְנֵינוּ⁶⁸, וְקוֹרֵעַ
 20 עֲלָיו, כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמְּתִים שֶׁהוּא מְתַאֲבֵל
 21 עֲלֵיהֶם⁶⁹. אֶפְלוֹ לֹא לְמַד מִמֶּנּוּ אֶלֶּא דָּבָר אֶחָד - בֵּין קָטָן,
 22 בֵּין גְּדוֹל - עוֹמֵד מְלִפְנֵינוּ וְקוֹרֵעַ עֲלָיו.
 23 י. וְכָל תְּלַמִּיד־חֲכָם שֶׁדַּעוֹתָיו מְכֻנּוֹת⁷⁰, אֵינוֹ מְדַבֵּר בְּפְנֵי

פְּרָק שְׁשִׁי

- 39
 40 א. כָּל תְּלַמִּיד־חֲכָם, מְצַנֶּה לְהִדְרוֹ, וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ רְבוֹ,
 41 שְׁנֵאָמַר: "מִפְּנֵי שִׂיבָה תִּקּוּם וְהִדְרַת פְּנֵי זָקֵן" - זָקֵן, זֶה
 42 שֶׁקָּנָה חֲכָמָה. וּמֵאִמְיַתִּי חֵיבִין לְעַמֵּד מִפְּנֵינוּ? מְשִׁירָב מִמֶּנּוּ
 43 בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, עַד שִׁיעֵבֵר מְכַנְּנָד פְּנָיו.
 44 ב. אֵין עוֹמְדִין מִפְּנָיו, לֹא בְּבֵית־הַמְּרַחֵץ וְלֹא בְּבֵית־הַפֶּסֶא,
 45 שְׁנֵאָמַר: "תִּקּוּם וְהִדְרַת" - קִימָה שְׁיִשְׁבָּה הַדּוּר. וְאֵין בְּעַלִּי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

53) כשיעור שליטת כוח הראות שלו; המרחק שהעין רואה. 54) שייבלע בתוך המרחק או ייעלם מעיניו בין הבתים ולא יראנו עוד (יומא נג.). 55) (סוכה כז:): לקדם את פניו, להיראות לפניו בשלוש רגלים. רבינו פוסק כרבי יצחק ולא כרבי אליעזר שאמר: "משבח אני את העצלנים שאינם יוצאים מבתיהם ברגל", דכתיב: ושמחת אתה וביתך (דברים יד, כו). ופעם בא אליו תלמיד ברגל להקביל פניו, ואמר לו שלא יפה עשה (כסף-משנה). 56) (בבא בתרא ק"ט): שאם הרב עצמו רוצה בכבודו, בוודאי ישמח לראות שגם אחרים נוהגים בו כבוד. 57) (כתובות צו.) עבד כנעני. כגון: רחיצת רגליים, הנעלת המנעלים וחליצתם וכדומה. 58) להניחן, שיכירו בזה שהוא אינו עבד. כי אין דרך עבדים להניח תפילין. 59) (שם). 60) (ברכות כז:). 61) ולא יאמר לו: עברת על דברי תורה, כן מצינו (ברכות טז:): אמרו לו תלמידיו לרבן גמליאל: לימדתנו רבינו וכו'. וכן (קידושין לב.) אל יאמר: "אבא, עברת על דברי תורה", אלא כך יאמר לו: "מקרא כתוב בתורה כך" - וקל וחומר לרב (כסף-משנה). 62) (מועד קטן ז:). 63) (ברכות כז:): כדי שידעו שאין זה מדברי רבו, אבל שמועה ששמעו מרבו רשאי לאומרה סתם. שהכול יודעים שמן הסתם מרבו שמעה ותורת רבו בפיו (סוכה כז:); ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה א. 64) "ואלו קרעים שאינם מתאחים: הקורע על אביו ואמו ועל רבו שלימדו תורה" (מועד קטן כו.), וסובר רבינו: כשם שהשווה רבו לאביו ואמו לענין "איחוי", כך הושוו לענין קריעה "עד שיגלה ליבו" שהוא חייב על אביו ואמו, כמפורש (מועד קטן כב:). 65) אינו תופר את מקום הקרע בתפירה כתיקונה, אלא בְּשָׁלָל: תפירה גסה וארעית (שם, כו.). 66) מואר באור נוגה, ומוסב על התלמיד המזהיר באור התורה שיעק עליו רבו. ו"רבו מובהק", פירושו: רבו של התלמיד המובהק, כי הרב הוא המבהיק, הפועל ולא הפעול (תוספות יום טוב, בבא מציעא פרק ב, משנה י"א). 67) חכם כמותו אלא למד ממנו דבר אחד או שניים (רש"י, עירובין סג.). 68) בריחוק ארבע אמות ולא כמלוא עיניו. 69) שאינם אביו ואמו, שאינו קורע אלא בגד אחד ומאחה את הקרע לאחר שלושים יום. 70) נכונות וישרות. 71) (אבות פרק ה, ז). 72) כגון רבא ששירת את תלמידיו ומזג להם יין בחתונת בנו (קידושין לב:). 73) כגון: לקום מפניו (שם). 74) על ההידור גופו - אינו מחול, שמחילת הרב מועילה רק בנוגע להידור של יתר שאת, כגון: "לעמוד מפניו כמלוא ראות עיניו" וכיוצא בזה; אבל הידור מעין: "לקום מפניו" או "לא ישב במקומו" - שלילתו לבזיון תיחשב, ולפיכך אין מחילת הרב מועילה: שאם על כבודו יכול הרב למחול, על חילול כבוד התורה, מי יוכל למחול? (עבודת המלך). 75) (אבות פרק ד, יב.) וכן מצינו במשה שאמר ליהושע: בחר לנו אנשים (שמות יז, ט) - עשאו שווה לו (אבות דרבי נתן, פרק כז). 76) הגורמים הנאה וקורת רוח. וכשם שהתלמידים קרויים: בנים, כך הרב קרוי: אב (ספרי, ואתחנן); וכשמת רבי חייא בר אדא קיבל ריש-לקיש רבו נתחומים עליו, שתלמידו של אדם חביב עליו כבנו (ירושלמי, ברכות פרק ב, הלכה ח). 77) "וחכם חרשים" - זה תלמיד המחכים את רבו (חגיגה יד.). 78) (תענית ז.). 1) להדר פני תלמידי חכמים; ההבדל שבין תלמיד חכם לאב בית דין ונשיא לענין קימה והידור; המבזה את החכם מה דינו; על כמה דברים מנדים את האדם.

49 פי יתנו בגוים עתה אקבצם, ויחלו מעט ממשא מלך
 50 ושרים". וכן אם היתה סחורה לתלמידי-חכם, מניחים אותו
 51 למכר תחלה, ואין מניחים אחד מבני השוק למכר עד
 52 שימכר הוא. וכן אם היה לו דין, והיה עומד בכלל
 53 בעלי-דינים הרבה - מקדימין אותו ומושיבין אותו.
 54 יא. עון גדול הוא לבזות את החכמים או לשנאתן. לא
 55 הרבה ירושלים, עד שבוזו בה תלמידי חכמים, שגאמר:
 56 "ויהיו מלעבים במלאכי האלהים ובזוים דבריו ומתפתעים
 57 בנבאיו", כלומר: בזוים מלמדי דבריו; וכן זה שאמרה
 58 תורה: "אם בחקתי תמאסו" - מלמדי חקתי תמאסו. וכל
 59 המבזה את החכמים, אין לו חלק לעולם הבא, והרי הוא
 60 בכלל "כי דבר ה' בזה".
 61 יב. אף-על-פי שהמבזה את החכמים אין לו חלק לעולם
 62 הבא - אם באו עדים שבוזהו, אפלו בדברים, חזי נדוי,
 63 ומנדים אותו בית-דין ברבים, וקונסין אותו ליטרא זהב
 64 בכל מקום, ונותנין אותה לחכם. והמבזה את החכם
 65 בדברים, אפלו לאחר מיתה - מנדין אותו בית-דין, והם
 66 מתירין אותו פשיחור בתשובה. אבל אם היה החכם חי,
 67 אין מתירין אותו עד שירצה זה שגדוהו בשבילו. וכן החכם
 68 עצמו מנדה לכבודו לעם-הארץ שהפקיר בו, ואין צריך, לא
 69 עדים ולא התראה; ואין מתירין לו עד שירצה את החכם.
 70 ואם מת החכם, באין שלשה ומתירין לו. ואם רצה החכם
 71 למחול לו ולא נדהו - הרשות בידו.
 72 יג. הרב שגדה לכבודו - כל תלמידיו חייבין לנהג נדוי
 73 במגדה. אבל תלמיד שגדה לכבוד עצמו, אין הרב חזי
 74 לנהג בו נדוי, אבל כל העם חייבין לנהג בו נדוי. וכן מגדה
 75 לנשיא - מגדה לכל ישראל; מגדה לכל ישראל - אינו מגדה
 76 לנשיא. מגדה לעירו - מגדה לעיר אחרת; מגדה לעיר
 77 אחרת - אינו מגדה לעירו.
 78 יד. במה דברים אמורים? במי שגדוהו על שבזה תלמידי
 79 חכמים; אבל מי שגדוהו על שאר דברים שחייבים עליהם
 80 נדוי, אפלו נדהו קטן שבישראל - חזי נדוי לכל ישראל
 81 לנהג בו נדוי, עד שפחור בתשובה מדבר שגדוהו בשבילו,
 82 ויתירו לו. על עשרים-וארבעה דברים מנדין את האדם, בין
 83 איש, בין אשה, ואלו הן:
 84 א. המבזה את החכם, ואפלו לאחר מותו. ב. המבזה שליח
 85 (בית-דין. ג. הקורא לחברו עבד. ד. מי ששלחו לו בית-דין
 86 וקבעו לו זמן ולא בא. ה. המזלזל בדבר אחד מדברי
 87 סופרים, ואין צריך לומר בדברי-תורה. ו. מי שלא קבל
 88 עליו את הדין, מנדין אותו עד שיתן. ז. מי שיש ברשותו
 89 דבר המזיק, כגון כלב רע או סלם רעוע, מנדין אותו עד
 90 שייסיר הזקו. ח. המוכר קרקע שלו לעובד-כוכבים, מנדין
 91 אותו, עד שיקבל עליו כל אנס שיבא מן העובד-כוכבים
 92 לישראל חברו בעל המצר. ט. המעיד על ישראל בערפאות
 93 של עובדי-כוכבים, והוציא ממנו בעדותו מומן שלא כדין
 94 ישראל, מנדין אותו עד שישלם. י. טבח כהן, שאינו
 95 מפורש המתנות ונותנן לכהן אחר, מנדין אותו עד שיתן.
 96 יא. המחלל יום-טוב שני של גליות, אף-על-פי שהוא

1 אגניות חייבין לעמד מפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקין
 2 במלאכתן, שגאמר: "תקום והדרת" - מה הדור, שאין בה
 3 חסרון-כיס, אף קימה, שאין בה חסרון-כיס. ומנזן שלא
 4 יעצים עיניו מן החכם, כדי שלא יראהו עד שלא יעמד
 5 מפניו? שגאמר: "ויראת מאלהיך" - הא כל דבר שהוא
 6 מסור ללב, נאמר בו: "ויראת מאלהיך".
 7 ג. אין ראוי לחכם, שיתריח את העם ויבזו עצמו להם, כדי
 8 שיעמדו מפניו; אלא ילך בדרך קצרה, ומתפונ שלא יראו
 9 אותו, כדי שלא יטריחן לעמד. והחכמים היו מקיפין
 10 והולכין בדרך החיצונה, שאין מכיריהן מצויין שם, כדי
 11 שלא יטריחום.
 12 ד. רובב הרי הוא כמהלך; וכשם שעומדים מפני המהלך,
 13 כך עומדין מפני הרוכב.
 14 ה. שלשה שהיו הולכין בדרך - הרב באמצע, גדול מימנו,
 15 וקטן משמאלו.
 16 ו. הרוצה חכם - אינו עומד מפניו, עד שיגיע לו לארבע
 17 אמות; וכיון שעבר, יושב. ראה אב-בית-דין - עומד
 18 מלפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו; ואינו יושב, עד
 19 שיעבר מאחוריו ארבע אמות. ראה את הנשיא - עומד
 20 מלפניו מלא עיניו; ואינו יושב, עד שישב במקומו או עד
 21 שיתכסה מעיניו. והנשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול.
 22 כשהנשיא נכנס, כל העם עומדים; ואין יושבין, עד שיאמר
 23 להם: שבו! כשאב-בית-דין נכנס, עושין לו שתי שורות
 24 ועומדין מפאן ומכאן, עד שונכנס ויושב במקומו, ושאר
 25 העם יושבין במקומן.
 26 ז. חכם שונכנס - כל שיגיע לו בארבע אמות, עומד מלפניו,
 27 אחד עומד ואחד יושב, עד שונכנס ויושב במקומו. בני
 28 חכמים ותלמידי חכמים, בזמן שהרבים צריכין להם,
 29 מקפצין על ראשי העם ונכנסים למקומם. ואין שחב
 30 לתלמידי חכמים שיכנסו לאחורונה. יצא לצרך, חזור
 31 למקומו. בני חכמים - בזמן שיש בהן דעת לשמע, הופכין
 32 פניהן כלפי אביהן; אין בהן דעת לשמע - הופכין פניהן
 33 כלפי העם.
 34 ח. תלמיד שהוא יושב לפני רבו תמיד, אינו רשאי לעמד
 35 מפניו, אלא שחרית וערבית בלבד; שלא יהא כבודו מרבה
 36 מכבוד שמים.
 37 ט. מי שהוא זקן מפלג בזקנה, אף-על-פי שאינו חכם,
 38 עומדין לפניו. ואפלו החכם שהוא ילד, עומד בפני הזקן
 39 המפלג בזקנה. ואינו חזי לעמד מלא קומתו, אלא כדי
 40 להדרו. ואפלו זקן כותי, מהדרין אותו בדברים ונותנין לו
 41 יד לסמכו, שגאמר: "מפני שיבה תקום" - כל שיבה
 42 במשמע.
 43 י. תלמידי חכמים אינם יוצאין בעצמן לעשות עם כל
 44 הקהל בבגזן ותפירה של מדינה וכיצא בהן, כדי שלא
 45 יתבוז בפני עמי-הארץ. ואין גובין מהן לבגזן החומה ותקון
 46 השערים ושכר השומרים וכיצא בהן, ולא לתשורת המלך.
 47 ואין מתחבים אותן לתן המס - בין מס שהוא קצוב על בני
 48 העיר, בין מס שהוא קצוב על כל איש ואיש, שגאמר: "גם

45 ז. בכמה מתירין הנדוי או החכם? בשלשה, אפלו
 46 הדיוטות. ויחיד ממחה מתיר הנדוי או החכם לבדו. ויש
 47 לתלמיד להתיר הנדוי או החכם, ואפלו במקום הרב.
 48 ט. שלשה שגדו והלכו להן, וחזר זה מדבר שגדו בגללו
 49 - באין שלשה אחרים ומתירין לו.
 50 י. מי שלא ידע מי נדוהו, ילך לו אצל הנשיא ויתיר לו
 51 נדויו.

52 יא. נדוי על תנאי, אפלו על-פי עצמו, צריך הפרה.
 53 תלמיד-חכם שגדו עצמו, ואפלו נדה עצמו על דעת פלוני,
 54 ואפלו על דבר שחייב עליו נדוי - הרי זה מפר לעצמו.
 55 יב. מי שגדוהו בחלום, אפלו ידע מי נדוהו - צריך עשרה
 56 בני-אדם ששונין הלכות להתירו מנדויו. ואם לא מצא,
 57 טורח אחריהם עד פרסא. לא מצא - מתירין לו אפלו עשרה
 58 ששונין משנה. לא מצא - מתירין לו עשרה שיודעין לקרות
 59 בתורה. לא מצא - מתירין לו אפלו עשרה שאינן יודעין
 60 לקרות. לא מצא במקומו עשרה - מתירין לו אפלו שלשה.
 61 יג. מי שגדוהו בפניו, אין מתירין לו אלא בפניו. נדוהו
 62 שלא בפניו - מתירין לו בפניו ושלם בפניו. ואין בין נדוי
 63 להפרה כלום, אלא מנדין ומתירין ברגע אחד, כשיחזר
 64 המנדה למוטב. ואם ראו בית-דין להניח זה בנדוי כמה
 65 שנים - מניחין כפי רשעו. וכן אם ראו בית-דין להחרים
 66 לזה לכתחלה, ולהחרים מי שאיכיל עמו ושותה עמו, או מי
 67 שיעמד עמו בארבע אמות - מחרימין כדי לפרו וכדי
 68 לעשות סג לתורה, עד שלא יפרצו החוטאים. אף-על-פי
 69 שיש רשות לחכם לנדות לכבודו - אינו שוכח לתלמיד-חכם
 70 להנהיג עצמו בדבר זה, אלא מעלים אנניו מדברי עם-
 71 הארץ ולא ישית לבו להן, כענין שאמר שלמה בכתבתו:
 72 "גם לכל הדברים אשר ידברו אל תתן לבך". וכן היה דרך
 73 חסידים הראשונים, שומעים חרפתם ואינן משיבין; ולא
 74 עוד, אלא שמוחלים למחרת וסולחים לו. וחקמים גדולים
 75 היו משתבחים במעשיהם הנאים ואומרים, שמעולם לא נדו
 76 אדם ולא החרימוהו לכבודן; וזו היא דרך של תלמידי
 77 חכמים שראוי לילך בה. כמה דברים אמורים? כשבגדו או
 78 חרפוהו בסתר; אבל תלמיד-חכם, שגדוהו או חרפו אדם
 79 בפרהסיא, אסור לו למחל על כבודו; ואם מחל, נענש, שזה
 80 בזיון תורה; אלא נוקם ונוטר הדבר כנחש, עד שיבקש
 81 ממנו מחילה ויסלח לו.

יום שני ז' ניסן ה'תשע"א

הלכות עבודת כוכבים וחקותיהם

82 יש בכללן חמשים ואחת מצות. שתי מצות עשה,
 83 וארבעים ותשע מצות לא-תעשה, וזהו פרטן: א) שלא

1 מנהג. יב) העושה מלאכה בערב הפסח אחר חצות. יג)
 2 המזכיר שם-שמים לבטלה או לשבועה בדברי הבאי. יד)
 3 המביא את הרבים לידי חלול השם. טו) המביא את הרבים
 4 לידי אכילת קדשים בחוץ. טז) המחשב שנים וקובע
 5 קדשים בחוץ-לארץ. יז) המכשיל את העור. יח) המעפב
 6 הרבים מלעשות מצוה. יט) טבח שיצאה טרפה מתחת ידו.
 7 טבח שלא בדרך ספינו לפני חכם. כא) המקשה עצמו
 8 לדעת. כב) מי שגרש את אשתו, ועשה בינו ובינה שתפות
 9 או משא-ומתן, המביאין להן להזקק זה לזה - כשיבואו
 10 לבית-דין, מנדין אותם. כג) חכם ששמועתו רעה. כד)
 11 המנדה מי שאינו חייב נדוי.

פרק שביעי

12 א. חכם זקן בחכמה, וכן נשיא או אב-בית-דין, שפרח -
 13 אין מנדין אותו בפרהסיא לעולם; אלא-אם-כן עשה
 14 פניבועם בן-נבט וחבריו. אבל כשחטא שאר חטאות, מלקין
 15 אותו בצנעה, שנאמר: "וכשלת היום וכשל גם נביא עמך
 16 לילה" - אף-על-פי שכשל, פסוהו כלילה; ואומרים לו:
 17 הפך ושב בביתך; וכן כל תלמיד-חכם שנתחבב נדוי,
 18 אסור לבית-דין לקפץ ולנדותו במהרה, אלא בורחין מדבר
 19 זה ונשמטין ממנו. וחסידים החכמים היו משתבחים, שלא
 20 נמנו מעולם לנדות תלמיד-חכם, אף-על-פי שונמנין
 21 להלקותו אם נתחייב מלקות; ואפלו מפת-מרדות נמנין עליו
 22 להפכותו.
 23 ב. וכיצד הוא הנדוי? אומר: פלוני יהא בשמתא! ואם
 24 נדוהו בפניו, אומר לו: פלוני זה בשמתא! והחכם - אומר
 25 לו: פלוני מחכם! ואורו - בו אלה, בו שבועה, בו נדוי!
 26 ג. וכיצד מתירין הנדוי או החכם? אומר לו: שרוי לך
 27 ומחול לך! ואם התירוהו שלא בפניו, אומר לו: פלוני שרוי
 28 לו ומחול לו!
 29 ד. מהו המנהג שינהג המנדה בעצמו, ושנוהגין עמו?
 30 מנדה אסור לטפר ולכבס באבל, כל מי נדוי; ואין מונמנין
 31 עליו, ולא כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה;
 32 ולא יושבין עמו בארבע אמות; אבל שונה הוא לאחרים,
 33 ושונין לו, ונשפר, ושוכר. ואם מת בנדוי - בית-דין שולחין
 34 ומניחין אבן על ארונו, כלומר, שהן רוגמין אותו, לפי
 35 שהוא מבדל מן הצבור. ואין צריך לומר, שאין מספדין
 36 אותו ואין מלווין את מטתו.
 37 ה. יותר עליו המחכם, שאינו שונה לאחרים ואין שונין לו;
 38 אבל שונה הוא לעצמו, שלא ישפח תלמודו. ואינו נשפר,
 39 ואין נשפרין לו, ואין נושאין ונותנין עמו; ואין מתעסקין
 40 עמו, אלא מעט עסק כדי פרנסתו.
 41 ו. מי שישב בנדוי שלשים יום ולא בקש להתירו, מנדין
 42 אותו שונה. ישב שלשים יום אחרים ולא בקש להתירו,
 43 מחרימין אותו.

35 שְׁמֵשִׁים הַמְשַׁמְשִׁים לְפָנָיו - וְאֵינָן הֵם לְשִׁבְחָם וּלְפָאָרָם
 36 וְלַחֲלֹק לָהֶם כְּבוֹד; וְזֶהוּ רְצוֹן הָאֵל, בְּרוּךְ הוּא, לְגַדֵּל וּלְכַבֵּד
 37 מִי שֶׁגִּדְּלוֹ וְכַבְּדוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַמֶּלֶךְ רוֹצֵה לְכַבֵּד הַעוֹמְדִים
 38 לְפָנָיו, וְזֶהוּ כְבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. כִּינֵן שֶׁעֲלֵה דָבָר זֶה עַל לִבָּם,
 39 הַתְּחִילוּ לְבָנוֹת לְכוֹכְבֵים הַיְכָלוֹת, וְלִהְיֶרֶב לָהֶם קְרִיבָנוֹת,
 40 וּלְשִׁבְחָם וּלְפָאָרָם בְּדָבָרִים¹⁰ וְלִהְשַׁתְּחוֹת לְמוֹלָם, כְּדִי
 41 לְהַשִּׁיג¹¹ רְצוֹן הַבוֹרָא בְּדַעְתָּם הַרְעָה¹². וְזֶה הִיָּה עֶקֶר עֲבוֹדַת
 42 כּוֹכְבֵים¹³. וְכָךְ הִיוּ אוֹמְרִים עוֹבְדֵיהֶם, הַיּוֹדְעִים עֲקָרָה; לֹא
 43 שֶׁהֵן אוֹמְרִים, שְׂאִין שָׁם אֱלֹהִים אֲלָא כּוֹכֵב זֶה. הוּא שִׁירְמָהוּ
 44 אוֹמֵר: "מִי לֹא יִרְאֶה מֶלֶךְ הַגּוֹיִם כִּי לֹךְ יֵאָתֶה, כִּי בְּכָל חֲכָמֵי
 45 הַגּוֹיִם וּבְכָל מַלְכוּתָם מֵאִין כְּמוֹךְ. וּבִאֲחַת יִבְעֵרוּ וְיִכְסְלוּ,
 46 מוֹסֵר הַבָּלִים עִץ הוּא". כְּלוֹמֵר: הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאֲתָה הוּא
 47 לְכַבְּדָךְ, אֲבָל טַעוּתָם וְכִסְלוּתָם, שֶׁמְדַמִּים שְׁזֵה הַהֶבֶל רְצוֹנָךְ
 48 הוּא¹⁴.

49 **ב.** וְאַחַר שֶׁאָרְכוּ הַיָּמִים, עֲמְדוּ בְּכַנֵּי הָאָדָם נְבִיאֵי שִׁקָּר
 50 וְאֶמְרוּ, שֶׁהָאֵל צִוָּה וְאָמַר לָהֶם: עֲבֹדוּ כּוֹכֵב פְּלוֹנִי אוֹ כָּל
 51 הַכוֹכְבֵים, וְהִקְרִיבוּ לוֹ וְנִסְכּוּ לוֹ כֶּף וְכָף, וּבְנוּ לוֹ הֵיכָל וַעֲשׂוּ
 52 צוּרְתוֹ, כְּדִי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לוֹ כָּל הַעַם, הַנְּשִׁים וְהַקְּטָנִים וְשָׂאֵר
 53 עַמֵי הָאָרֶץ! וּמוֹדִיעַ¹⁵ לָהֶם צוּרָה שֶׁבָּדָה מִלְּבָבוֹ, וְאוֹמֵר: זֶה
 54 הִיא צוּרַת הַכוֹכֵב פְּלוֹנִי, שֶׁהוֹדִיעֵנוהוּ¹⁶ בְּנוֹבְאָתוֹ. וְהַתְּחִילוּ
 55 עַל דְּרָךְ זֶה לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת בְּהֵיכָלוֹת וְתַחַת הָאֵילָנוֹת וּבְרֵאשֵׁי
 56 הַהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת¹⁷, וּמִתְקַצְצִים וּמְשַׁתְּחוּיִם לָהֶם,
 57 וְאוֹמְרִים לְכָל הַעַם, שְׁזֵה הַצּוּרָה מְטִיבָה¹⁸ וּמְרַעָה¹⁹, וְרֵאוי
 58 לְעֲבֹדָה וְלִירְאָה מִמֶּנָּה. וְכַהֲנֵיָהֶם אוֹמְרִים לָהֶם, שֶׁבְּעֲבוֹדָה
 59 זֶה תִּרְבּוּ וְתִצְלִיחוּ, וַעֲשׂוּ כֶּף וְכָף וְאֵל תַּעֲשׂוּ כֶּף וְכָף!
 60 וְהַתְּחִילוּ כּוֹכְבֵים²⁰ אַחֲרֵים לַעֲמֹד וְלוֹמַר, שֶׁהַכוֹכֵב עֲצָמוֹ אוֹ
 61 הַגְּלָגֶל אוֹ הַמֶּלֶאֶךְ דָּבָר עֲמָהֶם וְאָמַר לָהֶם: עֲבֹדוּנִי בְּכֶף
 62 וְכָף! וְהוֹדִיעַ לָהֶם דְּרָךְ עֲבוֹדָתוֹ; וַעֲשׂוּ כֶּף וְאֵל תַּעֲשׂוּ כֶּף!
 63 וּפְשַׁט דָּבָר זֶה בְּכָל הָעוֹלָם, לְעַבְדֵי אֵת הַצּוּרוֹת בְּעֲבוֹדוֹת
 64 מְשֻׁנוֹת זֶה מִזֶּה, וְלִהְיֶרֶב לָהֶם וְלִהְשַׁתְּחוֹת. וְכִינֵן שֶׁאָרְכוּ
 65 הַיָּמִים, נִשְׁתַּפַּח הַשֵּׁם הַנּוֹכְבָד וְהַנּוֹרָא מִפִּי כָּל הַיְּהוּדִים
 66 וּמִדַּעְתָּם וְלֹא הִפְרִירוּהוּ, וְנִמְצָאוּ כָּל עַם הָאָרֶץ, הַנְּשִׁים
 67 וְהַקְּטָנִים, אֵינִם יוֹדְעִים אֲלָא הַצּוּרָה שֶׁל עִץ וְשֶׁל אֶבֶן
 68 וְהֵיכָל שֶׁל אֲבָנִים שֶׁנִּתְחַנְּכוּ מִקְּטָנוֹתָם לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהּ
 69 וּלְעֲבֹדָה וְלִשְׁבַע בְּשִׁמְהָ²¹. וְהַחֲכָמִים שֶׁהִיוּ בָהֶם, כְּגוֹן

1 לְפָנוֹת אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכְבֵים. (ב) שֶׁלֹּא לְתוֹר אַחַר הַרְהוּר
 2 הַלֵב וְרֵאִית הַעֵינַיִם. (ג) שֶׁלֹּא לְגַדֵּף. (ד) שֶׁלֹּא יַעֲבֹד אוֹתָהּ
 3 כְּדֶרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ. (ה) שֶׁלֹּא יִשְׁתַּחֲוֶה לָהּ. (ו) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל
 4 לְעֲצָמוֹ. (ז) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת פֶּסֶל אֲפִלּוֹ אַחֲרֵים. (ח) שֶׁלֹּא
 5 לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת אֲפִלּוֹ לְנוֹי. (ט) שֶׁלֹּא לְהִדִּיחַ אַחֲרֵים אַחֲרֵיהֶּ.
 6 (י) לְשַׁרְף עֵיר הַנְּבִחַת. (יא) שֶׁלֹּא לְבַנּוֹתָהּ. (יב) שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת
 7 מִכָּל מְמוֹנָה. (יג) שֶׁלֹּא לְהִסִּית יַחֲדִי לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבֵים
 8 לְעֲבָדָהּ. (יד) שֶׁלֹּא לְאַהֵב הַמִּסִּית. (טו) שֶׁלֹּא לְעוֹב שֶׁנִּתְּנוֹ.
 9 (טז) שֶׁלֹּא לְהַצִּילוֹ. (יז) שֶׁלֹּא לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת. (יח) שֶׁלֹּא
 10 יִמְנַע מִלְּלַמֵּד עָלָיו חוֹבָה. (יט) שֶׁלֹּא לְהַתְּנֵב בְּשִׁמְהָ. (כ)
 11 שֶׁלֹּא לְשַׁמַּע מִן הַמְּתַנַּב בְּשִׁמְהָ. (כא) שֶׁלֹּא לְהַתְּנֵב
 12 בְּשִׁקָּר, וְאֲפִלּוֹ בְּשֵׁם הַשֵּׁם. (כב) שֶׁלֹּא לְגוֹר מִהִרְיַגַת נְבִיא
 13 שִׁקָּר. (כג) שֶׁלֹּא לְשַׁבַּע בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכְבֵים. (כד) שֶׁלֹּא
 14 לַעֲשׂוֹת אוֹב. (כה) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת יְדַעוֹנִי. (כו) שֶׁלֹּא לְהַעֲבִיר
 15 לְמַלְךְךָ. (כז) שֶׁלֹּא לְהִקִּים מִצְבָּה. (כח) שֶׁלֹּא לְהַשְׁתַּחֲוֹת עַל
 16 אֶבֶן מְשֻׁכֵית. (כט) שֶׁלֹּא לְטַע אֶשְׁרָה. (ל) לְאָבֵד עֲבוֹדַת
 17 כּוֹכְבֵים וְכָל הַנְּעֻשָׁה בְּשִׁבְלֵיהֶּ. (לא) שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת בְּעֲבוֹדַת
 18 כּוֹכְבֵים וּבְכָל מְשַׁמְשֵׁיהֶּ. (לב) שֶׁלֹּא לְהַנּוֹת בְּצַפּוּי גִּבְעָד.
 19 (לג) שֶׁלֹּא לְכַרֵת בְּרִית לְעוֹבְדֵי כּוֹכְבֵים. (לד) שֶׁלֹּא לְחַן
 20 עָלֵיהֶם. (לה) שֶׁלֹּא יִשְׁבוּ בְּאֶרְצוֹ. (לו) שֶׁלֹּא לְהִדְמוֹת
 21 בְּמִנְהַגוֹתָם וּבְמַלְבוּשָׁם. (לז) שֶׁלֹּא לְנַחֵשׁ. (לח) שֶׁלֹּא לְקַסֵּם.
 22 (לט) שֶׁלֹּא לְעוֹנֵן. (מ) שֶׁלֹּא לְחַבֵּר חֶבֶר. (מא) שֶׁלֹּא לְדַרֵשׁ
 23 אֶל הַמְּתִים. (מב) שֶׁלֹּא לְשָׂאֵל בְּאוֹב. (מג) שֶׁלֹּא לְשָׂאֵל
 24 בְּיַדְעוֹנִי. (מד) שֶׁלֹּא לְכַשֵּׁף. (מה) שֶׁלֹּא לְהִקִּיף פֶּאת הָרֵאשׁ.
 25 (מו) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית פֶּאת זָקֵן. (מז) שֶׁלֹּא יַעֲדָה אִישׁ עַדִּי
 26 אִשָּׁה. (מח) שֶׁלֹּא תַעֲדָה אִשָּׁה כְּלִי זָיִן וְעַדִּי אִישׁ. (מט) שֶׁלֹּא
 27 לְכַתֵּב קַעֲקַע. (נ) שֶׁלֹּא לְהַתְּגוֹדֵד. (נא) שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת קְרַחָה
 28 עַל מַת.

29 וּבְאוֹר כָּל הַמְּצוֹת הָאֵלוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֵק רֵאשׁוֹן

31 **א.** בְּיָמֵי אֲנוּשׁ² טַעוּ בְּנֵי הָאָדָם³ טַעוֹת גְּדוֹלוֹ⁴, וְנִבְעָרָה⁵ עֲצַת
 32 חֲכָמֵי אוֹתוֹ הַדּוֹר, וְאֲנוּשׁ עֲצָמוֹ⁶ מִן הַטּוֹעִים הָיָה. וְזוֹ הִיָּתֶה
 33 טַעוּתָם - אֶמְרוּ: הוּאֵיל וְהָאֵלֵהִים בְּרָא כּוֹכְבֵים אֵלוֹ וְגַלְגָּלִים
 34 לְהַנְהִיג אֶת הָעוֹלָם⁷, וְנִתְּנָם בְּמָרוֹם, וְחִלַּק לָהֶם כְּבוֹד⁸, וְהֵם

(1) השתלשלות עבודת הכוכבים, עד שבא אברהם אבינו והכיר את הבורא והודיע את יחודו בעולם. (2) בן-שת, בן-בנו של אדם הראשון. (3) כמו שנאמר: אז הוחל לקרוא בשם ה' (בראשית ד, כו) ופירש רש"י: "לשון חולין - לקרוא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של ה' ולעשותם אלילים" וכו'. וכן בפסיקתא רבתי (על הפיסקא: שור או כשב כי יוולד): "כשעמד דורו של אנוש והכעיסו אותו בצלמם - אז הוחל לקרוא בשם ה'". (4) בנוסה אוקספורד: "גדולה". (5) נכסלה וניטפשה, מלשון: עצה נבערה (ישעיה יט, יא) - עצת כסילים. (6) כמו שמצינו: "אפילו עובד עבודה זרה כאנוש" (שבת קיח:). (7) כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (8) לשמש לפניו ולהיות "רואים פני המלך". (9) את מי. (10) רבי אחא אומר: שהיו עונקים גלגל חמה ואומרים: הורד לנו גשמים! ופירש רש"י שם: שהיו עושים תכשיטים דמות חמה - לפי שהיו משתחווים לה - והם אומרים לשמים: ראו מה עשינו לכבודכם, הורידו לנו גשמים! (בראשית-רבה, פרק כו). (11) באמצעותם. (12) לפי דעתם המשובשת. (13) בנוסחת העתיקות תמיד במקום עבודת-כוכבים - עבודה-זרה. (14) כלומר: רצונך שבני-אדם ישתמשו בהם בתור סרסורים המתווכים בינך ובינם. (15) כל אחד מאותם הנביאים. (16) מן השמים. (17) מקומות נבחרים לעבודת אלילים מאז. (18) למכבדיה. (19) לבויה. (20) נביאי שקר. (21) כמבואר במדרש-רבה (סוף פרשת נח).

1 התחיל להשיב תשובות⁴⁰ על בני אור-פְּשָׁדִים⁴¹ וְלַעֲרֹף דִּין⁴² 21
 2 עִמָּהֶם וְלֹמַר, שְׂאִין זוֹ דְרָף הָאָמַת שְׂאֵתֶם הוֹלְכִים בָּהּ! 22
 3 וְשֹׁבֵר הַצְּלָמִים⁴³, וְהִתְחִיל לְהוֹדִיעַ לָעַם, שְׂאִין רְאוּי לְעַבֵּד 23
 4 אֱלֹהִים לְאֱלֹהֵי הָעוֹלָם, וְלוֹ רְאוּי לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְהִקְרִיב וּלְנַסֵּף, 24
 5 כְּדֵי שִׁפְיִירוּהוּ כָּל הַכּוֹכָבִים הַבָּאִים; וְרְאוּי לְאֵבֵד וּלְשַׁבֵּר כָּל 25
 6 הַצְּבוֹרוֹת, כְּדֵי שְׂלֵא יִטְעוּ בְּהֵן כָּל הָעַם, כְּמוֹ אֱלוֹ שְׁהֶם 26
 7 מְדַמִּים שְׂאִין שֶׁם אֱלֹהִים אֱלֹהֵי אֱלוֹ. פִּינֵן שְׁגָבֵר עֲלֵיהֶם 27
 8 בְּרִאיוֹתָיו, בְּקֶשׁ הַמְּלֶאךָ⁴⁴ לְהַרְגוֹ, וְנַעֲשֶׂה לוֹ גַס וְיִצָּא לְחַרְן. 28
 9 וְהִתְחִיל לַעֲמֹד וּלְקַרֵּא בְּקוֹל גְּדוֹל לְכָל הָעוֹלָם וּלְהוֹדִיעַם, 29
 10 שֵׁישׁ שֶׁם אֱלֹהִים אֶחָד לְכָל הָעוֹלָם וְלוֹ רְאוּי לְעַבֵּד. וְהִיָּה 30
 11 מִהֲלֶךְ וּקְוֹרָא וּמְקַבֵּץ הָעַם מְעִיר לְעִיר וּמִמְמַלְכָּה לְמִמְמַלְכָּה, 31
 12 עַד שֶׁהִגִּיעַ לְאַרְצָן כְּנַעַן וְהוּא קוֹרָא, שְׁנֶאֱמַר: "וַיִּקְרָא⁴⁵ שֶׁם 32
 13 בְּשֵׁם ה' אֵל עוֹלָם". וְכִינֵן שְׁהִיו הָעַם מִתְקַבְּצִין אֵלָיו 33
 14 וְשׂוֹאֲלִין לוֹ עַל דְּבָרָיו, הִיָּה מוֹדִיעַ לְכָל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי 34
 15 דַּעְתּוֹ, עַד שִׁיחֲזִירוּהוּ לְדְרָף הָאָמַת; עַד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ אֵלָיו 35
 16 אֱלֹפִים וּרְכֻבוֹת, וְהֶם אֲנָשֵׁי בֵית אַבְרָהָם⁴⁶. וְשָׁתַל בְּלֶפֶס 36
 17 הָעֶקֶר הַגְּדוֹל הַזֶּה⁴⁷, וְחִבֵּר בּוֹ סְפָרִים⁴⁸, וְהוֹדִיעוּ וַיִּצְחַק בְּנוֹ. 37
 18 וַיֵּשֶׁב יִצְחָק מְלֻמֵּד וּמְזִהִיר⁴⁹. וַיִּצְחַק הוֹדִיעַ לְיַעֲקֹב⁵⁰ וּמְנַהֵג 38
 19 לְמַלְמֵד, וַיֵּשֶׁב מְלֻמֵּד וּמְחֻזֵּק כָּל הַנְּלוֹיִם אֵלָיו⁵¹. וַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ 39
 20 לְמַד בְּנָיו כָּלֶם, וְהַבְּדִיל לָיוּ וּמְנַהֵג⁵² רֵאשׁ, וְהוֹשִׁיבוֹ 40

1 כִּהְיִיָּה וּכְיוֹצֵא בְּהֵן, מְדַמִּין שְׂאִין שֶׁם²² אֱלֹהִים אֱלֹהֵי 1
 2 הַכּוֹכָבִים וְהַגְּלָגָלִים, שֶׁנַּעֲשׂוּ הַצְּבוֹרוֹת הָאֵלֹהִים²³ בְּגִלְגָּלִים²⁴ 2
 3 וְלְדַמּוּתָן²⁵. אֲכַל צוֹר²⁶ הָעוֹלָמִים, לֹא הִיָּה שׁוֹם אָדָם שֶׁהִיָּה 3
 4 מְפִירוֹ וְלֹא יוֹדְעוּ, אֱלֹהֵי יְחִידִים בְּעוֹלָם, כְּגוֹן חֲנוּף 4
 5 וּמְתוֹשְׁלָת, נַח שֶׁם וְעַבְרָר²⁷. וְעַל דְּרָף זֶה הִיָּה הָעוֹלָם הוֹלֵף 5
 6 וּמְתַגְּלָגֵל²⁸, עַד שֶׁנּוֹלַד עַמּוּדוֹ שֶׁל עוֹלָם²⁹ וְהוּא אַבְרָהָם 6
 7 אֲבִינוּ. 7
 8 ג. פִּינֵן שְׁנֶגְמַל³⁰ אֵיתָן³¹ זֶה, הַתְּחִיל לְשׁוֹטֵט³² בְּדַעְתּוֹ וְהוּא 8
 9 קָטָן, וְהִתְחִיל לְחַשֵּׁב בִּיּוֹם וּבְלַיְלָה וְהִיָּה תַמָּה: הִיאָף אֲפָשֵׁר 9
 10 שִׁיְהִיָּה הַגְּלָגֵל הַזֶּה נוֹהֵג תַמִּיד וְלֹא יְהִיָּה לוֹ מְנַהִיג³³? וּמִי 10
 11 יִסְבֵּב אוֹתוֹ, כִּי אֵי אֲפָשֵׁר שִׁיִּסְבֵּב אֶת עַצְמוֹ? וְלֹא הִיָּה לוֹ 11
 12 מְלַמֵּד וְלֹא מוֹדִיעַ דְּבָר, אֱלֹהֵי מְשַׁקֵּעַ³⁴ בְּאוֹר-כְּשִׁדִים בֵּין 12
 13 עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים הַטְּפָשִׁים, וְאֲבִיו וְאָמוֹ וְכָל הָעַם עוֹבְדֵי 13
 14 כּוֹכָבִים, וְהוּא עוֹבֵד עִמָּהֶם³⁵. וְלָבוּ מְשׁוֹטֵט וּמְבִינִן³⁶, עַד 14
 15 שֶׁהִשִּׁיג דְּרָף הָאָמַת וְהִכִּין קוֹ הַצְּדָק מִתְבּוֹנְתוֹ הַנְּכֹנְהָ³⁷, 15
 16 וַיִּדַע שֵׁישׁ שֶׁם אֱלֹהִים אֶחָד וְהוּא מְנַהִיג הַגְּלָגָל, וְהוּא כְּרָא 16
 17 הַכֵּל, וְאִין בְּכָל הַנְּמַצָּא³⁸ אֱלֹהִים חוּץ מִמֶּנּוּ. וַיִּדַע שֶׁכָּל 17
 18 הָעוֹלָם טוֹעִים. וַיְדַבֵּר³⁹ שְׁגָרָם לָהֶם לְטַעוֹת זֶה, שֶׁעוֹבְדִים אֶת 18
 19 הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַצְּבוֹרוֹת עַד שֶׁאֲבָד הָאָמַת מְדַעְתָּם. וַיִּבֶן 19
 20 אַרְבָּעִים שָׁנָה הִפִּיר אַבְרָהָם אֶת בּוֹרְאוֹ. פִּינֵן שֶׁהִפִּיר וַיִּדַע, 20

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

22 מלה לתיקון הלשון בשפת ערב, כמבואר (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). 23 הנתונות בהיכלות לעבדן. 24 לשמם.
 25 לפי דמות תבניתם. 26 הקדוש-ברוך-הוא. 27 חמישה אלה מפורסמים כצדיקים גמורים: חנוך - עליו מעידה התורה;
 ויתהלך חנוך את האלוקים (בראשית ה, כד). וחז"ל אמרו תשעה נכנסו בחייהם בגן עדן, ואלה הם: חנוך, אליהו וכו' (ילקוט
 שמעוני, בראשית אות מב, בשם מדרש אבכיר) ובמסכת (סנהדרין קח:): אמרו: "שבעה ימים נתלו לדור המבול, והם ימי אבלו של
 מתושלח", כלומר: כדי שיוכלו להתאבל ולהספיד כראוי לו לאותו צדיק, נתעכב המבול שבעה ימים לכבודו. נח - מעידה התורה:
 נח איש צדיק תמים היה (בראשית ו, ט). שם ועבר - ידועים כמרבצי תורה בבתי-מדרשיהם: ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה,
 כב), שהלכה לבית-מדרשם של שם ועבר (בראשית-רבה, פרק ג). וכן אמרו (עבודה-זרה לו:): בבית-דינו של שם ועבר גזרו על
 הזנות, דכתיב ויאמר יהודה הוציאוהו ותישרף (בראשית לח, כד). והשווה דברי רבינו (מורה נבוכים חלק ב, לט): "וכן תמצא
 החכמים אומרים באלה הנביאים שקדמו למשה: בית-דינו של עבר, בית-דינו של מתושלח, מדרשו של מתושלח - כולם, עליהם
 השלום, היו נביאים" וכו'. 28 הולך ונמשך, הולך ומתפתח. 29 שהעולם הרוחני עומד עליו. 30 כשנתק משידי אמו, והוא
 אז כבן שלש שנים. 31 עמוד חזק זה שלא ימוט לעולם, והוא - אברהם אבינו, שנקרא: "איתן האזרחי" (תהילים פט, א). אמר
 רב: איתן האזרחי - זה אברהם (בבא בתרא טו). ואמרו (ראש השנה יא): ירח איתנים - הוא חודש תשרי שנוולד בו איתני עולם
 - האבות. איתן - פירושו: חזק ומתמיד בקיומו, כמו: והאיתנים מוסדי ארץ (מיכה ו, י); נחל איתן (עמוס ה, כד) - שמימיו אינם
 פוסקים. 32 לחפש ברוחו: לחקור ולהתבונן. על שם הכתוב: ישוטטו לבקש את דבר ה' (עמוס ח, יב); ישוטטו רבים ותרבה
 הדעת (דניאל יב, ד). 33 כמאמרם: שהיה אברהם אבינו אומר: תאמר, שהעולם הזה בלי מנהיג?! הציץ עליו הקדוש-ברוך-הוא
 ואמר לו: אני הוא בעל העולם! (בראשית-רבה, פרק לט). 34 שקוע ונתון בתוכם. 35 כמו שמצינו: אברהם אבינו היה מתפחד
 ואומר: שמה יש בידי עוון שהייתי עובד עבודה-זרה כל השנים הללו. אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: לך טל ילדותיך (תהילים קי, ג)
 - מה טל זה פורח, אף אתה עוונותיך פורחים ואינם (בראשית-רבה, פרק סד). 36 ומתבונן. 37 כמו שאמר רבי שמעון: אב
 לא לימדו, ורב לא היה לו. ומהיכן למד את התורה? - זימן לו הקדוש-ברוך-הוא שתי כליותיו כמין שני רבנים והיו נובעות
 ומלמדות אותו תורה וחכמה (בראשית-רבה, פרק סא). 38 בכל המציאות, בכל העולם כולו. 39 ידע גם גלגולי הסיבות
 שהביאום לידי כך: לעבוד עבודה-זרה בדמות צורות ותמונות. 40 להקשות קושיות, על דרך לשון החכמים: "שתי תשובות
 בדבר"; "ואם לדין - יש תשובה". 41 עיר מולדתו או עיר מגוריו, לפי המדרש (בראשית-רבה, פרק לח), מלשון: אשר אור לו
 בציון (ישעיה לא, ט), על שם מדורת האש שהשליכוהו בה על שברו את צלמי אביו. 42 להתווכח. 43 (שם). 44 זהו
 נמרוד מלך בבל (שם). 45 ואמרו חז"ל: "אל תקרא: ויקרא - אלא ויקריא, מלמד: שהקריא אברהם אבינו שמו של
 הקדוש-ברוך-הוא בפי כל עובר ושב" (סוטה י). 46 ואת הנפש אשר עשו בחרן (בראשית יב, ה) - שהכניסן תחת כנפי השכינה:
 אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו (בראשית-רבה, לט). 47 שורש האמונה
 באל-עולם אחד ואפסות האלילים. 48 גמירי, דעבודה-זרה דאברהם אבינו ארבע מאה פירקי הייין (עבודה-זרה יד:). - קבלה
 בידינו, שספר בן ארבע מאות פרקים על ענייני עבודה-זרה היה בידי אברהם. 49 נוסחאות אחרות: "ומחזיר (=אותם לדרך
 האמת)", "ומחזיק". 50 (שמות-רבה, פרשה א). 51 שהלכנו אחרי תורתו ונתחברו אליו. 52 "אמר המלאך ליעקב: לא כך

1 ג. וְכַל הַלְאוּיִן הָאֵלוּ בְעֵנְיָן אֶחָד הֵן, וְהוּא, שְׁלֵא יִפְנֶה אַחַר
 2 עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְכַל הַנִּפְנֶה אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בּוֹ
 3 מַעֲשֶׂה - הֲרִי זֶה לּוֹקְהָ. וְלֹא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בְּלֶבֶד הוּא
 4 שְׁאִסוּר לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ בְּמַחְשָׁבָה, אֲלֵא כֹּל מַחְשָׁבָה שֶׁהוּא
 5 גּוֹרֵם לוֹ לְאָדָם לַעֲקֹר עֶקֶר מַעֲקָרֵי הַתּוֹרָה, מִזְהַרִּין אָנוּ שְׁלֵא
 6 לְהַעֲלוֹתָהּ עַל לְבָנוּ, וְלֹא נְסִיחַ דַּעְתָּנוּ לְכַף וְנַחֲשׁב וְנִמְשָׁךְ
 7 אַחַר הַרְהוּרֵי הַלֵּב, מִפְּנֵי שְׂדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קֶצֶרָה, וְלֹא כֹּל
 8 הַדַּעוֹת יְכוּלִין לְהַשִּׁיג הַאֲמַת עַל בְּרִיּוֹ. וְאִם יִמְשָׁךְ כֹּל אָדָם
 9 אַחַר מַחְשָׁבוֹת לְבוֹ, נִמְצָא מַחְרִיב אֶת הָעוֹלָם, לְפִי קֶצֶר
 10 דַּעְתּוֹ. כִּיצַד? פְּעָמִים יְתוֹר אַחַר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וּפְעָמִים
 11 יַחֲשׁב בְּיַחֲוֹד הַבּוֹרָא, שְׂמָא הוּא שְׂמָא אִינוּ; מַה לְמַעְלָה
 12 וּמַה לְמַטָּה; מַה לְפָנַיִם וּמַה לְאַחֹר; וּפְעָמִים בְּנִבְוָאָה, שְׂמָא
 13 הִיא אֲמַת שְׂמָא הִיא אִינְהָ; וּפְעָמִים בְּתוֹרָה, שְׂמָא הִיא מִן
 14 הַשָּׁמַיִם שְׂמָא אִינְהָ. וְאִינוּ יוֹדַע הַמַּדּוּת שְׂיִדִין בְּהֵן עַד שְׂיַדַע
 15 הַאֲמַת עַל בְּרִיּוֹ, וְנִמְצָא יוֹצֵא לִידֵי מִינּוּת. וְעַל עֵנְיָן זֶה
 16 הַזֶּהִירָה תּוֹרָה וְנִאֲמַר בָּהּ: "וְלֹא תִתּוֹרֵי אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי
 17 עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים"; כְּלוֹמַר: לֹא יִמְשָׁךְ כֹּל אֶחָד מִכֶּם
 18 אַחַר דַּעְתּוֹ הַקֶּצֶרָה, וְיִדְמָה שְׂמַחְשָׁבוֹ מְשַׁגְתָּ הַאֲמַת. כִּף
 19 אָמְרוּ חֲכָמִים: "אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" - זֶה מִינּוּת, "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם"
 20 - זֶה זְנוּת. וְלֹא זֶה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא גּוֹרֵם לְאָדָם לְטַרְדּוֹ
 21 מִן הָעוֹלָם הַבָּא, אִין בּוֹ מְלָקוּת.
 22 ד. מִצּוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים כְּנֶגֶד הַמִּצְוֹת בְּלֵן הִיא, שְׁנֵאֲמַר:
 23 "וְכִי תִשְׁגוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת" וְגו'. וּמִפִּי הַשְּׂמִיעָה
 24 לְמַדּוֹ, שְׂפַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַכּוֹתֵב מְדַבֵּר. הֵא לְמַדְתָּ, שְׁכַל
 25 הַמּוֹדָה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כּוֹפֵר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה וּבְכָל
 26 הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שְׁנִצְטוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם וְעַד סוֹף
 27 הָעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר: "מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם".
 28 וְכֹל הַכּוֹפֵר בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מוֹדָה בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה וּבְכָל
 29 הַנְּבִיאִים וּבְכָל מַה שְׁנִצְטוּ הַנְּבִיאִים, מֵאָדָם וְעַד סוֹף
 30 הָעוֹלָם, וְהוּא עֶקֶר כָּל הַמִּצְוֹת בְּלֵן.
 31 ה. יִשְׂרָאֵל שְׂעִבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲרִי הוּא כְּעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים
 32 לְכָל דְּבָרָיו, וְאִינוּ כִּישְׂרָאֵל שְׂעוֹבֵר עֲבָרָה שְׁלִישׁ בָּהּ סְקִילָה.
 33 מוֹמֵר לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, הֲרִי הוּא מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.
 34 וְכֵן הַמֵּינִים מִישְׂרָאֵל אִינֵן כִּישְׂרָאֵל לְדַבֵּר מִן הַדְּבָרִים, וְאִין
 35 מְקַבְּלִים אוֹתָם בְּתוֹשֻׁבָה לְעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר: "כָּל בְּאִיָּה לֹא
 36 יִשׁוּבוּן וְלֹא יִשְׁיגוּ אֲרָחוֹת חַיִּים". וְהַמֵּינִים - הֵם הַתְּרִים
 37 אַחַר מַחְשָׁבוֹת לְבָם בְּסִכְלוֹת דְּבָרִים שְׂאֲמַרְנּוּ, עַד שְׁנִמְצָאוּ
 38 עוֹבְרִים עַל גּוֹפֵי-תּוֹרָה לְהַכְעִים, בְּשֵׂאֵט בְּנַפְשׁ, בְּיַד רָמָה,
 39 וְאוֹמְרִים שְׂאִין בְּנֵה עוֹן. וְאִסוּר לְסַפֵּר עִמָּהּ וּלְהַשִּׁיב עֲלֶיהָ

1 בִּישִׁיבָה⁵³, לְלַמֵּד דֶּרֶךְ הַשֵּׁם וְלִשְׁמֹר מִצְוֹת אַבְרָהָם. וְצוּהָ אֶת
 2 בְּנָיו, שְׁלֵא יִפְסִיקוּ מִבְּנֵי לְוֵי מִמֶּנָּה אַחַר מִמֶּנָּה, כְּדִי שְׁלֵא
 3 תִשְׁכַּח הַלְמוּד. וְהִזָּה הַדְּבָר הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בְּכַנִּי יַעֲקֹב
 4 וּבְכוּלָיוֹם אֲלֵיהֶם, וְנַעֲשִׂית⁵⁴ בְּעוֹלָם שֶׁהִיא יוֹדַעַת אֶת
 5 ה'. עַד שְׂאָרְכוּ הַיָּמִים לִישְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, וְחִזְרוּ לְלַמֵּד
 6 מַעֲשֵׂיהֶן וְלַעֲבֹד כּוֹכָבִים⁵⁵ כְּמוֹתֵן, חוּץ מִשְׂבָּט לְוֵי, שְׂעַמַד
 7 בְּמִצְוֹת אָבוֹת. וּמַעוֹלָם לֹא עִבַד שְׂבָט לְוֵי⁵⁶ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.
 8 וְכַמְעַט-קֵט⁵⁷ הִזָּה הַעֶקֶר⁵⁸ שֶׁשֶׁתַּל אַבְרָהָם נִעְקַר, וְחִזְרוּן בְּנֵי
 9 יַעֲקֹב לְטַעוֹת הָעוֹלָם⁵⁹ וְהַתְּעִיּוֹת. וּמֵאֲהַבַת ה' אוֹתָנוּ,
 10 וּמִשְׁמָרוֹ אֶת הַשְּׂבוּעָה לְאַבְרָהָם⁶⁰ אֲבִינוּ, עֲשֵׂה⁶¹ מִשֶּׁה רַבְּנוּ
 11 רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים וְשִׁלְחוֹ. בִּיּוֹן שְׁנִתְנַבֵּא מִשֶּׁה רַבְּנוּ,
 12 וּבְחַר ה' יִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, הַכְּתִיבִין בְּמִצְוֹת וְהוֹדִיעָם דֶּרֶךְ
 13 עֲבוֹדָתוֹ, וּמַה יִּהְיֶה מִשְׁפֵּט עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְכָל הַטּוֹעִים
 14 אַחֲרֶיהָ.

פָּרָק שְׁנִי

1 א. עֶקֶר הַצּוּוֵי בְּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שְׁלֵא לַעֲבֹד אֶחָד מִכָּל
 2 הַבּוֹרָאִים - לֹא מְלֶאכֶךְ וְלֹא גִלְגַּל וְלֹא כּוֹכָב, וְלֹא אֶחָד
 3 מֵאַרְבַּעֵה הַיְסוּדוֹת, וְלֹא אֶחָד מִכָּל הַנְּבִיאִים מִהֵן. וְאַף-עַל-
 4 פִּי שֶׁהַעוֹבֵד יוֹדַע שֶׁה' הוּא הָאֱלֹהִים, וְהוּא עוֹבֵד הַנְּבִירָא
 5 הַזֶּה עַל דֶּרֶךְ שְׂעִבַד אָנוּשׁ וְאִנְשֵׁי דוֹרוֹ תַחֲלָה - הֲרִי זֶה עוֹבֵד
 6 כּוֹכָבִים. וְעֵנְיָן זֶה הוּא שֶׁהַזֶּהִירָה תּוֹרָה עָלָיו וְאֲמָרָה: "וּפִן
 7 תִּשָּׂא עֵינֶיךָ הַשְּׂמִיעָה וְרֵאִיתָ אֶת הַשֶּׁמֶשׁ וְגו', אֲשֶׁר חָלַק ה'
 8 אֱלֹהֶיךָ אֶתֶם לְכָל הָעַמִּים"; כְּלוֹמַר: שְׂמָא תִשׁוּט בְּעֵין לְבָךְ,
 9 תִּרְאֶה שְׂאֵלוֹ הֵן הַמִּנְהַיְגִים אֶת הָעוֹלָם, וְהֵם שֶׁחָלַק ה' אוֹתָם
 10 לְכָל הָעוֹלָם לְהִיּוֹת חַיִּים וְהוּם וְאִינֵם נִפְסָדִים כְּמִנְהַגּוֹ שֶׁל
 11 עוֹלָם, וְתֵאמַר, שְׂרָאוֹי לְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם וּלְעַבְדָּן. וּבְעֵנְיָן הַזֶּה
 12 צוּהָ וְאָמַר: "הַשְּׁמָרוּ לְכֶם פִּן יַפְתָּה לְבַבְכֶם"; כְּלוֹמַר, שְׁלֵא
 13 תַטְעוּ בְּהַרְהוּרֵי הַלֵּב לַעֲבֹד אֱלוֹ, לְהִיּוֹת סְרִסוּר בִּינֵיכֶם וּבִין
 14 הַבּוֹרָא.

15 ב. סְפָרִים רַבִּים חִבְרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּעֲבוֹדָתָהּ, הִיאֲךָ עֶקֶר
 16 עֲבוֹדָתָהּ וּמַה מַעֲשֵׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ - צִנּוּ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא,
 17 שְׁלֵא לְקַרֹּת בְּאוֹתֵן הַסְּפָרִים כְּלָל, וְלֹא נִהַרְהַר בָּהּ וְלֹא
 18 בְּדַבֵּר מִדְּבָרֶיהָ. וְאִפְלוּ לְהַסְתַּפֵּל בְּדַמּוֹת הַצּוּרָה אִסוּר,
 19 שְׁנֵאֲמַר: "אֵל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים". וּבְעֵנְיָן הַזֶּה נֵאֲמַר: "וּפִן
 20 תִּדְרֹשׁ לְאַלְהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ" - שְׁלֵא תִשְׁאֵל עַל
 21 דֶּרֶךְ עֲבוֹדָתָהּ הִיאֲךָ הִיא, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין אֶתָּה עוֹבְדָה,
 22 שְׂדַבֵּר זֶה גּוֹרֵם לְהַפְנוֹת אַחֲרֶיהָ וְלַעֲשׂוֹת כְּמַה שֶּׁהֵן עוֹשִׂין,
 23 שְׁנֵאֲמַר: "וְאַעֲשֶׂה פִּן גַּם אִנִּי".

אמרת: "עשר אעשרנו לך" - הרי יש לך בנים ולא עישרת אותם... התחיל מבנימין ועלה ללוי "קודש לה" וברכו, שיהיו בני-לוי משרתים לפניו בארץ כמלאכי השרת בשמים" (פרקי דרבי אליעזר, פרק לו). (53) מימיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה מהם: היו במצרים - הייתה ישיבה עימהם; היו במדבר - ישיבה עימהם וכו' (יומא כח:). (54) ונעשתה, כנוסח אוקספורד. (55) (שמות-רבה, פרשה טז): "וכן אתה מוצא בישראל, כשהיו במצרים היו עובדי עבודה-זרה". (56) כמאמרם (ספרי, ברכה): כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו (דברים לג, ט), "אמרתך" - זו עבודה-זרה, "ובריתך יצורו" - זו ברית-מילה. וכן אמרו (יומא סו:): שבתו של לוי לא עבד עבודה-זרה. (57) כעבור זמן מועט, כלשון הכתוב: (יחזקאל טז, מז). קט - תמונה מקוצרת מן קטן, שהנזן יסוד נופל במילה. (58) שורש האמונה שנוכר למעלה. (59) נוסח אוקספורד: "העמים". (60) להרבות זרעו, ושכל גויי הארץ יתברכו בו. (61) חננו בסגולות מיוחדות והכשירו לתועלתו הרמה. (1) שלא לעבוד אחד הבוראים, שזהו עיקר עבודה-זרה; שלא

1 שְׁעוּבְדוֹתָו, שְׁפוּעֵר אָדָם עֲצָמוּ לוֹ; וּמִרְקוּלִיס, שְׁעוּבְדוֹתוֹ, 44
 2 שִׁזְזָרָק לוֹ אֲבָנִים אוֹ יִסְקַל מִלְּפָנָיו אֲבָנִים; וְהִרְבָּה עֲבוֹדוֹת 45
 3 כְּגוֹן אֵלֹו תִקְנֹו לְשֹׂאֵר צְלָמִים. לְפִיכָף, הַפּוּעֵר עֲצָמוּ 46
 4 לְמִרְקוּלִיס, אוֹ שִׁזְזָרָק אֲבָן לְפִעוּר, פְּטוּר, עַד שִׁיעֵבַד אוֹתוֹ 47
 5 דְרָף עֲבוֹדוֹתוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹזִים הָאֵלֶּה אֶת 48
 6 אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה כֵן גַּם אֲנִי". וּמִפְּנֵי זֶה הֶעֱנִין, צְרִיכִין 49
 7 בֵּית־דִּין לַיַּדַע דְרָבִי הַעֲבוֹדוֹת, שְׂאִין סוֹקְלִין עוֹבְד כּוֹכְבִים, 50
 8 עַד שִׁיַּדְעוּ שׁוֹו הִיא דְרָף עֲבוֹדוֹתוֹ. 51
 9 ג. וְאִזְהָרָה שֶׁל עֲבוֹדוֹת אֵלֹו וְכִיּוֹצֵא כְהֵן, הוּא מַה שֶׁכְּתוּב: 52
 10 "וְלֹא תַעֲבֹדֵם". בְּמַה דְרָבִים אֲמוּרִים? בְּשֹׂאֵר עֲבוֹדוֹת, חוּץ 53
 11 מִמִּשְׁתַּתְנִיחַ וְזוֹבַח וּמִקְטִיר וּמִנֶּסֶף; אֲבָל הַעוֹבֵד בְּאֶחַת 54
 12 מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת אֵלֹו לְאֶחָד מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדוֹת כּוֹכְבִים, חֵיב, 55
 13 וְאַף־עַל־פִּי שְׂאִין דְרָף עֲבוֹדוֹתוֹ בְּכָף. כִּי־כֵן הָרִי שְׁנֹסֵף 56
 14 לְפִעוּר אוֹ שִׁזְזָרָק לְמִרְקוּלִיס, חֵיב, שְׁנֹאֲמַר: "זָבַח לְאֱלֹהִים 57
 15 יַחֲרָם, בְּלִתי לֵה' לְבַדוֹ" - וְזִבְחָהּ בְּכָל עֲבוֹדָה הֵיתָה, וְלָמָּה 58
 16 יִצְאָתָּ? לּוֹמַר לָךְ: מַה זָבִיחָה מִיַּחֲדָת, שְׁעוֹבְדִין בְּהַ לְשֵׁם, 59
 17 וְחֵיב הַזּוֹבַח לְאֵל אַחַר סְקִילָה עֲלֶיהָ, בֵּין הֵיתָה דְרָף עֲבוֹדוֹתוֹ 60
 18 בְּזִבְחָהּ אוֹ אֵינָה בְּזִבְחָהּ - אֵף כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא מִיַּחֲדָת 61
 19 לְשֵׁם, אִם עֹבֵד בְּהַ לְאֵל אַחַר, בֵּין שֶׁהִיתָה דְרָף עֲבוֹדוֹתוֹ בְּכָף 62
 20 בֵּין שְׂאִינָה בְּכָף, חֵיב עֲלֶיהָ. לְכָף נֹאֲמַר: "לֹא תִשְׁתַּתְנִיחַ לְאֵל 63
 21 אַחֵר", לְחֵיב עַל הַהִשְׁתַּתְנִיחַ אֶפְלוֹ אֵין דְרָף עֲבוֹדוֹתוֹ בְּכָף; 64
 22 וְהוּא הַדִּין לְמִקְטֵר וּמִנֶּסֶף. וְזוֹרֵק וּמִנֶּסֶף אֶחָד הוּא. 65
 23 ד. סִפְתָּ לָהּ צוּאָה אוֹ שְׁנֹסֵף לָהּ עֲבִיט שֶׁל מִי־גִלְגִּים - חֵיב. 66
 24 שְׁחַט לָהּ חֲגֹב - פְּטוּר, אֲלֹא־אִם־כֵּן הֵיתָה עֲבוֹדָתָהּ בְּכָף. 67
 25 וְכֵן אִם שְׁחַט לָהּ בְּהֵמָה מִחִסְרַת אֲבָר, פְּטוּר, אֲלֹא־אִם־כֵּן 68
 26 הֵיתָה דְרָף עֲבוֹדָתָהּ בְּכָף. עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים שְׁעוֹבְדִין אוֹתָהּ 69
 27 בְּמִקְל - שְׂבֵר מִקְל בְּפָנֶיהָ, חֵיב, וְנֹאֲסֶרֶת; וְזָרַק מִקְל בְּפָנֶיהָ, 70
 28 חֵיב, וְאֵינָה נֹאֲסֶרֶת, שְׂאִין וְרִיקַת הַמִּקְל כְּעֵין וְרִיקַת הַדָּם, 71
 29 שְׁהָרִי הַמִּקְל כְּמוֹ שֶׁהוּא, וְהַדָּם מִתְפָּזֵר. הַמִּקְבֵּל עֲלָיו אֶחָד 72
 30 מִכָּל מִינֵי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים בְּאֵלוֹהַ, חֵיב סְקִילָה. וְאֶפְלוֹ 73
 31 הַגְּבִיּוֹת לְבַנָּה וְאָמַר לָהּ: אֵלֵי אִתָּה! וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא כְדַבּוּר 74
 32 זֶה, חֵיב. וְאֶפְלוֹ חוֹר בּוֹ כְּתוּף־כְּדִי־דְבּוּר וְאָמַר: אֵין זֶה 75
 33 אֵלֵי! - אֵין חֲזַרְתוֹ כְּלוּם, אֲלֹא נִסְקַל. 76
 34 ה. הַעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים בְּדְרָפָה, וְאֶפְלוֹ עֲשֶׂה דְרָף בְּזִיוֹן 77
 35 - חֵיב. כִּי־כֵן הַפּוּעֵר עֲצָמוּ לְפִעוּר כְּדִי לְבַזוֹתוֹ, אוֹ זָרַק אֲבָן 78
 36 לְמִרְקוּלִיס כְּדִי לְבַזוֹתוֹ - הוּאֵיל וְעֲבוֹדוֹתוֹ בְּכָף, חֵיב, וּמִכִּי־אֵ 79
 37 קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ. 80
 38 ו. הַעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים מֵאַהֲבָה, כְּגוֹן שֶׁחָשַׁק בְּצוּרָה זוֹ 81
 39 מִפְּנֵי מְלֶאכְתָּהּ שֶׁהִיתָה נְאֻה בְּיֹתֵר, אוֹ שֶׁעֲבָדָה מִיֶּרְאָתוֹ לָהּ 82
 40 שְׂמָא תְרַע לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהֵן מְדַמִּים עוֹבְדֵיהָ, שֶׁהִיא מְטִיבָה 83
 41 וּמְרַעָה - אִם קָבְלָה עֲלָיו בְּאֵלוֹהַ, חֵיב סְקִילָה; וְאִם עֲבָדָה 84
 42 דְרָף עֲבוֹדָתָהּ, אוֹ בְּאֶחַת מֵאַרְבַּע עֲבוֹדוֹת, מֵאַהֲבָה אוֹ 85
 43 מִיֶּרְאָה - פְּטוּר. הַמְגַדֵּף עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וְהַמְנַשֵּׁק לָהּ, 86
 44 וְהַמְכַבֵּד וְהַמְרַבֵּץ לְפָנֶיהָ, וְהַמְרַחֵץ לָהּ וְהַסֵּף וְהַמְלַבִּישׁ 87

1 תְּשׁוּבָה כָּלֵל, שְׁנֹאֲמַר: "וְאֵל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ"; 1
 2 וּמִחֲשֵׁבָה שֶׁל אֶפְיקוּרוֹס - לְעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים. 2
 3 ו. כָּל הַמוֹדָה בְּעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים שֶׁהִיא אֲמַת, אֵף־עַל־פִּי שֶׁלֹא 3
 4 עֲבָדָה, הָרִי זֶה מִתְרַף וּמַגְדֵּף אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד וְהַנּוֹרָא. וְאֶחָד 4
 5 הַעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, וְאֶחָד הַמְגַדֵּף אֶת ה', שְׁנֹאֲמַר: 5
 6 "וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כִּי־ד רְמָה מִן הָאֲזַרְח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' 6
 7 הוּא מַגְדֵּף". לְפִיכָף תּוֹלִין עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, כְּמוֹ שֶׁתּוֹלִין 7
 8 אֶת הַמְגַדֵּף, וְשִׁנְיָהֶם נִסְקְלִין. וּמִפְּנֵי זֶה כָּלֵלְתִי דִין הַמְגַדֵּף 8
 9 בְּהִלְכוֹת עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, שֶׁשִּׁנְיָהֶם כּוֹפְרִים בְּעֵקֶר הֵם. 9
 10 ז. וְאֵלוֹ הֵן דִּינֵי הַמְגַדֵּף: אֵין הַמְגַדֵּף חֵיב סְקִילָה, עַד 10
 11 שִׁיַּפְרֵשׁ אֶת הַשֵּׁם הַמִּיַּחֲדָת שֶׁל אַרְבַּע אוֹתִיּוֹת, שֶׁהוּא אֶל־ף 11
 12 דָּל־ת נוּי־ן יוּ־ד, וְיִכְרַף אוֹתוֹ בְּשֵׁם מִן הַשְּׂמוֹת שְׂאִינָם 12
 13 נִמְחָקִים, שְׁנֹאֲמַר: "וְנִקְבַּ שֵׁם ה'" - עַל הַשֵּׁם הַמִּיַּחֲדָת חֵיב 13
 14 סְקִילָה, וְעַל שֹׂאֵר הַכְּפוּיִים בְּאִזְהָרָה. וְיֵשׁ מִי שֶׁמִּפְרֵשׁ, שְׂאִינֹו 14
 15 חֵיב אֲלֹא עַל שֵׁם יוּ־ד ה"א וְאִוּ ה"א. וְאֵין אוֹמֵר, שֶׁעַל 15
 16 שִׁנְיָהֶם הוּא נִסְקַל. 16
 17 ח. אִזְהָרָה שֶׁל מַגְדֵּף מִנֵּין? שְׁנֹאֲמַר: "אֲלֹהִים לֹא תִקְלָל". 17
 18 בְּכָל יוֹם וְיוֹם בּוֹדְקִין אֶת הַעֲדִים בְּכַנּוּם: "כִּי־הוּא יוֹסִי אֶת 18
 19 יוֹסִי". נִגְמַר הַדִּין - מוֹצִיאִין אֶת כָּל אָדָם לַחוּץ, וְשׂוֹאֲלִים 19
 20 אֶת הַגְּדוֹל שֶׁבְּעֲדִים וְאוֹמְרִים לוֹ: אָמַר מַה שֶׁשְּׂמַעְתָּ בְּפִירוּשׁ! 20
 21 וְהוּא אוֹמֵר, וְהַדְּנִינִים עוֹמְדִים עַל רִגְלֵיהֶם וְקוֹרְעִין, וְלֹא 21
 22 מֵאֲחִין. וְהַעֵד הַשְּׂנִי אוֹמֵר: אֵף אֲנִי כְּמוֹתוֹ שְׂמַעְתִּי! וְאִם הָיוּ 22
 23 עֲדִים רַבִּים - צְרִיף כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֵן לּוֹמַר: כִּנּוּה שְׂמַעְתִּי! 23
 24 ט. מַגְדֵּף שֶׁחֲזוּר בּוֹ כְּתוּף־כְּדִי־דְבּוּר, אֵינוֹ כְּלוּם; אֲלֹא כִּיֵּן 24
 25 שֶׁגְּדֵף בְּעֲדִים, נִסְקַל. מִי שֶׁגְּדֵף אֶת הַשֵּׁם בְּשֵׁם עֲבוֹדַת 25
 26 כּוֹכְבִים - קְנָאִים פּוֹגְעִים בּוֹ וְהוֹרְגִים אוֹתוֹ. וְאִם לֹא הִרְגוּהוּ 26
 27 קְנָאִים, וְכֹא לְבֵית־דִּין - אֵינוֹ נִסְקַל עַד שִׁיַּכְרַף בְּשֵׁם מִן 27
 28 הַשְּׂמוֹת הַמִּיַּחֲדִים. 28
 29 י. כָּל הַשׂוֹמֵעַ בְּרַפְתָּ הַשֵּׁם, חֵיב לְקַרְעַ. וְאֶפְלוֹ עַל בְּרַפְתָּ 29
 30 הַכְּפוּיִין חֵיב לְקַרְעַ. וְהוּא, שִׁיַּשְׂמַעְנָה מִיִּשְׂרָאֵל. אֶחָד 30
 31 הַשׂוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשׂוֹמֵעַ מִפִּי הַשׂוֹמֵעַ, חֵיב לְקַרְעַ. אֲבָל 31
 32 הַשׂוֹמֵעַ מִפִּי הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים, אֵינוֹ חֵיב לְקַרְעַ. וְלֹא קָרְעוּ 32
 33 אֲלֻלָּקִים וְשִׁכְנָא, אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁרַבְשֶׁקָה הָיָה יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר. כָּל 33
 34 הַעֲדִים וְהַדְּנִינִים סוֹמְכִים אֶת יְדֵיהֶם אֶחָד אֶחָד עַל רֹאשׁ 34
 35 הַמְגַדֵּף, וְאוֹמֵר לוֹ: דְּמָךְ בְּרֵאשֶׁךְ, שְׂאִתָּה גְרַמְתָּ לָךְ! וְאֵין 35
 36 כָּלֵל הַרוּגֵי בֵּית־דִּין מִי שְׂסוֹמְכִים עֲלָיו, אֲלֹא מַגְדֵּף בְּלְבַד, 36
 37 שְׁנֹאֲמַר: "וְסִמְכוּ כָּל הַשׂוֹמְעִים אֶת יְדֵיהֶם". 37

פָּרָק שְׁלִישִׁי

38 **פָּרָק שְׁלִישִׁי** 38
 39 א. כָּל הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים בְּרָצוֹנוֹ בְּזוֹדוֹן, חֵיב כְּרַת. וְאִם הָיוּ 39
 40 שֵׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה - נִסְקַל. וְאִם עֹבֵד בְּשִׁגְגָה - מִכִּי־אֵ קָרְבָּן 40
 41 חֲטָאָת קְבוּעָה. 41
 42 ב. עֲבוֹדוֹת הַרְבָּה קָבְעוּ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְכָל צֶלֶם וְצֶלֶם 42
 43 וְלְכָל צוּרָה וְצוּרָה, וְעֲבוֹדַת זֶה אֵינָה כְּעֲבוֹדַת זֶה. כְּגוֹן פְּעוּר, 43

לקרוא בספרי עבודת כוכבים; דין המגדף את ה'. (1) דין העובד עבודה־זרה בשוגג או במזיד; כדרך עבודתה, ושלא כדרך עבודתה; דין עשיית אליל לעצמו או לאחרים; איסור צורות לנוי, אפילו שלא לשם עבודה־זרה; ההבדל שבין צורה בולטת לשוקעת.

30 הצורה שוקעת - מתר להניחה, ואסור לחתם בה, מפני
 31 שהנחתם תעשה בו הצורה בולטת. וכן אסור לצור דמות
 32 חמה ולבנה, כוכבים מזלות ומלאכים, שנגמר: "לא תעשון
 33 אתי" - לא תעשו כדמות שמש המשמשין לפני במרום
 34 ואפלו על הלוח; צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן
 35 האדם, וצורות האילנות ודשאים וכיוצא בהן - מתר לצור
 36 אותם, ואפלו היתה הצורה בולטת.

יום שלישי ח' ניסן ה'תשע"א

פרק רביעי

38
 39 א. מדיחה²¹ עיר מישראל, הרי אלו נסקלין³, אף-על-פי
 40 שלא עבדו עבודת כוכבים⁴, אלא הדיחו את יושבי עירם
 41 עד שעבדו אותה. ואנשי העיר המדחין נהרגין בסיהי⁵.
 42 והוא, שעבדו עבודת כוכבים, או שקבלוה⁶ עליהם כאלוה.
 43 ואזהרה למדחין מנין? שנגמר: "לא ישמע על פיד"⁸.
 44 ב. אין העיר נעשית עיר הנדחת, עד שיהיו מדיחיה
 45 מתוכה⁹ ומאותו השבט¹⁰, שנגמר: "מקרבך¹¹ וידיחו את
 46 יושבי עירם"; ועד שיהיו מדיחיה שנים¹² או יתר על שנים,
 47 שנגמר: "יצאו אנשים¹³ בני בליעל, וידיחו את יושבי
 48 עירם"¹⁴; ועד שידיחו רבה¹⁵, ויהיו המדחין ממאה ועד¹⁶
 49 רבו של שבט. אבל אם הדח רבו של שבט¹⁷, דנין אותם
 50 כפיחידים¹⁸, שנגמר: "יושבי העיר" - לא כפר קטן ולא כרף
 51 גדול¹⁹; וכל פחות ממאה - כפר קטן²⁰, ורבו של שבט -
 52 כרף גדול. וכן אם הדיחוה נשים²¹ או קטנים, או שהדיחה
 53 יחיד, או שהדח מעוטה²², או שהדחו מאליהן, או שהיו
 54 מדיחיה מחוצה לה²³ - אין דנין בה דין עיר הנדחת; אלא
 55 הרי הן כפיחידים שעבדו עבודת כוכבים, וסוקלין כל מי
 56 שעבר, וממונן ליורשיהן, כשאר הרוגי בית-דין²⁴.

1 והמנעיל, וכל כיוצא בדברי כבוד האלו - עובר בלא-
 2 תעשה, שנגמר: "ולא תעבדם", ודברים אלו בכלל עבודה
 3 הן. ואף-על-פי-כן אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן
 4 בפרוש. ואם היתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו,
 5 ועשהו לעבדה - חיב.
 6 ז. ישוב לו קוץ ברגלו לפני עבודת כוכבים, לא ישוח
 7 ויטלנו, מפני שנגאה כמשתחוה לה. נתפזרו לו מעות
 8 בפניה, לא ישוח ויטלם, מפני שנגאה כמשתחוה לה; אלא
 9 ישוב, ואחר-כך יטל.
 10 ח. פרצופות המקלחות מים בפני עבודת כוכבים - לא יניח
 11 פיו על פיהם וישתה, מפני שנגאה כמנשק לעבודת כוכבים.
 12 ט. העושה עבודת כוכבים לעצמו - אף-על-פי שלא
 13 עשאה בידו ולא עבדה, לוקה, שנגמר: "לא תעשה לך
 14 פסל וכל תמונה". וכן העושה עבודת כוכבים בידו
 15 לאחרים, אפלו עשאה לעובד כוכבים, לוקה, שנגמר:
 16 "ואלהי מסכה לא תעשו לכם". לפיכך העושה עבודת
 17 כוכבים בידו לעצמו, לוקה שתיים.
 18 י. אסור לעשות צורות לנוי, ואף-על-פי שאינה עבודת
 19 כוכבים, שנגמר: "לא תעשון אתי"; כלומר: צורות של
 20 פסל ונהב, שאינם אלא לנוי - כדי שלא יטעו בהן הטועים
 21 וידמו שהם לעבודת כוכבים. ואין אסור לצור לנוי, אלא
 22 צורת האדם בלבד. לפיכך אין מצירים, לא בעץ ולא בסיד
 23 ולא באבן, צורת האדם. והוא, שתהיה הצורה בולטת, כגון
 24 הציוור והפיור שבטרקלין וכיוצא בהן. ואם צר - לוקה.
 25 אבל אם היתה הצורה משקעת או צורה של סמנין, כגון
 26 הצורות שעל-גבי הלוחות והטבילות, או צורות שרוקמין
 27 באריג - הרי אלו מתרות.
 28 יא. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם - אם היתה
 29 הצורה בולטת, אסור להניחה, ומתר לחתם בה; ואם היתה

(1) דיני עיר הנדחת; אין דיני עיר הנדחת נוהגים בירושלים וערי מקלט. (2) שהדיחו את יושביה לעבודה-זרה, כמפורש בפרשת "עיר הנדחת" (דברים יג, יג-ט). (3) (סנהדרין פט): אף על פי שלא נאמרה בהם סקילה בפירוש, למדוה חכמינו מ"גזירה שווה": נאמר כאן במדיח: "וידיחו את יושבי עירם", ונאמר שם במסית: "כי ביקש להדיחך" (דברים יג, יא) - מה מסית בסקילה, שנאמר בו מפורש: וסקלתו באבנים ומת (שם), אף מדיח בסקילה. מסית - כשהוא מדיח את היחיד לעבודה-זרה; מדיח - כשהוא מדיח את הרבים; כל העיר או רובה ככולה. (4) המדיחים עצמם; שאם עבדוה - הרי נתחייבו סקילה משום עבודה, ואפילו כשלא הדיחו. (5) בחרב, ככתוב: הכה תכה את-יושבי העיר ההיא לפי חרב (שם, טז), וזוהי - "הרג", אחת מארבע מיתות בית-דין: סקילה, שריפה, הרג וחנק, שנתבארו למעלה במניין המצוות (עמוד פט). (6) אפילו כשלא עבדוה עדיין, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ד), שאם קיבלה בא-לוה באמירה בעלמא, כגון שאמר: "א-לי אתה"! ולא עבדה - חיב, שנאמר: וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו: אלה אלוקיך וגו' (שמות לב, ח), מדיח אמירה לזביחה וחיב על אמירה כמו על זביחה (סנהדרין ט:). (7) היכן אסרה התורה והזהירה שלא להדיח? שהרי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר (יומא פא). (8) (סנהדרין סג:). (9) מאותה העיר. (10) ושם תאמר: איך אפשר שהיו מאותה עיר ולא מאותו שבט, הלא הערים נתחלקו לשבטים? - ייתכן שעיר של שבט אחד נכנסת בחלקה בתחומו של שבט אחר, באופן שרובה של העיר לשבט אחד ומיעוטה לשבט השני (סנהדרין קיא:). (11) מקרב שבטך ומתוכו. (12) על פי נוסח אוקספורד. (13) ואין אנשים פחות משניים. (14) ולא יושבי עיר אחרת (שם). (15) "יושבי עירם" - משמע: ישובה של העיר - וזהו רובה (רש"י, שם). (16) ולא עד בכלל, כמו שהוא מפרש והולך. (17) כרף גדול, שרוב אנשי השבט נאחזו בו. (18) שעבדו עבודה-זרה שמיתתם בסקילה, שהיא אמנם מיתה חמורה ממיתת חרב, לעומת זאת - נשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט, וניתן ליורשיהם, כמבואר לקמן. (19) (סנהדרין טו:). (20) רמז לזה מצאו (שם, בתוספות דבור המתחיל: "מעשרה") ממה שנאמר: העיר היוצאת אלף תשאר מאה (עמוס ה' ג). (21) שנאמר: "יצאו אנשים", אנשים - ולא נשים; אנשים - ולא קטנים; אנשים - ולא איש אחד (סנהדרין קיא:). (22) של העיר. (23) לא מתוך אותה עיר ולא מקרב אותו שבט. (24) שנכסיהם ליורשים (סנהדרין מח:).

- 1 ג. אין דנין עיר הנדחת אלא בבית-דין של אחד ושבעים²⁵,
 2 שְׁנָאֲמַר: "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהוּא
 3 אֲשֶׁר עָשָׂו אֶת הַדָּבָר הַרַע הַזֶּה אֶל שְׁעָרֶיךָ" - יְחִידִים נִהְרָגִים
 4 בְּבֵית-דִין שֶׁל כָּל שַׁעַר²⁶ וְשַׁעַר, וְאֵין הַמְרַבִּים נִהְרָגִין אֲלָא
 5 בְּבֵית-דִין הַגָּדוֹל²⁷.
 6 ד. אין אחת מערי מקלט נעשית עיר הנדחת, שְׁנָאֲמַר:
 7 "וְבֵאֵת עָרֶיךָ²⁸ (בְּאֶחָד שְׁעָרֶיךָ)". וְלֹא וְרוֹשְׁלִים נַעֲשִׂית
 8 עִיר הַנִּדְחָת, לְפִי שְׁלֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים²⁹. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר
 9 הַנִּדְחָת בְּסִפְרֵי³⁰, כִּי שְׁלֹא יִכְסּוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְיִחְרִיבוּ אֶת
 10 אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל³¹. וְאֵין בֵּית-דִין אֶחָד³² עוֹשֶׂה שְׁלֹשׁ עִירוֹת
 11 הַנִּדְחוֹת זו בְּצַד זו³³; אֲבָל אִם הָיוּ מְרַחֲקוֹת, עוֹשֶׂה³⁴.
 12 ה. אין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְחָת, עַד שְׁיִדְיָחוּהָ מִדִּיחָהּ בְּלִשׁוֹן
 13 רַבִּים³⁵, וְיֹאמְרוּ לָהּ: גִּלְף וְנַעֲבֹד³⁶! אוֹ גִלְף וְנִנְבַּח³⁷! אוֹ
 14 גִּלְף וְנִקְטִיר! אוֹ גִּלְף וְנִנְסֵף. אוֹ גִּלְף וְנִשְׁתַּחֲוֶה! אוֹ גִּלְף
 15 וְנִקְבַּל בְּאֵלֹהֵי! וְהֵם שׁוֹמְעִים, וְעֹבְדוּ אוֹתָהּ דְרָף עֲבוֹדָתָהּ,
 16 אוֹ בְּאֵת מְאָרְבַּע עֲבוֹדוֹת, אוֹ שְׁקֵבְלוּהָ³⁸ בְּאֵלֹהֵי. עִיר
 17 הַנִּדְחָת שְׁלֹא נִתְקַיְמוּ בָּהּ וּבְמִדִּיחָהּ כָּל הַתְּנָאִים הָאֵלִוּיִם³⁹,
 18 הֵיאֵף עוֹשִׂים לָהֶם? מִתְרִין וּמַעֲדִין בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן
- 19 שְׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְסוֹקְלִין אוֹתָם בְּיַחֲדָיִם שְׁעָבְדוּ,
 20 וּמְמוֹנֵם לְיִוְרְשִׁייהֶם⁴⁰.
 21 ו. וְהֵיאֵף דִּין עִיר הַנִּדְחָת, בְּזִמְנָא שְׁתַּהֲיָה רְאוּיָהּ לְהַעֲשׂוֹת
 22 עִיר הַנִּדְחָת? בֵּית-דִין הַגָּדוֹל שׁוֹלְחִין וְדוֹרְשִׁין וְחוֹקְרִין,
 23 עַד שְׁיָדְעוּ בְּרָאִיָּה בְּרוּרָה⁴¹ שְׁהִדְחָה כָּל הָעִיר אוֹ רַבָּה
 24 וְחִזּוּ לְעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אַחֲרֵיכֶן שׁוֹלְחִים לָהֶם שְׁנֵי
 25 תַּלְמִידֵי חֻמְמִים לְהַזְהִירָם וּלְהַחֲזִירָם⁴². אִם חִזּוּ וְעָשׂוּ
 26 תְּשׁוּבָה - מוֹטְבִים⁴³; וְאִם יַעֲמְדוּ בְּאֵוֹלָתָן - בֵּית-דִין מְצוּיִן
 27 לְכָל יִשְׂרָאֵל לְעֲלוֹת עֲלֵיהֶן לְצָבֵא. וְהֵן צָרִין עֲלֵיהֶן
 28 וְעוֹרְכִין עִמָּהֶן מִלְחָמָה עַד שְׁתַּבְּקַע הָעִיר. כְּשֶׁתַּבְּקַע, מִיָּד
 29 מְרַבִּינִין⁴⁴ לָהֶם בְּתִי-דִינִין וְדָנִים אוֹתָם. כָּל מִי שְׁבָאוּ עֲלָיו
 30 שְׁנֵי עֵדִים שְׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אַחַר שְׁתַּהֲרוּ אוֹתוֹ,
 31 מִפְּרִישִׁין⁴⁵ אוֹתוֹ. נִמְצְאוּ כָּל הָעוֹבְדִים מַעֲטָה - סוֹקְלִין
 32 אוֹתָן⁴⁶, וְשָׂאָר הָעִיר נִצּוֹל. נִמְצְאוּ רַבָּה - מַעֲלִין אוֹתָן
 33 לְבֵית-דִין הַגָּדוֹל⁴⁷ וְגוֹמְרִין שָׁם דִּינָם, וְהוֹרְגִין כָּל אֵלוֹ
 34 שְׁעָבְדוּ בְּסִיף. וּמִכֵּין אֶת כָּל נַפְשׁ אָדָם אֲשֶׁר בָּהּ לְפִי
 35 חֶרֶב, טָף וְנַשִּׁים⁴⁸, אִם הִדְחָה כְּלָהּ. וְאִם נִמְצְאוּ הָעוֹבְדִים
 36 רַבָּה - מִכֵּים אֶת כָּל הַטָּף וְנַשִּׁים שֶׁל עוֹבְדִים לְפִי חֶרֶב.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

25) הוא בית-הדין הגדול הנמצא בירושלים בלשכת הגזית שבמקדש, ונקרא: סנהדרי גדולה (סנהדרין ב.). (26) הוא בית-דין של עשרים ושלושה, הנקרא: סנהדרי קטנה (שם). (27) (שם טז.). (28) פרט ל"ערי המקלט" שהפרישון השבטים מחלקם ואינן מיוחדות עוד לבעליהן שנקרא בהן: "עיריך". והראב"ד משיג על רבינו ואומר: "לא ידעתי מאין לו זה? ולא נאמר בגמרא אלא על ירושלים". אולם כבר העירו מפרשי הרמב"ם, שדין זה נמצא ב"ספרי זוטא" והובא ב"לילקוט", מסעי: ערי מקלט תהיינה לכם (במדבר לה, יג), "תהיינה - בהווייתן יהיו; שלא יעשו בהן דין "עיר הנדחת" ולא תחרבנה לעולם (טורי אבן). ורבינו הוציא הלכה זו מ"באחת עריך". (29) שהיא נחלה לכלל ישראל ואין אנו קוראים בה "באחת עריך" (בבא קמא פב:). (30) עיר היושבת על גבול ארץ העמים. (31) שלא תהא הפירצה קוראה לאויבים ("המאירי", סנהדרין טז:). (32) אבל שניים, כלומר: כשמת הראשון ובית-דין אחר נתמנה ומשמש תחתיו - עושה. (33) אפילו בפנים הארץ - משום קרחה; שטח של שלוש ערים נחרבות מהווה קרחת בתוך היישוב ורושם של חורבן. (34) שאין הקרחה ניכרת כל כך (כסף משנה). הראב"ד משיג ואומר: "כל זה שיבוש. לעולם אין עושים שלוש ערים נידחות: לא בבית-דין אחד ולא בשלוש; לא במקום אחד ולא מרוחקות - אלא יהודה וגליל", שהן כשתי ארצות נבדלות. והמפרשים נושאי כליו של הרמב"ם מסבירים זאת. עיין ("מגדל עוז", כסף משנה). (35) (סנהדרין טז:). שנאמר: "נלכה ונעבדה" - מכאן אתה למד שאינה נעשית עיר הנדחת עד שידיחוה מדיחה בלשון רבים ("מדרש תנאים", הוצאת הופמן). (36) עבודה-זרה, ובדרך כלל אמר. וסתם עבודה - היא עבודה שדרכה בכך. (37) או שפירט את מין העבודה. ואלה ארבעה מיני העבודה המנויים מכאן עד "נלך ונשתחווה" היו עובדים בהם לאלוקי ישראל בבית הבחירה, וחייבים עליהם אף על פי שאין דרכה בכך, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה כ.). (38) שגם זה כעבודה בפועל, אבל כל עוד שהמודחים לא עבדו בפועל ממש - אין המדיחים נסקלים, מפני שנאמר: "ידיחו את יושבי עירם", שמשמעו - שהדיחום כבר בפועל; לא כן במסית, שכתוב אצלו: "כי יבקש להדיחך", שמשמעו - שדי רק גילוי רצונו שרצה להדיח וכבר נתחייב, ואף על פי שהמוסת לא ניסת ולא עשה כלום (מדרש תנאים הנ"ל, לפי "עבודת המלך"). (39) הדרושים כדי לעשות עיר הנדחת ושנמנו עד כאן בפרקנו. (40) (סנהדרין קיא:): "שהיחידים בסקילה (מיתה חמורה) - לפיכך ממונם פלט; והמורבים בסיף (מיתה קלה) - ולפיכך ממונם אבד". (41) בעדים והתראה, כדעת "המאירי" (סנהדרין קיא:); בדברי רבינו. (42) המקור לדברי רבינו אלה - אולי בספר (יהושע, פרק כב), ששלחו בני ישראל את פינחס בן אלעזר הכהן ועשרה אנשים עימו להזהיר את בני ראובן ובני גד שחשדו בהם שבנו מזבח לעבודה-זרה ולהחזירם למוטב (סדר משנה). (43) והראב"ד משיג: איפה מצינו שהתשובה מועילה אחר התראה ומעשה? - אכן כוונת רבינו באמרו: "מוטב": שאינם נידונים אז כעיר הנדחת - אלא כיחידים שנשיהם וטפם ניצולים וממונם פלט (עבודת המלך). (44) כדי שתתקבל עדות כולם ביום אחד ויגמר דינם ביום אחד; אבל כשבת-הדין יהיו מעטים, אז אלה שכבר נגמר דינם לא יוכלו להוציא משפטם אל הפועל עד שיקבלו מספר כולם לדעת אם הודה רובה או לא - ונמצא שמענים את הדין (סנהדרין קיב. וברש"י, שם). (45) וחובשים אותו בבית הסוהר עד שידעו מספר כולם: אם רובה של עיר הם, אם לא. (46) כדין יחידים שעבדו עבודה-זרה. (47) שבירושלים, "שאין דינים עיר הנדחת אלא בבית-הדין הגדול שבירושלים". (48) וכתוב ה"מגדל עוז": "וכבר תמה הרמ"ה מטוליטולה עליו: למה העניש הנשים והקטנים שאינם בני חיוב?" וחכמי לוניל השיבו על זה בראיות לפי גירסתם (ספרי, ראה): "הכה תכה את העיר" - מכאן אמרו חכמים: "אין מקיימים את הטפלים"; שהמלה "את" באה לרבות את הקטנים. ונשים - לומדים אנו מעדת קורח ומלחמת יבש גלעד (שופטים כא, יא-יב). שהנשים הומתו בעוון האנשים. וה"מגדל עוז" מנמק את חומר העונש בעיר הנדחת: "כדי לרדות הגדולים ולאיים עליהם בהריגתם של אלה החביבים עליהם", בבחינת: למען ישמעו וייראו ולא יסיפו

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום - יום שלישי ח' ניסן - הלכות עבודת כוכבים וחוקותיהם צא

מתוך מהדורת וגשל

- 1 ובין שהדחה כלה, בין שהדחה רבה, סוקלין את
2 מדיחיה⁴⁹, ומקבצין כל שללה⁵⁰ אל תוף⁵¹ רחובה. אין
3 לה רחוב - עושין לה רחוב. הנה רחובה חוצה לה -
4 בונין חומה חוץ ממנו עד שיפנס לתוכה, שנאמר: "אל
5 תוף⁵² רחבה". והורגין כל נפש תיה אשר בה⁵³, ושורפין
6 את כל שללה עם המדינה באש. ושרפתה⁵⁴ - מצות
7 עשה, שנאמר: "ושרפת באש את העיר ואת כל שללה".
8 ז. נכסי הצדיקים שבתוכה, והם שאר יושבי העיר שלא
9 הדחו עם רבה - נשרפין בכלל שללה האיל וישבו שם⁵⁵,
10 ממונן אבד. וכל הנהגה ממנה בכל-שהוא⁵⁶, לוקה אחת⁵⁷,
11 שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה⁵⁸ מן החרם".
12 ח. ועיר הנדחת שהזמנו⁵⁹ עדיה - כל המחזיק בנכסיה
13 זכה⁶⁰, ומתן להנות בו, שהרי הזמנו⁶¹. ולמה זכה בה?
14 שכל אחד ואחד כקר הפקיר ממונו משעה שנגמר דינו⁶².
15 ואינה נבנית לעולם. וכל הבונה אותה לוקה, שנאמר: "לא

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

וגו'. ורבינו אומר (מורה-נבוכים חלק א, נד): "מה שכתוב בתורה: "פוקד עוון אבות על בנים" - אין זה אלא בעוון עבודה-זרה בלבד... כמו שציווה בעיר הנידחת: "החרם אותה ואת כל אשר בה". כל זה למחות את הרושם ההוא המביא להפסד גדול". ודעת הגאון רבי חיים סולובייצ'יק ז"ל (הובאה ב"עבודת המלך") שאין בכונת הרמב"ם לומר, שנשים שלא חטאו ייהרגו, הרי צדקניות הן ו"צדיקים שבתוך עיר הנידחת אינם נהרגים", כמבואר (סנהדרין קיב). - אלא שנשים שחטאו אף הן ידובר ושללא התרו בהן. וכן בקטנים שעברו אף הם - ולא ביונקי שדיים - שכן משמע מלשון התוספתא: "קטני אנשי עיר הנידחת שהודחו עימה - נהרגים". והחידוש הוא: אף על פי שבכל העבירות אין הקטנים בני עונשין, אבל בעיר הנידחת - גזירת הכתוב היא. כמו כן הרמב"ן בפירושו על התורה (דברים יג, טז) מביא דרשת ה"ספרי": "ואת כל אשר בה" - לרבות הנשים הנגררות אחר האנשים. מדבריו משמע שבנשים שחטאו ידובר. וכדאי להעיר כי בתוספתא דסנהדרין פרק י"ד אמרו: "עיר הנידחת לא הייתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר: דרוש וקבל שכר! עיין לקמן (הלכה ט"ו בביאורו). (49) אבל אם לא הודחה רובה - אין מדיחיה נסקלים, אף על פי שהודח מיעוטה. והטעם: הואיל ולא נתקיימה מחשבתם להדיח כולם, או רובם ככולם - אינם חייבים מיתה (כסף משנה). (50) רכושא. (51) כיכר גדולה ומיוחדת לאסיפת אנשי העיר. (52) (סנהדרין קיא:). (53) המקור לדברי רבינו הוא: (ירושלמי, סנהדרין פרק י, הלכה ו). "היו שם ביריין של חיה, ושל עופות, ושל דגים" וכו'. ובמכילתא שהובאה (ב"מדרש תנאים" עמוד 67) ואת בהמתה לפי חרב" - למה נאמר? - לפי שנאמר: "ושרפת את כל שללה", שומע אני בין דבר שיש בו רוח חיים ובין דבר שאין בו רוח חיים, הכול בשריפה - תלמוד לומר: "בהמתה לפי חרב". "בהמתה" בכלל "שללה" הייתה, ויצתה ללמד על הכלל כולו: מה בהמה מיוחדת שיש בה רוח חיים ואינה נידונית אלא בסייף - אף כל דבר שיש בו רוח חיים לא יחא נידון אלא בסייף. (54) בדפוס קושטא: ושריפתם. (55) (סנהדרין קיב). אמר רבי שמעון: מי גרם להם (לצדיקים) שידורו בתוכה? - ממונם. לפיכך ממונם אבד. (56) אפילו פחות מכשיעור, כמבואר (שבת צ). (57) לא כאותו הנהגה מעבודת-כוכבים ומתקרבתה שלוקה שתיים: משום - "ולא תביא תועבה אל ביתך", ומשום - "ולא ידבק בידך מאומה", כמבואר לקמן (פרק ז, הלכה ב) - אלא לוקה אחת: משום - "ולא ידבק", אף על פי שכל דבר שאסור בעבודה-זרה אסור גם בעיר הנידחת, כמבואר (בתוספתא דסנהדרין, פרק יד). בדפוס קושטא, שונצינה, וב"מעשה רוקח" חסרה המלה: "אחת". והשווה ("ספר המצוות" לא-תעשה, כד). (58) משמעו: כל שהוא. (59) שנתברו. שנתברו, לאחר שנגמר דינה להיחרב, כי עדי שקר העידו בה, וכי באותו היום שעדותם מכוונת אליו לא היו כלל באותו מקום, אלא במקום אחר. (60) כזוכה מן ההפקר. (61) והחרם כבר הותר ונתבטל. (62) שאף על פי שכל אחד מן הנידונים ידע בעצמו שהוא לא חטא, אבל חשב: מי יודע? אולי חטאו אחרים ואז גם רכושו ישרף בתוך השלל הנשרף - שהרי גם נכסי הצדיקים שבתוכה נשרפים - ולפיכך התייאש מנכסיו והפקיר אותם (כריתות כד). (63) עיר בלשון ערב. (64) בבניין בתים, אבל נעשית היא גנות ופרדסים (סנהדרין קיא:). (65) אורחה: חבורת עוברי דרך. והנה אורחת ישמעאלים (בראשית לז, כה) מתרגם אונקלוס: שיירת ערבאי (הערון). (66) ופחות משלושים יום אינם נקראים: "יושבי העיר", והתורה אמרה: "הכה תכה את יושבי העיר" (סנהדרין קיב), וראוי להעיר שבמשנה (שם קיא:), שנינו ש"השיירה מצילה את אנשי עיר הנידחת", כלומר: שאם חטא רוב יושבי העיר והשיירה משלימה את המיעוט שלא חטא ועושה אותו רוב של צדיקים - אזי אין העיר נחרבת והחוטאים נידונים כחידים. (67) כחידים. (68) עיר אחרת. (69) בתורת פיקדון. (70) שאם יאבדו או ייגבבו, עליהם לשלם דמי הפיקדון. (71) יחד עם שלל העיר. (72) ומכל שכן כשלא קיבלו עליהם אחריות (סנהדרין קיב). (73) שהספיקו לקבצם ולהכניסם אל העיר לפני שריפת השלל. (74) כדברי רב חסדא (שם) האומר: "ובנקבצים לתוכה". ורש"י מפרש שם ו"בנקבצים": אלה נכסים שהיו פעם מקובצים בתוכה - נשרפים עימה; אבל אם מעולם לא היו בתוכה, כגון: שנפלו להם בירושה, אין זה בכלל שללה ואין מאבדים אותם. (75) בהמה של שני שותפים שאחד הודה והשני יושב בעיר אחרת. (76) שהרי בחייה אינה עומדת לחלוקה; וכשנשחטה - אין השחיטה מועילה לה, כי חצייה של עיר הנידחת אינה עומדת לשחיטה, וכששחטה - שחיטתה מיתתה, ובהמה בחצי שחיטה אינה ניתרת (שם על פי רש"י). (77) משותפת לשני שותפים כאלה הקודמים. (78) ולפיכך רואים אותה כאילו חלוקה היא מתחילה ואין החלק האסור מעורב עם החלק השני.

צב שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום שלישי ח' ניסן – הלכות עבודת כוכבים וחוקותיהם

מתוך מהדורת וגשל

- 1 **יב.** בהמה של עיר הנדחת שנשחטה⁷⁹, אסורה בהנאה,
2 כשור הנסקל שנשחט⁸⁰. שער הראש⁸¹ - בין של אנשים בין
3 של נשים שבה - מתר בהנאה⁸²; אבל של פאה נכרית⁸³,
4 הרי הוא מקלל שללה ואסור⁸⁴.
- 5 **יג.** פרות המחברין⁸⁵ שבתוכה, מתרין, שנאמר: "תקבץ
6 ושרפת" - מי שאינו מחסר אלא קבוץ ושרפה; יצאו פרות
7 המחברין, שהן מחסרין תלישה וקבוץ ושרפה. והוא הדין
8 לשער הראש⁸⁶. ואין צריך לומר האילנות עצמן, שהן
9 מתרין⁸⁷, והרי הן של ירשיהם⁸⁸. ההקדשות שבתוכה⁸⁹:
10 קדשי מזבח ימותו⁹⁰ - "זבח רשעים תועבה"; קדשי בדק
11 הבית יפדו⁹¹, ואחר-כך שורפין אותן⁹², שנאמר: "שללה",
12 ולא שלל שמים⁹³.
- 13 **יד.** הבכור⁹⁴ והמעשר⁹⁵ שבתוכה - תמימים, הרי הן קדשי
14 מזבח, וימותו⁹⁶; ובצלי מומים, הרי הן בכלל בהמתה,
- 15 **והרגין**⁹⁷. התרומות שבתוכה - אם הגיעו ליד פהן, ירקבו,
16 מפני שהם נכסיו⁹⁸; ואם עדין הן ביד ישראל, ינתנו לכהן
17 של מדינה אחרת⁹⁹, מפני שהן נכסי שמים, וקדשתן קדשת
18 הגוף¹⁰⁰.
- 19 **טו.** מעשר שני¹⁰¹ וכסף מעשר שני¹⁰² וכתבי-הקדש
20 שבתוכה, הרי אלו יגנוזו¹⁰³.
- 21 **טז.** כל העושה¹⁰⁴ דין בעיר הנדחת, הרי זה כמקריב עולה
22 כליל¹⁰⁵, שנאמר: "כליל לה' אלהיך". ולא עוד, אלא
23 שמשלך חרוץ-אף¹⁰⁶ מישראל, שנאמר: "למען ישוב ה'
24 מחרון אפו"; ומביא עליהם ברכה ורחמים¹⁰⁷, שנאמר:
25 "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך"¹⁰⁸.
- 26 **פרק חמישי**
- 27 **א.** המסית אחד מישראל, בין איש בין אשה - הרי זה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

79) אחר שנגמר דין העיר להיחרב. 80) שור שנגמר דינו לסקילה על שהמית אדם, ובעליו הקדימו ושחטוהו - שאסור הוא בהנאה ואין שחיטתו מועילה לו (פסחים כב:), כן גם בהמת עיר הנדחת, דכתיב בה: "ואת בהמתה לפי חרב", אם הקדים ושחטה - בהמה הרוגה שחט. 81) המחובר לראש בעת גמר הדין ולא נגזו עדיין. 82) שנאמר: "תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת" - מי שאינו חסר אלא קביצה ושריפה, יצא זה שמחוסר: תלישה, קביצה ושריפה (סנהדרין, שם). 83) גידול של שערות זרים שעושים לנוי. 84) מפני שאינו מחובר, ומחוסר רק קביצה ושריפה (שם). 85) לאילן. 86) כלומר: גם הדין של שער הראש שהבאנו בהלכה הקודמת הוצאנו מתוך "תקבוץ ושרפת" כמו אלה (כסף-משנה). 87) (סנהדרין ק"ג). 88) שבעיר אחרת, או ליורשיהם הצדיקים שבעיר שלא הודחו. 89) שני מיני הקדש הם: קדשי מזבח וקדשי בדק הבית. קדשי מזבח - בהמה טהורה ותמימה שראוייה לעלות על המזבח והקדישוה לקרבן. קדושתה, היא קדושת הגוף ואינה נפדית לעולם, אלא אם כן הוממה. קדשי בדק הבית - כל דבר, בין שיש בו רוח חיים ובין שאין בו רוח חיים, ואפילו בהמה טמאה, שהקדישו לקופת ההקדש לתקן בדקי הבית וכדומה. קדושתם אינה קדושת הגוף, ולפיכך הם נמכרים להדיוטות, כלומר: פודים אותם, הם יוצאים לחולין, וכסף פדיונם נמסר לגזבר קופת ההקדש. 90) לא יחד עם שללה של העיר, שהרי "שלל שמים" הם ולא "שללה" של העיר, כמבואר בסמוך; ולהקריב אותה על גבי המזבח אי אפשר, שהרי בעליה רשעים הם, ו"זבח רשעים תועבה" - אלא כונסים אותם לכיפה (מקום צר מאוד, רק לפי גדלם וקומתם) ומאכילים אותם שעורים עד שכריסם נבקעת והם מתים (שם, ק"ב:). 91) על ידי בית-הדין. 92) יחד עם שלל העיר, כי מאחר שנפדו פקעה מהם קדושתם. ובדברים שאין בהם רוח חיים ידובר, דאילו "נפש חיה" - נהרגת, כמו שנתבאר למעלה (הלכה ז). והראב"ד שואל: "לא ידעתי למה שורפים אותם, הלא שלל שמים היה ולא חל עליו איסור"? אולם כדברי רבינו נמצא מפורש ב"מדרש תנאים", עמוד 68. עיין שם. 93) ולפיכך לא קדשי מזבח ולא קדשי בדק הבית לפני פדיונם יכולים להישרף או להיחרב יחד עם שלל העיר. 94) בכור בהמה. 95) מעשר בהמה. 96) כמבואר למעלה בהלכה הקודמת. 97) בחבר יחד עם שללה, הואיל ולמזבח אינם ראויים ונאכלים לבעליהם בלי כל פדיון (סנהדרין ק"ב:). 98) ולא "ממון שמים". והואיל וקודש הן אין לבזותן ולשרפן עם שלל העיר יחד, רק יהיו מונחות עד שייקבו. 99) של עיר אחרת. 100) וגם פדיון אין להם כמו שיש לקדשי בדק הבית, ולפיכך שלל שמים הן ואיסור עיר הנדחת אינו חל עליהן. 101) זה שמפרישים אחר העישור הראשון הניתן ללוי, להעלותו לירושלים ולאכלו שם על טהרת הקודש. 102) כסף פדיונו, שאם הייתה הדרך רחוקה וקשה להעלות את פירות המעשר - פודים אותו, ואת כסף פדיונו מעלים לירושלים וקונים בו צרכי אוכל ומשקה ואוכלים אותם שם בטהרה. 103) כי המעשר וכסף פדיונו מאחר שהם נאכלים לבעליהם "ממונם" הם, אלא מפני קדושתם אינם נשרפים יחד עם שאר ממונם ורק גונזים אותם. ומדוע גונזים אותם ולא מניחים אתם בגלוי שייקבו כמו בתרומות? - כי חוששים לתקלה: שמא יבואו ליהנות מהם. מה שאין כן בתרומות המסורות בידי כהנים, ו"כהנים זריזים הם" (סנהדרין פרק ו', משנה ו', תוספות יום טוב). והוא הדין בכתבי-הקודש: "ממונם" הם וחל עליהם איסור ההנאה של עיר הנדחת, אלא מפני קדושתם מצניעים אותם ואינם נשרפים עם שלל העיר (שם). וראוי להעיר, שהלכה זו אינה אליבא דרבי אליעזר האומר: כל עיר יש בה אפילו מזוזה אחת, אינה נעשית עיר הנדחת, שנאמר בה: "ושרפת" - והרי אסור לשרוף את המזוזה משום האוכרות שיש בה, ולפיכך כל העיר ניצולה. ואם מזוזה כן - כתבי-הקודש לא כל שכן שמצילים את העיר! 104) כל המסייע בחורבנה. 105) הנקטרת כולה על המזבח. 106) שכל זמן שרשעים בעולם - חרון אף בעולם; אבדו רשעים מן העולם - נסתלק חרון אף מן העולם (סנהדרין ק"א:). 107) כמו שאמרנו (תוספתא, סנהדרין פרק י"ד): שמא יאמרו בית-דין: הרי אנו עושים עיר הנדחת ולמחר יהיו אחיהם וקרוביהם קושרים שנאה בליבם עלינו! אמר הקדוש-ברוך-הוא: הריני ממלא אותם רחמים ומטיל אהבתי בליבם, שאין בליבם עליכם כלום. דין אמת דנתם, מפני שהאכזריות על אלה שמתעים את העם אחרי ההבל - רחמים הם בעולם" (הלכות סנהדרין פרק י"א, הלכה ה). 108) שלא תאמר: הריני מחריב את ערי ישראל, תלמוד לומר: "והרבך" ("מדרש תנאים"). 1) דיני המסית; ההפרש שבין מסית למדיח; דין נביא השקר; איסור השבעת גוי ביראתו.

1 גַּלְף וְנֶעְבַד! אֶף-עַל-פִּי שְׁעֲדִין לֹא עֲבַד - שְׁנִיחֵן נִסְקְלִין, 2
 3 הַמְסִית וְהַמּוֹסֵת, שְׁנֹאָמַר: "לֹא תֹאכֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו", 4
 5 הָא אִם שָׁמַע וְאָכָה, חֵיב. 6
 7 ו. נְבִיא הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, כִּיצַד? זֶה הָאוֹמֵר: 8
 9 אֲמַרָה לִי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים פְּלוֹנִית אוֹ כּוֹכֵב פְּלוֹנִי, שְׁמַצְנֶה 10
 11 לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, אוֹ שְׂלֵא לַעֲשׂוֹת - אֶפְלוּ כִּנּוּן אֶת הַהֲלָכָה, 12
 13 לְטַמֵּא אֶת הַטַּמֵּא וְלִטְהַר אֶת הַטְּהוֹר, אִם הִתְרוּ בוֹ בְּפָנָי 14
 15 שְׁנַיִם, הֲרִי זֶה נִחְנַק, שְׁנֹאָמַר: "וְאֲשֶׁר יִדְבַר בְּשֵׁם אֱלֹהִים 16
 17 אַחֲרָיִם, וּמַת הַנְּבִיא הַהוּא". וְאִזְהָרָה שְׁלוֹ מִכָּלֵל, שְׁנֹאָמַר: 18
 19 "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרָיִם לֹא תִזְכְּרוּ". 20
 21 ז. וְאִסּוּר לַעֲרֹךְ דִּין וְתִשְׁבֹּחַ עִם הַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוֹדַת 22
 23 כּוֹכְבִים, וְאִין שׁוֹאֲלִין מִמֶּנּוּ אוֹת וּמוֹפֵת. וְאִם עָשָׂה מַעֲצָמוֹ 24
 25 - אִין מִשְׁגִּיחִין עָלָיו וְאִין מְהַרְהִינּוּ בוֹ. וְכֹל הַמְּחַשֵּׁב 26
 27 בְּאוֹתוֹת שְׁלוֹ שְׁמָא אָמַת הֵן, עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאָמַר: 28
 29 "לֹא תִשְׁמַע אֶל דְּבָרֵי הַנְּבִיא הַהוּא". וְכֵן נְבִיא הַשֶּׁקֶר, 30
 31 מִיתְּרוֹ בְּחֻנֵּק, אֶף-עַל-פִּי שְׁנִתְנַבֵּא בְּשֵׁם ה' וְלֹא הוֹסִיף וְלֹא 32
 33 גָּרַע, שְׁנֹאָמַר: "אֶף הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִזִּיד לְדַבֵּר דְּבָר בְּשֵׁמִי אֶת 34
 35 אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי, וּמַת הַנְּבִיא הַהוּא". 36
 37 ח. אֶחָד הַמִּתְנַבֵּא מִה שְׂלֵא שָׁמַע בְּמִרְאֵה הַנְּבוּאָה, אוֹ מִי 38
 39 שְׁשָׁמַע דְּבָרֵי נְבִיא חֲבָרוֹ, וְאֲמַר שְׁדָבַר זֶה לוֹ נֹאָמַר וְהוּא 40
 41 נִחְנַבֵּא בוֹ - הֲרִי זֶה נְבִיא שֶׁקֶר, וּמִיתְּרוֹ בְּחֻנֵּק. 42
 43 ט. כֹּל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִהַרְיַגַת נְבִיא הַשֶּׁקֶר מִפְּנֵי מַעֲלָתוֹ, 44
 45 שְׁהֲרִי הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַנְּבוּאָה - הֲרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא-תַעֲשֶׂה, 46
 47 שְׁנֹאָמַר: "לֹא תִגּוֹר מִמֶּנּוּ". וְכֵן הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִלְּלַמֵּד עָלָיו 48
 49 חוֹכֵה, אוֹ הַפּוֹחֵד וְיָרָא מִדְּבָרָיו, הֲרִי הוּא בְּכֹלֵל "לֹא תִגּוֹר 50
 51 מִמֶּנּוּ". וְאִין דְּנִין נְבִיא הַשֶּׁקֶר, אֲלֵא בְּבֵית-דִּין שֶׁל שְׂבָעִים 52
 53 וְאֶחָד. 54
 55 י. הַנּוֹדֵר בְּשֵׁם עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים וְהִנְשַׁבֵּעַ בָּהּ - לוֹקֵה, 56
 57 שְׁנֹאָמַר: "וְשֵׁם אֱלֹהִים אַחֲרָיִם לֹא תִזְכְּרוּ" - אֶחָד הַנְּשַׁבֵּעַ 58
 59 בָּהּ לַעֲצָמוֹ, וְאֶחָד הַנְּשַׁבֵּעַ בָּהּ לַעֲבוֹדַת כּוֹכְבִים. וְאִסּוּר 60
 61 לְהַשְׁבִּיעַ הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים בִּירְאָתוֹ. אֶפְלוּ לְהִזְכִּיר שֵׁם עֲבוֹדַת 62
 63 כּוֹכְבִים שְׂלֵא דַרְךְ שְׁבוּעָה, אִסּוּר, שְׁנֹאָמַר: "לֹא תִזְכְּרוּ". 64
 65 יא. לֹא יֹאמַר אָדָם לְחַבְרוֹ: שְׁמַר לִי בְּצַד עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים 66
 67 פְּלוֹנִית! וְכִיּוֹצֵא בָּהּ. וְכֹל עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים הַכְּתוּבָה בְּכִתְבֵי 68
 69 הַקֶּדֶשׁ מִתֵּר לְהִזְכִּיר שְׁמָהּ, כְּגוֹן פְּעוֹר וְכֵל וְנָבוֹ וְגַד וְכִיּוֹצֵא 70
 71 בָּהֶן. וְאִסּוּר לְגַרֵם לְאַחֲרָיִם שִׁדְרוֹ וְשִׁינְקֵמוֹ בְּשֵׁם עֲבוֹדַת 72
 73 כּוֹכְבִים. וְאִינוּ לוֹקֵה, אֲלֵא הַנּוֹדֵר בְּשֵׁמָהּ וְהַמְקִיֵם בְּשֵׁמָהּ, 74
 75 וְהוּא הַנְּשַׁבֵּעַ בְּשֵׁמָהּ. 76
 77 **פֶּרֶק שְׁשִׁי** 78
 79 א. הָעוֹשֶׂה אוֹב אוֹ יְדַעוֹנִי בְּרָצוֹנוֹ בְּנֹדוֹן, חֵיב כְּרַת. וְאִם 80
 81 הָיָה שֵׁם עֲדִים וְהִתְרָאָה - נִסְקָל. הָיָה שׁוֹגֵג - מְבִיא חֲטָאת 82
 83 קְבוּעָה. כִּיצַד הוּא מַעֲשֶׂה הָאוֹב? זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד וּמְקַטֵּיר 84
 85 קְטֹרֶת יְדוּעָה, וְאוֹחֵז שְׂרָבִיט שֶׁל הַדָּס בְּיָדוֹ וּמְנִיפוֹ, וְהוּא 86
 87 מְדַבֵּר בְּלֹאט בְּדְבָרִים יְדוּעִים אֲצֵלָם, עַד שִׁישְׁמַע הַשּׁוֹאֵל 88
 89

1 נִסְקָל; אֶף-עַל-פִּי שְׂלֵא עֲבַד הַמְסִית וְלֹא הַמּוֹסֵת עֲבוֹדַת 2
 3 כּוֹכְבִים, אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהוֹרְהוּ לַעֲבַד. בֵּין שְׁהִיָּה הַמְסִית 4
 5 הַדְּיוּט, בֵּין שְׁהִיָּה נְבִיא; בֵּין שְׁהִיָּה הַמּוֹסֵת יְחִיד, אִישׁ אוֹ 6
 7 אִשָּׁה אוֹ יְחִידִים - מִיתְּרוֹ בְּסִקְלָהּ. 8
 9 ב. הַמְסִית אֶת רַב אֲנָשֵׁי הָעִיר, הֲרִי זֶה מַדִּיחַ, וְאִינוּ נִקְרָא 10
 11 מְסִית. הִיָּה זֶה שֶׁהִדִּיחַ רַב הָעִיר נְבִיא - מִיתְּרוֹ בְּסִקְלָהּ; 12
 13 וְהַנְּדַחִים - הֲרִי הֵן פִּיחִידִים, וְאִינָם כְּאֲנָשֵׁי עִיר הַנְּדַחַת, עַד 14
 15 שִׁיָּהוּ הַמַּדִּיחִים שְׁנַיִם. וְאֶחָד הָאוֹמֵר: "אֲמַרָה לִי עֲבוֹדַת 16
 17 כּוֹכְבִים: עֲבֹדוּהָ!" אוֹ שְׁאָמַר: "אֲמַר לִי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא: 18
 19 עֲבֹדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים!" - הֲרִי זֶה נְבִיא שֶׁהִדִּיחַ. וְאִם הִדְּחוּ 20
 21 אַחֲרָיו רַב הָעִיר - נִסְקָל. הַמְסִית שֶׁהִסִּית - בֵּין בְּלִשׁוֹן רַבִּים, 22
 23 בֵּין בְּלִשׁוֹן יְחִיד - הֲרִי זֶה נִסְקָל. כִּיצַד? הָאוֹמֵר לְחַבְרוֹ: 24
 25 אֲעֲבֹד כּוֹכְבִים! אֵלַךְ וְאֲעֲבֹד! גַּלְף וְנֶעְבַד בְּעֲבוֹדַת פְּלוֹנִית, 26
 27 שְׁדַרְךָ אוֹתָהּ עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים לְהַעֲבֹד בָּהּ; אֲזַבְּחָ! אֵלַךְ 28
 29 וְאֲזַבְּחָ! גַּלְף וְנִזְבַּח! אֲקַטֵּר. אֵלַךְ וְאֲקַטֵּר. גַּלְף וְנִקְטֵר! 30
 31 אֲנַסֵּף! אֵלַךְ וְאֲנַסֵּף! גַּלְף וְנִנְסַף. אֲשַׁתְּתוּהָ. אֵלַךְ וְאֲשַׁתְּתוּהָ. 32
 33 גַּלְף וְנִשְׁתַּתְּוָה! - הֲרִי זֶה מְסִית. הַסִּית לְשָׁנַיִם - הֲרִי הֵן 34
 35 עֲדִיו, וְהֵן מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית-דִּין וּמַעֲדִינן עָלָיו שְׁכָף אֲמַר 36
 37 לְהֵן, וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. 38
 39 ג. וְאִין הַמְסִית צָרִיף הַתְּרָאָה. אֲמַר לְאֶחָד - הוּא אוֹמֵר: יֵשׁ 40
 41 לִי חֲבָרִים רוֹצִים בְּכָף! וּמַעֲרִים עָלָיו, עַד שִׁיִּסִּית בְּפָנָי 42
 43 שְׁנַיִם, כְּדִי לְהַרְגוֹ. אִם לֹא רָצָה הַמְסִית לְהִסִּית לְשָׁנַיִם - 44
 45 מַצְנֶה לְהַכְמִינן לוֹ. כֹּל חֵיבֵי מִיתוֹת שֶׁבַתוֹרָה אִין מְכַמִּינִין 46
 47 עָלֵיהֶן, חוּץ מִזֶּה. כִּיצַד מְכַמִּינִין לוֹ? הַמּוֹסֵת מְבִיא שְׁנַיִם 48
 49 וּמַעֲמִידֵן בְּמִקּוֹם אֶפֶל, כְּדִי שִׁירָאוּ הַמְסִית וְיִשְׁמְעוּ דְבָרָיו, 50
 51 וְלֹא יִרְאֶה אוֹתָם. וְהוּא אוֹמֵר לְמְסִית: אֲמַר מַה שְׁאָמַרְתָּ לִי 52
 53 בְּיַחַד! וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַמּוֹסֵת מְשִׁיבוֹ: הֵיאֵךְ נִינִית אֶת 54
 55 אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם, וְגַלְף וְנֶעְבַד אֶת הָעֲצִים וְאֶת הָאֲבָנִים! 56
 57 אִם חֲזוֹר בוֹ אוֹ שֶׁתַּק - פְּטוּר. וְאִם אֲמַר לוֹ: כָּךְ הִיא חוֹכְתֵנוּ 58
 59 וְכָךְ יָפָה לָנוּ! - הַעוֹמְדִים שֵׁם בְּרַחוּק מְבִיאִין אוֹתוֹ 60
 61 לְבֵית-דִּין וְסוֹקְלִים אוֹתוֹ. 62
 63 ד. מַצְנֶה כִּיד הַמּוֹסֵת לְהַרְגוֹ, שְׁנֹאָמַר: "יִדְךָ תִּהְיֶה בוֹ 64
 65 כְּרֵאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ" וְגו'. וְאִסּוּר לְמוֹסֵת לְאַהֵב אֶת הַמְסִית, 66
 67 שְׁנֹאָמַר: "לֹא תֹאכֶה לוֹ". וְלִפִּי שְׁנֹאָמַר בְּשׁוּנָא: "עוֹבֵד תַּעֲזוֹב 68
 69 עִמּוֹ" - יְכוֹל אֶתָּה עוֹזֵב לָזֶה? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "וְלֹא תִשְׁמַע 70
 71 אֵלָיו". וְלִפִּי שְׁנֹאָמַר: "וְלֹא תַעֲמֹד עַל דָּם רַעֲךָ" - יְכוֹל אִי 72
 73 אֶתָּה עוֹמֵד עַל דָּמוֹ שֶׁל זֶה? תִּלְמוּד לּוֹמַר: "וְלֹא תַחֲזוּס עֵינֶיךָ 74
 75 עָלָיו". וְאִסּוּר לְמוֹסֵת לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת, שְׁנֹאָמַר: "וְלֹא 76
 77 תַחֲמַל". וְאִם יָדַע לוֹ חוֹכֵה, אִינוּ רְשָׁאִי לְשַׁתַּק מִמֶּנּוּ, 78
 79 שְׁנֹאָמַר: "וְלֹא תַכְסֶה עָלָיו". וְאִזְהָרָה לְהַדְּיוּט הַמְסִית מִנִּין? 80
 81 שְׁנֹאָמַר: "וְכֹל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ". 82
 83 ה. הַמְסִית אַחֲרָיִם לְעֲבֹדוֹ וְאֲמַר לָהֶם: עֲבֹדוּנִי! - אִם 84
 85 עֲבֹדוּהוּ, נִסְקָל. וְאִם לֹא עֲבֹדוּהוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁקַבְלוּ מִמֶּנּוּ 86
 87 וְאֲמַרוּ הֵן - אִינוּ נִסְקָל. אֲבָל אִם הִסִּית לַעֲבוֹדַת אִישׁ אַחַר 88
 89 אוֹ לְשֹׂאֵר מִיָּנִי עֲבוֹדַת כּוֹכְבִים, אִם קָבַל מִמֶּנּוּ וְאֲמַר: הֵן,

42 אָבֵן לְפָנֶיהָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ, לְפִיכָף אֵין עוֹשִׂין כֵּן לָהּ.
 43 וְאֵינוּ לוֹקְהָ, עַד שִׁפְשַׁט דָּדוּ וְרָגְלָיו עַל הָאָבֵן וְנִמְצָא כְּלוּ
 44 מוּטָל עָלֶיהָ, שָׂזוּ הִיא הַשְׁתַּחֲוִיָּה הָאֲמוּנָה בַתּוֹרָה.
 45 ז. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשָׂאֵר הָאֲרָצוֹת (נ"א הַמְקוֹמוֹת);
 46 אָבֵל בַּמְקָדָשׁ מִתָּר לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל הָאָבֵנִים, שְׁנֵאמַר:
 47 "בְּאֲרָצְכֶם" - בְּאֲרָצְכֶם אֵי אֲתֶם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאָבֵנִים, אָבֵל
 48 אֲתֶם מִשְׁתַּחֲוִים עַל הָאָבֵנִים הַמְפָצְלוֹת בַּמְקָדָשׁ. וּמִפְּנֵי זֶה
 49 נִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְהִצְעִי מִחֻצְלוֹת בְּכַתִּי-כְּנִסְיוֹת הַרְצוּפוֹת
 50 בְּאָבֵנִים, אוּ מִיָּנִי קֵשׁ וְתָבֵן, לְהַבְדִּיל בֵּין פְּנֵיהֶם וּבֵין
 51 הָאָבֵנִים. וְאֵם לֹא מִצָּא דְבַר מְבַדֵּל בֵּינוּ וּבֵין הָאָבֵן, הוֹלֵךְ
 52 לְמָקוֹם אַחֵר וּמִשְׁתַּחֲוֶה, אוּ שׁוֹחֵה עַל צִדּוֹ וּמִטָּה, כְּדֵי שְׁלֹא
 53 יִדְבִּיק פָּנָיו בְּאָבֵן.

54 ח. כָּל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לָהּ עַל הָאָבֵנִים הַמְפָצְלוֹת בְּלֹא פְּשׁוּט
 55 יָדַיִם וְרַגְלַיִם, אֵינוּ לוֹקְהָ, אֲלֹא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּת מְרֻדוֹת. אָבֵל
 56 לְעִבּוֹדַת כּוֹכְבִים, אֶחָד הַשְׁתַּחֲוִיָּה בְּפְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם אוּ
 57 בְּלֹא פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם - מִשְׁעָה שִׁכְבַּשׁ פָּנָיו בְּקַרְקַע,
 58 נִסְקָל.

59 ט. הַנוֹטֵעַ אֵילָן אֲצֵל הַמִּזְבֵּחַ אוּ בְּכָל הָעֲזָרָה - בֵּין אֵילָן
 60 סָרֵק, בֵּין אֵילָן מֵאָבֵל, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשְּׂעָאוֹ לְנוֹי לְמַקְדָּשׁ וְיָפִי
 61 לוּ - הָרִי זֶה לוֹקְהָ, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִטַּע לָךְ אֲשֶׁרָה כָּל עֵץ,
 62 אֲצֵל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ"; מִפְּנֵי שֶׁהִיא זֶה דְרָף עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים,
 63 נוֹטְעִין אֵילָנוֹת בְּצִד מִזְבֵּחַ שְׁלָהּ, כְּדֵי שִׁיתְקַבְּצוּ שָׁם הָעֵם.
 64 י. אֲסוּר לְעִשׂוֹת אֲכֻסְדְּרָאוֹת שֶׁל עֵץ בַּמְקָדָשׁ כְּדָרְף שְׁעוֹשִׂין
 65 בְּחֻצְרוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּכַנְנָן וְאֵינוּ עֵץ נְטוּעַ - הַרְחַקָה
 66 יִתְרָה הִיא, שְׁנֵאמַר: "כָּל עֵץ". אֲלֹא כָּל הָאֲכֻסְדְּרָאוֹת
 67 וְהַסְּבֻכוֹת הַיּוֹצְאוֹת מִן הַפְּתָלִים שֶׁהֵיוּ בַּמְקָדָשׁ, שֶׁל אָבֵן הָיוּ,
 68 לֹא שֶׁל עֵץ.

יום רביעי ט' ניסן ה'תשע"א

פָּרֵק שְׁבִיעִי

71 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה הִיא לְאָבֵד עִבּוֹדַת כּוֹכְבִים וּמִשְׁמִשְׁיָהּ; וְכָל
 72 הַנְּעִשָׂה בְּשִׁבְלֶיהָ, שְׁנֵאמַר: "אֲבַד תֵּאבְדוּן אֶת כָּל
 73 הַמְקוֹמוֹת",³ וְנֵאמַר: "כִּי אִם כֹּה תַעֲשׂוּ לָהֶם מִזְבַּחַתֵּיהֶם
 74 תִּתְצוּ". וּבְאֲרָץ-יִשְׂרָאֵל מִצְוָה לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, עַד שְׁנֵאבַד
 75 אוֹתָהּ מִכָּל אֲרָצוֹ. אָבֵל בְּחוּץ לְאֲרָץ אֵין אָנוּ מִצְוִין לְרַדֵּף
 76 אַחֲרֶיהָ, אֲלֹא כָּל מָקוֹם שֶׁנִּכְבַּשׁ אוֹתוֹ, נֵאבַד כָּל עִבּוֹדַת
 77 כּוֹכְבִים שָׁבוּ, שְׁנֵאמַר: "וְאֲבַדְתֶּם אֶת שְׁמֵם מִן הַמָּקוֹם
 78 הַהוּא" - בְּאֲרָץ-יִשְׂרָאֵל אֲתָה מִצְוָה לְרַדֵּף אַחֲרֶיהָ, וְאֵי אֲתָה
 79 מִצְוָה לְרַדֵּף⁴ אַחֲרֶיהָ בְּחוּץ לְאֲרָץ.
 80 ב. עִבּוֹדַת כּוֹכְבִים וּמִשְׁמִשְׁיָהּ, וְתִקְרַכְתָּ⁵ שְׁלָהּ, וְכָל הַנְּעִשָׂה⁶

1 כָּאֵלוֹ אֶחָד מְדַבֵּר עִמּוֹ, וּמְשִׁיבוֹ עַל מָה שֶׁהוּא שׁוֹאֵל
 2 בְּדְבָרִים מִתַּחַת הָאֲרֶץ בְּקוֹל נְמוּף עַד מָאֵד, וּכְאֵלוֹ אֵינוּ נִכְר
 3 לְאֵזֶן, אֲלֹא בַּמִּחְשְׁבָה מְרַגֵּשׁ בּוֹ. וְכֵן הַלּוֹקֵם גְּלַגְלַת הַמֵּת
 4 וּמִקְטִיר לָהּ וּמִנְחֵשׁ בָּהּ, עַד שִׁישְׁמַע כָּאֵלוֹ קוֹל יוֹצֵא מִתַּחַת
 5 שִׁחִיו שֶׁפֵּל עַד מָאֵד, וּמְשִׁיבוֹ - כָּל אֵלוֹ מַעֲשֵׂה אוֹב הֵן,
 6 וְהַעוֹשֶׂה אֶחָד מֵהֶן נִסְקָל.

7 ב. בַּיָּצֵד מַעֲשֵׂה הַיְדַעוּנִי? מַנִּיחַ עֵצִים עוֹף, שִׁשְׁמוֹ יְדוּעַ,
 8 בְּפִיו, וּמִקְטִיר, וְעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים אַחֲרֵים, עַד שִׁפֵּל כֹּכַבָּה
 9 וַיְדַבֵּר בְּפִיו דְּבָרִים שְׁעִתִּידִים לְהִיּוֹת. וְכָל אֵלוֹ, מִיָּנִי עִבּוֹדַת
 10 כּוֹכְבִים הֵן. וְאִזְהִירָה שְׁלֵהֶן מִנִּין? שְׁנֵאמַר: "אֵל תִּפְּנֵי אֶל
 11 הָאֲבֹת וְאֶל הַיְדַעוּנִים".

12 ג. הַנּוֹתֵן מִזְרַעוֹ לְמַלְךְ בְּרִצּוֹנוֹ וּבְדוֹן, חֵיב כֶּרֶת; בְּשׁוּגַג -
 13 מְבִיא חֲטָאת קְבוּעָה. וְאֵם עֲשֵׂה בְּעֵדִים וְהִתְרָאָה, נִסְקָל,
 14 שְׁנֵאמַר: "אֲשֶׁר יִתֵּן מִזְרַעוֹ לְמַלְךְ מוֹת יוֹמַת" וְגו'. וְאִזְהִירָה
 15 שְׁלוֹ מִנִּין? שְׁנֵאמַר: "וּמִזְרַעְךָ לֹא תִתֵּן לְהַעֲבִיר לְמַלְךְ",
 16 וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמֵר: "לֹא יִמְצָא כָךְ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבְתוֹ בְּאִשׁ".
 17 בַּיָּצֵד הָיוּ עוֹשִׂים? מְדַלֵּיק אֵשׁ גְּדוֹלָה, וְלוֹקֵם מְקַצֵּת וְרַעוּ
 18 וּמוֹסְרוֹ לְכַהֲנֵיהֶם עוֹבְדֵי הָאֵשׁ, וְאוֹתֵן הַכֹּהֲנִים נוֹתְנִין הַבֵּן
 19 לְאָבִיו אַחֵר שֶׁנִּמְסַר בְּדוֹן לְהַעֲבִירוֹ בְּאִשׁ בְּרִשׁוֹתוֹ; וְאָבִי הַבֵּן
 20 הוּא שֶׁמַּעֲבִיר בְּנוֹ עַל הָאֵשׁ בְּרִשׁוֹת הַכֹּהֲנִים, וּמַעֲבִירוֹ
 21 בְּרַגְלָיו מִצִּד זֶה לְצִד אַחֵר בְּתוֹף הַשְּׁלֵהָכֵת. לֹא שֶׁהוּא שׁוֹרְפוֹ
 22 לְמַלְךְ כְּדָרְף שְׁשׁוֹרְפִין בְּגִיּוֹתֵיהֶם וּבְגוֹתֵיהֶם לְעִבּוֹדַת כּוֹכְבִים
 23 אַחֲרָת, אֲלֹא בְּהַעֲבָרָה בְּלִבְד הִתְּהַ עִבּוֹדָה זוֹ שֶׁשְׁמָהּ מַלְךְ.
 24 לְפִיכָף הַעוֹשֶׂה עִבּוֹדָה זוֹ לְעִבּוֹדַת כּוֹכְבִים אַחֲרָת חוּץ
 25 מִמַּלְךְ, פְּטוּר.

26 ד. אֵינוּ חֵיב כֶּרֶת אוּ סְקִילָה, עַד שִׁמְסַר בְּנוֹ לְמַלְךְ וַיַּעֲבִירוֹ
 27 בְּרַגְלָיו בְּאִשׁ דְּרָף הַעֲבָרָה. מְסַר וְלֹא הַעֲבִיר, הַעֲבִיר וְלֹא
 28 מְסַר, אוּ שִׁמְסַר וְהַעֲבִיר שְׁלֹא כְּדָרְף הַעֲבָרָה - פְּטוּר. וְאֵינוּ
 29 חֵיב עַד שִׁמְסַר מְקַצֵּת וְרַעוּ וַיִּנִּיחַ מְקַצֵּת, שְׁנֵאמַר: "כִּי
 30 מִזְרַעוֹ נִתֵּן לְמַלְךְ" - מְקַצֵּתוֹ וְלֹא כְּלוּ.

31 ה. אֶחָד זָרַע כְּשֶׁר וְאֶחָד זָרַע פְּסוּל; אֶחָד בְּנִיו וּבְנוֹתָיו,
 32 בְּגִיּוֹת וּבְנֵי בְּנֵיהֶם - עַל כָּל יוֹצְאֵי יָרְכוּ הוּא חֵיב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
 33 זָרַעוּ. אָבֵל אִם הַעֲבִיר אֲחִיו אוּ אֲחִיוֹתָיו אוּ אֲבוֹתָיו, אוּ
 34 שֶׁהַעֲבִיר עִצְמוֹ, פְּטוּר. הַעֲבִיר אֶחָד מִזְרַעוֹ וְהוּא יִשָּׁן אוּ
 35 שֶׁהָיָה סוּמָא - פְּטוּר.

36 ו. מִצְוָה שֶׁאֲסָרָה תּוֹרָה הִיא כְּנִין שֶׁהַכָּל מִתְקַבְּצִין אֲצֵלָהּ,
 37 וְאִפְלוּ לְעַבֵּד אֶת ה', שֶׁכֵּן הָיָה דְרָף עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, שְׁנֵאמַר:
 38 "וְלֹא תִקַּם לָךְ מִצְבָּה". וְכָל הַמְקַיִם מִצְבָּה, לוֹקְהָ. וְכֵן אָבֵן
 39 מִשְׁפִּית הָאֲמוּנָה בַתּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִשְׁתַּחֲוֶה עָלֶיהָ
 40 לָהּ, לוֹקְהָ, שְׁנֵאמַר: "וְאָבֵן מִשְׁפִּית לֹא תִתֵּנוּ בְּאֲרָצְכֶם
 41 לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ"; מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְרָף עוֹבְדֵי כּוֹכְבִים לְהִנִּיחַ

(1) איסור הנאה מעבודה זרה וממשמשיה; מה בין אליל של גוי לאליל של ישראל. (2) כגון הכוסות שמנסכים בהן יין לעבודה-זרה.
 (3) "אם אינו עניין למקומות עצמם, שהרי אלוהיהם שעל ההרים נאסרים, ולא ההרים אלוהיהם - תנהו עניין לכלים שהשתמשו
 בהם לעבודה-זרה (עבודה-זרה נא:). (4) (ספרי, ראה). החילוק שבין ארץ-ישראל לחוץ-לארץ הוא: בארץ - מחוייבים אנו לרדוף
 אחריה ולאבדה אפילו במקום שלא כבשנוהו, כי מצוה עלינו לאבד עבודה-זרה מארצנו; ובחוץ-לארץ אין אנו מצוים לאבדה אלא
 במקום שכבשנוהו. (5) כגון, היין שמנסכים, או הבשר שמקריבים לפניו. (6) כל נוי עבודה-זרה, כגון: נרות שמדליקים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום רביעי ט' ניסן – הלכות עבודת כוכבים וחוקותיהם צה

מתוך מהדורת וגשל

1 לוקה¹⁵, שָׁכְרוּ מֵתָר; וְאָפְלוּ עֲשָׂאָה לְעוֹבְד כּוֹכָבִים, שְׁהִיא
 2 אַסוּרָה מִיָּד, מִפְּנֵי שְׂאִינָה וְנֶאֱסָרְתָּ עַד שְׁתַּגְמַר, וּמְכוּשׁ¹⁶
 3 אַחֲרָיון שְׁגוּמָרָה אֵין בּוֹ שְׁנָה פְרוּטָה¹⁷. הַלּוֹקֵחַ גְּרוּטָאוֹת¹⁸
 4 מִן הָעוֹבְד כּוֹכָבִים וּמֵצֵא כְהֵן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים¹⁹ - אִם נִתֵן
 5 מְעוֹת וְלֹא מִשְׁף, יִחְזִיר לְעוֹבְד כּוֹכָבִים²⁰. וְכֵן אִם מִשְׁף
 6 וְלֹא נִתֵן מְעוֹת - אֶף-עַל-פִּי שְׁמִשְׁכָּה בְּעוֹבְד כּוֹכָבִים
 7 קוֹנֵה²¹, כְּמִקַּח טְעוֹת הוּא²². נִתֵן מְעוֹת וּמִשְׁף - יוֹלִיכֶם לָיִם
 8 הַמְּלַח²³. וְכֵן עוֹבְד כּוֹכָבִים וְגַר, שְׁיִרְשׁוּ אֶת אֲבִיָּהֶן עוֹבְד
 9 כּוֹכָבִים - יָכוֹל הֵגֵר לִזְמַר לְעוֹבְד כּוֹכָבִים: טַל אֶתָּה עֲבוֹדַת
 10 כּוֹכָבִים, וְאֵינִי מְעוֹת²⁴! טַל אֶתָּה יִי-נִסְף, וְאֵינִי פְרוֹת! וְאִם
 11 מִשְׁבָּאוֹ לְרִשׁוֹת הֵגֵר - אַסוּר²⁵.
 12 ו. צוּרוֹת שְׁעֲשָׂאוֹם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְנוֹי, מִתְּרִין בְּהִנָּאָה,
 13 וְצוּרוֹת שְׁעֲשָׂאוֹם לְעוֹבְדַת כּוֹכָבִים, אַסוּרִין. כִּי־עַד? כָּל
 14 הַצּוּרוֹת הַנִּמְצָאִים בְּכַפְרִים, אַסוּרִים בְּהִנָּאָה, מִפְּנֵי שְׁחֻזְקָתָן
 15 שֶׁלְעוֹבְדַת כּוֹכָבִים הֵן עֲשׂוּיִין²⁶; וְהַנִּמְצָאוֹת בְּמִדְיָנָה²⁷ - אִם
 16 הֵי עוֹמְדִין עַל פְּתַח הַמִּדְיָנָה, וְהֵי בְּיַד הַצִּנְרָה צוּרַת מְקַל
 17 אוֹ צְפוֹר אוֹ כְדוּר אוֹ סִיף²⁸ אוֹ עֵטְרָה וְטַבְעֵת, חֻזְקָתוֹ שְׁהוּא
 18 לְעוֹבְדַת כּוֹכָבִים, וְאַסוּר בְּהִנָּאָה; וְאִם לֹא - הֵרִי הוּא
 19 בְּחֻזְקַת לְנוֹי וּמֵתָר.

1 בְּשִׁבְלֵהָ, אַסוּר בְּהִנָּאָה, שְׁנֶאֱמַר: "וְלֹא תִבְיָא תוֹעֵבָה אֶל
 2 בֵּיתְךָ". וְכֵל הַנְּהַיָּה בְּאֶחָד מִכָּל אֱלוֹ, לּוֹקֵה שְׁתִּימִים: אַחַת
 3 מִשׁוּם "וְלֹא תִבְיָא", וְאַחַת מִשׁוּם "וְלֹא יִדְבַק בִּידְךָ מְאוּמָה
 4 מִן הַחֲרָם".
 5 ג. בְּהִמָּה שֶׁהִקְרִיבוּהָ כֻּלָּה לְעוֹבְדַת כּוֹכָבִים⁸, אַסוּרָה
 6 בְּהִנָּאָה; אֶפְלוּ פְרָשָׁה⁹ וְעֲצוּמוֹתֶיהָ וְקַרְנֵיהָ וּטְלַפֶּיהָ וְעוֹרָה,
 7 הַכֹּל אַסוּר בְּהִנָּאָה. לְפִיכָף אִם הָיָה בְּעוֹר סִימָן, שְׁיִוָּדַע בּוֹ
 8 שְׁנָה הָעוֹר תִּקְרַבַּת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא, כְּגוֹן שֶׁהָיָה עוֹשִׂים,
 9 שְׁקוּרְעִים קָרַע עֲגוּל¹⁰ כְּגוֹד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב - הֵרִי כָּל
 10 אוֹתָן הָעוֹרוֹת שֶׁהֵן כְּף אַסוּרִין בְּהִנָּאָה, וְכֵן כָּל פְּיוּצָה כְּזֶה.
 11 ד. מַה בֵּין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עוֹבְד כּוֹכָבִים לְעוֹבְדַת
 12 כּוֹכָבִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל? עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁל עוֹבְד כּוֹכָבִים
 13 אַסוּרָה בְּהִנָּאָה מִיָּד¹¹, שְׁנֶאֱמַר: "פְּסִילֵי אֱלֹהֵיהֶם תִּשְׂרַפּוּן
 14 בְּאֵשׁ" - מִשְׁפָּסְלוֹ, נַעֲשֶׂה לוֹ אֱלוֹהֵ. וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֵינָה
 15 אַסוּרָה בְּהִנָּאָה עַד שֶׁתִּעֲבֹד¹², שְׁנֶאֱמַר: "וְיָשֶׁם בְּפִתְרָה" - עַד
 16 שְׁיַעֲשֶׂה לָּהּ דְּבָרִים שְׁבִפְתָר¹³, שֶׁהֵן עֲבוֹדָתָהּ. וּמִשְׁמִשְׁי
 17 עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, בֵּין שֶׁל עוֹבְד כּוֹכָבִים בֵּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵינֵן
 18 אַסוּרִין עַד שְׁיִשְׁתַּמְשׁוּ כְהֵן לְעוֹבְדַת כּוֹכָבִים¹⁴.
 19 ה. הָעוֹשֶׂה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים לְאַחֲרִים - אֶף-עַל-פִּי שְׁהוּא

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

לפניה, וכן בגדים ששוטחים לכבודה. (7) (ספרי, ראה; מכות כב.) אף על פי שמקרא זה נאמר בעיר הנידחת ולא בעבודה-זרה, דרשוהו חז"ל לעניין עבודה-זרה, מפני שעבודה-זרה, נקראת חרם, ככתוב: "ותעב תתעבנו כי חרם הוא" (דברים ז, כו); ובפסוק "ולא ידבק בידך... מן החרם" גילתה לנו התורה, שכל מה שהוא חרם אסור בהנאה ומוזהרים על הנאתו. ורבים חולקים על רבינו, ובראשם הרמב"ן ב"ספר המצוות" (לא-תעשה, קצב). הסובר שאין מלקות שתיים בנהנה ממשמי עבודה-זרה; ומה שאמרו (מכות כב.) שלוקה שתיים, אינו אלא בנהנה מעבודה-זרה עצמה, ולא ממשמשיה ותקרובתה. אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ה, הלכה י"ב), שנאמר שם: "יין נסך ועורות לבובים אסורים בהנאה, משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" - הרי שפסוק זה נדרש גם לעניין תקרובת עבודה-זרה. והשווה דברי רבינו ("ספר המצוות", לא-תעשה כה.) (8) בנוסח קושטא, מנטובא, "בהמה שהקריבוה לעבודת-כוכבים". (9) (עבודה-זרה לד:) משום שנאמר: "ולא ידבק בידך מאומה". (10) פרט לקרע משוך - שמתור, שאין עושים כן לעבודה-זרה, ואלו העורות נקראים במשנה (עבודה זרה פרק ב, משנה ג): "עורות לבובים", על שם קריעתם כנגד הלב. (11) תיכף בגמר עשייתה, אפילו כשלא עבדה עדיין. (12) (עבודה-זרה נב.) (13) כי ישראל עובד עבודה-זרה, עובד אותה בסתר שלא יראוהו, שמה ישמעו בית-דין ויסקלוהו. (14) כי במשמשיה נאמר: אבד תאבדו... אשר עבדו (דברים יב, ב) - אינם אסורים עד שיעבדו בהם (עבודה זרה נא:). (15) משום: ואלוהי מסכה לא תעשו לכם, כמבואר למעלה (פרק ג, הלכה ט). (16) ההכאה האחרונה בפטיש, שהוא גמר מלאכה. (17) כי הלכה היא: "ישנה לשכירות מתחילה ועד סוף", כלומר: אומן המקבל עליו לעשות כלי הוא קונה את שכרו עם כל חלק וחלק של התקדמות מלאכתו. ולכן האומן המקבל שכר בעד עשיית הצלם, כל שכרו עד להכאה האחרונה בהיתר הוא; וההכאה האחרונה בפטיש שהיתה באיסור, מפני שאז נגמר הצלם, הרי אין בה כדי שיהיה פרוטה - ולכן שכרו מותר, שאין כאן שכר עבודה-זרה, שהרי כל שכרו כבר קנה מלפני גמר עשייתה (עבודה-זרה יט:). (18) שברי כלי מתכות. (19) והרי אסור ליהנות מעבודה-זרה. (20) כי כל עוד שלא משך את החפץ מידי הנכרי לא נקנה לו לישראל, ואפילו כשכבר נתן לו את הכסף - כי בנכרי משיכה קונה ולא מעות. (21) והרי זה של ישראל, בכל זאת אינו מחוייב לבערה אלא מחזירה לנכרי ודיו. (22) כי אילו ידע שעבודה-זרה ביניהם לא היה מושכם, נמצא שכל קניינו בטעות היה. (23) שמימי עמוקים ולא ימצאו לעולם (פירוש רבינו, עבודה זרה פרק ג, משנה ט). אף על פי שמצד הדין לא קנה עוד, כי משיכתו בטעות הייתה ויכול הוא לדרוש את כספו חזרה מהנכרי, בכל זאת כיוון שנתן כסף ומשך הרי זה כאילו עבודה-זרה שלו היא, וכשירדו כספו מאת הנכרי יהא נראה כאילו הוא מוכר עבודה-זרה לנכרי ואסור - לפיכך הוא בעצמו חייב לבער אותה, כדין עבודה-זרה ביד ישראל, וכספו אבוד (עבודה-זרה עא:). (24) ואף על פי שחליפי עבודה-זרה אסורים, אבל הלכה היא: שאין גר יורש את אביו מן התורה, אלא החכמים זיכוהו כדי שלא יחזור לסורו - והרי זה כזוכה מן ההפקר ולא מצד חליפי עבודה-זרה. (25) הואיל ובאו לידו שלו הם ואסור ליהנות מעבודה-זרה, אפילו בחליפיה (דמאי פרק ו, משנה י). (26) שאין דרך בני הכפרים לעשות צורות לנוי. (27) בעיר. (28) (עבודה זרה מא:). כל אלה צורות חשובות הן אצלם, וסימני מלכות ואדנות הם. המקל - מסמל את הירודי, כאילו הוא רודה בכל העולם; הציפור - כאילו תופש את כל העולם תחתיו, כציפור שתעוף במרומים ועיניה צופות בכל; הכדור - כאילו תופש הוא בידו את העולם כולו העגול ככדור. וכן שאר הסמלים. ולדעת רבינו ירוחם בדברי רבינו אין האיסור בצורות הללו אלא בצורות אנדרטה של מלכים (מצבת המלך המת שהקימו בשער העיר לזיכרון), אחרת - אין בהם איסור, ואפילו כשיש בידם מקל וכדומה. וחיידו זה מיוסד על דברי הגמרא (שם).

1 ז. צלמי עבודת כוכבים הנמצאים משלכים בשוקים או
 2 בתוף הגרוטאות, הרי אלו מתרין²⁹; ואין צריך לומר שבדי
 3 צלמיהן³⁰. אבל המוצא גד³¹ מצורת כוכב או מזל או רגלה
 4 או אבר מאיברי משלף - הרי זה אסור בהנאה, הואיל
 5 וידע בודאי שזה האבר מן צורת עבודת כוכבים הנעבדת,
 6 הרי היא באסורה, עד שיודע לו שהעובדי כוכבים עובדיה
 7 בשלמה³².
 8 ח. המוצא כלים ועליהן צורת חמה³³ ולבנה ודקון³⁴ -
 9 אם היו פלי כסף וזהב או בגדי שני³⁵, או שהיו חקוקים
 10 על הנזמים³⁶ ועל הטבעות, הרי אלו אסורין³⁷; ועל שאר
 11 הכלים³⁸, מתרין, מפני שחזקתן לנוי³⁹. וכן שאר הצורות
 12 הנמצאות על כל הכלים⁴⁰, חזקתן לנוי ומתרין.
 13 ט. עבודת כוכבים ומשמשיה וכל התקרבת שלה, אוסרים
 14 בכל-שהן⁴¹. ביצד? עבודת כוכבים שנתערכה בצורות של
 15 נוי, אפילו אחת בכמה אלפים - יולף הפל לים המלח. וכן
 16 אם נתערכ כוס⁴² של עבודת כוכבים בכמה כוסות, או
 17 חתיכה מן הבשר⁴³ שנתערכה בכמה חתיכות - יולף הפל

1 לים המלח. וכן עור לבוב⁴⁴ שנתערכ בכמה עורות - הפל
 2 אסור בהנאה⁴⁵. עבר ומכר עבודת כוכבים או אחד
 3 משמשיה או תקרבת שלה - הרי הדמים אסורין בהנאה,
 4 ואסורין בכל-שהן, כעבודת כוכבים, שנאמר: "והיית חרם
 5 כמהו" - כל מה שאתה מביא מעבודת כוכבים ומפל
 6 משמשיה ותקרבתה, הרי היא כמוה⁴⁶.
 7 י. עבודת כוכבים או אשה ששופרה, אפרה אסור
 8 בהנאה⁴⁷. וגחלת של עבודת כוכבים אסורה, והשלחבת⁴⁸
 9 מתרת, מפני שאין בה משם. ספק עבודת כוכבים אסור;
 10 ספק ספקה מתר. ביצד? כוס של עבודת כוכבים שנפל
 11 באוצר מלא כוסות, פלן אסורים, מפני שעבודת כוכבים
 12 וכל משמשיה אוסרין בכל-שהן. פירש כוס אחד מן
 13 התערכת ונפל לכוסות שנים⁴⁹ - הרי אלו מתרין⁵⁰. טבעת
 14 של עבודת כוכבים⁵¹ שנתערכה במאה טבעות, ונפלו שתים
 15 מהן לים הגדול - התרו כלן, שאני אומר: אותה הטבעת
 16 היתה בכלל השתים⁵². נתערכה במאה, ונתחלקו ארבעים
 17 למקום אחד וששים למקום אחר, ונפלו הארבעים פלן

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

29) מכוח "ספיק-ספיקא", (ספק כפול; דבר הרחוק מאוד מודאות): ספק נעבדים הם, ספק לא נעבדים; כי ייתכן שאינם אלא
 לנוי, ואפילו נעבדים הם, שמא כבר ביטלום עובדיהם, הואיל והם מושלכים בחוץ - והלכה היא: שעבודה-זרה שביטלה עובדיה
 מותרת בהנאה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ח). (30) כי שבירתם מוכיחה עליהם שביטלום ומותרים מכוח "ספק-ספיקא".
 31) "יד" זו אינה שבר מן הצורה השלימה, שאם כן "שברי צלמים" הם ומותרים, אלא מתחילתה נעשתה בתבנית זו: בדמות יד
 או רגל וכדומה, כפירושו של רבינו בפירוש המשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב). (32) (שם). ו"הגהות מיימוניות" כתבו: "שצריך
 להיזהר לא ליקח במשכון, ולא ליהנות מתשמישי עבודה-זרה ונויה, כגון: גביעים ומחתות ומעילים שלובשים בשעת עבודתה.
 והמכניס את כל אלה לביתו, בין במשכון, בין בקנייה, בין בשאלה, או בכל דרך שהיא - עובר משום: "לא תביא תועבה אל
 ביתך", ומשום: "ולא ידבק בידך מאומה" וגו'. (33) רבינו בפירושו למשנה (עבודה-זרה פרק ג, משנה ב) יאמר: "צורה זו של
 חמה ולבנה, אין עניינה שמצא צורה עגולה כשמש, או קשת עגולה, ויאמר עליה: זו לבנה, אלא בעלי הצלמים הנקראים בערבית
 טלאס"ם מייחסים לכוכבים צורות ויאמרו: צורת "שבת" היא: זקן שחור; צורת "נוגה" - צורת נערה יפה, וצורת השמש היא
 צורת המלך מעוטר יושב על עגלה, וכן ייחסו לכל הכוכבים צורות שונות". ולפיכך מה שאמרו במשנה (שם): "צורת חמה", אין
 הכוונה לצורת השמש עצמה שאינה נאסרת - הואיל ואינה נעבדת - אלא לצורה המייחסים לשמש, או ללבנה ידובר כאן (ש"ך,
 יורה-דעה קמא, סעיף קטן ח). (34) הוא מין נחש שיש לו סנפירים וקשקשים בחוליות צווארו (עבודה-זרה מג), והיו מייחסים
 צורה זו לחלק מגלגל הלבנה. (35) בגדי משי יקרים הצבועים צבע אדום. (36) תכשיט האף והאוזניים. (37) כי צורות אלו
 נעבדות הן. (38) שאינם יקרים וחשובים. (39) ולא לעבודה-זרה (שם, מב:): רבן שמעון בן גמליאל אומר: "שעל המכובדים -
 אסורים: שעל המבזוים - מותרים". (40) אפילו מכובדים. (41) (עבודה-זרה עד). (42) היא אסורה משום: "משמשי
 עבודה-זרה" ואוסרת בכל שהיא, כמבואר בבביתא (זבחים עד). כוס - שם משותף: משמש זכר ונקבה. (43) שהקריבוה
 לעבודה-זרה. (44) עור שקרוע כנגד הלב כעין ארובה עגולה, שדרך שם היו מוציאים את לב השור מחיים, כמבואר לעיל (הלכה
 ג). (45) (עבודה-זרה עד). (46) (שם, נד:): "כל מה שאתה מְהִיָּה (מְהַוֵּה) ממנו - הריהו כמוהו". (47) להכין ממנו בורית
 לכביסה וכדומה (תמורה לד). (48) כגון להדליק נר בלהב השלהבת (ביצה לט). (49) והוא השלישי, הרי בטל ברוב הכשרים.
 50) (זבחים עד). מחמת ספק-ספיקא: ספק אם הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, או לא; ואפילו של
 עבודה-זרה הייתה, שמא כוס זו שהוא משתמש בה מהתערובת השנייה איננה אותה שנפלה. וכן בכל כוס מהתערובת השנייה,
 כשהוא בא להשתמש בה, אנו תולים להקל: שמא אינה הכוס שנפלה מהתערובת הראשונה. וראוי להעיר, ששם בגמרא אמרו:
 "פרש אחד מהם לרבוא, ומרבוא לרבוא - מותרים". הרי משמע, שגם התערובת השנייה אסורה ולא הותרה אלא התערובת
 השלישית? ואפשר שגירסא אחרת הייתה לפני רבינו (כסף-משנה). ובתוספות (שם, דיבור המתחיל: "פרש אחד") חידשו: שגם
 התערובת השנייה מותרת מטעם ספק-ספיקא, אלא שבכל זאת יש חילוק בין התערובת השנייה לשלישית: שהשנייה אסור ליהנות
 ממנה מכל הכוסות בבת אחת, כי אז לא יישאר אלא ספק אחד: אם אותה הכוס שפרשה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה
 הייתה, או לא - וספק אחד בעבודה-זרה אסור: אבל התערובת השלישית מותר ליהנות ממנה אפילו כשהוא בא להשתמש בכל
 הכוסות בבת אחת. כי אפילו אם נניח שהכוס שנפלה מהתערובת הראשונה של עבודה-זרה הייתה, עדיין נשאר "ספק-ספיקא":
 שמא אותה שנפלה מהשנייה לשלישית של היתר הייתה, ולפיכך מותר ליהנות מכולן בבת אחת. (51) שנתקשטה בה עבודה-זרה.
 52) (שם) גם היתר זה מבוסס על יסוד "ספק-ספיקא": שמא הטבעת שנפלה לים של עבודה-זרה הייתה; ואפילו אם נניח: של
 היתר נפלה, שמא טבעת זו שמשתמש בה אינה של עבודה-זרה. ומה שמצריך רבינו "נפילת שתים" - אינו אלא כדי שתהא נפילתה
 ניכרת, כי נפילת טבעת אחת אין חסרונה ניכר כל כך מרוב קטנותה, ושמה יבואו להתיר אף בלא נפילה כלל. ואמנם אנו רואים

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – יום רביעי ט' ניסן – הלכות עבודת כוכבים וחוקותיהם צז

מתוך מהדורת וגשל

- 1 לְטַבְעוֹת אַחֲרוֹת - בְּלֶן מְתָרוֹת, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: אוֹתָהּ הַטַּבְעַת
2 הָאֶסוּרָה בְּרַב הִיא⁵³. נִפְלוּ הַשְּׂשִׁימִים לְטַבְעוֹת אַחֲרוֹת - בְּלֶן
3 אֶסוּרוֹת⁵⁴.
- 4 **יא.** הָאֶשְׂרָה⁵⁵ - בֵּין שְׁהִיְתָה נֶעְבְּדָת⁵⁶, בֵּין שְׁהִיְתָה עֲבוֹדַת
5 כּוֹכָבִים מִנְחַת תַּחְתִּיָּה⁵⁷ - אֶסוּר לִישָׁב בְּצֶל קוֹמְתָהּ⁵⁸, וּמְתָר
6 לִישָׁב בְּצֶל הַשְּׂרִיגִים⁵⁹ וְהַעֲלִים שְׁלָהּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ דָּרָךְ
7 אַחֲרָת⁶⁰, אֶסוּר לוֹ לַעֲבֹר תַּחְתִּיָּהּ. וְאִם אֵין שָׁם דָּרָךְ אַחֲרָת
8 - עוֹבֵר תַּחְתִּיָּה כְּשֶׁהוּא רַץ⁶¹.
- 9 **יב.** אֶפְרוּחִים שְׁקֻנָּה בָּהּ⁶² וְאֵין צְרִיכִין לְאֶמְן⁶³ - מְתָרִין;
10 וְהָאֶפְרוּחִים וְהַפְּיָצִים שְׁצָרִיכִין לְאֶמְן⁶⁴, אֶסוּרִין, שְׁהִירִי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בחבית של תרומה שנתערבה במאה חביות של חולין, ונפלה אחת מהן לים - כולן מותרות, כי נפילת החבית ניכרת (ובחים עד; משנה-תורה, הלכות תרומות פרק ט"ו, הלכה ב). עיין (כסף-משנה). 53) בין השישים האחרות; אבל אם לא נפלו אלה הארבעים לטבעות אחרות - אינן מותרות, אף על פי שיש לתלות שהטבעת האסורה ברוב היא, כי אין אנו רואים האיסור כנתבטל אלא כשאבד לגמרי, כגון שנפל לים, כבהלכה הקודמת; אבל כל שהאיסור ישנו בעולם אלא שנשאר ברוב השישים, אין לראותו כדבר וודאי - כי אין ביטול ברוב לעבודה-זרה, ולפיכך כל הטבעות נחשבות לספק אחד ואסורות. וכשנתערבו באחרות - כולן מותרות מחמת "ספק-ספיקא", כאמור (כסף-משנה בשם רש"י, שם). 54) אבל אם לא נפלו כולן, וודאי שמותרות, כי התערובת האחרונה אין בה אלא "ספק-ספיקא" ומותרת. 55) אילן הנטוע לשם עבודה-זרה, כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה ג), ומיוחד לעובדי הירח, כדברי ה"זוהר" (בראשית, מט): "כל עובדי השמש, נקראו: "עובדי הבעל", והעובדים לירח נקראו: "עובדי אשרה". 56) שעברו לאילן עצמו. 57) שנטעה מתחילה להעמיד עבודה-זרה תחתיה (עבודה-זרה מח). 58) שאסורה היא בהנאה כשאר עבודה-זרה. 59) הענפים. אבל תחת הענפים עצמם וודאי שאסור לשבת. וכאן לא ידובר אלא בצל הנוטה חוצה להם, כלשון המשנה (שם, מח:): "לא ישב בצילה", וסובר רבינו שאין האיסור אלא בצל האילן עצמו, לא בצל ענפיו. וה"כסף-משנה" הביא קושיית הרמ"ך על רבינו: מדוע מתיר בצל ענפיו, הלא בגמרא (שם) אמרו שגם "צל צילה אסור"? אבל כדברי רבינו מפורש בירושלמי (עבודה-זרה פרק ג, הלכה י"א): "צילה - אסור; צל צילה - מותר. איוזה צילה? כל שאילו תיפול והיא נוגעת בו (האשרה עצמה) - זהו צילה, וכל שאילו תיפול ואינה נוגעת (האשרה עצמה, אלא השריגים והעלים) - זהו צל צילה". הרי שהיתירו של רבינו מקורו מירושלמי. ורש"י פירש את החילוק בין "צל" לבין "צל הצל": "שחרית וערבית, כשהחמה במזרח או במערב, יש לכל דבר צל ארוך מאוד. וכל זמן שלא עברה מידת אורך הצל את מידת גובה קומת האילן, הצל עב וחשוך, והוא הצל; מכאן ואילך הצל דק וקלוש. והוא - צל צילו" (עבודה-זרה מח:). 60) קצרה כמותה. 61) (שם, מח:): ואף על פי שלא אמרו שם אלא באדם חשוב, אבל כל אדם רגיל אינו מחוייב לרוץ, הואיל ואין לו דרך אחרת - בכל זאת הואיל ואין בדבר טורח גדול, השווה רבינו כל אדם כאדם חשוב (כסף-משנה). 62) באשרה. 63) שגדולים הם. 64) שקטנים הם ואינם יכולים לעוף. 65) וגזרו חכמים בהם, כדי שלא יבואו ליהנות מהאשירה עצמה; וכן יש לחוש שמא יעלה על האילן, כי יחוס עליהם פן יפלו (עבודה-זרה מב: ובתוספות, שם). 66) העצים והעשבים שמהם בנה העוף את קינו. 67) ואין לחוש שמא בנהו מעצי האשרה (שם). וכתוב ב"הגהות מיימוניות": "שלא יעלה על האילן לקחת העצים, או האפרוחים, כי אסור להשתמש באשרה במקום סולם, אלא יתיו במקל והם נופלים". 68) מהאשרה. 69) צריכים להמתין עד שיפוג חומו של ההיסק בעצי האיסור (שם, מט:). ובמשנה שם אמרו: "הסיק בהם את התנור אם חדש - יותץ", כי ההיסק הראשון מחזק התנור ומחסמו - ולפיכך אין לו תקנה אלא נתיצה. ורבינו לא הביא דין זה, כי אין הלכה כמשנה זו, כי הואיל ופוסק בסמוך (הלכה יד): "זהו זה גורם - מותר", גם תנור זה מותר לאפות בו את הפת, כי התנור שנגמר באיסור והעצים של היתר גורמים לפת שתיאפה ומותרת. ולפיכך סתם רבינו וכתב: "הסיק בהם את התנור - יוצץ", בין ישן בין חדש מועיל לו הצינור (כסף-משנה). 70) כבר גילה הרד"ל בהגהותיו לרמב"ם, שבערבית קוראים לים הגדול וכל הימים הגדולים בשם: "אל מלח". כי מימיהם מלוחים, בניגוד למי נהר שהם מתוקים, ועד היום נקרא הים התיכון: ים-המלח. וראייה לזה, ממה שכותב רבינו בסוף פירושו למשנה: "ומהם עניינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח", שוודאי, כוונתו לים הגדול שבו עלה הרמב"ם מספרד למצרים כידוע. אולם בנוגע להלכתנו כאן בעניין איבוד עבודה-זרה בים המלח, כשנעיין בלשון המשנה נראה שפירושו: "ים המלח" דווקא, שהרי בכמה מקומות שידובר בהם על ה"ים" לא נזכר בהם "ים המלח", אלא "ים" סתם. ראה (ברכות פרק ט, משנה ב) לעניין ברכת הרואה, וכן (פסחים פרק ב, משנה א) לעניין ביעור חמץ ועוד. וכן מבואר הדבר (פסחים כח). ש"ים המלח" המוזכר לעניין עבודה-זרה, פירושו: "ים המלח" דווקא, ורש"י מפרש (שם): "ים המלח", הנקרא מ"ר בטיא"ה (ים המוות) אין ספינה עוברת בו". מבואר אפוא שעבודה-זרה טעונה איבוד ל"ים המלח" דווקא, כדי שלא ייכשלו בה בני-אדם ויטלוה. וכבר הקשו התוספות (שם, דיבור המתחיל: "עבודת אליילים"): מה יעשו בעבודה-זרה, האם תמיד נוליכה לים המלח? ותיצרו, שאפשר לפוררה ולזרותה לרוח במקום שאינו מגדל צמחים, כדי שלא ייהנו ממנה; ולא נאמר "ים המלח" אלא אם רוצה להשליכה שלימה כמו שהיא, בלתי שחוקה, כי אז אין לה תקנה אלא "בים המלח", מקום שאין ספינות עוברות שם, ואין חשש תקלה. 71) כדעת רבי אליעזר במשנה (עבודה-זרה מט:), וחכמים חולקים עליו ואומרים: "אין פדיון לעבודה-זרה" וכל הכיכרות אסורות, אלא שבגמרא (שם) קבעו ההלכה כרבי אליעזר. 72) הוא מחט האורגים עשויה עץ, שקושרים בה את חוט הערב לזרקו בין חוטי השתי. 73) (שם); אבל אינו מוכר כל הבגדים כאחד, אלא כל אחד בפני עצמו.

1 בימות החמה, שהן צריכין לצל, בין בימות הגשמים⁷⁴,
 2 מפני שצל האשורה, שהוא אסור, עם הקרקע, שאינה
 3 נאסרת, גורמין לירקות אלו לצמח; וכל שדבר אסור ודבר
 4 מתר גורמין לו, הרי זה מתר בכל מקום⁷⁵. לפיכך שדה
 5 שזבלה בזבל עבודת כוכבים, מתר לרע אותה, ופרה
 6 שפטמה בכרשיני⁷⁶ עבודת כוכבים⁷⁷ תאכל⁷⁸, וכן כל פיוצא
 7 כזה.
 8 טו. בשר או יין או פרות, שהכינום להקריבם לעבודת
 9 כוכבים, לא נאסרו בהנאה⁷⁹, אף-על-פי שהכינום לבית
 10 עבודת כוכבים, עד שיקריבום לפניה. הקריבום לפניה -
 11 נעשו תקרבת; ואף-על-פי שחזרו והוציאום⁸⁰, הרי אלו
 12 אסורין לעולם⁸¹. וכל הנמצא בבית עבודת כוכבים⁸², אפלו
 13 מים⁸³ ומלח, אסור בהנאה מן התורה; והאוכל ממנו
 14 פל-שהוא⁸⁴, לוקה⁸⁵.
 15 טז. המוצא כסות וכלים ומעות בראש עבודת כוכבים -
 16 אם מצאן דרך בזיון, הרי אלו מתרין; ואם מצאן דרך כבוד,
 17 הרי אלו אסורין⁸⁶. כיצד? מצא כיס תלוי בצנאו⁸⁷, כסות
 18 מקפלת⁸⁸ ומנחת על ראשו, פלי כפוי על ראשו - הרי זה

19 מתר, מפני שהוא דרך בזיון, וכן פל פיוצא כזה. מצא
 20 בראשו דבר שפיוצא בו קרב לגבי המזבח⁸⁹ - הרי זה
 21 אסור⁹⁰. במה דברים אמורים⁹¹? בזמן שמצאן חוץ למקום
 22 עבודתו; אבל אם מצאו בפנים⁹² - בין דרך כבוד בין דרך
 23 בזיון, בין דבר הראוי למזבח בין דבר שאינו ראוי - כל
 24 הנמצא בפנים אסור, אפלו מים⁹³ ומלח. ופעור ומרקוליס⁹⁴,
 25 כל הנמצא עמהן, בין בפנים בין בחוץ, אסור⁹⁵ בהנאה. וכן
 26 אבני מרקוליס - אכן הנראית שהיא עמו, אסור בהנאה⁹⁶.
 27 יז. עבודת כוכבים שהיה לה מרחץ⁹⁷ או גנה - נהנים בהם
 28 שלא בטובה⁹⁸, ואין נהנים בהם בטובה. היה לה
 29 ולאחרים⁹⁹ - נהנין בהן אפלו בטובת פניה, ובלבד שלא
 30 יתן שכר¹⁰⁰.
 31 יח. מרחץ שיש פה עבודת כוכבים¹⁰¹, מתר לרחץ בה,
 32 מפני שהיא נעשית שם לנוי ולא לעבדה¹⁰², שגאמר:
 33 "אלהיהם" - בזמן שנוהגים בה מנהג אלהות, ולא בזמן
 34 שמבזין אותן; כגון זו שהיא עומדת על הביב¹⁰³ והכל
 35 משתינין בפניה¹⁰⁴. ואם היתה דרך עבודתה ככך¹⁰⁵, אסור
 36 לכנס בו.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

74) שהאילן קשה להם, שמעכב מהם את זהרי החמה. (75) (שם, מח:). (76) מין ירק ממשפחת הקטניות המיוחד למאכל בהמה, ונזכר במשנה (שבת פרק א, משנה ה). (77) של תקרובת עבודה-זרה, או שעבדום (לשון רש"י שם, מט.). (78) (שם) כי הלכה היא: "זה וזה גורם - מותר". והפרה הלא נתפטמה גם בכרשיני היתר - לפיכך מותרת. (79) (עבודה-זרה כט:). כי אין הכנתם גרידא אוסרתם, הואיל ו"אין הקדש לעבודה-זרה" (שם, מד:). (80) אחרי שהקריבום לעבודה-זרה חזרו בהם והוציאום. (81) (שם, כט:). (82) במקום המיוחד לעבודתה. (83) שאינם לנוי ואף אינם מיוחדים להקרבה, כי אין דרך המלח להקריבו לבדו, וגם המים אינם באים לניסוך לבדם - ואפילו ניסוך המים בחג שבבית-המקדש לא היה בא לבדו אלא עם ניסוך היין - בכל זאת אסורים, כי הואיל ונמצאו במקום עבודתה שהוא לפני עבודה-זרה - וודאי לתקרובת או לצורך תשימש אחר של עבודה-זרה הובאו לשם (שם, נא:). (84) אפילו פחות מכשיעור, כמשמעות לשון הכתוב: "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". (85) וכבר כתב רבינו לעיל (הלכה ב) שלוקה שתיים, אלא שסמך כאן על מה שביאר כבר למעלה. ראה (לחם-משנה; הלכות מאכלות אסורות פרק יא, הלכה א). (86) (עבודה-זרה נא:). משום נויי עבודה-זרה, ככתוב: ותראו את שיקוציהם... כסף וזהב אשר עימם (דברים כט, טז) - כל שעיימם ולכבודם, הרי הם שיקוצים. (87) פרט למעות עצמן בלי כיס המונחות על ראשה - שדרך כבוד הן. (88) פרט לבלתי מקופלת ותלוייה לה מעל ראשה - שדרך כבוד היא. (89) שבמקדש, כגון: סלתות, יינות ושמינים נתונים בכליהם. (90) כי וודאי עשו מהם תקרובת לעבודה-זרה ואלה שנמצאו שיריים הם (ר"ן, שם). (91) שיש לחלק בין דרך כבוד לדרך בזיון ועוד. (92) לפנים מן המחיצה הפרוסה לפני עבודה-זרה, שהוא מקום עבודתו. (93) שאין דרכם לעשות מהם תקרובת, כמבואר בהלכה הקודמת, הואיל ונמצאו בפנים, וודאי לאיזה תשימש עבודה-זרה הובאו שם. (94) שעבודתם דרך בזיון היא, כמבואר לעיל (פרק ג, הלכה ב). (95) כי באלה המבזים - חוץ למקום עבודתם כמקום עבודתם של אחרים המוכובדים, והכל נחשב אצלם לתקרובת עבודה-זרה (שם). (96) (שם, מט:). כחכמים האומרים: כל שהאבן סמוכה לו בתוך אמה - אסורה, כי חוששים שמהמרקוליס נפלה, וכל שהיא רחוקה ממנו יותר מאמה - מותרת, שאין לחוש שממנו נפלה. (97) בחצר עבודה-זרה. (98) בנוסח ונציה, קושטא ומנטובה; "שלא בטובת כוהניה". (99) שהמרחץ משותף לעבודה-זרה ולסתם נכרים. (100) שאסור לגרום הנאה לעבודה-זרה, אבל הרחיצה שם מותרת. ואין זה דומה לנהנה מעבודה-זרה, מפני שהמרחץ הזה אינו מ"משמשי עבודה-זרה", ועל זה אמרו (שם מד:): "אין הקדש לעבודה-זרה", כלומר: באמירה בעלמא לא די, עד שיקריבנה בתקרובת. (101) שאליל עומד בתוכו. (102) נמצא, שהאליל משמש נוי למרחץ והמרחץ עיקר. (103) חריץ עשוי בקרקע להוציא השופכים לחוץ. (104) וזוהי ראייה שאין האליל עומד לעבדו, אלא הוא משמש נוי למרחץ (עבודה-זרה פרק ג, משנה ד:). וראוי להעיר, שבמשנה הוסיפו עוד טעם להתיר, וכך שנינו שם: "שאל פרוקלוס בן-פלוספוס את רבן גמליאל בעכו, שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו: כתוב בתורתם: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח). מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי?... אמר לו: אני לא באתי בגבולה, היא באה בגבולי (שהמרחץ קדם לה ונעשה לכל הבא לרחוץ). אין אומרים: "נעשה מרחץ נוי לאפרודיטי", אלא אומרים: "נעשה אפרודיטי נוי למרחץ". דבר אחר: אם נותנים לך ממון הרבה אי אתה נכנס לעבודה-זרה שלך ערום.... ומשתין בפניה: וזו עומדת על פי הביב וכל העם משתינים בפניה. לא נאמר אלא "אלוהיהם" - את שנוהג בו משום אלוה אסור" וכו'. וכבר תמה ה"לחם-משנה": מדוע לא מביא רבנו את הטעם הראשון שבמשנתנו, שיש לחלק בין מרחץ שקדם לעבודה-זרה, או להיפך? אולם בתוספות רי"ד וכן בספר ה"אשכול" פירשו: "היא באה בגבולי" - לא שהמרחץ קדם לעבודה-זרה, אלא שעבודה-זרה נעשית נוי למרחץ, ובוה היא באה בגבולי ומותר, לא כן אילו היה המרחץ נוי לעבודה-זרה, אז הייתי אני בא בגבולה ואסור. ולפי זה הטעם הראשון והשני שבמשנתנו אינם אלא שניים שהם אחר, המשלימים זה את זה; ואין במשנתנו אלא שני טעמים, ושניהם הביאם רבינו בהלכה זו (עבודת המלך). (105) (שם).

1 האילן מתר. וכן המשתתחה לאילן, אף-על-פי שלא נאסר
2 גופו - כל השריגים והעלים והלולבין והפרות שיוציא
3 כל-זמן שהוא נעבד, הרי אלו אסורין בהנאה. אילן שהיו
4 העובדי כוכבים משמרין את פרותיו, ואומרים שהם מוכנים
5 לעשות שטר לבית עבודת כוכבים פלוני, ועושין מהן שטר
6 ושותים אותו ביום חגם - הרי זה האילן אסור בהנאה,
7 מפני שסתמו שהוא אשרה, ולפיכך עושין בפרותיו כף, שזו
8 היא חקקה של אשרה.

9 ד. אילן שמעמידין תחתיו עבודת כוכבים - כל-זמן שהיא
10 תחתיו, אסור בהנאה. נטלה מתחתיו, הרי זה מתר, מפני
11 שאין האילן עצמו הוא הנעבד. בית שבנאו העובד כוכבים
12 מתחלה שיהא הבית עצמו נעבד, וכן המשתתחה לבית בנוי
13 - הרי זה אסור בהנאה. היה בנוי, וסידו וכירו לשם עבודת
14 כוכבים עד שנתחדש - נוטל מה שחדש, והחדוש אסור
15 בהנאה, מפני שעשאהו לעבדו, ושאר הבית מתר. הכניס
16 עבודת כוכבים לתוך הבית - כל-זמן שהיא שם, הבית
17 אסור בהנאה; הוציאה - התר הבית. וכן אבן שחצבה
18 מתחלה לעבדה, אסורה בהנאה. היתה חצובה, וצירה
19 וכירה שתעבד - אפלו ציר וכיר בגוף האבן, ואין צריך
20 לומר אם פיר עליה - נוטל מה שחדש, והוא אסור בהנאה,
21 הואיל ונעשה שיעבד, ושאר האבן מתר.

22 ה. אבן שהעמיד עליה עבודת כוכבים, הרי זו אסורה
23 כל-זמן שהיא עליה. סלקה - האבן מתרת. מי שהיה ביתו
24 סמוך לעבודת כוכבים ונפל - אסור לבנותו. כיצד יעשה?
25 כונס לתוך שלו וכונה, ואותו הרוח ממלאהו קוצים או
26 צואה, כדי שלא ירחיב לבית עבודת כוכבים. היה הכתל
27 שלו ושל עבודת כוכבים - ידון מחצה למחצה: מחצה שלו
28 מתר בהנאה, ושל עבודת כוכבים, הפל אסור בהנאה.
29 אבניו, עציו ועפרו, הפל אסור בהנאה.

30 ו. כיצד מאבד עבודת כוכבים ושאר דברים האסורים
31 בגללה, כגון משמשיה וחקרבת שלה? שוחק וזורה לרות,
32 או שורף ומטיל לים המלח.

33 ז. דבר שאין בו תפיסת יד אדם שנעבד, כגון הרים ובהמה
34 ואילן - אף-על-פי שהנעבד עצמו מתר בהנאה, צפוי אסור
35 בהנאה. והנהגה בכל-שהוא מהן, לוקה, שנאמר: "לא
36 תחמד כסף וזהב עליהם". וכל צפוי עבודת כוכבים הרי
37 הן בכלל משמשיה.

ח. עבודת כוכבים של נכרים שבפלוה נכרים קדם שתבא

1 יט. ספין של עבודת כוכבים¹⁰⁶ ששחט בה, הרי זה
2 מתר¹⁰⁷, מפני שהוא מקלקל¹⁰⁸. ואם היתה בהמה
3 מסכנת¹⁰⁹, הרי זו אסורה, מפני שהוא מתקן¹¹⁰; והרי זה
4 התקון מהנאת משמשי¹¹¹ עבודת כוכבים. וכן אסור לחתוף
5 בה בשר, מפני שהוא מתקן¹¹². ואם חתף דרך הפסד¹¹³
6 והשחתה - מתר.

פרק שמיני

7 א. כל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם, אף-על-פי
8 שנעבד, הרי זה מתר בהנאה. לפיכך עובדי כוכבים
9 העובדים את ההרים ואת הגבעות ואת האילנות הנטועין
10 מתחלתן לפרות, ואת המעיינות הנובעין לרבים ואת הבהמה
11 - הרי אלו מתרין בהנאה, ומתר לאכל אותן הפרות שנעבדו
12 במקום גדילתן ואותה הבהמה. ואין צריך לומר הבהמה
13 שהקצת לעבודת כוכבים, שהיא מתרת באכילה בין
14 שהקצוה לעבדה, בין שהקצוה להקריבה, הרי זו מתרת.
15 במה דברים אמורים שאין הבהמה נאסרת? בשלא עשה
16 בה מעשה לשם עבודת כוכבים, אבל עשה בה מעשה
17 כל-שהוא, אסרה. כיצד? כגון ששחט בה סימן לעבודת
18 כוכבים. עשאה חליפין לעבודת כוכבים, אסרה; וכן חליפי
19 חליפין, מפני שנעשים דמי עבודת כוכבים. במה דברים
20 אמורים? בבקמת עצמו; אבל אם שחט בבקמת חברו
21 לעבודת כוכבים או החליפה, לא נאסרה, שאין אדם אוסר
22 דבר שאינו שלו. המשתתחה לקרקע עולם, לא אסרה. חפר
23 בה בורות, שיחין ומערות, לשם עבודת כוכבים - אסרה.
24 ב. מים שעקרו הגל והשתתחה להן, לא אסרן. נטלן בידו
25 והשתתחה להן - אסרן. אבני הר שנודדלו ועבדו במקומם
26 - מתרות, שהרי אין בהן תפיסת יד אדם.

27 ג. ישראל שזקף לבנה להשתתחות לה ולא השתתחה לה,
28 ובא עובד כוכבים והשתתחה לה, אסרה בהנאה, שזקיפתה
29 - מעשה. וכן אם זקף ביצה, ובא עובד כוכבים והשתתחה
30 לה - אסרה. חתף דלעת וכיוצא בה והשתתחה לה - אסרה.
31 השתתחה לחצי דלעת, וחצי האחר מערה בו - הרי זה אסור
32 מספק, שמא זה החצי כמו יד לחצי הנעבד. אילן שנטעו
33 מתחלה שיהיה נעבד, אסור בהנאה; וזו היא אשרה
34 האמורה בתורה. היה אילן נטוע, ונדעו ופסלו לשם עבודת
35 כוכבים, אפלו הכריך והרביב בגופו של אילן והוציא
36 שריגים - כורת את השריגים, והם אסורים בהנאה, ושאר

106 משתמשים בה לעבודה-זרה לשחוט בהמות, וכן לחתוך מנות בשר להגיש לפניו כתקרובת. 107) הבשר הנשחט מותר באכילה, אבל לשחוט בה לכתחילה אסור. 108) שבשחיתתה הוא מקלקל את הבהמה, שבחייה עמדה לשלושה דברים: לגדל וולדות, לחרישה ולשחיטה, ולפיכך דמיה מרובים; נשחטה - אינה אלא לאכילה ונפחתו דמיה. 109) חולה. 110) שאלמלא שחטה הייתה מתה ונעשית נבילה, והייתה אסורה באכילה. 111) וכבר נתבאר לעיל (הלכה ב) שמשמשי עבודה-זרה אסורים בהנאה. 112) ואם חתכו בה - הבשר נאסר בהנאה. אבל אם מוליך דמי הנאת הסכין לים המלח - הבשר מותר" (כסף-משנה; ש"ך, יורה-דעה סימן קמב, סעיף קטן ו). 113) כגון, שחתך חתיכות יפות העומדות להשתלח מתנות לאנשים חשובים לחתיכות קטנות, ועל ידי זה אבדה חשיבותן (חולין ח). ושם הוסיפו: שבסכין מלובנת באש ידובר, שאם לא כן הרי נאסר הבשר מחמת בליעת איסור נבילה הנבלע בסכין, ואפילו אינה של עבודה-זרה הייתה אוסרת גם כן. 1) אלו דברים אינם נאסרים משום

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

46
 47 א. שלשה ימים לפני חגם של עובדי כוכבים, אסור לקח
 48 מהם ולמכר להם דבר המתקיים; ללות מהן ולהלוותם,
 49 לפרע מהן ולפרע להם מלוה בשטר או על המשכון. אבל
 50 מלוה על-פה נפרעין מהן, מפני שהוא כמציל מידם. ומתיר
 51 למכר להן דבר שאינו מתקיים, כגון ירקות ותבשיל, עד יום
 52 חגם. במה דברים אמורים? בארץ-ישראל, אבל בשאר
 53 ארצות, אינו אסור אלא יום חגם בלבד. עבר ונשא ונתן
 54 עמהן באתן השלשה ימים - הרי זה מתיר בהנאה. והנושא
 55 ונותן ביום חגם עמהן, הרי זה אסור בהנאה.
 56 ב. ואסור לשלח דורון לנכרי ביום אידו, אלא-אם-כן נודע
 57 לו שאינו מודה בעבודת כוכבים ואינו עובדה. וכן נכרי
 58 ששלח דורון לישראל ביום חגו, לא יקבלנו ממנו. ואם
 59 חשש לאיבה - נוטלו בפניו, ואינו נהנה בו עד שיודע לו
 60 שזה הנכרי אינו עובד עבודת כוכבים ואינו מודה בה.
 61 ג. היה אידן של אותן עובדי כוכבים ומזלות ימים הרבה,
 62 שלשה או ארבעה או עשרה - כל אותן הימים פיוס אחד
 63 הן, וכלן אסורין עם שלשה ימים לפניהן.
 64 ד. פנענים עובדי כוכבים ומזלות הם, ויום ראשון הוא יום
 65 אידם. לפיכך אסור לתת ולשאת עמהם בארץ-ישראל יום
 66 תמישי ויום ששי שבכל שבת ושבת, ואין צריך לומר יום
 67 ראשון עצמו, שהוא אסור בכל מקום. וכן נוהגין עמהם
 68 בכל אידיהם.
 69 ה. יום שמתפנסין בו עובדי כוכבים להעמיד להם מלך,
 70 ומקריבין ומקלסים לאלהיהם - יום חגם הוא, והרי הוא
 71 כשאר חגייהם. אבל עובד כוכבים שעושה הוא חג לעצמו,
 72 ומודה לכוכב שלו ומקלסו ביום שנוולד בו, ויום תגלחת
 73 זקנו או בלוריתו, ויום שעלה בו מן היס ושיצא מבית-
 74 האסורים, ויום שעשה בו משתה לבנו, וכיוצא באלו - אינו
 75 אסור אלא אותו היום, ואותו האיש בלבד. וכן יום שימות
 76 להן בו מת ויעשוהו חג - אותם העושים אסורין אותו
 77 היום. וכל מיתה ששורפין בה פלים ומקטרים קטרת, בידוע
 78 שיש בה עבודת כוכבים. אין יום החג אסור, אלא לעובדיה
 79 בלבד, אבל אותם ששמחים בו ואוכלין ושותין, ומשמרין
 80 אותו מפני מנהג או מפני כבוד המלך, אבל הם אין מודין
 81 בו - הרי אלו מתרין לשאת ולתת עמהן.
 82 ו. דברים שהן מיחדין למין ממני עבודת כוכבים שבאותו
 83 מקום, אסור למכר לעובדי אותה עבודת כוכבים שבאותו
 84 המקום לעולם; ודברים שאינן מיחדין לה, מוכרין אותם
 85 סתם. ואם פרש העובד כוכבים שהוא קונה אותם לעבודת
 86 כוכבים - אסור למכר לו, אלא-אם-כן פסלו מלהקריבו
 87 לעבודת כוכבים, לפי שאין מקריבין חסר לעבודת כוכבים.
 88 ז. היו מערבין דברים המיחדין עם דברים שאינן מיחדין,
 89 כגון לבונה וזה בכלל לבונה שהרה - מוכר הכל סתם, ואין

1 לידי ישראל, הרי זו מתרת בהנאה, שנאמר: "פסילי
 2 אלהיהם תשרפון באש" - כשבאו לדינו והן נוהגין בהם
 3 אלהות; אבל אם בטלום, הרי אלו מתרין.
 4 ט. עבודת כוכבים של ישראל אינה בטלה לעולם. אפלו
 5 היה לנכרי בה שתפות, אין בטולו מועיל כלום, אלא
 6 אסורה בהנאה לעולם וטעונה גניזה. וכן עבודת כוכבים
 7 של נכרי שבאת ליד ישראל, ואחר-כך בטלה הנכרי - אין
 8 בטולו מועיל כלום, אלא אסורה בהנאה לעולם. ואין
 9 ישראל מבטל עבודת כוכבים, ואפלו ברשות עובד כוכבים.
 10 עובד כוכבים קטן או שוטה אינו מבטל עבודת כוכבים.
 11 ועובד כוכבים שבטל עבודת כוכבים, בין שלו, בין של
 12 עובדי כוכבים אחרים, בעל כרחו, אף-על-פי שאנסו
 13 ישראל על כך - הרי זו בטלה; ובלבד שיהא הנכרי המבטל
 14 עובד עבודת כוכבים; אבל מי שאינו עובד עבודת כוכבים,
 15 אין בטולו בטול. המבטל עבודת כוכבים - בטל משמשיה.
 16 בטל משמשיה - משמשיה מתרים, והיא אסורה בהנאה
 17 כמו שהיתה, עד שיבטלנה. ותקרכת עבודת כוכבים אינה
 18 בטלה לעולם.
 19 י. כיצד מבטלה? קטע ראש חטמה, ראש אונה, ראש
 20 אצבעה; פחסה בפניה, אף-על-פי שלא חסרה; או שמכרה
 21 לצורף ישראל - הרי זו בטלה. אבל אם משקנה או מכרה
 22 לעובד כוכבים או לישראל שאינו צורף, או שפלה עליה
 23 מפלת ולא פנה; וגבוהה לסטים ולא תבעוה; רקק בפניה,
 24 השתיין בפניה, גררה, זרק בה את הצואה - הרי זו אינה
 25 בטלה.
 26 יא. עבודת כוכבים שהניחיה עובדיה - בשעת שלום,
 27 מתרת בהנאה, שהרי בטלוה; בשעת מלחמה, אסורה, מפני
 28 שלא הניחיה אלא מפני המלחמה. עבודת כוכבים שגשבה
 29 מאליה - שבקיה אסורים בהנאה, עד שיבטלוה. לפיכך,
 30 המוצא שברי עבודת כוכבים, הרי אלו אסורין בהנאה,
 31 שמא לא בטלוה העובדי כוכבים. ואם היתה של פרקים,
 32 והדיוט יכול להחזירם - צריך לבטל כל פרק ופרק
 33 מפרקיה. ואם אינו יכול להחזיר - גיזין שבטל אבר אחד
 34 ממנה, בטלו כל השברים.
 35 יב. מזבח עבודת כוכבים שנפגם - עדין הוא אסור בהנאה,
 36 עד שינתח רבו ביד עובד כוכבים. ובימוס שנפגם - מתיר.
 37 אי-זהו בימוס ואי-זהו הוא מזבח? בימוס - אבן אחת,
 38 מזבח - אבנים הרבה. וכיצד מבטלין אבני מקוליס? גיזין
 39 שבנה מהם בגין או חפה בהן את הדרכים וכיוצא באלו -
 40 הרי הן מתרין בהנאה. כיצד מבטלים את האשרה? קרסם
 41 ממנה עלה או זרק ממנה יונק; נטל ממנה מקל או שרביט,
 42 או ששפאה שלא לצרפה - הרי זו בטלה. שפאה לצרפה -
 43 היא אסורה, ושפאיה מתרים. ואם היתה של ישראל - גיזין
 44 לצרפה גיזין שלא לצרפה, בין היא ובין שפאיה - אסורה
 45 לעולם, שעבודת כוכבים של ישראל אין לה בטול לעולם.

מעות וכלי מתכות, יוליכם לים המלח. לקח עבד - לא
 מעלים ולא מורדין.
טו. עובד כוכבים שעשה לבנו או לבתו משתה, אסור
 להנות מסעודתו. ואפלו לאכל ולשתות הישראל משלו שם,
 אסור, הואיל ובמסבת עובדי כוכבים אכלו. ומאימתי אסור
 לאכל אצלו? משיתחיל לעסק ולהכין צרכי סעודה, וכל ימי
 המשתה, ולאחר ימי המשתה שלשים יום. ואם עשה
 סעודה אחרת מחמת הנשואין - אפלו לאחר שלשים יום
 אסור, עד שנים עשר חדש. וכל ההרחקה הזאת, מפני
 עבודה של כוכבים הוא, שנאמר: "וקרא לך ואלת מזבחו,
 ולקחת מבנתיו לבניך וזנו וגו'".
טז. בת ישראל לא תניק את בנה של עובדת כוכבים,
 מפני שמגדלת בן לעבודת כוכבים; ולא תילד את הנכרית
 עכו"ם. אבל מילדת היא בשכר, משום איבה. והנכרית
 עכו"ם מילדת את בת ישראל ומניקה את בנה ברשותה,
 כדי שלא תהרגנו.
יז. ההולכין לתרפות עכו"ם, אסור לשאת ולתת עמהן,
 והבאים מתרין. והוא, שלא יהיו קשורין זה בזה, שאם היו
 קשורין - שמא דעתן לחזור. ישראל ההולך לתרפות עכו"ם
 - בהליכה מתר לשאת ולתת עמו, שמא יחזור בו, ובחזירה
 אסור. ישראל מומר - בין בהליכה בין בחזירה, אסור.
יח. ישראל שהלך ליריד של עכו"ם - בחזירה אסור לשאת
 ולתת עמו, שמא עכו"ם מכר להן שם; ודמי עכו"ם בנד
 ישראל אסורין בהנאה, וכדי עכו"ם מתרין בהנאה. ומפני
 זה נושאין ונותנין עם עכו"ם הבא מן התרפות של עכו"ם,
 ואין נושאין ונותנין עם ישראל הבא מן התרפות ההוא;
 ולא עם ישראל מומר, לא בהליכתו ולא בחזירתו.

יום חמישי י' ניסן ה'תשע"א

פָּרֶק עֲשִׂירִי

א. אין כורתין ברית לשבעה עממין² כדי שנעשה עמהן
 שלום ונניח אותם לעבד עכו"ם, שנאמר: "לא תכרת להם
 ברית". אלא יחזרו מעבודתם או יהרגו. ואסור לרחם
 עליהם³, שנאמר: "ולא תחנם"⁴. לפיכך אם ראה מהם
 אובד או טובע בנהר, לא יעלנו; ראהו נטוי למות⁵, לא
 יצילנו. אבל לאבדו בידו או לדחפו לבור וכיוצא בזה,
 אסור⁶, מפני שאינו עושה עמנו מלחמה. במה דברים
 אמורים? בשבעה עממין; אבל המוסרים⁷ והאפיקורסין⁸

חוששין שמא ילגט הזכה לבדה לעבודת כוכבים, וכן פל
 כיוצא בזה.
ח. בשם שאין מוכרין לעובד כוכבים דברים שמחזיקין
 בהן ידיהן לעבודת כוכבים, כף אין מוכרין להם דבר שיש
 בו נזק לרבים, כגון דפים ואריות וכלי זין וכדלים
 ושלשלאות; ואין משחזין להם את הזין. וכל שאסור
 למכרו לעובד כוכבים, אסור למכרו לישראל השוד למכר
 לעובד כוכבים. וכן אסור למכר כלי נזק לישראל לסטים.
ט. היו ישראל שוכנים בין העובדי כוכבים וקרתו להם
 ברית - מתר למכר כלי זין לעבדי המלך וגיסותיו, מפני
 שעושים בהם מלחמה עם צרי המדינה להצילה, ונמצאו
 מגנים עלינו, שהרי אנו שרויין בתוכם. עיר שיש בה עבודת
 כוכבים, מתר להלך חוצה לה, ואסור להפגס בתוכה. היה
 חוצה לה עבודת כוכבים - מתר להלך בתוכה.
י. ההולך ממקום למקום, אסור לו לעבר בעיר שיש בה
 עבודת כוכבים. במה דברים אמורים? בזמן שהדרך מיחדת
 לאותו מקום; אבל אם יש שם דרך אחרת, ונקרה והלך בזה
 - מתר.
יא. אסור לבנות עם העובדי כוכבים פפה שמעמידים בה
 עבודת כוכבים. ואם עבר וכנה, שקרו מתר. אבל בונה הוא
 לכתחלה הטורקלין או החצר שיש בה אותה הפפה.
יב. עיר שיש בה עבודת כוכבים, והיו בה חניות מעטרות
 ושאין מעטרות - המעטרות אסור להנות בהן, ככל מה
 שבתוכן, מפני שחזקתן שפגלל עבודת כוכבים נתעטרו;
 ושאין מעטרות, מתרות בהנאה. חניות של עבודת כוכבים,
 אסור לשכרן, מפני שמהנה עבודת כוכבים.
יג. המוכר בית לעבודת כוכבים, דמיו אסורים בהנאה,
 ויוליכם לים המלח. אבל עובדי כוכבים שאנסו ישראל
 ונגלו ביתו והעמידו בו עבודת כוכבים, דמיו מתרין, וכותב
 ומעלה בערפאות שלקהם.
יד. וחלילין של עובדי כוכבים, אסור לספד בהן. הולכין
 ליריד של עובדי כוכבים, ולוקחין מהן בהמה, עבדים
 ושפחות, בגייתן, ובתים ושדות וכרמים, וכותב ומעלה
 בערפאות שלקהן, מפני שהוא כמציל מידם. במה דברים
 אמורים? בלוקח מבצל הבית שאינו נותן מקס, אבל
 הלוקח שם מן התגר, אסור, מפני שהוא נותן מקס, והמקס
 לעבודת כוכבים, ונמצא זה מהנה עבודת כוכבים. עבר
 ולקח מן התגר - אם בהמה לקח, מנשר פרסותיה מן
 הארפכה ולמטה; ואם כסות וכלים לקח - ירקבו. לקח

(1) מכירת בתים ושדות והשכרתם לעכו"ם בארץ ישראל וכו'; (2) שהפרנסים עניי גויים עם עניי ישראל. (3) והם הכנעני והחיתי והאמורי וכו', יושבי ארץ ישראל בתקופת מלחמת הכיבוש בימי יהושע והשופטים. ונוסח דפוס קושטא, רס"ט ונוסח אוקספורד: עובדי עבודה זרה, כי כן שיטת הרמב"ם, שבכל עובדי עבודה זרה הכתוב מדבר, כמבואר בסמוך (הלכה ו). (4) אפילו שלא בשעת מלחמה. וכל זאת - כדי להתרחק מהם שלא יסירו את לבבם מאחריה. (5) כתרנום אונקלוס: ולא תרחם עליהן; מגזירת: וחתתי את אשר אחון (שמות לג, ט). (6) נוסח אוקספורד: לקוח למות. (7) שכן אמרו חז"ל: "העכו"ם - לא מעלין ולא מורדין" (עבודה זרה כו.). (8) המלשינים מבני ישראל, המוסרים נפשות אחיהם וממונם בידי שונאיהם. (9) כופרים בעיקר ורודפי תענוגים, והם נקראים על שם הפילוסוף היווני אפיקור (411-340 לפנה"ס) שהיה כופר בהישארות נהפשו והורה כי תענוגי

- 1 מיִשְׁרָאֵל, הִיָּה דִין לְאֶפְדָן בְּיַד וְלְהוֹרִידָן עַד בְּאֵר שַׁחַת²,
 2 מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ מְצָרִים¹⁰ לְיִשְׂרָאֵל וּמְסִירִין אֶת הָעַם מֵאֶחָרֵי ה',
 3 כְּצָדוֹק וּבִייתוֹס¹¹ וְתַלְמִידֵיהֶם - "שֵׁם רְשָׁעִים, יִרְקָב"¹²
 4 (משלי י, ז).
 5 ב. מִכָּאן¹³ אֵתָּה לְמַד, שְׁאִסוּר לְרַפְּתָא¹⁴ עִכּוּ"ם אֶפְלו
 6 בְּשֹׁכְרֵי. וְאִם הִיָּה מִתְּיָרָא¹⁵ מֵהֵן אִו שֶׁהָיָה חוֹשֵׁשׁ מִשׁוּם
 7 אֵיבָה¹⁶ - מְרַפָּא בְּשֹׁכְרֵי, אֲבָל בְּחֵנִם אִסוּר¹⁷. וְגַר תּוֹשֵׁב¹⁸,
 8 הוֹאִיל וְאֵתָּה מְצוּה לְהַחֲיוֹתוֹ¹⁹, מְרַפָּאִים אוֹתוֹ בְּחֵנִם.
 9 ג. אֵין מוֹכְרִין לְהֵם בְּתִים וְשְׂדוֹת²⁰ בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל;
 10 וּבְסוּרְיָא²¹, מוֹכְרִין לְהֵם בְּתִים, אֲבָל לֹא שְׂדוֹת²². וּמִשְׁפִּירִין
 11 לְהֵם בְּתִים בְּאֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל, וּבִלְבָד שְׁלֹא יַעֲשׂוּ שְׁכוּנָה²³. וְאֵין
 12 שְׁכוּנָה פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה. וְאֵין מִשְׁפִּירִין לְהֵם שְׂדוֹת²⁴.
 13 וּבְסוּרְיָא, מִשְׁפִּירִין לְהֵם שְׂדוֹת²⁵. וּמִפְּנֵי מָה הִתְמַירוּ בְּשֹׁדָה?
 14 מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׂתִים: מִפְּקִיעָה²⁶ מִן הַמַּעֲשָׂוֹת, וְנֹתֵן לְהֵם
 15 תְּנִיָּה בְּקֶרְקַע²⁷. וּמִתֵּר לְמַכֵּר לְהֵם בְּתִים וְשְׂדוֹת כְּחוּצָה
 16 לְאֶרֶץ, מִפְּנֵי שְׁאֵינָה אֶרְצָנוּ.
 17 ד. אִף בְּמִקּוֹם שֶׁהִתְיָרוּ²⁸ לְהַשְׁפִּיר, לֹא לְבֵית דִּינָה הִתְיָרוּ,
 18 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַנֵּס לְתוֹכָה עֲבוּדַת כּוֹכָבִים, וְנֹאמַר: "לֹא
 19 תָּבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתְךָ". אֲבָל מִשְׁפִּיר לְהֵן בְּתִים לַעֲשׂוֹתָן
- 20 אוֹצָר²⁹. וְאֵין מוֹכְרִין לְהֵן פְּרוֹת וּתְבוּאָה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן בְּמִחְבָּר
 21 לְקֶרְקַע³⁰, אֲבָל מוֹכֵר הוּא מִשְׁיָקָן³¹, אוֹ מוֹכֵר לוֹ עַל-מִנְת³²
 22 לְקַץ, וְקוֹצֵץ. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מוֹכְרִין לְהֵן? שְׁנֹאמַר: "וְלֹא
 23 תַחֲנַם"³³ - לֹא תַתֵּן לְהֵם תְּנִיָּה בְּקֶרְקַע, שְׂאִם לֹא יְהִיָּה לְהֵם
 24 קֶרְקַע, יִשְׁיַבְתֵּן וְיִשְׁיַבַח עֲרָאֵי הָיָא. וְכֵן אִסוּר לְסַפֵּר בְּשִׁבְחָן,
 25 וְאֶפְלו לּוֹמַר: כְּמָה נִצָּחַ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים זֶה בְּצוּרְתוֹ³⁴!
 26 קַל-וְחֹמֶר שְׂיִסְפֵּר בְּשִׁבַח מַעֲשָׂיו, אוֹ שְׂיַחֲבַב דְּבַר מַדְבְּרֵיהֶם,
 27 שְׁנֹאמַר: "וְלֹא תַחֲנַם"³⁵ - לֹא יְהִיָּה לְהֵם חֵן בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי
 28 שְׂגוּרָם לְהַדְבִּיק עִמּוֹ וְלִלְמַד מִמַּעֲשָׂיו הַרְעִים. וְאִסוּר לְתֵן
 29 לְהֵם מִתְּנַת חֲנָם³⁶, אֲבָל נֹתֵן הוּא לְגַר תּוֹשֵׁב³⁷, שְׁנֹאמַר:
 30 "לְגַר אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ תִתְּנָה וְאֲכָלָה אוֹ מִכֹּר לְנִכְרִי" -
 31 בְּמִכְרָה וְלֹא בְנִתְיָנָה.
 32 ה. מִפְּרֻנְסִים³⁸ עֲנִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עִם עֲנִי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי
 33 דְרָכֵי שְׁלוֹם³⁹. וְאֵין מִמְחִין⁴⁰ בְּיַד עֲנִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּלֶקֶט,
 34 שְׂכָחָה וּפְאָה, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְשׂוֹאֲלִים בְּשָׁלוֹמָם, וְאֶפְלו
 35 בְּיָם חֲנָם⁴¹, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְאֵין כּוֹפְלִין⁴² לְהֵן שְׁלוֹם
 36 לְעוֹלָם⁴³. וְלֹא יִכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּיָם חֲגוּ⁴⁴
 37 לְתַת לוֹ שְׁלוֹם. מִצָּאָא בְּשׂוֹק, נֹתֵן לוֹ שְׁלוֹם בְּשִׁפָּה רַפָּה
 38 וּבִכְבֵּד רֵאשׁ⁴⁵.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

העולם הזה הם תכלית החיים ומטרת האדם. ורבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י) פירש את השם מלשון הפקר: מי שנוהג הפקרות ומבזה את התורה ולומדיה. והמדקדק אליהו הבחור, בספרו "תשב"י" בשורש: "פקור" אומר: מין ואפיקורוס היו שני אנשים שלא היו בעלי דת, והנמשכים אחריהם נקראים: מינים ואפיקורסים. על המינים והאפיקורסים למיניהם, עיין לקמן (הלכות תשובה, פרק ג). (9) כמאמרם: המינים והמסורות והמומרים - מורידין ולא מעלין (עבודה-זרה כו:). (10) מציקים וצוררים. (11) תלמידי אנטייגנוס איש סוכו שעיקמו תורת רבם ויצאו לתרבות רעה (אבות דרבי נתן פרק ה). (12) כנוסח אוקספורד ועוד. ובנוסחאות אחרות חסרה הפיסקה. (13) הואיל ואין מעלין את הטובע. (14) (שם) דרפואה היינו מעלין (כסף-משנה). (15) שאם לא ירפאם - חייו בסכנה. (16) לו או לכלל ישראל. (17) מפני שיכול הוא להתנצל ולומר, כי אין הוא לדרכו לעשות מלאכתו אשר ממנה ימצא מחייתו. (18) נקרא כן, מפני שמותר לנו להושיבו בתוכנו, בארץ ישראל (הלכות איסורי ביאה פרק י"ד, הלכה ז); וזהו גר שקיבל עליו לקיים את שבע המצוות שבני נח נצטוו עליהן, ואלו הן: (א) דינים ומשפטים, (ב) ברכת השם. (ג) עבודה-זרה. (ד) שפיכת דמים. (ה) גילוי עריות. (ו) גזל, (ז) אבר מן החי (סנהדרין נו:). (19) ליתן לו מזונותיו בתורת צדקה (עבודה-זרה סה:). וכמו שאמרה תורה: גר ותושב וחי עמך (ויקרא כה, לה). (20) (עבודה-זרה כא:), והטעם מבואר לקמן (הלכה ד): כשלא תהיה להם קרקע תהא ישיבתם ארעית ולא ישתקעו בה. (21) הארצות שכבש דוד, כגון: ארם צובא, ארם נהריים שאין קדושתן כקדושת ארץ-ישראל, השווה דברי רבינו (הלכות תרומות פרק א, הלכה ג): "שיצאה מכלל חוץ לארץ ולכלל ארץ ישראל לא הגיעה". ומפני מה ירדה ממעלת ארץ-ישראל? - "מפני שדוד כבש אותה קודם שכבש כל ארץ-ישראל (הארץ היעודה), אלא עוד נשאר בה משבעת עממים. ואילו תפס כל ארץ-ישראל לגבולותיה ואחרי כן כבש ארצות אחרות, היה כיבושו כולו כארץ-ישראל לכל דבר". (22) חומר בשדה מבבית: מפני שבשדה שני נימוקים לאיסור, כמו שהוא הולך ומבאר בסמוך. (23) רחוב מיוחד שייקרא על שמו. (24) גזירה משום מכירה: שאם נתיר להשכיר יבואו גם למכור. (25) דאין גוזרים גזירה לגזירה: המכירה גופא בסוריא אינה אלא גזירה: שמה יבוא למכור שדות גם בארץ-ישראל. נמצא, שאם יתאסר השכירות בסוריא משום מכירה - אינה אלא גזירה לגזירה. (26) מסלקה. מוציא אותה מידי חיוב המעשרות; כי כל עוד שהשדה ברשות הנכרי לא יפריש ממנה את מעשרותיה, למרות זאת שאין קניין לעכו"ם בארץ-ישראל להפקיע מיד מעשר (תוספות עבודה-זרה, כא:). (27) (עבודה-זרה, שם). (28) כגון בתים בארץ-ישראל כשאין עושים שכונה. (29) מחסן לסחורה. ומעיר הראב"ד: כי לין אסור להשכיר גם בתור אוצר, שהרי יין נסך אסור בהנאה. עיין דברי רבינו (הלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה ג). (30) כל עוד שהפירות מחוברים באילן והתבואה בקרקע, מפני שבינתיים - עד שתגיע עת הקציר והקטיפה - ישב בארץ ויתערה בה. (31) כשכבר נקצרה תבואת השדה ונקטף פרי האילן. (32) שמתנה עימו בפירוש, שתיכף עם גמר בישול היבול - יקצור ויקטוף וילך לו. (33) משרש חֲנָה, שלא יהיו חנונים בארץ בקביעות. (34) (עבודה-זרה כו:). אבל אם כוונתו לתת שבה והודייה לה' שברא בריות נאות ושככה לו בעולמו - מותר (הגהות מיימוניות). (35) זה פועל שנגזר משם העצם: "חן". (36) שנאמר: "ולא תחנם" (שם). (37) שקיבל עליו שבע מצוות בני-נח, ואוכל נבילות וטריפות (שם). (38) מקופת הצדקה (גיטין סב:). (39) שלא לעורר איבה ומשטמה בינם ובינינו, כי גדול השלום כנגד הכול. (40) אין מעכבים בידם מללקוט יחד עם עניי ישראל. (41) ואין חוששים שמה יודה על זה לאלילו ביום אירו. (42) לומר: שלום, שלום! (43) ואפילו שלא ביום חגו, כי "מפני דרכי שלום" די בפעם אחת (גיטין, שם). (44) כי יחשוב לו זאת לכבוד ויודה על זה לאלילו ואסור להיות הגורם לזה, שנאמר: לא ישמע על פיך (שמות כג, יג). (45) (שם).

36 שְׂשׂוּמָעִים צָפְצוּף הַעוֹף וְאוֹמְרִים: יִהְיֶה כֶּף וְלֹא יִהְיֶה כֶּף! 37 טוֹב לַעֲשׂוֹת דְּבַר פְּלוּנִי, וְרַע לַעֲשׂוֹת דְּבַר פְּלוּנִי! וְכֵן אֱלוֹ 38 שְׂאוֹמְרִים: שְׁחַט תְּרַנְגוּל זֶה, שְׁקַרְא עֲרִיבִית! שְׁחַט תְּרַנְגַּלְת 39 זו, שְׁקַרְאָה כְּמוֹ תְּרַנְגוּל! וְכֵן הַמְּשִׁים סִמְנִים לַעֲצָמוֹ: אִם 40 יֵאָרַע לִי כֶּף וְכֶף, אֶעֱשֶׂה דְּבַר פְּלוּנִי, וְאִם לֹא יֵאָרַע לִי, לֹא 41 אֶעֱשֶׂה! כְּפֹלִיעוֹר עֶבֶד אֲבָרְהֶם; וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדַבְרֵים 42 הָאֵלֹהִים, הַכֹּל אֶסוּר. וְכָל הָעוֹשֶׂה מֵעֲשֶׂה מִפְּנֵי דְבַר מְדַבְּרִים 43 אֵלֹהִים, לֹקְהָ.

44 ה. מִי שֶׁאָמַר: דִּירָה זֶה שְׁבִנְיָתִי, סִמֵּן טוֹב הֵיטָה עָלַי! אֲשֶׁה 45 זֶה שְׁנִשְׂאֵתִי וּבִהְמָה זֶה שְׁקִנְיָתִי מִבְּרַכַּת הֵיטָה; מַעַת 46 שְׁקִנְיָתִי, עֲשֵׂרְתִּי! וְכֵן הַשּׂוֹאֵל לְתִינוּק: אֵי-זֶה פְּסוּק אַתָּה 47 לֹמַד? אִם אָמַר לוֹ פְּסוּק מִן הַבְּרָכוֹת, יִשְׁמַח וְיֵאמַר: זֶה 48 סִמֵּן טוֹב! - כָּל אֱלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן מִתָּר, הוֹאִיל וְלֹא כֵּן 49 מֵעֲשִׂיו וְלֹא נִמְנַע מִלַּעֲשׂוֹת, אֲלֵא עֲשֶׂה זֶה סִמֵּן לַעֲצָמוֹ 50 לְדַבַּר שֶׁכָּבַר הָיָה - הֲרִי זֶה מִתָּר.

51 ו. אֵיזְהוּ קוֹסֶם? זֶה הָעוֹשֶׂה מֵעֲשֶׂה מְשַׁאֵר הַמַּעֲשִׂיּוֹת, כְּדִי 52 שְׂיִשֵּׁם וְתִפְנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ מִכָּל הַדְּבָרִים, עַד שְׂיֵאמַר דְּבָרִים 53 שְׁעִתִּידִים לְהֵיוֹת, וְיֵאמַר: דְּבַר פְּלוּנִי עֲתִיד לְהֵיוֹת אוֹ אֵינוֹ 54 הָיָה, אוֹ שְׂיֵאמַר שְׂרָאוֹי לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְהִזְהִירוּ מִכֶּף! יֵשׁ מִן 55 הַקּוֹסְמִין שְׁמִשְׁמָשִׁים בְּחוּל אוֹ בְּאֲבָנִים; וְיֵשׁ מִי שֶׁגִּוְהַר 56 לְאַרְץ וְיִנּוּע וְצוּעָק; וְיֵשׁ מִי שֶׁמְסַתְּפֵל בְּמִרְאָה שֶׁל בְּרוֹזֶל אוֹ 57 בְּעֲשִׂשִׁית וּמְדַמֵּין וְאוֹמְרִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁנּוֹשֵׂא מִקָּל בִּידוֹ וְנֹשֵׁעַן 58 עָלָיו וּמִפְּנֵי כּוֹ, עַד שֶׁתִּפְנֶה מִחֲשַׁבְתּוֹ וּמְדַבְּר. הוּא שֶׁהַנְּבִיא 59 אוֹמַר: "עֲמִי בְּעֵצוֹ יִשְׁאֵל וּמְקַלּוֹ יִגִּיד לוֹ".

60 ז. אֶסוּר לְקוֹסֶם, וְלִשְׂאֵל לְקוֹסֶם. אֲלֵא שֶׁהַשּׂוֹאֵל לְקוֹסֶם, 61 מִכֵּין אוֹתוֹ מִפְּת מְדַרְוֹת. אֲבָל הַקּוֹסֶם עֲצָמוֹ, אִם עֲשֶׂה 62 מֵעֲשֶׂה מִכָּל אֱלוֹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן - לֹקְהָ, שְׁנֵאמַר: "לֹא יִמְצָא 63 כֶּף מֵעֲבִיר בְּנוֹ וְגו', קוֹסֶם קְסָמִים".

64 ח. אֵיזְהוּ מְעוֹנָן? אֱלוֹ נוֹתְנֵי עֵתִים, שְׂאוֹמְרִים בְּאֲצִטְגִּינּוֹת: 65 יוֹם פְּלוּנִי טוֹב! יוֹם פְּלוּנִי רַע! יוֹם פְּלוּנִי רָאוֹי לַעֲשׂוֹת בּוֹ 66 מְלָאכָה פְּלוּנִית! שְׁנֵה פְּלוּנִית אוֹ חֲדָשׁ פְּלוּנִי רַע לְדַבַּר 67 פְּלוּנִי!

68 ט. אֶסוּר לַעֲזוֹן, אֶרֶץ-עַל-פִּי שְׂאֵל עֲשֶׂה מֵעֲשֶׂה, אֲלֵא הוֹדִיעַ 69 אוֹתָן הַכּוֹבֵבִים שֶׁהַפְּסִילִים מְדַמֵּין שֶׁהֵן דְּבָרֵי אֲמַת וְדַבְּרֵי 70 חֲכָמִים. וְכָל הָעוֹשֶׂה מִפְּנֵי הָאֲצִטְגִּינּוֹת, וְכֵן מְלָאכְתּוֹ אוֹ 71 הַלִּיכְתּוֹ בְּאוֹתוֹ הַעֵת שֶׁקָּבְעוּ הוֹכְרֵי שְׂמִים - הֲרִי זֶה לֹקְהָ,

1 ו. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֹהִים⁴⁶ אֲמוּרִים, אֲלֵא בְּזִמְן שְׁגִלוֹ 2 יִשְׂרָאֵל לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ שִׁיד עֲכוּ"ם תְּקִיפָה עַל 3 יִשְׂרָאֵל; אֲבָל בְּזִמְן שִׁיד יִשְׂרָאֵל תְּקִיפָה עָלֵיהֶם, אֶסוּר לָנוּ 4 לְהִנִּיחַ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בִּינֵינוּ. וְאֶפְלוּ יוֹשֵׁב יִשְׁבֵּת עֲרָאִי אוֹ 5 עוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמִקוֹם בְּסוּחוּרָה⁴⁷, לֹא יַעֲבֹר בְּאַרְצֵנוּ, אֲלֵא עַד 6 שְׂיִקְבֵּל עָלָיו שְׁבַע מִצּוֹת שֶׁנִּצְטוּוּ בְּנֵי נֹחַ, שְׁנֵאמַר: "לֹא 7 יִשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ" - אֶפְלוּ לְפִי שְׁעָה⁴⁸. וְאִם קָבַל עָלָיו שְׁבַע 8 מִצּוֹת, הֲרִי זֶה גֵר תוֹשֵׁב. וְאֵין מְקַבְּלִין גֵּר תוֹשֵׁב, אֲלֵא בְּזִמְן 9 שֶׁהַיִּבֵּל נוֹהֵג⁴⁹, אֲבָל שְׂאֵל בְּזִמְן הַיִּבֵּל, אֵין מְקַבְּלִין אֲלֵא 10 גֵּר⁵⁰ צָדֵק בְּלָבָד.

פָּרָק אֶחָד עֶשְׂרִי

12 א. אֵין הוֹלְכִין בְּחֻקֹת הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְלֹא מְדַמֵּין לָהֶן, לֹא 13 כְּמַלְבוּשׁ וְלֹא בְּשִׁיעַר וְכִיּוּצָא בְּהֵן, שְׁנֵאמַר: "וְלֹא תִלְכוּ 14 בְּחֻקֹת הַגּוֹיִם", וְנֵאמַר: "וּבַחֻקֹתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ", וְנֵאמַר: 15 "הַשְּׂמֵר לָךְ פֶּן תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" - הַכֹּל בְּעִנְיָן אֶחָד הוּא 16 מְזִהִיר, שְׂאֵל יְדָמָה לָהֶן; אֲלֵא יִהְיֶה הַיִּשְׂרָאֵל מְבָדֵל מִהֵן 17 וְיִדוּעַ כְּמַלְבוּשׁוֹ וּבְשִׁיעַר מֵעֲשִׂיו, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבָדֵל מִהֵן 18 בְּמַדְעוֹ וּבְדַעוּתוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמַר: "וְאֲבָדֵל אֶתְכֶם מִן 19 הָעַמִּים". לֹא יִלְבַּשׁ כְּמַלְבוּשׁ הַמִּיּוּחָד לָהֶן, וְלֹא יִגְדֵל צִיצִית 20 רֵאשׁוֹ כְּמוֹ צִיצִית רֵאשִׁים, וְלֹא יִגְלַח מִן הַצְּדָדִין וְיִנִּיחַ הַשְּׁעַר 21 בְּאֲמִצַּע כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין, וְזֶה הַנְּקָרָא בְּלוּרִית. וְלֹא יִגְלַח 22 הַשְּׁעַר מִכְּנָגֵד פְּנֵי מַאֲזֵן לְאֲזֵן וְיִנִּיחַ הַפְּרַע מִלְּאַחֲרֵיו, כְּדָרְךְ 23 שְׁעוֹשִׂין הֵן. וְלֹא יִבְנֶה מְקוֹמוֹת כְּבָנִין הַיְכָלוֹת שֶׁל עֲכוּ"ם 24 כְּדִי שְׂיִכְנְסוּ בְּהֵן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. וְכָל הָעוֹשֶׂה אַחַת 25 מֵאֵלֹהֵי וְכִיּוּצָא בְּהֵן - לֹקְהָ.

26 ב. עֲכוּ"ם שֶׁהֵיךְ מְסַתְּפֵר מִיִּשְׂרָאֵל - פִּיּוֹן שֶׁהֵגִיעַ לְבְלוּרִיתוֹ 27 קְרוֹב שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת לְכָל רוּחַ, שׁוּמַט אֶת יָדוֹ. 28 ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵיךְ קְרוֹב לְמַלְכוּת וְצָרִיף לִישָׁב לְפָנָי מְלַכֵּיהֶם, 29 וְהֵיךְ לוֹ גְּנָאִי, לְפִי שְׂאֵל יְדָמָה לָהֶן - הֲרִי זֶה מִתָּר לְלַבֵּשׁ 30 כְּמַלְבוּשֵׁיהֶן וְלִגְלַח כְּנָגֵד פְּנָיו, כְּדָרְךְ שֶׁהֵן עוֹשִׂין. 31 ד. אֵין מְנַחֵשִׁין כְּעֲכוּ"ם, שְׁנֵאמַר: "לֹא תִנְחָשׁוּ". כִּיצַד הוּא 32 הַנְּחָשׁ? כְּגוֹן אֱלוֹ שְׂאוֹמְרִים: הוֹאִיל וְנִפְלָה פְּתִי מִפִּי אוֹ נִפְל 33 מִקְלֵי מִדֵּי, אֵינִי הוֹלֵךְ לְמִקוֹם פְּלוּנִי הַיּוֹם, שְׂאֵם אֶלְךָ, אֵין 34 חֲפָצִי נַעֲשִׂים! הוֹאִיל וְעֵבֶר שׁוֹעֵל מִימִינִי, אֵינִי יוֹצֵא מִפְּתַח 35 בֵּיתִי הַיּוֹם, שְׂאֵם אֲצֵא, יִפְגְּעֵנִי אֲדָם רַמְאִי! וְכֵן אֱלוֹ

(46) של השכרת בתים בארץ-ישראל. ופרנסת עניי עכו"ם וכו'. (47) דווקא לסחורה שיש לחשוש שמא יתעכב בארץ לרגלי מסחרו וישתמש בה, אבל העברה כשהיא לעצמה - אין בה איסור (מעשה רוקח). (48) והראב"ד מעיר על זה ואומר: זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם! והכתוב: "לא ישבו בארצכם" שהוא מביא - בשבעת העמים מדבר; ואפילו לדבריו, "ישיבה" כתיב בהם ולא "העברה"! אבל דברי רבינו מקורם טהור במכילתא דרבי שמעון בן-יוחאי הנמצאת במדרש הגדול (פרשת משפטים) על פסוק: "לא ישבו בארצך" - זו אוהרה שלא יושיבו גוי עובר עבודה-זרה ביניהם; ואפילו לעבור בארץ-ישראל. יכול על חנינם? תלמוד לומר: "פן יחטיאו אותך ליי". (49) (ערכין כט.). ובימי בית שני לא היה כבר היובל נוהג, שכתוב ביובל: וקראתם דרוור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, ו) - בזמן שכל יושביה עליה, ובימי בית שני לא היה כבר עשרת השבטים (ערכין לב.). (50) זה המקבל עליו כל תרי"ג מצוות. וכן אמרו (בכורות ל:): נכרי שבא לקבל דברי תורה חוץ מדבר אחד - אין מקבלין אותו. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים. השווה דברי רבינו (משנה תורה, הלכות איסורי ביאה פרק יד, הלכה ח.). (1) על מה נאמר: "ובחוקותיהם לא תלכו"; איזהו מנחש, ואיזהו קוסם; דיני עונן ומכשף.

בית-דין הוא, ואין לוקין עליו, שנגמר: "מכשפה לא
 47 תחיה".
 48 טז. ודברים האלו בלן דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו
 49 בהן עובדי כוכבים הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו
 50 אחריהן. ואין ראוי לישראל, שהם חכמים מחכמים,
 51 להמשיך בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת
 52 בהן, שנגמר: "כי לא נחש בניעקב ולא קסם בישראל",
 53 ונגמר: "פי הגוים האלה אשר אתה יורש אותם אל מעננים
 54 ואל קסמים ישמעו, ואתה לא כן" וגו'. כל המאמין בדברים
 55 האלו וכיוצא בהן, ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה,
 56 אכל התורה אסרתן - אינן אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת,
 57 ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אכל בעלי
 58 החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות, שכל אלו
 59 הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה, אלא תהו והבל,
 60 שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן.
 61 ומפני זה אמרה תורה כשהזהירה על כל אלו ההבלים:
 62 "תמים תהיה עם ה' אלהיך".

פרק שנים עשר

א. אין מגלחין פאתי הראש כמו שהיו עושין עובדי
 64 כוכבים, שנגמר: "לא תקיפו פאת ראשכם". וחיב על כל
 65 פאה ופאה. לפיכך המגלח שני צדעי, אפלו בבת אחת
 66 והתראה אחת - לוקה שתיים. אחד המגלח הפאות בלבד
 67 ומניח שער כל הראש, ואחד המגלח כל הראש באחד,
 68 לוקה, הואיל וגלח הפאות. במה דברים אמורים? באיש
 69 המגלח, אכל איש המגלח אינו לוקה, אלא-אם-כן סיע
 70 למגלח. והמגלח את הקטן לוקה.
 71 ב. האשה שגלחה פאת ראש האיש או שנתגלחה - פטורה,
 72 שנגמר: "לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנד"
 73 - כל שישנו ב'בל תשחית' ישנו ב'בל תקיף'; ואשה,
 74 שאינה ב'בל תשחית', לפי שאין לה זקן, אינה ב'בל תקיף'.
 75 לפיכך העבדים, הואיל ויש להם זקן, אסורים בהקפה.
 76 ג. כל מצות לא-תעשה שבתורה, אחד אנשים ואחד נשים
 77 חייבים, חוץ מ'בל תשחית' ו'בל תקיף' ו'בל ישמא בהן
 78 למתים'. וכל מצות עשה שהיא מזמן לזמן ואינה תדירה,
 79 נשים פטורות, חוץ מקדוש היום, ואכילת מצה בלילי
 80 הפסח, ואכילת הפסח ושחיתו, והקהל, ושמחה, שהנשים
 81 חייבות.
 82 ד. טמטום ואנדורוגינוס, הרי הן ספק - נותנין עליהן חמרי
 83 האיש וחמרי האשה בכל מקום, וחיבים בכל. ואם עכרו -
 84 אינם לוקין.
 85 ה. אף-על-פי שהאשה מתרת לגלח פאת ראשה, הרי היא
 86 אסורה לגלח פאת ראש האיש; ואפלו קטן, אסור לה לגלח
 87 לו פאה.
 88 ו. ופאה זו שמניחים בצדעים, לא נתנו בו חכמים שיעור.
 89

1 שנגמר: "לא תעוננו". וכן האוחז את העינים, ומדמה בפני
 2 הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה - הרי זה
 3 בכלל מעונן, ולוקה.
 4 י. איזהו חובר? זה שמדבר בדברים שאינן לשון עם ואין
 5 להם ענין, ומעלה על דעתו בסבלותו, שאותן הדברים
 6 מועילין; עד שהן אומרים, שהאומר כן וכך על הנחש או
 7 על העקרב, אינו מוזיק, והאומר כן וכך על האיש, אינו
 8 נזוק. ומתן - אוחז בידו בעת שמדבר מפתח או סלע
 9 וכיוצא בדברים האלו, הכל אסור. והחובר עצמו שאחז
 10 בידו כלום או שעשה מעשה עם דבורו, אפלו הראה
 11 באצבעו - הרי זה לוקה, שנגמר: "לא ימצא כן וגו', וחבר
 12 חבר". אכל אם אמר דברים בלבד, ולא הניד לא אצבע ולא
 13 ראש, ולא היה בידו כלום; וכן אדם שאמר עליו החבר
 14 אותן הקולות, והוא יושב לפניו ומדמה שיש לו בזה הנאה
 15 - מפין אותו מפת מרדות, מפני שגשתתך בסבלות החבר.
 16 וכל אותן הקולות והשמות המשונים, המכערים, לא ירעו,
 17 וגם היטב אין אותם.
 18 יא. מי ששכח עקרב או נחש, מתר ללחש על מקום
 19 הנשיכה, ואפלו בשבת, כדי לישב דעתו ולחזק לבו;
 20 אף-על-פי שאין הדבר מועיל כלום, הואיל ומסכן הוא,
 21 התירו לו, כדי שלא תטרף דעתו עליו.
 22 יב. הלוחש על המפה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא
 23 על התינוק שלא יבעת, והמניח ספר-תורה או תפלין על
 24 הקטן בשביל שיישן - לא די להם שהם בכלל מנחשים
 25 וחוברים, אלא שהן בכלל הכופרים בתורה, שהן עושין
 26 דברי תורה רפואת גוף, ואינן אלא רפואת נפשות, שנגמר:
 27 "ויהיו חיים לנפשך". אכל הבריא שקרא פסוקין ומזמור
 28 מתהלים, כדי שתגן עליו זכות קריאתן וינצל מצרות
 29 ומינזקים - הרי זה מתר.
 30 יג. איזהו דורש אל המתים? זה המרעיב את עצמו, והולך
 31 ולן בבית הקברות, כדי שיבוא מת בתלום ויודיעו מה
 32 ששאל עליו. ויש אחרים, שהם לובשים מלבושים ידועים,
 33 ואומרים דברים, ומקטירין קטרת ידועה, וישנים לבדן, כדי
 34 שיבוא מת פלוני ויספר עמו בתלום. כללו של דבר: כל
 35 העושה כדי שיבא המת ויודיעו, לוקה, שנגמר: "לא ימצא
 36 כן מעביר וגו', ודרש אל המתים".
 37 יד. אסור לשאל בעל אוב או בעל ידעוני, שנגמר: "לא
 38 ימצא כן מעביר וגו', ושאל אוב וידעוני". נמצאת למד,
 39 שבעל אוב וידעוני עצמן בסקילה, והנשאל בהן - באזרה,
 40 ומפין אותו מפת מרדות. ואם פון מעשיו ועשה כפי מאמרו
 41 - לוקה.
 42 טו. המכשף - חיב סקילה. והוא, שעשה מעשה כשפים.
 43 אכל האוחז את העינים, והוא, שיראה שעשה והוא לא
 44 עשה - לוקה מפת מרדות; מפני שלאו זה שנגמר במכשף
 45 בכלל "לא ימצא כן" הוא, ולא שנתן לאזרת מיתת

1 **יב.** השורט שריטה אחת על המת, לוקה, שנאמר: "וְשָׂרֵט
2 לְפָנָי לֹא תִתְּנוּ בְּשָׂרְכֶם" - אַחַד כֹּהֵן וְאַחַד יִשְׂרָאֵל. שָׂרֵט
3 שְׂרִיטָה אַחַת עַל חֲמֵשׁ מַתִּים אוֹ חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מַת אַחַד
4 - לוקה חמש; והוא, שהתרו בו על כל אחת ואחת.
5 **יג.** גדידה ושריטה, אחת היא. וכשם שהיו העכו"ם
6 שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער, כך היו חובלין
7 בעצמן לעבודת כוכבים, שנאמר: "וַיִּתְגַּדְּדוּ כְּמִשְׁפָּטִים" -
8 גם זה אסרה תורה, שנאמר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ". אֵלָּא שְׂעַל מַת,
9 בֵּין שָׂרֵט בְּיָדוֹ בֵּין שָׂרֵט בְּכַלִּי, לוקה; לעבודת כוכבים:
10 בכלי - חיב מלקות, בידו - פטור.
11 **יד.** ובכלל אזהרה זה, שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת,
12 זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם
13 למחלוקות גדולות, שנאמר: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ" - לֹא תַעֲשׂוּ
14 אַגְדוֹת אַגְדוֹת.
15 **טו.** הקורח קרחה על המת, לוקה, שנאמר: "וְלֹא תִשְׂמִי
16 קְרָחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת". אַחַד יִשְׂרָאֵל וְאַחַד כֹּהֵן שְׂשָׂרֵט עַל
17 המַת, אינו לוקה אלא אחת. הקורח ארבע או חמש קרחות
18 על מת אחד, לוקה כמנען הקרחות; והוא, שהתרו בו על
19 כל קרחה וקרחה. אַחַד קְרָחָה בְּיָדוֹ אוֹ בְּסֵם, אוֹ הַטְּבִיל
20 אֶצְבְּעוֹתָיו בְּסֵם וְהֵנִיחָם בְּחִמְשָׁה מְקוֹמוֹת בְּרֹאשׁוֹ בְּבַת אַחַת
21 - הואיל וקרח חמש קרחות, אף-על-פי שהיא התרעה
22 אחת, לוקה חמש, שהרי כלן באין באחת. וחיב על כל
23 הראש כבין העינים, שנאמר: "לֹא יִקְרָחוּ קְרָחָה בְּרֹאשָׁם".
24 וְכִמָּה שְׁעוֹר הַקְּרָחָה? כְּדֵי שִׁירָאָה מְרֹאשׁוֹ כְּגָרִים פְּנוּי בְּלִי
25 שָׂעֵר.

יום שישי י"א ניסן ה'תשע"א

הלכות תשובה

מצות עשה אחת, והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה'
ויתודה.
ובאור מצוה זו ועקרין הנגדרים עמה בגללה - בפ' קריאת
אלו:

פרק ראשון

א. כל מצות שבתורה - בין עשה, בין לא-תעשה - אם
עבר אדם על אחת מהן, בין בודון, בין בשגגה - כשיעשה
תשובה² וישוב מחטאו³, חיב להתודות⁴ לפני האל ברוך

1 ושמענו מזקנינו, שאינו מניח פחות מארבעים שערות.
2 ומתן ללקט הפאות במספרים; לא נאסר אלא השחתה
3 בתער.
4 ז. דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם. לפיכך
5 אסרה תורה להשחית הזקן. וחמש פאות יש בו: לחי
6 העליון, ולחי התחתון מזין, וכן משמאל, ושבילת הזקן.
7 ולוקה על כל פאה ופאה. ואם נטלן כלן באחת - לוקה
8 חמש. ואינו חיב עד שיגלחנה בתער, שנאמר: "ולא תשחית
9 את פאת זקנדך" - גלוח שיש בו השחתה. לפיכך אם גלח
10 זקנו במספרים, פטור. ואין המתגלח לוקה עד שסייע.
11 ואשה מתרת להשחית זקנה, אם יש לה שער בזקן. ואם
12 השחיתה זקן האיש - פטורה.
13 ח. השפה, מתר לגלחו בתער; והוא השער שעל גב השפה
14 העליונה, וכן השער המדלדל מן השפה התחתונה. ואף-
15 על-פי שהוא מתר, לא נהגו ישראל להשחיתו, אלא יגלח
16 קצתו, עד שלא יעכב אכילה ושתיה.
17 ט. העברת השער משאר הגוף, כגון בית השחי ובית
18 הערוה, אינו אסור מן התורה, אלא מדברי סופרים.
19 והמעבירו, מפני אותו מכת מרדות. במה דברים אמורים?
20 במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן
21 עצמו תקון נשים; אבל במקום שמעבירין השער הנשים
22 ואנשים, אם העביר, אין מפין אותו. ומתן להעביר שער
23 שאר איברים במספרים בכל מקום.
24 י. לא תעדה אשה עדי האיש, כגון שתשים בראשה מצנפת
25 או כובע, או תלבש שריון וכיוצא בו, או שתגלח ראשה
26 כאיש. ולא יעדה איש עדי אשה, כגון שילבש בגדי
27 צבעונין וחלי זהב במקום שאין לובשין אותן הפלים ואין
28 משימים אותו החלי אלא נשים - הכל כמנהג המדינה. איש
29 שעדה עדי אשה, ואשה שעדתה עדי איש - לוקין. המלקט
30 שערות לבנות מתוך השחורות, מראשו או מזקנו - משילקט
31 שיערה אחת, לוקה, מפני שעדה עדי אשה. וכן אם צבע
32 שיערו שחור - משייצבע שער לבנה אחת, לוקה. טמטום
33 ואנדורגינוס אינו עוטרף באשה, ולא מגלח ראשו כאיש;
34 ואם עשה כן, אינו לוקה.
35 יא. כתבת קעקע האמורה בתורה הוא, שישרט על בשרו,
36 ומלא מקום השריטה כחול או דיו או שאר צבעונים
37 הרושמים. וזה היה מנהג העכו"ם שרושמים עצמן לעבודת
38 כוכבים, פלומר, שהוא עבד מכור לה ומרשם לעבודתה.
39 ומעת שירשם באחד מדברים הרושמים אחר שישרט
40 באיזה מקום מן הגוף, בין איש בין אשה - לוקה. כתב
41 ולא רשם בצבע, או שרשם בצבע ולא כתב בשריטה -
42 פטור, עד שיקח ויקעקע, שנאמר: "ויכתבת קעקע". במה
43 דברים אמורים? בכותב, אבל זה שכתבו בבשרו וקעקעו
44 בו, אינו חיב, אלא-אם-כן סיע, כדי שיעשה מעשה; אבל
45 אם לא עשה כלום, אינו לוקה.

- 1 הוא, שְׁנָאֲמַר: "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגו'". וְהִתְוַדּוּ אֶת
 2 חֲטָאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" - זֶה וְדוּי דְבָרִים⁵. וְדוּי זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה.
 3 כִּיצַד מִתְוַדֵּין? אֹמֵר: אֲנֵא הַשֵּׁם, חֲטָאתִי⁶, עֲוִיתִי⁷, פָּשַׁעְתִּי⁸
 4 לְפָנֶיךָ וְעִשְׂתִּי כָךְ וְכָךְ, וְהָרִי נִחַמְתִּי וּבִשְׁתִּי⁹ בְּמַעֲשֵׂי,
 5 וּלְעוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר¹⁰ לְדַבֵּר זֶה; וְזֶהוּ עֲקָרוֹ שֶׁל וְדוּי. וְכֵן
 6 הַמְרָבָה לְהִתְוַדּוֹת וּמֵאֲרִיף בְּעֵנֵן זֶה - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. וְכֵן
 7 בְּעֵלֵי חֲטָאוֹת וּבְאֲשֵׁמוֹת¹¹, בְּעַת שֶׁמְבִיאִין קְרִבְנוּתֵיהֶן עַל
 8 שְׂגָגָתָן אוֹ עַל יְדוּנָן¹² - אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּקִרְבָּנָם עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ
 9 תְּשׁוּבָה¹³ וְיִתְוַדּוּ וְדוּי דְבָרִים, שְׁנָאֲמַר: "וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חֲטָא
 10 עָלָיָה". וְכֵן כָּל מַחֲבִי מִיתוֹת בֵּית-דִין וּמַחֲבִי מִלְקוֹת - אֵין
 11 מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוָתָן, עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה
 12 וְיִתְוַדּוּ¹⁴. וְכֵן הַחוּבֵל בְּחֻבְרוֹ וְהַמְזִיק מְמוֹנוֹ - אֶף-עַל-פִּי
 13 שֶׁשָּׁלַם לוֹ מֵה שֶׁהוּא חֵיב לוֹ, אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר עַד שֶׁיִּתְוַדָּה
 14 וְיָשׁוּב מִלְעֲשׂוֹת כְּזֶה לְעוֹלָם, שְׁנָאֲמַר: "מִכָּל-חֲטָאת
 15 הָאֲדָם"¹⁵.
 16 ב. שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁶ - לְפִי שֶׁהוּא כְּפָרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל,
 17 כִּהֵן גְּדוֹל מִתְוַדָּה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל¹⁷, שְׁנָאֲמַר:
 18 "וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת-כָּל-עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח
 19 מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֵרוֹת שֶׁבִּתְרוּהָ, הַקְּלוֹת וְהַחֲמורוֹת - בֵּין
 20 שְׁעֵבֶר בְּדוּזָן, בֵּין שְׁעֵבֶר בְּשִׁגְגָה; בֵּין שֶׁהוֹדַע¹⁸ לוֹ, בֵּין שֶׁלֵּא
- הוֹדַע לוֹ - הַכֵּל מִתְכַּפֵּר¹⁹ בְּשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח; וְהוּא, שְׁעֵשֶׂה²⁰
 תְּשׁוּבָה. אָבֵל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אֵין הַשְׁעִיר מְכַפֵּר לוֹ
 אֲלֵא עַל הַקְּלוֹת. וּמֵה הֵן הַקְּלוֹת וּמֵה הֵן הַחֲמורוֹת?
 הַחֲמורוֹת הֵן, שֶׁחֲבִיבֵין עָלֵיהֶם מִיתַת בֵּית-דִין אוֹ כְּרַת²¹.
 וּשְׁבֻעַת שְׁוֹא²² וְשִׁקְרָא²³, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בְּהֵן כְּרַת, הָרִי הֵן
 מִן הַחֲמורוֹת²⁴. וְשִׁאָר מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה וּמִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין
 בְּהֵן כְּרַת - הֵם הַקְּלוֹת.
 ג. בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁאֵין בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם וְאֵין לָנוּ מִזְבֵּחַ
 כְּפָרָה²⁵ - אֵין שֵׁם²⁶ אֲלֵא תְּשׁוּבָה²⁷. הַתְּשׁוּבָה מְכַפֵּרַת עַל
 כָּל הַעֲבֵרוֹת²⁸. אֲפֹלוֹ רָשַׁע כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחְרוֹנָה
 - אֵין מְזַכְרִין לוֹ שׁוֹם דְּבָר מִרְשָׁעוֹ²⁹, שְׁנָאֲמַר: "רָשַׁעַת
 הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל-כֶּה בְּיוֹם שׁוּבוֹ מִרְשָׁעוֹ". וְעֲצֻמוֹ³⁰ שֶׁל
 יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר לְשָׁבִים³¹, שְׁנָאֲמַר: "כִּי בְּיוֹם הַזֶּה יִכָּפֵר
 עָלֵיכֶם".
 ד. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֵּרַת³² עַל הַכֵּל וְעֲצֻמוֹ שֶׁל
 יוֹם-הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר - יֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁהֵן מִתְכַּפְרִים³³
 לְשַׁעֲתָן³⁴, וְיֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְרִים אֲלֵא לְאַחַר זְמַן.
 כִּיצַד? עֵבֶר אֲדָם עַל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בְּהֵן כְּרַת³⁵ וְעָשָׂה
 תְּשׁוּבָה - אֵינוֹ זֶה מִשֵּׁם עַד שְׁמוֹחֲלִין³⁶ לוֹ. וּבְכֵאלוֹ נֶאֱמַר:
 "שׁוּבוּ בְּנֵים שׁוֹכְבִים, אֲרָפָה³⁷ מְשׁוֹבְחֵיכֶם וְגו'". עֵבֶר עַל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

על זה. (5) שהמתווה צריך לפרוט ולפרש את חטאו בשפתיו. (6) בשגגה, ככתוב: נפש כי תחטא בשגגה (ויקרא ד, ב). (7) בודון, שנאמר: היכרת תיכרת הנפש ההיא עוונה בה (במדבר טו, לא). (8) להכעיס, במרד ובמעל, כמו שנאמר: מלך מואב פשע בי (מלכים-ב ג, ז). (9) וסדר הודיו הוא מן הקל אל הכבד (יומא לו, א). (10) להכעיס, שכן מציינו לשון הכתוב: בדניאל שאמר בוידויו: חטאנו ועוינו, הרשענו ומרדנו (דניאל ט, ה). (11) מעין הכתוב: בושתי ונכלמתי להרים, אלוקי, פני אליך (עזרא ט, ו). (12) "וכשם שעשיתי - איני עושה" (ירושלמי, יומא פרק ח, הלכה ז). (13) שנתחייבו להביא קרבן חטאת או אשם. (14) כגון: אשם גזלות, חטאת שבועת העדות שבאה על הודון כשוגג; בעוד שרוב הקרבנות אינם באים אלא על השוגג. ראה "מניין המצוות" (הלכות שגגות עמוד 10). (15) (שבועות יג). (16) (סנהדרין מג). (17) אמרו שם: כל המומתים מתוודים, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא; שכן מציינו בעכשיו שאמר לו יהושע: בני, שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה (וידוי). ויען עכשיו: אמנה אנוכי חטאתי וגו' (יהושע ז, ט-כ). כמו כן מי שחלה ונוטה למות, אומרים לו: התוודה! (שבת לב). (18) ממה שבינו לבין חבריו: על הגניבות ועל הגזילות ועל לשון הרע (ספרי זוטא, הובא בילקוט שמעוני, נשא). וב"ספר המצוות" מראה רבינו את המקור לכל ההלכה במכילתא שהייתה לפניו. (19) לעזאזל ביום-הכיפורים, כמפורש בתורה (ויקרא טז, א). (20) שהיה אומר בוידויו עליו: חטאו, עוון, פשעו לפניך עמך בית ישראל (יומא טו). (21) בין שנודע לו לפני יום הכיפורים שבא לידי ספק עבירה ובין שלא נודע לו. ומהו? כגון שהיו מונחות לפניו שתי חתיכות: אחת של שומן ואחת של חלב, ואכל אחת מהן ואינו יודע אם של שומן או של חלב אכל, שדינו להביא "אשם תלוי", מפני שכפרתו תלויה ועומדת עד שידע אל נכון אם שומן אכל, או חלב - ואז הוא מביא קרבן חטאת ונסלח לו. (22) אשם תלוי זה אם לא הביאו לפני יום-הכיפורים, אינו צריך להביאו אחר יום-הכיפורים, מפני שכבר נתכפר על ידי השעיר המשתלח. אבל אשם וודאי וחטאות אין השעיר המשתלח מכפר - אלא צריך להביאו קרבנו אחר יום-הכיפורים ויתכפר לו, כמבואר (כריתות כה). משנה תורה, הלכות שגגות פרק ג, הלכה ט. (23) כחכמים ולא כרבי (שבועות יב). (24) כמבואר לקמן (פרק ח, הלכה א). (25) כגון, שנשבע לשנות את הידוע: שנשבע על עמוד של אבן שהוא זהב, או להיפך. וכן כשנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן (שבועות כט). (26) מי שממון חבירו היה בידו וכפר בו והשביעוהו הדיינים והוא נשבע - הרי זו שבועת שקר. וכן כשנשבע שאכל - ולא אכל, או להיפך - על אלה וכיוצא בהן אמרה תורה: ולא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא יט, יב). (27) (שבועות לט). מפני שנאמר בהן: כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (שמות כ, ז). (28) שהקרבנות יכפרו עלינו; וכן השעיר המשתלח המכפר על עבירות קלות אפילו בלא תשובה, ובתשובה גם על עבירות חמורות בלי יסורים ומיתה. (29) על דרך לשון ערב. ראה לעיל (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א). (30) כלומר: אין עצה ואין תחבולה אחרת להיטהר מטומאת החטא - אלא תשובה. (31) בדרך כלל, וראה לקמן (הלכה ד). (32) (קידושין מ:). (33) עצם היום הקדוש, יום הכיפורים. מכפר על עבירות לא-תעשה שתשובה לבדה אינה מועילה (יומא פ). (34) כמבואר לקמן בסמוך (הלכה ד). (35) אבל לא לשאינם שבים. (36) עד כאן דיבר רבינו על התשובה המכפרת ואופני כפרתה בדרך כלל, מכאן ואילך הוא מבאר את דרכיה בפרוטרוט. (37) כפרה גמורה וסופית שאינה תלויה ואינה זקוקה לגורמים נוספים. (38) תיכף בשעת עשיית התשובה. (39) כשעוברים עליה במזיד, כגון: אכילת מצה בלילי פסחים וכיוצא בזה. (40) מיד, מחילה גמורה. (41) ומיד כשתשובו - ארפא לכם.

1 לטובל וְשָׂרַץ בְּיָדוֹ, שְׂאִין הַטְּבִילָה מוֹעֵלֶת לוֹ עַד שֵׁשְׁלִיף
 2 הַשָּׂרֵץ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וּמוֹדָה וְעוֹזֵב יִרְחֹם". וְצָרִיף לְפָרֵט
 3 אֶת הַחֲטָא, שְׁנֵאָמַר: "אֲנֵא חֲטָא הָעֵם הֵנָּה חֲטָאָה גְדוֹלָה
 4 וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב."
 5 ד. מִדְרָכֵי הַתְּשׁוּבָה, לְהִיּוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תְּמִיד לְפָנֵי הַשָּׁם
 6 בְּכִי וּבַתְּנוּנִים, וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כחו, וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה
 7 מִן הַדְּבָר שֶׁחֲטָא בו, וּמִשְׁנֵה שְׂמוֹ, כְּלוּמַר: אֲנִי אַחֵר, וְאִינִי
 8 אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמִשְׁנֵה מַעֲשָׂיו כֵּלָן
 9 לְטוֹבָה וּלְדָרְךָ יִשְׂרָאֵל, וְגוֹלָה מִמְקוֹמוֹ; שְׁגָלוֹת מִכְּפַרְתָּ עוֹן,
 10 מִפְּנֵי שְׁגוּרָמְתָ לּוֹ לְהַכְנִיעַ וְלְהִיּוֹת עָנּוּ וּשְׁפַל־רוּחַ.
 11 ה. וְשִׁבַּח גְּדוֹל לְשָׁב, שִׁיתְּוֶדָה בְּרַבִּים יוֹדִיעַ פְּשָׁעֵיו לָהֶם,
 12 וּמְגַלֶּה עֲבֻרוֹת שְׁבִינוּ לְבִין חֲבָרוֹ לְאַחֲרִים וְאוֹמֵר לָהֶם:
 13 אֲמַנֵּם חֲטָאֵי לְפָלוּנִי וְעֲשִׂיתִי לוֹ כְּךָ וְכָךְ, וְהִרִינִי הַיּוֹם שָׁב
 14 וּמִתְנַחֵם. וְכֵל הַמִּתְנַחֵם וְאִינוֹ מוֹדִיעַ, אֲלֵא מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו -
 15 אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּדָה, שְׁנֵאָמַר: "מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יִצְלִיחַ".
 16 בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּעֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֲבָרוֹ; אֲבָל
 17 בְּעֲבֻרוֹת שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם, אִינוֹ צָרִיף לְפָרֵסֵם עֲצוּמוֹ,
 18 וְעוֹתֵת־פָּנִים הִיא לוֹ אִם גֵּלָם. אֲלֵא שָׁב לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא
 19 וּפּוֹרֵט חֲטָאָיו לְפָנָיו, וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סֶתֵם.
 20 וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֵא נִתְּגַלָּה עֲוֹנוֹ, שְׁנֵאָמַר: "אֲשָׁרֵי נִשְׁוִי
 21 פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה".
 22 ו. אֶף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְּעָקָה יָפָה לְעוֹלָם - בְּעֲשָׂרָה
 23 הַיָּמִים שְׁבִין רֵאשֵׁי־הַשָּׁנָה וְיוֹם־הַכְּפוּרִים הִיא יָפָה בְּיִתְרוֹ
 24 וּמִתְקַבֵּלֶת הִיא מִיָּד, שְׁנֵאָמַר: "דִּרְשׁוּ ה' בְּהַמְּצִיאֹ". בְּמָה
 25 דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּיָחִיד; אֲבָל צְבוּר - כֵּל זְמַן שְׁעוֹשִׂים
 26 תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שְׁלֵם, הֵם נִעֲנִין, שְׁנֵאָמַר: "בְּה'
 27 אֲלַקִּינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֱלֹהֵינוּ".
 28 ז. יוֹם־הַכְּפוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לְכָל, לְיָחִיד וְלְרַבִּים,
 29 וְהוּא קֶץ מַחִילָה וְסִלִּיחָה לְיִשְׂרָאֵל. לְפִיכֵן חֲבִיבִים הֵכֵל
 30 לְעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְלְהַתְּוַדּוֹת בְּיוֹם־הַכְּפוּרִים. וּמִצְוַת וְדוּי
 31 יוֹם־הַכְּפוּרִים, שִׁיתְּחִיל מִעֲרַב הַיּוֹם קֵדָם שִׂיאֲכֵל, שְׂמֵא יִתְּנַק
 32 בְּסַעֲוָדָה קֵדָם שִׁיתְּוַדֶּה. וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁהַתְּוַדָּה קֵדָם שִׂיאֲכֵל,
 33 חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּלִילֵי־יוֹם־הַכְּפוּרִים עֲרִיבִית, וְחוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה
 34 בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבְבַעֲיָלָה. וְהִיכֵן מִתְוַדֶּה? יָחִיד -
 35 אַחֵר תְּפַלְתּוֹ, וּשְׁלִיחַ־צְבוּר - בְּאֲמָצַע תְּפַלְתּוֹ, בְּכִרְכָּה
 36 רְבִיעִית.
 37 ח. הַיּוֹדֵי שֶׁנִּתְּגַהֵגוּ בּוֹ כֵּל יִשְׂרָאֵל: "אֲבָל אֲנַחְנוּ חֲטָאנוּ
 38 (כְּלָנוּ)", וְהוּא עֶקֶר הַיּוֹדֵי. עֲבֻרוֹת שֶׁהַתְּוַדָּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם־

1 מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שְׂאִין בְּהַ כְּרַת³⁸ וְלֹא מִיתָת בֵּית־דִּין וְעֲשֶׂה
 2 תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה תּוֹלָה³⁹ וְיוֹם־הַכְּפוּרִים מְכַפֵּר. וּבְאֵלוֹ
 3 נֵאָמַר: "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה⁴⁰ יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם". עֶבֶר עַל כְּרַתוֹת
 4 וּמִיתוֹת בֵּית־דִּין וְעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה - תְּשׁוּבָה וְיוֹם־הַכְּפוּרִים
 5 תּוֹלֵן, וְיִסְוִרִין הַבָּאִין עֲלֵינוּ⁴¹ גּוֹמְרִין לוֹ הַכְּפָרָה. וְלְעוֹלָם⁴²
 6 אֵין מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּדָה עַד שִׁיבֹאוּ עָלָיו יִסְוִרִין. וּבְאֵלוֹ
 7 נֵאָמַר: "וּפְקַדְתִּי בְּשִׁבְטֵם פְּשָׁעֵם וּבִגְנֻעֵיכֶם⁴³ עוֹנֵם". בְּמָה
 8 דְבָרִים אֲמוּרִים⁴⁴? בְּשֵׁלֵא חָלַל אֶת הַשָּׁם⁴⁵ בְּשָׁעָה שְׁעֵבֶר;
 9 אֲבָל הַמְּחַלֵּל אֶת הַשָּׁם, אֶף־עַל־פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה, וְהִגִּיעַ
 10 יוֹם־הַכְּפוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ, וּבְאוֹ עָלָיו יִסְוִרִין -
 11 אִינוֹ מִתְּכַפֵּר לוֹ כְּפָרָה גְּמוּדָה עַד שִׁימּוֹת. אֲלֵא תְּשׁוּבָה,
 12 יוֹם־הַכְּפוּרִים וְיִסְוִרִין, שֶׁלְּשִׁתָּן תּוֹלֵן, וּמִיתָה מִכְּפַרְתָּ,
 13 שְׁנֵאָמַר: "וּנְגַלָּה כְּאֲנִי ה' צְבָאוֹת, אִם יִכַּפֵּר הָעוֹן הַזֶּה⁴⁶
 14 לָכֶם עַד תִּמְתּוּן"⁴⁷.

פָּרָק שְׁנִי

15
 16 א. אֵי זוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּדָה? זֶה שְׂכָא לִידוֹ דְבָר שְׁעֵבֶר
 17 בו, וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לְעֲשׂוֹתוֹ, וּפְרַשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה;
 18 לֹא מִיָּרְאָה וְלֹא מִכְּשָׁלוֹן־כַּחַ. כִּיצַד? הֲרִי שְׂכָא עַל אִשָּׁה
 19 בְּעֲבָרָה, וְלֹאֲחֵר זְמַן נִתְּיַחַד עִמָּה, וְהוּא עוֹמֵד בְּאִתְּוֹתָהּ בְּהַ
 20 וּבְכַח גּוֹפוֹ וּבְמִדְיָנָה שְׁעֵבֶר בְּהַ, וּפְרַשׁ וְלֹא עֵבֶר - זֶהוּ בְּעַל
 21 תְּשׁוּבָה גְּמוּדָה. הוּא שֶׁשְׁלֵמָה אָמַר: "וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בִּימֵי
 22 בְּחוּרוֹתֶיךָ". וְאִם לֹא שָׁב אֲלֵא בִּימֵי זְקֻנּוֹתוֹ וּבְעַת שְׂאִי
 23 אֶפְשָׁר לוֹ לְעֲשׂוֹת מַה שֶׁהִיא עוֹשֶׂה - אֶף־עַל־פִּי שְׂאִינָה
 24 תְּשׁוּבָה מַעֲלָה, מוֹעֵלֶת הִיא לוֹ וּבְעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוֹ
 25 עֵבֶר כֵּל יָמָיו, וְעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמִתְּשׁוּבָתוֹ -
 26 כֵּל עוֹנוֹתָיו נִמְחָלִין, שְׁנֵאָמַר: "עַד אֲשֶׁר לֹא־תִחַשֵּׁף הַשָּׁמַשׁ
 27 וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים, וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחֵר הַגִּשְׁמִים" - שֶׁהוּא
 28 יוֹם הַמִּיתָה. מִפְּלֵל, שְׂאֵם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קֵדָם שִׁימּוֹת -
 29 נִסְלַח לוֹ.
 30 ב. וּמָה הִיא הַתְּשׁוּבָה? הוּא, שִׁיעוֹב חֲטָא חֲטָאוֹ וְיִסְוִרוֹ
 31 מִמִּחְשַׁבְתּוֹ, וְיִגְמַר בְּלִבּוֹ שְׁלֵא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד, שְׁנֵאָמַר: "עֵיבֹב
 32 רִשָּׁע דִּרְכּוֹ וְגוֹ"⁴⁸. וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שְׁעֵבֶר, שְׁנֵאָמַר: "כִּי אַחֲרֵי
 33 שׁוּבִי נִחַמְתִּי". וְיַעֲיֵד עָלָיו יוֹדֵעַ תְּעוֹלוֹמוֹת, שְׁלֵא יָשׁוּב לְזֶה
 34 הַחֲטָא לְעוֹלָם, שְׁנֵאָמַר: "וְלֹא נֵאמַר עוֹד אֲלֵהִינוּ לְמַעֲשֶׂה
 35 יָדִינוּ וְגוֹ"⁴⁹. וְצָרִיף לְהַתְּוַדּוֹת בְּשַׁפְּתָיו וְלוֹמַר עֲנִינּוֹת אֵלוֹ
 36 שְׁגַמַר בְּלִבּוֹ.
 37 ג. כֵּל הַמִּתְוַדֶּה בְּדְבָרִים וְלֹא גִמַר בְּלִבּוֹ לְעוֹב, הֲרִי זֶה דוּמָה

38 כגון: "לא תלבש שעטנזו". (39) עדיין לא נתכפר כפרה גמורה והיא תלויה ועומדת. (40) אבל לא קודם לכן. הא למדת: שיש עבירה שצריכה לעצמו של יום כיפור. (41) וממקרים עונותיו. (42) אפילו כשעברו עליו הרבה פעמים יום־הכיפורים. (43) למדת: שיש עבירה שצריכים יסורים. ומסתבר: שעונש קל על עוון קל, וחמור על עוון חמור. (44) שיסורים ממקרים עונותיו של אדם ומתכפר לו (יומא פו.). (45) שלא היה חוטא ומחטיא אחרים (רש"י, שם). ולדעת רבינו: כל העובר מדעתו בלא אונס על אחת מכל מצוות האמורות בתורה בשאט נפש להכעיס - הרי זה מחלל את השם (הלכות יסודי־התורה פרק ה, הלכה י). (46) של חילול השם: שה' קרא לכם על ידי נביאיו לשוב אליו בתשובה שלימה לפני בוא הפורענות, ואתם צחקתם לו ואכלתם ושתייתם - וזהו חילול השם (רד"ק, שם). (47) הא למדת: שיש עבירה, והיא: חילול השם שאין לה כפרה אלא במיתה (יומא פו.). (1) תשובה גמורה מהי; באיזה זמן התשובה מקובלת ביותר; אלו עבירות צריך החוטא לפרסם בעת תשובתו; סדר בקשת מחילה מחבירו.

טוב". ויש עון שהוא כנגד פמה זכיות, שנאמר: "והוטא
 אחד ואבד טובה הרבה". ואין שוקלין אלא בדעתו של אל
 דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות.
 ג. כל מי שנחם על המצות שעשה ותהה על הזכיות, ואמר
 בלבו: ומה הועלתי בעשיתי, הלאי לא עשיתי אותן - הרי
 זה אבד את כלן, ואין מזכירים לו שום זכות בעולם,
 שנאמר: "וצדקת הצדיק לא תצילנו ביום רשעו" - אין זה
 אלא בתוהה על הראשונות. וכשם ששוקלין זכיות אדם
 ועונותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה ושנה שוקלין עונות
 כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכיותיו ביום טוב של
 ראש השנה. מי שנמצא צדיק - נחתם לחיים, ומי שנמצא
 רשע - נחתם למיתה. והבינוני - תולין אותו עד יום
 הכפורים: אם עשה תשובה - נחתם לחיים, ואם לאו -
 נחתם למיתה.
 ד. אף-על-פי שתקיעת שופר בראש השנה גורת הכתוב -
 רמו יש בה, כלומר: ערוי ישנים משנתכם, ונרדמים הקיצו
 מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו
 בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהכלי הזמן ושוגים כל
 שנתם בהכל וריק אשר לא יועיל ולא יציל - הביטו
 לנפשותיכם והיטיבו דרכיכם ומעלליכם, ויעזב כל אחד
 מקם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. לפיכך צריך
 כל אדם שיראה עצמו כל השנה כלה כאלו חציו נכאי
 וחציו חיב; וכן כל העולם, חציו נכאי וחציו חיב; חטא
 חטא אחד - הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו
 לכף-חובה וגרם לו השחתה; עשה מצוה אחת - הרי
 הכריע את עצמו ואת כל העולם כלו לכף-זכות, וגרם לו
 ולהם תשועה והצלה, שנאמר: "וצדיק יסוד עולם" - זה
 שצדק, הכריע את כל העולם לזכות והצילו. ומפני ענין זה
 נהגו כל בית-ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים
 ולעסק במצות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל
 השנה. ונהגו כלם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל
 בבתי-כנסיות בדברי תחנונים ובכבושין עד שיאור היום.
 ה. בשעה ששוקלין עונות אדם עם זכיותיו, אין מחשבין
 עליו עון שחטא בו תחלה ולא שני, אלא משלישי ואילף.
 אם נמצאו עונותיו משלישי ואילף מרבין על זכיותיו -
 אותם שתי עונות מצטרפים, ודנין אותו על הכל; ואם
 נמצאו זכיותיו כנגד עונותיו אשר מעון שלישי ואילף -
 מעבירים כל עונותיו ראשון ראשון, לפי שהשלישי נחשב
 ראשון, שפכר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא ראשון,
 שפכר נמחל השלישי, וכן עד סופן. במה דברים אמורים?
 ביחיד, שנאמר: "הן-כל-אלה יפעל-אל פעמים שלוש
 עם-גבר". אבל הצבור, תולין להן עון ראשון, שני ושלישי,
 שנאמר: "על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא
 אשיבנו". וכשמחשבין להן - על דרך זה מחשבין להן

הכפורים זה - חזרו ומתודה עליהן ביום הכפורים אחר,
 אף-על-פי שהוא עומד בתשובתו, שנאמר: "כי פשעי אני
 אדע וחסאתי נגדי תמיד".
 ט. אין התשובה ולא יום הכפורים מכפרין אלא על עבירות
 שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור או בעל
 בעילה אסורה וכיוצא בהן. אבל עבירות שבין אדם לחברו,
 כגון החובל את חברו או המקלל חברו או גזלו וכיוצא
 בהן - אינו נמחל לו לעולם, עד שיתן לחברו מה שהוא
 חיב לו וירצהו. אף-על-פי שהחזיר לו ממון שהוא חיב לו
 - צריך לרצותו ולשאל ממנו שימחל לו. אפלו לא הקניט
 את חברו אלא בדברים - צריך לפיסו ולפגע בו עד שימחל
 לו. לא רצה חברו למחל לו - מביא לו שורה של שלשה
 בני-אדם מרעיו ופוגעין בו ומבקשין ממנו. לא נתרצה להן
 - מביא לו שנה ושלישית. לא רצה - מניחו והולך לו, וזה
 שלא מחל הוא החוטא. ואם היה רבו - הולך וקא אפלו
 אלף פעמים, עד שימחל לו.
 י. אסור לאדם להיות אכזרי ולא יתפיס, אלא יהא נוח
 לרצות וקשה לזעם. ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחל,
 מוחל בלב שלם ובנפש חפצה. ואפלו הצר לו וחסא לו
 הרבה, לא יקם ולא יטר. וזהו דרפם של זרע ישראל ולבם
 הנכון; אבל העובדי-כוכבים ערלי-לב אינן כן, אלא:
 "ועברתן שמה נצח". וכן הוא אומר על הגבוענים לפי
 שלא מחלו ולא נתפסו: "והגבוענים לא מבני ישראל
 המה".
 יא. החוטא לחברו, ומת חברו קדם שביקש מחילה -
 מביא עשרה בני-אדם ומעמידן על קברו, ויאמר בפניהם:
 חטאתי לה' אלהי ישראל ולפלוני זה שפך נכף עשיתי לו.
 ואם היה חיב לו ממון - יחזירו לירושם. לא היה יודע לו
 יורשין - יניחנו בבית-דין ויתודה.

פרק שלישי

א. כל אחד ואחד מבני-האדם יש-לו זכיות ועונות. מי
 שזכיותיו יתרות על עונותיו - צדיק, ומי שעונותיו יתרות
 על זכיותיו - רשע. מחצה למחצה - בינוני. וכן המדינה -
 אם היו זכיות כל יושביה מרבות על עונותיהן, הרי זו
 צדקת; ואם היו עונותיהם מרבין, הרי זו רשעה. וכן כל
 העולם כלו.
 ב. אדם שעונותיו מרבין על זכיותיו, מיד הוא מת ברשעו,
 שנאמר: "על רב עונך". וכן מדינה שעונותיה מרבין - מיד
 היא אוברת, שנאמר: "ועקת סדם ועמרה פי רבה וגו'". וכן
 כל העולם כלו - אם היו עונותיהם מרבין מזכיותיהן, מיד
 הן נשחתין, שנאמר: "ויראה ה' כי רבה רעת האדם". ושקול
 זה אינו לפי מנין הזכיות והעונות, אלא לפי גדלם: יש
 זכות שהיא כנגד פמה עונות, שנאמר: "וען נמצא בו דבר

- 1 מְרַבְעֵי וְאֵילָף. הַבִּינוּיִם - אִם הָיָה בְּכָלֵל מְחֻצָּה עֲוֹנוֹת
2 שְׁלֵהֶן, שְׁלֵא הַנִּיחַ תַּפְלִין מֵעוֹלָם, דָּנִין אוֹתוֹ כְּפִי חֲטָאוֹ,
3 וַיִּשְׁלֹו חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן כָּל הַרְשָׁעִים שְׁעוֹנוֹתֵיהֶן
4 מְרַבִּים - דָּנִין אוֹתָן כְּפִי חֲטָאֵיהֶם, וַיִּשְׁלֹו חֶלֶק לְעוֹלָם
5 הַבָּא; שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא אֶף-עַל-פִּי
6 שְׁחַטָּאוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "וְעַמְּךָ פִלְס צְדִיקִים לְעוֹלָם יִירָשׁוּ אֶרֶץ"
7 - אֶרֶץ זֹו מְשָׁל, כְּלוֹמַר: אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא.
8 וְכֵן חֲסִידֵי אַמּוֹת הָעוֹלָם, יֵשׁ לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.
9 ו. וְאֵלוֹ הֵן שְׁאֵין לָהֶם חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲלֵא נִכְרָתִים
10 וְאוֹבְדִים וְנִדְוָנִין עַל גְּדֹל רְשָׁעִם וְחַטָּאתָם לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי
11 עוֹלָמִים: הַמֵּינִים, וְהַאֲפִיקוֹרְסִין, וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה,
12 וְהַכּוֹפְרִים בַּתְּחִיַּת הַמֵּתִים וּבִכְבִּיאת הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים
13 וּמְחַטְּאֵי הַרְבִּים וְהַפּוֹרְשִׁין מִדְּרָכֵי צְבוּר וְהַעוֹשֵׂה עֲבֻרוֹת
14 בְּיַד רְמָה כְּפַרְהֶסְיָה כִּיהוֹיָקִים וְהַמּוֹסְרִים וּמַטִּילֵי אֵימָה עַל
15 הַצְּבוּר שְׁלֵא לְשֵׁם שְׁמַיִם וְשׁוֹפְכֵי דַמַּיִם וּבַעֲלֵי לְשׁוֹן הַרְע
16 וְהַמוֹשֵׁף עֲרָלְתוֹ.
17 ז. חֲמֻשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מֵינִים: הַאוֹמֵר שְׁאֵין שֵׁם אֱלֹהֵי וְאֵין
18 לְעוֹלָם מְנַהֵיג; וְהַאוֹמֵר שֵׁישׁ שֵׁם מְנַהֵיג, אֲכַל הֵן שְׁנַיִם אוֹ
19 יוֹתֵר; וְהַאוֹמֵר שֵׁישׁ שֵׁם רַבּוֹן אֶחָד, אֲכַל שְׁהוּא גּוֹף וּבַעַל
20 תְּמוּנָה. וְכֵן הַאוֹמֵר, שְׁאֵינוֹ לְכַדוֹ הַרְאִשׁוֹן וְצוּר לְכַל. וְכֵן
21 הָעוֹבֵד כּוֹכַב אוֹ מְזֹל וְזוֹלָתוֹ, כְּדֵי לְהִיּוֹת מְלִיץ בֵּינוֹ וּבֵין
22 רַבּוֹ-הָעוֹלָמִים; כֹּל אֶחָד מִחֲמֻשָּׁה אֵלוֹ הוּא מִיָּן.
23 ח. שְׁלֻשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִין אֲפִיקוֹרְסִין: הַאוֹמֵר שְׁאֵין שֵׁם נְבוֹאָה
24 כְּלָל, וְאֵין שֵׁם מִדַּע שְׁמַנְעֵי מִהַבּוֹרָא לְכַל בְּגֵי-הָאָדָם;
25 וְהַמְכַחֵשׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ; וְהַאוֹמֵר שְׁאֵין הַבּוֹרָא
26 יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה בְּנֵי-הָאָדָם; כֹּל אֶחָד מִשְׁלֻשָּׁה אֵלוֹ הֵן
27 אֲפִיקוֹרְסִים. שְׁלֻשָּׁה הֵן הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הַאוֹמֵר שְׁאֵין
28 הַתּוֹרָה מֵעַם ה'. אֲפִלוֹ פְּסוּק אֶחָד, אֲפִלוֹ תִּבְּה אַחַת - אִם
29 אָמַר: מֹשֶׁה אָמַרוּ מִפִּי עֲצֻמוֹ, הֲרִי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה. וְכֵן
30 הַכּוֹפֵר בְּפִרוּשָׁה וְהוּא תּוֹרָה שְׁבַע-לִפְנֵי, וְהַמְכַחֵשׁ מַגִּידֵיהָ,
31 כְּגוֹן צְדוּק וּבִיתוֹס. וְהַאוֹמֵר, שְׁהַבּוֹרָא הִחְלִיף מִצְוָה זֹו
32 בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וּכְבָר בְּטִלָּה תּוֹרָה זֹו, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא הִיָּתָה
33 מֵעַם ה'; כְּגוֹן הַהֲגָרִים כֹּל אֶחָד מִשְׁלֻשָּׁה אֵלוֹ כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.
34 ט. שְׁנַיִם הֵם הַמּוֹמְרִים מִיִּשְׂרָאֵל: הַמּוֹמֵר לְעַבְרָה אַחַת,
35 וְהַמּוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. מוֹמֵר לְעַבְרָה אַחַת - זֶה שֶׁחֲחִזֵּק
36 עֲצֻמוֹ לְעִשׂוֹת אוֹתָהּ עֲבָרָה בְּדוֹן וְהַרְגֵל וְנִתְפָּרֵס בָּהּ, אֲפִלוֹ
37 הִיָּתָה מִן הַקְּלוֹת, כְּגוֹן שֶׁחֲחִזֵּק תְּמִיד לְלַבֵּשׁ שְׁעִטָּנוֹ אוֹ
38 לְהִקִּיף פָּאָה, וְנִמְצָא כְּאֵלוֹ בְּטִלָּה מִצְוָה זֹו מִן הָעוֹלָם אֲצִלוֹ
39 - הֲרִי זֶה מוֹמֵר לְאוֹתוֹ דְּבָר; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס. מוֹמֵר
40 לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה - כְּגוֹן הַחוֹזְרִים לְדַתִּי הָעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים
41 בְּשַׁעֲה שְׁגוֹזְרִין גְּזֵרָה, וְיַדְבֵּק בָּהֶם וַיֹּאמֶר: מַה בָּצַע לִי
42 לְהַדְבֵּק בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם שׁוֹפְלִים וְנִרְדָּפִים; טוֹב לִי שְׁאֲדַבֵּק
43 בְּאֵלוֹ שֶׁיִּדְּם תִּקִּיפָה - הֲרִי זֶה מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.

שבת קודש י"ב ניסן ה'תשע"א

פֶּרֶק רְבִיעִי

- 82
83 א. אֲרַבְעָה וְעֶשְׂרִים דְּבָרִים מְעַבְּכִין² אֶת הַתְּשׁוּבָה. אֲרַבְעָה
84 מֵהֵן עוֹן גְּדוֹל, וְהַעוֹשֵׂה אֶחָד מֵהֵן, אֵין הַקְּרוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

24 ואמר: "הוי גוי חוטא"; "ידע שור קונהו"; "מדעתי פי
 25 קשה אתה". וכן צנהו האל להוכיח לתטאים, שנאמר:
 26 "קרא בגרון אל תחשף". וכן כל הנביאים הוכיחו לישראל
 27 עד שחזרו בתשובה. לפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל
 28 מישראל חכם גדול¹⁴ וזקן וירא-שמים מנעוריו ואהוב
 29 להם¹⁵, שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה. וזה ששונא
 30 את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו, לפיכך
 31 יעמד בחטאתיו, שיהם בעיניו טובים.
 32 ג. ומהם חמשה דברים, העושה אותן, אי אפשר לו שישוב
 33 בתשובה גמורה, לפי שהם עונות שפין אדם לחברו, ואינו
 34 יודע חברו שחטא לו כדי שיחזיר לו או לשאל ממנו למחל
 35 לו. ואלו הן: (א) המקלל את הרבים, ולא קלל אדם ידוע
 36 כדי שישאל ממנו בפרה. (ב) והחולק עם גנב, שלפי שאינו
 37 יודע גנבה זו של מי היא, אלא הגנב גונב לרבים ומביא
 38 לו והוא לוקח; ועוד, שהוא מחזיק¹⁶ יד הגנב ומחטיאו. (ג)
 39 והמוצא אבדה ואינו מכריז עליה עד שיחזירה לבעליה -
 40 לאחר זמן כשיעשה תשובה, אינו יודע למי יחזיר. (ד)
 41 והאוכל שור¹⁷ עניים ויתומים ואלמנות; אלו בני-אדם
 42 אמללין הם, ואינם ידועים ומפרסמים, וגולים מעיר לעיר
 43 ואין להם מפיר כדי שידע שור זה של מי הוא ויחזירו לו.
 44 (ה) והמקבל שחד להטות דין, אינו יודע עד היכן הגיע¹⁸
 45 הטיה זו וכמה היא כחה¹⁹ כדי שיחזיר²⁰, שהדבר יש-לו
 46 רגלים; ועוד, שהוא מחזיק יד זה ומחטיאו.

1 מספיק³ בידו לעשות תשובה לפי גדל חטאו. ואלו הן: (א)
 2 המחטיא את הרבים⁴; ובכלל עון זה, המעכב את הרבים
 3 מלעשות מצוה⁵. (ב) והמטה את חברו מדרך טובה בדרך
 4 לרעה, כגון מסית⁶ ומדיח⁷. (ג) הרואה בנו יוצא לתרבות
 5 רעה ואינו ממחה בידו; הואיל ובנו ברשותו - אלו מחה
 6 בו היה פורש, ונמצא כמחטיאו. ובכלל עון זה, כל שאפשר
 7 בידו למחות באחרים⁸ - בין יחיד, בין רבים, ולא מחה,
 8 אלא יניחם בכשלונם. (ד) והאומר: אחטא ואשוב! ובכלל
 9 זה האומר: אחטא, ויום-הכפורים מכפר!
 10 ב. ומהן חמשה דברים הנועלים¹⁰ דרכי התשובה בפני
 11 עושיהן. ואלו הן: (א) הפורש מן הצבור¹¹, לפי שבזמן
 12 שיעשו תשובה לא יהיה עמהן, ואינו זוכה עמהן בזכות
 13 שעושיין. (ב) והחולק על דברי חכמים, לפי שמתלקתו
 14 גורמת לו לפרש מהן, ואינו יודע דרכי התשובה. (ג)
 15 והמלעיג על המצות, שפיון שנתבזו בעיניו אינו רודף
 16 אחריהן ולא עושן; ואם לא יעשה - במה יזכה? (ד)
 17 והמבזה רבותיו, שדבר זה גורם לו לדחפו ולטרודו כגחזיו¹²;
 18 ובזמן שנטרד, לא ימצא מלמד ומורה לו דרך האמת¹³. (ה)
 19 והשונא את התוכחות, שהרי לא הניח לו דרך תשובה;
 20 שהתוכחה גורמת לתשובה, שבזמן שמודיעין לו לאדם
 21 חטאיו ומקלימין אותו, חוזר בתשובה, כמו שכתוב בתורה:
 22 "זכר ואל תשכח"; "ממרים הייתם"; "ולא נתן ה' לכם
 23 לב"; "עם נבל ולא חכם". וכן ישעיהו הוכיח את ישראל

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

בתוספת ולא בספרא וכו'. אמנם אם חיברם זולתו מהמחברים אפשר; אבל רובם מוזכרים במשנה ובתלמוד, והשאר שלא נתבאר
 יוצא ממה שנתבאר ("תשובות הרמב"ם" סימן סז, הוצאת פרימן, ירושלים תרצ"ד). מעכבין - מפריעים. עוצרים בעדה שלא
 תתעורר בלב ולא תבוא. (3) כלומר: מן השמים אין מסייעים לו, כמו שמסייעים לכל הבא לעשות תשובה, כמאמרם: "הבא לטהר
 מסייעים אותו" (יומא לח:); אבל אם שב מעצמו בתשובה שלימה - וודאי שתשובתו מתקבלת, ונקרא: "בעל תשובה", כמבואר
 לקמן סוף פרק זה. רבינו חילק את ה"עשרים וארבעה דברים" לחמש חלוקות, ואלו הן: (א) שאין מספיקים בידו לעשות תשובה,
 (ב) הנועלים דרכי תשובה מפני עושיהם. (ג) שאי-אפשר לעושה אותם לשוב בתשובה גמורה. (ד) שהעושה אותם אין חזקתו לשוב
 מהם, (ה) דברים שקשה לו לאדם העושה אותם לפרוש מהם (עבודת המלך). (4) "כדי שלא יהא בגן עדן ותלמידיו שנתחייב
 בנפשם בגיהנם" והכתוב צווח ואומר (משלי כח, יז): אדם עשוק בדם נפש - עד בור ינוס אל יתמכו בו (יומא פז:). (5) כמו
 שאמרו חכמינו על גחזי: לא הספיקו בידו לעשות תשובה מפני שדחה תלמידים משיבתו של אלישע ולא נתנם ללמוד תורה
 (סנהדרין קז:). (6) את היחיד לעבודה-זרה. (7) את הרבים, כמבואר (הלכות עבודת כוכבים פרק ה, הלכה ב) ובספר "ארחות
 צדיקים" בשער התשובה העתיק את דברי רבינו אלה, ושם כתוב: "והמטה את הרבים, או חבירו מדרך טובה לדרך רעה".
 (8) (שבת נד:). (9) (יומא פרק ח, משנה ט), כי כל המחשב כן - תשובתו קשה מאוד, ולעולם לא יחדל לחטוא, מכיוון שהוא
 חושב שישוב ונסלח לו, על כן העבירה קלה בעיניו ("ארחות צדיקים", שער התשובה). (10) כשהוא מתעורר ובא לשוב, הוא
 מוצא שערי תשובה נעולים בפניו, כמו שהוא הולך ומבאר. (11) אינו נכנס בצרתם ואינו מתענה בתעניתם, כאילו אינו מכלל
 ישראל. ורבינו (הלכות אבל פרק א, הלכה י) אומר: "כל הפורשים מדרכי הציבור. והם: האנשים שפרקו עול המצוות מעל צווארם,
 ואינם נכללים בכלל ישראל בעשיית המצוות ובכיבוד המועדות ושיבת בתי כנסיות... אלא הרי הם כבני חורין לעצמם"
 (12) (סנהדרין קז:). (13) ובזה הוא נועל בעצמו את שערי התשובה בפניו. (14) (תענית טז:). (15) כמו שאמרו: "ראויות היו
 התוכחות להיאמר מפי בלעם והברכות מפי משה - אלא אילו הוכיחם בלעם, היו ישראל אומרים: שונא מוכיחני! ואילו בירכם
 משה, היו אומות העולם אומרות: אוהבם בירכם! אמר הקדוש-ברוך-הוא: יוכיחם משה שאוהבם ויברכם בלעם ששונאם, שיתבררו
 הברכות והתוכחות ביד ישראל" (דברים-רבה, פרשה א). (16) בזה שהוא חולק עימו הוא מעודדו לבל יעזוב דרכו ויוסיף לחטוא.
 (17) בנוסח אוקספורד, מנטובה. וכן מעיד ה"מגדל עוז" שבדק בכתבת יד רבינו ומצא שוד בדל"ת, כלשון הכתוב: משוד עניים
 (תהלים יב, ו), ובספרים אחרים: [=כגורתנן] שור. ועל נוסחה זו השיג הראב"ד וכתב: דומה שהוא שונה שור ברי"ש ואינו אלא
 שוד בדל"ת, כלומר: שהוא דוחק את העני בחובו ולוקח ממנו את קרקעותיו או מטלטליו בפחות משוויין ואומר: "שלי אני נוטל".
 (18) הואיל והשוחד יעוור את העיניים אין הדיין המשוחד מרגיש כלל שהיטה את הדין. (19) להשחית ולהזיק, וכמה אנשים נזיוקו
 על ידי זה שהיטה את הדין. (20) לאלה שניזוקו על ידי.

36 פְּלוֹמֵר: הֵן מִיִּן זֶה שֶׁל אָדָם הִיָּה יְחִיד בְּעוֹלָם וְאִין מִיִּן שְׁנֵי
 37 דוּמָה לֹו בְּזֶה הָעֵנָן, שִׁיָּהָה הוּא מַעְצְמוּ בְּדַעְתּוֹ וּבְמַחְשַׁבְתּוֹ
 38 יוֹדֵעַ הַטּוֹב וְהָרַע, וְעוֹשֶׂה כָּל מַה שֶׁהוּא חָפֵץ וְאִין מִי
 39 שִׁיעֵפֵב בְּיָדוֹ מַלְעָשׂוֹת הַטּוֹב אוֹ הָרַע. וְכִינֵן שֶׁכֵּן הוּא - "כֵּן
 40 יִשְׁלַח יְדוֹ".
 41 ב. אֵל יַעֲבֹר בְּמַחְשַׁבְתְּךָ דְּכַר זֶה, שְׂאוֹמְרִים טַפְשֵׁי אַמּוֹת
 42 הָעוֹלָם וְרַב גְּלָמֵי בְּגֵי-יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גּוֹזֵר עַל
 43 הָאָדָם מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ לְהִיּוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע - אִין הַדְּבָר כֵּן.
 44 אֲלָא כָּל אָדָם רְאוּי לֹו לְהִיּוֹת צַדִּיק כְּמֹשֶׁה רַבְּנּוּ אוֹ רָשָׁע
 45 כְּיִרְבֵּעַם, אוֹ חֲכָם אוֹ סָכָל, אוֹ רַחֲמָן אוֹ אֲכֹזְרִי, אוֹ כִילִי אוֹ
 46 שׁוֹעַ, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַדַּעוֹת. וְאִין לֹו מִי שִׁכְפֵהוּ וְלֹא גּוֹזֵר
 47 עָלָיו וְלֹא מִי שִׁמּוֹשְׁכּוֹ לְאַחַד מִשְׁנֵי הַדְּרָכִים, אֲלָא הוּא
 48 מַעְצְמוּ וּמַדַּעְתּוֹ נוֹטֵה לְאִי-זוֹ דְּרָף שִׁירְצָה. הוּא שִׁירְמָהוּ
 49 אָמַר: "מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הַרְעוֹת וְהַטּוֹב", כְּלוֹמֵר: אִין
 50 הַבּוֹרָא גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת טוֹב וְלֹא לְהִיּוֹת רַע; וְכִינֵן
 51 שֶׁכֵּן הוּא - נִמְצָא, זֶה הַחוּטָא הוּא הַפְּסִיד אֶת עֲצָמוֹ,
 52 וּלְפִיכָף רְאוּי לֹו לְכַוֵּת וּלְקַוֵּן עַל חֲטָאוֹ וְעַל מַה שֶׁעָשָׂה
 53 לְנַפְשׁוֹ וּגְמָלָה רָעָה. הוּא שֶׁכְּתוּב אַחֲרָיו: "מַה יִּתְאוּנֶן אָדָם
 54 חַי וְגוֹ", וְתוֹר וְאָמַר: הוּאִיל וּרְשׁוּתֵנוּ בְּיַדְנוּ, וּמַדַּעְתֵּנוּ
 55 עֲשִׂינוּ כָּל הַרְעוֹת - רְאוּי לָנוּ לְחַזֵּר בְּתוֹשָׁבָה וְלַעֲזוֹב רָשָׁעֵנוּ,
 56 שֶׁהַרְשׁוֹת עֲתָה בְּיַדְנוּ. הוּא שֶׁכְּתוּב אַחֲרָיו: "נִחַפְּשָׁה דְרָכֵינוּ
 57 וְנִחְקֹרְהָ וְנִשׁוּבָה וְגוֹ".
 58 ג. וְדָבָר זֶה עֵקֶר גְּדוֹל הוּא, וְהוּא עֲמוּד הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה,
 59 שֶׁנֶּאֱמַר: "רְאֵה נִתְתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶת הַחַיִּים", וְכַתִּיב: "רְאֵה
 60 אֲנִי נִתֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם", כְּלוֹמֵר, שֶׁהַרְשׁוֹת בְּיָדְכֶם. וְכֵל
 61 שִׁיחַפֵּץ הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מִמַּעַשֶׂה בְּגֵי הָאָדָם, עוֹשֶׂה - בֵּין
 62 טוֹבִים, בֵּין רָעִים. וּמִפְּנֵי זֶה הָעֵנָן נֶאֱמַר: "מִי יִתֵן וְהִיָּה
 63 לְכֶם זֶה לְהֵם", כְּלוֹמֵר, שֶׁאִין הַבּוֹרָא כּוֹפֵה בְּגֵי הָאָדָם וְלֹא
 64 גּוֹזֵר עֲלֵיהֶן לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה, אֲלָא הַכֵּל מְסוֹר לְהֵם.
 65 ד. אֵלוֹ הָאֵל הִיָּה גּוֹזֵר עַל הָאָדָם לְהִיּוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע; אוֹ
 66 אֵלוֹ הִיָּה שֶׁם דְּכַר שִׁמּוֹשָׁף אֶת הָאָדָם בְּעֵקֶר תּוֹלְדוֹתוֹ לְדָרְךָ
 67 מִן הַדְּרָכִים, אוֹ לְמַדַּע מִן הַמַּדַּעוֹת, אוֹ לְדַעָה מִן הַדַּעוֹת,
 68 אוֹ לְמַעַשֶׂה מִן הַמַּעַשִׂים, כְּמוֹ שְׂבוּדִים מְלָכִים הַטְּפָשִׁים
 69 הוֹכְרֵי שְׂמִים - הַיֵּאָף הִיָּה מִצְוָה לָנוּ עַל-יַדֵּי הַנְּבִיאִים: עֲשֵׂה
 70 כֵּף וְאֵל תַּעֲשֵׂה כֵּף! הִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וְאֵל תִּלְכוּ אַחֲרָי
 71 רָשָׁעֵכֶם! וְהוּא מִתְחַלֵּת בְּרִיתוֹ כְּכָר נִגְזֵר עָלָיו, אוֹ תּוֹלְדוֹתוֹ

1 ד. וּמִהֵן חֲמֹשֶׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָן אִין חֲזָקָתוֹ לְשׁוּבָה²¹
 2 מִהֵן, לְפִי שֶׁהֵם דְּבָרִים קָלִים בְּעֵינֵי רַב הָאָדָם, וְנִמְצָא חוּטָא,
 3 וְהוּא יְדִמָּה שֶׁאִין זֶה חֲטָא. וְאֵלוֹ הֵן: א) הָאוֹכֵל מִסְּעוּדָה
 4 שֶׁאִינָה מִסְּפִקָתָה²² לְבַעֲלֶיהָ, שֶׁזֶה אָבֵק גְּזוּלָה²³ הוּא; וְהוּא
 5 מְדָמָה שֶׁלֹא חֲטָא וְיֵאמַר: כְּלוֹם אֲכַלְתִּי אֲלָא בְּרִשׁוּתוֹ! ב)
 6 הַמְשַׁתְּמֵשׁ בְּעֵבוֹטוֹ²⁴ שֶׁל עֵנִי²⁵, שֶׁהָעֵבוֹט שֶׁל עֵנִי אִינוֹ אֲלָא
 7 כְּגוֹן קָרְדָם וּמַחְרָשָׁה, וְיֵאמַר בְּלָבוֹ: אִינֵן חֲסִרִים, וְהָרִי לֹא
 8 גּוֹלְתִי אוֹתוֹ! ג) הַמְסַתְּפֵל בְּעֵרִיּוֹת²⁶, מַעֲלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁאִין
 9 בְּכָף כְּלוֹם, שֶׁהוּא אוֹמֵר: וְכִי בַעֲלִיתִי אוֹ קָרַבְתִּי אֲצִלָּה!
 10 וְהוּא אִינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁרְאִיתִי הָעֵינַיִם עוֹן גְּדוֹל, שֶׁהִיא גּוֹרֶמֶת
 11 לְגוֹפֵן שֶׁל עֵרִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַתּוֹרוּ אַחֲרַי לְכַבֵּכֶם וְאַחֲרַי
 12 עֵינַיְכֶם"²⁷. ד) הַמְתַּכְּבֵּד בְּקִלּוֹן חֲבָרוֹ, אוֹמֵר בְּלָבוֹ שֶׁאִינוֹ
 13 חֲטָא, לְפִי שֶׁאִין חֲבָרוֹ עוֹמֵד שָׁם וְלֹא הִגִּיעַ לוֹ כִּשְׁתּוֹ וְלֹא
 14 כִּישׁוֹ, אֲלָא עָרַף מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים וְחִקְמָתוֹ לְמוֹל מַעַשֶׂה חֲבָרוֹ
 15 אוֹ חִקְמָתוֹ, כְּדִי שִׁירְאָה מִפְּלִלוֹ שֶׁהוּא מְכַבֵּד וְחִבְרוֹ בְּזוּי. ה)
 16 וְהַחוּשֵׁד כְּשָׂרִים, אוֹמֵר בְּלָבוֹ שֶׁאִינוֹ חֲטָא, לְפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר:
 17 מַה עֲשִׂיתִי לוֹ? וְכִי יֵשׁ שָׁם אֲלָא חֲשַׁד שֶׁמָּא עָשָׂה אוֹ לֹא
 18 עָשָׂה; וְהוּא אִינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁזֶה עוֹן, שֶׁמַּשִּׁים אָדָם כְּשֶׁר בְּדַעְתּוֹ
 19 כְּבַעַל עֲבָרָה²⁸.
 20 ה. וּמִהֵן חֲמֹשֶׁה דְּבָרִים, הָעוֹשֶׂה אוֹתָם יִמְשָׁף אַחֲרֵיהֶם
 21 תְּמִיד וְקָשִׁים הֵם לְפָרֵשׁ מִהֵן. לְפִיכָף צָרִיךְ אָדָם לְהִזְהַר מִהֵן
 22 שֶׁמָּא יִדְבֵק בָּהֶן, וְהֵן בְּלֵן דַּעוֹת רַעוֹת עַד מְאֹד. וְאֵלוֹ הֵן:
 23 רְכִילוּת²⁹, וְלִשׁוֹן הָרַע³⁰, וּכְבַעַל חֶמָה, וּכְבַעַל מַחְשָׁבָה רָעָה³¹,
 24 וְהַמְתַּחֲבֵר לְרָשָׁע; מִפְּנֵי שֶׁהוּא לוֹמֵד מִמַּעֲשָׂיו וְהֵם נִרְשָׁמִים
 25 בְּלָבוֹ. הוּא שֶׁאֵמַר שְׁלֵמָה: "וְרָעָה כְּסִילִים יִרְזַע". וְכַבֵּר
 26 בְּאֲרֵנוּ בְּהַלְכוֹת דַּעוֹת דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ כָּל אָדָם לְנַהֵג בָּהֶן
 27 תְּמִיד, קַל-וְחֹמֶר לְבַעַל-תְּשׁוּבָה.
 28 ו. כָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - אַף-עַל-פִּי שֶׁמַּעַכְבִּין אֶת
 29 הַתְּשׁוּבָה, אִין מוֹנְעִין³² אוֹתָהּ; אֲלָא אִם עָשָׂה אָדָם תְּשׁוּבָה
 30 מִהֵן, הָרִי זֶה בְּעַל-תְּשׁוּבָה³³, וְיִשְׁלֹו חֶלֶק לְעוֹלָם הַבָּא³⁴.
 31 פָּרֶק חֲמִישִׁי
 32 א. רְשׁוֹת לְכָל אָדָם נְתוּנָה, אִם רָצָה לְהִטּוֹת עֲצָמוֹ לְדָרְךָ
 33 טוֹבָה וְלְהִיּוֹת צַדִּיק - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ; וְאִם רָצָה לְהִטּוֹת עֲצָמוֹ
 34 לְדָרְךָ רָעָה וְלְהִיּוֹת רָשָׁע - הַרְשׁוֹת בְּיָדוֹ. הוּא שֶׁכְּתוּב
 35 בַּתּוֹרָה: "הֵן הָאָדָם הִיָּה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וְרַע";

(21) אלא יאחו בדרכו זו גם להבא, מאחר שאינו רואה שום עוול במעשיו. (22) שהעני מזמינו מתוך בושה או מתוך נימוס לסעוד עימו, והוא נענה לו ואוכל אצלו בשעה שהוא יודע שהסעודה אינה מספיקה גם לבעליה. (23) לא גזל ממש, ולכן לא יהרהר בתשובה על זה לעולם. (24) במשכוננו. (25) גם בעבוטו של עשיר אסור להשתמש; אלא עבוטו של עשיר שהוא כרגיל בעל ערך ורמיו נפחתים על ידי תשמיש, הוא נזהר ממילא מהשתמש בו משום גזילה; לא כן עבוטו של עני שהוא כרגיל עשוי ברזל, כגון קרדום ומחרישה וכדומה, שהם פחותי ערך - הוא מורה היתר לעצמו ואינו שם על לב, כי גם אלה דמיהם נפחתים מרוב תשמיש (בבא מציעא פב:). (26) ריבוי מן ערווה. (27) הלב והעין שני סרסורי עבירה הם (ירושלמי, ברכות פקא א, הלכה ה). (28) וכבר הפליגו חז"ל בעוון זה (שבת צז:). (29) הטוען דברים והולך מזה אל זה כרוכל המחזר בעיירות. (30) המספר בגנות חבירו, כמבואר (הלכות דעות פקא ז, הלכה ב). (31) החושב מחשבות להרע לחבירו, כלשון הכתוב: כי עלי חשבו מחשבות: נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ החיים (ירמיה יא, יט). (32) אין עושיין אותה לנמנע, לבלתי אפשרית. (33) שאמרו חז"ל: אין כל דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי, פאה פקא א, הלכה א). (34) כמבואר לעיל (סוף פקא ג). (1) שהבחירה ביד האדם; ידיעת ה' אינה שוללת את בחירתו של האדם.

1 תמַשֵּׁף אוֹתוֹ לְדַבֵּר שְׂאֵי אֶפְשֵׁר לָזוּז מִמֶּנּוּ? וּמָה מְקוֹם הִיָּה
2 לְכָל הַתּוֹרָה בְּלֵה? וּבִאֵי-זֶה דִּין וְאֵיזָה מִשְׁפֵּט נִפְרַע מִן
3 הַרְשָׁע אוֹ מִשְׁלֵם שִׁכָּר לְצַדִּיק? הַשּׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה
4 מִשְׁפָּט? ! וְאֵל תַּתְּמָה וְתֹאמַר: הֵיאָף יִהְיֶה הָאָדָם עוֹשֶׂה כָּל
5 מָה שִׁיחַפֵּץ וְיִהְיוּ מַעֲשָׂיו מְסוּרִים לוֹ - וְכִי יַעֲשֶׂה בְּעוֹלָם
6 דְּבַר שְׂלֵא בְרִשׁוֹת קוֹנוֹ וְלֹא חֲפָצוֹ, וְהַכְּתוּב אֹמֵר: "כֹּל אֲשֶׁר
7 חֲפֵץ ה' עֲשֶׂה בְּשָׂמִים וּבִאֲרָץ" !? דַּע, שֶׁהַכֹּל כִּחְפָּצוֹ יַעֲשֶׂה,
8 וְאִי-עַל-פִּי שֶׁמַּעֲשִׂינוּ מְסוּרִין לָנוּ! כִּי-צַד? כִּשֶׁם שֶׁהִיוּ צַדִּיק
9 חֲפֵץ לְהִיּוֹת הָאֵשׁ וְהָרוּחַ עוֹלִים לְמַעְלָה, וְהַמַּיִם וְהָאָרֶץ
10 יוֹרְדִים לְמַטָּה, וְהַגִּלְגֹּל סוֹכֵב בְּעַגּוּל, וְכֵן שְׂאָר בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם
11 לְהִיּוֹת כְּמִנְהַגֵּן שֶׁחֲפֵץ בוֹ - כִּכָּה חֲפֵץ לְהִיּוֹת הָאָדָם לְשׂוֹתוֹ
12 בְּיָדוֹ וְכָל מַעֲשָׂיו מְסוּרִין לוֹ, וְלֹא יִהְיֶה לוֹ, לֹא כּוֹפֶה וְלֹא
13 מוֹשֵׁף, אֲלֵא הוּא מַעֲצָמוֹ וּבְדַעְתּוֹ שֶׁנֶּתַן לוֹ הָאֵל, עוֹשֶׂה כֹּל
14 שֶׁהָאָדָם יְכוּל לַעֲשׂוֹת. לְפִיכֵף דִּנִּין אוֹתוֹ לְפִי מַעֲשָׂיו: אִם
15 עֲשֶׂה טוֹבָה - מְטִיבִין לוֹ; וְאִם עֲשֶׂה רָעָה - מְרַעִין לוֹ. הוּא
16 שֶׁהַנְּבִיא אֹמֵר: "מִיִּדְכֶם הֵיטָה זֹאת לָכֶם"; "גַּם הֵמָּה בְּחִירוֹ
17 בְּדַרְבֵּיהֶם". וּבַעֲנֵן זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה: "שִׁמַּח בְּחִירוֹ בְּלִדְוֹתָךְ...
18 וְדַע כִּי עַל-כָּל-אֵלֶּה יִבְיָאָף הָאֱלֹקִים בְּמִשְׁפָּט"; כְּלוֹמַר: דַּע
19 שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת, וְעֵתִיד אֲתָה לִתֵּן אֶת הַדִּין!
20 ה. שְׂמָא תֹאמַר: וְהֵלֵא הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ כָּל מָה
21 שִׁיְהִיָּה, וְקֹדֶם שִׁיְהִיָּה יַדַּע שֶׁזֶה יִהְיֶה צַדִּיק אוֹ רָשָׁע אוֹ לֹא
22 יַדַּע: אִם יַדַּע שֶׁהוּא יִהְיֶה צַדִּיק - אֵי אֶפְשֵׁר שְׂלֵא יִהְיֶה
23 צַדִּיק; וְאִם תֹּאמַר, שֶׁיַּדַּע שִׁיְהִיָּה צַדִּיק, וְאֶפְשֵׁר שִׁיְהִיָּה רָשָׁע
24 - הֲרִי לֹא יַדַּע הַדְּבָר עַל בְּרִיּוֹ? דַּע, שֶׁתְּשׁוּבַת שְׂאֵלָה זוֹ
25 אֲרָפָה מֵאָרֶץ מִדָּה וְרַחֲבָה מִנִּי יָם, וְכַמָּה עֲקָרִים גְּדוֹלִים
26 וְהַרְרִים רַמִּים תְּלוּיִים בָּה; אֲבָל צָרִיף אֲתָה לִידַע וְלַהֲבִין
27 בְּדַבֵּר זֶה שְׂאֵנִי אֹמֵר: כִּכָּר בְּאֲרָנוֹ בְּפָרֶק שְׁנֵי מַהֲלָכוֹת יְסוּדֵי
28 הַתּוֹרָה, שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֵינּוּ יוֹדֵעַ מַדְעָה שֶׁהִיא חוּץ
29 מִמֶּנּוּ כְּבָנֵי-אָדָם שֶׁהֵם וְדַעְתָּם שְׁנִים; אֲלֵא הוּא יִתְעַלֶּה, שְׂמוֹ
30 וְדַעְתּוֹ אֲחָד, וְאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם יְכוּלָה לְהַשִּׁיג דְּבַר זֶה עַל
31 בְּרִיּוֹ. וְכַשֶּׁם שְׂאֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׁיג וְלִמְצֹא אֲמַתַּת הַבוֹרָא,
32 שְׁנֵאֲמַר: "כִּי לֹא יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחִי" - כִּף אֵין כֹּחַ בְּאָדָם
33 לְהַשִּׁיג וְלִמְצֹא דַעְתּוֹ שֶׁל בּוֹרָא. הוּא שֶׁהַנְּבִיא אָמַר: "כִּי לֹא
34 מִחֲשָׁבוֹתַי מִחֲשָׁבוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דְּרָכַי". וְכִינֵן שֶׁכֵּן-הוּא
35 - אֵין בְּנוֹ כֹּחַ לִידַע הֵיאָף יַדַּע הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כָּל
36 הַבְּרוּאִים וְהַמַּעֲשָׂים; אֲבָל גִּדַּע בְּלֵא סִפְק, שֶׁמַּעֲשֶׂה הָאָדָם
37 בְּיַד הָאָדָם, וְאֵין הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מוֹשְׁכוֹ וְלֹא גּוֹרֵר עָלָיו
38 לַעֲשׂוֹת כִּף. וְלֹא מִפְּנֵי קִבְּלַת הַדַּת בְּלִבְד נוֹדַע דְּבַר זֶה, אֲלֵא
39 בְּרָאיוֹת בְּרוּרוֹת מִדְּבָרֵי הַחֲכָמָה. וּמִפְּנֵי זֶה נֹאמַר בְּנִבְיָאָה,
40 שֶׁדִּנִּין אֶת הָאָדָם עַל מַעֲשָׂיו כִּפִּי מַעֲשָׂיו אִם טוֹב וְאִם רַע,
41 וְזֶה הוּא הַעֲקָר שֶׁכָּל דְּבָרֵי הַנְּבוּאָה תְּלוּיִין בוֹ.

פָּרֶק שְׂשִׁי

42
43 א. פְּסוּקִים הֲרַבָּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבְדַבְרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן נִרְאִין
44 פְּסוּתֵרִין עֲקָר זֶה, וְנִכְשְׁלִין בְּהֵן רַב הָאָדָם, וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתָּן

45 מִהֵן שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא גּוֹרֵר עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָעָה
46 אוֹ טוֹבָה, וְשְׂאֵין לְבוֹ שֶׁל אָדָם מְסוּר לוֹ לְהַטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר
47 יִרְצֶה. וְהֲרִי אֲנִי מְבָאָר עַקָר גְּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִדַּע פְּרוּשׁ כָּל
48 אוֹתָן הַפְּסוּקִים: בְּזִמְן שֶׁאָדָם אֲחָד אוֹ אֲנָשֵׁי מְדִינָה חוֹטְאִים,
49 וְעוֹשֶׂה הַחוּטָא חֲטָא שֶׁעוֹשֶׂה מִדַּעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ
50 - רֵאוי לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ, וְהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדַע אֵיף יִפְרַע.
51 יֵשׁ חֲטָא, שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנֵפְרָעִים מִמֶּנּוּ עַל חֲטָאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה
52 בְּגוֹפוֹ אוֹ בְּמִמוֹנוֹ אוֹ בְּכַנְיּוֹ הַקְּטָנִים; שֶׁכְּבָנֵי שֶׁל אָדָם
53 הַקְּטָנִים שְׂאֵין בְּהֵם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלֵל מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן,
54 וְכַתִּיב: "אִישׁ בְּחֲטָאוֹ יָמוּת" - עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אִישׁ וְיֵשׁ חֲטָא,
55 שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנֵפְרָעִין מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לְעוֹבֵר עָלָיו
56 שׂוּם נֶזֶק בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֲטָא, שְׁנֵפְרָעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
57 וְלְעוֹלָם הַבָּא.

58 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁלֹּא עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה; אֲבָל
59 אִם עֲשֶׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה כְּתָרִים כְּפִנֵּי הַפְּרָעוֹנוֹת. וְכַשֶּׁם
60 שֶׁהָאָדָם חוֹטָא מִדַּעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ, כִּף הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה
61 מִדַּעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ.

62 ג. וְאֶפְשֵׁר שִׁיחַטָּא אָדָם חֲטָא גְּדוֹל אוֹ חֲטָאִים רַבִּים, עַד
63 שִׁיִּתֵּן הַדִּין לְפָנָיו דִּין הָאֲמַת, שִׁיְהִיָּה הַפְּרָעוֹן מִזֶּה הַחוּטָא עַל
64 חֲטָאִים אֵלּוֹ שֶׁעֲשֶׂה בְּרָצוֹנוֹ וּמִדַּעְתּוֹ, שֶׁמוֹנְעִין מִמֶּנּוּ
65 הַתְּשׁוּבָה וְאֵין מְנַיְחִין לוֹ רְשׁוּת לְשׁוּב מִרְשָׁעוֹ, כְּדִי שִׁיְמוּת
66 וְיֵאבֵד בְּחֲטָאוֹ שִׁיַּעֲשֶׂה. הוּא שֶׁהַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר
67 עַל-יְדֵי יִשְׁעִיהוּ: "הַשֶּׁמֶן לֵב הַעֵם הַזֶּה וְגו'"; וְכֵן הוּא
68 אֹמֵר: "וַיִּהְיוּ מְלַעֲבִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו
69 וּמִתְעַתְּעִים כְּנִבְיָאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת ה' בְּעַמּוֹ עַד לְאֵין
70 מִרְפָּא"; כְּלוֹמַר: חֲטָאוֹ בְּרָצוֹנָם וְהִרְבּוּ לְפִשְׁעוֹ, עַד שֶׁנִּתְחַכְּבוּ
71 לְמִנְעַ מִהֵן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא הַמִּרְפָּא. לְפִיכֵף כְּתוּב בַּתּוֹרָה:
72 "וַאֲנִי אֲחַזֵּק אֶת לֵב פְּרָעָה" - לְפִי שֶׁחֲטָא מַעֲצָמוֹ תִּתְחַלֶּה
73 וְהִרַע לְיִשְׂרָאֵל הַגֵּרִים בְּאֲרָצוֹ, שְׁנֵאֲמַר: "הִכָּה נִתְחַפְּקָה לוֹ"
74 - נִתַּן הַדִּין לְמִנְעַ הַתְּשׁוּבָה מִמֶּנּוּ עַד שֶׁנִּפְרַע מִמֶּנּוּ, לְפִיכֵף
75 חֲזַק הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֶת לְבוֹ. וְלָמָּה הִיָּה שׁוֹלַח לוֹ בְּיַד
76 מִשָּׁה וְאֹמֵר: שְׁלַח וְעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה! וְכַכָּר אָמַר לוֹ הַקְּדוּשׁ-
77 בְּרוּךְ-הוּא: אֵין אֲתָה מְשַׁלַּח, שְׁנֵאֲמַר: "וְאֲתָה וְעַבְדְּךָ יַדַּעְתִּי
78 וְגו'". וְאוּלַם בְּעַבּוֹר זֹאת הַעֲמִדְתִּיךָ? כְּדִי לְהוֹדִיעַ לְכָאֵי
79 הָעוֹלָם, שֶׁבְּזִמְן שֶׁמוֹנְעַ הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הַתְּשׁוּבָה לְחוּטָא,
80 אֵינּוּ יְכוּל לְשׁוּב, אֲלֵא יָמוּת בְּרָשָׁעוֹ שֶׁעֲשֶׂה בַּתְּחִלָּה בְּרָצוֹנוֹ.
81 וְכֵן סִיחוּן, לְפִי עֲנוּת שֶׁהִיוּ לוֹ, נִתְחַיֵּב לְמִנְעוֹ מִן הַתְּשׁוּבָה,
82 שְׁנֵאֲמַר: "כִּי הִקְשָׁה ה' אֶלְקֵיךָ אֶת רוּחוֹ וְאָמַץ אֶת לְבָבוֹ".
83 וְכֵן הַכְּנַעֲנִים, לְפִי תוֹעֲבוֹתֵיהֶן מִנְעַ מִהֵן הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁעָשׂוּ
84 מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנֵאֲמַר: "כִּי מָאֵת ה' הֵיטָה לְחַזֵּק אֶת
85 לְבָבִם לְקִרְאֵת הַמִּלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל לְמַעַן תִּחְרִימֵם". וְכֵן
86 יִשְׂרָאֵל בִּימֵי אֱלִיהוּ, לְפִי שֶׁהִרְבּוּ לְפִשְׁעוֹ, מִנְעַ מֵאוֹתָן
87 הַמְּרַבִּים לְפִשְׁעַ תְּשׁוּבָה, שְׁנֵאֲמַר: "וְאֲתָה הִסַּבְתָּ אֶת לְבָבִם
88 אֲחֻרָנִית", כְּלוֹמַר: מִנְעַת מִהֵן הַתְּשׁוּבָה. נִמְצָאת אֹמֵר, שְׂלֵא
89 גִּזַּר הָאֵל עַל פְּרָעָה לְהִרַע לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא עַל סִיחוּן לְחֲטָא

18 בתורה: "ועבדום וענו אתם" - הרי גזר על המצריים
 19 לעשות רע? וכתוב: "וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר
 20 הארץ" - הרי גזר על ישראל לעבד פוככים ומזלות, ולמה
 21 נפרע מהן? לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה
 22 הוא הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזונים לעבד
 23 פוככים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה עובד, ולא
 24 הודיעו הבורא אלא מנהגו של עולם. הא למה זה דומה?
 25 לאומר: העם הזה יהיה בהן צדיקים ורשעים. לא מפני זה
 26 יאמר הרשע פכר נגזר עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע
 27 למשה שיהיו רשעים בישראל. כענין שנאמר כי לא יחדל
 28 אביון מקרב הארץ. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן
 29 המצרים והמרעים לישראל, אלו לא רצה להרע להם,
 30 הרשות בידו; שלא גזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף
 31 ורעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם. וכבר אמרנו, שאין
 32 כח באדם לידע היאך ידע הקדוש-ברוך-הוא דברים
 33 העתידין להיות.

1 בארצו, ולא על הפנענים להתעב, ולא על ישראל לעבד
 2 עכו"ם - אלא פלן חטאו מעצמן, וכלם נתחייבו למנע מהן
 3 התשובה.
 4 ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם מאת
 5 ה' לעזרם על האמת; כמו שאמר דוד: "הורני ה' דרפך",
 6 כלומר: אל ימנעוני חטאי דרך האמת, שממנה אדע דרפך
 7 ויחוד שמך. וכן זה שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר:
 8 תניח רוחי לעשות חפצך, ואל יגרמו לי חטאי למנעני
 9 מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי עד שאחזר ואבין ואדע
 10 דרך האמת. ועל דרך זו כל הדומה לפסוקים אלו.
 11 ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פני יורה חטאים
 12 בדרך. ודרך עוניה וגו'?" זה ששלח נביאים להם מודיעים
 13 דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה. ועוד, שנמתן בהם כח
 14 ללמד ולהבין; שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך
 15 בדרך החכמה והצדק - מתאנה להן ורודף אותם. והוא
 16 מה שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה: בא לטהר - מסייעין
 17 אותו, כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר. והוא כתוב

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ו' ניסן ה'תשע"א

56 משנעשה הכלי בצורתו. אף על פי שעתיד לתארו בשרד
 57 או להשוותו במחוגה או ליפותו במעצד וכיוצא במעשים
 58 אלו ועדין הוא גלם, הואיל ואינו מחסר תקיקה והרי
 59 השלים חפירתו - הרי זה מקבל טמאה. וכל גלמי כלי עץ
 60 מקבלין טמאה, חוץ משל אשכרוע, שאין הכלי ממנו חשוב
 61 כלי עד שיתפח. וקרוב בעיני, שכלי עצם ככלי אשכרוע,
 62 ואין גלמיהן מקבלין טמאה. כלי עץ שאין עליו צורת כלי,
 63 אף על פי שמשמשין בו - אינו מקבל טמאה. ארובות של
 64 נחתומין שסודרים עליהן החלות כשהן בצק - מתטמאות,
 65 שהרי צורת הכלי עליהן; ושל בעלי בתים - אינן מקבלין
 66 טמאה. ואם צבען בסקרא או בכרכום וכיוצא בהן -
 67 מתטמאות, שהרי נעשית להן צורת כלי. סרוד של נחתומין
 68 שנותנין בו המים שמקטפין בו - טמא; ושל בעלי בתים -
 69 טהור. ואם גפפו מארבע רוחותיו - מתטמא; נפרץ מרוח
 70 אחת - טהור. והלוח שעורכין עליו - מתטמא. כלי עץ
 71 שהסלתי מרקדין עליו את הסלת - מתטמא; ושל בעלי
 72 בתים - טהור. רחת הגרוסות - מתטמאה, של אוצרות -
 73 טהורה; של גתות - מתטמאה, ושל גרנות - טהורה. זה
 74 הכלל: העשוי לקבלה - מקבל טמאה, והעשוי לכנס בו -
 75 טהור.
 76 ב. כל התלוין טהורין, חוץ מתלווי נפה של סלתי, ותלוי
 77 בכרה של גרנות, ותלוי מגל נד, ותלוי מקל הבלשין, מפני
 78 שהן מסייעין בשעת מלאכה. זה הכלל: העשוי לסייעו
 79 בשעת מלאכה - מתטמא; לתלות בו הכלי בלבד - טהור.

הלכות כלים

פרק חמישי

37 א. כל הכלים אין מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן.
 38 וכלי עץ מאימתי מקבלין טמאה? המטה והעריסה -
 39 משוישופם בעור הדג. גמר שלא לשוב - מקבלין טמאה.
 40 הסלים של עץ - משיחם שפותריהן ויכרת עקצי השריגים
 41 והעצים הקטנים היוצאים על גבי הסל. היו הסלים של
 42 תמרה, אף על פי שלא פרת ההוצין מבפנים - מקבלין
 43 טמאה, שפך מקימין אותן. הכלכלה - משיחם פיה ויכרת
 44 ההוצים ויגמר את התלויות. בית הכוסות והלגינין, אף על
 45 פי שלא פרת מבפנים - מקבלין טמאה, שפך מקימין אותם.
 46 הקנונים הקטנים והקלתות - משיחם שפותריהן ויכרת
 47 ההוצין היוצאים. הקנונים הגדולים והסיוגים הגדולים -
 48 משיעשה שני דורים לרחב שלהן. הנפה והכברה וכף
 49 מאזנים - משיעשה דור אחד לרחב שלהן. הקפה -
 50 משיעשה שתי צפירות לרחב שלה; והערך - משיעשה בו
 51 צפירה אחת. אף על פי שלא גמר גביהן - מקבלין טמאה,
 52 שהרי נראו למה שנעשו וצורת הכלי עליהן. הא למה זה
 53 דומה? לבגד שנארג מקצתו. המחצלת - משייכרת ההוצין,
 54 וזהו גמר מלאכתה. וכל כלי הנסרים אינן מקבלין טמאה
 55 עד שיתחסמו שפותריהן. גלמי כלי עץ מקבלין טמאה

46 והפחלץ של גמלים והאפיפירות - מקבלין טמאה עד
 47 שיקרע רבן.
 48 ד. אפיפירות שעשה להן קנים למעלה ולמטה לחזק -
 49 טהורות. עשה להן גפים כל שהן, אף על פי שפלה נקובה
 50 כמוציא רמון - מקבילת טמאה.
 51 ה. כל הכלים שאינן יכולין לקבל רמונים, כגון הרבע וחצי
 52 רבע והקנונים הקטנים - שעורן כמוציא וית. נגממו
 53 שפתותיהן, אם נשאר בהן כרי לקבל כל שהוא - טמאין.
 54 ו. הסלין של פת - שעורן ככפרות של פת.
 55 ז. קפת הגננים - משתוציא אגדות של ירק טהורה; ושל
 56 בעלי בתים - כמוציא תבן; של פלנין - בגבכא.
 57 ח. בית קערות שאינו מקבל קערות, הואיל ומקבל התמחויין
 58 - הרי זה מקבל טמאה. וכן בית הרעי שאינו מקבל משקין,
 59 הואיל ומקבל את הרעי - הרי זה מקבל טמאה.
 60 ט. כל כלי עץ שנחלק לשנים - טהור, ואף על פי
 61 שמקבלין על דפנותיהן באלפסין, חוץ מכלים של עץ
 62 שחצין או מקצתן כלי בפני עצמו מתחלת עשייתן. כגון
 63 השלחן הכפול, שמתחלה נעשה שני חלקים והרי הוא
 64 נכפל ונפושט, וכגון התמחוי המזנון, שהוא קערות קערות
 65 והרי בכל חלק מחלקיו קערות שלמות, וכגון הפסא
 66 הכפול, וכל כיוצא באלו. וכן בית לגינין ובית הכוסות
 67 של עץ שנפחת אחד מהן - זה שנפחת טהור ואינו חבור
 68 לשאר הבתים. נפחת השני - טהור ואינו חבור לו.
 69 נפחתו שלשתן - בלן טהורין. וכן כל כיוצא בכלים
 70 באלו.
 71 י. משפלת שאמצעיתה גבוהה וזויותיה יורדות ונפחתה
 72 מצד אחד - טמא, מפני שהיא מקבילת מצד השני. נפחתה
 73 מצד השני - טהורה. השלחן והדלפקי שנפחתו - מקבלין
 74 טמאה עד שיחלקו ויבדל כל חלק מחברו. נטלה אחת
 75 מרגליהן - טהורה. וכן אם נטלה השנייה. נטלה השלישית:
 76 אם חשב עליהם שיאכל על שלחן זה או על דלפקי זה כמו
 77 אוכל בטבלא - מקבלין טמאה, ואם לאו - טהורין.
 78 יא. כלי נסרים שנפלו שפתותיהן - טהורין. ואם נשאר
 79 מחסום שפתותיהן כל שהוא - מקבלין טמאה.
 80 יב. טבלא שמלאה עצים ותקעה - טהורה. חפה בנסרים
 81 - מקבילת טמאה.
 82 יג. ספסל שנתפרק - טהור. סרגלו במשיחות או בכבלים
 83 - מקבילת טמאה.
 84 יד. הסלים של גמלים, התיך - טהורין, חזר וקשרן -
 85 מקבלין טמאה. נמצאו מתטמאין ומתטהרין אפלו עשור
 86 פעמים ביום.
 87 טו. השלחן או הדלפקי שחפן בשיש ושייר בהם מקום
 88 הנחת הכוסות - מקבלין טמאה; ואם חפה הכל - טהור.
 89 בין בצפוי עומד בין בצפוי שאינו עומד, בין שחפה את
 90 לבובזיו בין שלא חפן, בין שהיו של עצים חשוכים, כגון
 91 אשכרוע וכיוצא בו, בין שהיו של שאר עצים, הואיל וחפן
 92 בלן - טהורין, כמו שבארנו.

1 ג. נבלי המשוררים - מתטמאין; נבלי בני לוי שמזמרין
 2 בהן במקדש - טהורין. הבטנן והנקטמון והאירוס -
 3 מתטמאין.
 4 ד. מצודת החלדה - מתטמאה; ושל עכברים - טהורה,
 5 לפי שאין לה בית קבול ואין עליה צורת פלי.
 6 ה. קוצין שאורגין בהן כמו כפיפה שמניחין בה התאנים
 7 וכיוצא בהן - מתטמאין; ושאורגין בהן כתבנית מגורה
 8 גדולה שאורגין בהן החטין - טהורה, שאין תורת כלי עליה.
 9 ו. עלין שמסרגין אותן כמין סג סביב לפרות - טהור. ואם
 10 עשו סג של נסרין - מתטמאין.
 11 ז. חותל של הוצין שמניחין בו הרטב וכיוצא בו: אם הוא
 12 נותן לתוכו ונוטל מתוכו - מתטמא; ואם אינו יכול לטל
 13 מה שבתוכו עד שיקרענו או יתירנו, או שחשב לאכל מה
 14 שבתוכו ולזרקו - טהור. וכן הקרן שהוא משתמש בה
 15 ומשליכה - אינה מקבילת טמאה; ואם חשב עליה - מקבילת
 16 טמאה.
 17 ח. השופר - אינו מקבל טמאה. חתכו להיות קרן תשמיש
 18 - מקבל טמאה.
 19 ט. קערה שקבעה בשדה תבה ומגדל: אם היא כדרך
 20 קבלתה - מקבילת טמאה; ואם קבעה בדפן, שהרי אינה
 21 מקבילת עד שמטיס שדה על צדה - הרי זו מקבלת השדה
 22 וטהורה.
 23 י. האקון והרטוב והפלוב של עץ - טהורין.
 24 יא. המדף והפלצור ומצודת סכרים - מתטמאין, שהרי
 25 צורת כלי עליהם.
 26 יב. הספסלין שבפנדקאות ושל מלמדי תינוקות, אף על פי
 27 שהן נקובין ומכניסין בהן את הרגלים - טהורים. קבעו בהן
 28 רגלים במסמר - מקבלין טמאה. זה הכלל: כל שנוטל ואין
 29 רגליו נטלות עמו - טהור; וכל שנוטל ורגליו נטלות עמו -
 30 טמא. ואם היו בלן של עץ או עצם - מקבל טמאה; היתה
 31 אחת מרגליו של אבן - אינו מקבל טמאה.

יום שני ז' ניסן ה'תשע"א

פרק עשירי

34 א. כל כלי שנטמא ונשבר אחר שנטמא ונפסדה צורתו
 35 ותשמישו - טהור בשבירתו. וכן כלים שנשברו כשהן
 36 טהורין - שבריהן אינן מקבלין טמאה.
 37 ב. כמה שעור השבר שישבר בכלי עץ או כלי עצם ויהיה
 38 טהור? כל כלי בעלי בתים - שעורן ברמונים. כיצד?
 39 משינבק הכלי כמוציא רמון - טהור. והרמון שאמר -
 40 בינוני, לא גדול ולא קטן, לפי דעת הרואה, ויהיה בכלי
 41 שלשה רמונים אחוזים זה בזה. נקב הכלי כמוציא וית
 42 וסתמו, וחזר ונקב כמוציא וית וסתמו, [עד שהשלימו
 43 למוציא] רמון, אף על פי שהוא סתום - טהור, שהרי נעשו
 44 לו פנים חדשות.
 45 ג. כלים שעשעאן מתחלה נקובין כמוציא רמון, כגון הסל

יום שלישי ח' ניסן ה'תשע"א

פרק שביעי

1 א. כלי עור מאימתי מקבלין טמאה? התורמל וכיוצא בו
2 - משניחם שפתותיו ויכרת הקופין הקטנים היוצאין על
3 גבי העור ויעשה קיחותיו. סקורטיה - משניחם ויכרת
4 ויעשה ציצתה. קטבוליה - משניחם ויכרת. הכר והקסת
5 של עור - משניחם שפתותיהן ויכרת הקופין היוצאין. וכן
6 כל פיוצא בהן. התפלין - משניגמר הקציצה, אף על פי
7 שהוא עתיד לתת בה את הרצועה, מקבלת טמאה. עור
8 העריסה שהוא עתיד לעשות לו טבור - עד שיעשנו לו.
9 הסנדל - משניקמיע. המנעל - משניגוב [על] האמום. ואם
10 עתיד לכרכם ולשרטט - עד שיכרכם וישרטט.
11 ב. עור שאין עליו צורת כלי - אינו מקבל טמאה. לפיכך,
12 כף של עור שקושרין לוקטי קוצים על פפותיהן כדי שלא
13 יכס קוץ - אינו מקבל טמאה, מפני שהוא עור פשוט ואין
14 עליו צורת כלי. וכן העור שמלקטין בו גללי הבקר, ועור
15 שחוסמין בו פי הבהמה, ועור שמושיבין בו הדבורים
16 בשעה שלוקחין הדבש, ועור שמניפין בו את הרוח מפני
17 החם - טהורין ואין מקבלין טמאה.
18 ג. כל בית האצבעות של עור - טהורות; חוץ משל קציצין,
19 מפני שהיא מקבלת את האוג - טמאה. נקרעה, אם אינה
20 מקבלת את רב האוג - טהורה.
21 ד. האבנט של עורות ועורות שתופרין הקטעים על
22 ארכבותיהן כדי שיתגלגלו בהן על הקרקע - מקבלין
23 טמאה, שהרי צורת כלי עליהן. וכן העורות העשויות קצין
24 טבעות שמכניסין אותן האמנין בזרועותיהן כדי להגביה
25 בגדיהן מעליהם בשעת מלאכה - מתטמאין כשאר כלי עור
26 הפשוטים.
27 ה. עור שתופרין ממנו כסוי ליד ולזרוע: של זורעי גנות
28 ושל הולכי דרכים ושל עושי פשתן - מקבלין טמאה; ואם
29 היה של צבעים ושל נפחים - אינו מקבל טמאה. זה הכלל:
30 כל העשוי לקבלה כדי שלא יבהו קוץ וכדי שיאחז יפה
31 יפה - מקבל טמאה; והעשוי מפני הנזעה כדי שלא יפסד
32 הדבר שמתעסק בו בזעת ידו - אינו מקבל טמאה.
33 ו. כמה שעור הנקב שינקב כלי העור ויטהר? החמת -
34 משתנקב כמוציא פקעיות של שתי. ואם אינה יכולה לקבל
35 של שתי, הואיל ומקבלת של ערב - מקבלת טמאה עד
36 שתנקב רבה.
37 ז. התורמיל שנפחת הכיס שבתוכו - עדין התורמיל מקבל
38 טמאה, ואינו חבור לו.
39 ח. החמת שהביצים שלה מקבלות עמה ונפחתו - טהורות,
40 שאינן מקבלות פדרפן.
41 ט. כלי עור שיש לו לולאות ושנצות, כגון סנדל עמקי וכיס
42 של שנצות, אף על פי שבשעה מתרין אין עליהן צורת כלי
43 - הרי אלו מקבלין טמאה כשהן מתרין, הואיל וההדיוט
44 יכול במהרה להכניס השנצות בלולאות ויחזר כלי קבול

כשהיה. וכן אם נטמאו והסיר השנצות מהן ונפסדה צורתן
- הרי הן טהורין, אף על פי שאפשר להחזירן שלא באמן.
י. כפי של שנצות שנשלו שנציו - עדין הוא מקבל טמאה,
שהרי הוא מקבל. נפשט ונזר עור פשוט - טהור. טלה
עליו את המטלת מלמטה - מקבלת טמאה, אף על פי
שהוא פשוט, שהרי יש עליו צורת כלי.
יא. עור שברך בו את הקמיע - מקבל טמאה; פשוט -
טהור; חזר וברך בו - מקבל טמאה. מתטמא ומתטהר אפלו
עשר פעמים ביום. ועור שכתב עליו את הקמיע - טהור.
ואם ברת ממנו ועשה חליא לחכשית - מקבל טמאה.
יב. התפלה של ראש ארבעה כלים היא. הרי שנטמאת
במת והתיר קציצה הראשונה ותקנה - הרי היא אב טמאה
כשהיתה. וכן אם התיר השנייה ותקנה. ואם התיר אף
השלישית ותקנה, והתיר אף הרביעית ותקנה - נעשית כלה
ראשון לטמאה; שהרי התיר כל אחת ואחת וחזר ותקנם
כלם, וכאלו זו תפלין אחרונות שנגעו בראשונות. חזר
והתיר את הראשונה פעם שניה ותקנה - הרי היא ראשון
כשהיתה. וכן אם התיר את השנייה ואת השלישית. חזר
והתיר אף הרביעית ותקנה - הרי כלה טהורה; שאין
הראשון מטמא כלים, מפני שהוא ולד, כמו שבארנו. וכן
סנדל שהוא טמא מדרס ונפסקה אחת מאזניו ותקנה - טמא
מדרס. נפסקה שניה ותקנה - הרי הוא טהור מן המדרס,
שהרי נעשו לו אזנים חדשות, אבל טמא מגע מדרס. לא
הספיק לתקן את הראשונה עד שנפסקה השנייה או שנפסק
עקבו או נטל חטמו או נחלק לשנים - טהור.
יג. מנעל שנפחת, אם אינו מקבל רב הרגל - טהור.
יד. תפלה שנטמאת מאימתי טהרה? של יד - משיתיר
אותה משלש רוחות; ושל ראש - משיתיר משלש רוחות
ובין קציצה לחברתה.
טו. הפדור והאמום והקמיע והתפלין שנקרעו אחר
שנטמאו, הנוגעים בהן - טמא, ובמה שבתוכן - טהור. האכורף
שנקרע, הנוגע במה שבתוכו - טמא, מפני שהתפר מחברו
ונעשה בלו כגוף אחד.

יום רביעי ט' ניסן ה'תשע"א

פרק שמיני

א. כל כלי מתכות אינן מקבלין טמאה עד שתגמר מלאכתן
כלה ולא יהיה הכלי מחסר מעשה כלל. אבל גלמי כלי
מתכות אינן מקבלין טמאה.
ב. ואילו הן גלמי כלי מתכות? כל שעתיד לשוף אותו או
לשבץ או לגרר או לכרכב או להקיש בקורנס, או שהיה
מחסר און או אגן - הרי זה אינו מקבל טמאה עד שיתקננו
וייפהו ולא תשארו בו מלאכה כלל. כיצד? הסיף אינו מקבל
טמאה עד שישופנו, והסכין - עד שישחיונה. וכן כל פיוצא
במעשים אלו. לפיכך, העושה כלים מן העשת של ברזל
או מן התררה של מתכת, ומן הסובב של גלגל, ומן הטסין
ומן הצפויין, ומפני הכלים ומאגני הכלים ומאגני הכלים,

49 וחשב עליה להניחה טבעת בהמה כשהיתה, אף על פי
50 שלא נתקשט בה האדם - הרי זו מקבלת טמאה; שאין
51 המחשבה מבטלת מיד המחשבה עד שיעשה מעשה, כגון
52 שישוף אותה או יתקעה במעשה של בהמה. היתה הטבעת
53 לאדם וחשב עליה לבהמה - עדין היא מקבלת טמאה
54 כשהיתה; שאין הפלים עולין מידי טמאתן במחשבה. עשה
55 בה מעשה ושנה לבהמה - אינה מקבלת טמאה; שהמעשה
56 מבטל מיד המעשה.

57 יא. חרש שוטה וקטן - יש להן מעשה ואין להן מחשבה,
58 כמו שבארנו למעלה בענין הכשר אכלין.
59 יב. זוג של דלת שחשב עליו לבהמה - מקבל טמאה; ושל
60 בהמה שעשאוהו לדלת, אפלו חברו בקרקע ואפלו קבעו
61 במסמר - מקבל טמאה כשהיה, עד שישנה בו מעשה
62 בגופו.

63 יג. אמן שעושה ומניח זוגין לבהמה ולדלתות: אם רב
64 העשוי לדבר שמקבל טמאה - הרי הכל מקבל טמאה, עד
65 שיפריש מקצתן לדבר שאינו מקבל טמאה; ואם רב העשוי
66 לדבר שאין מקבל טמאה - הרי הכל טהור, עד שיפריש
67 מקצתן לדבר המקבל טמאה.

68 יד. זוגין הנמצאין בכל מקום - מקבלין טמאה; חוץ
69 מהנמצאים בפרכים, מפני שרבו לדלתות.

70 טו. אמר לאמן: עשה לי שני זוגים, אחד לדלת ואחד
71 לבהמה; עשה לי שתי מחצלאות, אחת לשכיבה ואחת
72 לאהלים; עשה לי שני סדינים, אחד לצורות ואחד לאהלים
73 - שניהן מקבלין טמאה, עד שיפרש ויאמר: זה לבד וזה
74 לבד.

יום חמישי י' ניסן ה'תשע"א

פרק תשיעי

75
76
77 א. כל כלי מתכות שיש להן שם בפני עצמן - מקבלין
78 טמאה, חוץ מן הדלת והנגר והמנעול והפוחה שפתחת הצייר
79 והצייר והקורה והצנור; מפני שאלו עשויין לקרקע או
80 לשמש את העץ אינן מקבלין טמאה, ואפלו קדם שיקבעו.
81 וכל כלי מתכות שיש לו שם לוי - אינו מתטמא בפני
82 עצמו, מפני שהוא כמקצת כלי. ביצד? עקרב של פרמביא
83 - טמא, ולחיים שלה שעל לחיי הבהמה מאן ומכאן -
84 טהורין, ואין מקבלין טמאה בפני עצמן, מפני שאין להם
85 שם בפני עצמן, ובשעת חבורו - הכל מקבל טמאה.
86 ב. טסין של ברזל שמניחין על לחיי האדם בשעת מלקמה
87 - אינן מקבלין טמאה, מפני שאין להם שם בפני עצמן.
88 ואם יש בהן בית קבול מים - מתטמאין בכל כלי קבול.
89 ג. גזם העשוי כקדרה מלמטה וכעדרה מלמעלה ונפסק -
90 הקדרה שלו מקבלת טמאה בפני עצמה, שהרי יש לה בית
91 קבול, והעדרה מקבלת טמאה בפני עצמה, מפני שיש לה
92 שם בפני עצמה, והצנירה שלה שהיא נכנסת באון או באף
93 אינה מקבלת טמאה בפני עצמה. הנה הנזם עשוי כמין
94 אשכול ונפרק - טהור, מפני שאין בו בית קבול, ואין לכל

1 ומן השחולה ומן הגודרת - הרי אלו טהורים, מפני שכל
2 אלו שנעשו גלמי כלי מתכות הן. אבל העושה כלי משכרי
3 כלי מתכות ומן הכלים שנסחקו מרב הזמן ומן המסמרות
4 שידוע שנעשו מן הכלים - הרי אלו מקבלין טמאה, לפי
5 שאינם גלמים. אבל מסמרות שאין ידוע אם נעשו מן
6 הכלים או מן העשת - הרי הן טהורין. אפלו התקין אותם
7 לכלי - אינם מקבלין טמאה.

8 ג. כלי מתכות שאינו מחסר אלא פסוי - מקבל טמאה,
9 שאין הפסוי חשוב מגוף הכלי.

10 ד. מחט שלא נקבה אלא שפה ותקנה לבד מתחלתה -
11 מקבלת טמאה, מפני שמוציאין בה את הקוץ. אבל אם
12 עתיד לנקבה - הרי היא כשאר גלמי כלי מתכות ואינה
13 מקבלת טמאה.

14 ה. מאחר שבארנו, שגלמי כלי מתכות טהורים וגלמי כלי
15 עץ טמאים, ופשוטי כלי מתכות טמאים ופשוטי כלי עץ
16 טהורים דין תורה, נמצא: השמא בכלי עץ - טהור בכלי
17 מתכות, טמא בכלי מתכות - טהור בכלי עץ.

18 ו. כל כלי הפלחמה, כגון הסוף והרמח והכובע והשריון
19 והמגפים וכיוצא בהן - מקבלין טמאה. וכל תכשיטי
20 האדם, כגון הקטלה והנזמים והטבעות, בין שיש עליהן
21 חותם בין שאין עליהם חותם, וכיוצא בהן - מקבלין
22 טמאה. אפלו דינר שנפסל והתקינו לתלותו בצואר קטנה -
23 מקבל טמאה. וכן קמיע של מתכת - מתטמא בכל תכשיט
24 אדם.

25 ז. כל תכשיטי הבהמה והכלים, כגון הטבעות שעושין
26 לצואר הבהמה ולאזני הכלים - טהורין ואינן מקבלין
27 טמאה בפני עצמן; חוץ מזוג של בהמה וכלים המשמיע
28 קול לאדם. ביצד? העושה זוגין למכתשת ולעריסה,
29 למטפחות ספרים ותינוקות - טהורים. עשה להן ענבולין -
30 מקבלין טמאה; הואיל ונעשו להשמיע קול לאדם, הרי הן
31 כתכשיטי אדם. ואפלו נטלו ענבוליהן - מקבלין טמאה,
32 שהרי הוא ראוי להקישו על החרס.

33 ח. זוג העשוי לאדם: אם נעשה לקטן - אינו מקבל טמאה
34 אלא בענבול שלו, שהרי לקול נעשה; נעשה לגדול - הרי
35 זה תכשיט ומקבל טמאה אף על פי שאין לו ענבול.

36 ט. כל הפרצופות מקבלות טמאה, וכל החותמות טהורין,
37 חוץ מחותם של מתכת שבו חותמין בלבד. וכל הטבעות
38 טהורות, חוץ מטבעת אצבע; אבל טבעת שחוגר בו את
39 מתניו, שקושרה בין כתפיו - טהורה. טבעת השיר של
40 בהמה, הואיל והאדם מושף בה את הבהמה - מקבלת
41 טמאה. וכן מקל של בהמה של מתכת, הואיל ואדם רודה
42 אותה בו - מקבלת טמאה.

43 י. כל הכלים יורדים לטמאה במחשבה, ואין עולין מידי
44 טמאה אלא בשנוי מעשה. והמעשה מבטל מיד המעשה
45 ומיד המחשבה, והמחשבה אינה מבטלת לא מיד המעשה
46 ולא מיד המחשבה. ביצד? טבעת בהמה או כלים שחשב
47 עליה להחזירה טבעת אדם - הרי זו מקבלת טמאה
48 במחשבה זו, וכאלו נעשית לאדם מתחלת עשייתה. חזר

1 גרגיר ממנו שם בפני עצמו, והרי אינו ראוי לתכשיט
2 משנפרק.
3 ד. טבעת אחת שמניחין הבנות ברגל אחת - היא הנקראת
4 בירית, ואינה מקבלת טמאה, מפני שאין עליה צורת כלי
5 תכשיט, אלא כמו טבעת הכלים או טבעת שקושר בה בין
6 כתפיו. אבל שתי טבעות שמשימות הבנות ברגליהן
7 ושלשלת מטלת ביניהן מזו לזו - מקבלין טמאה, מפני שהן
8 תכשיטי הבנות. והן הנקראין ככלים.
9 ה. קטלא של חליות של מתכת, והם בחוט של צמר או
10 של פשתן, ונפסק החוט - החליות מקבלות טמאה, שכל
11 אחד ואחד כלי בפני עצמו. היה החוט שלה של מתכת
12 והחליות של אבנים טובות ושל מרגליות או של זכוכית,
13 ונשברו החליות והחוט קים - הרי זו מתטמא בפני עצמו.
14 שירי קטלא - כמלא צואר קטנה.
15 ו. כל הכסויין של מתכת טהורין ואין מקבלין טמאה, מפני
16 שאין להם שם בפני עצמן, חוץ מכסוי המחת ומכסוי טני
17 של רופאין; מפני שמניחין בו את האספגניתי, נעשה כלי
18 קבול.
19 ז. כסוי של מתכת ששפו ולטשו ועשהו מראה - הרי זה
20 מקבל טמאה.

יום שישי י"א ניסן ה'תשע"א

פְּרָק עֲשִׂירִי

21 ח. כל המשקולות של מתכות מקבלות טמאה. והן
22 הנקראין אוניקיות. קנה מאוננים של עץ שהיו אוניקיות של
23 ברזל תלויות בו - מקבל טמאה, מפני האוניקיות התלויות
24 בו. במה דברים אמורים? במאוננים של מוכרי פשתן ומוכרי
25 צמר; אבל של בעלי בתים אינו מקבל טמאה עד שיהיו
26 האוניקיות קבועות בו.
27 ט. משקלות שושבתו, אף על פי שהחזירן ושוקל בהן -
28 אינן מקבלין טמאה. יחד מהן חצאי ליטרין, שלשי
29 ליטרין, רביעי ליטרין - הרי אלו מקבלין טמאה.
30 י. סלע שנפסקה והתקינה להיות שוקל בה - מקבלת
31 טמאה.
32 יא. אונקלי של פתפים - טהורה, ושל רוכלים - מתטמאה.
33 אונקלי של נקליטי המטה - טהורה, ושל דרגש -
34 מתטמאה. אונקלי של פורת הצידים שצדין בה הדגים -
35 טהורה, ושל שדה - מתטמאה. אונקלי של מנורות העץ -
36 טהור, ושל שלחן - מתטמא. זה הכלל: כל כלי שמקבל
37 טמאה בפני עצמו מן התורה - הרי האונקלי של מתכת
38 שלו ושלשלת שלו מקבלת טמאה; וכלי שאינו מקבל
39 טמאה, כגון פשוטי כלי עץ וכלי עץ הבאים במדה וכיוצא
40 בהן - אונקלי של מתכת והשלשלת שלו אינן מקבלות
41 טמאה. וכל אחת ואחת בפני עצמה טהורה, שאין האונקלי
42 או השלשלת כלי בפני עצמו, אלא הרי הן כמקצת כלי.
43 ואפלו אונקלי שבפתלים שתולין בה הכלים והבגדים
44 וכיוצא בהן - טהורה.
45 יב. שלשלת שיש בה בית נעילה - מתטמאה, והעשויה
46 לכפיתה - טהורה.
47 יג. שלשלת של סיטונות - מתטמאה, מפני שהן נועלין

א. מסמרות שמחזיקין בהן התקרה, העשויוין לתקע אותן
בעצים - אינן מקבלין טמאה. וכן המסמרות שתוקעין אותן
בפתלים לתלות בהן. ואם התקינו להיות כלי בפני עצמו -
מקבל טמאה. כיצד? מסמר שהתקינו להיות פותח ונועל
בו או להוציא את הפתילה, או שנתנו ברחים של יד או
של חמור - הרי זה מקבל טמאה. התקינו לפתח בו את
החבית - טהור, עד שיצרפנו.
ב. מסמר העשוי בסימן לשמירת הפתח - אינו מקבל
טמאה. וכן מסמר של שלחני שתולה בו המאוננים והכיס -
טהור. וכן תלווי המגדרות - טהורות. אף על פי שמסמרין
אלו משנין בצורתן משאר מסמרות התקיעה.
ג. מסמר הגרע, והוא הפלי שמקוין - מקבל טמאה.
ומסמר של אבן השעות - טהור.
ד. מסמר הגרדי, והוא המסמר הארוך כעין שפוד שמכניס
בו האורג שפופרת הקנה או העץ ולופף עליה חוטים -
מקבל טמאה.
ה. אלו כלי מתכות המתטמאות בעגלה: העל של מתכת,
והקטרכ, והכנפים המקבלות את הרצועות, וברזל שתחת
צוארי הבהמה, והסומף, והמתגר, והמתחיות, והענבול,
והצנירה, ומסמר המחבר את כלם. ואלו טהורים בעגלה:
העל של עץ המצפה, וכנפים העשויוין לנוי, והשפופרות
המשמיעות את הקול, והאבר שבצד צוארי הבהמה, והסוכב
של גלגל, והטסין והצפויין. ושאר כל המסמרות שבה -
טהורין.
ו. עקרב בית הבד - מקבל טמאה. ארון של גרוסות, אף
על פי שהוא טהור, אם היתה תחתיו עגלה של מתכת -
הרי זו מקבלת טמאה.

למד בהן השמן. מסננת של חרדל שנופרצו בה שלשה 47
 נקבים מלמטה זה לתוך זה - טהורה, לפי שאינה משמשת 48
 מעין מלאכתה. מגרפה שנוטלה פפה, אף על פי שהיא 49
 כקורנס - טהורה; שאינה עושה מעין מלאכתה אלא מעין 50
 הקורנס, והיא לא נעשית לתקוע בה כקורנס. וכן כל כיוצא 51
 בזה. 52

ג. מסרק של צמר שנטלו שניו, אם נשתיר בו שלש במקום 53
 אחד - טמא. היתה החיצונה אחת מן השלש - טהור, לפי 54
 שאינו יכול לסרק בו פשתן, שהחיצונה אינה מועלת לסרק, 55
 וכל שאינו עושה מעין מלאכתו בכלי מתכת - טהור. ונטלו 56
 מן המסרק שמים ועשאן למלקט - טמאות. אחת והתקינה 57
 לגר או ללפף עליה החוט לרקום - מקבלת טמאה. ואם 58
 היתה השן עבה וגדולה, אף על פי שלא התקינה - הרי זו 59
 מתטמאת בפני עצמה. 60

ד. מסרק של פשתן שנטלו שניו ונשתיר בו שמים - טמא; 61
 נשתיר בו אחת - טהור. 62

ה. הכדומים שנשברו ואונקלי שלהן קימת - טמאין, שהרי 63
 אפשר להוציא בהן הדלי מן הבאר כשהיו מקדם. 64

ו. מגרה שנוטלה שן אחת מביניהם - טהורה. נשתיר בה 65
 מלא הסיט במקום אחד - טמאה, שהרי אפשר לגר בנשא. 66
 ז. המעצד והאזמל והמפסלת והמקדח שנופרצו - עדין 67
 מקבלין טמאה. נשל חסומן - טהורין. וכלן שנוחלקו לשנים 68
 - טמאין; חוץ מן המקדח, שהרי אינו יכול לנקב בו. 69
 והרונקי בפני עצמה - אינה מקבלת טמאה, מפני שהיא 70
 מקצת כלי. 71

ח. הסיף והספין, והספין העקם כמו מגל, והרמח ומגל יד 72
 ומגל קציר וזוג מספרים קטנים של בעלי בתים וזוג 73
 מספרים גדולים של ספרים שנוחלקו - כל חלק מהן מקבל 74
 טמאה, מפני שהוא עושה מעין מלאכתו. 75

ט. מספרים שנוחלקה לשנים - טהורה, לפי שאינה מעברת 76
 את השער אלא ברחק. 77

י. שריון שנוחלק לארכו - טהור; לרחבו, אם משמש מעין 78
 מלאכתו ראשונה - טמא. מאימתי טהרתו? משיבלה ואינו 79
 משמש מעין מלאכתו. בלה ונשתיר בו רבו: אם מלמעלה 80
 - טמא, ואם מלמטה - טהור. קצץ ממנו ועשה חללא 81
 לתכשיט - הרי זו מקבלת טמאה. 82

יא. שפופרת של זהבים ושל זוגין ושל נפחים ושל עושי 83
 זכוכית שנוחלקה לארפה - טהורה; לרחבה: אם משמשת 84
 מעין מלאכתה ראשונה - טמאה, ואם לאו - טהורה. 85

יב. פלכיא של ספרים ושל רופאים ושל עושי זכוכית 86
 שנוחלקה לשנים - טהורה; ושל נפחים - טמאה, מפני 87
 שהוא בתחלה [חותרה בה את הגחלים] ועכשו חותרה בה 88
 את הגחלים. 89

יג. מראה של מתכת שנושברה או שנטשטשה: אם אינה 90
 מראה רב הפנים - טהורה; היתה מראה רב הפנים - עדין 91
 היא כלי כשהיתה. 92

יד. מחט שנטל קצתה הנקוב או עקצה - טהורה. ואם 93
 התקינה ללפף עליה החוט לרקם בה - טמאה. אכל מחט 94

ז. ריחים של פלפלין מקבלת טמאה משום שלשה בלים: 1
 משום כלי מתכות, ומשום כלי קבול, ומשום כברה. 2
 ח. הדלת של מתכת שבמגדל של בעלי בתים - אינה 3
 מקבלת טמאה; ושל רופאים - מקבלת טמאה, מפני 4
 שמוניחים בה את האספגלנית ותולה בה את המספרים. 5
 ט. טסין של מתכת שמונעין בהן את הקדרה - מקבלין 6
 טמאה, והקבועין בפירה - טהורין. 7
 י. המלקחים שמומערין בהן את הפתילה - מקבלין טמאה; 8
 והצנורות שתופסות את הרחים מלמעלה - אינן מקבלות 9
 טמאה, מפני שאינן עשויות אלא לחזק. 10
 יא. קלוסטרט שנועלין בה הדלתות: אם היתה של מתכת 11
 - מתטמאה; היתה של עץ ומצפה מתכת - טהורה. 12
 יב. הפין והפורנא - טמאים. 13

יג. פקה של מתכת - טהורה, לפי שהיא משמשת את 14
 העץ. 15

יד. הכוש והפימא והמקל וסמפונא וכליל של מתכת - 16
 מקבלין טמאה. היו של עץ ומצפין מתכת - טהורין; חוץ 17
 מן הסמפונא, שאם היה בה בית קבול בנפים, אף על פי 18
 שהיא מצפה - טמאה. 19

טו. החצוצרת שמופצלת חליות חליות: אם אין יודע 20
 להחזירה אלא אמן - הרי זו מקבלת טמאה כשהיא 21
 מחברת; ואם יכולין הכל לפרקה ולהחזירה - אינה מקבלת 22
 טמאה. 23

טז. הקצה שמוניחין הפה עליו בשעת תקיעה - מקבל 24
 טמאה בפני עצמו; והקצה האחר הרחב - אינו מקבל 25
 טמאה בפני עצמו; ובשעת חבור - הכל טמא. כיוצא בו: 26
 קני מנורה בפני עצמן - אינן מקבלין טמאה, מפני שיש 27
 להן שם לוי; הפרח שלה והבסיס - מתטמאין בפני עצמן; 28
 ובשעת חבור - הכל טמא. 29

יז. קורת החצים, שהיא המטרה, שיש בה לשונות של 30
 מתכת - מקבלת טמאה; ושמוניחים אותה ברגלי האסורים 31
 - טהורה. והקולר - מקבל טמאה. מגרה שעשה שניה לחור 32
 הדלת, אף על פי שמשמשת בה - אינה מקבלת טמאה. 33
 ואם משנטמאת עשאה לחור הדלת - הרי זו בטמאתה עד 34
 שיקבענה במסמר. הפכה, בין מלמעלה בין מלמטה בין מן 35
 הצדדים - טהורה. 36

שבת קודש י"ב ניסן ה'תשע"א

פרק אחד עשר

א. כמה שיעור השבר שישבר כלי מתכת ולא יקבל טמאה 39
 או יטהר מטמאתו? הכל לפי מה שהוא. 40

ב. כל זמן שהכלי יכול לעשות מעין מלאכתו - עדין הוא 41
 כלי וקשוב כלי שלם. כיצד? כלי של מתכת שנושבר והרי 42
 הוא יכול למלאות בו - הרי הוא כלי כשהיה. הקמקום - 43
 כדי לחם בו חמין. המחס - כדי לקבל סלעים. הלפס - כדי 44
 לקבל קיתונות של מתכת. הקיתון - כדי לקבל פרוטות. 45
 מדות היין - כדי למד בהן היין. וכן מדות השמן - כדי 46

27 מוֹחֵקִין: נִטְלַל הַכּוֹתֵב - טָמֵא מִפְּנֵי הַמוּחֵק; נִטְלַל הַמוּחֵק -
 28 טָמֵא מִפְּנֵי הַכּוֹתֵב. וְכֵן פִּיּוּצָא בְּאֵלוֹ. וְהוּא שִׁיחִיָּה הַנִּשְׁאָר
 29 יְכוּל לַעֲשׂוֹת מֵעֵין מְלֹאכְתּוֹ. בְּיַצֵּד? עַט שֶׁנִּטְלַל הַמוּחֵק שְׁלוֹ
 30 וְנִשְׁאָר הַכּוֹתֵב, אִם נִשְׁאָר מֵאֲרָכּוֹ כְּדֵי שִׁיגִיעַ לְקִשְׁרֵי
 31 אֲצָבָעוֹתָיו - טָמֵא, שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שִׁיאֲחִזּוּ בּוֹ וַיִּכְתֹּב בּוֹ. נִטְלַל
 32 הַכּוֹתֵב וְנִשְׁאָר הַמוּחֵק, אִם נִשְׁאָר מֵאֲרָכּוֹ מְלֹא פֶס יָדוֹ -
 33 טָמֵא, שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר לוֹ לְמַחֵק בּוֹ. נִשְׁאָר פְּחוֹת מִזֶּה - טְהוֹר.
 34 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה.
 35 **כ.א.** קָרְדִם שֶׁנִּטְלַל עֲשָׂפוֹ, וְהוּא הַצֵּד שֶׁהִתְרַשׂ מִנְּגַר בּוֹ -
 36 טָמֵא מִפְּנֵי בֵית בְּקוּעוֹ; נִטְלַל בֵּית בְּקוּעוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי בֵּית
 37 עֲשָׂפוֹ. נִשְׁבֵּר מִקּוֹפוֹ - טְהוֹר.
 38 **כ.ב.** תְּרַחֲוֹר שֶׁנִּפְגַּם - עֲדִין הוּא כְּלִי עַד שֶׁיִּנְטֵל רַבּוֹ. נִשְׁבֵּר
 39 מִקּוֹפוֹ - טְהוֹר.
 40 **כ.ג.** הַמְרַדֵּעַ הוּא הַמְלַמֵּד, וְהוּא עֵץ אֲרֹף עֵב. וְכִמוֹ מִסְמֵר
 41 חַד תִּקְוֵעַ בְּקִצְתּוֹ מִלְמַעְלָה, וְזֶה הַבְּרִזָּל נִקְרָא דְרָבֵן. וּבִקְצָה
 42 הַשָּׁנִי מִלְמַטָּה בְּרִזָּל כְּמוֹ רִמַח וְהָעֵץ נִכְנָס בּוֹ, וְזֶה הַבְּרִזָּל
 43 נִקְרָא תְּרַחֲוֹר.
 44 **כ.ד.** מְנִיקַת שֶׁל מִתְּכָת, שֶׁהִיא כְּמוֹ שְׂפּוֹפֶרֶת, שֶׁנִּטְמָאָה -
 45 מִשִּׁיבְעָנָה בְּמַקְל אוֹ בְּדִלַת אוֹ יַחֲבִרְנָה עִם הָעֵץ תִּטְהַר. לֹא
 46 נִטְמָאָה וּקְבָעָה בְּמַקְל אוֹ בְּדִלַת - הָרִי זֶה מִקְבַּלַת טָמָאָה
 47 בְּמִקְוָה; שֶׁכָּל כְּלֵי מִתְּכָת שֶׁקְבָעִם בְּקוֹרָה אוֹ בַּכֶּתֶל -
 48 מִקְבָּלִין טָמָאָה כְּשֶׁהָיוּ עַד שֶׁיִּשְׁנֶה אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. לְפִיקָךְ, דָּף
 49 שֶׁל נְחֹתוֹמִין שֶׁל מִתְּכָת שֶׁקְבָעוּ בַּכֶּתֶל - טָמֵא. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא
 50 בְּזֶה מִשְׁאָר כְּלֵי מִתְּכָת שֶׁנִּקְבָּעוּ, בֵּין מִקְבָּלֵיהֶן בֵּין
 51 פְּשׁוּטֵיהֶן - מִקְבָּלִים טָמָאָה כְּשֶׁהָיוּ.

1 שֶׁל שִׁקִּין שֶׁנִּטְלַל קְצֵתָהּ הַנְּקוּב - טָמָאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רוּשֵׁם
 2 בְּקִצָּה הַשָּׁנִי.
 3 **טו.** הַמַּחֵט שֶׁלּוֹפְפִין עָלֶיהָ הַשָּׁנִי אוֹ הַנְּהָב וְכִיּוּצָא בְּהֵן
 4 כְּדֶרֶךְ שְׁעוֹשִׂין הַרוֹקְמִין. בֵּין שֶׁנִּטְלַל הַנְּקוּב שְׁלָהּ בֵּין שֶׁנִּטְלַל
 5 עֲקָצָה - טָמָאָה, שֶׁאִין מְלֹאכְתָּהּ הַתְּפִירָה.
 6 **טז.** מַחֵט שֶׁהֶעֱלָתָה חֲלוּדָה: אִם מְעַכְבֵּת הַתְּפִירָה - טְהוֹרָה,
 7 וְאִם לֹא - טָמָאָה.
 8 **יז.** הַסִּיף וְהַסַּפִּין שֶׁהֶעֱלוּ חֲלוּדָה - טְהוֹרִין; שֶׁפָּאָן וְהַשְׁחִינָן
 9 - תְּזוּרוּ לְטָמְאָתָן הַיִּשְׁנָה. וְכֵן צְנוּרָא שֶׁפְּשָׂטָה - טְהוֹרָה;
 10 כְּפָפָה - חֲזוּרָה לְטָמְאָתָה הַיִּשְׁנָה.
 11 **יח.** מִפְתַּח עָקֶם כְּמוֹ אֲרַכְבָּה שֶׁנִּשְׁבֵּר מִתּוֹךְ אֲרַכְבוֹתָיו; -
 12 טְהוֹר. וְכֵן מִפְתַּח הָעֲשׂוּי כְּמִין גַּם שֶׁנִּשְׁבֵּר מִתּוֹךְ גַּמּוֹ -
 13 טְהוֹר. שֶׁהָרִי אִינוֹ יְכוּל לְפַתַּח בְּהֵן, וְהָרִי אִינוֹ מְשַׁמְשִׁין מֵעֵין
 14 מְלֹאכְתָּן. הֵיוּ בָּהּ שְׁנַיִם וּנְקָבִים - טָמֵא, שֶׁעֲדִין הוּא מִפְתַּח.
 15 נִטְלוּ הַשָּׁנִים - טָמֵא מִפְּנֵי הַנְּקָבִים; וְנִסְתָּמוּ הַנְּקָבִים - טָמֵא
 16 מִפְּנֵי הַשָּׁנִים. נִטְלוּ הַשָּׁנִים וְנִסְתָּמוּ הַנְּקָבִים אוֹ שֶׁנִּפְרְצוּ
 17 הַנְּקָבִים זֶה לְתוֹךְ זֶה - טְהוֹר.
 18 **יט.** כְּלֵי שִׁישׁ בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד כֶּף לְהַרִים בּוֹ הַדָּשָׁן וּבְרֹאשׁוֹ
 19 הַשָּׁנִי מְזוּלָג לְצִלּוֹת בּוֹ הַבִּשְׂרִ: נִטְלָה כְּפוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שָׁנִי;
 20 נִטְלוּ שָׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כְּפוֹ. וְכֵן מִכְּחוּל שֶׁנִּטְלָה כְּפוֹ
 21 שְׁגוּרְפִין בָּהּ הַכְּחוּל - טָמֵא מִפְּנֵי הַזָּכָר שֶׁכּוֹחֵלִים בּוֹ הָעֵין;
 22 נִטְלַל הַזָּכָר - טָמֵא מִפְּנֵי הַכֶּף.
 23 **כ.** כְּלֵי שֶׁבְּרֹאשׁוֹ אֶחָד כֶּף כְּסָבְכָה לְצִלּוֹת עָלָיו וּבִקְצָה הַשָּׁנִי
 24 שָׁנִים לְהוּצִיא מִהֵן הַבִּשְׂרִ מִן הַקְּדֵרָה אוֹ מֵעַל הָאֵשׁ: נִטְלָה
 25 כְּפוֹ - טָמֵא מִפְּנֵי שָׁנָיו; נִטְלוּ שָׁנָיו - טָמֵא מִפְּנֵי כְּפוֹ. וְכֵן
 26 עַט שֶׁל מִתְּכָת שֶׁכּוֹתְבִין בְּרֹאשׁוֹ הָאֶחָד וּבְרֹאשׁוֹ הַשָּׁנִי

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ו'י"ב ניסן ה'תשע"א

65 שֶׁבְּכָבֵל עוֹמְדִין זֶה מִפְּנֵי זֶה" — יֵשׁ בָּהּ עוֹד יְחוּד
 66 וְתוֹסֶפֶת עַל הַתְּלִמִּיד, וְהוּא: שֶׁכְּבוֹד הַתְּלִמִּיד לְרַבּוֹ
 67 יֵשׁ בּוֹ תוֹסֶפֶת גְּדוּלָּה עַל הַכְּבוֹד שֶׁהוּא חוֹבָה לְכָל־
 68 חָכָם, וְעַם הַכְּבוֹד חַיִּב בְּמוֹרָא, לְפִי שֶׁכָּבֵר בְּאָרוֹ
 69 שֶׁחֻבָּתוֹ כְּלָפִי רַבּוֹ גְּדוּלָּה מִחֻבָּתוֹ כְּלָפִי אָבִיו,
 70 אֲשֶׁר חַיְבּוֹ הַכְּתוּב בְּכְבוֹדוֹ וּבְמוֹרָאוֹ. וּבְפִירוּשׁ אָמְרוּ
 71 (בבבא מציעא שם): אָבִיו וְרַבּוֹ — רַבּוֹ קוֹדֵם (כגון
 72 אביו ורבו שבויים בשביה פודה את רבו, ואחר כך פודה
 73 את אביו). וְכָבֵר בְּאָרוֹ (סנהדרין ה'): שֶׁאֲסוּר לְתַלְמִיד
 74 לְחַלּוֹק עַל רַבּוֹ — כְּוָנְתִי בְּמַחֲלָקַת: שֶׁיִּצָּא נֶגֶד פְּסַק
 75 דִּינוֹ וַיִּפְרֵד בְּסִבְרָתוֹ וַיִּלְמַד אוֹ יוֹרָה כְּלִי שִׁירָשָׁהוּ.
 76 וְאֲסוּר לוֹ לְרִיב עִמּוֹ וּלְהִתְרַעַם עָלָיו וְלֹא לְדוֹן אוֹתוֹ
 77 לְכַף חוֹבָה, כְּלוֹמֵר: שֶׁיִּסְבִּיר אִיזוֹ פְּעֻלָּה מִפְּעֻלוֹתָיו

52 **יום ראשון ו' ניסן ה'תשע"א**
 53 **מצות עשה רט.**
 54 הַמְצָוָה הַר"ט — הַצּוּוִי שֶׁנִּשְׁצַטְוִינוּ לְכַבֵּד אֶת־
 55 הַחֲכָמִים וְלַעֲמֹד מִפְּנֵיהֶם כְּדֵי לְהַדְרִם, וְהוּא אָמְרוּ
 56 יִתְעַלָּה: "מִפְּנֵי שִׁיבָה תִּקּוּם וְהַדְרַת פְּנֵי זָקֵן" (ויקרא
 57 יט, לב — וזקן הוא זה שקנה הרבה חכמה). וּלְשׁוֹן
 58 סִפְרָא: "תִּקּוּם וְהַדְרַת — קִימָה שִׁישׁ בָּהּ הַדּוֹר"
 59 (אבל במקום שאין בו הידור כגון בבית המרחץ אין
 60 עומדין מפניו). וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מְצוּוֹה זֶה בְּפִרְק א'
 61 מִקְדוּשִׁין (לב):. וְדַע שֶׁאֶף־עַל־פִּי שֶׁמְצוּוֹה זֶה חוֹבָה
 62 עַל כָּל־אָדָם בְּאִפְּן כְּלָלִי — כְּלוֹמֵר: לְכַבֵּד אֶת־
 63 הַחֲכָמִים וְאֶפְלוּ לְחַכְּם הַשְׁוֶה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאָרוֹ
 64 בְּאָמְרָם (בבא מציעא לג): "תְּלִמִּידֵי חֲכָמִים

40 אֶל-תִּפְנֶה לְרֵאוֹתָן, כְּלוֹמַר: אֶפְלוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּצוּרַת
 41 הַפֶּסֶל הַחִיצוֹנִית וּלְהִתְבוּנָן בְּעִשְׂתוֹ אֲסוּר, כְּדִי שְׁלֹא
 42 יַעֲסִיק חֵלֶק מִן-הַזְּמַן בְּמַשְׁהוֹ מֵהֶם. וּבִפְרָק "שׂוֹאֵל
 43 אָדָם מִחֻבְרוֹ" (שבת קמט.): "כִּתְבֵּהּ הַמְּהִלָּה (הכתוב)
 44 תַּחַת הַצּוּרָה (צורת אדם) וְתַחַת הַדִּיּוֹקְנָאוֹת (של
 45 שאר עצמים) אֲסוּר לְקָרוֹתוֹ בְּשַׁבָּת; וּדְיוֹקְנֵי (של
 46 עבודה זרה) עֲצֻמָּה אֲףּ בְּחַל אֲסוּר לְהִסְתַּכֵּל בָּהּ,
 47 מִשּׁוּם שְׁנֵאמַר: 'אֶל-תִּפְנּוּ אֶל-הָאֱלִילִים'. מֵאִי
 48 תִּלְמוּדָא? (איך נלמד פסוק זה) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
 49 'אֶל-תִּפְנּוּ אֵל' — מְדַעְתְּכֶם" (הבליים אשר אתם
 50 בודים) וּכְבָר נִכְפַּל הֵלָא בְּעֵינַיִן זֶה עֲצָמוֹ, כְּלוֹמַר
 51 בְּאֲסוּר הַמַּחְשָׁבָה עַל עֲבוּדָה זָרָה וְהוּא אָמְרוּ:
 52 "הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן-יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם"
 53 (דברים יא, טז), כְּלוֹמַר: אִם תּוֹעָה לְבָבְךָ לַחֲשֹׁב בָּהּ,
 54 זֶה יִגְרַם לָךְ לְסוּר מִן הַדֶּרֶךְ הַיִּשְׁרָה וּלְהִתְעַסֵּק
 55 בְּעַבּוּדָתָהּ. וְאָמַר עוֹד בְּעֵינַיִן זֶה עֲצָמוֹ: "וּפֶן-תִּשָּׂא
 56 עֵינֶיךָ הַשְּׁמִימָה וְרֵאִיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הַיָּרֵחַ וְגוֹ'"
 57 (שם ד, יט), כִּי לֹא הַזְהִיר לְבַל יֵרִים אָדָם אֶת-רֵאשׁוֹ
 58 לְרֵאוֹתָם בְּעֵינָיו, אֲלֵא הַזְהִיר מִלְּהִסְתַּכֵּל בְּעֵין הַלֵּב
 59 בְּמַה-שְּׁמִיחִים לָהֶם עוֹבְדֵיהֶם. וְכֵן אָמְרוּ: "וּפֶן-
 60 תִּדְרֹשׁ לְאֱלֹהֵיהֶם לֵאמֹר אֵיכָה יַעֲבֹדוּ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
 61 אֵת אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה-בֵּן גַּם-אֲנִי" (שם יב, ל) —
 62 שֶׁהַזְהִיר מִלְּשָׂאוֹל עַל אֵיכוֹת עֲבוּדָתָהּ אֲף-עַל-פִּי
 63 שְׁלֹא יַעֲבֹדְנָהּ, לְפִי שֶׁכָּל-זֶה גוֹרֵם לְטַעוֹת אַחֲרֶיהָ.
 64 וְדַע שֶׁהַעוֹבֵר עַל עֵינַיִן זֶה — חַיֵּב מִלְּקוּת. וּכְבָר
 65 נִתְבָּאָר זֶה בְּסוֹף פֶּרֶק א' מְעוּבָבִין (יז), כְּשֵׁאמְרוּ:
 66 "לוֹקִינְךָ עַל עֲרוּבֵי תַחֲמוּמֵיךָ דְּבַר תּוֹרָה" וְהֵבִיאוּ רֵאִיָּה
 67 מֵאֲמָרוֹ: "אֶל-יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ" (שמות טז, כט);
 68 וְהִקְשׁוּ וְאָמְרוּ: הֵיאָךְ יִלְקָה עַל לֹא שָׂבֵא בְּלִשׁוֹן
 69 "אל" וְלֹא בָּא בְּלִשׁוֹן לֹא? וְהִשִּׁיבוּ בְּדֶרֶךְ קִשְׁיָא
 70 וְאָמְרוּ: אִם כָּל-מָה שְׂבֵא בְּלִשׁוֹן 'אל' אֵין לוֹקִין
 71 עָלָיו, אֲלֵא מֵעַתָּה "אל תִּפְנּוּ אֶל-הָאֱלִילִים" הֲכִי נִמִּי
 72 (האמנם כך) דְּלֵא לֵאקִי? ! הֲרִי מִשְׁמַע מִכָּאן שְׁעֵינַיִן
 73 זֶה לוֹקִין עָלָיו.
 74 הַמְצָוָה הַמִּז' — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּהִיּוֹת
 75 חֲפְשִׁים בְּמַחְשְׁבוֹתֵינוּ, עַד שְׁנֵאמַיִן דְּעוֹת הַמְּנַגְדוֹת
 76 לְדַעוֹת שֶׁהֵבִיָּאָה הַתּוֹרָה, אֲלֵא נִגְבִּיל אֶת-מַחְשַׁבְתָּנוּ
 77 וְנַעֲשֶׂה לָהּ סִיג שֶׁתַּעֲמֹד אֲצָלוֹ — וְהֵן מְצוֹת
 78 הַתּוֹרָה וְאֲזַהְרוּתֶיהָ. וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-
 79 תִּתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם" (במדבר טו,

1 או אֵיזָה דְּבוּר בְּסוּג מְסוּגֵי הַהִסְבְּרוֹת (שמפּרש
 2 דבריו שלא כפשוטם) — לְפִי שְׁאֶפְשֵׁר שְׁלֹא נִתְכַּוֵּן
 3 לְכָךְ. וּבִפְרָק חֵלֶק (סנהדרין קי.) אָמְרוּ: "כָּל-הַחוּלֵק
 4 עַל רַבּוֹ כְּחוּלֵק עַל הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: 'בְּהִצְתָּם
 5 עַל-ה'" (ראה בהמשך) (במדבר כו, ט), כָּל-הַעוֹשֶׂה
 6 מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה, שְׁנֵאמַר: 'הִמָּה
 7 מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר-רַבּוֹ כִּנְיִ-יִשְׂרָאֵל אֶת-ה'" וְגוֹ' (אף
 8 עַל פִּי שֶׁרַבּוֹ שֵׁם עַל מִשָּׁה וְאֵהָרֵן, נֵאמַר "את ה'" (שם
 9 כ, יג), וְכָל-הַמְּתַרְעֵם עַל רַבּוֹ כְּמְתַרְעֵם עַל הַשְּׂכִינָה,
 10 שְׁנֵאמַר: 'לֹא-עָלִינוּ תְּלַנְתִּיכֶם (תלונות עם ישראל
 11 עַל מִשָּׁה וְאֵהָרֵן —) כִּי עַל-ה'" (שמות טז, ח). וְכָל-
 12 הַמְּהַרְהֵר אַחֲרֵי רַבּוֹ כְּמְהַרְהֵר אַחֲרֵי הַשְּׂכִינָה,
 13 שְׁנֵאמַר: 'וַיִּדְבֹר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבְמִשָּׁה'" (במדבר
 14 כא, ה). וְכָל-זֶה בְּרוּר, לְפִי שְׁמַחְלָקֵת קִרְחַ וְרִיב
 15 יִשְׂרָאֵל וְתַרְעֻמָּתָם וּמַחְשַׁבְתָּם הִרְעָה לֹא הִיָּתָה אֲלֵא
 16 עִם מִשָּׁה וְעָלָיו שֶׁהוּא רַבֵּן שֶׁל כָּל-יִשְׂרָאֵל, וְעוֹשֶׂה
 17 הַכְּתוּב כָּל-דְּבַר מֵהֶם כְּלִפִּי ה'. ("בהצותם על ה'"
 18 וּבְפִרוּשׁ אָמְרוּ (אבות פרק ד משנה יב): "מוֹרָא רַבָּךְ
 19 כְּמוֹרָא שְׁמַיִם". וְכָל-זֶה (גם כבוד חכמים וגם מורא
 20 חכמים) נִלְמַד מִמָּה שְׁמַצָּאנוּ שֶׁהַכְּתוּב צִוָּה לְכַבֵּד
 21 אֶת-הַחֲכָמִים וְהַהוֹרִים, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּלִשׁוֹנוֹת
 22 הַתִּלְמוּד, לֹא שֶׁהִיא (מורא חכמים) מְצוּוָה בְּפָנֵי
 23 עֲצָמָהּ. וְהֵבֵן זֹאת.

יום שני ז' ניסן ה'תשע"א

24
 25 מצות לא תעשה י. מז. ס. ו. ה. ב. ג. ד. טו.
 26 מצות עשה קפו. מצות לא תעשה כג. כד.
 27 הַמְצָוָה הַעֲשִׂירִית — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּפְנוֹת
 28 אֵל עֲבוּדָה זָרָה וּלְהִתְעַסֵּק בְּעֵינֵינָהּ, כְּלוֹמַר: לְעֵינַיִן
 29 וְלִלְמוּד אוֹתָן הַהִזְיוֹת וְהַהֲבָלִים שְׁאוּמְרִים מִיִּסְדֵּיהֶן,
 30 שְׁרוּחָנִית פְּלוֹנִית (כוח עליון מסויים) מוֹרִידִים אוֹתָהּ
 31 בְּאִפְן כָּךְ וְכָךְ, וְהִיא עוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ; וְהַפּוֹכֵחַ הַפְּלוֹנִי
 32 מְקַטְרִים לוֹ וְעוֹמְדִים לְפָנָיו כָּךְ וְכָךְ, וְהוּא עוֹשֶׂה
 33 מְעֵשֶׂה פְּלוֹנִי, וְכִיּוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלוֹ. שֶׁהַמַּחְשָׁבָה
 34 בְּדְבָרִים אֵלוֹ וְהַעִיּוֹן בְּאוֹתָם הַדְּמִיוֹנוֹת הוּא מִמָּה
 35 שְׁמַעוֹרֵר אֶת-הַפְּתִי לְדַרְשׁ בָּהֶם וּלְעַבְדָּם. וְהַפֶּסְיוֹק
 36 שְׁבוּ הַזְהַרְנוּ עַל עֵינַיִן זֶה הוּא אָמְרוּ: "אֶל-תִּפְנּוּ
 37 אֶל-הָאֱלִילִים" (ויקרא יט, ד). וְלִשׁוֹן סִפְרָא (תחילת
 38 קדושים, י): "אִם פּוֹנֶה אֶתָּה אַחֲרֶיהֶן אֶתָּה עוֹשֶׂה
 39 אוֹתָן אֲלֵהוֹת". וְשֵׁם אָמְרוּ: "רַבִּי הַהוּדָה אוֹמַר:

41 עֲנִין אַחַר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת. וְלֹא יֵהָא לְאוּ
42 שֶׁבְּכָלֹת אֲלֵא אִם לֹא קָדְמָה לְנוּ יְדִיעָה כָּלֵל,
43 שֶׁעֲנִין מֵאוֹתָם הָעֲנִינִים מְזַהְרִים עָלָיו (רק כּאֲשֶׁר אֵין
44 מְקוֹר נוֹסֵף לְאִיסוּר), אֲלֵא מִחֲמַת אוֹתוֹ הֵלְאוּ, כְּמוֹ
45 שֶׁבְּאַרְנוּ בְּכָלֵל הַתְּשִׁיעִי; אֲבָל אִם קָדְמָה יְדִיעָה
46 שֶׁאוֹתוֹ הַדְּבָר מְזַהְרִים עָלָיו — וְהוּא בְּאֶמְרוֹ
47 שֶׁהַעֲשֵׂה כֶּף וְכֶף יַעֲשֶׂה בּוֹ כֶּף — אֵין לְחַשׁ
48 (לְהַבְדִּיל) אִם הָאֲזַהְרָה הִיא בְּפֹרֵשׁ אוֹ מִן הַדִּין,
49 בְּפֹרֵשׁ אוֹ בְּכָלֵל. וְדַע זֹאת, וְיִבֹאוּ לְךָ מֵעֲנִין זֶה עוֹד
50 מִצְוֹת רַבּוֹת.

51 הַמִּצְוָה הַשְּׁשִׁית — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מֵלַעֲבֹד
52 עֲבוֹדָה זָרָה אֲפֵלוּ בְּזוֹלַת אֲרַבַּע הָעֲבוֹדוֹת הַנִּזְכָּרוֹת
53 (בַּמִּצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה ה) — אִךְ בְּתַנְאֵי שִׁיחָא זֶה
54 כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמֵר: שִׁיעֲבֹדְנָה כְּמָה שֶׁדָּרַךְ אוֹתוֹ הַנֶּעֱבָד
55 לְהַעֲבֹד, כְּגוֹן שִׁיפְעוֹר (יִגְלַה) עֲצָמוֹ לְפַעוֹר אוֹ יִזְרֹק
56 אֶבֶן לְמַרְקוּלִים (שֵׁם אֵלִיל). וְהוּא אֶמְרוֹ יִתְעַלֶּה
57 בְּאֲזַהְרָה עַל כֶּף: "וְלֹא תַעֲבֹדֵם" (שְׁמוֹת כ, ג). וְלִשׁוֹן
58 הַמְּכַלְתָּא (שֵׁם): "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם"
59 — לְחִיב עַל הָעֲבוֹדָה בְּפָנָי עֲצָמָה וְעַל הַשְּׁתַּחֲוּיָה
60 בְּפָנָי עֲצָמָה. לְפִיכֶךָ מִי שֶׁזָּרַק אֶבֶן לְפַעוֹר אוֹ פוֹעֵר
61 עֲצָמוֹ לְמַרְקוּלִים — אֵינוֹ חַיֵּב לְפִי שְׂאִין זֶה עֲבוֹדָתוֹ,
62 שֶׁהָרִי אֶמְרָה יִתְעַלֶּה: "אֵיכָה (בְּאוֹתוֹ אֹפֵן ש) יַעֲבֹדוּ
63 הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וְאֶעֱשֶׂה־בֵּן גַּם־אֲנִי"
64 (דְּבָרִים יב, ל). הַעֲוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה בְּמִזִּיד — חַיֵּב
65 סְקִילָה וְכָרַת, וּבְשׂוֹגֵג קָרְבֵּן. וּכְכֹר נִתְבָּאֵרוֹ גַּם דִּינֵי
66 מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ז' מִסְּנֵה־דִרְיָן. וְשֵׁם (סד): אֶמְרוֹ:
67 "שֶׁלֹּשׁ כְּרֹתוֹת בְּעֲבוֹדָה זָרָה לְמָהּ? אַחַת לְכַדְרָכָה,
68 וְאַחַת לְשֵׁלָא כְּדַרְכָּהּ, וְאַחַת לְמִלְךָ". כְּלוֹמֵר:
69 שֶׁהַעֲוֹבֵד לְאִיזָה דְּבָר שֶׁהוּא מִמִּינֵי עֲבוֹדָה זָרָה
70 בְּאִיזָה מִין שִׁיחָה מִמִּינֵי הָעֲבוֹדָה — הָרִי זֶה חַיֵּב
71 כְּרֹת, בְּתַנְאֵי שִׁיעֲבֹד כְּדַרְכָּהּ, כְּלוֹמֵר: בְּדָבָר שֶׁדַּרְכָּהּ
72 לְהַעֲבֹד בּוֹ, כְּגוֹן פּוֹעֵר לְפַעוֹר וְזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלִים,
73 וּמַעֲבִיר שְׁעָרוֹ לְכְמוֹשׁ. וְכֵן מִי שֶׁעֲבָד בְּאַחַת מֵאַרְבַּע
74 עֲבוֹדוֹת לְאִיזָה נֶעֱבָד שִׁיחָה — הָרִי זֶה חַיֵּב כְּרֹת,
75 אִף־עַל־פִּי שְׂאִין דְּרָךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּכֶף, כְּגוֹן אִם הִקְרִיב
76 לְפַעוֹר אוֹ הַשְּׁתַּחֲוּה לְמַרְקוּלִים — וְזֶהוּ 'שֵׁלָא
77 כְּדַרְכָּהּ'. וְהַכְּרֹת הַשְּׁלִישִׁי הוּא בְּמַעֲבִיר בְּאֵשׁ לְמִלְךָ
78 כְּמוֹ שֶׁאֲבָאָר (בַּמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה ז — סוֹף שִׁיעוֹר יד).

79 הַמִּצְוָה הַחֲמִישִׁית — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
80 מִלְּהַשְׁתַּחֲוֹת לְעֲבוֹדָה זָרָה. וּכְרוּר, שֶׁמָּה־שְׂאֵנוּ

1 (ט). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי: "וְלֹא תִתְּנוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם" —
2 זֶה מִינּוֹת כְּעֲנִין שְׁנַאָמַר: "וּמוֹצֵא אֲנִי מֵרַמְּוֹת"
3 וְגו' (קְהֵלֶת ז, כו); "וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם" — זֶה זְנוּת,
4 שְׁנַאָמַר: "וַיֹּאמֶר שְׁמִשׁוֹן אֶל־אֲבִיו וְגו' (שׁוֹפְטִים
5 יד, ג). הַכּוֹנֵה בְּאֶמְרָם זֶה זְנוּת — רְדִיפַת הַתַּעֲנוּגוֹת
6 וְהַתַּאֲוֹת הַגּוֹפְנִיּוֹת וְהַעֲסָקַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּהֵן תְּמִיד.

7 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלְּמָה שְׁשִׁים — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
8 מִלְּקוֹב (לְקַלֵּל) אֶת־הַשֵּׁם הַגָּדוֹל — יִתְעַלֶּה עַל מָה
9 שֶׁאוֹמְרִים הַכּוֹפְרִים לְעֵילָא לְעֵילָא — וְזֶהוּ הָעֲנִין
10 שֶׁמְכַנִּים אוֹתוֹ (בְּלִשׁוֹן סְגִי־נְהוּר) "בְּרַכַּת הַשֵּׁם".
11 וְעַנְשׁ הָעוֹבֵר עַל לְאוֹ זֶה הוּא מְפָרֵשׁ בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה
12 שֶׁהוּא נִסְקָל, הוּא אֶמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנִקְבַּ שְׁמֵי־ה' מוֹת
13 יוֹמַת רְגוּם יִרְגְּמוּ־בּוֹ כָּל־הָעֵדָה" (וַיִּקְרָא כד, טז).
14 אֲבָל הָאֲזַהְרָה, לֹא בָּאָה בְּפִתּוּב אֲזַהְרָה מִיַּחַדָּת עַל
15 חֲטָא זֶה לְבִדּוֹ, אֲלֵא בָּאָה אֲזַהְרָה הַכּוֹלְלֵת עֲנִין זֶה
16 וְזוֹלָתוֹ, וְהוּא אֶמְרוֹ: "אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל" (שְׁמוֹת
17 כב, כז). וְלִשׁוֹן הַמְּכַלְתָּא (פִּרְשַׁת מִשְׁפָּטִים שֵׁם): "לְפִי
18 שֶׁהוּא אוֹמֵר: 'וְנִקְבַּ שְׁמֵי־ה' מוֹת יוֹמַת' עַנְשׁ
19 שְׁמַעְנוּ, אֲזַהְרָה לֹא שְׁמַעְנוּ — תִּלְמוּד לּוֹמֵר:
20 'אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל'". וּבִסְפָרָא (פִּרְשַׁת אִמּוֹר שֵׁם):
21 "עַל הַשֵּׁם הַמְּיַחַד (שֵׁם הַמְּפּוֹרֵשׁ בֵּן ד' אוֹתִיּוֹת:
22 אֶל־הַדֶּלֶת־נוּן־יּוֹד, יוֹד־הָאֵל־וָאוֹהָא (הַלְכוֹת עֲבוֹרִם
23 פֶּרֶק ב הַלְכוּת ז) — בְּמִיתָה; וְעַל שְׂאֵר הַכּוֹנִיִּין (שֶׁאֵר
24 שְׁמוֹת שְׂאִינָן נִמְחָקִים: אֵל, אֱלוֹהִים, אֱלֹהִים, אֱהִיָּה, שְׂדֵי,
25 עֲבֹאוֹת) — בְּאֲזַהְרָה (לֹא) (בְּלִבְדּוֹ). וְעוֹד בְּמִכְלְתָּא
26 (דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֵּן יוֹחָאִי): "אֱלֹהִים לֹא תִקְלַל" לְתַן
27 לֹא־תַעֲשֶׂה עַל בְּרַכַּת הַשֵּׁם". וּכְכֹר נִתְבָּאֵרוֹ דִּינֵי
28 מִצְוָה זֹאת בְּפֶרֶק ז' מִסְּנֵה־דִרְיָן. וְדַע (שֶׁאֵף שֶׁהִזְהַרְנוּ
29 "אֱלוֹקִים לֹא תִקְלַל" הִיא אוֹזְהָרָה עַל כְּמָה אִיסוּרִים
30 שׁוֹנִים, הִרִי) שְׁסוּג זֶה מִן־הָאֲזַהְרֹת הַכּוֹלֵל שְׁנַיִם
31 שְׁלֹשָׁה עֲנִינִים — אֵינוֹ מְסוּג לְאוֹ שֶׁבְּכָלֹת (לֹא)
32 אַחַד הַכּוֹלֵל כְּמָה אִיסוּרִים — שְׂאִין לּוֹקִין עֲלָיו, וְרֵאָה
33 לְעֵיל הַכּלָל (הַשּׁוֹרֵשׁ) הַתְּשִׁיעִי — לְפִי שֶׁבְּאֶר
34 הַכְּתוּב אֶת־הָעַנְשׁ בְּכָל־עֲנִין וְעֲנִין מֵהֶם וְהוֹדִיעֵנוּ
35 בְּהַכְּרַת, שֶׁכָּל־עֲנִין וְעֲנִין מְזַהְרִים עָלָיו וְשֶׁהוּא
36 מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַקְדָּמוֹת שֶׁעֲשִׂינוּ
37 לְמֵאֶמְרָה זֶה (בְּהַקְדַּמַת הַסֵּפֶר שֶׁאֲחַר י"ד הַכּלָלִים
38 (הַשּׁוֹרֵשִׁים)). וְכִינּוֹן שֶׁהַכָּלֵל הוּא: לֹא עַנְשׁ אֲלֵא־
39 אִם־בֵּן הַזְּהִיר — חוֹקְרִים אָנוּ עַל הָאֲזַהְרָה בְּהַכְּרַת.
40 וַיֵּשׁ שֶׁהִיא נִלְמַדָּת בְּאַחַת הַמִּדּוֹת, וַיֵּשׁ שֶׁהִיא בְּכָלֵל

41 תעשה הבאה — דברים יב, ל) — תנהו ענין
42 (השתמש בו) לשלא כדרכה. אם כן, העובר על זה
43 אם הוא מזיד — הריהו בכרת ובסקילה כמו
44 שבארנו; וכשוגג — יקריב קרבן. ולשון הכתוב:
45 "זוכח לאלהים יחרם". וכבר נתבאר דיני מצוה זו
46 בפרק ז' מסנהדרין (ס).

47 המצוה השנייה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
48 פסילים אשר יעבדו. ואין הכדל בין שיעשם בידו
49 או יבקש (לאחר) לעשותם לו, והוא אמרו יתעלה:
50 "לא תעשה לך פסל וכל-תמונה" (שמות כג, ד).
51 והעובר על לאו זה — חייב מלקות, פלומר: על
52 עשית עבודה זרה או בקשה (לאחר) לעשות לו
53 (כדי לעבדה) אף-על-פי שלא עבדה.

54 המצוה השלישית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
55 עבודה זרה — אפלו לזולתנו — לעבדה, ואפלו
56 הנה זה המבקש אותנו לעשותה הוא גוי, והוא
57 אמרו יתעלה: "ואלהי מסכה לא תעשו — לכם"
58 (ויקרא יט, ד). ולשון ספרא (תחלת פרשת קדושים
59 הלכה יב): "ואלהי מסכה לא תעשו — אפלו
60 לאחרים. ושם אמרו: העושה עבודה זרה לעצמו
61 עובר משום שתי אזהרות, פלומר: שהוא עובר על
62 עשייתה בידו — ואפלו היא לאחרים, כמו
63 שנתבאר במצוה שלישית זו — וגם עובר על
64 שרכש עבודה זרה והרי היא ברשותו, אף אם זה
65 שעשאה לו הוא אחר, כמו שקדם במצוה ב —
66 לפיכך לוקה שתי מלקיות. וכבר נתבאר דין
67 המצוה הזאת עם מה-שולפניה במסכת עבודה זרה
68 (מג).

69 המצוה הרביעית — האזהרה שהזהרנו מלעשות
70 צורת האדם מן-המתכות, האבנים, העצים
71 ודומיהם, אף-על-פי שלא נעשו כדי לעבדם, וזאת
72 כדי להרחיק מלעשות הצורות בכלל, כדי שלא
73 יחשבו עליהם מה-שחושבים ההמונים, פלומר
74 עובדי עבודה זרה, שחושבים שיש לצורות
75 השפעה. והוא אמרו יתעלה: "לא תעשון אתי
76 (אותי, בדומה לי, צורת אדם עליו נאמר "בצלמנו
77 כדמותנו") אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו לכם"
78 (שמות כ, כג). ולשון המכלתא (סוף פרשת יתרו)
79 בענין לאו זה על דרך הפרוש: "אלהי כסף ואלהי

1 אומרים, עבודה זרה, — הפנה בו: כל-מה שנגעבד
2 זולת ה', והוא אמרו יתעלה: "לא תשתחוה להם
3 ולא תעבדם" (שם, ה). ואין הפנה אסור
4 השפתחיה לבדה — להוציא (ולמעט) זולתה —
5 אלא הזכיר (כדוגמה) דרך מדרגי העבודה, פלומר
6 השפתחיה, וכן מזהרים מלהקריב לה ומלקטר;
7 והעובר על אחת מאלו והשתחוה או הקריב או נסך
8 או הקטיר — חייב סקילה. ולשון המכלתא (שמות
9 כב, יט): "זוכח לאלהים יחרם (שם) — ענש
10 שמענו, אזהרה לא שמענו, פלמוד לומר: "לא-
11 תשתחוה להם ולא תעבדם". זכיחה בכלל היתה
12 ויצאת ללמד: מה זכיחה מיחדת שפיוצא בה
13 עובדין לשמים וחייבין עליה בין שהוא עובדו (בין
14 שהיא דרך עבודתה) בין שאינו עובדו (בין שאינה
15 דרך עבודתה), אף כל-שפיוצא בו עובדין לשם —
16 חייב עליו, בין שהוא עובדו בין שאינו עובדו".
17 וענין הדברים האלה, שארבעת מיני עבודה אלו,
18 והם: השפתחיה, והזכיחה, והקטור, והנסוף
19 שבהם נתחייבו לעבוד את ה' יתעלה — כל-מי
20 שיעבד עבודה זרה באחד מהם — חייב סקילה,
21 אפלו אותו הנעבד אין דרכו לעבדו באחת מאלו.
22 וזוהי שקוראים לה: "שלא כדרכה", פלומר: אף-
23 על-פי שעבד אותה שלא כדרך עבודתה, בין
24 שעבד באחת מאלו חייב סקילה אם הוא מזיד, והוא
25 בכרת אם לא נודע (לבית דין) עליו, או לא נענש
26 (כשלא נתקיימו תנאי הענישה כהתראה וכדומה); אף
27 אם הוא שוגג, יקריב קרבן חטאת קבועה. וכן אם
28 קבל עליו באלוה (אמר לו "אלי אתה") איזה דבר
29 שקבלו עליו — הרי זה חייב (סקילה). וכבר נכפל
30 הלאו בענין זה, פלומר: באסור עבודתה באחד
31 מארבעת מינים אלו אפלו שלא כדרכה, והוא אמרו
32 יתעלה: "ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים"
33 (ויקרא יז, ז) ולשון ספרא (שם): "אין שעירים אלא
34 שדים". ובגמרא זבחים (קו). נתבאר, שלא זו היא
35 דוקא בשוחט לעבודה זרה, אפלו אם אין דרכה
36 בשחיטה. אמרו: מנין לזוכח בהמה למרקוליס
37 שהוא חייב? שנאמר: "ולא יזבחו עוד את-זבחייהם
38 לשעירים". אם אינו ענין (אין המקרא משמש)
39 לכדרכה, דכתיב (כי כבר ישנו על-כך הפסוק) "איכה
40 יעבדו הגוים האלה את-אלהיהם" (ראה מצות לא

מלקות, כלומר: שישב אותה עיר כמו שהיתה. 40
 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין. 41
 המצוה הכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשתמש 42
 ומלהנות באיזה דבר מנכסי עיר הנדחת, והוא אמרו 43
 יתעלה: "ולא ידבק בידך מאומה מן-החרם" (שם, 44
 יח), והלוקח ממנה כל-שהוא — חייב מלקות. וכבר 45
 נתבארו דיני מצוה זו בפרק י' מסנהדרין (קיא). 46

יום שלישי ח' ניסן ה'תשע"א

מצות לא תעשה טז. יז. יח. יט. כ. כא. 47
 כו. כח. כז. כט. יד. ח. ט. ז. 48

המצוה הט"ז — האזהרה שהזהרנו מלהסית, 49
 הינו שיקרא אחד מישראל לעבוד עבודה זרה, 50
 וזהו הנקרא: מסית, כמו שבארנו לעיל (מצות לא 51
 תעשה טו). ולשון אזהרה על זה הוא אמרו יתעלה 52
 במסית: "ולא יוספו לעשות כדבר הרע הזה 53
 בקרבך" (דברים יג, יב); העובר על זה, והוא 54
 המפתה אדם מישראל — חייב סקילה, כמו 55
 שאמר הכתוב: "כי הרג תהרגנו" (שם, י). והאדם 56
 אשר המסית רצה שיוסר לו — הוא אשר ראוי 57
 שיהרגנו, כמו שבאר יתעלה ואמר: "ידך תהיה- 58
 בו כראשונה להמיתו" (שם). ולשון ספרי (פרשת 59
 ראה שם): מצוה בנד המוסר להרגו. וכבר 60
 נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סז). 61

המצוה הי"ז — האזהרה שהזהר המוסר מלאהב 62
 את-המסית, ושלא יאבה לדבריו, והוא אמרו 63
 יתעלה: "לא תאבה לו" (שם, ט). ולשון ספרי 64
 (פרשת ראה שם): "מכלל שנאמר: "ואהבת לרעך 65
 כמוך" (ויקרא יט, יח) יכול אפה אוהב לזה? 66
 תלמוד לומר: "לא-תאבה לו". 67

המצוה הי"ח — האזהרה שהזהר המוסר שלא 68
 יקל בנטייה (בשנאה) למסית, אלא חייב לנטור לו 69
 בהכרח; וכשאינו נוטר לו — עובר על מצות 70
 לא-תעשה, והוא אמרו: "ולא תשמע אליו" 71
 (דברים יג, ט), ובא הפרוש (המשך דברי הספרי 72
 שם): מכלל שנאמר: "עזב תעזב עמו" (שמות כג, 73
 ה) יכול אפה עוזב (עוזר ומסייע) לזה? תלמוד 74
 לומר: "ולא תשמע אליו". 75

המצוה הי"ט — האזהרה שהזהר המוסר 76

זכה לא תעשו לכם" — שלא תאמר: הריני עושה 1
 לנוי כדרך שאחרים עושים במדינות, תלמוד 2
 לומר: לא תעשו לכם; והעובר על לאו זה — חייב 3
 מלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו ואיזו צורה 4
 מתר לפתח ואיזו אסור ואיך יהא אפן הפתוח, 5
 וזולת זה, בפרק ג' מעבודה זרה. ונתבאר 6
 בסנהדרין (ז): שלא זו, כלומר, זה שנאמר "לא 7
 תעשוני אתי אלהי כסף" כולל גם ענינים אחרים 8
 חוץ מענין מצות אלו; אבל פשיטה דקרא מדבר 9
 במה-שהזכרנו, כמו שנתבאר במכלתא. 10

המצוה הט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקרוא 11
 לעבודה זרה, כלומר: לקרוא בני אדם לעבודתה 12
 ולזרום לכה, כלומר, אף-על-פי שהקורא הזה אינו 13
 עובד, ולא עשה שום מעשה מן-המעשים זולת 14
 הקריאה אליה. וזה אם קרא רבים (רוב העיר), 15
 נקרא: מדיח, והוא אמרו יתעלה: "יצאו אנשים 16
 בני-בליעל מקרבך וידיחו את-ישבי עירם לאמר" 17
 (דברים יג, יד); ואם קרא לאחד (ליחידים) מבני אדם 18
 — הרי זה נקרא: מסית, והוא אמרו יתעלה: "כי 19
 יסיתך אחיך בן-אמך וגו'" (שם, ז), ודברנו במצוה 20
 זו הוא במדיח בלבד, והאזהרה שבאה על זה היא 21
 אמרו יתעלה: "לא ישמע על-פיך" (שמות כג, יג). 22
 ובגמרא סנהדרין (סג): אמרו: "ולא ישמע על-פיך" 23
 — אזהרה למסית, מסית בהדיא כתיב בה (כתוב 24
 בו, במסית, במפורש): "וכל-ישראל ישמעו ויראון 25
 ולא יוספו לעשות" (דברים יג, יב)? אלא אזהרה 26
 למדיח". וכן אמרו במכלתא דרבי ישמעאל: "לא 27
 ישמע על-פיך" — אזהרה למדיח". העובר על לאו 28
 זה — חייב סקילה. ולשון סנהדרין (סז): מדיחי 29
 עיר הנדחת — בסקילה. וכבר נתבארו דיני מצוה 30
 זו בפרק י' מסנהדרין (קיא). 31

המצוה הקפ"ו — הצווי שנצטוינו להרג אנשי עיר 32
 הנדחת כלם ולשרוף את-העיר על כל-מה- 33
 שבתוכה, וזהו דין עיר הנדחת. והוא אמרו יתעלה: 34
 "ושרפת באש את-העיר ואת-כל-שלה" (שם יז). 35
 וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת סנהדרין (קיא). 36

המצוה הכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלבנות עיר 37
 הנדחת, והוא אמרו יתעלה: "והיתה תל עולם לא 38
 תבנה עוד" (שם) וכל-הבונה ממנה איזה דבר חייב 39

40 ומה ראיתך על דבר זה, כדרך שנעשה עם מתנבא
41 בשם ה' (נביא אמת) — אלא כשנשמעהו מתנבא
42 בשמה נתרה בו על כף, כמו שאנו חייבים בכל-
43 חוטא; ואם נתמיד בטענתו — נענישהו כראוי
44 לפי דיני התורה, ולא נחוש לאותותיו ולא
45 לראיותיו. ועל זה הזהירנו באמרו יתעלה: "לא
46 תשמע אל-דברי הנביא ההוא" (דברים יג, ד). וכבר
47 נתבארו דיני מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין (שם).

48 המצוה הכ"ז — האזהרה שהזהרנו על נבואת
49 שקר, והוא שיתנבא בשם ה' אלא שיאמר מה
50 שלא אמרו ה', או מה שאמרו יתעלה לזולתו
51 ומיחס זאת לעצמו ויאמר שה' אמר לו דברים
52 אלו, והוא לא אמרם לו. ולשון האזהרה בענין זה
53 הוא אמרו: "אף הנביא אשר יזיד לדבר דבר
54 בשמי את אשר לא-צויתיו לדבר" (שם יח, כ).
55 (ומהעונש נלמד אזהרה, על פי הכלל הי"ד). וגם
56 העובר על לאו זה חייב חנק; וכשפנו את-
57 הנחנקים אמרו (סנהדרין פט): "ונביא השקר".
58 ושם אמרו: שלשה מיתתם בידי אדם: "אשר יזיד
59 לדבר דבר בשמי" — זה המתנבא מה שלא
60 שמע; "את אשר לא-צויתיו לדבר, הא לחברו
61 צויתיו" — זה המתנבא מה שלא נאמר לו;
62 "ואשר ידבר בשם אלהים אחרים" — זה
63 המתנבא בשם עבודה זרה, ובכלן נאמר: "ומת
64 הנביא ההוא" — וכל-מיתה האמורה בתורה
65 סתם הרי היא חנק. וכבר נתבארו דיני נביא שקר
66 זה בפרק י"א מסנהדרין (שם).

67 המצוה הכ"ט — האזהרה שהזהרנו שלא לירא
68 מנביא השקר או להמנע מלהרגו כיון שהוא
69 מתנבא בשם ה', אלא לא נירא מענש כלל כיון
70 שנתברר לנו שקרו והוא אמרו יתעלה: "לא תגור
71 ממנו" (שם יח, כב). ולשון ספרי (שם): "לא תגור
72 ממנו — אל תמנע עצמך מללמד עליו חובה".
73 וכבר בארנו דיני מצוה זו באר היטב בהקדמת
74 חבורנו לפרוש המשנה.

75 המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלהשבע
76 בעבודה זרה, אפלו לעובדיה. וכן לא ישביעם
77 בה, כמו שבארו לנו באמרם (מכילתא פרשת
78 שופטים): לא תשביע לגוי ביראתו. והוא אמרו

1 מלהציל את-המסית, אם יראהו במצב של אבוד
2 וכליה, והוא אמרו: "ולא-תחס עינך עליו"
3 (דברים יג, ט). ובא הפרוש (המשך הספרי שם):
4 מכלל שנאמר: "לא תעמד על-דם רעך" (ויקרא
5 יט, טז) יכול אי אפה עומד על דמו של זה
6 (המסית)? תלמוד לומר: "ולא-תחוס עינך".

7 המצוה העשרים — האזהרה שהזהר המוסת
8 מללמד זכות על המסית: ואפלו יודע לו זכות —
9 אסור לו להזכירו ולא ילמד עליו זכות, והוא אמרו
10 יתעלה: "ולא-תחמל" (דברים שם). ובא הפרוש
11 (ספרי, שם): ולא תחמל, לא תלמד עליו זכות.

12 המצוה הכ"א — האזהרה שהזהר המוסת
13 מלשתק מלומר חובה הידועה לו על המסית ממה
14 שמביא (לפסק דין לחובתו עד) לידי קיום הענש
15 עליו, והוא אמרו יתעלה: "ולא-תחמול עליו"
16 (שם). ובא הפרוש (ספרי, שם): ולא תחמול —
17 לא תלמד עליו זכות.

18 המצוה הכ"ו — האזהרה שהזהר אדם מלהתנבא
19 בשמה (של עבודה זרה), והוא, שיאמר שה' צוהו
20 לעבדה או שהיא עצמה צוטה על עבודתה
21 והבטיחה גמול וענש, כמו שמדמים נביאי הבעל
22 ונביאי האשרה. ולא בא בפתוב לאו מפרש מיוחד
23 בענין זה, כלומר: אזהרת מתנבא בשמה; אבל
24 נתבאר בפתוב הענש, שכן נדון המתנבא בשמה
25 במיתה, והוא אמרו: "ואשר ידבר בשם אלהים
26 אחרים ומת הנביא ההוא" (שם יח, כ). ומיתה זו
27 בחנק, כפי הכלל שאצלנו שמיתה האמורה בתורה
28 סתם — חנק. וכבר ידוע לך היסוד שבארת לך
29 בכלל י"ד מן הכללים שקדמו למאמר זה, והוא
30 אמרם: לא ענש הכתוב אלא-אם-כן הזהיר; והנה
31 אזהרתו ממה-שנאמר: "ושם אלהים אחרים לא
32 תזכירו" (שמות כג, יג). פי אינו מן-הנמנע שלא
33 אחר מזהיר על ענינים רבים ואין דינו דין לאו
34 שבכללות, כיון שנתבאר הענש בכל-ענין וענין.
35 ומזה יבואו דגמאות במקומן. וכבר נתבאר דין
36 מצוה זו בפרק י"א מסנהדרין.

37 המצוה הכ"ח — האזהרה שהזהרנו מלשמוע
38 נבואת מתנבא בשם עבודה זרה, כלומר: שלא
39 נדון עמו ולא נשאלהו ונאמר לו; מה האות שלך

41 (קדושים שם): "לפי שהוא אומר 'ואיש או-אשה
42 פי-יהיה בהם אוב או ידעוני', ענש שמענו אזהרה
43 לא שמענו — תלמוד לומר אל-תפנו אל-האבת
44 ואל הידעונים" (שם יט, לא); וגם העובר על לאו
45 זה בשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר נתבארו
46 דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין (סה).

47 המצוה השביעית — האזהרה שהזהרנו מלמסור
48 מקצת בנינו לנעבד (עבודה זרה) שהיה מפרסם
49 בזמן מפת תורה שהיה שמו מלך, והוא אמרו
50 יתעלה: "ומזרעך לא-תתן להעביר למלך" (שם
51 יח, כא). עבודת עבודה זרה זו היתה, כמו
52 שנתבאר בפרק ז' מסנהדרין (סד:), שמעביר אש
53 ומלכה אותה ולוקח מקצת בניו ומסרו בידי
54 המתעסק בעבודת אותו הנעבד (כדי למוסרו
55 לרשות עבודה זרה), ומעבירו (האב) על אותה
56 האש (על גבה) מצד לצד (ולא בתוכה ממש), וכבר
57 נכפל הלאו על מעשה זה ואמר: "לא-ימצא כף
58 מעביר בנו-ובתו באש" (דברים יח, י). והעובר על
59 לאו זה במזיד — חייב סקילה, וכרת אם לא
60 נסקל; ובשוגג — חייב חטאת קבועה. וכבר
61 נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

יום רביעי ט' ניסן ה'תשע"א

62 מצות לא תעשה יא. יב. יג.
63 מצות עשה קפה.
64 מצות לא תעשה כה. כב. מח. נ.
65 נא. ל. לג. לא. לב.
66

67 המצוה הי"א — האזהרה שהזהרנו מלעשות
68 מצבה (מבנה) שיתקבצו אליה וכבדוה, אפלו
69 געשית לעבוד עליה את ה', פל-זה פדי שלא נתדמה
70 בעבודתו יתעלה לעובדי עבודה זרה, לפי שפך היו
71 עושים: בונים מצבות ושמים את הנעבדים עליהן,
72 והוא אמרו יתעלה באזהרה על כף: "ולא-תקים לך
73 מצבה אשר שגא ה' אליהך" (דברים טו, כב);
74 והעובר על לאו זה — חייב מלקות.

75 המצוה הי"ב — האזהרה שהזהרנו מלעשות
76 אבנים מוכנות להשתחות עליהן, אפלו אותה
77 ההשתחוויה היא לה' יתעלה. וגם זאת פדי שלא
78 להתדמות לעובדי פסילים, לפי שפך היו עושים
79 אבנים מצירות מעשה אמן לפני הפסילים,

1 יתעלה: "ושם אלהים אחרים לא תזכירו" (שמות
2 כג, יג), שלא תשביע לגוי ביראתו, ושם אמרו
3 (במכילתא) עוד: "לא תזכירו" — שלא ידור
4 בשם עבודה זרה. ובסנהדרין (סג:): "לא תזכירו
5 — שלא יאמר אדם לחברו: שמור לי בצד
6 עבודה זרה פלונית". והעובר על לאו זה, כלומר:
7 הנשבע דרך רוממות בדבר מכל-הנבראים
8 שמאמינים בו התועים שהוא אלהות — חייב
9 מלקות. אמרו בגמרא סנהדרין, כשהזהירו
10 מלחבק עבודה זרה ולנשקה ולכבד לפניו וכיוצא
11 בזה ממעשה הכבוד והאהבה: על פלם אינו לוקה
12 חוץ מן-הנודר בשמה והמקיס (הנשבע) בשמה.
13 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

14 המצוה השמינית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
15 האוב, והוא שמקטיר קטרת ידועה ועושה
16 מעשים מסוימים, ונדמה לו שהוא שומע דבור
17 מתחת שחיו (מתחת מקום החיבור של הזרוע אל
18 הכתף) שעונה למה שישאל עליו — וזה מין
19 ממיני עבודה זרה, והוא אמרו: "אל-תפנו אל-
20 האבת" (ויקרא יט, לא). ולשון ספרא (פרשת
21 קדושים): "אוב — זה פיתום (שם מכשף) המדבר
22 משחיו". והעובר על לאו זה במזיד — נסקל;
23 ואם לא נסקל הרי זה בכרת; ואם הוא שוגג —
24 חייב חטאת קבועה, כלומר: (דוקא זה) העושה
25 אותם המעשים בידו ומתעסק בהם בעצמו. וכבר
26 נתבארו דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין.

27 המצוה התשיעית — האזהרה שהזהרנו ממעשה
28 הידעוני וגם הוא מין ממיני עבודה זרה, והוא:
29 שיקח עצם עוף ששמו ידוע וישים אותו בפיו
30 ויקטר בקטרת ויאמר דברים ויעשה מעשים עד
31 שיהיה במצב הדומה למצב המתעלה ותבואהו
32 תרדמה וידבר עתידות. אמרו (סנהדרין סה:):
33 "ידעוני — מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר
34 מאליו". וכא הלאו על ענין זה בלשון זה: "אל
35 תפנו אל-האבת ואל-הידענים" (ויקרא שם). ואל
36 תחשוב שזה לאו שבכללות — לפי שכבר חלקם
37 כשהזכיר את הענש ואמר: אוב או ידעוני, וחייב
38 בכל-אחד מהם סקילה וכרת למזיד, והוא אמרו
39 יתעלה: "ואיש או-אשה פי-יהיה בהם אוב או
40 ידעני מות יומתו" (שם כ, כז). ולשון ספרא

1 יתעלה: "ולא תביא תועבה אל-ביתך" (שם ז, כו).
 2 והנהגה מאיזה דבר ממנה — לוקה. ובסוף מפות
 3 (כד). בארו, שהמבשל בעצי אשה — לוקה
 4 שטים: אחת משום "ולא-תביא תועבה אל-
 5 ביתך", ואחת משום "ולא ידבק בידך מאומה"
 6 (שם יג, יח) — (ראה מצות לא תעשה כד — שיעור
 7 יג); והבן זאת. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק
 8 ג' מעבודה זרה.

9 המצוה הי"ג — האזהרה שהזהרנו מלהנות
 10 בתכשיטים שקשטו בהם עבודה זרה, והוא אמרו
 11 יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם" (שם ז,
 12 כה). ובספרא (ויקרא פרשה ב הלכה יז) בארו,
 13 שצפויי נעבד אסורין, והסמיכו את-זה לאמרו
 14 יתעלה: "לא-תחמד כסף וזהב עליהם". העובר
 15 על לאו זה — חייב מלקות. וכבר נתבארו דיני
 16 מצוה זו בפרק ג' מעבודה זרה (מה).

17 המצוה הי"ד — האזהרה שהזהרנו מלקרות
 18 ברית עם הכופרים ולהניחם שקטים בכפירתם,
 19 כלומר שבעה עממין. והוא אמרו יתעלה: "לא-
 20 תכרת להם ברית" (שם ז, ב). וכבר בארנו במצות
 21 עשה, במצוה קפז, שמלחמת שבעה עממין וכל
 22 מה-שנאמר בהם, ראוי למנותו, ואין דינו במצות
 23 שאינן נוהגות לדורות.

24 המצוה הי"ה — האזהרה שהזהרנו
 25 מלקחמול (לרחם) על עובדי עבודה זרה ומלשבח
 26 שום דבר מפל מה שמיוחד להם, והוא אמרו
 27 יתעלה: "ולא תחנם" (שם ז, ב), וכא בקבלה
 28 (וקיבלו חז"ל בעבודה זרה כ.). "לא תתן להם חן".
 29 ואפלו אדם מעובדי עבודה זרה שצורתו נאה —
 30 אסור לנו לומר: זה נאה בצורתו או זה יפה פנים,
 31 כמו שנתבאר בגמרא דילן (שלנו). ובגמרא עבודה
 32 זרה ירושלמי (פרק א הלכה ט) אמרו: לא תתן
 33 להם חן — בלא-תעשה.

34 המצוה הי"ו — האזהרה שהזהרנו שלא ידורו
 35 עובדי עבודה זרה בארצנו כדי שלא נלמד
 36 כפירתם, והוא אמרו יתעלה: "לא ישבו בארץך
 37 פן-יחטיאו אתך ליי" (שמות כג, לג). ואפלו רצה
 38 הגוי לעבור במושבותינו אין זה מתר לנו, עד
 39 שיקבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואז יהא

1 ועליהן היו משתחיים לאותו הפסל. אמר יתעלה:
 2 "ואכן משפית (מצויירת) לא תתנו בארצכם
 3 להשתחות עליה" (ויקרא כו, א), והעובר על לאו
 4 זה — חייב מלקות. ולשון ספרא (סוף פרשת
 5 בהר): "לא תתנו בארצכם — בארצכם אין אתם
 6 משתחיים על האבנים, אבל משתחיים אתם על
 7 האבנים בבית המקדש". וכבר נתבארו דיני מצוה
 8 זו בגמרא מגלה (כב.).

9 המצוה הי"ז — האזהרה שהזהרנו מלנטוע
 10 אילנות במקדש או אצל המזבח לנוי לו וליופי,
 11 אפלו נתפון בכף לעבודת ה', כיון שפך היו
 12 מכבדים גם לעבודה זרה שהיו נוטעים לה עצים
 13 נאים, יפים למראה, בבתי עבודתם. אמר יתעלה:
 14 "לא-תטע לך אשה כל-עץ אצל מזבח ה' אלהיך"
 15 (דברים טז, כא), העובר על לאו זה — חייב מלקות.
 16 וכבר נתבארו דיני מצוה זו בגמרא תמיד (כח),
 17 ושם נתבאר שהנטיעה בכל-המקדש אסורה.

18 המצוה הי"ח — הצווי שנוצטוינו להשמיד
 19 כל-עבודה זרה ובתיה בכל-מיני השמדה
 20 והשתתה: לשבר, לשרוף, להרוס ולקרות —
 21 כל-מין במה-שראוי לו, כלומר: במה שיהיה
 22 יותר גמור ומהיר בהשמדתו. לפי שהפונה היא
 23 שלא נשאיר לה זכר, והוא אמרו יתעלה: "אבד
 24 תאבדון את-כל-המקמות" (שם יב, ב). ועוד אמר:
 25 "פי אם-פה תעשו להם מזבחתיהם תחצו וגו'"
 26 (שם ז, ה), ואמר עוד: "ונתפתם את-מזבחתם"
 27 (שם יב, ג). ובדרך אגב שנוצרה בגמרא סנהדרין
 28 (צ). מצות עשה דעבודה זרה, אמרו בתמיהה:
 29 "בעבודה זרה מאי (איזו) מצות עשה אכא
 30 (ישנה)?! תרגמה (פירשה) רב חסדא: 'ונתפתם'".
 31 ולשון ספרי (פרשת ראה שם): "מנין אתה אומר
 32 שאם קצץ אשה והחליפה אפלו עשר פעמים
 33 שחייב לקצצה? תלמוד לומר: 'אבד תאבדון'".
 34 ושם אמרו: "ואבדתם את-שם מן-המקום ההוא
 35 (שם) בארץ-ישראל אתה מצוה לרדוף אחריהם,
 36 ואין אתה מצוה לרדוף אחריהם בחוצה לארץ".

37 המצוה הי"ט — האזהרה שהזהרנו שלא להוסיף
 38 כלום משל עבודה זרה על ממוננו אלא נתרחק
 39 ממנה ומבתייה ומכל-המתיחס אליה, והוא אמרו

41 לְכַל-מְנַהֲגֵיהֶם — אֶפְלוּ בַמְּלָבוֹשׁ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ
42 דִּינֵי מַצְוֵה זוּ בְּפֶרֶק ו' מִשְׁבַּת (סז). וְגַם בְּתוֹסְפֹתָא
43 שְׁבַת (פרק ז, ח).

44 הַמַּצְוֵה הַל"ג — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּנַחֵשׁ
45 (להמר), כְּגוֹן זֶה שְׂאוּמְרִים הֶהְמוּן: כִּיּוֹן שְׁחִזְרֵיתִי
46 מִן-הַדְּרָךְ לֹא אֶצְלִיחַ בְּמַעֲשֵׁי; או: הַדְּבָר הָרֵאשׁוֹן
47 שֶׁרְאִיתִי הַיּוֹם הוּא דְבָר פְּלוּנִי, וְדַאי אַרְוִיחַ הַיּוֹם
48 דְּבָר. וְאִפֵּן זֶה נְפוּץ מְאֹד אֶצֶל הַמְּוִנֵי הַעַמִּים
49 הַסְּכֻלִים. וְכַל-הַעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַל פִּי הַנְּחוּשׁ —
50 לוֹקֵה, לְפִי שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִמָּצֵא כָּךְ וְגו'"
51 מְעוֹנָן וּמְנַחֵשׁ" (דברים יח, י). וּכְבָר כָּפַל צְוִי זֶה
52 וְאָמַר: "לֹא תִנְחָשׁוּ" (ויקרא יט, כו). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי
53 (דברים יח): "מְנַחֵשׁ — כְּגוֹן הָאוֹמֵר: נִפְלֵה פִתִּי
54 מִפִּי, נִפְלֵה מִקְּלִי מִיָּדִי, עֵבֶר נָחַשׁ מִיַּמִּינִי וְשׁוּעַל
55 מִשְׂמָאלִי". וּבִסְפָרָא (ויקרא יט, כו): "לֹא תִנְחָשׁוּ
56 — כְּגוֹן אֵלוּ הַמְּנַחֲשִׁים בְּחֻלְדָּה וּבְעוֹפוֹת
57 וּבְכּוֹכְבִים וְכֹל כִּיּוֹצֵא בָהֶם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַם
58 דִּינֵי מַצְוֵה זוּ בְּפֶרֶק ז' מִשְׁבַּת (סז); וּבְתוֹסְפֹת שְׁבַת
59 (תוספתא שבת פרק ז, ח).

60 הַמַּצְוֵה הַל"א — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּקָסוֹם,
61 כְּלוּמַר: לְעוֹרֵר אֶת-כַּחַח הַהִשְׁעָרָה (לעתיד) בְּאֶחָד
62 מִמִּינֵי הָעוֹרְרוֹת. לְפִי שֶׁכַּל-בְּעֲלֵי הַכַּחֲחוֹת הַמְּגִידִים
63 מֵה שִׁיחֵיהֶם קָדָם הָיוּ — לֹא יִתְכַן לָהֶם דְּבָר זֶה
64 אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁכַּחַח הַהִשְׁעָרָה שֶׁלָּהֶם חֲזַק וַיֵּאָרַע
65 עַל-פִּי־רַב כְּפִי הָאֲמֵת וְהִנְכוּן; לְפִיכָךְ מְרַגְּשִׁים
66 מֵה-שִׁיחֵיהֶם, וַיֵּשׁ לָהֶם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה כְּמוֹ שִׁישׁ
67 לְכַל-בְּנֵי-אָדָם יִתְרוֹן זֶה עַל זֶה בְּכַל-כַּחַח מִכַּחֲחוֹת
68 הַנְּפֶשׁ. וְהַכְּרַחֲי הוּא לְבַעֲלֵי הַכַּחֲחוֹת הַהִשְׁעָרִיתִים
69 הָאֵלוּ לַעֲשׂוֹת אֵיזָה מַעֲשֶׂה כְּדִי לְעוֹרֵר בּוֹ אֶת-כַּחֲחוֹ
70 וְלְעוֹדֵד אֶת-פְּעֻלָּתוֹ (שֶׁל כַּח הַהִשְׁעָרָה). וַיֵּשׁ מֵהֶם מִי
71 שֶׁמָּכָה בְּמִטָּה עַל הָאֶרֶץ הַכָּאוֹת תְּכוּפוֹת וְצוּעַק
72 צַעֲקוֹת מִשְׁנוֹת וּמִפְּנֵה מַחְשַׁבְתּוֹ וְעוֹשֶׂה כָּךְ זְמַן
73 מִמֶּשֶׁךְ עַד שִׁיֵּאָרַע לוֹ מַעֲיֵן מִצַּב הַתְּעַלְפוֹת וַיִּגִּיד
74 מֵה שִׁיחֵיהֶם — וּכְבָר רְאִיתִי זֹאת פַּעַם בְּמַעֲרַב
75 הַפְּנִימִי. וַיֵּשׁ מֵהֶם מִי שֶׁזוֹרֵק אֲבָנִים קְטַנּוֹת
76 בִּירֵיעַת עוֹר וּמְאָרִיף לְהַבִּיט בָּהֶן וְאַחֲרֵיכֵן יִגִּיד,
77 וְזֶה מְפָרְסֵם בְּכַל-מְקוֹם שֶׁעֲבַרְתִּי בּוֹ. וּמֵהֶם מִי
78 שֶׁזוֹרֵק חֲגוּרַת עוֹר אֲרָפֶה עַל הָאֶרֶץ וּמִסְתַּכֵּל בָּהּ
79 וּמִגִּיד. הַכּוֹנֵה בְּכַל-אֵלוּ לְעוֹרֵר אֶת-הַכַּחַח שִׁישׁ בּוֹ,
80 לֹא שְׂאוֹתוֹ דְּבָר בְּעַצְמוֹ פּוֹעֵל מִשְׁהוֹ אוֹ מוֹרָה עַל

1 מִתָּר לוֹ לְדוֹר, וְזֶהוּ הַנִּקְרָא: גֵּר תוֹשֵׁב. הַכּוֹנֵה בְּזֶה
2 שֶׁהוּא "גֵּר" לְעוֹנֵן שֶׁמִּתָּר לוֹ לְדוֹר בְּאֶרֶץ בְּלִבָּד.
3 וְכָךְ אָמְרוּ (עבודה זרה סד): "אֵיזָהוּ גֵּר תוֹשֵׁב? זֶה
4 שֶׁקָּבַל עָלָיו שְׂלֵא לְעַבּוֹד עֲבוּדָה זָרָה, דְּכָרִי רַבִּי
5 יְהוּדָה"; אֶבֶל עוֹבֵד עֲבוּדָה זָרָה אֵל יְדוֹר וְאֵין
6 מוֹכְרִין לוֹ קַרְקָעוֹת וְלֹא מִשְׁפִּירִין. וּבִמְפָרֵשׁ בָּא לְנוֹ
7 הַבְּאוּר (שם כ): לֹא תִתֵּן לָהֶם חֲנִיָּה בְּקַרְקָע. וּכְבָר
8 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מַצְוֵה זוּ בְּסִנְהֶדְרִין וּבְעֲבוּדָה זָרָה.

9 הַמַּצְוֵה הַמְּשַׁלֵּימָה שְׁלֹשִׁים — הָאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ
10 מִלְּלַכֵּת אַחֲרֵי הַכּוֹפְרִים וּמִלְּהַתְּנַהֵג כְּמִנְהַגֵּם,
11 וְאֶפְלוּ בַמְּלָבוֹשׁ וּכְנוֹסִיָּהֶם בְּאוּלְמֵיהֶם, וְהוּא
12 אָמְרוּ: "וְלֹא תִלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר-אֲנִי מְשַׁלַּח
13 מִפְּנֵיכֶם" (ויקרא כ, כג). וּכְבָר נִכְפַּל לָאו זֶה
14 בְּאָמְרוֹ: "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ" (שם יח, ג). וּבָא
15 הַפְּרוּשׁ (ספרא פרשת אחרי-מות): לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא
16 בְּחֻקִּים הַחֻקִּים לָהֶם וְלְאֲבוֹתֵיהֶם. וְלִשׁוֹן סִפְרָא
17 (שם): "וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ — שְׂלֵא תִהְלְכוּ
18 בְּנִמוּסוֹת שְׁלָהֶם, בְּדְבָרִים הַחֻקִּים לָהֶם, כְּגוֹן
19 תְּרֻטִיּוֹת (מקום משחק לאדם) וְקַרְקָסִיּוֹת (מקום
20 משחק לחיות) וְהָאֲסִתְּרִיּוֹת (אולמות לשיחות
21 והטפות בעניני דת) אֵלֶּה הֵן מִיַּנִּי מְסֻבּוֹת שֶׁהִיוּ
22 מִתְּכַנְּסִים בָּהֶן לְעֲבוּדַת הָאֱלִילִים; רַבִּי מְאִיר
23 אוֹמַר: אֵלוּ דְרָכֵי הָאֲמוּרֵי שֶׁמְנוּ חֻקִּים; רַבִּי
24 יְהוּדָה בֶּן-בְּתִירָא אוֹמַר: שְׂלֵא תִנְחָרוּ (יגלח
25 שערותיו כחררה — עוגה) וְלֹא תִגְדֵּל צִיצִית
26 (בלורית בראשו) וְשְׂלֵא תִסְפֵּר קוּמִי" (גילוח השער
27 שכנגד פניו). וְהַעוֹשֶׂה דְּבָר מְכַל-אֵלוּ — תִּיב
28 מִלְּקוֹת. וְנִכְפַּל הִלְאוּ בְּעוֹנֵן זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא
29 אָמְרוּ: "הַשְּׁמֵר לָךְ פֶּן-תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" (דברים יב,
30 ל). וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "הַשְּׁמֵר" — (בטוי של)
31 בְּלֹא-תַעֲשֶׂה; "פֶּן" — (בטוי של) בְּלֹא-תַעֲשֶׂה;
32 "תִּנְקַשׁ אַחֲרֵיהֶם" — שֶׁמָּא תִדְמָה לָהֶם וְתַעֲשֶׂה
33 כְּמַעֲשֵׂיהֶם וַיְהִי לָךְ לְמוֹקֵשׁ, שְׂלֵא תֹאמַר: הוֹאִיל
34 וְהֵם יוֹצְאִין בְּאֶרְגָּמָן (צבע אדום) אֲנִי אֵצֵא
35 בְּאֶרְגָּמָן; הוֹאִיל וְהֵם יוֹצְאִין בְּתֵלוֹסִין, אַף אֲנִי
36 אֵצֵא בְּתֵלוֹסִין — וְזֶה ("תלוסין") מִיֵּן מִמִּינֵי
37 תְּכֵשִׁיטֵי הַצֵּבֵא. וַיְדוּעַ לָךְ לִשׁוֹן סִפְרֵי הַנְּבוֹאָה:
38 "וַיְהִי בְיוֹם הַהוּא וּפְקַדְתִּי (אעניש) עַל-הַשָּׂרִים
39 וְעַל-בְּנֵי הַמֶּלֶךְ... וְעַל כָּל-הַלְבָּשִׁים מְלָבוֹשׁ נְכָרִי"
40 (צפניה א, ח). כָּל-זֶה לְשֵׁם הִרְחָקָה מֵהֶם וְגוֹנֵי

1 הפעלה — הרי גם (גם אם הוא שואל בלבד הרי) 41
 2 זה לוקה, לפי שעשה מעשה. ועוד בכלל המעשה 42
 3 הנה אסור מעשה אחיזת העינים. ולשון חכמים 43
 4 (סנהדרין סה): "מעונן — זה האוחז את- 44
 5 העינים", והוא סוג גדול מסוגי התחבולות ונוסף 45
 6 לכך קלות (וריוות) תנועת היד, עד שנדמים לאדם 46
 7 דברים בלתי אמתיים. כמו שאנו רואים שהם 47
 8 עושים תמיד, שמישהו לוקח חבל בידו ונותנו 48
 9 בכנף בגדו לעיני בני אדם ואחר-כך מוציאו 49
 10 נחש; או זורק טבעת לאויר ומוציאה מפי אדם 50
 11 שלפניו וכיוצא בזה ממעשי אחיזת העינים 51
 12 המפרסמים אצל ההמון — כל-מעשה מאלו 52
 13 אסור, והעושה אותו נקרא: אוחז את-העינים 53
 14 והוא מין ממיני הפשעים ולפיכך לוקה. ועם זה 54
 15 הוא גונב דעת הבריות. וההפסד הנגרם על-ידי 55
 16 כך עצום מאד, לפי שהדברים הנמנעים לחלוטין 56
 17 נעשים אפשריים בעיני הסכלים והנשים והנערים, 57
 18 ומחשבתם מתרגלת לקבל את-הנמנעות ולחשוב 58
 19 שהם אפשריים להיות. והבן זאת. 59

יום חמישי י' ניסן ה'תשע"א

60 מצות לא תעשה לה. לח. לו. לז. לד. 61
 62 מג. מד. מ. לט. מא. מה. קעא.
 63 המצוה הל"ה — האזהרה שהזהרנו מלתבור 64
 65 (לאסוף קבוצות של שרצים ו"לחברם" יחד, ולקבל 66
 67 מהן עצות שונות), והוא שייאמר דברים (הברות 68
 69 וצירופי מילים משונות של "שמות" ו"לחשים") 70
 71 שמדמה שהם מועילים לכך וכך, ומזיקים לכך 72
 73 וכך, ולשון ספרי: "וחבר חבר — אחד חובר 74
 75 (אוסף) את-הנחש ואחד חובר את-העקרב", 76
 77 כלומר: האומר עליהם דברים (לחשים) כדי שלא 78
 79 ישכוחו לפי דמיונו. או שאומרם על מקום 80
 81 נשיכתם כדי להשקיט הפאב; והעובר על לאו זה 82
 83 — לוקה. וכבר נתבאר גם דיני מצוה זו בפרק 84
 85 ז' משבת (סז).

86 המצוה הל"ח — האזהרה שהזהרנו מלדרוש 87
 88 ידיעה מן-המתים — כפי מה שמדמים (בדמיונם 89
 90 הכפרי) אותם (הרשעים) שהם מתים באמת 91
 92 (שלחם ראוי באמת התואר "מתים"), אף-על-פי 93
 94 שהם אוכלים ומרגישים (שהרי "רשעים בחייהם

1 משהו. וזוהי טעות ההמון: כי באשר מתאמתות 2
 3 מקצת אותן ההגדות, חושבים שפעלות אלו 4
 5 מורות על מה שיהיה. ונמשך (נותר מתוך הרגל) 6
 7 הדבר אצלם בטעות זו עד שחשבו שמקצת אותן 8
 9 הפעלות הן הגורם שיהיה מה שיהיה, כמו 10
 11 שמדמים בעלי משפטי הכוכבים. לפי שמשפטי 12
 13 הכוכבים אינם אלא מן-הסוג הנה, כלומר: שהם 14
 15 מין ממיני (חוש מחושי) עוררות-הפח (בנפש); לכן 16
 17 אין שני בני אדם שוים באמתת הגדת העתידות, 18
 19 אף-על-פי שהם שוים בידיעת המשפטים (חכמת 20
 21 הכוכבים). והעושה איזה מעשה שיהיה 22
 23 מהמעשים האלה וזולתם, מכל-מה שנוהג בדרך 24
 25 זו — נקרא: קוסם, אומר ה' יתעלה: "לא-ימצא 26
 27 בך [וגו'] קסם קסמים" (דברים יח, י). ולשון ספרי 28
 29 (שם): איזהו קוסם? זה האוחז במקלו ואומר: אם 30
 31 אלה, או לא אלה. ועל סוג זה של עוררות 32
 33 המפרסם באותו הזמן אומר הנביא: "עמי בעצו 34
 35 ישאל ומקלו יגיד לו" (הושע ד, יב). והעובר 36
 37 במעשה זה — חייב מלקות, כלומר: הקוסם 38
 39 ומגיד עתידות על-ידי מעשה שהוא עושה, לא 40
 41 השואל את-הקוסם; אבל שאלת הקוסם (בלבד) 42
 43 מגנה מאד (אף שאין חייבים עליה מלקות). וכבר 44
 45 נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בגמרא 46
 47 סנהדרין (סה). ובתוספתא שבת (פרק ז, ח) ובספרי. 48
 49 המצוה הל"ב — האזהרה שהזהרנו מלבנות 50
 51 מעשינו בבחירת הזמנים על פי מערכות הכוכבים 52
 53 (איצטגנינות), והוא שנאמר: יום זה ראוי לפעלה 54
 55 פלונית ונתפון לעשותו, או יום זה לא ראוי 56
 57 לעשות בו פעלה פלונית ונמנע מלעשותה. וזה 58
 59 אמרו יתעלה: "לא-ימצא בך וגו' מעונן" (דברים 60
 61 שם). וכבר נכפל לאו זה ואמר: "ולא תעוננו" 62
 63 (ויקרא יט, כו). ולשון ספרא (שם פרק ו הלכה ב): 64
 65 לא תעוננו — אלו נותני העתים. לפי שהוא נגזר 66
 67 מן "עונה", כלומר: לא יהיה בכם קובע עתים 68
 69 האומר: עת פלונית טובה ועת פלונית רעה. וגם 70
 71 העובר על לאו זה — חייב מלקות, כלומר: 72
 73 המודיע את-העונות, לא זה השואל עליהן; אבל 74
 75 גם השאלה על דבר זה — אסורה נוסף על 76
 77 היותה דבר בלתי אמת. והמבנות מעשיו לזמן 78
 79 מסים מתוך חשבו שישאשר או יצליח באותה

הראש — שמה הקפה", שלא תאמר שתכלית
האסור הוא גלוח הצדעים והנחת שאר השער
כדרך שעושים כמרי עבודה זרה, אבל אם מגלח
הכל הרי אין בכך התדמות להם — לפיכך
הודיעונו, שאסור לגלח הצדעים כלל בין לבדם
בין עם כל-הראש; וחיב מלקות על כל-צדע
מהם, ולפיכך לוקה שנים אם גלח כל-ראשו.
והטעם שלא נמנה אלו בשתי מצות, אף-על-פי
ש'לוקה שנים, מפני שאין בהם שני לשונות תחת
לאו אחד. שאלו אמר: לא תקיפו פאת ראש
מימין ופאת ראש משמאל והיינו מוצאים שחיבו
עליהם שנים כי אז היה אפשר למנותם בשתי
מצות; אבל הואיל והם בלשון אחד וענין אחד
— הרי הם מצוה אחת. אף-על-פי שבא
(שקיבלנו) הפרוש (בכתוב), שלא זה כולל חלקים
שונים מהגוף ושהוא חיב על כל-חלק מהם
לבדו, אין זה מחיב שיהיו מצות הרבה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בסוף מכות (כ); ולאו זה
אין הנשים חיבות בו.

המצוה המ"ד — האזהרה שהזרנו מלגלח
את-הזקן, ויש בו חמשה חלקים: הלחי העליון
מצד ימין, והלחי העליון מצד שמאל, והלחי
התחתון מצד ימין, והלחי התחתון מצד שמאל,
ושבולת הזקן. וכבר בא הלאו בלשון זה: "ולא
תשחית את פאת זקנך" (שם), לפי שהכל נקרא:
זקן. ולא אמר ולא תשחית זקנך, אלא אמר: "ולא
תשחית את פאת זקנך" — רצונו לומר: לא
תשחית אף פאה אחת מכלל הזקן. וכא הפרוש
שהן חמש פאות, כמו שחלקנו אותן. וחיב חמש
מלקיות אם גלח הכל, ואפלו גלחן בכת אחת.
ולשון המשנה (מכות כ): "ועל הזקן (אם גלחו)
חמשה (מלקויות): שנים מכאן ושנים מכאן
ואחת מלמטן, רבי אליעזר אומר: אם נטלן כלן
כאחת — אינו חיב אלא אחת". ואמרו בתלמוד
(שם כא): "אלמא קסבר רבי אליעזר (רואים אם
כן שרבי אליעזר סובר) לאו אחד הוא". הרי זו
ראיה ברורה שתנא קמא (החולק על רבי אליעזר)
סובר שהם חמשה לאוין וכך היא ההלכה. וגם
זה היה דרך כמרי עבודה זרה, כמו שמפרסם
היום בקשוט נזירי האירופים שהם מגלחים את-

קרויים מתים" וקבעו בדמיונם) — שמי שעושה כן
ולובש כן יבואהו המת בשנתו ויגיד לו מה-
שישאל עליו. והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך
וגו' ודרש אל-המתים" (שם). ובגמרא סנהדרין
(סה:): "דרש אל-המתים — זה המרעיב עצמו
והולך ולן בבית הקברות, כדי שתשרה עליו רוח
טמאה"; והעובר על לאו זה — חיב מלקות.

המצוה הל"ו — האזהרה שהזרנו מלשאול
(להתייעץ) בעל אוב ומלבקש ידיעה ממנו, והוא
אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב"
(שם). והעובר על לאו זה, כלומר: השואל בעל
אוב — אינו חיב מיתה, אבל דבר זה אסור
(וראה לעיל מצות לא תעשה ח — שיעור יד).

המצוה הל"ז — האזהרה שהזרנו מלשאול
(להתייעץ) בעל ידיעוני ולבקש ממנו ידיעה (ראה
לעיל לא תעשה ט — שיעור יד), והוא אמרו
יתעלה: "לא-ימצא כך וגו' ושאל אוב וידיעני"
(שם). ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אל-תפנו
אל-האבת ואל-הידיענים" (ויקרא יט, לא), אוב —
זה פיתום (שם מכשף שתרגומו: מגלה נעלמות)
המדבר משחיו (קולו נשמע מתחת למקום החיבור
של הזרוע אל הכתף); וידיעוני — המדבר בפיו
— הרי אלו (הם עצמם) בסקילה; והנשאול
(המתייעץ) בהם באזהרה".

המצוה הל"ח — האזהרה שהזרנו מכל-מעשה
הכשפים, והוא אמרו יתעלה: "לא-ימצא כך וגו'
ומכשף" (דברים יח, י) והעובר על לאו זה — חיב
סקילה אם הוא מזיד, וחטאת קבועה (שאינה
תלויה בהשגת-ידו של המקריב) אם הוא שוגג.
אמר יתעלה: "מכשפה לא תחיה" (שמות כב, יז).
וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ז' מסנהדרין
(סז).

המצוה המ"ג — האזהרה שהזרנו מלגלח
הצדעים, (חלק המצח שליד האוזן) והוא אמרו
יתעלה: "לא תקפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז).
וגם הלאו הזה הוא כדי שלא להתדמות לעובדי
עבודה זרה, לפי שפך היו עושים עובדי עבודה
זרה שמגלחים צדעיהם בלבד. ולפיכך הצרכו
לבאר במסכת יבמות (ה). ואמרו: "הקפת כל-

- 1 זְקַנְם. וְהִטְעַם שְׂאִין לְמִנּוּתָן בְּחֵמֶשׁ מִצּוֹת — לְפִי
 2 שְׁהֲאִזְהָרָה שְׂבָה נֶאֱמְרָה בְּלִשׁוֹן יַחֲדִיד וְהוּא עֲנִינְךָ
 3 אַחַד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלְּפָנֶיהָ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ
 4 דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף מִכּוֹת; וּמִצְוָה זוֹ אֵין הַנְּשִׂים
 5 חִיבוֹת בָּהּ.
- 6 הַמִּצְוָה הַמְשַׁלֵּימָה אַרְבָּעִים — הָאִזְהָרָה שְׁהִזְהָרוּ
 7 גַּם הַגְּבָרִים מִלְּהִתְקַשֵּׁט בְּתַכְשִׁיטֵי הַנְּשִׂים, וְהוּא
 8 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא-יִלְבַּשׁ גָּבֵר שִׁמְלַת אִשָּׁה"
 9 (דברים כב, ה). וְכֹל-גָּבֵר שֶׁנִּתְקַשֵּׁט אוֹ לְבַשׁ מֵהַ
 10 שְׂיָדוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמְקוּם שֶׁצּוּרָה זוֹ מִיַּחְדָּת לְנָשִׁים
 11 — לוֹקָה. וְדַע שֶׁמַּעֲשֶׂה זֶה, כְּלוּמַר: שְׁהַנְּשִׂים
 12 מִתְקַשְׁטוֹת בְּתַכְשִׁיטֵי הַגְּבָרִים אוֹ הַגְּבָרִים
 13 בְּתַכְשִׁיטֵי הַנְּשִׂים — יֵשׁ שֶׁהוּא נֶעֱשֶׂה לְעוֹרֵר
 14 אֶת-הַטְּבָעִים לְזִנוּת, כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָסֵם אֵצֶל הַעַמִּים,
 15 וְיֵשׁ שֶׁנֶּעֱשֶׂה לְמִינֵי עֲבוּדָה זָרָה כְּמוֹ שֶׁמִּפְרָשׁ
 16 בְּסִפְרֵים הַמִּיַּחֲדִים לְכָף. וּפְעָמִים רַבּוֹת שֶׁמִּתְנַיִם
 17 בַּעֲשִׂית מַקְצַת הַקְּמַעוֹת וְאוֹמְרִים (שכדי שיצליחו
 18 הַקְּמַעוֹת, ראוּ): שְׂאֵם הַמִּתְעַסֵּק בְּזֶה הוּא אִישׁ —
 19 יִלְבַּשׁ בְּגָדֵי נָשִׁים וְיִתְקַשֵּׁט בְּזֶהָב וּמְרַגְלִיּוֹת
 20 וְדוּמִיָּהִם; וְאֵם הִיא אִשָּׁה — תִּלְבַּשׁ שְׂרִיּוֹן
 21 וְתַחְגוֹר כְּלֵי זִין. וְזֶה מִפְרָסֵם מְאֹד אֵצֶל בְּעָלֵי
 22 הָעֲנִינְךָ הַזֶּה.
- 23 הַמִּצְוָה הַל"ט — הָאִזְהָרָה שְׁהִזְהָרוּ גַּם-בֵּן
 24 מִלְּלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַכּוֹפְרִים בְּמָה שֶׁהַנְּשִׂים לוֹבְשׁוֹת
 25 בְּגָדֵי הַגְּבָרִים וּמִתְקַשְׁטוֹת בְּתַכְשִׁיטֵיהֶם, וְהוּא
 26 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא-יִהְיֶה כְּלִי-גָבֵר עַל-אִשָּׁה"
 27 (שם). וְכֹל-אִשָּׁה הַמִּתְקַשְׁטֶת בְּתַכְשִׁיט מִתַּכְשִׁיטֵי
 28 הַגְּבָרִים, שְׂיָדוּעַ בְּאוֹתוֹ הַמְקוּם שֶׁתַּכְשִׁיט זֶה מִיַּחֲדִיד
 29 לְגָבְרִים — לוֹקָה.
- 30 הַמִּצְוָה הַמ"א — הָאִזְהָרָה שְׁהִזְהָרוּ מִלְּרִשׁוּם
 31 בְּגוּפָנוּ בְּצַבְעֵי הַכַּחֲלוֹל וְהַסְּקָרָא (צבע בגוון ירוק אדום)
 32 וְזוֹלָתָם, כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה בְּמִפְרָסֵם
 33 אֵצֶל בְּנֵי מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם. וְהָאִזְהָרָה עַל כָּף, הוּא
 34 אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וּכְתַבְתָּ קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בְּכֶם" (ויקרא
 35 יט, כח); הַעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה — חֵיב מִלְּקוֹת, וּכְבָר
 36 נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף מִסְּכַת מִכּוֹת.
- 37 הַמִּצְוָה הַמ"ב — הָאִזְהָרָה שְׁהִזְהָרוּ מִלְּשְׂרוּט
 38 אֶת-עַצְמָנוּ, כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׂים עוֹבְדֵי עֲבוּדָה זָרָה,
 39 וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִתְגַּדְּדוּ" (דברים יד, א).
- 40 וּכְבָר נִכְפַּל לָאוּ זֶה בְּלִשׁוֹן אַחֵר, וְהוּא אָמְרוּ:
 41 "וְשָׂרֵט לְנַפְשׁ לֹא תִתְּנוּ בְּבִשְׂרֵכֶם" (ויקרא יט, כח).
 42 וּכְבָר נִתְבָּאֲרָ בְּגִמְרָא יְבָמוֹת (יג): שְׁנוּפִיָּה דְקָרָא
 43 (עיקר הפסוק) "לֹא תִתְגַּדְּדוּ" מְבַעֲרֵי לִיָּה (נצרך)
 44 לְגוּפִיָּה (למשמעותו הראשונית) דְאָמַר רַחֲמֵנָא:
 45 (התורה אומרת) לֹא תַעֲשׂוּ חֲבוּרָה עַל מַת (לאות
 46 אבל). וּבְגִמְרָא מִכּוֹת (כא). אָמְרוּ: "שְׂרִיטָה
 47 וְגִדְדָה אַחַת הִיא". וְשֵׁם נִתְבָּאֲרָ שֶׁעַל הַמַּת בֵּין
 48 בֵּיד בֵּין בְּכָלִי — חֵיב; וְעַל עֲבוּדָה זָרָה, בְּכָלִי
 49 חֵיב, בֵּיד פְּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים:
 50 "וַיִּתְגַּדְּדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בְּחֲרָבוֹת וּבְרַמְחֵיָם" (מלכים-א
 51 יח, כח) — (מכאן שדרך השריטה לעבודה זרה היא
 52 רק בכלי). וּכְבָר אָמְרוּ (יבמות יג): שֶׁבְּכָלִל לָאוּ זֶה,
 53 גַּם הָאִזְהָרָה מִפְּלוּג הָעַם וּמִחֲלָקַת הַרְבִּים וְאָמְרוּ:
 54 "לֹא תִתְגַּדְּדוּ — לֹא תַעֲשׂוּ אַגְדוֹת אַגְדוֹת"; אָבֵל
 55 גּוּפִיָּה דְקָרָא הוּא כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרוּ וְאָמְרוּ: "לֹא תַעֲשׂוּ
 56 חֲבוּרָה עַל הַמַּת", וְזֶה מְעִין דְרָשׁ. וְכֵן אָמְרָם
 57 (סנהדרין קי): "כָּל-הַמִּתְחַזֵּק מִמְּחֲלָקַת עוֹבֵר בְּלֹאוּ,
 58 שְׁנֵאֲמַר: וְלֹא-יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ" (במדבר יז, ה),
 59 שְׁגַם הוּא עַל דְרָךְ הַדְרָשׁ; אָבֵל גּוּפִיָּה דְקָרָא הָרִי
 60 הוּא אִיוּם, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרוּהוּ חֲכָמִים שֶׁהוּא שְׁלִילָה,
 61 לֹא אִזְהָרָה, לְפִי שֶׁהֵם בְּאֵרוּ שֶׁעֲנִין דְּבַר זֶה: שֶׁה'
 62 מוֹדִיעַ שֶׁהַחֹלֵק עַל הַכֹּהֲנִים וְטוֹעֵן לְעַצְמוֹ אֶת
 63 הַכֹּהֲנָה בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים לֹא יֵאָרַע בּוֹ מֵהַ שְׂאֲרַע
 64 לְקֶרַח וְלֹא יִהְיֶה עֲנִשׁוֹ, הַבְּלִיעָה (כמו שנענשו קרח
 65 ועדתו), אֲלֵא יִהְיֶה עֲנִשׁוֹ "כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה
 66 לוֹ" (שם), כְּלוּמַר: הַצְרַעַת, בְּאָמְרוּ יִתְעַלֶּה לְמֹשֶׁה:
 67 "הֲבֵא-נָא יָדְךָ בְּחִיקְךָ וְגו'" (שמות ד, ו), וְכְמוֹ
 68 שֶׁנִּתְבָּאֲרָ בְּעִזְיָה (דברי הימים-ב כו) — (שנענש
 69 בצרעת בכל חייו בגלל שחלק על הכהנים). אָחֲזוֹר
 70 לְעֲנִינְךָ הַמִּצְוָה וְאָמַר, שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ
 71 בְּסוּף מִכּוֹת (כ). וְהַעוֹבֵר עַל לָאוּ זֶה — לוֹקָה.
- 72 הַמִּצְוָה הַקַּע"א — הָאִזְהָרָה שְׁהִזְהָרוּ מִלְּתַלֵּשׁ
 73 שְׂעַר הָרֵאשׁ עַל הַמַּתִּים כְּדָרָךְ שְׁעוֹשִׂים הַסְּכָלִים,
 74 וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא-תִשִּׂימוּ קַרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם
 75 לְמַת" (דברים יד, א). וְכֹפֵל לָאוּ זֶה בְּכֹהֲנִים וְאָמַר:
 76 "לֹא-יִקְרַחַה קַרְחָה בְּרֵאשִׁם" (ויקרא כא, ה), כְּדִי
 77 לְהַשְׁלִים הַדִּין, לְפִי שֶׁמִּמָּה-שְׂאֲמַר "בֵּין עֵינֵיכֶם"
 78 הֵינּוּ אוֹמְרִים שֶׁרַק מִפְּאֵת פְּנִים בְּלִבְד אָסוּר —
 79 לְפִיכָף בְּאֵר וְאָמַר: "לֹא יִקְרַחַה קַרְחָה בְּרֵאשִׁם"

36 שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכללתא, שלא היינו
 37 למדים מפסוק זה אלא חיוב הודוי למטמא
 38 מקדש (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין
 39 אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף
 40 בחומש במדבר): דבר אל בני ישראל והתודו.
 41 ומנין אף מיתות וכתרות? אמר: חטאתם, כל-
 42 חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי יעשו
 43 — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל-
 44 חטאת האדם' — ממה שבינו לבין חברו: על
 45 הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' —
 46 לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה
 47 הנפש' — לרבות כל-חיבי מיתות שיתודו. יכול
 48 אף הנהרגין על-פי זוממין? לא אמרתי אלא
 49 'ואשמה הנפש ההיא' כלומר שאינו חיב
 50 להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו
 51 עדי שקר". הנה נתבאר לך, שעל כל-סוגי
 52 החטאים החמורים והקלים ואפלו על מצות עשה
 53 חיבים עליהם ודוי, ולפי שנגמר הצווי הזה,
 54 כלומר "והתודו", יחד עם חיוב הקרבן, הנה יכול
 55 לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו מצוה בפני
 56 עצמה אלא הוא מהנגררים אחר הקרבן, לפיכך
 57 הצרכו לבאר את-זה במכללתא בלשון זה: "יכול
 58 בזמן שהם מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן
 59 שאין מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתודו
 60 (בכל מצב). אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין
 61 אף בגלות? אמר: והתודו את-עונם ואת-עון
 62 אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר: "לך אדני
 63 הצדקה ולנו בשת הפנים" (דניאל ט, ז). הנה
 64 נתבאר לך מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני
 65 עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא,
 66 בין בארץ בין בחוצה לארץ, בין שהביא קרבן
 67 ובין שלא הביא קרבן, חיב להתודות כמו שאמר
 68 יתעלה: "והתודו את-חטאתם אשר עשו". ולשון
 69 ספרא (ויקרא טז, כא, פרשת אחרי מות) גם-כן:
 70 "והתודה — זה ודוי דברים". וכבר נתבאר דני
 71 מצוה זו בפרק אחרון מפפורים (פז):

1 לחיב על כל-הראש כבין העינים. וגם אלו אמר:
 2 "לא יקרחה קרחה בראשם" בלבד, היינו
 3 אומרים: בין על המת בין שלא על המת —
 4 לפיכך באר שם "למת". וכל-המגלה (הקורח)
 5 כגריס משער ראשו בתלישה על המת דוקא —
 6 לוקה, בין שהוא כהן גדול או ישראל לוקה על
 7 כל-קרחה וקרחה מלקות אחת. וכן מה-שכפל
 8 בפניהם: "ופאת זקנם לא יגלחו ובכשרם לא
 9 ישרטו שרטת" (שם) לא בא אלא להשלים תורת
 10 המצוה, כמו שנתבאר בסוף מכות (כא.).

יום שישי י"א ניסן ה'תשע"א

שבת קודש י"ב ניסן ה'תשע"א

מצות עשה עג.

14 המצוה הע"ג — הוא הצווי שנוצטוינו להודות
 15 בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה (להתודות עליהם)
 16 בדבור, כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו,
 17 שיאמר: "אנא השם! חטאתי, עויתי, פשעתי
 18 ועשיתי כך וכך". וירחיב את-הדבור ויבקש כפרה
 19 בענין זה כפי צחות לשונו. דע, שאפלו החטאים
 20 שחיבים עליהם מיני הקרבנות האלה שנוצטו
 21 מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם
 22 נתכפר לו — צריך על-כל-פנים גם להתודות
 23 בשעת הקרבתם. והוא אמרו יתעלה: "דבר אל-
 24 בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל-חטאת
 25 האדם וגו' והתודו את-חטאתם אשר עשו"
 26 (במדבר ה, יז), ולשון המכללתא בפרוש פסוק זה:
 27 "לפי שנגמר: 'והיה כי-יאשם לאחת מאלה]
 28 והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על
 29 חטא אשר חטא; 'עליה' — על החטאת כשהיא
 30 קימת, לא משושחטה. אין במשמע שיתודה
 31 היחיד אלא על ביאת המקדש". לפי שפסוק זה,
 32 כלומר אמרו יתעלה "אשר חטא עליה" (שם)
 33 נאמר בפרשת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו
 34 והנזפרים עמו (קבוצת חטאים שחיבים עליהם קרבן
 35 חטאת, עולה ויורד) כמו שפבר בארנו (מצוה עב —

שמואל-א ל יג-כד

וַיֹּאמֶר לוֹ דָּוִד לְמִי־אַתָּה וְאִי מִזֶּה אַתָּה וַיֹּאמֶר נָעַר מִצְרֵי אֲנֹכִי עֶבֶד לְאִישׁ עַמְלֹקִי וַיַּעֲזֹבֵנִי אֲדֹנָי כִּי חִלִּיתִי הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה: יד אֲנַחְנוּ פָּשַׁטְנוּ נֶגֶב הַפְּרָתִי וְעַל־אֲשֶׁר לַיהוּדָה וְעַל־נֶגֶב פְּלֶבֶת וְאֶת־צִקְלָג שָׂרְפָנוּ בְּאֵשׁ: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו דָּוִד הַתּוֹרְדָנִי אֶל־הַגְּדוּד הַזֶּה וַיֹּאמֶר הַשִּׁבְעָה לִּי בְּאֱלֹהִים אִם־תִּמְתִּיתֵנִי וְאִם־תִּסְגְּרֵנִי בְּיַד־אֲדֹנָי וְאוֹרְדָךְ אֶל־הַגְּדוּד הַזֶּה: טז וַיִּרְדְּהוּ וְהִנֵּה נְטָשִׁים עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲכָלִים וְשֹׂתִים וְחֹגְגִים בְּכָל־הַשָּׁלָל הַגָּדוֹל אֲשֶׁר לָקְחוּ מֵאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים וּמֵאָרֶץ יְהוּדָה: יז וַיִּפְסַם דָּוִד מִהַנְּשֹׂף וְעַד־הָעֶרֶב לְמַחְרָתָם וְלֹא־נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־אֶרְפַּע מֵאוֹת אִישׁ־נָעַר אֲשֶׁר־רָכְבוּ עַל־הַגְּמָלוֹם וַיִּנָּסוּ: יח וַיִּצַּל דָּוִד אֶת כָּל־אֲשֶׁר לָקְחוּ עִמָּלֶק וְאֶת־שְׁתֵּי נָשָׁיו הַצֵּיל דָּוִד: יט וְלֹא נִעְדַרְלָהֶם מִן־הַקָּמָן וְעַד־הַגְּדוֹל וְעַד־בְּנִים וּבָנוֹת וּמִשָּׁלָל וְעַד כָּל־אֲשֶׁר לָקְחוּ לָהֶם הַכָּל הַשֵּׁיב דָּוִד: כ וַיִּקַּח דָּוִד אֶת־כָּל־הָצֹאן וְהַבָּקָר נִהְגוּ לִפְנֵי הַמִּקְנָה הַהוּא וַיֹּאמְרוּ זֶה שָׁלַל דָּוִד: כא וַיָּבֵא דָּוִד אֶל־מֵאֵתִים הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פָּגְרוּ | מִלְכַת | אַחֲרָי דָּוִד וַיִּשִׁיבֵם בְּנַחַל הַבְּשׂוֹר וַיִּצְאוּ לְקִרְיַת דָּוִד וְלְקִרְיַת הָעָם אֲשֶׁר־אֵתוּ וַיִּגַּשׁ דָּוִד אֶת־הָעָם וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם: כב וַיַּעַן כָּל־אִישׁ־רֵעַ וּבָלִיעַל מִהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הִלְכוּ עִם־דָּוִד וַיֹּאמְרוּ יַעַן אֲשֶׁר לֹא־הִלְכּוּ עִמִּי לֹא־נָתַן לָהֶם מִהַשָּׁלָל אֲשֶׁר הִצַּלְנוּ כִּי אִם־אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶת־בָּנָיו וַיִּנְהָגוּ וַיִּלְכוּ: כג וַיֹּאמֶר דָּוִד לֹא־תַעֲשׂוּ כֵן אַחֲרַי אֵת אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָנוּ וַיִּשְׁמַר אֶתְנוּ וַיִּתֵּן אֶת־הַגְּדוּד הַבָּא עָלֵינוּ בְּיַדְנוּ: כד וּמִי יִשְׁמַע לָכֶם לְדַבֵּר הַזֶּה כִּי פָחַלְק | הִירָד בַּמִּלְחָמָה וּבְחִלְק הַיֵּשֶׁב עַל־הַפְּלִים יַחֲדוּ יַחְלִקוּ:

רש"י

מחר אנכי נצב וגו', לכך נאמר למחרתם: (כ) את כל הצאן והבקר. ששבה הגדוד מנגב יהודה ומנגב כלב: נהגו. אנשים מנהיגים והולכים לפני המקנה ההוא, להתכבד ולהתהלל, זה שלל דוד:

מצודת ציון

(יג) ואי מזה. איה העם שתאמר מזה אתה: (טו) הגדוד. החיל: תסגריני. תמסור אותי, כמו (עמוס א ו): להסגיר לאדום: (טז) נטושים. מפוזרים, כמו (במדבר יא א): ויטוש על המחנה: וחוגגים. ענין רקידה וכרכר, כמו (תהלים קד טז): ויחוגו וינועו כשכור: (יז) מהנשף. מהערב, כמו (ישעיהו כא ד): נשף חשקי: (יט) ולא נעדר. ולא נחסר, כמו (שם ט טז): איש לא נעדר: (כא) פגרו. נחלשו: (כב) יען. בעבור: (כד) כחלק וגו'. וכחלק, רצה לומר כחלק זה, כן חלק זה:

מצודת דוד

(יג) למי אתה. עבד של מי אתה, ומאיזה עם אתה: כי חליתני. ולא יכולתי לילך בשוה לו, ולזה עזב אותי בדרך: היום שלשה. היום מלאו שלשה ימים: (יד) ועל אשר ליהודה. הנגב אשר ליהודה, כי כרתי היתה משל פלשתים, כמו שכתוב (צפניה ב ה): גוי כרתים: ועל נגב כלב. עם שגם היא היתה מיהודה, מכל מקום היה לה שם ידוע לבד: (טו) התורידני. להראות דרך מהלכם: ואם תסגריני. או אם תסגריני וכו', יהי עליך עונש שבועת שקר: (טז) כל הארץ. אשר הם עליה: בכל השלל. רצה לומר: שמחתם היה בעבור

כל השלל הגדול אשר לקחו: (יז) מהנשף. רצה לומר: מנשף יום זה עד ערב יום השני, וכל אותה הערב עד הבוקר אשר הוא למחרתם של שני הנשפים שעברו, ומלת 'ועד' עומדת במקום שתיים, כאלו אמר ועד הערב ועד למחרתם: לא נמלט מהם איש. מאנשי רגלי: (יט) ועד כל אשר לקחו. אפילו מה שלקחו מפלשתים מנגב יהודה וכלב, הכל השיב דוד לעצמו: (כ) ויקח דוד. לקח לעצמו כל הצאן ובקר, אף מאשר שללו עמלק מבני פלשתים ויהודה: נהגו לפני המקנה. רצה לומר: מנהיגים לפנות הדרך, הלכו לפני המקנה ההוא, ובבוא מי מפלשתים ומיהודה לקחת מקנהו, אמרו זה שלל דוד, רצה לומר: אין לכם חלק בזה, כי דוד לעצמו שללו, ולא בעבור להחזיר לבעליו: (כא) אל מאתים וכו'. רצה לומר: סמוך להם: וישיבו. ודוד ואנשיו הושיבו בעבר נחל הבשור לשמור הכלים: ויצאו. ממוקם מושבם: (כב) איש וכו'. לכל איש את אשתו ובניו, וינהגו לעצמם וילכו להם, אבל לא יחלקו עמנו בשלל, אף של עצמם לא יקחו: (כג) את אשר נתן. רצה לומר: וכי בכח ידינו לקחנו, הלא הוא את אשר נתן ה' לנו, ושמר אותם כי לא נפקד ממנו איש, והוא מסר את הגדוד בידינו, ואם מה' נעשית, הלא כולנו עם ה' אנחנו: (כד) ומי ישמע. רצה לומר: ואף אם נעשתה בעוצם ידינו, מכל מקום מי ישמע לכם לדבר הזה, כי הלא על כל פנים ישבו לשמור הכלים, אם כן מהראוי לחלוק עמהם שוה בשוה, כי כן הוא הנהוג מאז, שיהיה כחלק היורד וכו', ויחידו יחלוקו מבלי קדימה כלל ליורדי המלחמה, כי אם לא ישמרו הם הכלים, לא היה מהאפשר להלוחמים להלחם:

תהלים יח לה-מו

לֹה מְלִמֵּד יָדִי לְמַלְחָמָה וְנַחְתָּה קִשְׁת־נְחוּשָׁה זְרוּעֹתַי: לו וַתִּתֵּן־לִי מִגֵּן יִשְׁעֶךָ וַיִּמְנַךְ תַּסְעָדְנִי וְעִנּוֹתֶיךָ תִּרְבְּנִי: לו תִּרְחִיב צַעְדֵי תַחְתִּי וְלֹא מְעַדוּ קַרְסְלֵי: לח אֲרֹדֹף אוֹיְבֵי וְאֲשִׁיגֵם וְלֹא־אָשׁוּב עַד־פְּלוֹתָם: לט אֲמַחֲצֵם וְלֹא־יִכְלוּ קוּם יִפְּלוּ תַחַת רַגְלֵי: מ וַתִּאֲזַרְנִי חֵיל לְמַלְחָמָה תִּכְרִיעַ קַמִּי תַחְתִּי: מא וְאוֹיְבֵי נִתְתָּה לִּי עֶרְפָּה וּמִשְׁנָאֵי אֲצַמִּיתָם: מב יִשְׁעוּ וְאִין מוֹשִׁיעַ עַל־יְהוָה וְלֹא עֲנָם: מג וְאֲשַׁחֲקֶם בְּעַפְרָה עַל־פְּנֵי־רוּחַ כְּטִיט חוֹצוֹת אֲרִיקָם: מד תִּפְלִטְנִי מִרִּיבֵי עַם תְּשִׁימֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עִם לֹא־יִדְעֵתִי וְעַבְדוֹנֵי: מה לִשְׁמַע אֶזֶן יִשְׁמְעוּ לִּי בְּנֵי נֶכֶד יִכְחָשׁוּ־לִי: מו בְּנֵי־נֶכֶד יִכְלוּ וַיִּחַרְגוּ מִמִּסְגְּרוֹתֵיהֶם:

רש"י

(לה) ונחתה קשת נחושה זרועותי. ונחתה לשון דריכת קשת כמו חציך נחתו בי (לקמן לה) ופעל שלו נחת וכשמתפעל בא דגש ומחסר את הנו"ן ונחתה מגזרת ננחתה כמו נחר גרוני (לקמן ס"ט) מגזרת ננחר, כמו נחר מפוח (ירמיה ה) נדף מגזרת ננדף, עיני נגרה (איכה ג) כמו ננגרה, נתנה כמו ננתנה נגף מגזרת ננגף ואין לפותרו מגזרת חתה שהיה לו לומר נחתה כמו מן עשה נעשתה מן ענה נענתה ד"א ונחתה קשת נחושה זרועותי חיית לשון דריכת קשת כמו חציך נחתו (לקמן לה) הנו"ן אינה יסוד בתיבה אלא כמו נחלו ונדרכה קשת נחושה על ידי זרועותי קשתות של נחשת היו תלויות לו לדוד בביתו ורואין אותם מלכי האומות ואומרים זה לזה אתה סבור שיש כח ביד דוד לדורכך אין זה אלא ליראנו והוא היה שומע ודורכך בפניהם: **(לו)** וענותך תרבני. הרביתה מדת ענותך להתנהג בה עמי: **(לז)** תרחיב צעדי תחתי. המרחיב צעדיו אינו נוח ליפול וכן הוא אומר בלכתך לא יצר צעדך (משלי ד): **(מ)** מעדו. איקלורגיריינט בלעז: קרסולי. הם הרגלים מן האסתורין שקורין קביל"י בלעז ולמטה: **(מא)** נתתה לי עורף. פונים לי עורפם ובורחים:

(מב) ישועו. לע"ג שלהם: ואין מושיע. שאין בה יכולת וחוזרים וקוראים אל ה' ולא יענם: **(מג)** ואשחקם. לשון כתישה: אריקם. כטיט הנרוק שאינו עב, כמו הם מריקים שקיהם (בראשית מב) לא הורק מכלי אל כלי (ירמיה מח): **(מד)** תפלטני מריבי עם. שלא אענש בדין ישראל להטות משפט ולא לשעבד בישראל יותר מן הרשות: תשימני לראש גוים. שאין עונש בהם: **(מה)** לשמע און. אפילו שלא בפני אלא שישמעו שליחותי: ישמעו לי. יסורו אל משמעתי ויהיו נשמעי לדברי: יכחשו לי. מחמת יראה: **(מו)** יבולו. ילאו כמו נכול תכול (שמות יח) דמתרגם מילאה תילאה ומנחם פירש כמו אחרי בולתי (בראשית י"ח) וכן פירש נכול תכול: ויחרגו. לשון אימה מחזירים אימה (דברים ל"ב) מתרגמינן חרגת מותא: ממסגרותיהם. מחמת יסורי מסגרות כלא שאני מסגירים שם ומייסרן בהן ויחרגו ממסגרותיהם, מנחם פתר אותו לשון רפיון חגורה וכן פירושו ויתרפו ממסגרותיהם ודונ"ש פתר ויחרגו ממסגרותיהם ויפסחו מכבליהם הנתונים על רגליהם ופתרון ויחרגו ויפסחו כדמתרגמינן חגירא:

מצודת ציון

(לה) ונחתה. מלשון תחת ושבר: **(לז)** מעדו. ענין השמטה מן המקום: קרסולי. תרגום של כרעים הוא קרסולין: **(לט)** אמחצם. ענין חבורה ומכה כמו מחץ ראש (לקמן ק"ז): **(מ)** תכריע. ענינו הנפילה על הברכים: עורף. הוא אחורי הפנים: **(מא)** אצמיתם. אכריתם כמו אותו אצמית (לקמן ק"א): **(מג)** ואשחקם. ענין כתישה כמו ושחקת ממנה הדק (שמות ל): אריקם. מלשון ריקן: **(מו)** יבולו. יכמשו: יחרגו. הוא הפוך מלשון חגר וכמו כבש כשב:

מצודת דוד

(לה) למלחמה. לדעת תכסי המלחמה: ונחתה. נתת בי כח לשבר קשת נחושה: **(לו)** וענותך תרבני. גודל הענוה שבך להשגיח בי עשה אותי כאלו הייתי עם רב לנצח את האויב עם כי אנשי היו מתי מספר: **(לז)** תרחיב. הרחבת פסיעותי לבל ימעדו רגלי להיות נוח לפול: **(מא)** נתתה לי עורף. כי ברחו מפני ופנו אלי עורף: **(מב)** ישועו. אל עזר בני אדם: על ה'. כמו אל ה': **(מג)** כעפר. שיהיו דק כעפר הפורח ברוח: אריקם. אעשה אותם ריק מכל כטיט המושלך בחוצות שנשחק ונדוק ברגלי אדם והרוח מפזרם ונשאר המקום ריק

ממנו: **(מד)** מריבי עם. ממלחמות עמים: תשימני לראש גוים. ויהיו מוכנעים לי ולא יוסיפו עוד להלחם עמדי: לא ידעתי. כי הם מארץ רחוקה: **(מה)** לשמע און. על כי ישמעו שיצא לי שם גבורה יהיו נשמעין לעבודתי: יכחשו לי. ידברו אלי דברי כחש לומר שאוהבים המה לי כי יהיה פחדי עליהם: **(מו)** יבולו. רצה לומר יהיו מיוסרים במכאוב: ויחרגו. יהיו פסחים ממה שיהיו סגורים ברגליהם במסגרי כבלי ברזל:

עין יעקב

רש"י

ואינו חושש. למוכרה בדמי חטין דלאו אונאה היא שהרי שמירתן בכך: יראת שמים. דומה לפתחים חיצונים שדרך להם נכנסין לפנימיים כך אם ירא שמים [הוא] נעשה חרד לשמור ולעשות (מוטם) ואם לאו אינו חס לתורתו: בהי עייל. באיזה פתח נכנס לפתוח את הפנימיים: אמינא לך אנא. כלומר אתה מיעטת בשבחו: הן יראת ה'. יחידה היא היראה בעולם:

דף ל עמ' ב תנא דבי 726 רבי ישמעאל 727: מערב אדם קב חמטין בכור של תבואה ואינו חושש 728. אמר רבה בר רב הונא: כל אדם שיש בו תורה, ואין בו יראת שמים 729, דומה לגזבר שמסרו לו 730 מפתחות הפנימיות 731, ומפתחות החיצונות 732 לא מסרו לו 733, בהי 734 עייל 735? מכריו רבי ינאי: חבל על 736 ד 737 לית ליה 738 (ביתא) [דרתא 739] ותרעא 740 לדרתא 741, עבד 742. אמר רב יהודה: לא פרא הקדוש פרוך הוא את עולמו, אלא פדי שיראו מלפניו, שנאמר: (קהלת ג) "והאלהים עשה שיראו מלפניו". רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי 743, חליף ואזיל 744 רבי יעקב בר אחא. אמר ליה חד לחבריה 745: ניקום מקמיה 746, דגבר דחיל 747 חטאין הוא. אמר ליה אידך 748: ניקום מקמיה 749, דגבר פראורין 750 הוא. אמר ליה 751: אמינא לך אנא 752: דגבר דחיל חטאין הוא 753, ואמרתי לי את: (דגבר) בר אורין הוא 754? תסתיים 755 דרבי אלעזר הוא דאמר 756: דגבר דחיל חטאין הוא, דאמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר: אין לו להקדוש פרוך הוא בעולמו, אלא יראת שמים בלבד, שנאמר: (דברים י) "ועתה ישראל, מה ה' אלהיך שאל מעמך כי אם ליראה" 757 וגו'. וכתוב: (איוב כח) "ויאמר לאדם: הן יראת ה' היא חכמה" וגו', שפן בלשון יוני, קורין לאחת: הן, תסתיים 758.

מתוך שיעורים באגדות חז"ל

יעקב, 747) שאדם ירא 748) השני: אכן מספים אני אתך שיש לקום לכבודו, אף לא בגלל הסבה שאתה צינת, אלא 749) נעמד לכבודו פיון 750) תלמיד חכם 751) האחד לשני: 752) אני אמרתי לך: 753) שהיא ירא חטא, 754) ואתה אמרת לי שהוא תלמיד חכם? הלא בכך מעטת בשבחו, כי יראת שמים היא דרגה גבוהה יותר מתלמיד חכם. 755) הסגיה במסקנה: 756) על רבי יעקב בר אחא, שצריך לכבד אותו בגלל 757) את ה' אלקיך". כפי שאמרו חז"ל, שלגבי משה רבנו היתה שאלה זו פשוטה וטבעית ביותר. כך גם לגבי כל אחד ואחד מישראל כפי שאומר הרבי (תורת מנחם תשמ"ה כרך ב עמוד 1293. ועוד): "ויובן בהקדם המבואר בתניא (ריש פרק מ"ב) ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו השלום", ולא רק ש"יש בה" בחינת משה (בדוגמת דבר יקר המונח במקום מכובד ושמור כו'). אלא עוד זאת, שבחינת משה שבו פועלת בנוגע למעשה דיבור ומחשבה, עד שעניין היראה נעשה אצלו "מילתא זוטרת" כמו אצל משה. ומובן, שאף שעניין זה מבואר בספר התניא, הרי כן הוא גם על פי נגלה דתורה, כי: על פי ביאור הנ"ל מתרץ

726) שנו ולמדו בבית מדרשו של 727) המוכר חטה לחברו, אל לו למכור חטה טהורה, כי היא תתקלקל בבית הקונה, על כן 728) מגזל, למרות שחומטין זול בהרבה מחטה, כי ללא חומטין אין החטה מתקיימת. אמנם הלקוח יכול לערבב לעצמו לבד את כל התוספות בחטה הנקיה שהוא קונה, אבל כיון שבדרך כלל אין הלקוחות יודעים להתעסק בכל סוגי הטפול בסחורה שהם קונים, על כן מראש מטל תפקיד זה על המוכר. אם קונה אחד יטען שרמוהו, והוא היה מבקש חטה נקיה על הדוכן, כדי שהוא יטפל בו לבדו, יש לדעת שהוא שונה משאר הבריות, ואין לבנות את חקי השוק בגלל דרישות של בודדים. 729) הוא 730) רק את ה 731) תורה, אבל 732) יראת שמים 733) ממילא אין המפתחות הפנימיות שבפידו מועילים לו מאומה, שהרי 734) באיזה מפתח הוא 735) פגנס? 736) מאמציו ועל עבודתו של 737) מי ש 738) שאין לו 739) חצר- דירה, אבל 740) שער 741) לדירה הוא 742) עושה, 743) ישבו יחדו ודנו בדבר-מה. תוף פדי פך 744) חלף ועבר לפנייהם אחד מתלמידיו של רבי יוחנן – 745) האחד לחברו: 746) נקום מפניו ונעמד לכבודו של רבי

תורת מנחם תשמ"ה כרך ב

פנימה ניצוץ מנשמתו של משה רבינו! ולכן, מבין בפשטות שכאשר רק יניח ויאפשר לניצוץ דמשה רבינו שבו "לחוות דעה", ויתירה מזה: "להיות בעל-הבית" ("זאגן א דעה און בעל-הבית'ווען ביי אים") - הרי בוודאי שקיים כל ענייני התורה-ומצוות יהיה אצלו באופן ד"מילתא זוטרת"י! ואדרבא, אם יש צורך בהשתדלות להסביר את הדברים עד שיתקבלו אצל השומע - הרי השתדלות זו דרושה בנוגע ל"למדן": כאשר אומרים ל"למדן" שגם עתה זקוק הוא למשה רבינו - צועק הוא: "געוואלד" ... תורתו נקראת על שמו!... (עבודה-זרה יט, א. וראה קידושין לב, סוף עמוד א ואילך). על פי דין תורה, ולכן טוען הוא, חייבים בכבודו, ומדוע? הרי ידע איניש בנפשי?!" והביאור - שמכיוון שלמד והתייגע בתורה עד שחידש שכל וסברא בתורה, אזי התורה נקראת על שמו! ומה זקוק הוא עכשיו למשה רבינו?!... בנוגע אליו - צריכים להתייגע רבות (כפי שרואים בפועל...) כדי לפעול אצלו שידע ויכיר וירגיש שכל גדלותו בתורה אינה מפני שיש לו "מוח גדול", תפיסה מהירה ורחבה וכו', כי אם מפני שיש בו ניצוץ (או חלק) מנשמתו של משה רבינו. מה שאין כן בנוגע לפשוט שבפשוטים - אין צורך בידיעה: צריכים רק לספר לו את הדבר באופן שירגיש שמתכוונים לכך באמת, ואז יתקבל הדבר אצלו בפשטות ובתמימות, כבכל ענייניו. והנה, מכיוון שכל אחד ואחת "מחזיק את עצמו" ששייך לסוג ד"ראשיכם שבטיכם", ובמילא קשה לו לפעול בעצמו שיכיר וירגיש את בחינת משה שבקרבו - לכן, יתחיל באופן ד"תפסת מועט": לכל לראש - יסביר ויפעל זאת אצל יהודי פשוט שבפשוטים, ופעולה זו תהיה הכנה שתסייע לו לפעול זאת בעצמו, לדעת ולהרגיש שגם הוא זקוק לבחינת משה שבו, ועד שיבוא לדרגא שכל ענייני העבודה יהיו אצלו באופן ד"מילתא זוטרת"י. ובנוגע לפועל - הן לימוד עם הזולת והן לימוד עם עצמו, ובשניהם - מתוך "שטורעם" ויציאה ממדידה והגבלה, אף שהצורך בכך הוא מפני טעמים הפכיים - זה מפני הפשטות שבו, וזה מצד החכמה שבו, כנ"ל בארוכה. ⁽⁷⁵⁸⁾ הַמְסַקְנָה שְׂרָבִי אֶלְעָזָר הִיָּה זֶה שֶׁהִחְשִׁיב אֶת יְרֵא הַחֲטָא כְּאֶדָם בְּעַל הַדְרָגָה הַגְּבוּהָה בְּיִתְרוֹ, שְׂאוּתָהּ הוּא מְגִדִיר כְּ"אַחַת", כִּי הַקְּבָ"ה הוּא אֶחָד, וְהִירָא מְפֻנָּה לֹא מוֹתִיר בְּתוֹכְכִי לְבוֹ שוֹם דְּבָר מְלַבֵּד אֶת יְרֵאתָ ה', לְכֵן גַּם יְרֵאתָ ה' נִקְרָאת "אַחַת".

אדמו"ר הזקן קושיא בגמרא, נגלה דתורה: על הפסוק (עקב י, יב.) "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעימך כי אם ליראה את ה' אלוקיך", שואלת הגמרא (ברכות לג, ב.) "אטו יראה מילתא זוטרת"י היא?" ומתרת: "אין, לגבי משה מילתא זוטרת"י היא". ושואל על זה אדמו"ר הזקן: "דלכאורה אינו מובן התירוץ, דהא שואל מעימך כתיב - מכל אחד ואחת מישראל, היינו, שאצל כל אחד ואחת מישראל היא "מילתא זוטרת"י?! ועל זה מתרץ - ש"כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו-השלום", ומצד בחינה זו נעשה עניין היראה "מילתא זוטרת"י אצל כל אחד ואחת מישראל. ומכיוון שהקושיא היא בנגלה דתורה - בהכרח שגם התירוץ הוא בנגלה דתורה, היינו, שגם על פי נגלה דתורה יש בחינת משה בכל אחד ואחת מישראל, שהרי בלאו הכי אי-אפשר להבין את דברי הגמרא בנגלה דתורה. והביאור בזה - בפשטות על פי נגלה: כאשר יהודי פשוט שבפשוטים אומר את הפסוק (ואתחנן ו, ד.) "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" - יודע שזה פסוק ב"תורת משה". ופסוק זה הגיע לידיעתו על ידי זה ש"תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב" (ברכה לג, ד.). וכמו כן מבין בפשטות שאצל משה רבינו היה הפסוק "שמע ישראל" עניין יקר ונוגע ביותר וביותר, עד שבזה הייתה כל חיותו כו' - במכל שכן וקל-וחומר: אם ה"רב" או ה"ראש-ישיבה" שלומד עימו "עין-יעקב", לומד ומלמד תורה מתוך חיות והתלהבות ולהט, מכוח היותו תלמיד דתלמיד הו' כמה וכמה דורות לאחרי ארבעים דורות דסדר קבלת התורה (ראה הקדמת הרמב"ם לספר היד.) - משה רבינו על אחת כמה וכמה שכל חיותו הייתה בתורה!! זוהי "טפשות" - טוען הוא - לא רק לחשוב אחרת, אלא אפילו להעמיד את הדבר בגדר "שאלה"! וזאת יודע ומרגיש מעצמו - שדבר שעוסק בו מתוך חיות ולהט, נוגע לנשמתו! וכשמדובר בדבר של יהדות - הרי זה נוגע לנקודת היהדות שבנשמתו, "חלק אלוקה ממעל ממש" (תניא ריש פרק ב (על פי איוב לא, ב.)). - עד כמה שידע ומבין אודות המושג ד"חלק אלוקה ממעל ממש". ומכיוון שכן, הרי הוא מבין בפשטות שכאשר משה רבינו נתן לו את הפסוק "שמע ישראל" - נתן לו משה רבינו את כל החיות והלהט, ביחד עם הנשמה שלו (נשמתו של משה רבינו). ובמילא, אין הדבר בבחינת "חידוש" כשאומרים לו שיש בליבו

53 ליה - יש לומר שהברייתא להלן מסייעת לדברי רב נחמן בר יצחק,
54 ששינוי בברייתא, תפילין של יד עושין אותן של ראש, כלומר מותר
55 לקחת את הבית של תפילין של יד ולהשתמש בו לתפילין של ראש,
56 אבל תפילין של ראש אין עושין אותן של יד, לפי שאין מורידין
57 מקדושה חמורה לקדושה קלה, וקדושת תפילין של ראש חמורה
58 מקדושת תפילין של יד מפני שרובו של השם "שדי" נעשה בתפילין
59 של ראש, האות ש"ן על הבית עצמו והאות דל"ת בקשר שברצועה,
60 ואילו בתפילין של יד נעשית רק האות יו"ד בקשר הרצועה. ממשיכה
61 הברייתא, **כִּיּוֹצֵא בּוֹ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבִּלָּה וּתְפִילִין שֶׁבִּלּוֹ אֵין עוֹשִׂין**
62 **מֵהֶן מוֹזֵה, לְפִי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה,**
63 **וְקְדוּשַׁת סֵפֶר תּוֹרָה חֲמוּרָה מִקְדוּשַׁת מוֹזֵה, וְכֵן קְדוּשַׁת תְּפִילִין**
64 **חֲמוּרָה מִקְדוּשַׁת מוֹזֵה מִשּׁוּם שֶׁבְּתִפְלִין יֵשׁ אַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת וּבְמוֹזֵה**
65 **רַק שְׁתֵּי פְּרָשִׁיּוֹת. מִדִּיּוּקָה הִגְמָרָא: הֵטַעַם שֶׁאֵין עוֹשִׂים מוֹזֵה מִסֵּפֶר**
66 **תּוֹרָה הוּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה, הָאֵ -**
67 **אֲבָל אִם הִידִין שְׁמוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה, הִזִּי**
68 **עוֹשִׂין מוֹזֵה מִסֵּפֶר תּוֹרָה אוֹ מִתְּפִילִין, וְאִם פְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה צְרִיכוֹת**
69 **לְהִיּוֹת דוּקָא פְּתוּחוֹת, קִשְׁה, אֲמַאי הִיָּה מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת מוֹזֵה מִסֵּפֶר**
70 **תּוֹרָה, הֲלֵא הֶבְיָא - בִּסְפֵר תּוֹרָה פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' וְיִהְיֶה**
71 **אִם שְׁמַע' סְתוּמוֹת, וְהֶבְיָא - וְאֵילוֹ בְּמוֹזֵה, הַפְּרָשִׁיּוֹת צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת**
72 **פְּתוּחוֹת, אֲלֵא מוֹכַח שֶׁפְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה אֵינָן פְּתוּחוֹת. דוּחַה הִגְמָרָא:**
73 **דְּלִמָּא לְהַשְׁלִים - שְׁמַא כּוּוֹת הַבְּרִייתָא הִיא לְמַקְרָה שְׁחִסְרָה בְּמוֹזֵה**
74 **שׁוּרָה אַחַת, וְאִם הִיָּה מוֹתֵר לְהוֹרִיד מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה**
75 **הִיָּה מוֹתֵר לְקַחַת אֵת אוֹתָה שׁוּרָה הַכְּתוּבָה בִּסְפֵר תּוֹרָה וּלְתַפּוֹר אוֹתָה**
76 **לְמוֹזֵה, וְאִם כֵּן יִתְכַּן שֶׁפְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת פְּתוּחוֹת, וְאִבְן**
77 **לְאַחַר תְּפִירַת הַפְּרָשִׁיּוֹת הֵן תְּהִיבָנָה פְּתוּחוֹת.**
78 **הִגְמָרָא מְקַשָּׁה עַל דְּבַרֵי הַבְּרִייתָא: וְכִי נִיתֵן לוֹמֵר שְׁהֵטַעַם שֶׁאֵין**
79 **עוֹשִׂים מוֹזֵה מִתְּפִילִין הוּא רַק מִפְּנֵי שֶׁאֵין מוֹרִידִים מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה**
80 **לְקְדוּשָׁה קֵלָה, הָאֵ - אֲבָל אִם הִיָּה מוֹרִידִין מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה**
81 **קֵלָה הִיָּה עוֹשִׂין מוֹזֵה מִתְּפִילִין, וְהִתְנַיָּא בְּרִייתָא, הֲלֵבָּה לְמִשָּׁה**
82 **מִסִּינֵי, תְּפִילִין נִכְתָּבוֹת עַל הַקֶּלֶף - הַחֶלֶק הַחִיצוֹנִי שֶׁל עוֹר הַבְּהֵמָה**
83 **כְּשֶׁחֻלְקִים אוֹתוֹ לְשָׁנִים, וּמוֹזֵה נִכְתָּב עַל דוּכְסוּסְטוֹס - קֶלֶף**
84 **שְׁנִיטְלָה קְלִיפְתוֹ הָעֲלִיוֹנָה, דְּהִינָּה הַחֶלֶק הַפְּנִימִי שֶׁל עוֹר הַבְּהֵמָה,**
85 **קֶלֶף כּוֹתְבִים עֲלָיו בְּמִקּוֹם בְּשָׂר - בְּצִידוֹ הַפְּנִימִי שֶׁל הָעוֹר הַפּוֹנֵה**
86 **לְכִיוּן הַבָּשָׂר, וְדוּכְסוּסְטוֹס כּוֹתְבִים עֲלָיו בְּמִקּוֹם שְׂעִיר - בְּצִידוֹ**
87 **הַחִיצוֹנִי שֶׁל הָדוּכְסוּסְטוֹס הַפּוֹנֵה לְכִיוּן שְׂעִיר הַבְּהֵמָה. וְאִם כֵּן גַּם אִם**
88 **הִיָּה מוֹתֵר לְהוֹרִיד מִקְדוּשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קֵלָה אִי אֲפֻשֵׁר הִיָּה**
89 **לַעֲשׂוֹת מוֹזֵה מִתְּפִילִין, שְׁהַרִי תְּפִילִין כְּתוּבוֹת עַל קֶלֶף וְאֵילוֹ הַמוֹזֵה**
90 **צְרִיכָה לְהִיכְתֵּב עַל דוּכְסוּסְטוֹס. מִתְּרַצַּת הִגְמָרָא: מַה שְּׁשִׁנּוּ**
91 **שֶׁהַתְּפִילִין נִכְתָּבוֹת עַל הַקֶּלֶף וְהַמוֹזֵה עַל הָדוּכְסוּסְטוֹס הוּא רַק**
92 **לְמַצְוָה, אֲבָל אִם שִׁינָה וְכָתַב מוֹזֵה עַל קֶלֶף הַמוֹזֵה כְּשֵׁרָה.**
93 **מְקַשָּׁה הִגְמָרָא: וְהִתְנַיָּא בְּרִייתָא שֶׁאִם שְׂיֵהָ וְכָתַב עַל קֶלֶף בְּמִקּוֹם**
94 **שֶׁצְרִיךְ דוּכְסוּסְטוֹס אוֹ עַל דוּכְסוּסְטוֹס בְּמִקּוֹם שֶׁצְרִיךְ קֶלֶף, פְּסוּל.**
95 **מִתְּרַצַּת הִגְמָרָא: בְּרִייתָא זוֹ הִינָּה רַק בְּתְּפִילִין, אֲבָל בְּמוֹזֵה אִף אִם**
96 **שִׁינָה וְכָתַב מוֹזֵה עַל קֶלֶף, הַמוֹזֵה כְּשֵׁרָה. מְקַשָּׁה הִגְמָרָא: וְהִתְנַיָּא**
97 **בְּרִייתָא שֶׁאִם שְׂיֵהָ בֵּין בְּוָה וּבֵין בְּוָה, פְּסוּל, וְהִבִּינָה הִגְמָרָא**
98 **שְׁכוּנוֹת הַבְּרִייתָא שֶׁבֵּין בְּתִפְלִין וּבֵין בְּמוֹזֵה, אִם שִׁינָה פְּסוּל. מִתְּרַצַּת**
99 **הִגְמָרָא: אֵין כּוּוֹת הַבְּרִייתָא גַּם לְמוֹזֵה, אֲלֵא אֲיִדִי וְאֲיִדִי - זֶה זוֹה,**
100 **כְּלוֹמֵר שְׁנֵי הַמְּקָרִים שֶׁהַבְּרִייתָא עוֹסֶקֶת בָּהֶם וְכוּתְבַת עֲלֵיהֶם 'בֵּין בּוּה**
101 **וּבֵין בּוּה' הֵם בְּתְּפִילִין, וְהָאֵ - וּמִקְרָה אֶחָד הוּא בְּאוֹפֵן דְּבִתְּבִינְהוּ -**
102 **שְׁכָתַב אֵת הַתְּפִילִין אֶקְלָף - עַל קֶלֶף בְּמִקּוֹם שְׂעִיר וְלֹא בְּמִקּוֹם בָּשָׂר,**
103 **וְהָאֵ - וְהַמְּקָרָה הָאֶחָד הוּא בְּאוֹפֵן**

1 וְעוֹשָׂה בְּמוֹזֵה רִיחַ מְלַמְעָלָה - מַעַל הַשׁוּרָה הָעֲלִיוֹנָה וְרִיחַ
2 מְלַמְעָה - מִתַּחַת הַשׁוּרָה הַתַּחְתּוֹנָה, וְעוֹשָׂה פְּרָשִׁיּוֹתֶיהָ פְּתוּחוֹת,
3 כְּלוֹמֵר שְׁהִיָּה מְסִיִּים אֵת הַפְּרָשָׁה הָרֵאשׁוֹנָה 'שְׁמַע יִשְׂרָאֵל' בְּאֻמְצַע
4 שׁוּרָה וּמְנִיחַ רִיחַ לְאַחֲרֶיהָ עַד סוֹף הַשׁוּרָה, וּמִתְחִיל אֵת הַפְּרָשָׁה
5 הַשְּׁנִיָּה 'וְהִיָּה אִם שְׁמַע' בְּתוֹחֵלַת הַשׁוּרָה הַבְּאֵה. אֲמַרְתִּי לוֹ, רַבִּי,
6 מַה פְּעַם אַתָּה עוֹשֶׂה אֵת הַפְּרָשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת, הֲלֵא בְּתוֹרָה הֵן סְתוּמוֹת.
7 אָמַר לִי, הוֹאִיל וְאֵין פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ סְמוּכוֹת מִן הַתּוֹרָה זוֹ לוֹ, אֲלֵא
8 פְּרַשְׁת' שְׁמַע' כְּתוּבָה בְּפְרַשְׁת וְאַתְחַנֵּן (דְּבָרִים ו' ט-י) וּפְרַשְׁת' וְהִיָּה'
9 כְּתוּבָה בְּפְרַשְׁת עֵקֶב (שֵׁם י"א יג-כא), לְכֵן יֵשׁ לְכָתוּב אוֹתָן פְּתוּחוֹת. וְאָמַר
10 רַב הִנְנָאֵל אָמַר רַב, הֲלֵבָּה בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר. מְבַרַּת הִגְמָרָא:
11 מַאי לָאוּ - הֵאֵם אֵין הַכוּוֹנָה שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר
12 אֲפִתּוּחוֹת - בְּמַה שֶׁאִמַּר שְׂרַבִּי מַאִיר הִיָּה עוֹשֶׂה אֵת פְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה
13 פְּתוּחוֹת. וּמְבוֹאֵר שְׂרַב פֶּסֶק שֶׁצְרִיךְ לַעֲשׂוֹת אֵת הַפְּרָשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת,
14 וְקִשְׁה אֵיךְ רַב הוֹנָא שְׁהִיָּה תְּלַמִּידוֹ שֶׁל רַב הִיָּה עוֹשֶׂה אֵת פְּרָשִׁיּוֹת
15 הַמוֹזֵה סְתוּמוֹת. מִתְּרַצַּת הִגְמָרָא: לָאוּ - אֵין כּוּוֹנָת רַב לְפִסְקוֹ שְׁהִלְכָה
16 כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר בְּעֵנֵן פְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה, אֲלֵא רַק אֲרִיחַ - לְגַבִּי
17 רִיחַ, שֶׁצְרִיךְ לַעֲשׂוֹת בְּמוֹזֵה רִיחַ מְלַמְעָלָה וּמְלַמְטָה.
18 מְבַרַּת הִגְמָרָא: וְכִפְּהָ רִיחַ צְרִיךְ לְהַשְׂאִיר בְּמוֹזֵה מְלַמְעָלָה
19 וּמְלַמְטָה. מְבַרַּת הִגְמָרָא: אָמַר רַב מְנַשְׂיָא בְּרַי עֵקֶב, וְאָמַרְתִּי לֵה -
20 וִישׁ אוֹמְרִים שֶׁאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּרַי עֵקֶב, צְרִיךְ לְהַשְׂאִיר רִיחַ בְּמִלָּא
21 אֲמַבָּא דְּסִיפָרִי - הַתִּיכַת עֵץ שִׁישׁ בַּה סֵדֶק, וּמְכַנְּסִים אֵת גְּלִיחַן הַסֵּפֶר
22 בְּתוֹךְ הַסֵּדֶק וְעַל יְדֵי זֶה אֵינוֹ נִכְפַּל בְּשַׁעַר שְׁכוּתָבִים בּוֹ.
23 אָמַר לִיָּה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף, וְהָאֵ לֹא תִּסְבְּרָא - וְכִי אַתָּה אֵינְךָ סוֹבֵר
24 דְּבִי אָמַר רַב שְׁהִלְכָה כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, כּוּוֹנְתוֹ אֲרִיחַ - לְגַבִּי
25 רִיחַ, וְהָאֵ רַב אֵיָּת לִיָּה מְנַהֵגָא - וְהִרִי רַב סוֹבֵר שְׁמַנְהַג הָעוֹלָם הוּא
26 הָעִיקָר, וְהָאֵיָּדְנָא נְהוּג עֲלֵמָא בְּסְתוּמוֹת - וְעַתָּה נְהוּג בְּעוֹלָם לְכָתוּב
27 פְּרָשִׁיּוֹת סְתוּמוֹת. הִגְמָרָא מְבַרַּת מְנַן שְׂרַב סוֹבֵר שְׁמַנְהַג הָעוֹלָם הוּא
28 הָעִיקָר: דְּאָמַר רַבָּה אָמַר רַב בְּהִנָּא אָמַר רַב, אִם יָבֵא אֱלִיָּהוּ הַנְּבִיא
29 וְיֹאמֵר שְׁחוֹלְצִין לִיבֵם בְּמַנְעַל - נַעַל הָעוֹשִׂיָה מַעוּר רַךְ, שׁוּמְעִין לוֹ,
30 אַךְ אִם יֹאמֵר שֶׁאֵין חוֹלְצִין בְּסַנְדַּל - נַעַל הָעוֹשִׂיָה מַעוּר קִשְׁה
31 וּמְבוֹשָׁל, אֵין שׁוּמְעִין לוֹ מִפְּנֵי שֶׁבְּבָר נְהִנּוּ הָעַם בְּסַנְדַּל. וְרַב יוֹסֵף
32 אָמַר רַב בְּהִנָּא אָמַר רַב, אִם יָבֵא אֱלִיָּהוּ וְיֹאמֵר שֶׁאֵין חוֹלְצִין
33 בְּמַנְעַל, שׁוּמְעִין לוֹ, אַךְ אִם יֹאמֵר שֶׁאֵין חוֹלְצִין בְּסַנְדַּל, אֵין שׁוּמְעִין
34 לוֹ מִפְּנֵי שֶׁבְּבָר נְהִנּוּ הָעַם בְּסַנְדַּל. וְאֲמַרְיֵנן מַאי בְּיַנְיָהוּ - וְאִמַּרְנוּ
35 מַה הַחִילּוּק בֵּין דְּבַרֵי רַבָּה לְדְּבַרֵי רַב יוֹסֵף, מְנַעַל לְכַתְּחִילָה אֵיבָא
36 בְּיַנְיָהוּ - הָאֵם חוֹלְצִים בְּמַנְעַל לְכַתְּחִילָה אוֹ לֹא, שְׁלִפֵי רַבָּה אֵין
37 חוֹלְצִים בְּמַנְעַל לְכַתְּחִילָה אֲלֵא אִם יָבֵא אֱלִיָּהוּ וְיוֹרָה שֶׁאֲפֻשֵׁר לְחַלּוֹץ
38 בְּמַנְעַל, וְלִפִּי רַב יוֹסֵף חוֹלְצִים בְּמַנְעַל לְכַתְּחִילָה אֲלֵא אִם יָבֵא אֱלִיָּהוּ
39 וְיוֹרָה שֶׁאֵין לְחַלּוֹץ בְּמַנְעַל. אֲלֵא לָאוּ - אֲלֵא וְדֹאֵי מַמָּה שְׂרַב סוֹבֵר
40 שְׁהַמְנַהֵג עִיקָר, וְהִרִי נְהִיָּה לְכָתוּב אֵת פְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה סְתוּמוֹת, שְׁמַע
41 מִיָּנָה - מוֹכַח מְכַאֵן שְׁמָה שְׁפֶסֶק רַב כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, אֵין
42 כּוּוֹנְתוֹ וִישׁ לְכָתוּב פְּרָשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת, אֲלֵא אֲרִיחַ - לְגַבִּי רִיחַ.
43 מְסַכְמַת הִגְמָרָא: אִבְן שְׁמַע מִיָּנָה.
44 הִגְמָרָא מְבִיאָה תִירוֹץ נוֹסֵף עַל קוֹשִׁייתָה עַל מַה שְׂרַב הוֹנָא נְהִיָּה שְׁלֹא
45 כְּדַעַת רַב שְׁהִיָּה רַבּוֹ: רַב נְהִמֵּן בְּרַי יִצְחָק אָמַר, מְצוּנָה לַעֲשׂוֹתָן אֵת
46 פְּרָשִׁיּוֹת הַמוֹזֵה סְתוּמוֹת כְּמוֹ שְׁהֵן בְּתוֹרָה, וְאֵי עֲבָדִינְהוּ - וְאִם עִשָּׂה
47 אוֹתָן פְּתוּחוֹת, שְׁפִיר דְּמִי - גַּם כֵּךְ הַמוֹזֵה כְּשֵׁרָה. וּמַאי פְּתוּחוֹת
48 דְּקָאֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר, כּוּוֹנְתוֹ אִף פְּתוּחוֹת וְלֹא דוּקָא
49 סְתוּמוֹת, וְעַל כֵּךְ פֶּסֶק רַב כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר שֶׁאֲפֻשֵׁר לַעֲשׂוֹת
50 פְּרָשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת, אֲבָל לְכַתְּחִילָה מְצוּה לַעֲשׂוֹת סְתוּמוֹת, וְלְכֵן נְהִיָּה
51 רַב הוֹנָא לַעֲשׂוֹת סְתוּמוֹת.
52 הִגְמָרָא מְבִיאָה רֵאִיָּה שְׁמַצוּה לַעֲשׂוֹת פְּרָשִׁיּוֹת סְתוּמוֹת: לִימָא מְסִיַּע

1 **ועושה** ריח מלמעלה וריח מלמטה - מן הצדדים לא פירש. ושמו כיון דכוך
 2 מ'אחר' כלפי "שמע" צריך לכתחילה כדי לגול בהיקף, כעין ספר תורה. מפי
 3 רבי. **והאידנא** נהוג עלמא בסתמות - פירש בקונטרס: דכשש כתוב בתחילת שיטה
 4 ובסוף שיטה הריח באמצע - זו היא סתומה. ואנו נוהגין להניח חלק מעט בתחילת
 5 שיטה ואחר כך מתחיל "יהיה אם שמוע", ושמו:

6 גם זה קרוי סתומה. ורבינו אומר: ופירש:
 7 דכשמיסין מסיים פסוק באמצע שיטה ומניח עד
 8 סוף שיטה כשיעור "למשפוחתיכם" - זו היא
 9 פתוחה, ואם לא נשתיר בסוף שיטה כשיעור
 10 חלק "למשפוחתיכם" מניח שיטה שניה ומתחיל
 11 וכותב בשלישית, וזו היא פתוחה. וסתומה -
 12 כל שכותב בתחילת שיטה וסוף שיטה ונניח
 13 חלק באמצע כדי לכתוב בו שם שתי אותיות או
 14 יותר, וזו היא סתומה. סודרה - כל שכותב
 15 והולך השיטה עד חציה או עד שלישיתה
 16 ומניחה, ומתחיל לכתוב בשיטה שתחתיה כגון
 17 הנחה של שיטה העליונה, וזו היא סודרה. זה
 18 מצא רבינו תם בסידור קדמונים. ובמסכת
 19 סופרים מצא: איזו היא פתוחה - כל שלא
 20 התחיל בראש השיטה, ואיזו היא סתומה - כל
 21 שהניח באמצע שיטה. וכמה יניח בראש שיטה
 22 וידא נקראת פתוחה - כדי לכתוב שם של
 23 שלש אותיות. גמר כל הפרשה בסוף הדין
 24 (וישיר) וישיר שיטה אחת מלמעלה, ואם ישיר
 25 מלמטה כדי לכתוב שם של שלש אותיות
 26 מתחיל מלמעלה. ועוד בירושלמי בפרק קמא
 27 דמגילה קאמר בהדיא דפתוחה מראשה -
 28 פתוחה. מתוך כל הני קשה אמנה דידן,
 29 דשקנתן חלק בראש שיטה ואחר כך מתחילין
 30 "יהיה אם שמוע", והתלמוד קאמר דהאי
 31 נהוג עלמא בסתומות! ושמו סמכין אהיא
 32 דירושלמי דפליג אתלמודא דידן. דמסקין הכא
 33 כי אמר רב אריה ולא אפתוחה, והתם פסיק
 34 רב בהדיא כמאן דאמר פתוחה. והכי איתא
 35 התם: מוחה אית תנא בני פתוחות ואית תנא
 36 תני סתומות. שמואל בר שילת בשם רב: הלכה
 37 כדברי מי שאומר פתוחה, שאין זה מקומה.
 38 **ועושה** ריח מלמעלה וריח מלמטה, **ועושה** פְּרִשְׁוֹתֶיהָ
 39 פְּתוּחוֹת. אֲמַרְתִּי לוֹ: רַבִּי, מַה פְּעֵם? אָמַר לִי: הוֹאֵל וְאֵין
 40 סְמוּכוֹת מִן הַתּוֹרָה; וְאָמַר רַב הֲנֵנְאֵל אָמַר רַב: הֲלֵכָה
 41 כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר, מֵאֵי לֹא אֲפִתּוּחוֹת? - לֵא,
 42 אֲרִינּוּ. וְכַמָּה רִיחָן? אָמַר רַב מְנַשְׁאֵי בְר יַעֲקֹב, וְאָמַרְי
 43 לֵה אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בְּר יַעֲקֹב: כְּמֵלֵא אֲמַפָּא דְסִיפְרֵי.
 44 אָמַר לִיה אֲבִי לְרַב יוֹסֵף: וְאֵת לֹא תִסְבְּרָא דְכִי אָמַר רַב
 45 אֲרִינּוּ? וְהָא רַב אֵית לִיה מְנַהֵנָא, וְהָאִינְנָא נְהוּג עֲלֵמָא
 46 בְּסִתּוּמוֹת; דְאָמַר רַבֵּה אָמַר רַב פְּהֵנָא אָמַר רַב: אִם יָבֵא
 47 אֲלֵיהּ וְיֵאמַר חוֹלְצִין בְּמַנְעֵל - שׁוֹמְעִין לוֹ, אֵין חוֹלְצִין
 48 בְּסַנְדֵּל - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׁכַבְר נְהָגוּ הָעַם בְּסַנְדֵּל. וְרַב
 49 יוֹסֵף אָמַר רַב פְּהֵנָא אָמַר רַב: אִם יָבֵא אֲלֵיהּ וְיֵאמַר אֵין
 50 חוֹלְצִין בְּמַנְעֵל - שׁוֹמְעִין לוֹ, אֵין חוֹלְצִין בְּסַנְדֵּל - אֵין
 51 שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׁכַבְר נְהָגוּ הָעַם בְּסַנְדֵּל; וְאָמַרְינּוּ: מֵאֵי
 52 מְנַעֵל לְכַתְּחִילָהּ אֵיפָא בִּינְיָהוּ!
 53 אֵלָא לֹא שְׁמַע מִזְנֵה אֲרִינּוּ, שְׁמַע מִזְנֵה. רַב נְחֵמָן
 54 בְּר יַצְחָק אָמַר: מִצּוּה לְעִשׂוֹתָן סְתוּמוֹת, וְאֵי עֲבָדִינְהוּ
 55 פְּתוּחוֹת - שְׁפִיר דְמֵי, וּמֵאֵי פְּתוּחוֹת דְקָאֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֲלֵעָזָר - אַף פְּתוּחוֹת.
 56 לֵימָא מְסִיעֵ לִיה: פְּיוּצָא בּוּ, סֵפֶר תּוֹרָה שְׁבָלָה וְתַפְּלִין שְׁבָלוּ אֵין עוֹשִׂין מִהֵן מִצּוּה,
 57 לְפִי שְׁאֵין מוֹרְדִין מְקַדְוֶשָׁה חֲמוּרָה לְקַדְוֶשָׁה קְלָה; הָא מוֹרְדִין - עוֹשִׂין, אֲמַאי? הֵכָא
 58 סְתוּמוֹת וְהֵכָא פְּתוּחוֹת! - דְלֵמָא לְהַשְׁלִים. הָא מוֹרְדִין - עוֹשִׂין? וְהַתְּנָא: הֲלֵכָה לְמַשָּׁה
 59 מְסִינֵי - תַפְּלִין עַל הַקֶּלֶף וּמוּזָה עַל דּוּכְסוּסְטוֹס; קֶלֶף בְּמָקוֹם בִּשְׂר, דּוּכְסוּסְטוֹס בְּמָקוֹם
 60 שְׁעָר! - לְמִצּוּה. וְהַתְּנָא: שִׁנָּה - פְּסוּל! - בְּתַפְּלִין. - וְהַתְּנָא: שִׁנָּה בֵּין בּוּזָה וּבֵין
 61 בּוּזָה - פְּסוּל! - אִידִי וְאִידִי בְּתַפְּלִין, וְהָא דְכַתְּבִינְהוּ אֲקַלְף בְּמָקוֹם שְׁעָר, וְהָא
 62 רַבְתְּבִינְהוּ

1 **אמרתי** לו רבי מה מעם - אתה עושה אותם פתוחות? והלא בתורה סתומות הן,
 2 אותו ריח שלאחר "ובשעריך" הוא סתום (שמאל של שיטה) והריח באמצע השיטה:
 3 **אמר לי הוואיל** ובתורה אינן סמוכות - הנך שתי פרשיות, שזו כתובה ב'ואתחנן'
 4 וזו כתובה ב'יהיה עקב', לפיכך אנו עושין פתוחות. **מאי** לאו אפתוחות - קאמר רב
 5 זו דהלכה כרבי שמעון? **אטבא דסיפרי** -

6 *גלועין, עץ סדוק הנושק דפי קונטרס שלא
 7 יכפלו. **אית ליה מננהא** - כדמפרש: אם יבא
 8 אליהו בו, מנעל לכתחילה - למאן דאמר
 9 אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין
 10 לו, קטבר: מנעל השתא לכתחילה לא, עד
 11 שיבא אליהו ויורה בו. למאן דאמר אם יבא
 12 אליהו ויאמר אין חולצין במנעל שומעין לו,
 13 מכלל עד שיבא אליהו ויאמר לא תחלצו
 14 במנעל - חולצין בו. **תפילין** - קדושתן
 15 חמורה ממוזה, שיש בהן ארבע פרשיות.
 16 **הכא סתומות** - בספר תורה, והכא פתוחות
 17 - במזוחה אלא שמע מינה במזוחה נמי
 18 סתומות הן. ודילמא להשלים - דילמא הא
 19 דדייקין: הא מורדין עושין - שאם חסרה,
 20 מתפילין מוחה. קלף כותבין עליו כמקום
 21 בשר בו - אלמא תפילין אי אפשר לעשות
 22 מוחה, דהא על הקלף כתבוהו ומשנה: למצוה
 23 - מצות תפילין על הקלף ומוחה
 24 אדוכסוסטוס, אבל אם שינה אין בכך כלום,
 25 הליכך אם מורדין עושין. והתניא שינה
 26 פסול - ומשנה: בתפילין קמריי, דאם
 27 פתוחות - שפיר דמי, ומאי פתוחות דקאמר רבי שמעון בן אלעזר - אף פתוחות.
 28 ליימא מסייע ליה: פיוצא בו, ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מצוה,
 29 לפי שאין מורדין מקדושה חמורה לקדושה קלה; הא מורדין - עושין, אמאי? הכא
 30 סתומות והכא פתוחות! - דלמא להשלים. הא מורדין - עושין? והתניא: הלכה למשה
 31 מסיני - תפילין על הקלף ומוחה על דוכסוסטוס; קלף במקום בשר, דוכסוסטוס במקום
 32 שערי! - למצוה. והתניא: שינה - פסול! - בתפילין. - והתניא: שינה בין בזה ובין
 33 בזה - פסול! - אידי ואידי בתפילין, והא דכתביניהו אקלף במקום שערי, והא
 34 רבתיניהו

פתוחה מראשה - פתוחה, פתוחה מסופה - פתוחה, פתוחה מסאן ומכאן - סתומה. והרב תימה הוא, דלפי הירושלמי משמע לכאורה דאם מסים פרשה באמצע שיטה ואחר כך מתחיל לכתוב באמצע שיטה שתחתיה, שזו היא נקראת סתומה, ואיך יתכן זה? מי גרע מפתוחה מראשה לחדר או פתוחה מסופה לחדר? ונראה לפרש: דקאי לפרש מילתיה דרב, דהא דאמר הלכה כדברי מי שאמר פתוחה - כגון שיעשה פתוחה מראשה, או פתוחה מסופה, או פתוחה באמצע ומכאן ומכאן סתומה. והאי "מכאן ומכאן" דקאמר אסתומה דבתר הכי קאי, ולא אפתוחה דקמיה, דההיא פתוחה באמצע אקרי. ואף על גב דבעלמא מקרי סתומה, כי האי גונא לא חיישין גבי מוחה, דכיון דטעם משום דאין זה מקומה. ומתישב בכך דלא קשיא ההיא דירושלמי אתלמוד שלנו אליבא דרב. מפי רבי. **מנעל** לכתחילה איבא בנייהו - אף על גב דקיימא לן (בבא בתרא קיד, ב) רבה ורב יוסף - הלכה כרבה. יוסף. מפי רבי. **דילמא** להשלים - פירש בקונטרס: שאם חסרה מוחה שיטה אחת, אי לאו דאין מורדין, היו נוטלין שיטה אחת מספר תורה ותופרין במוחה. הא דאמרינן בירושלמי בפרק קמא דמגילה, דתפילין ומוחות אין נכתבין אלא על עור אחד - ההיא בשלא תפר הערות זה בזה. ויש עוד לפרש: להשלים - כגון דפרשת "שמע" בסוף עמוד, והוסף פרשת "יהיה אם שמוע" בגליון שלמטה. או פרשת "יהיה אם שמוע" בתחלת עמוד, והוסף "שמע" בגליון שלמעלה. מפי רבי. **הא** מורדין עושין - אף על גב דנהגין בתפילין של די ארבע שיטין, ובשל ראש שבע שיטין, ובמזוחה עשרים וחמש שיטין, אם שינה לא פסול. מפי רבי. **תפילין** על הקלף מוחה על דוכסוסטוס - ושנהן פסולין אגיל, וספר תורה כשירה אגיל, כדמוכח בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) ותימא: דלא חשיב ליה בהדי "אין בין ספרים לתפילין ומוחות" בפרק קמא דמגילה (ת, ב) ויש לפרש: דלא איירי בדבר שכתובין בו, כדאשכחן (שם, ז) גבי "אין בין שבת ליום הכיפורים" דלא חשיב אכילה, וגבי "אין בין יום טוב לשבת" דלא חשיב סקילה. אי נמי, משום דתפילין ומוחות לאו מחד טעמא מופלגין אגיל. ולא דמו לאשרית דהוי מחד טעמא, משום דתניב "הוי", מפי רבי. **אידי** ואידי בתפילין הא דכתביניהו אקלף במקום שיער והא דכתביניהו אדוכסוסטוס במקום בשר - פירושה: אף במקום בשר, והוא הדין במקום שיער, דלא הכשיר תפילין אלא על הקלף. וקשה, דלא משני "אלא אידי ואידי במוחה", והוי השתא שינה בזה ובה מענין אחד, במוחה כשירה אשניהם, ולא מיפסל כלל אלא מוחת שינוי מקום. דלמאי דמוקי לה אתפילין מופסלי אדוכסוסטוס מורי טעמי, חדא - דדינן אקלף, חודא - דדין דוכסוסטוס אשיער, והוא שינה וכתב במקום בשר. וכענין זה קשה בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב) דמשני התם איפכא: אידי ואידי אמזוחה, גבי הא דאמר רבא התם: דוכסוסטוס הרי הוא כקלף וכותבין עליו תפילין. והא תניא: תפילין על הקלף ומוחה על דוכסוסטוס! למצוה. והא תניא: שינה בזה ובה פסול! אידי ואידי אמזוחה, הא דכתב אקלף במקום שיער, והא דכתב אדוכסוסטוס במקום בשר. והשתא קשיא, דהוא ליה לשני: אידי ואידי אתפילין, דכשירין אשניהם. והוי שניינא מענין אחד כענין שפירש כאן: ופירש שם הרב רבינו יוסף, דמולא תירץ כן ראה דתפילין אם שינה לכתוב בקלף במקום שיער - לא פסל, כמו שלא פסל אם שינה ממוחות וכתב אדוכסוסטוס. ובענין זה נוכל לתרץ בשמעתין, דלכך לא תירץ אידי ואידי אמזוחה, דכיון דכשירה כששונה מצוהה וכתבה אקלף - הוא הדין דכשירה כשכתבה אדוכסוסטוס במקום בשר. ועוד יש לתרץ, דלא הי מצו לשניי הכא: אידי ואידי אמזוחה, דכל כמה דלא אשמעינן דמוחה כשירה משניהם - לא שייך למיתני: שינה בזה ובה פסול. אבל כל דין תפילין כבר אשמעינן. ובענין זה יש לתרץ בפרק "המוציא יין" (שם). מפי רבי. **הא**

הא מרדיין עושין והא בעיא שרטוט - ואם תאמר: דילמא במשרטטו ויש לומר: דלא הו ריגילן לשרטט ספר תורה ותפילין, כיון דלא בעו שרטוט, כדאמרין בירושלמי בפרק קמא דשבת: כל הפטור מן הדבר ועשדו נקרא הדיט, ובסדר רב עמרם מביא. והא דאמרין בסוף פרק קמא דמגילה (טז, ב): "דברי שלום ואמת" - מלמד שצריכה שרטוט באמיתה של תורה - לא כמו שפירש שם בקונטרס דמיייר

בספר תורה ממש, אלא כמוהא קאמר, שהיא אמיתה של תורה, שיש בה מלכות שמים, וכדמוכח הכא דמוחה בעיא שירטוט. ותדע, דאי בספר תורה בפירוש הקונטרס, היה לו לדרוש מנזקראת ספר, כדדרשין התם דרשא אחריתי מנזקראת ספר. ומיהו יש לומר, דאי מנזקראת ספר היה ליה לאשכחוד חד עניינא דלא ליבעי שרטוט, כיון דנקראת כמו כן איגרת, כדאמרין נמי (מגילה יט, א) לענין תפירה דלא צריך לתופרה כולה בגידן. ובירושלמי משמע בפירוש הקונטרס, דמספר תורה עצמה יליף, דקאמר התם נאמר כאן "דברי שלום ואמת" ונאמר להלן "אמת קנה ואל המכור", מה להלן צריך שרטוט אף כאן צריך שרטוט, משמע דאיירי בכל התורה כולה, דאכל התורה כולה כתיבא קרא. ואמר רבינו תם: דספר תורה בעי שרטוט משום (שמות טז) "זה אלי ואנוהו", אבל תפילין דמבוסין בער לא בעו שרטוט, דלא שייך בהו נוי. וקצת תימיה: דבסמך ילפינן מוזה מספר תורה בגורה שיה כתיבה כתיבה דלענין כתיבת אגרת, ואמאי לא ילפינן מוזה ספר תורה ממוחה לענין שירטוט ובי תימא: לענין כתיבה לא ילפינן - הא לקמן בעי למילף לענין כתיבה על האבנים ומהא דאמרין במסכת סופרים (פרק א): מסרגילין בקנים וכתבין בדי. עוד נמי אמרין התם דכל יריעה שאינה מסורגלת פסולה - משם אין ראיה, דילמא בשרטוט עליון איירי, דאי אפשר לכתוב שלש תיבות או ארבע בלא שרטוט, כדתיבא בפרק קמא דגיטין (ו, ב), אבל שרטוט בין שיטה לשיטה אפשר דלא בעיא. ומהא אמר שנהוגין לכתוב באגרות שלומים ארבע וחמש תיבות מן הפסוק בלא שרטוט - משום דלא אסרו אלא דוקא שכתב הפסוק לרשאו, כל מה הוא עובדא דרבי אבירי דגיטין, אבל מה שאדם כותב באגרת מן הפסוק לדבר צחות שרי בלא שרטוט. ומיהו

משמע בירושלמי דאסור בכל ענין, שאפילו באגרת שלומים היו מהפכים הפסוק ולא היו כותבים אותו ככתבו, דקאמרין בפרק שלישי דמגילה: מהו מיכתב תרחין תלת מילין מן הפסוק? מר עוקבא שלח לריש גלותא דהוה דמיך וקא: "ביומרי ישראל אל תשמח (ישראל אל) בעמים ואלו גילו". וחולק על התלמוד שלנו דקאמר בגיטין (ו, א) דשירטט וכתב ליה. רבי ועירא כתבו: "אלא זכר יואש המלך", ולא כתב כדכתיב "המלך יואש". רבי ירמיה שלח כתב לרבי יודן: "לשונא את אדווכיך ולאזהוב את שונאיך". שלח רבי אבהו: "אבל תמר תמוריים בתמוריה היא עומדת ובקשנו למתקה ולשווא צרף צרוף" (ירמיה ו). רבי מנא שלח כתב לרבי אושעיא בר שמאי: "ראשיתך מצער היה ואחריתך מאד תשגיא" (איוב ח). מפי רבי. **אסור** לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה - בירושלמי בפרק "מי מותר" אמרין: תיבה שהיא מליאה ספרים נתונה לראש המטה ואינו נתונה למורגלות המטה. רבי אבין בשם רב הונא: הווא שמיא מטה ביהודה עשרה טפחים, ולא יהו רגלי המטה נוגעין כתיבה. עוד קאמר: לא ישב אדם על גבי פסל שספר תורה מונח עליה, ומעשה ברבי אליעזר כו'. אם היה נתון על גבי דבר אחר מותר. עד כמה? רבי אבא בשם רב הונא: טפח, רבי ירמיה בשם רבי זורא: כל שהוא. **דאמר** רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מותר לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה - נראה הדלכה כרבי יוחנן לגבי רב הונא, דאפילו לגביה רב רביה הלכה כמותה, כדאמר (ביצה ד, א), ותלמידי דרב הונא לא סברי כותיה, דבעי לאותבי ספר תורה אפרייה בפרק בתרא דמועד קטן (כה, א). מפי רבי. **כתבת** אגרת פסולה מאי טעמא אתיא כתיבה כתיבה מספר - פירש בקונטרס: איגרת - בלא שרטוט. וקשה: דלעיל אמרין שרטוט של מוזה הלכה למשה מסיני, והכא יליף כתיבה כתיבה ומפרש רבינו תם: אגרת - מקרא ולא מסורה, שלא דקדק בחסירות ויתירות אלא באגרת בעלמא. והא דילף כתיבה כתיבה - לא כמו שפירש בקונטרס מ"כתב לה ספר כריתות", דכמה חסירות ויתירות יש בגט, "דיתדותיה" "דיתביצין" "דיתביצין" חמשה חמשה יודין, וגם חסירות כגון "למך", ושרטוט נמי אשכחן דבעי בגט. ועוד, מ"ספר" הכתוב בגט לאו למעוטי אגרת, דלספירת דברים הוא דאטא, כדאמרין בגיטין (ב, א). ומיהו, בפרק שני דגיטין (ב, ב), דאמרין ד"ספר" דגט אתא למעוטי שנים ושלושה ספרים, הווא הדין דנמעט נמי כתבו אגרת, כמו בפרק שני דטוטה (ט, א) דדרשין תרווייהו מ"ספר". ועוד יש לפרש, דילף הכא מוטוס, דמעטין בפרק שני דטוטה כתבה איגרת מדכתיב "בספר", ובפירוש הקונטרס לשון אחר, דילף מ"כתוב זאת וכו'". וצריך עיון, אמאי לא ילפינן גיט על כתיבה כתיבה דליפסול בהכי (א) מדכתיב ביה "ספר" ואין לפרש אגרת רוצה לומר בעמדים קצרים שאינם רחבים כשלש פעמים "למשפוחתיכם", כדאמר לעיל (ל, א); ולא ירבה דפיין שרואה באגרת, דהא אמרין לעיל: מוחה שעשאה שתיים שלש ואחת כשירה, ואף על פי שפירשתי שצריך לדקדק בחסירות ויתירות, אף להקשות מהא דתנן בפרק "השואל" (בבא מציעא קא, ב) דמשכירי חייב בכל דבר שהוא מעשה אומן, ומשמע בגמרא דשוכר חייב במוזה רחובת הדר היא, דהתם לא מיירי אלא בבניני הביית. ומקום מוזה נמי דהוי על השוכר, כדאמר התם משום דלא מעשה הוא דאויפטר גובתא דקניא, היינו מעשה שהוא בנף הבית עצמו. מפי רבי. **סכנה** ואין בה מצוה - פירש בקונטרס: כיון דעשאה שלא כדילכתה אן הבית משתמר מפני המוקץ, וקשה לרבינו תם: דאם כן הוה ליה למימר הכי: אבל העשיה שלא כדילכתה: תראה: דתלאה במקל נוקח בה ראשו, וכלא אימעיה, וכן אחורי הדלת, רגילה להיות בולטת ומכה בה ראשו. והא דאמר בפרק "השואל" (בבא מציעא קב, א): אפשר בגובתא דקניא, ופירש שם בקונטרס דתלי ליה בגובתא דקניא חלוץ - לא תלי ממש קאמר. מפי רבי.

דכתביהו אדוכסוסטוס במקום בשר. ואיבעית אימא:
שינה בזה וזה תנאי היא, דתנאי: שינה בזה וזה
- פסול, רבי [אחא מכשיר משום רבי] אחאי ברבי
הנינא, ואמרי לה: משמיה דרבי עקיבא ברבי הנינא.
הא מורידין - עושין? והא בעיא שרטוט! דאמר רב
מניימי בר הלל קהי אמר רב הווא בר גוריא אמר
רב: כל מוזה שאינה משורטטת - פסולה, ורב
מניימי בר הלל קהי דידה אמר: שרטוט של מוזה -
הלכה למשה מסיני! - תנאי היא; דתנאי, רבי ירמיה
אומר משום רבינו: תפילין ומזוזות נכתבות שלא מן
הכתב, ואין צריכות שירטוט. והילכתא: תפילין לא
בעי שרטוט, ומזוזה בעיא שרטוט, ואדי ואדי
נכתבות שלא מן הכתב; מאי טעמא? מיגרם גריסין.
אמר רב הלבו: אגא הויתיה לרב הווא דהוה יתיב
אפוריא דספר תורה עליה, וכף לכרא אארעא ואגח
עליה ספר תורה, והדר יתיב במיטה; קסבר: אסור
לישב על גבי מיטה שספר תורה מונח עליה. ופלגיא
דרבה בר בר חנה, דאמר רבה בר בר חנה אמר
רבי יוחנן: מותר לישב על גבי מיטה שספר תורה
מונח עליה, ואם לחישה אדם לומר: מעשה ברבי
אלעזר שהיה יושב על המיטה ונוכר
שספר תורה מונח עליה, ונשמט וישב על גבי קרקע, ודומה
כמי שהבישו נחש - התם
ספר תורה על גבי קרקע הוה. אמר רב יהודה אמר שמואל:
כתבה אגרת - פסולה;
מאי טעמא? אתיא כתיבה כתיבה מספר. ואמר רב
יהודה אמר שמואל: תלאה במקל
- פסולה; מאי טעמא? "בשערך" בעינן. תניא נמי הכי:
תלאה במקל או שהניחה אחר
הדלת - סכנה ואין בה מצוה. של בית מוינבו המלך
היו עושין בפונדקויהו כן, וזכר
למוזה. ואמר רב יהודה אמר שמואל: מצוה להניחה
בתוך חללו של פתח. פשיטא,
"בשערך" אמר רבמנא! - סלקא דעתך אמינא, הוואל
ואמר רבא: מצוה להניחה

דאם כתבן אדוכסוסטוס פסול, אבל מוזה אקלף שפיר דמי. והא בעיא שרטוט - כדמפרש לקמן, ובתפילין לא אשכחן דבעי שרטוט! מיגרם גריסין - רהוטים הם בפי כל אדם ואין טועין בהם, הילכך אין צריך להשתקם מטפס אחר. כף כרא אארעא - כד כהר על הארץ. והניח ספר תורה עליו - לפי שהיה ספר תורה מונח על ראשו, והיה רוצה לישב על המיטה, ונדמה לו - מרוב צער כמי שהבישו נחש. על גבי קרקע - היה ספר תורה מושלך, דאיכא ביונא יתירא, לכך נצטער. כתבה איגרת - בלא שרטוט, ולא דקדק בחסרות ויתרות, כאיגרת בעלמא. כתיבה כתיבה - וכתבתם על מזוזות "וכתב לה ספר כריתות". אי נמי, "כתוב זאת וכו' בספר", מה ספר בעי דקדוק - אף מוזה בעיא דקדוק, תלאה - למוזה על הפתח במקל. שהניחה אחורי הדלת - שקבעה בכותל אחורי הדלת. סכנה - מן המוקים, שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כדילכתה. היו עושין בפונדקויהו כן - פונדק היינו בית שלנן בו עוברי דרכים בדרך, ואין חייבין במזוזה, דלאו דירת קבע הוא, כדתיבא לקמן ב"התכלת" ומד, א: הדר בפונדקי בארץ ישראל כל שלשים יום פטור מן המזוזה, ושל בית מונבו המלך, כשהיו מולכים בדרך נושאין מזוזות עמהם ותולין אותן בפונדק במקל עד הבקר וזכר למזוזה, לפי שלא היו דרין לעולם דירת קבע, אלא הולך היתה לעיר במלכותו. בתוך חלל הפתח - ולא מבחוץ. פשיטא נשעריך כתיב - דהיינו מקום סגירת השער. במנחם

מנחם עליו, ואם לחישה אדם לומר: מעשה ברבי אלעזר שהיה יושב על המיטה ונוכר שספר תורה מונח עליה, ונשמט וישב על גבי קרקע, ודומה כמי שהבישו נחש - התם ספר תורה על גבי קרקע הוה. אמר רב יהודה אמר שמואל: כתבה אגרת - פסולה; מאי טעמא? אתיא כתיבה כתיבה מספר. ואמר רב יהודה אמר שמואל: תלאה במקל - פסולה; מאי טעמא? "בשערך" בעינן. תניא נמי הכי: תלאה במקל או שהניחה אחר הדלת - סכנה ואין בה מצוה. של בית מוינבו המלך היו עושין בפונדקויהו כן, וזכר למוזה. ואמר רב יהודה אמר שמואל: מצוה להניחה בתוך חללו של פתח. פשיטא, "בשערך" אמר רבמנא! - סלקא דעתך אמינא, הוואל ואמר רבא: מצוה להניחה במנחם

מנחות דף לב עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קלט

44 דְהוּהוּ יָתִיב אַפְרוּחֵי דְסַפְרֵי תוֹרָה עֲלֵיהּ – שהיה יושב על מיטה
 45 שספר תורה מונח עליה, וְכִף לְכַרְמֵי אֲאָרְעָא – ונטל כד וכפה אותו
 46 על הארץ וְאָנַח עֲלֵיהּ – והניח עליו את הספר תורה, וְהָדַר יָתִיב –
 47 ולאחר מכן התיישב בְּמִיטָהּ. מבארת הגמרא: קִסְבָּר רב הונא
 48 שְׁאִסּוּר לִישֵׁב עַל גַּבֵּי מִיטָה שֶׁסַּפֵּר תוֹרָה מוֹנֵחַ עֲלֵיהּ, וְפָלְגֵינָא –
 49 ונחלק על דְרַבְהֵי בַר בַּר חֲנִינָה רַבָּה בַר בַּר חֲנִינָה אָמַר רַבִּי
 50 יוֹחָנָן, מוֹתֵר לִישֵׁב עַל גַּבֵּי מִיטָה שֶׁסַּפֵּר תוֹרָה מוֹנֵחַ עֲלֵיהּ, וְאִם
 51 לְחֶשֶׁךְ – לחש לך אָדָם לֹאֲמַר תְּשׁוּבָה לְדַבֵּר זֶה עַל יַדִּי מַעֲשֵׂה
 52 שהיה בְּרַבִּי אֶלְעָזָר שְׁהִיָּה יוֹשֵׁב עַל הַמִּיטָה וְנֹכַח שֶׁסַּפֵּר תוֹרָה
 53 מוֹנֵחַ עֲלֵיהּ, וְנִשְׁמַט וְיֹשֵׁב עַל גַּבֵּי קַרְקַע, וְמֵרֹבב עֲצָרוּ הִיָּה דוֹמָה
 54 כְּמִי שֶׁהִכְיִשׁוּ נַחֲשׁ, אֵין לְהַבִּיא רַאיה מִמַּעֲשֵׂה זֶה, הָתָם – ששם כָּפַר
 55 תוֹרָה עַל גַּבֵּי קַרְקַע הָיָה – היה מושלך, ויש בזה בזיון גדול לתורה
 56 ולכן היה מצטער כל כך.
 57 הגמרא חוזרת לבאר הלכות כתיבת מוזה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
 58 שְׂמוּאֵל, כְּתִיבָה אֵת הַמּוֹזָה כְּאֲגָרָת, דְּהִינּוּ בְּלֹא שְׂרֻטוּ אוֹ שְׂלֹא
 59 דְקָדַק בְּחִסּוּת וּיְתִירוּת, כְּמוֹ שְׁנֵהוּג בְּכִתִּיבַת אִיגָרַת, פְּסוּלָהּ. מֵאִי
 60 מַעֲמָא מוֹזָה שְׂכַתוּבָה כְּאִיגָרַת פְּסוּלָה, אֲתֵינָא – דורשים גזירה שה
 61 'כְּתִיבָה' 'כְּתִיבָה' מְסַפֵּר, שְׂבִמּוֹזָה נֹאמַר (דברים ו ט) וְכִתְבֶתֶם עַל
 62 מִזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ, וּבִגַּט הַנִּקְרָא 'סַפֵּר' נֹאמַר (שם כד א) וְכִתְבֶתֶם לָהּ
 63 סַפֵּר בְּרִיתְךָ, אוֹ מִשׁוֹם שְׁנֹאמַר בְּסַפֵּר תוֹרָה שְׂרֻטוּ (שמות יז יד) וְיֹאמַר ה' אֵל
 64 מִשָּׁה כָּתַב זֹאת זְכָרוֹן בְּסַפֵּר, וּכְשֶׁם שֶׁפָּרַח צִירֵךְ שְׂרֻטוּ וּדְקָדוּק
 65 בְּכִתְבִיתוּ כִךְ מוֹזָה צְרִיכָה שְׂרֻטוּ וּדְקָדוּק בְּכִתִּיבָתָהּ.
 66 הגמרא מבארת הלכות קביעת מוזה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר
 67 שְׂמוּאֵל, תְּלָאָה – אֵת הַמּוֹזָה בְּמַקְלָל שְׂבַפְתָּהּ, פְּסוּלָהּ. מֵאִי מַעֲמָא
 68 מוֹזָה תְּלוּיָהּ בְּמַקְלָל פְּסוּלָה, 'בְּשַׁעֲרֶיךָ' פְּעִינָן – צִירֵךְ שֶׁהַמּוֹזָה תְּהִיָּה
 69 קְבוּעָה בְּשַׁעַר עֲצָמוּ, כְּמוֹ שְׁנֹאמַר (דברים ו ט) וְכִתְבֶתֶם עַל מִזוֹת בֵּיתְךָ
 70 וּבִשְׁעָרֶיךָ, וּמוֹזָה זוֹ אֵינָה קְבוּעָה בְּשַׁעַר אֲלֵא תְלוּיָהּ בְּמַקְלָל. תְּנִינָא
 71 נְמִי הָכִי – וכן שנינו גם בברייתא, תְּלָאָה בְּמַקְלָל אוֹ שֶׁהִנְיָחָה בְּכוֹתֵל
 72 שְׂאֲחָה תְּרִלְתָּ וְלֹא תַחַת הַמַּשְׁקוֹף, סְכַנָּה יֵשׁ בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִבִּית אֵינוֹ
 73 מִשְׁתַּמֵּר מִן הַמּוֹיָקִין כְּשֶׁהַמּוֹזָה אֵינָה קְבוּעָה בְּצוּרַת הַפֶּתַח כְּהַלְכָתָהּ,
 74 וְאֵין בָּהּ מַצְוָה – וְלֹא יֵצֵא בָּהּ יְדֵי חוֹבְתָהּ. וּמִבִּיאָה אֲבֵרִיתָא, הָאֲנָשִׁים
 75 שֶׁל בֵּית מוֹיִנְבֹּז הַמַּלְכָּה הָיוּ עוֹשִׂין בְּפִגְוִנְדְּקוּתֵיהֶן בֶּן – הֵיוּ תּוֹלִים מוֹזָה
 76 בְּמַקְלָל בְּמִקְוֵמוֹת לִינְתָם כְּשֶׁהָיוּ מֵהַלְכִים בְּדֶרֶךְ מַעֲרֵב לַעִיר, כִּדִּי
 77 לַעֲשׂוֹת זְכָר לְמוֹזָה, שְׁהָיָה בֵּית שְׁלֵנִים בּוֹ עוֹבְרֵי דְרַכִּים בְּדֶרֶךְ פֶּטוּר
 78 מִן הַמּוֹזָה מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דִּירַת קָבַע, אֲלֵא שְׁהָיוּ עוֹשִׂים זְכָר לְמוֹזָה
 79 בְּאוֹפֵן כּוֹז.
 80 דִּין נוֹסֵף בְּהַלְכוֹת קְבִיעַת מוֹזָה: וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׂמוּאֵל,
 81 מַצְוָה לְהִנְיָחָה – אֵת הַמּוֹזָה בְּתוֹךְ תְּלָלוֹ שֶׁל פֶּתַח וְלֹא מִבְּחוּץ.
 82 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: פְּשִׁימָא, הִרִי 'בְּשַׁעֲרֶיךָ' שֶׁהוּא מְקוֹם סִגִּירַת הַשַּׁעַר
 83 אָמַר רְחִמָנָא – נֹאמַר תּוֹרָה וּבִפְסוּק וְכִתְבֶתֶם עַל מִזוֹת בֵּיתְךָ
 84 וּבִשְׁעָרֶיךָ (דברים ו ט) וּמַחוּץ לְחַלֵּל הַפֶּתַח אֵינוֹ מְקוֹם סִגִּירַת הַשַּׁעַר.
 85 מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: סְלִקָּה דְעֵתָא אֲמִינָא – הִיָּה עוֹלָה בְּדַעְתְּךָ לֹאֲמַר
 86 הַזֵּאֵל וְאָמַר רַבָּא, מַצְוָה לְהִנְיָחָה – אֵת הַמּוֹזָה

1 דְכְּתִיבֵיהּ – שכתב את התפילין אֲדוּכְסוּסְטוּס – על דוכוסטוס
 2 אפילו בְּמִקְוֵם פְּשָׁר שִׁזָּה הִצַּד שְׂכוֹתֵבִים בּוֹ עַל הַקְּלָף, וְכָל שָׁכַן אִם
 3 כָּתַב עַל דּוּכּוּסְטוּס בְּמִקְוֵם שִׁיעַר.
 4 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִירוּץ נוֹסֵף עַל קוּשִׁייתָהּ: וְאִיבְעִית אִימָא – ואם
 5 תִרְצָה תוֹכַל לִישֵׁב זֹאת כִךְ, שְׂכוֹנוֹת הַבְּרִייתָא לְתַפִּילִין וְלַמּוֹזָה,
 6 שֵׁאִם כָּתַב תַּפִּילִין עַל דּוּכּוּסְטוּס תַּפִּילִין פְּסוּלוֹת, וְאִם כָּתַב מוֹזָה
 7 עַל קַלֵף הַמּוֹזָה פְּסוּלָה, וְאֵין לְהַקְשׁוֹת מִדּוּעַ בְּרִייתָא הָאֲחֵרַת
 8 מִבּוּאֵר שֶׁהֲטַעַם שֵׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה מִתַּפִּילִין הוּא רַק מִפְּנֵי שֵׁאִין
 9 מוֹרִידִין מְקוֹדְשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה, מִפְּנֵי שְׂדִין 'שִׁינָה פְּוָה וּבְוָה'
 10 תְּנַיִנָא הִיא – נחלקו בו תנאים, דְּתַנַּיִנָא בְּרִייתָא, שִׁינָה פְּוָה וּבְוָה –
 11 בְּתַפִּילִין וּבַמּוֹזָה, שְׂכַתַּב תַּפִּילִין עַל דּוּכּוּסְטוּס וּמוֹזָה עַל קַלֵף,
 12 פְּסוּלָה. רַבִּי [אַחָא מְכַשִּׁיר אֵת הַמּוֹזָה מִשׁוּם רַבִּי] אַחָא רַבִּי
 13 חֲנִינָא, וְאָמַרִי לָהּ – ויש אומרים שרבי אחא אמר הלכה זו מְשַׁמְיָה
 14 דְרַבִּי [עֵקִיבָא] [עֵקֵב] רַבִּי חֲנִינָא. וְהַבְּרִייתָא שֵׁאִסְרָה לַעֲשׂוֹת
 15 מוֹזָה מִתַּפִּילִין רַק מִפְּנֵי שֵׁאִין מוֹרִידִין מְקוֹדְשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה,
 16 סַבְרָה שְׂמּוֹזָה שְׂנַכְתַּבָּה עַל קַלֵף כְּשִׁירָה.
 17 הַגְּמָרָא מְקַשָּׁה קוּשִׁיא נוֹסֵפַת עַל דְּבִרֵי הַבְּרִייתָא שֵׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה
 18 מִתַּפִּילִין מִפְּנֵי שֵׁאִין מוֹרִידִין מְקוֹדְשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה. מִקְשָׁה
 19 הַגְּמָרָא: וְכִי הֲטַעַם שֵׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה מִתַּפִּילִין הוּא רַק מִפְּנֵי שֵׁאִין
 20 מוֹרִידִים מְקוֹדְשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה, הָא – אֲבָל אִם הוּא מוֹרִידִין
 21 מְקוֹדְשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה הֵיוּ עוֹשִׂין בְּמוֹזָה מִתַּפִּילִין, וְהוּא בְּעֵינָא
 22 – וְהָרִי מוֹזָה צְרִיכָה שְׂרֻטוּם, כְּלוֹמַר צִירֵךְ לַעֲשׂוֹת בָּהּ הִיָּצִים עַל
 23 הַקְּלָף בְּכָל הַשּׁוֹרוֹת שְׂבָחַן כּוֹתֵבִים אֵת הַפְּרָשִׁיּוֹת, דְּאָמַר רַב מְנוּיָמִי
 24 בַר חֲלָקִיָּה אָמַר רַב חֲמָא בַר גּוֹרִיָּא אָמַר רַב, כָּל מוֹזָה שֵׁאֵינָה
 25 מְשׁוּרְטָמַת פְּסוּלָה, וְרַב מְנוּיָמִי בַר חֲלָקִיָּה דִּירָיָה – עֲצָמוּ אָמַר,
 26 שְׂרֻטוּם שֶׁל מוֹזָה הֲלָכָה לְמַשָּׁה מְסִינָה, וְאֵילוֹ בְּתַפִּילִין לֹא מִצָּאנוּ
 27 שְׂדֵן צְרִיכוֹת שְׂרֻטוּם, וְאִם כֵּן אִפִּילוֹ אִם הִיָּה מוֹתֵר לְהוֹרִיד מְקוֹדְשָׁה
 28 חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה, הִיָּה אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מוֹזָה מִתַּפִּילִין מִפְּנֵי שֵׁאִין
 29 מְשׁוֹרְטָטוּת. מִתְרַצָּה הַגְּמָרָא: דִּין שְׂרֻטוּ בְּמוֹזָה תְּנַיִנָא הִיא – נחלקו
 30 בּוֹ תַנַּיִם, דְּתַנַּיִנָא בְּרִייתָא, רַבִּי יְרֵמְיָה אָמַר מִשׁוּם רַבִּינָן, תַּפִּילִין
 31 וּמוֹזוֹת נִכְתָּבוֹת שְׂלֵא וְכִתְבֶתֶם, וְהוּא הַפְּתַח – הַסּוֹפֵר הַכוֹתֵב אֵינוֹ צִירֵךְ
 32 לְהַעֲתִיק מִסַּפֵּר אַחַר, אֲלֵא יוֹכַל לְכוֹתֵב עַל פִּי כּוֹנוֹנָה, וְאֵין צְרִיכוֹת
 33 שְׂרֻטוּם. וְהַבְּרִייתָא שְׂבִיאָרָה שֶׁהֲטַעַם שֵׁאִין עוֹשִׂים מוֹזָה מִתַּפִּילִין
 34 הוּא רַק מִפְּנֵי שֵׁאִין מוֹרִידִים מְקוֹדְשָׁה חֲמוּרָה לְקְדוּשָׁה קְלָה, סַבְרָה
 35 שְׂמּוֹזָה אֵינָה צְרִיכָה שְׂרֻטוּם.
 36 הַגְּמָרָא מְבִאֵר אֵיךְ נִפְסְקָה הַהֲלָכָה בְּעֵינֵן שְׂרֻטוּ וְכִתִּיבָה מִתּוֹךְ
 37 הַכָּתַב בְּתַפִּילִין וּמוֹזָה: וְהִילְכָתָא – וְכִךְ הֲלָכָה לְמַשָּׁה מְסִינָה,
 38 שְׂתַפִּילִין לֹא בְּעֵי – אֵינֵן צְרִיכוֹת שְׂרֻטוּם, וּמוֹזוֹת בְּעֵינָא – צְרִיכָה
 39 שְׂרֻטוּם, וְאֵינֵן וְאֵינֵן – וזה וזה, כְּלוֹמַר בֵּין תַּפִּילִין וּבֵין מוֹזָה,
 40 נִכְתָּבוֹת שְׂלֵא מִן הַכָּתַב. מֵאִי מַעֲמָא נִכְתָּבוֹת שְׂלֵא מִתּוֹךְ הַכָּתַב,
 41 מִשׁוּם שֶׁהוּא מִיָּגֵרִם גְּרִיסִין – רוֹחוֹת בְּפִי כָל אָדָם, וְאֵין טוּעִים בָּהֶן.
 42 הַגְּמָרָא דְנָה הָאֵם מוֹתֵר לְשַׁבֵּת עַל מִיטָה שֶׁסַּפֵּר תוֹרָה מוֹנֵחַ עֲלֵיהּ:
 43 אָמַר רַב חֲלָבוּ, אָנָּה חֲזִיתִיָּה לְרַב הוֹנָא – אֵינִי רֵאִיתִי אֵת רַב הוֹנָא

המשך ביאור למס' מנחות ליום שני עמ' ב

14 הַגִּינָה הִיא הַעֵיָקָר, כְּלוֹמַר הַפֶּתַח נִחְשַׁב פֶּתַח שֶׁל הַגִּינָה וּפְטוּר מִן
 15 הַמּוֹזָה.
 16 רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תְרוּוְיָהוּ – אִמְרוּ שִׁנְיָהם לְהִפְךָ מֵרַב וּשְׂמוּאֵל,
 17 שְׂבֹאוֹפֵן שִׁישׁ הֵיכַר צִיר בְּגִינָה, דְּהִינּוּ שְׂכֹאשֵׁר נִכְנָסִים מִבְּרִית לְגִינָה
 18 – מִצַּד הַבַּיִת לְצַד הַגִּינָה צִיר הַפֶּתַח הוּא לְצַד הַגִּינָה וְלְצַד זֶה הַדֹּלֵת
 19 נִפְתַּחַת, דְּכּוּבְלֵי עֲלָמָא לֹא פְלִיגִי – לֹא נִחְלַקוּ רַבִּי יוֹסֵי וְחַכְמֵי דְּפְטוּר
 20 פֶּתַח זֶה מִן הַמּוֹזָה, מֵאִי מַעֲמָא, פֶּתַח זֶה פִּיתְחָא הַגִּינָה הוּא – הוּא
 21 כְּנִיסָה לְגִינָה וְלֹא כְּנִיסָה לְבַיִת, כְּמוֹ שְׂנַתְבָּאֵר שֶׁהִצַּד שִׁישׁ בּוֹ הֵיכַר
 22 צִיר וְאֵילוֹ הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת הוּא הַעֵיָקָר, כִּי פְלִיגִי – אֲלֵא נִחְלַקוּ מְנוּיָה
 23 לְבִיַת – מִצַּד הַגִּינָה לְצַד הַבַּיִת, שְׂצִיר הַפֶּתַח הוּא לְצַד הַבַּיִת וְלְצַד זֶה
 24 הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת, מָר – רַבִּי יוֹסֵי כְּבָר שְׂכִינֵן שִׁישׁ הֵיכַר צִיר לְצַד הַבַּיִת
 25 וְלִשְׁם הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת, פֶּתַח זֶה בִּיאָה דְּבִיַת הוּא – נִחְשַׁב כְּנִיסָה לְבַיִת
 26 וְחִיבֵי בְּמוֹזָה, וְמָר כְּבָר – וְחַכְמֵים סַבְרוּ, כּוּבְלָה – שֶׁהִקְטִינוּת כּוּלָה

1 צִיר הַפֶּתַח הוּא לְצַד הַבַּיִת וְלְצַד זֶה הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת, כּוּבְלֵי עֲלָמָא לֹא
 2 פְּלִיגִי – לֹא נִחְלַקוּ חַכְמֵים וְרַבִּי יוֹסֵי דְּתֵיבֵי בְּמוֹזָה, מֵאִי מַעֲמָא, פֶּתַח
 3 זֶה בִּיאָה דְּבִיַת הִיא – הוּא כְּנִיסָה לְבַיִת וְלֹא כְּנִיסָה לְגִינָה, כְּמִבּוּאֵר
 4 לַעִיל (א"ע) שֶׁהִצַּד שִׁישׁ בּוֹ הֵיכַר צִיר וְאֵילוֹ הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת הוּא הַעֵיָקָר,
 5 כִּי פְלִיגִי – הַאוֹפֵן שֶׁנִּחְלַקוּ בּוֹ הוּא מִבְּרִית לְגִינָה – מִצַּד הַבַּיִת לְצַד
 6 הַגִּינָה, דְּהִינּוּ שְׂצִיר הַפֶּתַח הוּא בְּגִינָה וְלְצַד זֶה הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת, מָר –
 7 רַבִּי יוֹסֵי כְּבָר שֵׁאִף שִׁישׁ הֵיכַר צִיר לְצַד הַגִּינָה וְלִשְׁם הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת,
 8 הַקְּטִינוּתִיָּה הִיא הַעֵיָקָר, וְהַפֶּתַח נִחְשַׁב פֶּתַח שֶׁל הַבַּיִת וְחִיבֵי בְּמוֹזָה,
 9 וְמֵה שְׂנַתְבָּאֵר לַעִיל שֶׁהִצַּד שִׁישׁ בּוֹ הֵיכַר צִיר וְאֵילוֹ הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת
 10 הוּא הַעֵיָקָר, זֶה רַק כְּשֶׁהַפֶּתַח נִמְצָא בֵּין שְׁנֵי בְּתִים שְׂכַל אַחַד בְּפִנֵּי
 11 עֲצָמוּ הוּא עֵיָקָר וְיֵשׁ סַפֵּק בְּאִיזָה צַד שֶׁל הַפֶּתַח יֵשׁ לְקַבּוֹעַ אֵת
 12 הַמּוֹזָה, אֲבָל בְּקִיטוּנִית וְגִינָה הַקִּיטוּנִית הִיא הַעֵיָקָר, וְמָר כְּבָר –
 13 וְחַכְמֵים סַבְרוּ שְׂכִינֵן שִׁישׁ הֵיכַר צִיר לְצַד הַגִּינָה וְלִשְׁם הַדֹּלֵת נִפְתַּחַת,

60 (לקמן נב) מפסוק זה 'תעשה', ולא מן העשוי, כגון אם הטיל ציצית בבגד
 61 שיש בו שלש כנפות, ולאחר מכן הוסיף בבגד כנף רביעית, הציצית
 62 פסולה, מפני שהטלת הציצית נעשתה קודם שהבגד התחייב בציצית,
 63 ולאחר מכן כשהבגד התחייב במצות ציצית כבר היתה בו ציצית ולא
 64 היתה בו 'עשייה' בשעת חיוב, וכמו כן במוזה, אם יקבע מוזה
 65 במוזות המשקוף כשהן עדיין אינן קבועות בבית, הרי שקבע את
 66 המוזה במקום שאינו מחייב במצות מוזה, ולאחר מכן כשקבע את
 67 מוזות המשקוף בבית כבר היתה מוזה קבועה בו.
 68 דין נוסף בהלכות קביעת מוזה: **אמר רב יהודה אמר רב, עשאה**
 69 **את המוזה כמין נגר** – כמו יתר או ברית, והיינו שתחב אותה
 70 לארכה בתוך נקב שבצד הפתח כשהיא שוכבת, כמו שתוחבין יתר
 71 בכותל, **פסולתה**, משום שצריך לקבוע את המוזה כשהיא עומדת.
 72 תמדה הגמרא: **איני** – האם כך הוא הדין, **והא בי אתא** – והרי
 73 כשבא **רב יצחק בר יוסף** מארץ ישראל לבבל **אמר, בולחו מוזהותא**
 74 **דבי רבי** – שכל המוזות בביתו של רבי **כמין נגר הווי עבירין** – היו
 75 תחובות בפתח כמו יתר, **וההיא פיתחא דעגיל ביה רבי לבי מדרשא**
 76 – ואותו פתח קטן שהיה לרבי סמוך למקומו בבית המדרש והיה נכנס
 77 בו ולא בפתח הרגיל כדי שלא להטריח את התלמידים לעמוד בפניו
 78 כשיעבור לפניו, **לא תהו לה** – לא היתה לו מוזה כלל (ולהלן
 79 יתבאר הטעם), ומבואר שמוזה העשויה כמין נגר כשירה. מתרצת
 80 הגמרא: **לא קשיא, הא דעבירא כפיכתא** – מה שאמר רב שמוזה
 81 העשויה כנגר פסולה, מדובר באופן שהמוזה תחובה כמו יתר,
 82 והיינו כשהיא שוכבת, **והא דעבירא פאיסותיורא** – המוזות שהיו
 83 בביתו של רבי היו קבועות כמו העצם המחברת בין השוק והרגל,
 84 והיינו שצד אחד של המוזה היה עומד וצד אחד היה שוכב.
 85 הגמרא הביאה את דברי רב יצחק בר יוסף שבפתח בית מדרשו של
 86 רבי לא היתה קבועה מוזה, ודנה כעת בדין זה. תמדה הגמרא: **איני**
 87 – האם כך הוא הדין שפתח של בית מדרש פטור ממוזה, **והא תהוא**
 88 **פיתחא דהוה עגיל בה רב הונא לבי מדרשא** – והרי הפתח שהיה
 89 רב הונא נכנס בו לבית המדרש, **והווא לה מוזה** – היתה לו מוזה.
 90 מיישבת הגמרא: **ההוא** – פתח בית מדרשו של רב הונא, **לגיל תהו**
 91 – היה הפתח שבו היו רגילים להיכנס רוב באי בית המדרש, ולכן היה
 92 חייב במוזה, **ואמר רב יהודה אמר רב, כמוזה הלף אחר הרגיל**
 93 – אם יש שני פתחים לחדר אחד, יש לקבוע מוזה באותו פתח שבו
 94 רגילים יותר להיכנס ולצאת, אולם בפתח בית מדרשו של רבי לא
 95 היתה קבועה מוזה משום שלא היו רגילים להיכנס בו רוב הנכנסים
 96 לבית המדרש אלא רבי לבדו.
 97 דין נוסף בהלכות קביעת מוזה: **אמר רבי וריא אמר רב מתנא אמר**
 98 **שמואל, מצוה להניחה** – את המוזה **בתחלת השליש העליון של**
 99 **הפתח**, והיינו שמודדים שני שלישי פתח מהקרע, ובתחילת השליש
 100 השלישי יש לקבוע את המוזה. **ורב הונא אמר, מגביה מן התקוע**
 101 **טפה ומרחיק מן תקורה שלמעלה**, כלומר מן המשקוף, **טפה, וכל**
 102 **הפתח בולו שבין הטפח התחתון לטפח העליון כפשר למוזה**. **מיתבי**
 103 – הקשו בני הישיבה, שנינו בברייתא, **מגביה מן התקוע טפה**
 104 **ומרחיק מן תקורה שלמעלה טפה, וכל הפתח בולו שבין הטפח**
 105 **התחתון לטפח העליון כפשר למוזה, דבר רבי יהודה. רבי יוסי**
 106 **אומר, נאמרו באותה פרשה שתי מצוות, תפלין ומוזה, בתפלין**
 107 **נאמר (דברים י ט) 'וקשרתם לאות על ירך והיו לטטפת בין עיניך',**
 108 **ובמוזה נאמר בפסוק שלאחריו 'וכתבתם על מוזות ביתך ובשעריך',**
 109 **והוקשו שתי המצוות זו לזו, מה קשירה של תפלין בגובה הראש,**
 110 **דהיינו במקום שמוחו של תינוק רופס, אף כתיבה של מוזה בגובה,**
 111 **דהיינו סמוך למשקוף, וקשה, כשלימא** – מובן לרב **הונא, מפני שהווא**
 112 **דאמר ברבי יהודה שכל הפתח מלבד הטפח התחתון והטפח העליון**
 113 **כשר למוזה, אלא לשמואל דאמר שמצוה לקבוע את המוזה**
 114 **בתחילת השליש העליון של הפתח, כמאן** – כמו מי הוא סובר, **לא**
 115 **ברבי יהודה ולא ברבי יוסי**, שהרי רבי יהודה סובר שכל הפתח
 116 מלבד הטפח התחתון והטפח העליון כשר למוזה, ורבי יוסי סובר
 117 שצריך לקבוע את המוזה סמוך למשקוף. מתרצת הגמרא: **אמר רב**
 118 **הונא כריה דרב נתן, לעולם כרבי יוסי,**

1 **בטפח הסמוך לרשות הרבים**, דהיינו שאם היה חלל הפתח בעובי
 2 כמה טפחים, יש להניח את המוזה בטפח הסמוך לרשות הרבים, אם
 3 כן היינו יכולים לומר ש**כמה דמרחק מעלי** – כמה שהמוזה רחוקה
 4 יותר מן הבית עדיף, **קא משמע לן שאין הדין כן**, אלא יש לקבוע את
 5 המוזה בתוך חלל הפתח.
 6 הגמרא מבארת דין נוסף בהלכות מוזה: **ואמר רב יהודה אמר**
 7 **שמואל, כתבה את המוזה על שני דפין** – בשני עמודים, מקצתה
 8 בעמוד אחד ומקצתה בעמוד שני, **פסולה. מיתבי** – הקשו בני
 9 הישיבה על דברי שמואל, שנינו בברייתא, **כתבה על שני דפין**
 10 **והניחה בשני סיפין** – בשני צידי הפתח, **פסולה. מדייקת הגמרא:**
 11 **בדברי הברייתא מבואר שאם הניחה בשני סיפין פסולה, הא** – אבל
 12 אם הניחה **כסף אחד** – בצד אחד של הפתח, המוזה **כשירה**, וקשה
 13 על שמואל שאמר שמוזה הכתובה בשני עמודים פסולה אפילו אם
 14 היא מונחת בצד אחד. מתרצת הגמרא: אין כוונת הברייתא שרק אם
 15 הניח את המוזה בשני סיפין היא פסולה, אלא **ראויה לשני סיפין**
 16 **קאמר** – הברייתא אמרה שמוזה הכתובה בשני עמודים אפילו הם
 17 בריעה אחת אלא שהשאר רוח חלק ביניהם, באופן שראויה
 18 המוזה לחלק אותה לשני חלקים ולהניחם בשני צידי הפתח, המוזה
 19 פסולה אף כשהיא מונחת על צד אחד, ונמצא שהברייתא מסייעת
 20 לדינו של שמואל.
 21 דין נוסף בהלכות קביעת מוזה: נאמר בתורה (דברים י ט) **וכתבתם על**
 22 **מוזות ביתך ובשעריך**, ודרשו חכמים (לקמן לד) **'ביתך'** – ביאתך,
 23 כלומר שהמוזה צריכה להיקבע דרך 'ביאתך', דהיינו מצד ימין של
 24 הכניסה אל הבית, ולא מצד ימין של היציאה מהבית. ולכן בבית
 25 שפתחו פתוח לרשות הרבים שדרך הכניסה היא מרשות הרבים אל
 26 פנים הבית, צריך לקבוע את המוזה בצד ימין של הנכנס, בין אם
 27 הדלת נפתחת לצד פנים ובין אם היא נפתחת לחוץ. והוא הדין בשני
 28 חדרים זה לפנים מזה ובחדר אחד ההשתמשות תדירה יותר מהחדר
 29 האחר, המוזה צריכה להיקבע מצד ימין של הכניסה לחדר
 30 שהשתמשות בו תדירה יותר. אולם בשני חדרים שכל אחד יש
 31 פתח לרשות הרבים וכיניהם יש מציצה המחלקת בין שני החדרים
 32 ובמחיצה זו יש פתח, חדר אחד שבו מד הכניסה ומהו צד היציאה
 33 שהרי השתמשות שני החדרים שוה. ודנה הגמרא עתה היכן יש
 34 לקבוע בה את המוזה.
 35 **ואמר רב יהודה אמר שמואל, כמוזה הלף אחר היקר ציר**, כלומר
 36 יש לקבוע את המוזה בצד הפתח שבו נמצא הציר, דהיינו שהחדר
 37 שהדלת נפתחת לתוכו הוא העיקרי, ולכן יש לקבוע את המוזה בימין
 38 הנכנס לאותו חדר. מבארת הגמרא: **מאי היקר ציר. אמר רב אריא,**
 39 **אבקתא** – החור שבמפתח הדלת שציר הדלת מסתובב בו. מבררת
 40 הגמרא: **היכי דמי** – באיזה אופן יש להניח את המוזה בצד שבו
 41 נמצא ציר הדלת. מבארת הגמרא: **כגון פיתחא דבין תרי פתי** –
 42 פתח הנמצא בין שני בתים, **בין בי נכרי לבי נשי** – כגון אדם החולק
 43 את ביתו לשני חדרים, חדר אחד שבו מד הכניסה אנשים והזרים הנכנסים
 44 ויוצאים בביתו, וחדר אחר שבו נמצאת אשתו שתוכל לעשות
 45 מלאכתה בהצנע, ויש פתח בין חדר לחדר ושני החדרים פתוחים
 46 לרשות הרבים, ולקמן (ד) מבואר שיש לקבוע את המוזה בצד ימין
 47 של הנכנס לבית, אולם בפתח כזה הנמצא בין שני בתים ונכנסים
 48 ועוברים בו משני צדדיו, איננו יודעים איזה צד נחשב ביאה ואיזה צד
 49 נחשב יציאה, ועל זה אמר שמואל שהחדר שבו יש היקר ציר ואליו
 50 הדלת נפתחת הוא נחשב בית, ובצד ימין של הכניסה לחדר זה צריך
 51 לקבוע את המוזה, אף שבכניסה מרשות הרבים אליהם אין חדר
 52 אחד יותר עיקרי מחבירו.
 53 הגמרא מביאה מעשה שמתבאר ממנו דין נוסף בהלכות קביעת
 54 מוזה: **ריש גליתא בנא ביתא** – בנה בית, **אמר ליה לרב נתן, קבע**
 55 **לי מוזהותא במוזות המשקוף כדי שיושמו אחר כך בפתח הבית, אמר**
 56 **לו רב נתן, תלי דשי ברישא** – הנח תחילה את הסיפין, כלומר את
 57 שתי מוזות המשקוף, וקבע אותם בבית, ולאחר מכן אקבע מוזה על
 58 הסיפין שבפתח. וטעמו של רב נתן הוא משום שלומדים מוזה
 59 מציצית, וביציאת נאמר (דברים כב י) **'גדלים תעשה לך'**, ודרשו בגמרא

מנחות. פרק שלישי – הקומץ רבה דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קמא רש"י תוספות

1 **כתבה** על שני דפין פסולה — פירש בקנטרס: שהניח גייל חלק בין לדה. ולפירושו יש
 2 ליישב בדוחק הנידון בשני סיפין. אלא: על שני דפין — בשתי חתיכות קאמר, כי
 3 הדיא דפרק שני דסוטה (יח, א) דאמר: בשני דפין פסולה, ספר אחד אמר רחמנא ולא שנים.
 4 והיינו בשתי חתיכות, דומיא דגט בפרק שני דגיטין (כ, ב) דבעי רבא: בין שיטה לשיטה בין
 5 תיבה לתיבה, מהו? ופריך: תיפוק לי דספר אחד
 6 אמר רחמנא ולא שנים ושלשה ספרים ומשני:
 7 לא צריכא דמערה. ועל כרחיך לא מיפסיל לג
 8 בשני דפין בחתיכה אחת, דהא אמרין בפרק
 9 בתרא דגיטין (פו, ב): שיר מקצת הגט וכתבו בדה
 10 השני כשר, ולא אמרין דהוי בשני ספרים ופסול.
 11 יש לדחות, משום דגבי גט כתוב "ספר", אבל
 12 בסוטה כתוב "בספר", דמשמע: בספר המבורר
 13 ומיוחד, למעוטי שני דפין אפילו בחתיכה אחת.
 14 ובירושלמי משמע דבשני ערות פסולה, דפריך,
 15 ולמה לא תנינן: שהספרים נכתבין בשני ערות,
 16 התפילין ומזוחות אין נכתבין אלא בעור אחד.
 17 מפי רבי.

18 **תלי** דשא ברישא — פירש בקנטרס: העמיד
 19 הסיפין תחילה, שאם לא כן הוה ליה
 20 תעשה ולא מן העשוי. וקשה, הוה ליה למימר:
 21 קבע סיפי ברישא ועוד, לקמן הוה ליה לאיתנוי,
 22 גבי לא שנו אלא שהעמיד ולבסוף חתך כ"ו
 23 ונראה לפרש דהאי ביתא דבנה ריש גליתא היינו
 24 כגון פיתחא בין גברי לבין נשי דסליק מינה,
 25 ומשום הכי צריך קאמר ליה תלי דשא ברישא.
 26 מפי רבי. **הא** דעבידא כסיכתא הא דעבידא
 27 כאסתוריא — פירש בקנטרס: דסיכתא פסולה
 28 — שתחובה בסף כנגד שתחבים בכולל.
 29 אסתוריא — מקום חיבור השוק והרגל, ומעומד
 30 הוא — כשירה, והשתא בין מעומד בין מושכב
 31 תרווייהו מיקריין "כמין נגר". וקשיא לרבינו תם
 32 דמעומד לאו דרך כבוד הוא, וקבורת חמור קרי
 33 ליה ב"המוכר פירות" (בבא בתרא קא, א), וספר
 34 תורה ולחות שבארון מושכב ולא מעומד,
 35 דמשמע בפרק קמא דבבא בתרא (ד, א) אף על
 36 פי שהיו יכולין להניחו מעומד, דארון רומי
 37 כרחבו, ועוד, אמרין בסמוך: העמיד לה מלבן
 38 של קנים — חוץ שפופרת מנזיחה, ואי מעומד
 39 כן יניחה באחת תן הקנים של מלבן; ועל כן
 40 פירש רבינו תם: כי סיכתא — מעומד כיתידות

41 המשכן הנוצרות בארץ — פסולה, כאסתוריא הנתון בשוק לרחבה, בלעז קבלי"א —
 42 כשרה. ומידה, בפרק "מצות חליצה" (יבמות קא, א) דאמרין: האי אסתוריא עד ארעא נחת,
 43 על כרחיך היינו עצם היורד מן השוק עד הרגל, ולא קבלי"א. ומידה, הא דאמר בפרק בתרא
 44 דמגילה ירושלמי: צריך שיהא "שמע" שלה רואה את הפתח, אין ראה לפירוש הקנטרס.
 45 דלפירוש רבינו תם יש ליישב, כגון דשיטה אחרתה לצד רשות הרבים היא וראשונה לצד
 46 פנים, והופך שמע לצד אייר הפתח. וכן פרשיות של תפילין נמי היה אומר רבינו תם שמניח
 47 מושכב ולא מעומד. ומידה, הא דאמרין לקמן (לד, ב): כתב על עור אחת והניח בארבע
 48 בתים יצא — לא קשיא מיד, דמעומד נמי יש ליישב. וקשה לפירוש רבינו תם מהא דתניא
 49 בתוספתא דכלים: שפופרת שחכתה ונתן בה את המזוחה ואחר כך נתנה בכולל, אף על פי

50 שלא כדרך קבלתה — טמאה. נתנה בכולל ואחר כך קבע בה המזוחה, כדרך קבלתה — טמאה, שלא כדרך קבלתה — טהור. משמע שהשפופרת סתומה מצד אחד, ולפירוש רבינו תם
 51 דמפרש: כמין נגר פסולה — מעומד, אבל מיישב כשירה, מאי כדרך קבלתה? ויש ליישב: שהשפופרת פתוחה לאורכה, משני ראשיה סתומה, ושלא כדרך קבלתה היינו דכפאה על פיה.
 52 וצריך עיון האי דקאמר: כולחו מזוחתא דבי רבי כמין נגר עבידן, משמע: אבל שאר מזוחתא דעלמא לא עבידא כמין נגר הלכך נראה, בין לפירוש הקנטרס בין לפירוש רבינו תם, ודכאסתוריא
 53 דכשירה — היינו באלכסון, לא שוכב ולא זקוף. אי נמי, כמין נון, מחצה שוכב ומחצה זקוף. וכן פירש בקנטרס בלשון אחר. אבל שאר מזוחתא דעלמא לאו הכי עבידן, אלא לפירוש רבינו
 54 תם היימן מירשב, ולפירוש הקנטרס מעומד. ואומר רבינו תם: צא ולמד, דהא מעשה בכל יום כשספר תורה עומד על הבימה הכל עומדין, וכששליח ציבור מושיבו הכל יושבין. מפי רבי.
 55 **והא** הוה פיתחא דהוה בי רב הונא והוה ליה מזוחה — מתוך הלשון משמע: דווקא פתח הבית שהיה יצא ממנו לבית המדרש, אבל פתח בית המדרש עצמו לא בעי מזוחה. ובפרק
 56 קמא דיומא (יא, ב) איכא פלוגתא, דתניא: יכול יהו בתי כנסיות ובתי מדרשות מטמאין בנגיעה? תלמוד לומר "ובא אשר לו הבית" — מי שמיחד לו בית. ומסיק: דא רבי מאיר הא רבנן,
 57 דפליגי לענין מזוחה לבית הכנסת שאין בה דירה לחון הכנסת. ובמסכת ברכות (מו, א) נמי משמע דהלכה כמאן דפטר, גבי אמי ורבין דהוה אולי באורחא וכו' משו לכי בנישטא אמר ליה
 58 רבין לרבי: ליעול בית, אמר ליה: עד השתא לאו מר אנא? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן אין מכבדין אלא בפתח שיש בו מזוחה, יש בו מזוחה אלא בפתח הוה ליה למזוחה.
 59 משמע דאפי' ליעול בית הכנסת פטור. ובירושלמי בפרק שני דמגילה משמע דבי מדרשא דרבי תינא היה בו מזוחה ומזוחת כנגד כתיפותיו של אדם. מפי רבי.
 60 ומאי

1 **במטף הסמוך לרשות הרבים** — (כדאמר לקמן דקדים פגע במצוה) אם היה עובי
 2 החלל ארבעה טפחים או חמשה, כגון חומת אבנים — יניחה בחלל טפח הסמוך
 3 לרשות הרבים, כדאמר לקמן דקדים פגע במצוה כי אתי לביתיה. **כמה דמרחיק** —
 4 מן הבית טפי מעלי, ויניחה במרחיק, קא משמע לן. **על שני דפין** — חצייה בדה זה
 5 חצייה בדה זה. **בשני סיפין** — בשני מזוחות של
 6 פתח. **ראויה לשני סיפין** — שהניח גייל חלק
 7 בין דף לדה, וראוי לחלק לשתיים, חצייה כאן
 8 וחצייה כאן. **אבקתא** — אותו חור שבאיסקופה
 9 שציר הדלת טובב בו. **היכי דמי** — האי "הלך"
 10 אחר היכר ציר" דרב יהודה. **כגון פתחא**
 11 דתרי בתי בי גברי וכי נשי — אדם שחולק
 12 ביתו, חציו להילוך אנשים המחזיקין בביתו,
 13 וחציו לאשתו לעשות מלאכתה בהנעו, ויש
 14 פתח בין זו לזו ופתח לכל בית לרשות הרבים.
 15 ואמרין לקמן (מנחות לד, א): מזוחה דרך ימין
 16 לביאה ולא ליציאה, והכא בפתח שבין זו לזו
 17 לא ידעין הי ליחשוב ביאה ודי ליחשוב
 18 יציאה, אי יציאה מהאי מהאי ואי מהאי
 19 להאי. אלא הלך אחר חור שבסוף שציר
 20 הדלת טובב בו, ההוא צד שחחר בו חשיב
 21 בית, ודרך ימין כשנכנסין בו נותנין מזוחה. **תלי**
 22 **דשי ברישא** — העמיד הסיפא בבנין תחלה
 23 ואחר כך קבענהו המזוחות. דגמרין מציצית
 24 דכתיב בה "תעשה" — ולא מן
 25 העשוי, ואי קבענהו תחלה המזוחה הסיפא
 26 ודבר הסיפא בבנין — הוה ליה עשוי המזוחה
 27 קודם שתבא לידי מצוה. **עשאה כמין נגר** —
 28 שקבעה ותחבה בסף כנגד שתחבין הנגרין
 29 בכולל כוה: פסולה — דמצוהתה לתתה באורך
 30 בסף כוה — נגר = *קבלי"א. **הוה פתחא**
 31 **דעייל ביה רבי לבי מדרשא** — פתח קטן היה
 32 לו לרבי אצל מקומו, וכנס ויצא בו כדי שלא
 33 יטריח תלמידיו לעמוד בפניו אם יעבור
 34 לפניהם. **אסתוריא** — היינו מקום חיבור
 35 השוק והרגל, ומעומד הוא כוה — כשירה.
 36 **עבידא כסיכתא** — נגר כשל אימניס כוה:
 37 פסול. **שוקא אחר: אסתוריא** — כי היכי דמקום
 38 חיבור השוק והרגל הוא השוק זקוף מלמעלה
 39 והרגל שוכב כוה: כך הניחה למזוחה כשירה.
 40 הואיל וראשה אחד זקוף. רגלי הוה — רוב

41 הנכנסין לבית המדרש באותו פתח. **הלך אחר הרגיל** — אם יש שני פתחים לחור
 42 אחר, באותו פתח שרגיל לצאת ולבא יותר יניח המזוחה. **בתחילת שליש העליון** —
 43 ימדוד מלמטה שני שליש הפתח, ולכשיכנס לתחילת שליש העליון יתן המזוחה. **מה**
 44 **קשירת תפילין בגובה הראש** — כדאמרין בהאי פירקא (מנחות לו, א) מקום שמוחו
 45 של תינוק רופס. **אף נתנת מזוחה בגובה הפתח** — ומשמע: סמוך לתקרת הפתח
 46 יניחה, ולא כשמואל דאמר: בתחילת שליש העליון מלמטה למעלה. ומכאן שייך
 47 לעמוד בו להרחיקה — כלומר, יותר משליש לא ירחיקנה מן התקרה, ולעולם כרבי
 48 יוסי. **מצוה במטף הסמוך כו'** — פירשתי למעלה.

דתינתריה

61 **במטף הסמוך לרשות הרבים, כמה דמרחק מעלי, קא משמע לן.** ואמר רב יהודה אמר שמואל: **כתבה על שני דפין** — פסולה. **מיתבי: כתבה על שני דפין והניחה בשני סיפין** — פסולה; **הא בסף אחר** — בשרה!
 62 **ראויה לשני סיפין קאמר.** ואמר רב יהודה אמר שמואל: **במזוזה הלך אחר היכר ציר.** מאי היכר ציר?
 63 **אמר רב אדא:** אבקתא. **היכי דמי? כגון פיתחא דבין תרי בתי, בין בי גברי לבי נשי.** ריש גליתא בנא ביתא, אמר ליה לרב נחמן: **קבע לי מזוחתא, אמר רב נחמן:**
 64 **תלי דשי ברישא.** אמר רב יהודה אמר רב: **עשאה כמין נגר** — פסולה. **איני? והא פי אתא רב יצחק בר יוסף אמר:**
 65 **פולחו מזוחתא דבי רבי כמין נגר הווי עבידן, והיה פיתחא דעייל ביה רבי לבי מדרשא לא הוה לה מזוחה!** — לא קשיא: **הא דעבידא כסיכתא, הא דעבידא כאסתוריא.** — איני? **והא ההוא פיתחא דהוה עייל פה רב הונא לבי מדרשא והוה ליה מזוחה!** —
 66 **ההוא רגיל הוה, דאמר רב יהודה אמר רב: במזוזה הלך אחר הרגיל.** אמר רבי ירמיה אמר רב מתנא אמר שמואל: **מצוה להניחה בתחלת שליש העליון, ורב הונא אמר:**
 67 **מגביה מן הקרקע טפה, ומרחיק מן הקורה טפה, וכל הפתח מן הקורה טפה,** וכל הפתח פולו כשר למזוזה. **מיתבי: מגביה מן הקרקע טפה, ומרחיק מן הקורה טפה, וכל הפתח בולו כשר למזוזה, דברי רבי יהודה; רבי יוסי אומר:**
 68 **"וקשרתם... וכתבתם",** מה קשירה בגובה — אף פתיכה בגובה. **בשלמא לרב הונא** — הוא דאמר כרבי יהודה, **אלא לשמואל דאמר כמאן? לא כרבי יהודה ולא כרבי יוסי! אמר רב הונא פריה דרב נתן: לעולם פרבי יוסי,** ומאי

ומאי תחילת שליש העליון דקאמר להרחיקה - שיותר לא ירחיקנה מן התקרה. ובירושלמי משמע בפרק שני דמגילה דכשהפתח גבוה הרבה מניחה כנגד כתפיו. וחולק על התלמוד שלנו. מפי רבי.

דלית להו תקרה - פירוש: מקום שהפתח שוקף שם מלמעלה אינו שוה, אלא האבנים מן הכיפה אבן כנסת ואבן יציאת.

ובענין זה דלית ליה שקיפי - שאין שם מנחות. אלא האבנים בולטות כגון שני חומה. ובענין זה ואיתאן בפרק קמא דעירובין (יא, א) גבי סוכה, ומה שפירש הקונטרס לשון אחר: דלית ליה תקרה - שאין הבית מקורה, קשיא: מי גרע משערי הצירות דחיבין במזוזה, כדאמר פרק קמא דימא (יא, א)? מפי רבי.

איכפלידי דבי מר - סוגיא דשמעתין מוכחא דהיינו אבסדרא, ולא כמו

שפירש בקונטרס בפרק קמא דבבא בתרא (ו, א) דהיינו טרקלין נאה. ובערוך פירש דהיינו מערה, כדמתרגמינן (תהלים ג) "בברחו מפני שאול

במערה" - באיספלידא, וסוגיא דבבא בתרא קשא לפירוש הערוך, דמשמע התם שיש

באיספלידא כשורי וליבני, ובמערה ליכא כשורי וליבני ועוד, דקאמרין התם: מיעקרא איספלידא

והשתא אינדרונא, פירוש: לפי שבנה אשיתא אפומא דאיספלידא, ואי איספלידא היינו מערה

- אין לך חדר אפל ממערהו מפי רבי. אבסדרה ומרפסת חייבין במזוזה - וכן

משמע בפרק גמא דסוכה (ח, ב) דבית שער חייב במזוזה, קמי שתי סוכות של

יזערים זו לפנים מזה, דפרקי: ותיהוי חיצונה בית שער לפנימית ותתחייב במזוזה. ותימה, דבפרק

קמא דימא (יא, א) תניא: יכול שאני מרבה אף בית שער אבסדרה ומרפסת: תלמוד לומר בית

כו' ויש לומר: הדהת מראיריטא דהכא מדרבנן, והרב רבינו יצחק אלפס תירץ דהכא בפתוחה

לבית. מפי רבי. כשהוא

אמר: דלית להו שקופי. אמר רבה בר שילא אמר רב הסדרא: אבסדרה פטורה מן המזוזה,

לפי שאין לה פצימין. - הא יש לה פצימין - חייב? לחיזוק תקרה הוא דעבידי! - הכי

קאמר: אף על פי שיש לה פצימין - פטורה, שאין עשוין אלא לחיזוק לתקרה. אמר

אביי: חוניהו להו לאיספלידי דבי מר דאית להו פצימי ולית להו מזוזתא, קסבר: לחיזוק

תקרה הוא דעבידי. מיתבי: בית שער, אבסדרה, ומרפסת - חייבין במזוזה! - באבסדרה

דבי רב. - אבסדרה דבי רב פאינדרונא מעלייתא הוא! - באבסדרה רומיתא. אמר רבקה

אמר רב יהודה: בי הרזיקי חייב בשתי מזוזות. מאי בי הרזיקי? אמר רב פפא סבא

משמיה דרב: בית שער הפתוח לחצר, ובתים פתוחין לבית שער. תנו רבנן: בית שער

הפתוח לגינה ולקטונית - רבי יוסי אומר: גידון פקטונית, וחקמים אומרים: גידון כבית

שער. רב ושמואל דאמרי תרויהו: מגינה לבית פולג עלמא לא פליגי דחייב, מאי מעמא?

ביאה דבית היא, כי פליגי - מבית לגינה, מר סבר: קטונית עיקר, ומר סבר: גינה עיקר.

רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו: מבית לגינה דכולי עלמא לא פליגי דפטור, מאי מעמא?

פיתחא דגינה הוא, כי פליגי - מגינה לבית, מר סבר: ביאה דבית הוא, ומר סבר: פולגה

אדעתא

ומאי תחילת שליש העליון דקא אמר - להרחיקה, שלא להרחיקה מן תקורה של מעלה יותר משליש.

אמר רבא: מצינה להניחה בפתח הסמוך לרשות הרבים. מאי טעמא? רבנן אמרי: כדי שפינע במזוזה

מיה, רב חנינא מסורא אומר: כי היכי דתינמריה, אמר רבי חנינא: בוא וראה שלא פקדת הקדוש ברוך

הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם - מלך וישב מבפנים ועם משמרין אותו מבחוץ, מדת הקדוש ברוך

הוא אינו כן, עבדיו יושבין מבפנים והוא משמרין מבחוץ, שגאמר: "ה' שומרה ה' צלף על יד מינד".

דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה דרבא: העמיק לה טפח - פסולה. לימא מסייעא ליה: הניחה בפצין או

שטלה עליה מלבן, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, אם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא

קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח - צריך מזוזה אחרת, ואם לאו - אינו צריך מזוזה אחרת! - כי

תניא ההיא, בפתח שאחורי הדלת. - הא בהדיא קתני לה: פתח שאחורי הדלת, אם יש שם טפח -

דתינמריה - לכל הבית מן המזוקין. על יד ימינך - דמוזה ליד הימין היא בכניסתו. העמיק - החור טפח, וקבע בו המזוזה - פסולה. פצים - דהיינו סף

מזוזה של צורת הפתח. או שטלה עליה מלבן - לבנה, שלאחר שקבע המזוזה בסף הוסיף מלבן בפתח כנגד הפתח, אם יש בעומק הפצים או באותו מלבן (שלה)

שטלה על המזוזה טפח, דהשתא היא מזוזה תווכה בעומק הכולל טפח - צריך מזוזה

אחרת כו'. מלה - לשון טלא, *פולשטר*א. בפתח שאחורי הדלת - כגון שיש במקצוע

הבית פצים קבוע, ושני פתחים מחווכבין אחד לדרום ואחד למערב, וקבע מזוזה

(בפנים) ובפצנים (בחוץ) פתח הדרומי, וכשהדלת (סתום החל פתח והוי) מערבו

אחורי הדלת, אם יש עובי בפצים המבדילן טפח בין פתח לפתח - צריך מזוזה אחרת

לפתח מערבי, הואיל ואין המזוזה בחללו, ואם לאו - אין צריך מזוזה אחרת, שהרי

כמונה באותו פתח עצמו. וכן שטלה מלבן בפצים משני צדדים, והמלבן ריבה את עביו

והבדיל את הבדלתו. פירוש אחר: שדרך עשירים לעשות פתח אצל שער הגדול

שאין פותחים שער הגדול תמיד. הכי קאמר: או שטלה עליה מלבן ועשה אצל

המלבן פתח אחר, אם יש בין פתח לפתח טפח - הוי שניהם חשובין, וצריך מזוזה

אחרת לקטן. הא בהדיא קתני לה: בסיעא דהויא. כיצד קתני - והכי קאמר: הניחה

בפצים או שטלה עליה מלבן, אם יש שם טפח כו', כיצד? כגון פתח שאחורי הדלת.

מלבן של קנים - שלא מצא מזוזות עץ ועשה צורת פתח של קנים. מלבן מזוזה סף.

חוקך - חתיכה מאחד הקנים, שחן חלולים, ויתן המזוזה באותו מקום חוקך. אבל חקך

בשפופרת - והניח מזוזה בתוכה, ואחר כך העמיד המלבן בצידה - לא, משום תעשה

ולא מן העשוי. פיתחי שימא - מקולקלן ואשמים, כמו "זקן אשמאי" דאמרין

בקדושין (לב, ב). תקרה - אסקופה עליונה. שקפי - מזוזות. לישנא אחריתא: תקרה -

שאין הבית מקורה, שקפי - אסקופה עליונה. פצימין = עמודים. אבסדרה -

שלשה דפנות שתומות בלא פתח, והרביעית פתוחה לגמרי מתחת. אבל למעלה יש דופן

מעט המחוקק את הסכך. הואיל ואין לה פצימין - *אוירישיא*ש, ואותה פתוחה לא

פתח הוא. הא יש לה פצימין חייבין - בתמיה, ואמאי? חזוק לתקרה הוא דעבידי

הפצימין, ולא לשום פתח אלא לחזוק תקרה - שלא תפול. אכפלידי דבי מר =

אבסדראות דבי רבה. בית שער = בית קטן שעושין בצד שערי הצירות, וישב שם

שומר הפתח. מרפסת = *זאלואיריא*. חייבת במזוזה, מדרבנן, קשיא לאביי.

היא דקתני חייבת באבסדרא דבי רב - אדעתא

שיש לה ארבע דפנות אלא שאין מגיעות לסכך. אינדרונא = קמבר"א. באבסדרא רומיתא - עשויה חלונות חלונות, וקורין *לויאי*. בית שער הפתוח לחצר כו'

- בעי שתי מזוזות, אחת בפתח שמן בית שער לבתים, ואחת בפתח שמן החצר לבית שער. גידון בקטונית - וצריך מזוזה. גידון כבית שער - (באירו) ובאירו, ואין צריך מזוזה. מגינה לבית - באותו פתח שבין הגינה לבית שער - דכולי עלמא חייב, דביאת בית שער הוי, אותו שער שבו כנסין מן הקטונית ולבית שער כשרוצים

ליכנס לגינה, ולחכי קרי ליה מבית לגינה. ולי נראה איפכא מגינה לבית היינו פתח הקטונית) שהבאים מן הגינה דרך בית שער כנסין בו לקטונית - כולי עלמא לא פליגי דחייב. כי פליגי מבית לגינה - פתח החיצון שירצא מבית (שער) לגינה, שהיוצאין מן הבית דרך בית שער יוצאין בו לגינה. מר סבר עיקר בית שער כו'

- לשם כניסת קטונית נעשה, והוי כשאר בית שער דעלמא, שחיבין כל פתחיו במזוזה. ומר סבר עיקר בית שער לגינה נעשה - לציאה מקטונית לגינה, הילכך נדון כאיר ולא כבית שער. (מר סבר הפתח לשם קטונית עבידא חייב במזוזה, ומר סבר עיקרו לשם גינה עביד ופטורה). לישנא אחריתא, ועיקר היא: מגינה לבית, אם כשהוא פתוח פתח מגינה לבית, והיכר ציר הוי בבית - דכולי עלמא לא פליגי דחייבת. קטונית עיקר - חייב, ואף על גב דציר סוכה בנינה. דכי ארמין לעיל הלך אחר היכר ציר - הני מילי בפתח דבין תרי בתי, דתרווייהו עיקר, אבל הכא עיקר קטונית, ולשמא נעשה - חייב. ומר סבר: עיקרו לשם גינה עביד, ופטור. והילכתא

59 היה שם מלבן של צורת הפתח ולכסוף העמיד את המלבן בפתח
 60 הבית, המזוזה פסולה, משום שבמזוזה יש דין תעשה ולא מן
 61 העשוי, כלומר שצריך לקבוע את המזוזה בפתח לאחר שהוא קבוע
 62 על ידי צורת פתח במזוזה ומשקוף שאז הבית מתחייב במזוזה, אבל
 63 אם קבע מזוזה בפתח שעדיין אינו קבוע בבית, הרי שקבע את המזוזה
 64 במקום שאינו מחויב במזוזה, ולאחר מכן כשקבע את הפתח
 65 בבית כבר היתה מזוזה קבועה בו ואין כאן תעשה' אלא מן העשוי.
 66 דין נוסף בהלכות מזוזה: ואמר רבא, הני פיתחי שימאי – אותם
 67 פתחים מקלקלים פטורין מן המזוזה, מבררת הגמרא: מאי פיתחי
 68 שימאי. פליגי בה – נחלקו בזה רב ריהומי ואבא יוסי, חד – אחד
 69 מהם אמר דלית להו תקרה – שאין להם משקוף, וחד אמר דלית
 70 להו שקופי – שאין להם מזוזה המשקוף, כלומר שבמזוזה המשקוף
 71 יש אכן יוצאת ואכן נכנסת.
 72 דין נוסף בהלכות מזוזה: אמר רבא בר שילא אמר רב הסדא,
 73 אכסדרה – כעין פרודור שלפני הבית, שיש לה תקרה ושלש דפנות
 74 סתומות ללא פתח וחוץ מפתח הבית, והצד הרביעי פתוח לגמרי
 75 ללא דופן מלבד מעט דופן למעלה המחזיק את התקרה, פטורה מן
 76 המזוזה, לפי – מפני שאין לה פצימין – עמודים בצדי הפתח
 77 שישמשו כמזוזה המשקוף, ולכן הצד הרביעי הפתוח אינו נחשב
 78 פתח. מקשה הגמרא: הא – אבל אם יש לה פצימין חייבת במזוזה,
 79 וקשה, הלא פצימין אלו לחיזוק תקרה שלא תיפול הוא דעבידי ולא
 80 נעשו לשם פתח לשמש כמזוזה המשקוף, ואם כן גם אכסדרה שיש
 81 לה פצימין צריכה להיות פטורה מן המזוזה. מתרצת הגמרא: הרי
 82 קאמר, אף על פי שיש לה – לאכסדרה פצימין, פטורה מן המזוזה,
 83 מפני שאין עשוין אלא לחיזוק לתקרה. אמר אבין, חזינא להו
 84 לאיפסוליהו דבי מר – ראיתי את האכסדראות שבבית רבה דאית
 85 להו פצימין ולית להו מזוזה – שיש להן פצימין ואין להן מזוזה,
 86 משום שקסברי רבה שהפצימין לחיזוק תקרה הוא דעבידי – הם
 87 עשויים, ולפיכך האכסדרה פטורה מן המזוזה. מיתבי, שנינו
 88 בברייתא, בית שער – בית קטן שעושים בצד שער החצר ויושב בו
 89 שומר הפתח, אכסדרה ומרפסת שלפני פתחי בתים בעמליה
 90 ודרכם נכנסים לבתים, חייבין במזוזה מדרבנן, וקשה לה אביי וכן
 91 על רב חסדא שאמר שאכסדרה פטורה מן המזוזה. מתרצת הגמרא:
 92 מה שמבואר בברייתא שאכסדרה חייבת במזוזה מדובר באכסדרה
 93 דבי רב – אכסדרה שיש לה ארבע דפנות אלא שאינן מגיעות
 94 לתקרה, והיא חייבת במזוזה, אולם אכסדרה שיש לה רק שלש
 95 דפנות פטורה מן המזוזה אף אם יש לה פצימין בצד הרביעי שנועדו
 96 לחיזוק התקרה בלבד. מקשה הגמרא: אכסדרה דבי רב כאינדורינא
 97 מעלייתא הוא – היא כחדר גמור, ומדוע נצרכה הברייתא לבאר
 98 שהיא חייבת במזוזה. מתרצת הגמרא: בברייתא מדובר באכסדרה
 99 רומיתא – שכולה עשויה חלונות חלונות, והרי היא כעין צריף,
 100 ומחדשת הברייתא שאף שדפנותיה עשויות חלונות חלונות היא
 101 חייבת במזוזה.
 102 הגמרא ממשיכה לבאר דיני מזוזה בבית שער: אמר רבא אמר רב
 103 יהודה, בי תרויבי חייב בשתי מזוזות. מבררת הגמרא: מאי בי
 104 תרויבי. אמר רב פפא סבא משמיה דרב, בית שער הפתוח לחצר
 105 וכתים פתוחין לבית שער, דהיינו בית שער הנמצא בין החצר
 106 לבתים, ולא אומרים שכיון שבתים פתוחים לו בטל הבית שער לגבי
 107 הבתים ואינו צריך מזוזה בפתח החיצון שמהחצר לבית שער, אלא
 108 צריך לקבוע מזוזה גם בפתח שמהחצר לבית שער וגם בפתח
 109 שמהבית שער לבתים.
 110 תנו רבנן, בית שער הפתוח מצד אחד לנייה – לגינת ירק
 111 ולקיסונית – ומצד שני לחצר קטן, רבי יוסי אומר, נידון בקיסונית
 112 וחייב במזוזה, וחקמים אומרים נידון לבית שער, כלומר כאויר
 113 הגינה, ופטור מן המזוזה שהרי גינה פטורה מן המזוזה.
 114 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בביאור מחלוקת רבי יוסי וחקמים:
 115 רב ושמואל דאמרי תרוייהו – אמרו שניהם, שבאופן שיש היכר ציר
 116 בבית, דהיינו שכאשר נכנסים מנייה לבית – מצד הגינה לצד הבית

1 ומאי תחילת שלישי העליון דקא אמר שמואל, אין כוונתו שדווקא
 2 שם צריך לקבוע את המזוזה, אלא שמואל דיבר לענין כמה אפשר
 3 להרחיקה מהמשקוף, ואמר שלא להרחיקה מן התקרה של מעלה
 4 יותר משליש גובה הפתח.
 5 דין נוסף בהלכות קביעת מזוזה: אמר רבא, מצוה להניחה את
 6 המזוזה בפתח הסמוך לרשות הרבים, כלומר אם עובי הפתח רחב
 7 ארבעה או חמשה טפחים, יקבע את המזוזה בטפח הסמוך לרשות
 8 הרבים. מבררת הגמרא: מאי טעמא. רבנן אמרי, הטעם הוא כדי
 9 שישפיע במזוזה מיד כשנכנס לביתו. רב הנינא מפורא אומר, הטעם
 10 הוא כי היכי דתינתריה – כדי שהמזוזה שהיא שומרת על הבית
 11 מפני המזיקים, תשמור את כל הבית וגם את כל חלל הפתח.
 12 הגמרא מבארת שהמזוזה שומרת את הבית: אמר רבי הנינא, בוא
 13 וראה שלא במדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר
 14 ודם שהמלך יושב מפתחים – בתוך הבית, ועם – ועבדיו משמרין
 15 אותו מבחוץ, ואילו מדת הקדוש ברוך הוא אינו כן, עבדיו – עם
 16 ישראל יושבין מפתחים – בתוך הבית, והוא משמרין מבחוץ – על
 17 ידי המזוזה שנמצאת מחוץ לבית, שניאמר (תהלים קכ"ה) 'ה' שמרך ה'
 18 צלך על יד ימינך, ונרמז בפסוק זה שהקדוש ברוך הוא שומר את
 19 עם ישראל על ידי המזוזה שנמצאת בצד ימין של הנכנס לבית.
 20 דין נוסף בהלכות קביעת מזוזה: דרש רב יוסף בריה דרבא משמיה
 21 דרבא, העמיק לה טפח – חקק חור במזוזה המשקוף בעומק טפח
 22 והכניס בו את המזוזה, פסולה. הגמרא מביאה ברייתא המסייעת
 23 לדברי רבא: לימא מסייעא ליה – האם נאמר שברייתא זו מסייעת
 24 לדברי רבא, ששנינו בברייתא, הניחה בפצינן – קבע את המזוזה
 25 בתוך מזוזה המשקוף או שפלה עליה מלבן – לבנה, שלאחר שקבע
 26 את המזוזה הוסיף מלבן על מזוזה המשקוף ונמצא שהמזוזה שקבע
 27 שקועה בפנים, אם יש שם טפח בעומק הפצינן או בבליטת אותה
 28 לבנה שהוסיף על מזוזה המשקוף, לא יצא ידי חובתו במזוזה זו וצריך
 29 מזוזה אחרת, אם לאו – ואם אין שם טפח אינו צריך מזוזה אחרת.
 30 הרי מבואר בברייתא כדברי רבא, שמזוזה הקבועה בעומק טפח
 31 פסולה. דוחה הגמרא: כי תנאי התיא – ברייתא זו אינה עוסקת
 32 במזוזה והעמיקה טפח בתוך מזוזה המשקוף, אלא בפתח שאחורי
 33 התקרה – במקרה שיש בוית דרומית מערבית של הבית קורה קבועה
 34 ושני פתחים סמוכים זה לזה מחותכים בו, האחד לצד דרום והשני
 35 לצד מערב, והקורה משמשת כמזוזה המשקוף לשני הפתחים,
 36 ובקורה זו תלויה הדלת של הפתח הדרומי, וכשהדלת של צד דרום
 37 פתוחה נמצא הפתח המערבי מאחורי הדלת, והנידון בברייתא הוא
 38 במקרה שקבע מזוזה בקורה זו בחלל הפתח הדרומי, האם המזוזה
 39 מועילה גם לפתח המערבי או לא, ואמרה הברייתא שאם הקורה
 40 שבין הפתחים עבה בשיעור טפח או שהוסיף לבנה על הקורה ועוביה
 41 נדיה טפח, המזוזה אינה מועילה לפתח המערבי וצריך לקבוע בו
 42 מזוזה נוספת, מפני שהקורה שעוביה טפח מבדילה בין הפתחים,
 43 אולם אם הקורה אינה עבה טפח וגם לא הוסיף עליה לבנה ברוב
 44 טפח, שני הפתחים נחשבים כפתח אחד והמזוזה הקבועה בחלל
 45 הפתח הדרומי מועילה גם עבור הפתח המערבי.
 46 מקשה הגמרא: הא ביהדיא קתני לה – הלא שנינו דין זה במפורש
 47 בהמשך אותה ברייתא, פתח שאחורי התקרה, אם יש שם טפח צריך
 48 מזוזה אחרת, ואם לאו אינו צריך מזוזה אחרת. מתרצת הגמרא:
 49 כיצד קתני – המשך הברייתא הוא פירוש של תחילתה, כלומר
 50 לאחר ששנינו את הדין כשהניחה בפצינן או שטלה עליה מלבן,
 51 מבארת הברייתא, כיצד, כגון פתח שאחורי הדלת.
 52 דין נוסף בהלכות קביעת מזוזה: תנא בברייתא, אם אין לו מזוזה
 53 המשקוף של עץ והעמיד לה מלבן – צורת פתח של קנים חלולים,
 54 חותך שפופרת – חתיכה של קנה חלול ממזוזה המשקוף ומניחה –
 55 ומניח את המזוזה בתוך הקנה. אמר רב אחא בריה דרבא, לא שנו
 56 אלא באופן שהעמיד בתחילה את מזוזה המשקוף בפתח הבית
 57 ולכסוף חתך את השפופרת והניח בתוכה את המזוזה, אבל אם
 58 בתחילה חתך את השפופרת והניח בתוכה את המזוזה כשעדיין לא

59 הביאה אל הבית. רב שמואל בר אבהו קמיה דרב פפא משמיה
60 דרבא בר עולא אמר, שהדין שהמוזהה צריכה להיות בימין הפתח
61 נלמד מהבא - מפסוק זה, שנאמר כשיהיודע הכהן רצה לחזק את
62 בדק הבית והוצרך לקחת כסף מזהעם לשם כך (מלכים ב' יב ט) וינקה
63 יהיודע תהא ארון אחר ויבא הר ברליתו ויתן אתו אצל המזבח
64 מימין בבוא איש בית ה' ונתנו שמה תהא שמה שפתי את כל
65 תפסוף המזבח בית ה', דהיינו שהנכנס לעזרה מצד מזרח והולך
66 למערב, היה רואה את הארון מימינו, מפני שהארון היה אצל הקיר
67 הצפוני, וממה שנאמר 'מימין בבוא איש בית ה' משמע שכל דבר
68 הנתון בדרך ביאה צריך להיות מצד ימין של הבא אל המקום.
69 הגמרא מבארת את מחלוקת התנאים בדין בית שאין לו אלא פצים
70 אחד. מבררת הגמרא: מאי רבי מאיר, כלומר, היכן מצינו שיסת רבי
71 מאיר בדין זה. משיבה הגמרא: דתניא, בית שאין לו אלא פצים
72 אחד, רבי מאיר מחייב במוזהה וחקמים פוטרין. מבארת הגמרא:
73 מאי מעמא דרבנן, 'מוזות' בתיב בפסוק וכתבתם על מזות ביתך
74 ובשעריך' (דברים טו ט), ומדייקים חכמים ממה שכתוב 'מוזות' בלשון
75 רבים ומיעוט רבים הם שנים, שכדי שפתח יתחייב במוזהה צריכים
76 להיות לו שני פצים. מאי מעמא דרבי מאיר, דתניא, נאמר (שם)
77 וכתבתם על מזות, שומע אני מיעוט מזות שנים, כלומר שכדי
78 שפתח יתחייב במוזהה צריך יהיה לו שתי מזות משמקה, אבל
79 כשהוא (הכתוב) אומר 'מוזות' כפרשה שניה שנשנתה בק מצות
80 מוזהה (שם טו ט) שאין תלמוד לומר - שהכתוב לא היה צריך לכפול
81 דבר זה, הוי ריבוי אחר ריבוי ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט,
82 ומעטו התיב למוזהה אחת, כלומר שגם פתח שיש בו רק מזות
83 משקוף אחת חייב במוזהה, דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר,
84 אינו צריך לדרוש ריבוי אחר ריבוי, כשהוא (הכתוב) אומר לגבי
85 דם פסח מצרים 'על המשקוף ועל שתי המוזות', שאין תלמוד
86 לומר - לא היה לתורה לכתוב את התיבה 'שתי', שהרי אנו יודעים
87 שהזאת הים היתה על שתי המוזות שנאמר 'המוזות' בלשון רבים,
88 ומיעוט רבים שנים, אלא מה תלמוד לומר 'שתי', זה בנה אב -
89 התיבה 'שתי' משמשת כאב לתלמוד ממנה גם במקומות אחרים, ככל
90 מקום שנקרא 'מוזות' אינו אלא מוזהה אחת עד שיפרט לה
91 התיב 'שתי' כמו בדם פסח מצרים, וכיון שבמוזהה לא נאמר 'שתי
92 מוזות', לכך גם פתח שיש בו רק מזות משקוף אחת חייב במוזהה.
93 הגמרא מבארת דין בהלכות כתיבת מוזהה: תנו רבנן, נאמר בתורה
94 (דברים טו ט) וכתבתם על מזות ביתך ובשעריך, מבררת הברייתא,
95 יכול וכתבתם את המוזהה על האבנים, כלומר על מוזות המשקוף
96 עצמן, שכן היא משמעות הפסוק וכתבתם על מוזות. משיבה
97 הברייתא: נאמר בן און לשון 'בתיבה' ונאמר להלן לגבי גט לשון
98 'בתיבה' בפסוק (שם טו ט) וכתב לה ספר ברייתו, מה להלן הכתיבה
99 צריכה להיות על הספר, שהרי נאמר 'ספר כריתות', אף בן
100 הכתיבה צריכה להיות על הספר. שואלת הברייתא: או בלף לדרך
101 זו - שמה תלך בדרך אחרת ותלמד משלון 'כתיבה' האמור במקום
102 אחר, נאמר בן און - במוזהה לשון 'בתיבה', ונאמר להלן לשון
103 'בתיבה' בדברי משה רבינו לעם ישראל קודם שנכנסו לארץ ישראל,
104 בפסוק (שם טו ט) וכתבתם על האבנים את כל דברי התורה הזאת, מה
105 להלן מדובר בכתיבה על האבנים, אף בן און הכתיבה צריכה להיות
106 על האבנים. משיבה הברייתא: נראה למי דומה ענין המוזהה, דנין
107 בתיבה של מוזהה הנוהגת לדורות מכתובה של גט הנוהגת
108 לדורות, ואין דנין בתיבה של מוזהה הנוהגת לדורות מכתובה
109 שאינה נוהגת לדורות אלא רק בימי יהושע לאחר שעברו את הירדן.
110 וכן יש לתלמוד שכל כתיבת 'ספר' צריכה להיכתב בדיו וכמו שנאמר
111 להלן (ירמיה לו ט) ויאתם להם ברוך מפיו ויקרא אלי את הדברים
112 האלה ואני כותב על הספר בדיו, ומאחר שלמדנו שמוזהה וגט
113 צריכות להיכתב על 'ספר', לומדים מפסוק זה שהכתיבה צריכה
114 להיות דווקא בדיו.
115 מקשה הגמרא: אמר ליה רב אבהו בריה דרבא לרב אשי, רחמנא
116 אמר - התורה אמרה במפורש וכתבתם על מוזות, ואת אמרת

1 אדעתא דנינה הוא העבדא - לצורך הגינה היא עשויה, ואף שיש
2 היכר ציר לצד הקיסונית אין הפתח חייב במוזהה.
3 הגמרא מבארת אין נפסקה הלכה: אפי' ורבא עבדי - עשו רבבה
4 ורב יוסף, שאם יש היכר ציר לצד הגינה הפתח פטור מן המוזהה, ואם
5 יש היכר ציר לצד הבית הלכה כחכמים שפטור מן המוזהה, ורב אשי
6 עבדי - עשה רבב ושמואל לחומרא, שאם יש היכר ציר לצד הבית
7 הפתח חייב במוזהה, ואם יש היכר ציר לצד הגינה קבע מוזהה בפתח
8 זה כדעת רבי יוסי. והילכתא רבב ושמואל לחומרא, שהמחלוקת
9 היא באופן שיש היכר ציר לצד הגינה, וכרבי יוסי שהפתח חייב
10 במוזהה.
11 דין נוסף בהלכות מוזהה: איתמר, לול פתוח מן הבית לעליה - כך
12 היה דרכם, שאם היו מדרגות בתוך הבית לעליה, היו עושים בבית
13 ארבע מחיצות מסביב למדרגות, כדי שלא ירד אדם לבית אלא
14 ברשות בעל הבית, וכן היו עושים בעליה ארבע מחיצות מסביב
15 למדרגות, כדי שלא יעלה אדם לעליה אלא ברשות בעל העליה,
16 ובמחיצות אלו יש פתח, ולפעמים היו עושים מחיצות רק בבית או רק
17 בעליה ואלו נועלים מכאן ואלו נועלים מכאן, אמר רב הונא, אם
18 יש לו פתח אחד, כלומר שיש מחיצות רק בבית או רק בעליה, תיב
19 במוזהה אחת, ואם יש לו שני פתחים, כלומר שיש מחיצות גם בבית
20 וגם בעליה, תיב בשתי מוזות בשני הפתחים.
21 אמר רב פפא, שמע מינה מדרב הונא דין זה, האי אינדרונא דאית
22 ליה ארבעה באבי - חדר שיש לו ארבעה פתחים, תיב בארבע
23 מוזות. מקשה הגמרא: פשיטא שיש לקבוע מוזהה בכל פתח.
24 מתרצת הגמרא: לא צריכא אלא באופן שאף על גב דדגיל להיכנס
25 בחד - באחד הפתחים, ובשאר הפתחים אין רגילים כל כך להיכנס,
26 גם הפתחים האחרים חייבים במוזהה ואינם בטלים לפתח שרגילים
27 להיכנס בו.
28 דין נוסף בהלכות מוזהה: אמר אמימר, האי פיתחא דאקרא - פתח
29 הנמצא בקרן זווית של הבית, תיב במוזהה. אמר ליה רב אשי
30 לאמימר, מדוע פתח זה חייב במוזהה, והא לית ליה - והרי אין לו
31 פצימין - עמודים שישמשו כמוזות המשקוף. אמר ליה אמימר לרב
32 אשי, ראשי התולים שבצידו הפתח עדי פצימי - אלו הם הפצימין
33 של הפתח, ולכן חייב במוזהה.
34 רב פפא איקלע לבי - נודמן לבית מר שמואל, הוא ההוא פיתחא
35 דלא הוה ליה - ראה פתח שלא היה לו אלא פצים אחד משמאל
36 - משמאלו של הפתח, דהיינו שהפתח היה ליד הקרן זווית, וכנגד
37 הקרן זווית בשמאל הכניסה לחדר היה פצים אחד, אך הכותל שבקרן
38 זווית אינו נחשב פצים, ועבדי ליה - ועשה לו מר שמואל מוזהה.
39 אמר ליה רב פפא, בן און - כדעת מי עשית לפתח זה מוזהה, האם
40 בריבי מאיר הסובר שגם פתח שיש לו פצים אחד חייב במוזהה וכפי
41 שיבואר בסמוך. הלא גם לדעת רבי מאיר פתח זה פטור מן המוזהה,
42 אימר דאמר - הרי מה שאמר רבי מאיר הוא רק כשהפצים הוא
43 מימין הפתח ובו קבועה המוזהה, אולם כשהפצים הוא משמאל
44 הפתח מי אמר - וכי אמר רבי מאיר שחייב במוזהה. מבררת הגמרא:
45 מאי היא - מנין שצריך לקבוע את המוזהה בימין הפתח. דתניא,
46 נאמר בתורה (דברים טו ט) וכתבתם על מזות ביתך ובשעריך, ודורשת
47 הברייתא שהמוזהה צריכה להיות במקום פיתח - דרך כניסתך, מן
48 הימין, דהיינו כשאתה בא לבית תהיה המוזהה בימין, שכתבת 'ביתך'
49 רמוז ענין הביאה אל הבית. שואלת הברייתא: אתה אומר מן הימין
50 של הבא אל הבית, או אינו אלא משמאל הבא אל הבית, שהרי
51 בתיבה 'ביתך' רמוז רק ענין הביאה אל הבית ולא ימין או שמאל.
52 משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'ביתך' שהמוזהה צריכה להיות
53 בימין. מבררת הגמרא: מאי תלמודא - איך לומדים שהמוזהה צריכה
54 להיות בימין. אמר רבה, דרך פיתח - הדרך שבה אדם בא אל
55 הבית היא מן הימין, משום דכי עקר איניש פרעיה דימינא עקר -
56 שכאשר אדם עוקר רגליו להיכנס הוא עוקר בתחילה את רגלו
57 הימנית, וכיון שהמוזהה צריכה להיות במקום הביאה אל הבית כמו
58 שנרמז בתיבה 'ביתך', היא צריכה להיות בימין הפתח ששם מתחילה

מנחות. פרק שלישי – הקומץ רבה דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קמה

תוספות

1 **כשהוא** אומר מנחות בפרשה שניה שאין תלמוד לומר – משמע קצת דכתיבי "מנחות"
 2 מלא בשני ויין, ולא "מנחות" חסר, דהא רבי ישמעאל אית ליה יש אם למסורת בריש
 3 סנהדרין (ד, ב) גבי "לטטפת". ומיהו אין ראייה מזה, דהכי נמי אשכחן רבי עקיבא דאית ליה
 4 יש אם למקרא בההיא ד"לטטפת", ובפרק "כל שעה" (פסחים לו, א) אית ליה יש אם
 5 למסורת. **נאמר** כאן כתיבה תאמר להלן
 6 כתיבה – ופירש בקונטרס: גבי גט, דכתיבי "וכתב
 7 לה ספר כריתות". וקשיא: דהא תנן (גיטין ט, א):
 8 על עלה של זית ועל קרן של פרה כותבין,
 9 דקאמר ספר – לספירת דברים ונראה לפרש:
 10 דריש מכתבה דפרשת טוה, או מכתבה
 11 דמשנה תורה שהלמן כותב, דכתיבי (דברים יז)
 12 "וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר",
 13 היינו נוהג לדורות, ואם תאמר: אדרבה, נילף
 14 מנגו ויש לומר: דמנחה וספר תורה חובת דורות,
 15 ומנחה. מפי רבי. **כמה** שנאמר להלן כו' –
 16 פירש בקונטרס: כלומר, וצריכה ליכתב בדין, בין
 17 מנחה בין גט, כמה שנאמר להלן, ותימה גדולה
 18 פירושו, דהא מכשיקין גט בסיקרא ובסם (גיטין
 19 ט, א) מפי רבי.
 20 **וכתבתם** אמר קרא כתיבה תמה והדר על
 21 מנחות – צריך הוא לדרשה
 22 דכתיבה תמה. דלא מצינו למימר: אמר קרא
 23 "וכתבתם" והדר "על מנחות", דהכי נמי כתיבה
 24 דהתם "וכתבת על האבנים", ולא אמרין
 25 "וכתבת" והדר "על האבנים", אלא מכתבה תמה
 26 דריש, כדפירש הקונטרס דכתיבה תמה לא שייבא
 27 על האבנים, לפי שאינה מתקיימת. מפי רבי.
 28 לטטפת

1 **דרכ** פפא משמיה דרבא בר עולא אמר, מהכא: "ויקח יהוידע הכהן ארון אהרן ויקב חר בדרלתו
 2 ויתן אותו אצל המזבח מימין כבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את כל
 3 הכסף המבוא בית ה'". מאי רבי מאיר? דתניא: בית שאין לו אלא פצים אחד - רבי מאיר
 4 מתייב במזוזה, והכמים פוטרין, מאי טעמא דרבנן? "מנחות" כתיבי. מאי טעמא דרבי מאיר?
 5 דתניא: "מנחות" - שומע אני מיעוט מנחות שתיים, כשהוא אומר "מנחות" בפרשה שניה -
 6 שאין תלמוד לומר, הוי ריבוי אחר ריבוי, ואין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט, מעטו הקתוב
 7 למזוזה אחת, דכרי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר: אינו צריך, כשהוא אומר: "על המשקוף
 8 ועל שתי המנחות" - שאין תלמוד לומר "שתי", מה תלמוד לומר "שתי"? זה בנה אב, כל
 9 מקום שנאמר "מנחות" אינו אלא אחת, עד שיפרט לך הכתוב שתיים. תנו רבנן: "וכתבתם"
 10 - יכול יכתבה על האבנים? נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על הספר -
 11 אף כאן על הספר. או בלך לדרך זו: נאמר כאן כתיבה ונאמר להלן כתיבה, מה להלן על
 12 האבנים - אף כאן על האבנים! נראה למי דומה, דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתבה הנוהגת
 13 לדורות, ואין דנין כתיבה הנוהגת לדורות מכתבה שאינה נהוגת לדורות, וכמו שנאמר להלן:
 14 "ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את הדברים האלה ואני כתב על הספר בדיו". אמר ליה
 15 רב אחא בריה דרבא לרב אשי, רחמנא אמר "על מנחות", ואת אמרת: גילף כתיבה כתיבה?
 16 אמר קרא: "וכתבתם" - כתיבה תמה, והדר "על המנחות". - וימאחר דכתיבי, האי גזירה שוה
 17 למה לי? - אי לאו גזירה שוה, הוה אמינא ליכתבא אאבנא וליקבעה אסיפא, קא משמע לן.
 18 "ארבע פרשיות שבתפילין מעכבות זו את זו, ואפילו כתב אחד מעכבין". פשיטא! אמר רב
 19 יהודה אמר רב: לא נצרכא אלא לקוצו של יוד. - והא נמי פשיטא! - לא נצרכא אלא לאיך
 20 דרב יהודה, דאמר רב יהודה אמר רב: כל אות שאין גויל מוקף לה מארבע רוחותיה - פסולה.
 21 תנו

1 והילכתא כרב ושמואל לחומרא - ומצריך מנחה לתרויהו, דסבירא ליה כרבי יוסי.
 2 לול הפתוח מן הבית לעלייה - והו דרכן: ארובה באמצע העלייה ועולין לה מן
 3 הבית במעלות, ועושין ארבע מחיצות סביב המעלות למטה כדי שלא ירד אדם מן
 4 העלייה לבית כי אם ברשות בעליה, ועושין פתח במחיצות. וכן עושין בני עליה ארבע
 5 מחיצות סביב הארובה למעלה ובהן פתח.
 6 **אם יש לו שני פתחים** - אחד בבית ואחד
 7 בעלייה כדפירשתי. **אף על גב דרגיל בחד** -
 8 מינייהו טפי. דהא דאמרן לעיל: הלך אחר
 9 הרגיל - הני מילי כגון תרי בני, ורגיל בחד -
 10 בטילה איך לגביה, אבל תלתא לגבי חד לא
 11 בטלי. לשון אחר מתשובת הגאונים: הלך
 12 אחר הרגיל - שהיה רגיל שבני אדם רגילים
 13 לצאת ולבא בו, ולמעטו פתחא דרבי שאינו
 14 עשוי אלא לו לבדו, ולאיתי פתחא דרב
 15 הונא שהיה רגיל אף לאחרים. אבל שני
 16 פתחים או שלשה לחדר אחד, וכולן נעשו
 17 לביאת כל בני הבית שהיו מרובין, ותשמיש
 18 אחד בחדר תדיר והוצרכו לו פתחים הרבה -
 19 כולן חייבין במזוזה, ואף על פי שנתמעט
 20 תשמיש ואינן צריכין עכשיו לכולן אלא
 21 לאחד מהן. **דאקרא** - בקרן זוית של בית.
 22 **והא אין לה פציטין** - מנחות, אלא ראש
 23 הכתלים. **עדי** = הרי. כלומר, אלו ראש
 24 הכתלים הן הן פציטין. **פצים אחד** - שהיה
 25 הפתח אצל הזוית, וצרי הפתח הוא הזוית
 26 ואין אצלו כלום, ואין לו פצים אלא סף
 27 שסוגר בו. **כרבי מאיר** - מפרש לקמן,
 28 דמחייב מנחה לבית שאין לו אלא פצים אחד.
 29 **מאי היא** - מנול דמימין? **ביאת מן הימין**
 30 - דרך ימין לביאה. דרך ביאתך - לביאה
 31 ולא ליציאה. מימין כבוא איש בית ה' -
 32 כשהיה אדם נכנס לפתח עורה מרחו והולך
 33 למערב - הוה ליה אותו ארון מימין, שהיה
 34 נתון אצל קיר צפוני של מזבח מימין בבוא
 35 אצל המזבח. אלמא דרך ימין היא ביאה,
 36 וכל דבר הנתון דרך ביאה צריך ליתנו מימין.
 37 **מיעט הכתוב למזוזה** - שאם אין בו אלא
 38 פצים אחד - חייב. שאין תלמוד לומר שתי -
 39 דמיעוט מנחות שתיים. להלן כתיבה - וכתב
 40 לה ספר" (דברים כד). ולהלן כתיבי - וכתבת
 41 על האבנים". ספר כריתות נוהג לדורות -
 42 כתיבת אבנים הוראת שעה היתה. שנאמר
 43 להלן כו' - כלומר, וצריך ליכתב בדין, בין
 44 במנחות בין בגט, כמו שנאמר: "מפיו יקרא
 45 אלי וגו' כלומר, מנחאי קרא נפקא דספר בדיו
 46 בעינן. רחמנא אמר על מנחות - דמשמע:
 47 כתבם על חספ ממש, ולא באגרת. כתיבה
 48 תמה - ואין כתיבה תמה על העצים ואבנים.
 49 אלא על חספ. והדר - שימה במנחות. גורה
 50 שוה - כתיבה כתיבה. **ליכתבא אבנים** -
 51 יתקפה בסכין על האבנים, דהויא כתיבה תמה.
 52 והדר ליקבעה - לאבן אסיפא בצורת הפתח.
 53 ואיקיים כתיבה תמה והדר על המנחות.
 54 לטטפת

אולם לממשמש בהן ומרגיש שהן כתובות בארבע יריעות הן
 מורגשות כשתי אותות כשדופקות זו בזו, **דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה**, **רַבִּי יוֹסֵפִי**
אָמַר, **אֵינּוּ צָרִיךְ לְדַבֵּק אֶת אַרְבַּע הַיְרִיעוֹת**. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵפִי**, **וּמוֹדָה**
לִי רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי שָׁאֵם אֵין לֹא לְאִדָּם תְּפִלִּין שֶׁל יָד וְיֵשׁ לֹא שְׁתֵּי
תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ, והרי בתפילין של ראש יש ארבעה בתים ואילו
 בתפילין של יד צריך להיות רק בית אחד, **שְׁמוֹנֶה עוֹר עַל אַחַת מִהֶן**
 [– משתי התפילין של ראש] מבחוץ כדי שארבעת הבתים יהיו נראים
 כבית אחד, **וּמִנִּיחָה עַל יָדוֹ**, אף שהפרשיות כתובות בארבע יריעות
 נפרדות ומונחות בארבעה בתים. מקשה הגמרא: וכי רבי יהודה מודה
 לרבי יוסי שבדיעבד יצא אם הניח תפילין של יד שארבע היריעות
 שבהן נפרדות, הלא הִיָּינוּ פְּלוּגֵינִייהוּ – זו היא מחלוקתם של רבי
 יהודה ורבי יוסי. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּא**, **מְדַבְּרִין שֶׁל רַבִּי יוֹסֵפִי**
 נשמע שחזר בו **רַבִּי יְהוּדָה** מדעתו שצריך לדבק את היריעות
 בתפילין של יד, והודה לרבי יוסי שאף אם ארבע היריעות נפרדות
 יצא ידי חובתו.
 מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא הדין שמותר להניח תפילין של
 ראש על היד, **וְהָא – וְהָרִי שֶׁלֹּחַ רַב תַּנְיָה מִשְׁמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן**,
תְּפִלָּה שֶׁל יָד עוֹשֵׂין אוֹתָהּ שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵין עוֹשֵׂין אוֹתָהּ
שֶׁל יָד, **לְפִי שְׁאֵין מוֹרִידִין מְקֻדְּשָׁה חֲמוּדָה לְקֻדְּשָׁה קְלָה**, ותפילין
 של ראש קדושתן חמורה מתפילין של יד מפני שרובו של השם 'שתי'
 נעשה בתפילין של ראש. האות שיין על הבית עצמו היא האות 'דלתי'
 בקשר שברצועה, ואילו בתפילין של יד נעשה רק האות יו"ד בקשר
 הרצועה. ועוד, שנאמר (דברים כח ט) **וְיָרְאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שָׁם ה'**
נִקְרָא עֲלֵיךְ וְיָרְאוּ מִמֶּךָ, ודרש רבי אליעזר הגדול (להלן לה) אלו
 תפילין שבראש. מתרצת הגמרא: **לֹא קִשְׂיָא**, **הָא פְּעִיתִיקְתָּא –** הדין
 שתפילה של ראש איך עושים אותה של יד מדובר על תפילין ישנות
 שכבר הונחו על הראש, וכבר חלה עליהם קדושה חמורה של תפילין
 של ראש, **הָא פְּתֻדְתָּתָא –** והדין שמותר לעשות מתפילין של ראש
 של יד מדובר על תפילין חדשות שרדיין לא הונחו על הראש, ועדיין
 לא חלה עליהן קדושה חמורה. **וְלִמָּאן דְּאָמַר הוֹמְנָה מִלְּתָא הִיא**,
 דהיינו שכל דבר שיחוד לצורך שיש בו קדושה, חלה עליו הקדושה
 משעה שיחוד לכך, ואם כן גם תפילין חדשות כיון שיחודו לצורך
 תפילין של ראש, חלה עליהן קדושת תפילין של ראש ואסור להניחן
 על היד, צריך לומר **דְּאֵתְנִי עֲלֵייהוּ מְעִיקְתָּא –** שמתחילה התנה
 עליהן שאם יהיה צריך יניחן על היד, ולכן מותר להניחן על היד.
 הגמרא מבארת את סדר הנחת הפרשיות בתפילין: **תַּנּוּ רַבִּנּוּ, בִּיצַד**
כְּדָרָן – כיצד הוא סדר הנחת הפרשיות בתפילין, פרשת 'קדש לי'
 (שמות יג ב) ופרשת 'וְהָיָה כִּי יִבְיָאךָ' (שם יג א) **מִיָּמִין**, פרשת 'שִׁמְעוּ'
 (דברים יד ו) ופרשת 'וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ' (דברים יא א) **מִשְׁמָאל**. מקשה
 הגמרא: **וְהֵתֵינָא אִיפְכָא –** והרי שינינו ברייתא הפוכה, שפרשת 'קדש
 לי' ופרשת 'וְהָיָה כִּי יִבְיָאךָ' משמאל, ופרשת 'שִׁמְעוּ' ופרשת 'וְהָיָה אִם
 שָׁמַעְתָּ' מימין. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבְבִּי**, **לֹא קִשְׂיָא**, **כָּאן מִיָּמִינוּ**
שֶׁל קוֹרָא וְכָאן מִיָּמִינוּ שֶׁל מְנִיָּה, דהיינו שברייתא אחת מדברת על
 ימין המניח וברייתא שניה מדברת על ימין הקורא שעומד כנגד
 המניח, וממילא ימין המניח הוא שמאל הקורא ושמאל המניח הוא
 ימין הקורא. **וְהִקְוִיָּא קוֹרָא כְּפָרְדָן –** כסדר שהפרשיות כתובות
 בתורה, דהיינו כאשר העומד כנגד המניח קורא את הפרשיות, הן
 מונחות מימין לשמאלו לפי הסדר שבו הן כתובות בתורה, מימין
 'קדש לי', לאחר מכן 'וְהָיָה כִּי יִבְיָאךָ', לאחר מכן 'שִׁמְעוּ' ולאחר מכן
 'וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ', נמצא שהברייתא ששינינו ש'קדש לי' ו'וְהָיָה כִּי
 יִבְיָאךָ' מימין, ו'שִׁמְעוּ' ו'וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ' משמאל, מדברת כלפי
 הקורא שהם סדרות מימין לשמאלו, ואילו הברייתא ששינינו
 'שִׁמְעוּ' ו'וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ' מימין, ו'קדש לי' ו'וְהָיָה כִּי יִבְיָאךָ' משמאל,
 מדברת כלפי המניח.
 הגמרא מבארת את דין התפילין שפרשיותיה אינן מונחות לפי הסדר:
אָמַר רַב תַּנְיָאֵל אָמַר רַב, **הַחֲלִיף פְּרִשְׁוִיתִיהּ וְהִנְחִין שְׁלֵא לְפִי הַסֵּדֵר**
 שהן כתובות בתורה, התפילין פְּסוּלוֹת. **אָמַר אַבְבִּי**, **לֹא אֶמְרִין –** לא
 אמרנו שהתפילין פסולות

תפילין של ראש שונים מתפילין של יד, שבתפילין של יד ארבע
 הפרשיות נמצאות בתוך בית אחד ובתפילין של ראש כל פרשה
 נמצאת בבית נפרד. הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקור
 לדין זה: **תַּנּוּ רַבִּנּוּ**, נאמר בתפילין 'לְטַטַּפְתָּ' 'לְטַטַּפְתָּ' 'לְטַטַּפְתָּ'
 ובפסוק 'וְהָיָה לְטַטַּפְתָּ בֵּין עֵינַיִךָ' (דברים ח ו) שבפרשת 'שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל',
 ובפסוק 'וְלִטַטַּפְתָּ בֵּין עֵינַיִךָ' (שמות יג טו) שבפרשת 'וְהָיָה כִּי יִבְיָאךָ',
 ובפסוק 'וְהָיָה לְטַטַּפְתָּ בֵּין עֵינַיִכֶם' (דברים יא יח) שבפרשת 'וְהָיָה אִם
 שָׁמַעְתָּ', **הָרִי כָּאן אַרְבַּעַ**, כלומר, בפרשיות שבתפילין נאמר שלש
 פעמים 'לְטַטַּפְתָּ בֵּין עֵינַיִךָ', שתי פעמים חסר 'לְטַטַּפְתָּ' ופעם אחת
 מלא 'לְטַטַּפְתָּ'. כשתיבה זו נכתבה חסרה היא מלמדת על בית
 אחד שבתפילין, וכשנכתבה מלאה היא מלמדת על שני בתים
 שבתפילין, וכיון שנכתבה פעמיים חסר ופעם אחת מלא, לומדים
 שבתפילין של ראש צריך להניח את ארבע הפרשיות בארבעה בתים,
דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל. **רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר**, **אֵינּוּ צָרִיךְ לְדַרּוֹשׁ מִסְפַּר**
הַחֲסוּתִים וְהַמְלָאִים בְּתִיבוֹת 'לְטַטַּפְתָּ', אלא בתיבה 'לְטַטַּפְתָּ' עצמה
 נרמז דין זה, שתיבת 'טט' כְּמִקּוּם שִׁמּוֹ בְּתַפִּי פִירוּשָׁה שְׁתַּיִם, וכן
 תיבת 'פת' כְּמִקּוּם שִׁמּוֹ אֶפְרַיִקוּ פִירוּשָׁה שְׁתַּיִם, ואם כן רמז
 בתיבת 'לְטַטַּפְתָּ' שבתפילין של ראש צריך לעשות ארבעה בתים.
 הגמרא מביאה ברייתא המבארת דינים נוספים בתפילין של ראש:
תַּנּוּ רַבִּנּוּ, **יְבֹולִי יְכַתְּבֵם לְפִרְשֵׁי הַתְּפִלִּין עַל אַרְבַּעַ עוֹרוֹת –**
 ארבע יריעות של עור **וְיִנְתִּים בְּאַרְבַּעַ בָּתִּים בְּאַרְבַּעַ עוֹרוֹת**,
 כלומר שיעשה ארבעה בתים לתפילין מארבעה עורות נפרדים ובכל
 בית יניח פרשה אחת, ומנין שארבעת הבתים שבתפילין של ראש
 צריכים להיות מעור אחד (או תפורים ביחד). **תְּלַמּוּד לּוּמַר** (שמות יג
 ט) **וְלִזְכָּרוֹן בֵּין עֵינַיִךְ**, **וְזָרוֹן אַחַד אֶמְרַתִּי לָךְ וְלֹא שְׁנַיִם וְשִׁלְשָׁה**
וְזָרוֹנוֹת, **הָא בִּיצַד יִתְקִימוּ שְׁנֵי הַפְּסוּקִים**, **כּוֹתְבִין –** את ארבע
 הפרשיות על **אַרְבַּעַ עוֹרוֹת –** ארבע יריעות של עור **וּמִנִּיחֵן**
בְּאַרְבַּעַ בָּתִּים בְּעוֹר אֶחָד, דהיינו שמפשיטים עגל קטן מעורו
 ולוקחים חתיכת עור ומניחים אותו בדפוס שיש בו כמין ארבע
 אצבעות, ומניחים את העור שיתיישב על הדפוס וממילא נוצרים בו
 ארבעה בתים מאלילים בתוכם מניח הפרשיות. **וְאִם בְּתַבְּתָּא –** את
 ארבע הפרשיות **בְּעוֹר אֶחָד –** ביריעה אחת **וְהִנְיָחֵן בְּאַרְבַּעַ בָּתִּים**,
יִצָּא יְדֵי חוּבְתוֹ, כלומר שארבע הפרשיות צריכות להיות לכתחילה
 בארבע יריעות, אולם בדיעבד אם כתב אותן ביריעה אחת והכניס
 יריעה זו בארבעה בתים (באופן שיבואר להלן), יצא. וכשכותב את
 ארבע הפרשיות ביריעה אחת ומכניס יריעה זו בארבעה בתים, צריך
 לחתוך את היריעה מלמעלה בין פרשה לפרשה, וישאיר את היריעה
 מחוברת למטה, ותהיה היריעה נראית כמו ארבע פרשיות כדי
 שתהא כל פרשה בבית אחד **וְצִרִיף שְׁנֵיהָ רִיחֹה גְדוֹל בִּינֵיהֶן –** בין
 הבתים כדי שיהיה היכר, שכיון שארבע הפרשיות נכתבו ביריעה
 אחת צריך היכר גדול יותר מארבע פרשיות שנכתבו בארבע יריעות,
דְּבָרֵי רַבִּי, **וְאִם חֲכָמִים אֶמְרִים**, **אֵינּוּ צָרִיךְ לְהַשְׁאִיר רִיחֹה גְדוֹל בֵּין**
הַבָּתִּים, אלא די בחוט או משיחה שיתן בין בית לבית. **וְשׁוּיִן רַבִּי**
וְחַכְמַיִם שֶׁשְׁנֵיהֶם סוֹבְרִים שְׁנוֹנֵת חוּט אוּ מְשִׁיחָה בֵּין כָּל אַחַת וְאַחַת
מֵהַבָּתִּים, כדי שיהא היכר ביניהם, כלומר גם רבי שסובר שצריך
 שיהא ריחח גדול בין הבתים מודה לחכמים שצריך ליתן בין הבתים
 גם חוט או משיחה **וְאִם אֵין חֲרִיץִין שֶׁל הַבָּתִּים**, כלומר חריץ שבין
 בית לבית, **נִיבָר מְבוּחֵן**, התפילין פְּסוּלוֹת.
 הגמרא מביאה ברייתא הדנה כיצד יש לכתוב את הפרשיות
 שבתפילין של יד: **תַּנּוּ רַבִּנּוּ**, **בִּיצַד כּוֹתְבִין אֶת הַתְּפִלִּין**, **תְּפִלָּה שֶׁל**
יָד כּוֹתְבָה – את ארבע פרשיותיה על עור אֶחָד – יריעה אחת של
 עור, **וְאִם כְּתָבָה בְּאַרְבַּעַ עוֹרוֹת –** יריעות של עור **וְהִנְיָחָה בְּבֵית**
אֶחָד, **יִצָּא יְדֵי חוּבְתוֹ**, **וְצִרִיף לְדַבֵּק אֶת אַרְבַּע הַיְרִיעוֹת בְּתַפִּיחָה או**
בְּדַבֵּק חוּק, **שְׁנַאֲמַר** (שמות יג ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יָדֶךָ**, ולא נאמר
 'לאותות', ומתיבת 'לך' דורשים שְׂשָׁם שְׂאוֹת **אַחַת מִכְּחוּץ –**
 שתפילין של יד נראות לאנשים מבחוץ כאות אחת, שהרי יש להן רק
 בית אחד, כְּךָ צְרִיכוֹת לְהִיֵּת אוֹת אַחַת מִכְּפָנִים, ואם הפרשיות
 כתובות ביריעות נפרדות, אף שנראות לאחרים מבחוץ כאות אחת

62 שְׁחֹרֹת וּבִין לְבָנוֹת, אֲבָל אֲדוּמֹת לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָן, מִפְּנֵי גְּנָאִי –
 63 שְׂמָא יֵאמְרוּ שְׂהוּא מְגַרְדּוּ בְּבִשְׂרוֹ הַרְצוּעוֹת הָאֵדִימוּ מִדְּם פְּצֵעֵי,
 64 וְדָבָר אַחֵר – וּשְׂמָא יֵאמְרוּ שְׂבַעַל אֵת אֲשֵׁתוֹ כְּשֵׂהִיא אֵת נִדְהָ הַרְצוּעוֹת
 65 הָאֵדִימוּ מִדְּמָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא
 66 שֶׁהָיָה קוֹשֵׁר תְּפִילּוֹ בְּלִשְׁנוֹת צֹמֵר שֶׁל תְּבִלַּת – הַצְּבוּעוֹת בְּתַכְלַת,
 67 וְלֹא אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא דְבָר, וְכִי אֵיפְשֵׁר שְׂאוֹתוֹ צְדִיק רָאָה אֵת
 68 תְּלַמִּידוֹ עוֹשֶׂה כֵן וְלֹא מִיָּחָה בּוֹ. אָמְרוּ לוֹ, הֵן, לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וְאִם
 69 רָאָה אוֹתוֹ לֹא הָיָה מְנִיחוֹ לַעֲשׂוֹת כֵן. וְכֵן מַעֲשֶׂה בְּהוֹרְקָנוֹס בְּנֵי שֶׁל
 70 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס שֶׁהָיָה קוֹשֵׁר תְּפִילּוֹ בְּלִשְׁנוֹת צֹמֵר שֶׁל
 71 אֲרָגְמָן – הַצְּבוּעוֹת בְּאֲרָגְמָן, וְלֹא אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן הוֹרְקָנוֹס
 72 דְבָר, וְכִי אֵיפְשֵׁר שְׂאוֹתוֹ צְדִיק רָאָה אֵת בְּנֵי עוֹשֶׂה כֵן וְלֹא מִיָּחָה בּוֹ.
 73 אָמְרוּ לוֹ, הֵן, לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וְאִם רָאָה אוֹתוֹ לֹא הָיָה מְנִיחוֹ
 74 לַעֲשׂוֹת כֵן. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: קָתְנֵי מִיָּחָה – מְכַל מְקוֹם שְׁנֵינּוּ בְּרִייתָא
 75 שֶׁאִפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת אֵת רְצוּעוֹת הַתְּפִילִין בֵּין יְרוּקוֹת וּבֵין שְׁחֹרֹת וּבֵין
 76 לְבָנוֹת. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: לֹא קִשְׂיָא, בְּאִין מִכְּפִנִים – בְּצַד הַפְּנִימִי שֶׁל
 77 הַרְצוּעוֹת הַסְּמוּךְ לְבִשְׂר הַרְצוּעוֹת יִכְלוֹת לִהְיוֹת יְרוּקוֹת אוֹ לְבָנוֹת,
 78 כְּאִן מִכְּחוּץ – וּבְצַד הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַרְצוּעוֹת כִּלְפֵי הָאוּיֵר הַרְצוּעוֹת
 79 צְרִיכוֹת לִהְיוֹת שְׁחֹרֹת. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִי – אִם הַבְּרִיתָא מְדַבֵּרַת
 80 מִכְּפִנִים, מָאִי גְּנָאִי וְדָבָר אַחֵר, הֲלֵא אֵין רוֹאִים אֵת הַצֶּעֶב הָאֵדוּם
 81 שֶׁל הַרְצוּעוֹת. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אֵיבָא וְיִמְנִין דְּמִתְהַפְּכִין לִיָּה –
 82 לַפְּעֵמִים הַרְצוּעוֹת מִתְהַפְּכוֹת וְהַצֶּעֶב הַפְּנִימִי עֵלּוֹל לְהִירְאוֹת כִּלְפֵי
 83 חוּץ.
 84 תְּנָא בְּרִייתָא, תְּפִילִין מְרֻבְּעוֹת, כְּלוּמַר בְּתֵי הַתְּפִילִין שְׁצָרִיכִים
 85 לִהְיוֹת מְרֻבְּעִים, הַמְקוּר לֹזֶה הוּא הַלְּבָה לְמִשְׁה מְסִינֵי. אָמַר רַב
 86 פְּפָא, הַתְּפִילִין צְרִיכוֹת לִהְיוֹת מְרֻבְּעוֹת בְּתַפְרֵן – בְּרוּחַב הַתְּפִילִין,
 87 כְּשֶׁתּוֹפֵר אֵת הַתִּיתוּרָא וְיֵהָר שֶׁלֹּא יִמשׁוּךְ אֵת הַתְּפִירָה וְיִקְצֵר אֵת
 88 הַרוּחַב, וְכֵאלֶכְסוּן – שִׁיחִיהָ הַרְיֹבֵעַ מְכוּון אֲרוּכּוֹ כְּרוּחַבוֹ, דְּהֵינּוּ
 89 שְׂאוּרֵךְ הַתְּפִילִין יְהִיָּה בְּדִיּוֹק כְּמוֹ רוּחַב הַתְּפִילִין, עַד שֶׁהֵאלְכִסוּן שֶׁל
 90 הַתְּפִילִין יְהִיָּה כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ חֲכָמִים שְׂבִיעוֹר הֵאלְכִסוּן שֶׁל מְרֻבֵּעַ
 91 שְׂהוּא שְׁתֵּי חֲמִישִׁית יוֹתֵר מִהַרוּחַב וְהָאוּרֵךְ.
 92 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מִשְׁנֵה הַמְּסִיעֵת לְהַבְּרִיתָא: לִימָא מְסִיעֵי לִיָּה – הָאֵם
 93 נִאֲמַר שְׂמִשְׁנֵה זֶה מְסִיעֵת לְהַבְּרִיתָא, שְׂשִׁנּוּ בְּמִשְׁנֵה (מְגִלָּה בֵּרָא),
 94 הַעוֹשֶׂה תְּפִילָתוֹ – אֵת הַתִּיתוּרָא שֶׁל הַתְּפִילִין שֶׁל עֲגוּלָה כְּמוֹ דּוֹפֵן
 95 בִּיצֵה, יֵשׁ בּוֹה סְכָנָה שִׁכְנַס בְּפִתַח וְיִכָּה אֵת רֵאשׁוֹ בְּמִשְׁקוֹף וְיִכְנַסוּ
 96 הַתְּפִילִין בְּרֵאשׁוֹ, וְאֵין בָּהּ מְצוּנָה מְפִנֵי שֶׁהִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי
 97 שֶׁהַתְּפִילִין תְּהִינָה מְרֻבְּעוֹת. אָמַר רַב פְּפָא, אֵין לְהוֹכִיחַ מִמִּשְׁנֵה זֶה
 98 לְהַבְּרִיתָא, מְפִנֵי שְׂמִתְנִיתֵין – הַמִּשְׁנָה מְדַבֵּרַת בְּאוֹפֵן דְּעֵבְדָא כִּי
 99 אֲמִינוּא – שְׂעֵשֶׂה אֵת הַתְּפִילִין כְּמוֹ אַגוּז, שְׂבִית מוֹשְׁבָן שְׂהוּא
 100 הַתִּיתוּרָא מְחוּדָד בְּיוֹתֵר וְאֵז יֵשׁ גַּם חֲשֵׁשׁ סְכָנָה דְּבַרְבַּר, אֲבָל אֵם עֵשָׂאן
 101 עֵגוּלוֹת כְּמוֹ עֵגִיל אוֹ טְבַעַת יִתְכֵן שְׂהָן כְּשֵׁרוֹת מְפִנֵי שִׁישׁ לְהָן בֵּית
 102 מוֹשֵׁב, וְחִדְּיָה הַבְּרִיתָא שֶׁהִלְכָה לְמִשְׁה מְסִינֵי הִיא שֶׂאף בְּאוֹפֵן כּוֹה
 103 הַתְּפִילִין פְּסוּלוֹת.
 104 אָמַר רַב הוֹנָא, תְּפִילִין כָּל זְמַן שְׂפִנֵי מְכַלָּא קְיִימַת – שֶׁהַעוֹר שֶׁל
 105 הַבְּתִים שֶׁלֵם מִלְּמַעְלָה, אֵף עַל פִּי שִׁישׁ קִרַע בֵּין הַבְּתִים, בְּשִׁירוֹת. רַב
 106 חֲסִדָא אָמַר, נְפִסְקוּ – נִקְרַעוּ שְׂתִיָּים – שְׂתֵי דְּפִנוֹת שֶׁל שְׁנֵי בְּתִים, וּפְנֵי
 107 טְבֵלָא קִימַת, בְּשִׁירוֹת, אֲבָל אֵם נִקְרַעוּ שְׂלֵשׁ דְּפִנוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ בְּתִים,
 108 פְּסוּלוֹת. אָמַר רַבָּא, הָא דְּאָמַרַת – מַה שְׂאֵמַרְתָּ שֶׁאֵם נִקְרַעוּ שְׂתִיָּים
 109 הַתְּפִילִין בְּשִׁירוֹת, לֹא אָמְרוּ – לֹא אֲמַרְנוּ זֹאת אֱלָא אֵם נִקְרַעוּ זֶה
 110 שְׂלָא כְּגִנְדָּה זֶה, כְּלוּמַר שֶׁנִּקְרַעַה דּוֹפֵן שֶׁל בֵּית אַחַד, וְלִידוֹ יֵשׁ בֵּית
 111 שֵׁלֵם, וְלֵאחֲרָיו נִקְרַעַה דּוֹפֵן שֶׁל בֵּית נוֹסָף, אֲבָל אֵם נִקְרַעוּ זֶה כְּגִנְדָּה
 112 זֶה – שְׁנֵי בְּתִים סְמוּכִים, הַתְּפִילִין פְּסוּלוֹת. זֶה כְּגִנְדָּה זֶה נְמִי – וְגַם
 113 בְּאוֹפֵן שֶׁנִּקְרַעוּ שְׁנֵי בְּתִים סְמוּכִים, לֹא אָמְרוּ – לֹא אֲמַרְנוּ שֶׁהַתְּפִילִין
 114 פְּסוּלוֹת אֱלָא בְּחֻדְתָּא – בְּתְּפִילִין חֲדָשׁוֹת, שְׂוֹדָא הָעוֹר מְהוּלְקָל,
 115 אֲבָל בְּעֵתֵי רְעָא – בְּתְּפִילִין יִשְׁנוֹת לִית לֵן בָּהּ – אֵין לְחוּשׁ בּוֹה. אָמַר
 116 לִיָּה אֲבִי רַבִּי יוֹסֵף, תִּיבִי דְּמִיָּין חֲתָתָא וְתִיבִי דְּמִיָּין עֵתִיקָא –
 117 מִתֵּי נַחֲשׁוֹבוֹת הַתְּפִילִין חֲדָשׁוֹת וּמִתֵּי נַחֲשׁוֹבוֹת יִשְׁנוֹת. אָמַר לִיָּה רַב
 118 יוֹסֵף, כָּל תִּיבָא כִּי מִתְּלִי בִּיהָ בְּשִׁלְחָא וְהָדָר תְּלִים – הֵיכֵן שֶׂאֵם
 119 אוּחוֹז בְּעוֹר וּמוֹתַח אוֹתוֹ וְלֵאחַר מִכֵּן מְנִיחַ אֵת הָעוֹר הוּא מְתַכוּץ
 120 בַּחֲרוּהָ, אֵלוֹ עֵתִיקָא – יִשְׁנוֹת, וְאֵיךְ – וּבְאוֹפֵן הַפּוֹךְ, דְּהֵינּוּ אֵם
 121 אוּחוֹז בְּעוֹר וּמוֹתַח אוֹתוֹ וְלֵאחַר מִכֵּן מְנִיחוֹ וְהָעוֹר אֵינוֹ מְתַכוּץ
 122 בַּחֲרוּהָ, אֵלוֹ חֲדָתָא – חֲדָשׁוֹת.

1 אֱלָא אֵם הַחֲלִיף גְּוִייתָא לְבְּרִיתָא – פִּרְשָׁה פְּנִימִית וְעֵשֶׂה אוֹתָהּ
 2 חִיצוֹנִית, וּבְרִיתָא לְגְּוִייתָא – וְאֵת הַחִיצוֹנִית עֵשֶׂה פְּנִימִית, כְּגוֹן שֶׁנִּתֵּן
 3 אֵת פִּרְשַׁת 'וְהִיָּה כִּי יִבְיֹאךְ' בְּתְּפִילִין קוֹדֵם פִּרְשַׁת 'קִדְשׁ לִי' אוֹ
 4 שֶׁהִקְדִּים פִּרְשַׁת 'וְהִיָּה אֵם שְׂמוּעַ' לְפִרְשַׁת 'שְׂמוּעַ'. אֲבָל אֵם הַחֲלִיף
 5 גְּוִייתָא לְגְּוִייתָא – פִּרְשָׁה פְּנִימִית עִם פְּנִימִית, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּים אֵת
 6 פִּרְשַׁת 'שְׂמוּעַ' לְפִרְשַׁת 'וְהִיָּה כִּי יִבְיֹאךְ', וּבְרִיתָא לְבְּרִיתָא – אוֹ
 7 שֶׁהִחֲלִיף פִּרְשָׁה חִיצוֹנִית עִם חִיצוֹנִית, כְּגוֹן שֶׁנִּתֵּן אֵת פִּרְשַׁת 'וְהִיָּה אֵם
 8 שְׂמוּעַ' בְּשְׂמָאלוֹ שֶׁל הַמְּנִיחַ וְאֵת פִּרְשַׁת 'קִדְשׁ לִי' בְּיַמִּינוֹ שֶׁל הַמְּנִיחַ,
 9 לִית לֵן בָּהּ – אֵין לְחוּשׁ בּוֹה.
 10 אָמַר לִיָּה רַבָּא לֵאבִי, מָאִי שְׂנָא גְּוִייתָא לְבְּרִיתָא וּבְרִיתָא לְגְּוִייתָא
 11 – בְּמָה שׁוּבָה כְּשֶׁהִחֲלִיף פִּרְשָׁה פְּנִימִית עִם חִיצוֹנִית וּפִרְשָׁה חִיצוֹנִית
 12 עִם פְּנִימִית דְּלֵא יֵצֵא יְדֵי חוּבְתוֹ, מְשׁוּם דְּהָךְ דְּהָךְ דְּבָעֵי לְמִיָּחוּ אוּרָא לֹא
 13 קָא חוּיָא – שֶׁהַפִּרְשָׁה שְׂצָרִיכָה לְרֵאוֹת אֵת הָאוּיֵר, כְּלוּמַר לִהְיוֹת
 14 חִיצוֹנִית, כְּעַת אֵינָה רוֹאֵה אֵת הָאוּיֵר אֲלָא הִיא פְּנִימִית, וְהָא דְּלֵא קָא
 15 בָּעֵי לְמִיָּחוּ אוּרָא קָא חוּיָא – וְהַפִּרְשָׁה שֶׁאֵינָה צְרִיכָה לְרֵאוֹת אֵת
 16 הָאוּיֵר, כְּלוּמַר שְׂצָרִיכָה לִהְיוֹת פְּנִימִית, כְּעַת הִיא חִיצוֹנִית וְרוֹאֵה אֵת
 17 הָאוּיֵר, אֵם כֵּן, בְּרִיתָא לְבְּרִיתָא וּגְוִייתָא לְגְּוִייתָא נְמִי – גַּם
 18 כְּשֶׁהִחֲלִיף פִּרְשָׁה חִיצוֹנִית עִם חִיצוֹנִית אוֹ פִּרְשָׁה פְּנִימִית עִם פְּנִימִית
 19 יֵשׁ לְפִסּוּל אֵת הַתְּפִילִין, מְשׁוּם דְּהָךְ דְּבָעֵי לְמִיָּחוּ אוּרָא דְּיָמִין קָא
 20 חוּיָא אוּרָא דְּשְׂמָאל – שֶׁהַפִּרְשָׁה שְׂצָרִיכָה לְרֵאוֹת אֵת הָאוּיֵר בְּצַד
 21 יְמִין שֶׁל הַתְּפִילִין, כְּלוּמַר לִהְיוֹת נְתוּנָה בְּיָמִין, כְּעַת הִיא שְׂמָאלִית
 22 וְרוֹאֵה אֵת הָאוּיֵר בְּצַד שְׂמָאל שֶׁל הַתְּפִילִין, וְדְּשְׂמָאל קָא חוּיָא
 23 אוּרָא דְּיָמִין – וְהַפִּרְשָׁה שְׂצָרִיכָה לְרֵאוֹת אֵת הָאוּיֵר בְּצַד שְׂמָאל שֶׁל
 24 הַתְּפִילִין, כְּלוּמַר לִהְיוֹת נְתוּנָה בְּשְׂמָאל, כְּעַת הִיא יְמִנִית וְרוֹאֵה אֵת
 25 הָאוּיֵר בְּצַד יְמִין שֶׁל הַתְּפִילִין, אֱלָא לֹא שְׂנָא – אֵין הַדִּין שׁוּבָה בֵּין אֵם
 26 הַחֲלִיף פְּנִימִית עִם חִיצוֹנִית וְחִיצוֹנִית עִם פְּנִימִית, וּבֵין אֵם הַחֲלִיף
 27 פְּנִימִית עִם פְּנִימִית אוֹ חִיצוֹנִית עִם חִיצוֹנִית, וּבְכָל אוֹפֵן שֶׁהַפִּרְשָׁה
 28 שְׂלֵא כְּסִדְרָן, הַתְּפִילִין פְּסוּלוֹת.
 29 הַגְּמָרָא מְבִארַת דִּינֵים נוֹסְפִים בְּהִלְכוֹת תְּפִילִין: וְאָמַר רַב תְּנַנְאֵל אָמַר
 30 רַב, תִּיתוּרָא דְּתְּפִילִין – לְאַחַר שְׂמְכַנְסִים אֵת הִירְיעוּת שְׂבָחָן
 31 כְּתוּבוֹת הַפִּרְשׁוֹת לְתוֹךְ הַבְּתִים, חוֹתְכִים אֵת הָעוֹר שְׂסָבִיב הַבְּתִים
 32 בְּשִׁלּוּשָׁה מְצַדָּיו, וְאֵת הָעוֹר הַנּוֹתֵר בְּצַד הַרְבִּיעִי מְקַפְּלִים וּמְנַחִים
 33 אוֹתוֹ עַל הַצֶּד הַתְּחַתּוֹן שֶׁל הַתְּפִילִין, וְתוֹפְרִים אֵת שְׁלוֹשַׁת הַצֶּדִּים
 34 שֶׁל הַבֵּית עִם הָעוֹר הַמְּקוּפֵל, הוּא בֵּית מוֹשְׁבוֹ שֶׁל תְּפִילִין, וְנֵרָא
 35 כְּעֵין דָּף שֶׁל גֶּשֶׁר, וְנִקְרָא 'תִּיתוּרָא', וְהַמְקוּר שְׂצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּךְ הוּא
 36 הַלְּבָה לְמִשְׁה מְסִינֵי.
 37 אָמַר אֲבִי, מַעֲבְרָתָא דְּתְּפִילִין – בְּמִקּוֹם הַכִּיפּוֹף שֶׁל הָעוֹר (שֶׁהַמְּשׁוֹכּוֹ
 38 הוּא הַתִּיתוּרָא) יֵשׁ לְהַשְׂאִיר רִיחַ בֵּין הָעוֹר הָעֵלְיוֹן לְעוֹר הַתְּחַתּוֹן,
 39 וּבְרִיחוֹ זֶה מְכַנְסִים אֵת רְצוּעוֹת הַתְּפִילִין כְּדִי שְׂלֵא תֵהָא קְבוּעָה
 40 בְּמִקּוּמָה אֲלָא אֵם יֵרְצָה יוֹכַל לְמשׁוּךְ אוֹתָהּ כְּדִי לְהֵאֲרִיךְ אוֹ לְקַצֵּר
 41 אֵת הַרְצוּעָה שְׂסָבִיב הָרֵאשׁ, וּמִקּוֹם זֶה שִׁישׁ בּוֹ רִיחַ נִקְרָא 'מַעֲבְרָתָא'
 42 עַל שֵׁם הַרְצוּעָה עוֹבֵרַת בּוֹ, וְהַמְקוּר שְׂצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כֵּךְ הוּא הַלְּבָה
 43 לְמִשְׁה מְסִינֵי.
 44 וְאָמַר אֲבִי, שִׁי'ן שֶׁל תְּפִילִין שֶׁל רֵאשׁ, שְׂעוּשִׁים מְשִׁנֵי צִידֵי הַבְּתִים
 45 קִמְטִים דְּקִים בְּעוֹר, וְנֵרָאִים כְּעֵין הָאוֹת שִׁי'ן, הַמְקוּר שְׂצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת
 46 כֵּךְ הוּא הַלְּבָה לְמִשְׁה מְסִינֵי. וְצְרִיךְ שְׂיַגִּיעַ הַחֲרִיץ שְׂבִין בֵּית לְבִית
 47 לְמִקּוֹם הַתְּפִירָה לְמַטָּה, דְּהֵינּוּ עַד בֵּית מוֹשְׁבוֹ שְׂהוּא הַתִּיתוּרָא. רַב
 48 דִּימִי מְנַהֲרֵדְעָא אָמַר, בֵּינּוּ דְּמִנְכֵר – כִּיּוֹן שֶׁהַחֲרִיץ נִיכֵר לְמַעְלָה
 49 קְצַת, לֹא צְרִיךְ שְׂיַגִּיעַ עַד הַתִּיתוּרָא.
 50 וְאָמַר אֲבִי, הָאִי קוּלְפָא דְּתְּפִילִין – הַקְּלָף שֶׁעֲלִיו כוֹתְבִים אֵת
 51 פִּרְשׁוֹת הַתְּפִילִין, צְרִיךְ לְמִיבְדָּקָה – לְבֹדְקוֹ קוֹדֵם שְׂכוֹתְבִים עֲלָיו,
 52 מְפִנֵי דְּדִילְמָא אֵית בָּהּ רִיעוּתָא – שִׁישׁ לְחוּשׁ שְׂמָא יֵשׁ בּוֹ נִקֵּב,
 53 וּבְעֵינָא – וְצְרִיךְ לְרִיבְהָ תְּפָה – שְׂלֹמָה, וְלִיבָא – וְאֵם יִתְכַּוּוּ אֵת
 54 הַפִּרְשָׁה עַל הַנִּקֵּב, הַכְּתִיבָה לֹא תֵהָא תְּמָה. רַב דִּימִי מְנַהֲרֵדְעָא אָמַר,
 55 לֹא צְרִיךְ לְבֹדֵק אֵת הַקְּלָף קוֹדֵם הַכְּתִיבָה, אֲלָא קוּלְמוּסָא בְּדִיק לָהּ
 56 – הַקּוּלְמוּס שְׂבוֹ כוֹתְבִים אֵת הַפִּרְשׁוֹת בּוֹדֵק אֵת הַקְּלָף, וְכַמְבּוּאֵר
 57 בְּמַסְכַּת חוּלִין (קִיטָא) שְׂכַל נִקֵּב שֶׁהָדִיּוֹ עוֹבֵר עֲלָיו אֵינוֹ נִקֵּב.
 58 אָמַר רַבִּי יִצְחָק, רְצוּעוֹת הַתְּפִילִין שְׂצָרִיכוֹת שֶׁתִּהְיֶינָה שְׁחֹרֹת,
 59 הַמְקוּר לֹזֶה הוּא הַלְּבָה לְמִשְׁה מְסִינֵי. מִיתְּבִיב, תְּפִילִין אֵין קוֹשְׁרִין
 60 אוֹתָן אֱלָא בְּמִיָּין שֶׁל הַבְּתִים וְהַפִּרְשׁוֹת, דְּהֵינּוּ בְּרְצוּעוֹת שֶׁל עוֹר
 61 וְלֹא שֶׁל מְשִׁי וּפְשֵׁתָן, וְיִכְלוֹת הַרְצוּעוֹת לִהְיוֹת בֵּין יְרוּקוֹת וּבֵין

1 תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני - הוא העור הנכפל למטה שמכסה פי הבתים,
 2 והוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין דף של גשר. ומשמע מתוך פירוש
 3 הקונטרס שהבתים והתיתורא הכל מעור אחד, ואין נוהגין כן. מפי רבי.
 4 מעברתא דתפילין - הוא העור הנעשה מכפילות העור שהוכפל למטה לבסות פי
 5 הבתים, ומכניסים בו הרצועות, ונקראת
 6 "מעברתא" על שם שצריך שלא יהו הרצועות
 7 קבועות, אלא מעבירין ומושבין לכל צד שירצה,
 8 מאריך ראש זה ומקצר ראש זה. ובערוך ערך
 9 "מעבר" פירשו מעברתא הוא תיתורא, וכן גרשים
 10 נקראין מעברתא. ותיתורא הוא מקום שמכניסין
 11 בו הרצועות, ונקראת מעברתא דתפילין. ונראה
 12 דלא פירש הערוך כן בשביל שיהא מעברתא
 13 דתפילין ותיתורא דתפילין תכל אחד, דבגמרא
 14 חשיב ליה בתרתה, אלא משום דמחברי אהדיד
 15 חשיב להו כחדא. ויש מפרשים: מעברתא -
 16 רצועה קטנה שמעבירין למעלה על בית תפילין
 17 של די. ואין נראה לפסול משום שאינו רואה כל
 18 הבית את האויר, חדא - דלא שייך אינו רואה
 19 האויר כפי האי גונא, אלא כי תבר ביהא
 20 אחרינא תמן. ועוד, דשמא דבית החיצון שאינו
 21 רואה האויר פסול לא שייך אלא בתפילין של
 22 ראש ולא בשל די, כמו שיש בתשובות הגאונים.
 23 ועוד, כי הרצועה שנתונים על בית הרובע אינו
 24 מכסה כל הבית, אלא הבית עצמה מגולה ימין
 25 ושמאל, אם כן הבית רואה שפיר את האויר לצד
 26 המעברתא ולצד שבנגדו. מפי רבי.
 27 דשי"ץ של תפילין הלכה למשה מסיני - בשל
 28 ראש איירי, והנותנה אם אין דיו להיות פוסלת,
 29 דנמצא דאין בית רואה את האויר. דלא דמי
 30 לטולה תפלה של ראש ועושה אותה של די.
 31 מפי רבי.
 32 שי"ץ של תפילין רבה דתפילין: צורה דשי"ץ
 33 בשימושא רבה דתפילין: צורה דשי"ץ
 34 דמינא שלשה ריש, ודשנאלא ארבעה ריש,
 35 ואי אפיך לית לן בה. עוד כתוב בו שנוהגין על
 36 קלף הפרשיות קלף חלק אחד וכורכו בו. ושמא
 37 בשל די קאמר, אם כתבו בארבע עורות,
 38 כדאמרין לעיל: וצריך לדבק. עוד כתוב שם.
 39 אמר אביי: כתביננה אגולל שפיר דמי, וכן הלכה.
 40 וזה אי אפשר, דבהדיא אמרין בפרק "המציא
 41 יין" (שבת עט, ב): תפילין אגולל מי כתבינן עד
 42 כתוב בתקן תפילין שיעשה אותם רחבים שתי
 43 אצבעות, ואי עבדיננה טפי שפיר דמי, ואי פחית
 44 לא מיפסיל בהכי. ובריש "המוצא תפילין"
 45 (עירובין צה, ב) פירשתי טעם, דומיא דציץ. מפי
 46 רבי. קולמוסא בדיק ליה - וכן הלכה, והכי
 47 נמי אמרין ב"העור והרובע" (חולין קט, ב): כל
 48 נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב. מפי רבי.
 49 רצועות שחורות - יש שעושין בתים של
 50 תפילין מקלף לבן, דלא בעינן
 51 שחורות אלא ארצועות. מפי רבי.
 52 תפילין מרובעות - יש שאין מרבעין אלא
 53 במקום מושבין, ושמא צריך הבתים
 54 מרובעין של ראש כשארבעתן דבוקות, וכן בית
 55 של די. וקצת היה נראה דלא בעי מרובעות
 56 אלא בתופרין ובאלכסון, כמו שמפרש רב פפא.
 57 מפי רבי.

1 גוייתא לברייתא - שכתב "והיה כי יביאך" קודם ל"קדש", נדעית פנימית חיצונה.
 2 אבל גוייתא לגוייתא - כגון אם הקדים "שמע" ל"והיה כי יביאך". או ברייתא
 3 לברייתא - כגון "והיה אם שמע" בשמאל, "קדש" בימין של מניח. תיתורא = גשר.
 4 לאחר שנתן האגרות בבתים דרך הפה הרחב, שהבתים עשויין כעין בתי ידים שקורין
 5 *גוטין, ומכניס האגרות דרך הפה ונותנם
 6 בבתי האצבעות, הוחרק משלש הדפנות מכל
 7 אחת מעט, והרביעית נשארת ארוכה.
 8 וכופלה לאותו אורך, ומטילה על חוץ של
 9 שלש הדפנות, ותופר חוץ של שלש דפנות
 10 על רחבו של זה. והוא בית מושבו של תפילין.
 11 ונראה כעין של גשר. מעברתא - כשנותן
 12 הרצועה על תפילין סביב אותו תיתורא
 13 יכפיל הקלף סביב הרצועה. כעין שעושים
 14 לפי המכניסים שלא תהא הרצועה קבועה.
 15 אלא כשהוא רוצה מושבה אילך ואילך,
 16 ומאריך ראש זה ומקצר ראש זה. ולשון
 17 "מעברתא" - שמעבירה ומושבה לכל צד
 18 שירצה. שי"ץ של תפילין - לבית חיצונה
 19 עושין כמין קמטים דקים בקלף ונראין בו כעין
 20 שי"ץ. וצריך שיעיני חריץ - שבין בית לבית
 21 עד מקום התפר למטה, כלומר עד בית
 22 מושבו, דהיינו תיתורא. כיון דמינכר - חריץ
 23 למעלה קצת, אין צריך להגיע למקום התפר.
 24 קילפא = קלף. ריעותא = נקב. אלא כמינן -
 25 של עור, ולא של משי ופשתן.
 26 ארומות לא יעשה - מפני גנאי, יאמרה:
 27 גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו
 28 הרצועות. ודבר אחר - שמא יאמרה: אשתו
 29 נדה בעל, ונצבעו בדם. של תבלת - דלאו
 30 מינן הוא. מכפנים - אפילו לבנות, דאמר רבי
 31 יצחק שחורות - מבחוץ. דמתהפכין ליה - מה
 32 שבפנים בחוץ ונראה האודם. תפילין
 33 מרובעות בתופרין - בתפירתן ישמור את
 34 ריבוען, שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי,
 35 שלא יכורזו ויקצר רחבו, שקורין *גראוליר.
 36 ובאלכסון - שיהא ריבוען מכון ארבו
 37 כרחבו, כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמר
 38 חכמים (סוכה ח, א): כל אמתא כריבועא -
 39 אמתא תרי חומשי באלכסונא, ולא היא ארבו
 40 יתר על רחבו, שאפילו יש להו זווית - פסולין.
 41 תפילתו עגולה - בית מושב תפילין עגול.
 42 שאין להם בית מושב, אלא כמין דופן ביצה.
 43 סכנה - שכשיכנס בפתח ויכה ראשו
 44 באיסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו. ואין
 45 בה מצוה - דמרובעות הלכה למשה מסיני.
 46 כאמנוזא - שעור בית מושבם חודר ביותר.
 47 אבל עגול כעגיל וכטבעת - אימא דכשירה,
 48 שהרי יש להם (ובית) מושב. תבלא - זהו עור
 49 של בתים. שתים - שני דפנות בשני בתים. זה
 50 שלא כנגד זה - כגון שנפסק בית ראשון ובית
 51 שלישי ואחד שלם ביניהם. זה כנגד זה - ובתים
 52 הסמוכות. לשון אחר: זה כנגד זה - בתוך אור
 53 חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית
 54 שכנגדו. זה שלא כנגד זה - שנפסק זה באויר
 55 אחד וזה באויר אחר, שאין קרע רואה את
 56 חבירו, שהבית מפסיק ביניהן. לא אמרן - שני
 57 בתים הסמוכים דפסולים. כהדתתא - ונפסקו
 58 דאי עור מושבין הוה. דמתיל בשיחלא -
 59 כשאוחזו בעור ומפשוט. והדר חלים - כשמניחין חוזר וכוץ. שילחא = עור, כמו (ויקרא א) "והפשיט" - וישלח. (אף על גב דהדר) חלים - לשון חיבור, שמחבר הקמט למקומו.

פוק חזי מה עמא דבר - פירש בקנטרס: להחמיר. ורבינו תם מפרש: להקל, כי ההיא דפרק קמא דעירובין (יד, ב) גבי הילמי ולחיים. וכן בפרק "שלשה שאלכו" (ברכות מה, א), מפי רבי. ו**כמה** שיעוריהו - לכאורה בתפילין של ראש איירי, דמר פשטי שדי לזו על כתפיו לאחריו ומר תמלית להו. אבל הערוך פירש בערך "צודה" דכתב בילמדנו בסוף "בא אל פרה": ושעור רצועה של יד עד

אצבע צודה, ומאי צודה - אמצעי, פירושו: היא אצבע ארוכה. ועוד הביא הערוך דהניא בתוספתא: איזוהי אצבע צודה - זו אצבע גדולה של ימין. ובקנטרס פירש דהיא אצבע הסמוכה לגדול. ורבי אלעזר קליר סיד בפירושו הערוך בסילוק של פרשת שקלים: "גיא וכל עפרה בצודה הכילו", פירושו: משום דכתבי (ישעיה מ) "וכל בשלוש קשר הארץ", והיינו אצבע אמצעי שהוא שלישי. ובפרק קמא דיומא (ט, ב) דאמרין גבי כהן גדול שמכין לפניו באצבע צודה, הדבר ידוע שאי אפשר להשמיע קול אלא כשמכמה באמצעי. ולפירושו זה, (דחוי) ודמחוי פשוט היינו מגודל עד אמה, וכפוף - מאצבע עד אמה. ובשערך פירש בערך "כף" דכפוף היינו מעיקר גדול עד ראש אצבע כשון דבוקות זו בזו, ופשוט - מראש אצבע עד ראש גדול כשון פשוטות. יש מפרשים: עד אצבע צודה - שצריך לעשות הרצועות ארוכות ממקום הנחתן עד אצבע צודה, וכפוף היינו שכופף את אצבעו ומשער הרצועה עד שם. ופשוטה היינו משער הרצועה ממקום הנחה עד ראש אצבע פשוטה. ובתפילין של ראש משערך הרצועות שתגיע ראש האחד עד טבורו, וראש השני עד הלב. ושמו שום מדרש יש, וגבי תפילין של יד הוא דאמרין בפרק שני דברכות (ג, ב), "ושמתם את דברי אלה על לבבכם" - שתהא שימה כנגד הלב. ובשמשותא רבה דתפילין יש: דלפשו רצועי עד דלימטי לחדא כנגד מילה מימינא, ולחדא כנגד הלב משמאלא. עד ש אמר דמצות שיעור רוחב הרצועות יותר מכחטה ופחות מכשערה, ואם יותר כשר. מפי רבי.

עביר כי דיון - דפשוט ושדי להו על כתיפוי מלפניו. מפי רבי.

ונוייהו לבר - הכא מוכח דארצועות קאי, ולא כמו שפירש בקנטרס במסכת שבת (כת, ב) דקאי אקציצה. מפי רבי.

אלו תפילין שבראש - פירש בקנטרס: שכתוב עליהן רוב השם שיין הדלית. ונראה דדלית ויודי שברצועות לאו אותיות גמורות הן, ולא חשיבי מן השם של "שדי", מדחשיב להו לעיל ובריש פרק בתרא דמגילה (כו, ב) תשמשי קדושה, ולא הן עצמן קדושין. ובשום דוכתא לא קרי להו כי אם "קשר של

תפילין". עד אמרין בפרק "במה מדליקין" (שבת כח, ב): לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בתמה טהור בלבד. ומאי הילכתא: אילימא כו' אלא לערות. והאמר אביי שיין של תפילין הלכה למשה מסיני, פירושו: ופשיטא דצריך בהמה טהורא ומסיק: אלא לרצועות. משמע דד' ויודי לא חשיבי אותיות. והרב רבינו יעקב דאורליניש מסופק אם צריך לחלוק תפילין של יד כשנכנס לבית הכסא, דשמא כיון דמחופות עור לא צריך, דלא אסרו אלא תפילין של ראש שכתוב שיין בעור. ויש עוד לפרש, דלכך קאמר: אלו תפילין שבראש - משום דנראין יותר משל יד, דעל של יד אמרין לקמן: לך לאות ולא לאחרים לאות. מפי רבי. **משעת** הנחה ועד שעת קשירה - מכאן היה מודקק רבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום.

ורב יהודה אמר: אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית. ואידך, הני שכיון, פירושו: וצריך ללומדן, לפי שתמיד צריך להן. ואי בעי למקשר קשר של תפילין בכל יום איכא דשכיחא טפי! ומיהו בקנטרס פירש שם איפכא: הני שכיון - קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית, ואין צריכין ללמוד, שמנעויהו בקי בהן. וכמו שפירשתי נראה, דאדרבה כתב ושחיהו שכיוו טפי מכולהו. ועוד מודקק רבינו תם דהך קשירה לאו ממש היא, מהא דחשיב בריש פרק בתרא דעירובין (צו, א) קשר

אי נמי כל היכי דמיתלי במתנא - כשאווחו אדם ברצועה התלויה בהן ואתו תפילין אבתריה ואינן נתקן - חרתא, ואידך שנתקן - עתיקא. לשון אחר: אתאי אבתריה - שמתפשט העור הויא חרתתא. קשירת תמה - שתהא הקשירה נאה, ואם יש קשר אחר ברצועה לבד מקשר שקושרין בראש - תו לא הויא קשירה יפה. לשון אחר: קשירה תמה - רצועה שלימה, ולא קשורה.

ועייליה לתפירה לנאו - שלא יראה, ויהא כשלימה. מה עמא דבר - וכיון דאין נוהגין כן לא תעשה. גרדומי רצועות - מה שתולה מן הרצועות לאחר שנתקשרו בראש, אם נטסק מאותן שירים ושתיירו גרדומין - כשירין. גרדומין היינו שירים. שיעור תבלת - מפרש בפרק "התכלת" (מנחות לח, א) - ושער אוזב מפרש בפרק קמא דסוכה (ג, א). גרדומים - (שירי) שרידן. מכלל דאית

להו שיעורא - לתלית הרצועות לבר הקשר, מדמני להו שירים לגרדומין. מחוי כפוף - ואורך הרצועה תהא עורפת על הקשרו כמה שיכול לפשוט מאצבע עד אמה. פשוט - כמה שיכול לפשוט מגודל ועד אצבע, דלגבי (פשטות) אצבע וגודל היא בפשיטה, ולגבי אמה ואצבע בכפיפה, לפי שמאצבע לגודל מתפשט יותר הרבה מבין אצבע לאמה. צודה - לשון "צורת דדא", צרה של אנדול, והיינו אצבע הסמוך לגדול. רבה - כשמניח תפילין קשר ליה ברישה, ושירי הרצועות פשוט ושדי להו, ותולין על כתפוי מאחורי.

ומתלית להו - לרצועות התלויות היה גדולן ומשלוש *טרניס* בלעז. כרדין - כמנהג שלנו ותולין לפניו. קשר של תפילין - שישם הרצועות על ראשו ובענין שיהא דלית, כדי שיהא "שדי" נראה עליהן, דשיין נראה כקטמ בי תפילין שכלל הקלף כעין שיין, ודלית נראה בקשר, ויודי נראה באותו של יד, כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יודי. ונוייהו לבר - השם היא נראה מבחוץ. לשון אחר: נוייהו של רצועות, שהן חלוקות מצד אחד וצבועות שחרות הדוא נוייהו. לדבר מדאמרין:

איתהפיכא ליה רצועה דתפילין, אמר ליה: ולא סבר לה מר ונוייהו לבר? והכי אמרין לעיל: מבפנים מאי גנאי דבר אחר איכא? וימנין דמתהפכין, אלמא האי גונא הוי מתהפכין - שנהפך צד הרצועה התחתון למעלה ונראה. איתחפכא ליה - שלא היתה הדלית ניכרת מבחוץ. לאו אדעתאי - שוגג הייתי. שם ה' נקרא עליך אלו תפילין של ראש - שכתוב בו רוב השם, שיין ודלית. קשר של תפילין

- מאחורי העורף. והקדוש ברוך הוא מניח תפילין, כדאמר לעיל דמשום תפילין של ראש יראו הגוים כדכתיב: "ויראו ממך". למעלה - בנובה הראש, ולא למטה בצואר. כלפי פנים - ממול עורף ולא בצדי הראש. לשון אחר: כלפי פנים - שיהא הקשר מבפנים והגוי של דלית מבחוץ, כדאמרן: ונוייהו לבר. כידדי - שם. מאימתי פכר עליהן משעת הנחתן - משמע לאחר שהניחן. אבי ורבא דאמרי תרייהו - מאי משעת הנחתן דקאמר - משעת הנחה ועד שעת קשירה, דכיון דעדיין לא קשרן עובר לעשייתן הוא.

אמר - ויא נמי, כל היכי דמיתלי ביה במתנא אתייה אבתריה - הדתתא, ואידך עתיקתא. אפי הוה יתיב קמיה דרב יוסף, איפסיק ליה רצועה דתפילין, אמר ליה: מהו למיקטריה? אמר ליה: "וקשרתם" כתיב, שתהא קשירה תמה. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי: מהו למיתפריה ועייליה לתפירה לנאו? אמר: פוק חזי מה עמא דבר. אמר רב פפא: גרדומי רצועות בשירות, ולא מילתא היא, מדאמרי גני רבי הייא: גרדומי תבלת וגרדומי אוזב בשירין - התם הוא דתשמשי מצודה וניהו, אכל הקא דתשמשי קדושה וניהו - לא. מפלל דאית להו שיעורא, וכמה שיעוריהו? אמר רבי בר המא אמר ריש לקיש: עד אצבע צודה. רב פהנא מחוי כפוף. רב אשי מחוי פשוט. רבה קטר להו ופשיט ושדי להו. רב אחא בר יעקב קטר להו ומתלית להו. מר בריה דרבנא עביד כידדן. אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב: קשר של תפילין - הלכה למשה מסיני. אמר רב נחמן: ונוייהו לבר. רב אשי הוה יתיב קמיה דמר זוטרא, איתחפכא ליה רצועה דתפילין, אמר ליה: לא סבר לה מר ונוייהו לבר? אמר ליה: לאו אדעתאי.

"ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך" - תניא, רבי אליעזר הגדול אומר: אלו תפילין שבראש. "והסרתיו את כפי וראית את אחי" - אמר רב הנא בר בינא אמר רבי שמעון חסידא: מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין. אמר רב יהודה: קשר של תפילין צריך שיהא למעלה, כדי שיהו ישראל למעלה ולא למטה; וצריך שיהא פלפי פנים, כדי שיהו ישראל לפנים ולא לאחור. אמר רב שמואל בר כידדי אמר רב, ואמרי לה אמר רבי אחא אריכא אמר רב הונא, ואמרי לה אמר רב מנשיא אמר שמואל: תפילין מאימתי מכרז עליהן? משעת הנחתן. איני? והא אמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצוות פולין מכרז עליהן עובר לעשייתן! אבי ורבא דאמרי תרייהו: משעת הנחה ועד שעת קשירה.

אמר

בן

כתב

מנחות דף לה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) קנא

46 מר בריה דרבנא עבד בדין – היה נוהג כמנהגינו ותולה את
47 הרצועות מלפניו.
48 הגמרא מבארת את דין קשר התפילין של ראש: אמר רב יהודה
49 בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב – (משמו של רב), קשר
50 של תפילין, כלומר, דין זה שיש לקשור את רצועות התפילין של
51 ראש באופן שיראה הקשר כצורת האות דל"ת, הלקבה היא שנאמרה
52 למשה מסיני. אמר רב נחמן, ונזייתן – נוי הקשר ופיו, כלומר הצד
53 שבו ניכרת צורת האות דל"ת, צריך להיות פונה לבר – לצד חוץ.
54 מספרת הגמרא בענין זה: רב אשי הוה יתיב קמיה דמר
55 וזנבא, איתנהפכא ליה – התהפכה לאחד מהם הרצועה דתפילין
56 של ראש, באופן שלא היתה אות הדל"ת ניכרת. אמר ליה – אמר לו
57 חבירו, לא סבר לה מר – וכי אין אדוני סובר כדברי רב נחמן שאמר
58 'נזייתן לבר', שתהא הדל"ת ניכרת. אמר ליה לאו אדעתאי – שוגג
59 הייתי בדבר, ומקבל אני את דברך.
60 מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין קשר התפילין: נאמר בתורה
61 (דברים כח א), 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'.
62 תנא בברייתא שדרשת פסוק זה, רבי אליעזר הגדול אמר, אלו
63 תפילין שבראש – מקרא זה נאמר על התפילין של ראש, כלומר,
64 שבראות הגויים את ישראל עטורים בתפילין של ראש, ועל ידם הם
65 רשומים בשם ה', ייראו ויפחדו מהם.
66 הגמרא מביאה מימרא נוספת בענין קשר התפילין: נאמר בתורה
67 (שמות לג א), 'והקרתני את כפי וראית את אהורי', אמר רב הנא
68 בר בוןא אמר רבי שמעון חסידא, פסוק זה מלמד אותנו, שהראה
69 לו תקדוש ברוך הוא למשה את הקשר של התפילין של ראש,
70 שמקומו הוא מאחורי העורף.
71 הגמרא מביאה שתי הלכות לגבי אופן הנחת תפילין של ראש: אמר
72 רב יהודה, קשר של תפילין, צריך שיהא מונח למעלה – בגובה
73 הראש במקום מראית העין, ולא יניחנו למטה בצואר, כדי שיהו
74 ישראל למעלה, כלומר במעלה וחשיבות, ולא יהיו למטה.
75 הלכה נוספת: וצריך שיהא הקשר מונח בלפי פנים, כלומר, שיהיה
76 מיושר כנגד העורף שהוא מכוון כנגד הפנים, ולא יטה לצדי הראש,
77 כדי שיהו ישראל לפנים, כלומר שתהיה הברכה שרויה במעשה
78 ידיהם, ולא יהיו לאחור.
79 מביאה הגמרא שמועות אמוראים בענין הברכות שמברכים על
80 הנחת התפילין: אמר רב שמואל בר ביבדאי אמר רב, ואמרי לה –
81 ויש שהיו אומרים, אמר רב אחא אריבא אמר רב הונא, ואמרי לה,
82 אמר רב מנשיא אמר שמואל, תפילין מאימתי מכרך עליהן,
83 משעת הנחתן, כלומר, לאחר שהניחן. תמדה הגמרא: איני – האם
84 כך הוא, והא אמר רב יהודה אמר שמואל, כל המצות בולן,
85 מכרך עליהן עובר לעשייתן, כלומר, קודם עשייתן, ולא לאחר
86 שעשאן. מבארת הגמרא: אבוי ורבא דאמרי תרנייהו – היו אומרים
87 שניהם, שפירוש משעת הנחתן הוא משעת הנחה – לאחר שכבר
88 הניחן על זרועו במקומן, ועד שעת קשיירה – קודם שיהדקן ויקשרן,
89 וכיון שקשירת התפילין היא מצותן, הברכה קודם הקשירה היא
90 'עובר לעשייתן'.

1 ואי נמי – אופן נוסף, כל היכי דכי מתלי ביה במתנא – היכן שאם
2 אוחז ברצועה התלויה בתפילין איתיה אפתריה – באות התפילין
3 אחרי, כלומר התפילין נמשכות יחד עם הרצועה, אלו תפילין
4 תדתא – חדשות, ואידך – ובאופן הפוך, אם אוחז ברצועה והתפילין
5 אינן נמשכות אחרי הרצועה אלא מתנתקות מהרצועה, אלו תפילין
6 עתיקתא – ישנות.
7 הגמרא דנה בדיני רצועות התפילין: אבוי הוה יתיב קמיה דרב יוסף
8 – היה יושב לפני רב יוסף, איפסיק ליה רצועה דתפילי – נפסקה לו
9 רצועת התפילין, אמר ליה לרב יוסף, מהו למיקמריה – מה דינן של
10 רצועות אלו, האם יכול לקושרן ויהיו התפילין כשירות. אמר ליה רב
11 יוסף, 'וקשרתם' כתיב (דברים ו ח) ולמדים מכאן שתהא קשירת
12 התפילין קשירה תמה – נאה, ואם יש ברצועה קשר נוסף אין זו
13 קשירה נאה. אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, מהו
14 למיתפריה ועייליה לתפירה לנאו – האם יכול לתפור את הרצועה
15 הקרועה ולהכניס את בליטת התפירה בפנים ולא יראו שהרצועה
16 תפודה. אמר לו רב אשי, פוק תוי מה עמא דבר – צא וראה מה
17 העם נוהג, וכיון שאין נוהגים לתפור את הרצועות, אל תעשה כן.
18 אמר רב פפא, גרדומי רצועות – שיירי רצועות, דהיינו אם נחתכו
19 רצועות התפילין המשתלשלות לאחר הקשר ונשתירו מעט מהן,
20 התפילין כשירות. דוחה הגמרא: ולא מילתא היא – דבר זה אינו
21 נכון, מדאמרי בני רבי חייא, גרדומי תכלת – שיירי חוטי תכלת
22 שבציצית שנפחתו משיעור הנצרך לציצית, וגרדומי אוזב – ושיירי
23 אוזב שבו מזים על טמא מת את המים שנותנים בהם אפר פרה
24 אדומה שנפחתו מהשיעור הנצרך להזאת טמא מת, כשרין, ולא
25 אמרו שגם גרדומי רצועות כשירות, ומשמע שרק התם – שם,
26 בגרדומי תכלת וגרדומי אוזב, הוא שכשרים, משום דתשמישי
27 מצוה נינהו, כלומר שהשתמשו בהם לקיום מצוה ואין בגופם
28 קדושה, אכל האבא – כאן, בגרדומי רצועות, דתשמישי קדושה
29 נינהו, כלומר שהם משמשים למצוה שיש בגופה קדושה, לא – אינן
30 כשירות. מדייקת הגמרא: ממה שדחינו את רב פפא ואמרנו שגרדומי
31 רצועות פסולות מפלל – משמע דאית להו שיעורא – שצריך שיהא
32 שיעור כלשהו לרצועות המשתלשלות מתפילין של ראש אחר
33 הקשר, שאם לא כן גרדומין היו כשרים, וכמה שיעוריהו – וכמה
34 הוא שיעורן של הרצועות. אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש, עד
35 אצבע צרדה – כשיעור שיש עד האצבע הסמוכה לאגודל. ונחלקו
36 אמוראים כמה הוא שיעור זה, רב פהנא מתני פפוס – היה מראה
37 באצבעותיו שהשיעור הוא כמה שאדם יכול לפתוח אצבעותיו בין
38 האצבע לאמה, רב אשי מתני פשוט – היה מראה באצבעותיו
39 שהשיעור הוא כמה שאדם יכול לפתוח אצבעותיו בין האצבע
40 לאגודל.
41 הגמרא מבארת היכן היו האמוראים תולים את רצועות התפילין של
42 ראש: רב קמר להו ופשיט ושרי להו – כשהיה מניח תפילין, היה
43 קושר אותן בראשו ואת שיירי הרצועות שאחר הקשר היה פושט
44 ומשליכן על כתיפו מאחוריו. רב אחא בר יעקב קמר להו ומתלית
45 להו – היה קושר את התפילין בראשו ואת שיירי הרצועות היה קולע.

שמועה נוספת: **אָמַר רַב חֲסֵדָא**, הֵסֵחַ בֵּין הַנַּחַת תְּפִילָּה [–תְּפִילִין] של יד להנחת תְּפִילָּה של ראש, חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ קודם שיניח את של ראש, שכיון שהפסיק בדיבור בין הנחת תְּפִילִין של יד, לשל ראש, אין הברכה שבירך קודם הנחת של יד, פוטרת את של ראש.

מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: **כֶּה אִין** – וכי רק אם דיבר בין תְּפִילִין של יד לשל ראש, צריך לברך על התְּפִילִין של ראש, ואם לא **כֶּה לֹא**, וְהָא שְׁלַח רַב תְּהִיא בְּרִיה דְּרַב הוּנָא, מְשֻׁמֵּיהּ [–משמו] דְּרַבֵּי יוֹחָנָן, הלכה זו לבית המדרש, על תְּפִילָּה שֶׁל יָד אֹמְרָא [–מברך], בְּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַנִּיחַ תְּפִילִין, וְעַל תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ אֹמְרָא, בְּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין. הרי שלדברי רבי יוחנן יש לברך תמיד על תְּפִילִין של ראש, ולא רק כאשר דיבר בין של יד לשל ראש, ושלא כדברי רב חסדא.

הגמרא מבארת את דברי רבי יוחנן באופן שלא יסתרו את דברי רב חסדא. מתרצת הגמרא: **אֲפִי וְרַבָּא דְּאִמְרֵי תְּרוּוּיָהּ** – שניהם היו אמורים, שגם רבי יוחנן סובר, שאם לא **כֶּה** בין הנחת תְּפִילִין של יד לשל ראש, מְבַרֵךְ רק ברכה אחת, כלומר ברכת 'להניח' שמברך קודם הנחת של יד, ופטר על ידה גם את של ראש, ורק באופן שְׂכָה, אמר רבי יוחנן, שֶׁמְבַרֵךְ שְׁתֵּימָּם, אחת על של יד ואחת על של ראש, וכדברי רב חסדא.

הגמרא מביאה ברייתא המדברת בענין מי ששח בין הנחת תְּפִילִין של יד לשל ראש: **תָּנָא**, הֵסֵחַ בֵּין תְּפִילָּה שֶׁל יָד לְתְּפִילָּה שֶׁל רֹאשׁ, ולא חזר לברך על הנחת התְּפִילִין של ראש אלא סמך על הברכה הראשונה, עֲבִירָה הִיא בְּיָדוֹ, וְחוֹזֵר עָלֶיהָ – בסביבתה, אל ביתו, מְעַרְבֵי הַמְּלַחְמָה – מהחיל הערוך והמסודר למלחמה, ואינו נלחם יחד עם אחיו, כמו שנאמר בתורה, שהשוטרים היו מצוים את העם קודם יציאתם למלחמה (דברים כח), מִי הָאִישׁ הַיָּרָא וְרַךְ הַלֵּכֵב יֵלֵךְ וְיֹשֵׁב לְבֵיתוֹ וּדְרָשׁוּ חֻמְמִים (סוטה מד), זהו המתירא מן העבירות שבידו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את סדר הנחת תְּפִילִין: **תָּנָא**, כְּשֶׁהוּא מְנִיחַ תְּפִילִין, מְנִיחַ אֶת שֶׁל יָד תְּחִילָה, וְאַחַר כֵּן מְנִיחַ אֶת שֶׁל רֹאשׁ. וְכִשְׁהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ קודם את שֶׁל רֹאשׁ, וְרַק אַחַר כֵּן חוֹלֵץ אֶת שֶׁל יָד.

מבררת הגמרא: **בְּשֻׁלְמָא** – מובנים דברי הברייתא במה שאמרה, שְׂכָהוּא מְנִיחַ, מְנִיחַ שֶׁל יָד וְאַחַר כֵּן מְנִיחַ שֶׁל רֹאשׁ, שכן למדים דין זה ממה דְּכַתִּיב בפרשת תְּפִילִין (דברים ו ח), וְקִשְׁרָתֶם לְאוֹת עַל יָדְךָ בתחילה, וְהָדָר – ורק אחר כך 'וְהָיוּ לְמַטְפֵּת בֵּין עֵינֶיךָ', אֵלָּא – אבל מה שאמרה הברייתא שְׂכָהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ מקודם את שֶׁל רֹאשׁ וְרַק אַחַר כֵּן חוֹלֵץ אֶת שֶׁל יָד, מְנַלְן – מדיחן לנו דין זה.

מבארת הגמרא: **אָמַר רַבָּה**, רַב הוּנָא אֲסָבְרָא – הסביר לִי, מקור הדין הוא דְּאִמְרָא קְרָא [–הכתוב] 'וְהָיוּ לְמַטְפֵּת בֵּין עֵינֶיךָ', תיבת 'וְהָיוּ' היא לשון רבים, והרי אין מצוה להניח בין העינים אלא תְּפִילָּה אחת, אלא שבאה התורה ללמדנו, שְׂכָל זְמַן שְׂמוֹנָחוֹת הַתְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין עֵינֶיךָ, יְהוּ מוֹנָחוֹת עֲלֵיךְ שְׁתֵּימָּם – שתי התְּפִילִין, ולא יהיו התְּפִילִין של ראש מונחות בין העינים בזמן שאין התְּפִילִין של יד מונחות על הזרוע, ועל כן כאשר בא לחלוץ, חולץ את של ראש תְּחִילָה ואחר כך את של יד.

הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשני נידונים בענין הנחת תְּפִילִין בלילה: **תָּנָא רַבֵּנָן**, מִי שֶׁהֵנִיחַ תְּפִילִין לְפָנָי שֶׁעָלָה עִמּוֹד הַשַּׁחַר הוּא קוֹדֵם זְמַן הַנַּחֲתוֹ, מֵאִימֵי מְבַרֵךְ עָלֶיהָ. אומרת הברייתא: **מִשְׁעַת הַנְּחִתָּן** – משעה שהגיע זמן הנחתן ואילך. ומבארת הברייתא את דבריה: **כִּי צִוָּה** הוא האופן שבו יש לדון באדם שהניח תְּפִילִין קודם זמנו אימתי יברך עליהן, הִיא מְשַׁכֵּם לְצִאת לְדֶרֶךְ קודם עלות השחר, וּמְתִירָא שְׂמָא יֹאבְדוֹ לוֹ הַתְּפִילִין אִם יִטְלֵן בִּידוֹ, מְנִיחָן – אנו מתירים לו להניחן קודם צאתו לדרכך, וּבְשִׁינֵי זְמַנָּן – זמן הנחתן, ובא לברך עליהן, אין צריך לחולצן לפני הברכה ולהניחן מתחילה, אלא **מִשְׁמֵשׁ בְּהֵן**, ובכך נחשב כאילו מניחן באותה שעה, וּמְבַרֵךְ עָלֶיהָ. נידון נוסף דנה הברייתא: **עַד מְתֵי מְנִיחָן**, כלומר, עד מתי מותר למי שהניח תְּפִילִין מונחות עליו מבעוד יום, להשאירן על זרועו וראשו. מביאה הנה הברייתא של דעת ר' תנא קמא, עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֶמֶק וּיִצְאוּ הַכּוֹכָבִים, ואסור לו להשאירן מונחות בלילה כל עיקר. **רַבִּי יַעֲקֹב אֹמְרָא**, אינו צריך לחלוץ את התְּפִילִין עַד שֶׁתִּכְלַח רִגְלֵ בְנֵי אָדָם מִן הַשּׁוּק, שהוא כשיעור חצי שעה לאחר [סוף] השקיעה, וְחֻכְמִים מְקִילִים יוֹתֵר וְאוֹמְרִים, שאינו מחויב לחלוץ את התְּפִילִין עַד זְמַן שִׁינָה. וּמוֹדִים חֻכְמִים (לרבי) [ורבי] יַעֲקֹב לְתַנָּא קַמָּא, שְׂאֵם הֶלְצָן כִּדִּי לְצִאת לְבֵית הַכֶּפֶס או כִּדִּי לִיְבֹנֵס לְבֵית הַפְּרִיזָן, וְקוֹדֵם שֶׁהִסְפִּיק לְשׁוּב לְהַנִּיחַן שְׂקֵעָה הַחֶמֶק, שְׂשׁוּב אִינוֹ חוֹזֵר וּמְנִיחָן, כיון שגם הם סוברים שהלילה אינו זמן מצות תְּפִילִין, ויש איסור מן התורה להניחן בלילה.

אָמַר רַב נַחֲמָן, הֵלְכָה בְּרַבִּי יַעֲקֹב, שאין חיוב לחלוץ את התְּפִילִין עד שתכלה רגל מן השוק. הגמרא מביאה אמוראים נוספים הסוברים כרבי יעקב: **רַב חֲסֵדָא וְרַבָּה בַר רַב הוּנָא מְצִלוּ בְּהוּ בְּאוֹרְתָא** – היו מתפללים תְּפִילַת ערבית לאחר שהחשיך היום, כשהתְּפִילִין עדיין מונחות עליהם. **אִיבָא דְּאִמְרֵי** – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, 'אמר רב נחמן, אין הֵלְכָה בְּרַבִּי יַעֲקֹב', הסובר שאין חיוב לחלוץ את התְּפִילִין עד שתכלה רגל מן השוק, אלא כתנא קמא, שאמר שמיד בצאת הכוכבים חובה עליו לחלוצן.

המשך ביאור למ' מנחות ליום שלישי עמ' א

אחת בתְּפִילִין, התְּפִילִין פסולות, שהרי נאמר במוזזה (דברים ו ט) 'כִּתְּבֶתֶם עַל מְזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעֲרֶיךָ, וּדְרָשׁוּ חוֹל מְתִיבָת וּכְתִבְתֶּם' שתהא כתיבה תמה, דהיינו שלימה כהלכתה, וכן הדין בתְּפִילִין. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב**, לֹא נִצְרְבָא אֵלָּא לְקוּצוֹ – לרגל הימנית שֶׁל האות יו"ד שאם היא חסרה היינו אומרים שהתְּפִילִין כשירות, מפני שרוב צורת האות ניכרת וזה נחשב כ'כתיבה תמה', ובאה המשנה להורות שהתְּפִילִין פסולות. מקשה הגמרא: וְהָא נְמִי – הלא גם זה פְּשִׁיטָא, שהרי אם האות נפסלת חסרה בתְּפִילִין האות יו"ד. מתרצת הגמרא: לֹא נִצְרְבָא אֵלָּא לְאִידָךְ דְּרַב יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כֹּל אוֹת שְׂאִין גְּוִיל – קלף מוקף לה מֵאֲרֻבַּע רְחוֹתֶיהָ, דהיינו שאין קלף חלק בין האותיות אלא אות דבוקה לאות אחרת, פְּסוּלָה, וכוננת המשנה 'כתב אחד מעכבן' היא שההלכה שנאמרה ב'אות אחת' שלא תהא דבוקה לאות אחרת, מעכבת.

גִּילָף – ואין אתה אומר שלומדים בגזירה שוה 'בְּתִיבָה' 'בְּתִיבָה'. מתרצת הגמרא: **אָמַר קְרָא** 'וּכְתִבְתֶּם' ונדרש מכך שכתיבת המוזזה צריכה להיות בְּתִיבָה תְּמָה – שלימה, וְהָדָר – ולאחר מכן נאמר 'עַל הַמְּזוֹזוֹת', דהיינו שלאחר שכתיבים כתיבה תמה יש לקבוע את המוזזה הכתובה על מוזחות המשקוף, ואי אפשר לכתוב כתיבה תמה בדין על עצים ואבנים. מקשה הגמרא: וּמֵאַחַר דְּכַתִּיב ['וּכְתִבְתֶּם'] הִיא גְּזִירָה שְׁוֶה לְמָה לִי – מדוע היא נצרכת. מתרצת הגמרא: אִי לֹא גְּזִירָה שְׁוֶה, הִיּוּ אֲמִינָא לִיכְתָּבָא אֲאֵבְנָא וְלִיקְבָעָה אִסְפִּיא – שצריך לחקוק בסמין את המוזזה על אבן שבאופן כזה נחשבת החקיקה כתיבה תמה, ולאחר מכן לקבוע את האבן בצורת הפתח. קָא מְשַׁמַּע לָן שֶׁהַמְּזוֹזָה צְרִיכָה לְהִיט כְּתוּבָה עַל סַפֵּר. שנינו במשנה (לעיל בתנא): **אֲרִבַּע פְּרָשִׁוֹת שְׂבַתְּפִילִין מְעַכְבּוֹת זוֹ אֶת זו, וְאִפְּלוּ כְּתָב אֶחָד מֵעֲבָנָן**. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שאם חסרה את

מנחות. פרק שלישי – הקומץ רבה דף לו עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"

רש"י

1 והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא — שפיטא ליה דהא דקאמר
2 רב נחמן; אין הלכה כרבי יעקב — לאו משום שיהא הלכה כחכמים, דאם כן
3 לימא: הלכה כחכמים. אלא למימר דהלכה כחנא קמא. והא דלא אמר: הלכה כחנא
4 קמא — לפי שהרבה שני סתם, ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד. מפי רבי.
5 אי קסבר לילה זמן תפילין — ואם תאמר: מכל

6 מקום חולץ, כדאמרינן בפרק "במה אשה"
7 (שבת טא, א) גמרא ולא בתפילין, דאפילו למאן
8 דאמר שבת זמן תפילין — לא יצא, דלמא מיפסק
9 ואתי לאיתוונתו ארבע אמות ברשות הרבים
10 ומיהו, לרבי ענני בר ששון, דאמר בפרק "במה
11 אשה יוצאת" (שם סד, ב): כבכול לא אסרו אלא
12 ברשות הרבים, אבל בחצר שרי — ניאח, דהכא
13 בחצר. ורבינו תם פוסק כרבי ענני. אבל לרב
14 דאמר: כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים
15 אסרו לצאת לחצר, קשה! ואין לומר דמודה רב
16 בבית דשרי, דהא אמרינן בריש "בירה" (שם נו,
17 א): השרים והגומים והטבעות הרי הן ככל
18 הכלים הניתלים בחצר, ואמר עולאי: מה טעם?
19 האייל ואיכא תורת כלי עליהם. ואם הוה ראיין
20 להתקטש — לא היה לומר טעם (דמשמע) דשרי
21 לטלטל משום תורת כלי, אף על גב דלא חזי
22 בשבת, דמזמי ליה התם לשרוג דנפטא ויש
23 לומר: דמודה רב תפילין דשרי בחצר, דלא
24 אסירי אלא ברשות הרבים. דלא דמי לשאר
25 תבשיטין דגור רב בחצר דלמא מישתלי ואתי
26 לאפוקי לרשות הרבים, אבל תפילין כיון דעשוין
27 למשמש בתפילין מידבר דכיר ליה. כדאמר בפרק
28 קמא דשבת (יב, א) גמרא לא יצא החייט במחטה,
29 דאמר שמואל: יוצא אדם בתפילין עם חשיכה,
30 מאי טעמא? כיון דאמר רבה בר אבהו חייב אדם
31 למשמש בתפילין כל שעה ושעה, הלכך מידבר
32 דכיר להו. ואם תאמר: אם כן, כי אמר רב (שבת
33 טד, ב): כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים
34 אסרו לצאת לחצר, חזי מכבול ופאה נכרית, הוה
35 ליה למימר נמי חזי מתפילין ויש לומר: דלא
36 מיירי רב אלא בתבשיטין, ועוד, משום דלמאן
37 דאמר שבת לאו זמן תפילין הוא לא שייך למימר
38 חזי מתפילין, ואם תאמר: דהכא אמרינן ספק
39 חשיכה לא חולץ ולא גומי, ובפרק קמא דשבת (יב, א) קאמר: יוצא אדם בתפילין ערב שבת עם חשיכה, משמע הא ספק חשיכה לאו ויש לומר: התם ברשות הרבים והכא בחצר. מפי רבי.

1 הכי גרסינן: מימין ולא כל ימין כו'. אלא לפסח בלבד – והכי קאמר: עשה פסח
2 משנה לשנה. נפקא ליה – כלומר, לעולם קסבר לילה זמן תפילין הוא, ושבת
3 מימעית ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי עקיבא. שהן עצמן אות – בין הקודש ברוך
4 הוא לישראל, דכתיב (שמות לא): "כי אות היא וגו' עובר בלאו – דכתיב: "ושמרת",
5 וכל "השמר" לא תעשה הוא. השמר דלאו
6 לאו – רבי אלעזר סבר: "השמר" דכתיב
7 במילתא דמזרה רחמנא לא תעשה – הוה לאו
8 גמור ללקות, כגון (דברים כד): "השמר בנגע
9 צרעת", דמשמע שלא יקוץ בהרתו, וכן
10 (שמות לד): "השמר לך פן תכרות ברית וגו',
11 אבל "השמר" דעשה כגון האי, דמשמע
12 לעשות תפילין – עשה הוא. ואם לשומרן –
13 שלא יאבדו, מותר להנחין אפילו לאחר
14 שקיעת החמה. קסבר הלכה – דלילה זמן
15 תפילין הוא. ואין מורין כן – שמא ישכחם
16 וישן בהן, מדקאמר ליה "לשומרן קבעינא".
17 יד יסדה ארין וימיני וגו' – מדכתיב "ידך
18 וימין – שמע מינה יד היינו נשמאל.
רבי

1 והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באורתא!
2 - ההוא פליגא. ומי אמר רבה בר רב הונא הכי? והא
3 אמר רבה בר רב הונא: ספק חשיכה ספק לא חשיכה
4 - לא חולץ ולא מניח; הא ודאי חשיכה - חולץ! -
5 התם בערב שבת איתמר. - מאי קסברי? אי קסברי:
6 לילה זמן תפילין - שבת נמי זמן תפילין! אי קסברי:
7 שבת לאו זמן תפילין - לילה נמי לאו זמן תפילין,
8 דמהיכא דממעטא שבת מהתם ממעטי לילות! דתניא:
9 "שמרת את החקקה הזאת למועדה מימים ימימה",
10 "מיים" - ולא לילות, "מימים" - ולא כל ימים, פרט
11 לשבתות וימים טובים, דבברי רבי יוסי הגלילי רבי
12 עקיבא אומר: לא נאמר חוקה זו אלא לפסח בלבד! -
13 עקיבא; דתניא, רבי עקיבא אומר: יכול יניח אדם תפילין בשבתות וימים טובים? תלמוד
14 לומר: "והיה לאות על ידך ולמופת בין עיניך" - מי שצריך אות, יצאו שבתות וימים
15 טובים שהן גופן אות. אמר רבי אלעזר: כל המניח תפילין אחר שקיעת החמה - עובר בעשה,
16 ורבי יוחנן אמר: עובר בלאו. לימא, ברבי אבין אמר רבי אילעא קא מפילגי, דאמר רבי
17 אבין אמר רבי אילעא: כל מקום שצאמר "השמר" "פן" ו"אל" - אינו אלא לא תעשה,
18 דמר אית ליה דרבי אבין, ומר לית ליה דרבי אבין? - לא, דכילי עלמא אית להו
19 דרבי אבין אמר רבי אילעא, והכא בהא קא מפילגי, מר סבר: "השמר" דלאו - לאו,
20 ו"השמר" דעשה - עשה, ומר סבר: "השמר" דעשה נמי לאו. ואמר רבי אלעזר: ואם
21 לשמרן - מותר. ואמר רבינא: הוה יתיבנא קמיה דרב אשי וחשד והניח תפילין, ואמרי
22 ליה: לשמרן קא בעי להו מר? ואמר לי: אין, וחזיתיה לרעתיה דלאו לשמרן הוא בעי,
23 קסבר: הלכה ואין מורין כן. אמר רבה בר רב הונא: חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה,
24 קל וחומר מציץ: ומה ציץ שאין בו אלא אוקרה אחת - אמרה תורה: "והיה על מצחו תמיד"
25 שלא תסיה דעתו ממונו, תפילין שיש בהן אוקרות הרבה, על אחת כמה וכמה!
תנ

1 חשיכה לא חולץ ולא גומי, ובפרק קמא דשבת (יב, א) קאמר: יוצא אדם בתפילין ערב שבת עם חשיכה, משמע הא ספק חשיכה לאו ויש לומר: התם ברשות הרבים והכא בחצר. מפי רבי.
2 ושמרת את החוקה הזאת למועדה כו' — בפרק "בא סימן" (נדא נא, ב) ובסוף "כיצד מברכין" (ברכות מז, ב) דאמרינן דבני מערבא מברכי בתר דמסלקי תפיליהו: "לשמור חוקי", מפרש
3 רבינו תם דלאחר שמשלק את טליתו ליכא מאן דמנריך, דלא שייכא ברכה ד"לשמור חוקי" אלא מתפילין דווקא, דכתיב בהו "חוקה", דווקא כשמסלקן סמוך לשקיעת החמה, דדרשינן:
4 "מיים" ולא לילות, ומחויב לסלקן, כדאמרינן בסמוך: הניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה. ובירושלמי דברכות פרק "היה קורא" אמרינן נמי על מילתא דבני מערבא דמברכי: "לשמור
5 חוקיך" — כמאן דאמר: בחוקת תפילין הכתוב מדבר, אבל למאן דאמר דבחוקת הפסח הכתוב מדבר — לא, אם כן כל שכן דלאחר יציאת לא מברך. ובפרק "בא סימן" (נדא נא, ב) גבי יש
6 טען ברכה לפניו ואין טען ברכה לאחריו, דקאמר: לאיתווי מצוה, ופרקי: לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפיליהו לאיתווי מאי? הוה מצי למימר יציאת. והאיכא לא מברכי "לשמור
7 חוקיך" אפילו לאחר תפילין, דבסמוך פסקין דלילה זמן תפילין, דקאמר: הלכה ואין מורין כן, ומורבנן הוא דאסור דחיישינן שלא יישן בהם, וקרא ד"ושמרת את החוקה" בחוקת הפסח הכתוב
8 מדבר. מפי רבי. "יצאו שבתות וימים טובים שזן עצמן קרויין אות — לא משום דאסירי בעשיית מלאכה, דאפילו חולו של מועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות, בפסח דאסור באכילת
9 חמץ, ובסוכות דחייב בסוכה. ובפרק בתרא דמועד קטן (טז, א) משמע דחולו של מועד חייב, דאמר התם: כותב תפילין לעצמו ולאחרים בטובה, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: מערים
10 ומוכר כדי פרנסתו את שלו וכותב לעצמו כו'. אורי ליה רבה בר רב חנה לרב חננאל, וכן אורי ליה רב: הלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו. משמע דמניח במועד, דאי משום לאחר המועד —
11 מה לי לעצמו מה לי לאחרים? למה מותר לכתוב לעצמו. שאין זה צורך פרנסתו מיהו לאו ראייה, אפשר דרבי מאיר ורבי יהודה לטעמיהו, דאית להו שבת זמן תפילין, בפרק בתרא דעירובין
12 (צו, ב). עוד ראייה מירושלמי פרק בתרא דמועד קטן: חד בר נש איבר תפיליין במועדא, אתא לגבי רב חננאל, שלח לגבי רבה בר רב תנא, אמר ליה: הייב תפיליין ואויל כתוב לך. אמר ליה
13 רב: זיל כתוב ליה, פירוש: מהניחין פליגא על רב: כותב הוא אדם תפילין מוחזק לעצמו, הא לאחר אסורו רב פתר לה בכותב לנהניו. ומסתמא רב (גרסין כו) היה סביא ליה
14 בהלכתא דשבתות וימים טובים לאו זמן תפילין, אפילו הכי שרי לכתבו ולמכור תפילין בלא הערמה, ולרבה בר רב תנא על ידי הערמה, דכולהו אמריא סביא להו שבת לאו זמן תפילין,
15 רב חסדא ורבה בר רב הונא, ואף על גב דסביא להו לילה זמן תפילין, ומיהו בזה חולק התלמוד שלנו, דרבה בר רב תנא סבר כרב, והתם פליגי. מפי רבי. "ידך זו שמאל — ואם תאמר: לעיל
16 בסוף פרק קמא (א, א) דאיתר ליה "יד" דמוצוה לאגמורי א"יד" דקמיצה, ד"וימלא כפך" היינו נמי בימין — אדרבה, הוה לך לאגמורי א"יד" דתפילין דהיי בימין דמי ליה, וילפין "יד" מ"יד",
17 והתם וילפין "כפך" מ"יד" ויש לפרש: דניחא ליה לאגמורי התם עבודה מעבודה. מיהו קשה, דאתריוויהו נילין ושמא משום דלא דמי להוהא, דהתם יד ממש, והכא קיבורת בורע. מפי רבי.
רבי

מנחות דף לו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום חמישי) קנה

ה/ ולמדים מכאן שאין מחויבים במצות תפילין, אלא מי – הימים
שצריךין אותם, כלומר, ימות החול, ויצאו מכלל המצוה שבתות
וימים טובים, שהן עצמן נופין אות בין ה' ישראל, כמו שנאמר על
השבת (שם לא א), 'כי אות הוא ביני ובנייכם'.
הגמרא מביאה חידוש דין נוסף לדעת הסוברים כרבי יוסי הגלילי
שלילה אינו זמן מצות תפילין: אמר רבי אלעזר, כל המניח תפילין
אחר שקיעת החמה, עובר באיסור עשה, שנאמר (שם ג א), 'ושמרת
את החקה הזאת למועדה מימים ימימה', הרי זו מצות עשה להניח
תפילין ביום, ושלא להניח בלילה. ורבי יוחנן אמר, עובר בלאו,
שהרי איסור זה נלמד מתיבת 'ושמרת', וכלל הוא בידינו, שכל מקום
שנאמר בתורה לשון 'שמירה' נידון כלא תעשה.
דנה הגמרא: לויא ברבי אבין אמר רבי אילעא קא מיפלגי – האם
נאמר שרבי אלעזר ורבי יוחנן חולקים אם יש לסבור כדברי רבי אבין
בשם רבי אילעא, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא, כל מקום
שנאמר בתורה אחת מהלשונות הללו, 'השמר', 'פן' ו'אל', הכתוב
אינו בא לומר אלא שיש איסור 'לא תעשה' בדבר, ובוה נחלקו רבי
אלעזר ורבי יוחנן, האם מאמר הכתוב בענין תפילין 'ושמרת', נידון
כלאו או כעשה, ונמצא דמר – שרבי יוחנן שאמר שעובר בלאו, אית
ליה – סובר כדבריו דרבי אבין, ומר – ורבי אלעזר שאמר שעובר
בעשה, לית ליה – אינו סובר כדבריו דרבי אבין.
דוחה הגמרא: לא, אין הכרח לומר כן, אלא יש לומר, דבולי עלמא
– שבין רבי אלעזר ובין רבי יוחנן, אית להו דרבי אבין אמר רבי
אילעא, והכא – ומה שנחלקו כאן, בהא קא מיפלגי, מר – שרבי
אלעזר סבר, השמר בלאו לאו והשמר דעשה עשה – כשאמרה
התורה לשון 'השמר' במקום שהזירה מלעשות איסור, הרי זה נידון
כלאו, אבל כשאמרה התורה לשון 'השמר' במקום שצויתה לעשות
מצוה, הרי זה נידון כעשה, וכאן הרי ציווי התורה הוא לשמור
לעשות ולהניח תפילין, ולכן אף שנאמר לשון 'שמירה' הרי הוא נידון
כעשה. ומר – ורבי יוחנן סבר, השמר דעשה נמי לאו – שגם היכן
שאמרה התורה להישמר ולעשות מצוה, מכל מקום לשון 'שמירה'
נידון כלאו.
הגמרא מביאה היתר בענין הנחת תפילין בלילה: ואמר רבי אלעזר,
אמנם לילה לאו זמן תפילין, ויש איסור להניחן בלילה, ומכל מקום
אם רוצה לשמורן שלא יאבדו, מותר להניחן אפילו בלילה. מספרת
הגמרא בענין זה, ואמר רבינא, פעם אחת הוה יתיבנא – הייתי יושב
קמיה דרב אשי, והשף היום והניח תפילין, ואמרי ליה – ואמרתי
לו, לשמורן קא בעי להו מר – האם אדוני רוצה לשמור את התפילין,
וזו היא הסיבה שהוא מניחן בלילה, ואמר לי, אין – אכן זו היא
הסיבה שאני מניחן, ותייתייה לדעתיה דלאו לשמורן הוא בעי –
והכרתי בו שאינו צריך לשומרו, אלא שלדעתו לילה זמן תפילין
ומותר להניחן בלילה לשם מצוה, אבל קסבר – הוא סובר שאף על
פי שמצד הדין מותר להניחן בלילה, מכל מקום היתר זה הוא בגדר
'הלכה ואין מודין בן', כלומר, אין להורות היתר זה לרבים, ומפני
זה ביקש רב אשי להסתיר את דעתו, ואמר שהוא נצרך לשומרו.
הגמרא מביאה דין נוסף בהלכות תפילין: אמר רבה בר רב הונא,
תייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה שנזכר בהן בעת שהן
מונחות עליו, וחוב זה יש ללמדו בקל וחומר, מדין ציין הכהן
הגדול. ומה ציין שאין כתוב בו אלא אוכרה אחת של שם ה',
שכתוב עליו 'קודש לה', אמרה התורה (שמות כח לח), 'והיה על מצחו
תמיד' ונצטווה בוה הכהן הגדול שלא תסית דעתו ממנו כל זמן
שהוא על מצחו, מחמת קדושת האוכרה, תפילין שיש – שכתוב
בפרשיות שבהן אוכרות הרבה, על אחת כמה וכמה שיהיה אסור
להסיח דעת מהן בעת שלובשן, ומכאן למד רבה בר רב הונא לתקן
שיהא אדם ממשמש בהם כל שעה.

מקשה הגמרא על ה'איכא דאמרי: והא רב הקדא ורבה בר רב
הונא מצלו בהו באורתא, ולא חלצו אותן מיד עם צאת הכוכבים,
והרי זה כדברי רבי יעקב. מבארת הגמרא: ההוא פליגא – רב חסדא
ורבה בר רב הונא חולקים וסוברים שהלכה כרבי יעקב, ושלא
כאומרים בדעת רב נחמן שאין הלכה כרבי יעקב.
מקשה הגמרא: ומי אמר רבה בר רב הונא ה' – האם נכון הדבר
שכך נהג רבה בר רב הונא, והא אמר רבה בר רב הונא, ספק
השיבה, ספק לא השיבה, היינו, משקיעת החמה עד צאת הכוכבים,
לא חולין – אין חובה על מי שהניח תפילין מבעוד יום, לחולצן, ואף
לא מניח אם לא היו מונחות עליו, שכיון ששקעה השמש, נאסר עליו
להניחן.
ומדייקת הגמרא את דברי רבה בר רב הונא, שדווקא בזמן שהוא ספק
חשיכה אינו מחויב לחלוץ, הא – אבל בזמן שהוא כבר ודאי חשיכה,
חולין – חובה עליו לחולצן אפילו היו מונחות עליו מבעוד יום, וקשה
אם כן, כיצד אמרו שרבה בר רב הונא התפלל ערבית עם התפילין
שעליו ולא חלצן.
מתרצת הגמרא: ה' – שם, כלומר, דברי רבה בר רב הונא בענין
ספק חשיכה, בערב שבת איתמר – נאמרו רק בבין השמשות של
ערב שבת, שכאשר החשיך יום ישישי חובה לחלוץ תפילין, מכיון
שנכנסה שבת, אבל לגבי שאר לילות השבוע, דעת רבה בר רב הונא
שאינו חובה לחולצן, ולכן היה מתפלל ערבית בשאר לילות השבוע
עם תפילין.
שואלת הגמרא: מאי קסבר – מה היא שיטתו של רבה בר רב הונא
שחילק בין שבת לחול, אי קסבר – אם היה סובר שלילה הוא זמן
מצות תפילין מן התורה, ומפני זה לא הצריך לחלוץ תפילין בכל
לילות השבוע, אם כן היה לו לסבור ששבת היא נמי – גם זמן
תפילין, ואם כן מדוע הצריך לחלוץ תפילין בשבת, ואי קסבר ששבת
לאו זמן תפילין, ומפני זה הצריך לחולצן בליל שבת, אם כן היה לו
לסבור שלילה נמי לאו זמן תפילין, ואם כן מדוע לא הצריך לחולצן
בשאר לילות השבוע, שהרי שני הזמנים הללו, לילה ושבט, דינם
שזה לענין מצות תפילין, דמהיכא דממעטא – שמהיכן שנתמעטה
שבת ממצות תפילין, לדברי הסובר ששבת לאו זמן תפילין, מהתם
ממעטא – מאותו מקום עצמו, נתמעטו לדעתו גם הלילות, וכדתניא,
נאמר (שמות יג א), לאחר שצויתה התורה להניח תפילין, 'ושמרת את
החוקה הזאת למועדה מימים ימימה', וממה שנאמר 'מימים למדים
שמצות תפילין נוהגת רק ב'מימים' ולא בלילות, וכמו כן אנו למדים
ממה שנאמר 'מימים' בתוספת האות מ', שמצות תפילין נוהגת רק
'מימים', כלומר, בחלק מהימים, ולא בכל הימים, פ'תם לשבתות
וימים טובים, דברי רבי יוסי הגלילי. רבי עקיבא אמר, לא נאמר
'חוקה' זו – מה שנאמר 'ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים
ימימה', לא נאמר לגבי מצות תפילין, אלא לחוקת הפסח בלבד,
שתשמור את מצות הפסח לעשותה משנה לשנה, ואם כן, אין ללמוד
מכאן למעט לילות ושבטות ממצות תפילין. מכל מקום ראינו, שדין
השבטות ודין הלילות, דין אחד הוא, ולדברי רבי יוסי הגלילי
נתמעטו שניהם בתיבה אחת ממצות תפילין, ולדעת רבי עקיבא
שניהם לא נתמעטו, וקשה על רבה בר רב הונא, שחילק ביניהם וסבר
שלילה זמן תפילין, ושבט לאו זמן תפילין.
מתרצת הגמרא: באמת סובר רבה בר רב הונא שלילה זמן תפילין,
ורק שבת היא שנתמעטה שאינה זמן תפילין, ונפקא ליה – ולמד דבר
זה מהיכא – מהיכן הנפקא ליה לרבי עקיבא, דתניא, רבי עקיבא
אמר, יכול היית לומר שמצוה היא שיניח אדם תפילין גם
בשבתות ובימים טובים, תלמוד לומר – ללמדנו הכתוב, (שמות יג טו)
'והיה לאות על ידך ולמופת ביום עליך', שהתפילין הן אות
שישראל צריכים להעמיד על עצמם להכיר שהם מחויקים בתורת

והלא אין כתוב אלא בה"י, וודאי שאין לדרוש אלא יד כהה'.

מבאר הגמרא: **בְּתַנְיָא** – דברי רב אשי שמידכה' אנו למדים דין זה שהנחת התפילין היא על יד שמאל, במחלוקת תנאים הם שניים, יש שדרשו כדבריו, ויש שלא למדו מ'ידכה' דין זה אלא אחר, שכן שנינו בברייתא, **'רַבְּהִי בְּהִי'** – התורה כתבה בציווי על הנחת תפילין ידכה' בתוספת האות ה"י, שמשמע נוטריקון יד כהה' ללמדנו שהיד שמניחים עליה תפילין, זו יד **שְׂמָאל**. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים**, ממה שכתבה התורה (ידך) **[יְדְךָ]** שמשמע יד כהה', למדים לרבות את הַיָּדִים, שנקטעה יד, ואין לו אלא יד כהה ורעועה, שגם הוא מחויב בהנחת תפילין של יד.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת שמרבה מאופן כתיבת התיבה ידכה', שגידים חייב בהנחת תפילין של יד: **תַּנְיָא אִידָךְ** – שנינו בברייתא אחרת, מי שאין לו זרוע שמאל, **פְּטוּר מִן הַתְּפִילִין** ואינו מצווה להניח על ימינו. **אֲחֵרִים אוֹמְרִים**, תיבת **'רַבְּהִי'** שנכתבה בתוספת האות ה"י באה לרבות את הַיָּדִים, שאף הוא חייב בהנחת תפילין של יד.

הגמרא מביאה שתי ברייתות העוסקות בדין הנחת תפילין באדם שיד שמאלו אינה כ'כהה': **תַּנּוּ רַבְּנָא** – **אִיפֶר** – מי שיד ימינו חלשה וכוותב ועושה רוב מעשיו בשמאלו, **מְנִיחַ תְּפִילִין בְּיַמִּינוֹ** – ביד הנמצאת לימין גופו, **שְׂהוּא שְׂמָאלוֹ** – שהיא ידו השמאלית, כלומר ידו החלשה.

מקשה הגמרא סתירה מברייתא אחרת: **וְהַתַּנְיָא**, מי שעושה מעשיו בשמאלו, **מְנִיחַ** אף הוא תפילין **בְּשְׂמָאלוֹ** – ביד הנמצאת לשמאל גופו, **שְׂהוּא שְׂמָאלוֹ שֶׁל כָּל אָדָם** – שהיא היד שאצל שאר בני אדם היא יד שמאל, כלומר, היד החלשה, ואף על פי שאצלו היא יד ימין. מתרצת הגמרא: **אִמַר אַבְי, כִּי תַנִּיא הֵיִיא** – לא שנתה הברייתא שמניח בשמאלו, אלא **כְּמִי שְׂשׁוּלֵט בְּשֵׁתֵי יָדָיו**, ששתיקן שוות לו בכח, שכיון שאין לו יד כהה', מניח על שמאלו, לפי שאצל שאר בני אדם היא יד כהה'.

הגמרא מבאר את מקום הנחת התפילין ביד ובראש: **תַּנּוּ רַבִּי מְנַשֶּׁה**, מה שציותה התורה, **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יְדְךָ** (שמות יג ט), מקום ההנחה המסוים ביד, זו ה**קְבוּצָה** – מקום הבשר התפוח שבורע. ופירוש הציווי (שם יג ט) **'לְטוֹטְפַת בֵּין עֵינֶיךָ'**, זו קְדֻקָּה – גובה הראש. מבררת הגמרא: **הֵיכָן** – היכן, כלומר, איזה חלק מן הקדקדק הוא מקום ההנחה. מבאר הגמרא: **אִמַר** – אומרים החכמים **רַבִּי רַבִּי יִנְאִי**, באותו מקום שמוחו של תינוק **רוֹפֵס** – רך.

הגמרא מביאה ספק בדין הנחת תפילין של ראש: **בְּעָא מֵינָה** – שאל פְּלִימוֹ מְרַבִּי, מי שיש לו שני ראשים, **כַּאֲיֵה מֵהֵן מְנִיחַ תְּפִילִין**. **אִמַר** ליה רבי לפלמו, חייב אתה להיענש על שלעגת לי ושאלתני על דבר שאינו בנמצא, **אוֹ קוּם גְּלִי** – עמוד וצא לגלות, **אוֹ קַבֵּל עֲלֶיךָ** (–עליך) **שְׂמָתָא** – נידוי, כדין המבוזה תלמידי חכמים.

מספרת הגמרא: **אִדְהֵבִי אֲתָא הֵוּא נְבִירָא** – בעוד שהם מדברים, הגיע אדם אחד, **אִמַר לֵיה לְרַבִּי, אִיתִילִיד לִי יְנוּקָא דְאִית לֵיה תְּרֵי רִישֵׁי** – נולד לי תינוק בכור שיש לו שני ראשים, **כְּמָה בְּעֵינֵי לְמִיתָב** – כמה סלעים אני צריך לתת לכהן בפדיונו. **אֲתָא הֵוּא סְבָא תַנּוּ לֵיה** – הגיע זקן אחד ושנה לו, הפודה בכור שיש לו שני ראשים חייב ליתן לו לכהן, **עֲשֶׂרָה סָלְעִים**. מקשה הגמרא על דברי הזקן: **אִינֵי** – האם כך הוא, **וְהֵתֵנִי רְמִי בְּרַחֵמָא**, מתוך – מסתמית לשון הציווי **שְׂנַאֲמַר** (במדבר יח ט) **'פָּדֵה תְּפִדָה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם, שׁוֹמֵעַ אָנִי** – יכול הייתי לומר שאפילו אם נטרף הבכור ונהרג בתוך שלשים יום יהיה אביו מחויב לפדותו, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שם),

הגמרא מביאה ברייתא המבאר באיזו יד מניחים תפילין: **תַּנּוּ רַבְּנָא**, מה שציותה התורה על הנחת תפילין (שם יג ט) **וְהָיָה לָךְ לְאוֹת עַל יְדְךָ**, זו – הכוונה ליד **שְׂמָאל**. מבררת הברייתא: **אֲתָה אוֹמַר** שכוונת התורה היא ליד **שְׂמָאל**, מנין לך לומר כן, **אוֹ אִינוֹ** – אולי אין כוונתה אֵלָּא ליד יְמִין. מבאר הברייתא: **תְּלַמוּד לְזִמְרָא** – יש לנו ללמוד מלשון הכתוב (ישעיה מח יג), **אִף יְדֵי יְפָדָה אֶרְצָא וַיִּמְיֵנִי מִפְּהָה שְׂמִימִס**, וכן מהלשון **שְׂאוּמַר** הכתוב (שופטים ה כז) בשירת דבורה, **יְדָה לִיְתֵד תְּשַׁלְּחֶנָּה וַיִּמְיֶנָּה לְהַלְמוֹת עַמְלִים**, וכן מהלשון **שְׂאוּמַר** הכתוב (תהילים עד יא), **לְמָה תִּשָּׁיב יְדְךָ וַיִּמְיֶנָּה, מְקַרֵּב חִיקְךָ כְּלָה**, שכאשר אומר הכתוב יד', כוונתו ליד שמאל, שהרי בשלש הפסוקים הללו נאמרו יד וימין, כלומר, שהן שתי ידים, ומוכח ש'יד' אינה יד ימין, אלא שמאל, ומכאן יש ללמוד שכאשר אומר הכתוב יד', וכמו כן בתפילין שנאמר 'ידך' סתם, היינו יד שמאל.

רַבִּי יוֹסִי הַחוּרִם אוֹמַר, אין ללמוד מהכתובים שהביא תנא קמא, ש'ידך' האמורה אצל תפילין הכוונה ליד שמאל, מפני ש**מְצִינּוּ** גם יד **יְמִין שְׂנַאֲמַר** – שקראה בלשון התורה 'יד', **שְׂנַאֲמַר** בענין ברכת יעקב לפני יוסף (בראשית מח יז), **וַיִּרְא יוֹסֵף כִּי שָׁיֵת אָבִיו יָד יִמְיֵנוֹ עַל רֹאשׁ אָפְרַיִם**.

שואלת הגמרא: **וְאִידָךְ** – תנא קמא, שאמר סתם 'יד' בכתובים היא שמאל, כיצד יישב את דבריו עם פסוק זה. מתרצת הגמרא: תנא קמא סובר שאין מכאן סתירה על דבריו, מפני שלא מצינו בפסוק זה אלא **שֵׁיִד יִמְיֵנוֹ אִיקְרֵי** – שהימין נקראת יד ימינו, אבל 'יד' **סְתָמָא** (–סתם) **לֹא אִיקְרֵי**, כלומר, אין הכתוב קורא לימין יד' מבלי לפרש שהכוונה ליד ימין, וכל מקום סתם הכתוב וכתב יד', אין הכוונה אלא לשמאל.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **רַבִּי נְתָן אוֹמַר**, המקור שהביא תנא קמא לכך שהנחת תפילין היא ביד שמאל, **אִינוֹ צְרִיךְ** – נצרך לנו, שהרי ממקום שבו נצטוונו להניח תפילין, משם אנו למדים היכן הוא מקום הנחתן, **הֵרִי הוּא** (–הכתוב) **אוֹמַר** (דברים ו ח–ט), **וְקִשְׁרָתֶם וּכְתַבְתֶּם**, והוקשו הציוויים זה לזה, שמקיימים אותם באופן אחד, **מָה כְּתִיבָה** – כשם שכתבת מוזות נעשית **כִּיד יְמִין**, שכן רוב בני אדם כותבים בימנם, **אִף פעולת הקשירה של התפילין יש לעשותה כִּיד יְמִין, וְכִינּוּן דְּקִשְׁיָה** – שפעולת הקשירה נעשית **כִּיד יְמִין**, ממילא **הַהֲנָחָה בְּשְׂמָאל הִיא**, כלומר, על יד שמאל, שהרי המשתמש בימינו לקשור בה אינו קושר אלא על השמאל, ואי אפשר שתקשור הימין על הימין.

מבררת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסִי הַחוּרִם** שאמר שבין ימין ובין שמאל קרויים יד', **הַנְּחָה דְּבְשְׂמָאל מְנָא לֵיה** – מהיכן למדים לדעתו שהנחת התפילין היא על יד שמאל דווקא. מתרצת הגמרא: **נִפְקָא לֵיה** – לומד הוא דבר זה, **מֵהֵיכָן דְּנִפְקָא לֵיה לְרַבִּי נְתָן**, היינו, מהלימוד של יקשורת וכתבתם.

הגמרא מביאה דרך נוספת לפרש את דעת רבי יוסי החורם: **רַב אֲשִׁי אִמַר**, הלימוד של רבי יוסי הוא **כְּמָה שנאמר** (שמות יג טז) **וְהָיָה לְאוֹת עַל יְדְכָה**, שלא כתבה התורה 'ידך' בכ"ף סופית, אלא **'יְדְכָה' כְּתִיב**, בתוספת האות ה"י, שמשמע לשון נוטריקון יד **בְּהָה'**, כלומר, הנח את התפילין על היד החלשה, שהיא יד שמאל. רב אבא שואל על דברי רב אשי: **אִמַר לֵיה רַב אֲבָא לְרַב אֲשִׁי**, מדוע אתה דורש כך את תיבת ידכה' – **וְאִימָא** – אמור לדרוש שהיא נוטריקון יד כח', כלומר, הנח את התפילין על יְדְךָ שְׂכַפְתָּ – החוקה בכח, שהיא ימין. **אִמַר לֵיה** רב אשי לרב אבא, **מִי** – וכי כְּתִיב ידכה' כְּתִיבִית, שנאמר כדבריו,

1 רבי יוסי החורם - חוטמו משוקע, כדאמרין בבבורות (מג, ב).
 2 חוטמו משוקע. מצינו ימין שנקרא יד - ולא יפנין מהכא. מה (מוזה) כתיבה בימין -
 3 כשכותבין המזוזה בימין, דרוב בני אדם כותבין בימין - אף קשירה נמי עבד קשר
 4 בימין, ומדקשר בימין - מכלל הנחה בשמאל, דאי הנחה על ימין שוב אינו יכול
 5 לקושרה בימין. מידכה כה' - מדכתיב בה"י,
 6 כהה משמע, לשון נקיבה - שמע מינה
 7 בשמאל קאמר, דאין בה חכ כנקיבה. לשון
 8 אחר: "ידכה" יד כהה - עמיא, בלא כח.
 9 כתנאי - דאיכא תנא דיליף שמאל מ"ידכה"
 10 כרב אשי, ואיכא דלא יליף. לרבות את
 11 הגידם - שאין לו יד, ד"ידכה" דמשמע יד
 12 רצוצה ומקולקלת. אין לו זרוע - שמאל.
 13 ימין של אטר הוא שמאל לדרידה, הואיל
 14 ורוב כחו בשמאל. בשולט כשתי ידיו -
 15 ששתייהן שוות לו בכח, דכיון דאף בימין נמי
 16 שולט - הלכך מניחה בשמאלו, לפי שהיא
 17 שמאל לכל אדם, ואף על גב דלדרידה היא
 18 ימין. קבורת - "בדרר".

19 היבא - אקרקוד קאי. רופס - רך, כשהוא
 20 קטן בן שנה. או קום גלי - או עמוד וצא
 21 בגלות, או קבל עליך שמתא, דאחוכי זייכת
 22 בך. עשר סלעים - דחדו בכור הוא ואית ליה
 23 תרי ריש, וחשיב כתרין. ואף על גב דיוולדת
 24 תאומים אל היבא אלא חמשה סלעים,
 25 כדאמרין בפרק "יש בכור להנחה" (בבורות
 26 מח, א), אפילו הכי, התם הוא משתא אל
 27 אפשר לצמצם, אבל הכא חד הוא, ואפשר
 28 לצמצם שיצאו כאחד, והוי שניהם פטר רחם.
 29 שומע אני אפילו נטרף - נהרג בתוך שלשים
 30 יום נמי חייב. דאף על גב דכתיב (במדבר יז)
 31 "ופרוי מכן חרש תפרה", אפילו הכי הכא
 32 איכא למימר: אם לא נהרג הוי חי שלשים,
 33 ובכור מעליא הוא.

1 תנו רבנן: "ידך" - זו שמאל, איתח אומר: שמאל, או אינו
 2 אלא ימין? תלמוד לומר: "אף יד יסדה ארץ וימיני טפחה
 3 שמים", ואומר: "ידה ליתד תשלחנה וימינה להלמות
 4 עמלים", ואומר: "למה תשיב ידך וימינך מקרב היקוד
 5 בלה". רבי יוסי החורם אומר: מצינו ימין שנקרא יד,
 6 שנקרא: "וירא יוסף פי ישית אביו יד ימינו". ואיך? יד
 7 ימינו איקרי, יד סתמא לא איקרי. רבי נתן אומר: אינו
 8 צריך, הרי הוא אומר: "וקשרתם... וכתבתם", מה פתיכה
 9 בימין - אף קשירה בימין, וכוון דקשירה בימין - הנחה
 10 בשמאל היא. ורבי יוסי החורם, הנחה דבשמאל מנא ליה?
 11 נפקא ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי נתן. רב אשי אמר:
 12 מ"ידכה" פתיב בה"י - ביה. אמר ליה רבי אבא לרב אשי,
 13 ואימא: ידך שפכתו! אמר ליה: מי פתיב בה"י? פתיב:
 14 "ידכה" בה"י - זו שמאל, אחרים אומרים: "ידך" - לרבות
 15 את הגידם. תניא אידך: אין לו זרוע - פטור מן התפילין,
 16 אחרים אומרים: "ידכה" - לרבות את הגידם. תנו רבנן:
 17 אפר מניח תפילין בימינו שהוא שמאלו. והתניא: מניח
 18 בשמאלו שהוא שמאלו של כל אדם! אמר אבין: כי תניא
 19 ההיא - בשולט בשתי ידיו. תנא דבי מנשה: "על ידך" -
 20 זו קיבורת, "בין עיניך" - זו קרקוד. היכא? אמרי דבי רבי
 21 ינאי: מקום שמוחו של תינוק רופס. בעא מיניה פלימו
 22 מרבי: מי שיש לו שני ראשים, באיזה מהן מניח תפילין?
 23 אומר ליה: או קום גלי או קבל עלך שמתא. אדכי אתא

1 ההוא נקרא, אומר ליה: איתיליד לי יגוקא דאית ליה תרי רישי, פמה בעיני למיכת לכהן? אתא
 2 ההוא סבא תנא ליה: חייב ליתן לו עשרה סלעים. איני? והתני רמי בר חמא: מתוך שנקרא "פדה
 3 תפרה את בכור האדם", שומע אני אפילו נטרף בתוך שלשים? תלמוד לומר:
 4 אישיל. ובמסכת סופרים (פרק א) תניא: לא ישם שני אציליו על הספר, וזהו הקדא, שדרך להשען עליו. עד אמרין בפרק שני דובחים (ט, א): "ולא יחרוגו ביעז" שאין חורגין במקום
 5 שמועין ולא למטה ממתנין ולא למעלה מאציליהן, אלא כנגד אצילי ידהן, והיינו כנגד הקדא, ששם דרך לחנוך, ולא כנגד אישיל, דאורבה שם מקום זיעה יותר. ובפרק "המפלת"
 6 (נדה ל, ב) דאמרין גבי ילד נמעי אמו: שני אציליו על רבינו. ומהא דכתיב בירמיה (לח): "שים נא בלוי הסכות תחת אצילי ידך" לא קשיא מידי, ולפי שהיה אחוז בחבלים בידי ומשים
 7 תחת הקדא בלוי הסכותם שלא יזיקו לו. והא דתנן גבי שבת: המוציא בפיו ובמרפקו - אפשר שיתן אדם גורגרת כנגד אתו פרק של קדא מבפנים, וכופף ידו על כתיפו שלא תפול
 8 הגורגרת ויציאנה. והא דתנן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סה, א): בעל אוב זה פיתום המדבר בשויה, ובגמרא תניא: בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו, משמע דאציל
 9 הוא בית השח, צריך לומר דנאי דשייר במתנין פירש בבביתא. וכמו שהוסיפו בין הפרקים היינו פירקין אצבעות - כך הוסיפו אצילי ידיו שהוא מרפק, קדא בלעו כדפרישת. ומדקדק
 10 רבינו תם מההיא דערכין (ט, ב) דמשמע התם דמדאורייתא "ידך" זו קיבורת, אבל בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועד מרפיקי הוא דמיקריא יד, משום דקיבורת לא הוי בכלל. ועוד,
 11 מדאמרין בשמעתין שתהא שימה כנגד הלב, והיינו כנגד הדידים, כדאמרין במועד קטן (כו, ב): הספד על הלב כדכתיב "על שדים סופדים". ומההיא דערכין קשה לדברי המפרשים בפרק
 12 "כל הבשר" (חולין ק, ב): לחולין עד הפרק, הוא פרק שלישי של האצבעות עד חיבורן לפיסת ידים. ולתרומה כל היה, ולקידוש ידים ורגלים עד הפרק, דהיינו קדא, והכי איתא בספר
 13 הזהיר. ולא יתכן, כדמוכח ההיא דערכין (ט, ב) דקדא היינו שיעורא נדרים. עד ראייה מדתנן בפרק "הזורע" (חולין קלד, א): איזהו זורע? מן הפרק של ארכובה עד הכף של יד, והוא
 14 של זרוע, וכנגדו ברגל שוק האמור בשלמים מן הארכובה - הפרק של הארכובה, עד בוקא דאטמא - עד הירך, דהיינו שני צמנות בעצם האצבעי ועצם של קלית. וכי יהודה אומר:
 15 מן הפרק של הארכובה עד סוכך של רגל, הוא עצם האצבעי המחובר לקלית, ולאחר פרק קרי סוכך של רגל, כך פירש שם בקנטרס. ומהו, אפי' ראייה מרורע דרבנא לזרע אדם, ו
 16 דהא שוק דאדם נמי לא הוי כשוק דבדמותה. דתנן באהלות: שנים בשוק, חמשה בארכובה, ואחר ביד - אלמא קרי שוק עצם המחובר לרגל. ויתכן לרבי יהודה נמי היינו שוק דבדמותה.
 17 ויש מפרשים דסוכך של רגל דקאמר רבי יהודה היינו פרק הסמוך לרגל, דהיינו איתוריא, קביליא בלעו, וכן משמע בתוספתא דמסכת ידים דקתני: שיעור שבקידוש ידים עד הפרק,
 18 וברגלים עד הסוכך. והיינו עד הפרק, דקאמר במסכת ערכין. ובירושלמי ד"מצות חליצה" נמי מוכיח כן, דקאמר גבי חליצה: כיני מתניתין בקשור מן הארכובה ולמטה כשירה, אבל מן
 19 הארכובה ולמעלה פסולה. ופריך: והכתיב (שמות ל) "ורצו בני אהרן את ידיהם ואת רגליהם", ותנן עלה: ביד עד הפרק וברגל עד הסוכך, והכי אמר כ"ך? שנייה, דכתיב (דברים כח)
 20 "מעל רגלו". ומעתה אפילו מן הארכובה ולמעלה תהא כשירה! שניה (היא) דכתיב "מעל רגלו" ולא מעל דמעל רגלו. משמע דקרי סוכך לפרק הסמוך לרגל. מפי רבי.

1 **מקום** שמוחו של תינוק רופס - הוא הדין הסמוך למצת, כדמוכח לקמן: מקום הראוי לטמא בנגע אחד, ואמרין בעירובין (צה, ב): מקום יש בראש שראי הליח שם שני תפילין.
 2 מפי רבי. **אין** קום גלי כו' - בעולם הוא ליכא. אבל יש במדרש: אשמאי הוציא מנתח קרקע אדם אחד, שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך, ונשא אשה הוליד גנים ביצא בו
 3 בשני ראשים, וכיצא באשתו בראש אחד, וכשבאו לחלוק בנכסי אביהם מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים ובאו לדין לפני שלמה. מפי רבי. **שומע** אני אפילו נטרף בתוך
 4 שלשים יום - פירש בקנטרס: נטרף - נהרג. וקשה לרבינו תם, דמתניתין הדין ליה לאקשויי, דתנן בבבורות (מט, א): מת הבן בתוך שלשים יום - האב פטור מחמש סלעים! ועד
 5 קשה, דבפרק קמא דבבא קמא (א, ב) דאמר עולא אמר רבי אלעזר: בכור שנטרף בתוך שלשים יום אין פודין אותו, מאי קא משמע לך? מתניתין היא
 6 ומיהו

1 **אד**
 2 ההוא נקרא, אומר ליה: איתיליד לי יגוקא דאית ליה תרי רישי, פמה בעיני למיכת לכהן? אתא
 3 ההוא סבא תנא ליה: חייב ליתן לו עשרה סלעים. איני? והתני רמי בר חמא: מתוך שנקרא "פדה
 4 תפרה את בכור האדם", שומע אני אפילו נטרף בתוך שלשים? תלמוד לומר:
 5 אישיל. ובמסכת סופרים (פרק א) תניא: לא ישם שני אציליו על הספר, וזהו הקדא, שדרך להשען עליו. עד אמרין בפרק שני דובחים (ט, א): "ולא יחרוגו ביעז" שאין חורגין במקום
 6 שמועין ולא למטה ממתנין ולא למעלה מאציליהן, אלא כנגד אצילי ידהן, והיינו כנגד הקדא, ששם דרך לחנוך, ולא כנגד אישיל, דאורבה שם מקום זיעה יותר. ובפרק "המפלת"
 7 (נדה ל, ב) דאמרין גבי ילד נמעי אמו: שני אציליו על רבינו. ומהא דכתיב בירמיה (לח): "שים נא בלוי הסכות תחת אצילי ידך" לא קשיא מידי, ולפי שהיה אחוז בחבלים בידי ומשים
 8 תחת הקדא בלוי הסכותם שלא יזיקו לו. והא דתנן גבי שבת: המוציא בפיו ובמרפקו - אפשר שיתן אדם גורגרת כנגד אתו פרק של קדא מבפנים, וכופף ידו על כתיפו שלא תפול
 9 הגורגרת ויציאנה. והא דתנן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סה, א): בעל אוב זה פיתום המדבר בשויה, ובגמרא תניא: בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו, משמע דאציל
 10 הוא בית השח, צריך לומר דנאי דשייר במתנין פירש בבביתא. וכמו שהוסיפו בין הפרקים היינו פירקין אצבעות - כך הוסיפו אצילי ידיו שהוא מרפק, קדא בלעו כדפרישת. ומדקדק
 11 רבינו תם מההיא דערכין (ט, ב) דמשמע התם דמדאורייתא "ידך" זו קיבורת, אבל בנדרים הלך אחר לשון בני אדם. ועד מרפיקי הוא דמיקריא יד, משום דקיבורת לא הוי בכלל. ועוד,
 12 מדאמרין בשמעתין שתהא שימה כנגד הלב, והיינו כנגד הדידים, כדאמרין במועד קטן (כו, ב): הספד על הלב כדכתיב "על שדים סופדים". ומההיא דערכין קשה לדברי המפרשים בפרק
 13 "כל הבשר" (חולין ק, ב): לחולין עד הפרק, הוא פרק שלישי של האצבעות עד חיבורן לפיסת ידים. ולתרומה כל היה, ולקידוש ידים ורגלים עד הפרק, דהיינו קדא, והכי איתא בספר
 14 הזהיר. ולא יתכן, כדמוכח ההיא דערכין (ט, ב) דקדא היינו שיעורא נדרים. עד ראייה מדתנן בפרק "הזורע" (חולין קלד, א): איזהו זורע? מן הפרק של ארכובה עד הכף של יד, והוא
 15 של זרוע, וכנגדו ברגל שוק האמור בשלמים מן הארכובה - הפרק של הארכובה, עד בוקא דאטמא - עד הירך, דהיינו שני צמנות בעצם האצבעי ועצם של קלית. וכי יהודה אומר:
 16 מן הפרק של הארכובה עד סוכך של רגל, הוא עצם האצבעי המחובר לקלית, ולאחר פרק קרי סוכך של רגל, כך פירש שם בקנטרס. ומהו, אפי' ראייה מרורע דרבנא לזרע אדם, ו
 17 דהא שוק דאדם נמי לא הוי כשוק דבדמותה. דתנן באהלות: שנים בשוק, חמשה בארכובה, ואחר ביד - אלמא קרי שוק עצם המחובר לרגל. ויתכן לרבי יהודה נמי היינו שוק דבדמותה.
 18 ויש מפרשים דסוכך של רגל דקאמר רבי יהודה היינו פרק הסמוך לרגל, דהיינו איתוריא, קביליא בלעו, וכן משמע בתוספתא דמסכת ידים דקתני: שיעור שבקידוש ידים עד הפרק,
 19 וברגלים עד הסוכך. והיינו עד הפרק, דקאמר במסכת ערכין. ובירושלמי ד"מצות חליצה" נמי מוכיח כן, דקאמר גבי חליצה: כיני מתניתין בקשור מן הארכובה ולמטה כשירה, אבל מן
 20 הארכובה ולמעלה פסולה. ופריך: והכתיב (שמות ל) "ורצו בני אהרן את ידיהם ואת רגליהם", ותנן עלה: ביד עד הפרק וברגל עד הסוכך, והכי אמר כ"ך? שנייה, דכתיב (דברים כח)
 21 "מעל רגלו". ומעתה אפילו מן הארכובה ולמעלה תהא כשירה! שניה (היא) דכתיב "מעל רגלו" ולא מעל דמעל רגלו. משמע דקרי סוכך לפרק הסמוך לרגל. מפי רבי.

1 **מקום** שמוחו של תינוק רופס - הוא הדין הסמוך למצת, כדמוכח לקמן: מקום הראוי לטמא בנגע אחד, ואמרין בעירובין (צה, ב): מקום יש בראש שראי הליח שם שני תפילין.
 2 מפי רבי. **אין** קום גלי כו' - בעולם הוא ליכא. אבל יש במדרש: אשמאי הוציא מנתח קרקע אדם אחד, שיש לו שני ראשים לפני שלמה המלך, ונשא אשה הוליד גנים ביצא בו
 3 בשני ראשים, וכיצא באשתו בראש אחד, וכשבאו לחלוק בנכסי אביהם מי שיש לו שני ראשים שאל שני חלקים ובאו לדין לפני שלמה. מפי רבי. **שומע** אני אפילו נטרף בתוך
 4 שלשים יום - פירש בקנטרס: נטרף - נהרג. וקשה לרבינו תם, דמתניתין הדין ליה לאקשויי, דתנן בבבורות (מט, א): מת הבן בתוך שלשים יום - האב פטור מחמש סלעים! ועד
 5 קשה, דבפרק קמא דבבא קמא (א, ב) דאמר עולא אמר רבי אלעזר: בכור שנטרף בתוך שלשים יום אין פודין אותו, מאי קא משמע לך? מתניתין היא
 6 ומיהו

ומיהו ההיא איכא לשנוי דנהרג איצטריכא ליה, דהוה אמניא דווקא מת מעצמו, דמוכח מילתא דנפל הוא. וכן פירש שם בקונטרס, דמת מעצמו לא איצטריכא ליה דאין פודין, דהא כתיב (במדבר יז): "ופודיו מנן חדש תפודה", אבל נהרג איצטריכא ליה לאשמעינן דלא אמרין דאי לא טקליה הוי חיי, ולאו נפל הוא ולפרקיה. וקשה לפרושו, ד"ופודיו מנן

חדש" גזירת הכתוב הוא, ולא לאפקיה מתורת נפל, אלא אפילו קים ליה בגויה שכלו לו חדשיו. אף על גב דמוכחא נפקא דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל. מיהו דהוה אבן שמונה ימים דבהמה, דילפינן מינה דאינו נפל, אף על גב דגזירת הכתוב, כי קים לן בגויה שכלו לו חדשיו, כדמוכח בפרק קמא דראש השנה (ו, ב) דאין מונין לו אלא משעת הרצאה. ועד אמרין בפרק "ש כבור" (בבבא מט, א) גבי פודה את בנו בתוך שלשים יום ותנאכלו המעות בתוך שלשים יום - אין בנו פודי. עוד אמרין בירושלמי בפרק קמא דקדושין, גמרא "בהמה גסה ניקנית במסירה", רבי יהודה (אמר) שאל רבי אלעזר בבור שנטרף בתוך שלשים יום, אמר לה: דומה לו כמי שמת ופטור מחמש טלעים של בן. ואי בנהרג - מאי שייך למימר כמי שמת? ומפרש רבינו תם דנטרף היינו דנעשה טריפה אף על פי שחיה יותר משלשים יום, וכיון שיש לו שני ראשים היינו טריפה, דכל יתר כנטול דמי. מפי רבי.

מה להלן במקום הראוי לישמא בנגע אחד כו' - ואם תאמרו: אי מה להלן במקום בשר אף כאן במקום בשר, כגון פדחתו מפי רבי. האי מאן דחייטה לגלמייה לא עבד כלום דכמאן דשריה ודמין - פירש בקונטרס בלשון אחר: שנכפל טליתו ותפרה שלא תשוב לאיתנה, אפילו הכי לא עבד כלום. ולא היה לו לפרש בן, דלקמן בפרק "התכלת" (א, מא) א: תניא: טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פוטר, ושזין שאם כפלה ותפרה שחייבת. אלמא שחייבת במקום הכפילות להטיל שם ציצית, ולא אמרין כמאן דשרייה דמי וזיעלה ציצית שבקרנותיה.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

בינייהו, דאמר רב הונא: היוצא בטלית שאינה מצויצת בהלכתה בשבת - חייב חטאת. אמר רב ישיא בריה דרב איתי: האי מאן דבצריה לגלמייה - לא עבד ולא כלום, שויה טלית בעלת חמש. אמר רב משרשיא: האי מאן דציציה לגלמייה - לא עבד ולא כלום; מאי מעמא? דכמאן דשרייה דמי, ותנן נמי: כל חמתות הצרורות סהורות, חוץ משל ערביים. אמר רב דימי מנהרדעא: האי מאן דחיימה לגלמייה - לא עבד ולא כלום, אם איתא דלא מיבעי ליה, ליפסוק ולישרייה. רבי ישמעאל אומר: ארבעתן ארבע מצות. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי ישמעאל. ולית הלכתא פותיה. רבינא הוה קא אויל אפתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריןלא, אפסיק קרנא דחומיה ולא אמר ליה ולא מיד; פד מטא לביתיה, אמר ליה: מהתם אפסיק. אמר ליה: אי אמרת לי, מהתם שריתיה. והא אמר מר: גדול כבוד הבירות שדוחה את לא תעשה שבתורה! - תרגומה רב פר שבא קמיה דרב פהנא:

דציציה לגלמייה - שהיתה טליתו ארוכה וכפלה, ואף על גב שצורה ודיבקה שלא תחזור לאיתנה - לא עבד כלום. דסופו להתיר ולחזור לאיתנה ונמצא ציצית באמצעותה. ואנן כנפות בעינן, הלכך מהשתא כמאן דשרייה דמיא. כל חמתות - נדרות הצרורות, שאין שולחן תפורין אלא צרורין - סהורין, דאין מקבלין טומאה, דרואין כאילו ניתר הקשר וליכא בית קיבול, והוי ככלי הנקוב במוציא רימון. חוץ משל ערביים - דדרבן בכך. האי מאן דחיימה לגלמייה - שכפל טליתו כדפרישות, ותפרה שלא תשוב לאיתנה, ואפילו הכי לא עשה כלום, דכמאן דשרייה דמיא. אם איתא דלא מיבעי ליה - אם ארוכה היא לו, ואינה צריכה לו ארוכה כל כך - לפסוק אותו כפל ולישרייה, ואחר כך תילת הציצית. הלכה כרבי ישמעאל - וכי הך שנינו דאמרין רבינא בענין קרנים. לא עבד כלום - דלפוטראן הציצית. שויה טלית בעלת חמש - וחייבת. האי מאן

אך חלק - "אך פדה תפדה" (במדבר יח). והאי נמי כנטרף דמי, שהרי לא יחיהו בגולגולת תלא רחמנא - לפדיון כבור, דכתיב (במדבר א): "חמש שקלים לגולגולת", והאי אית ליה תרי. ואי משום "אך חלק" - השתא מיהא לא מית. גובה - קיבורת, דהוא אצל הכתף. ידך ממש - כף. מה להלן בגובה שבראש - כדילפינן לקמן מקראי. ולא לאחרים

לאות - שלא יראו החוצות. ואי בכף, מיתחיו לכולי עלמא. קיבורת כנגד הלב היא. הוה צריא בדיה - מכה היתה לו אצל הקיבורת, ונקרע חלוקו שם כדי שלא תדחק המכה, והוי נראין התפילין דרך הקריעה. כמקום לך לאות איתמר - מקום שרוב בני אדם אין נראה לאחרים, והיינו קבורת, ולעולם אם נקרע שרי. בין עניך ממש - בגובה עיניו. שעושה קרחה - ושיש בו שער, ואם מורטו עושה קרחה. די בגגע אחד - שער לבן, וראש בגגע אחד - שער צהוב, דכתיב בפרשת נגעים גבי ראש חוקן בעי שיער צהוב לטמא, אלמא מקום שער מטמא (בשער צהוב). לאפוקי בין עניך - דאיכא שער דגבות עינים ואיכא בשר, ובעי תרתי: שער לבן בבשר, ושער צהוב במקום שער. מאי בנייהו - מכל מקום בין למר ובין למר בעינן ארבע ציצית, דכתיב (דברים כב): "על ארבע כנפות כסותך" - סרין - דשפתן, בציצית תכבול דעמרא הוא, איכא בנייהו. לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, הלכך אי חסר סדין ציצית אחת ליכא מצוה, והוה להו אינן כלאים. ולרבי ישמעאל לא הוה כלאים, דהשלש שנשארו שלשה מצות הן. בעלת חמש - שחתך מקרן האחד באלכסון והוה בה שני קרנים, ותנא דקמן "בהתכלת" (מג, ב): טלית בעלת חמש חייבת בציצית, וליף מריבויא ד"אשר תכסה בה" לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, סברי: ארבעה דוקא למצוה אחת, וכי רבי רחמנא בעלת חמש - להטיל ארבע כנפותיה רבייה, ולא להטיל לכנף חמיש, ומצות ציצית בארבע כנפות. ולרבי ישמעאל דאמר: ארבעתן (וארבע מצות, כי רבי רחמנא בעלת חמש נמי, להטיל לכוליהו רבייה, דהא כל חד מצוה באנפי נפשה. דרב הונא איכא בנייהו כו' - וכולי עלמא אית להו דרב הונא. מידו הטיל לשלש ולא לארבע, לתנא קמא הוא מצויצת שלא כהלכתה וחיוב חטאת, דהוה להו ציצית משוי. ולרבי ישמעאל (גוד דהויא) (והויא) מצויצת כהלכתה, דשלש מצות (מיהא) איכא ואינו פסול, ודרב הונא בעשויה בפסול (דהאיכא שלשה מצות). דבצריה לגלמייה - שחתך אחד מן הקרנות חתיכה בגון פיגמה, דנראין כשני קרנים. לא עבד כלום - דלפוטראן הציצית. שויה טלית בעלת חמש - וחייבת. האי מאן

ז סדין בציצית איכא בנייהו. רבא בר אהינא אמר: טלית בעלת חמש איכא בנייהו. רבינא אמר: דרב הונא איכא

בינייהו, דאמר רב הונא: היוצא בטלית שאינה מצויצת בהלכתה בשבת - חייב חטאת. אמר רב ישיא בריה דרב איתי: האי מאן דבצריה לגלמייה - לא עבד ולא כלום, שויה טלית בעלת חמש. אמר רב משרשיא: האי מאן דציציה לגלמייה - לא עבד ולא כלום; מאי מעמא? דכמאן דשרייה דמי, ותנן נמי: כל חמתות הצרורות סהורות, חוץ משל ערביים. אמר רב דימי מנהרדעא: האי מאן דחיימה לגלמייה - לא עבד ולא כלום, אם איתא דלא מיבעי ליה, ליפסוק ולישרייה. רבי ישמעאל אומר: ארבעתן ארבע מצות. אמר רב יהודה אמר שמואל: הלכה פרבי ישמעאל. ולית הלכתא פותיה. רבינא הוה קא אויל אפתריה דמר בר רב אשי בשבתא דריןלא, אפסיק קרנא דחומיה ולא אמר ליה ולא מיד; פד מטא לביתיה, אמר ליה: מהתם אפסיק. אמר ליה: אי אמרת לי, מהתם שריתיה. והא אמר מר: גדול כבוד הבירות שדוחה את לא תעשה שבתורה! - תרגומה רב פר שבא קמיה דרב פהנא:

דציציה לגלמייה - שהיתה טליתו ארוכה וכפלה, ואף על גב שצורה ודיבקה שלא תחזור לאיתנה - לא עבד כלום. דסופו להתיר ולחזור לאיתנה ונמצא ציצית באמצעותה. ואנן כנפות בעינן, הלכך מהשתא כמאן דשרייה דמיא. כל חמתות - נדרות הצרורות, שאין שולחן תפורין אלא צרורין - סהורין, דאין מקבלין טומאה, דרואין כאילו ניתר הקשר וליכא בית קיבול, והוי ככלי הנקוב במוציא רימון. חוץ משל ערביים - דדרבן בכך. האי מאן דחיימה לגלמייה - שכפל טליתו כדפרישות, ותפרה שלא תשוב לאיתנה, ואפילו הכי לא עשה כלום, דכמאן דשרייה דמיא. אם איתא דלא מיבעי ליה - אם ארוכה היא לו, ואינה צריכה לו ארוכה כל כך - לפסוק אותו כפל ולישרייה, ואחר כך תילת הציצית. הלכה כרבי ישמעאל - וכי הך שנינו דאמרין רבינא בענין קרנים. לא עבד כלום - דלפוטראן הציצית. שויה טלית בעלת חמש - וחייבת. האי מאן

59 תפילין, 'בין עיניך', וְנֹאמַר לְהֵלֵךְ (דברים יא ט) בענין איסור קרחו, לֹא
 60 תְּשִׂימוּ קִרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לְמַת', מִה לְהֵלֵךְ – כשם שמקום 'בין
 61 עיניכם' הכתוב בענין איסור קרחו הוא פְּנוּבָה שְׁפָרָאש, שהוא
 62 הַמְּקוֹם שְׁעוֹשֶׂה – שאפשר לעשות בו קִרְחָה, אִם מְקוֹם 'בין עיניך'
 63 הכתוב פֶּאֶן בענין תפילין, הוא פְּנוּבָה שֶׁל הָרֹאשׁ, מְקוֹם שְׁעוֹשֶׂה
 64 קִרְחָה. רַבִּי יְהוּדָה אֹמְרֵי, לִמּוּד זֶה שְׁלֵמֶדֶת מִבֵּין עֵינֵיכֶם שְׁנֹאמַר
 65 באיסור קרחו, אִינוּ צְרִיךְ, כִּיּוֹן שֵׁשׁ לְלַמּוּד מִתּוֹךְ מִצְוֹת תְּפִילִין
 66 עֲצֻמָּה, שְׁהָרִי אִמְרָה תּוֹרָה הֵנַח תְּפִילִין בְּיַד וְהֵנַח תְּפִילִין בְּרֹאשׁ,
 67 מִה לְהֵלֵךְ – כשם ששם, בתפילין של יד, מִצְוֹת הַנְּחִתָּה הֵיא בְּמְקוֹם
 68 הָרֹאשׁ לִיִּשְׁמָעֵאל בְּנֵנֵע אֶחָד – שאינו ראוי לקבל טומאה אלא מצד
 69 תורת נגעי עור בשר בלבד, אִם פֶּאֶן, בתפילין של ראש, מִצְוֹת הַנְּחִתָּה
 70 הֵיא בְּמְקוֹם הָרֹאשׁ לִיִּשְׁמָעֵאל אֶחָד, כְּלוּמַר, בְּמְקוֹם הַשְּׁעוֹרֹת,
 71 שאינו ראוי לקבל טומאה אלא מצד תורת נגעי ראש וזקן בלבד,
 72 לְאַפְּוִקֵי – ולמדנו להוציא את מקום 'בין עיניך' ממש, כְּלוּמַר, אֵת
 73 הַמְּקוֹם שֶׁבֵּין הַגְּבוּת, שאין מניחין בו תפילין, דְּאִיכָּא – שהרי יש שם
 74 גַם בְּשָׂר וְגַם שְׁעָר, דְּאִיכָּא – ונגיעי אותו מקום, יש מהם, שְׁתוֹרֵת
 75 הַטּוּמְאָה שֶׁלֵּהֶם הֵיא כֹּאשֶׁר צוּמַח בֵּהֶם שְׁעָר לָבָן, כְּנִגְעֵי עוֹר בִּשְׂר,
 76 וְאִיכָּא נְפִי – ויש מהם, שְׁתוֹרֵת טוּמְאָתָם, אִם יִצְמַח בֵּהֶם שְׁעָר צְהוּב,
 77 כְּנִגְעֵי רֹאשׁ וְזָקָן.
 78 שֵׁנִי בַּמִּשְׁנָה: אַרְבַּע צִיצִיּוֹת מְעַכְּבוֹת זו אֵת זו, שְׁאַרְבַּעְתָּן מְצוּה
 79 אַחַת. רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אֹמֵר, אַרְבַּעְתָּן אַרְבַּע מִצְוֹת.
 80 שְׁוֹאֵל הַגְּמָרָא: מֵאֵי בִּינְיָהוּ – מִה הֵיא הַהִבְדֵּל בֵּין בִּין חֲכָמִים לְרַבִּי
 81 יִשְׁמַעֵאל, הֵלֵא וְדָאִי גַם רַבִּי יִשְׁמַעֵאל מוֹדָה שֶׁאִסוּר לְהַתְעַטֵּף בְּטִלִּית
 82 שאין בה ציצית באחת מִכְּנִפֶיהָ.
 83 מִיִּשְׁבֵּת הַגְּמָרָא: אִמְרֵי רַבִּי יוֹסֵף, קְרִינֵי בְּצִיצִית – בְּגַד שֶׁל פֶּשֶׁתָן
 84 שְׁהוֹטְלוּ בו פְּתִילֵי תְּכֵלֶת שֶׁהֵם עֲשׂוּיֹת מִצְמַר, אִיכָּא בִּינְיָהוּ – זֶה
 85 הֵיא הַדִּין אֲשֶׁר בו נִבְדָּלוֹת שְׁנֵי הַשִּׁטוֹת זו מִזוּ בְּהוֹרָאָה לְמַעֲשֶׂה,
 86 כְּלוּמַר, אִם הֵטִיל בְּבַגְד פֶּשֶׁתָן צִיצִיּוֹת צִמְר, וְשִׁיר כֹּנֵף אַחַת בְּלִי
 87 צִיצִית, לְדַעַת חֲכָמִים יֵשׁ אִיסוּר שְׁעִטְנוּ בְּלִבִּישַׁת בְּגַד זֶה, וְלִדְעַת רַבִּי
 88 יִשְׁמַעֵאל, אִין אִיסוּר.
 89 חִילוּק נוּסֵף: רַבָּא בְּרַי אֶהֱיָא אִמְרֵי, טְלִית בְּעֵלְתָּ הַמֶּשׁ כְּנִפּוֹת, אִיכָּא
 90 בִּינְיָהוּ, שְׁהָרִי טְלִית זו, בְּעֵלְתָּ הַמֶּשׁ כְּנִפּוֹת, מַחֲוִיבַת בְּמִצְוֹת צִיצִית,
 91 וְלִדְעַת חֲכָמִים שֶׁאַרְבַּעַת הַצִּיצִיּוֹת אֵינָן אֵלֶּא מִצְוָה אַחַת, גַּם בְּטִלִּית
 92 זו לֹא יִטִּיל אֵלֶּא אַרְבַּע צִיצִיּוֹת, שְׁהָרִי צוֹרֵת הַמִּצְוָה, הֵיא לְהֵטִיל עַל
 93 הַבְּגַד הַמְּחֻיָּב בְּמִצְוֹת צִיצִית, אַרְבַּע צִיצִיּוֹת, אֲבָל לְדַעַת רַבִּי
 94 יִשְׁמַעֵאל שֶׁכֵּל צִיצִית הֵיא מִצְוָה בְּפִנֵי עֲצֻמָּה, אִם כֵּן, צוֹרֵת הַמִּצְוָה,
 95 הֵיא לְהֵטִיל צִיצִית עַל כֵּל כֹּנֵף בְּבַגְד, וּלְפִיכֵן, טְלִית זו, כִּיּוֹן שְׁמַחֲוִיבַת
 96 מִן הַתּוֹרָה בְּמִצְוֹת צִיצִית, מִצְוָה לְהֵטִיל צִיצִית עַל חֲמִשַׁת כְּנִפֶיהָ.
 97 חִילוּק שְׁלִישִׁי: רַבִּינָא אִמְרֵי, הַדִּין דְּרַבִּי הוֹנָא אִיכָּא בִּינְיָהוּ, דְּאִמְרֵי
 98 רַבִּי הוֹנָא, הֵיוּצָא כִּשְׁהוּא לְבוּשׁ בְּטִלִּית שֵׁשׁ בַּה צִיצִיּוֹת אֲבָל אֵינָה
 99 מְצִוּיָצִית בְּהַלְכָּתָהּ, מְרֻשׁוֹת הַיַּחֲדִי לְרֻשׁוֹת הַרְבִּים, בְּשִׁפְתָּ, חֵיב
 100 הַשְּׁפָתָה, שֶׁעַבַר עַל אִיסוּר הַרְצָאָה מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת, שְׁכִיּוֹן שאין הטלית
 101 מְצִוּיָצִית כְּהַלְכָּתָהּ, אִין מִצְוָה אֲבוֹתָן צִיצִיּוֹת שְׁהֵטִיל, וּמִיּוֹכֵן שְׁחָן
 102 חֲשׁוּבוֹת אֵינָן בְּטִלוֹת לְבַגְד, וְנַחֲשׁוּבוֹת לְמִשְׁא. וּמַעֲתָה, לְדַעַת חֲכָמִים
 103 שֶׁאַרְבַּע הַצִּיצִיּוֹת מַעֲכָבוֹת זו אֵת זו וְאִין מִצְוָה כֹּלֵל בְּחֻלְקָן, אִם לֹא
 104 הוֹשְׁלָמוּ כוֹלֵן 'טְלִית שאֵינָה מְצִוּיָצִית כְּהַלְכָּתָהּ' הֵיא, וְהַמְצִוּיָאָה
 105 מְרֻשׁוֹת לְרֻשׁוֹת אוּ הַהוֹלֵךְ אַרְבַּע אֲמוֹת בְּרֻשׁוֹת הַרְבִּים כִּשְׁהוּא לְבוּשׁ
 106 בַּה, חֵיב חֲטָאָת, אֲבָל לְדַעַת רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, כִּיּוֹן שֶׁכֵּל צִיצִית הֵיא
 107 מִצְוָה בְּפִנֵי עֲצֻמָּה, אִין בְּהוֹרָצָא טְלִית זו אִיסוּר שְׁהָרִי יֵשׁ מִצְוָה
 108 בְּצִיצִיּוֹתֶיהָ, וְהֵן נַחֲשׁוּבוֹת כְּחֻלְקָ מִהַבְּגַד וְנוּיֵו.
 109 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁלוֹשׁ שְׁמוּעוֹת אֲמוּרָאִים בְּעֵנֵן חֵיבוֹב טְלִיתוֹת
 110 שְׁנַשְׁתַּנְתָּה צוֹרְתָן, בְּמִצְוֹת צִיצִית: אִמְרֵי רַבִּי שִׁשְׁיָא בְּרִיהּ דְּרַבִּי אֲדִי,
 111 הֵיא מֵאֵן דְּבִצְרִיָה לְגַלְמִיָה – הַהוֹתָךְ וּמַחֲסֵר מִקְצַת מְטִלִיתוֹ בְּמְקוֹם
 112 הַקֶּרֶן וְעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה מְקוֹם הַחִיתוֹךְ כְּשֵׁתֵי קַרְנִים, לֹא עֵקֶבֶד וְלֹא
 113 כְּלוּם – לֹא עֲשֶׂה דְבַר וְלֹא שִׁנָּה אֵת דִּין הַטְּלִית, שְׁהָרִי בְּחִיתוֹךְ זֶה
 114 שְׁוִיָּה – עֲשֵׂאָה לְטְלִית בְּעֵלְתָּ הַמֶּשׁ כְּנִפּוֹת, הַחִיבִית אִף הֵיא בְּמִצְוֹת
 115 צִיצִית, כְּמַבּוּאָר לְהֵלֵךְ (גמרא).
 116 שְׁמוּעָה נוּסֵפֶת: אִמְרֵי רַבִּי מִשְׁרֵשְׁיָא, הֵיא מֵאֵן דְּצִיצִרִיָה לְגַלְמִיָה –

1 'אף פדה תפדה את בכור האדם', ובוזה שאמר 'אך' שהוא לשון
 2 מיעוט, הֵלֵךְ הַכְּתוּב אֵת דִּין הַבְּכוֹר שְׁנֵהֲרַג בְּתוֹךְ שְׁלוֹשִׁים מִדִּין שֹׂאֵר
 3 הַבְּכוֹרוֹת, לְפוֹטְרוֹ מִפְּדִיּוֹן. וְקִשָּׁה אִם כֵּן עַל דְּבָרֵי הַהוּא סָבֵא שְׁחִיב
 4 עֲשֶׂרָה סְלַעִים בְּחִינוּק הַנּוֹלָד עִם שְׁנֵי רֵאשִׁים, שְׁהָרִי וְדָאִי תִינוּק זֶה
 5 אֵינוֹ יִכּוֹל לְהַתְקִים בְּחִיּוֹם, וְצִיּוֹךְ לְהִיּוֹת פְּטוּר מִפְּדִיּוֹן. מִתְרַצַּת
 6 הַגְּמָרָא: שְׁאֵנִי הָבָא – נִידוֹן תִּינוּק שֵׁשׁ לוֹ שְׁנֵי רֵאשִׁים שְׁלַפְנִינוּ, דִּינוּ
 7 שׁוּנָה, מִשׁוּם דְּבִגְלוּלְגוּלְתָּ תֵּלָא רְחֻמָּנָא – שֶׁהִקְבָּה תֵּלָה בְּתוֹרָה אֵת
 8 דִּין הַפְּדִיּוֹן בְּמִסְפַּר הַגּוֹלְגּוּלוֹת, שְׁנֹאמַר (במדבר ג טז) 'לְקַחְתָּ חֲמִשַׁת
 9 חֲמִשַׁת שְׁקָלִים לְגֻלְגּוּלְתָּ', לְהוֹרוֹת שֶׁאִפְלוּ בְּכוֹר אַחַד, אִם יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי
 10 גּוֹלְגּוּלוֹת חֵיב עֲשֶׂרָה סְלַעִים.
 11 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת אֵת מְקוּר הַדִּין שְׁנִשְׁנָה בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל מִנְשָׁה,
 12 שְׁמִקוֹם הַנְּחִתָּה תְּפִילִין שֶׁל יָד הוּא עַל הַקִּיבוּרָת: אִמְרֵי מֵר – הוּבָא
 13 לְעִיל (ע"ט) בְּבִרְיָתָא, שְׁמָה שְׁצִיּוּתָה הַתּוֹרָה, 'וְהִיָּה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ'
 14 (שמות יג ט), מְקוֹם הַהֲנַחָה הַמְּסוּיָם בִּיד, זֶו הַקִּיבוּרָת – מְקוֹם הַבִּשְׂר
 15 הַתְּפוּחַ שְׁבוּרוֹעַ. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מְנַלְן – מְזַהִיכֵן לְמַדְנָו דִּין זֶה. מְבַאֲרַת
 16 הַגְּמָרָא: דְּתַנּוּ רַבְּנָן, פִּירוּשׁ הַצִּוּי 'וְהִיָּה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ' (שם), זֶו
 17 גּוּבָה שְׁפָדֵי, כְּלוּמַר, הַקִּיבוּרָת שְׁנִמְצָאָת בְּסִמּוּךְ לְכַתְּף. שְׁוֹאֵלֵת
 18 הַבְּרִיָּתָא: אֵתָּה אֹמְרֵי זֶו גּוּבָה שְׁפָדֵי, אוּ אֵינּוּ – אוֹלֵי אִין הַמִּצְוָה
 19 לְהַנִּיחַ אֶלָּא עַל יָדְךָ מְשִׁשׁ, כְּלוּמַר, עַל כֹּף הַיָּד. מִיִּשְׁבֵּת הַבְּרִיָּתָא:
 20 יֵשׁ לְלַמּוּד דְּבַר זֶה מִתְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ, שֶׁאִמְרָה הַתּוֹרָה הֵנַח תְּפִילִין
 21 בְּיַד וְהֵנַח תְּפִילִין בְּרֹאשׁ, מִה לְהֵלֵךְ – כשם שְׁבִמְצוֹת הַנְּחִתָּה תְּפִילִין
 22 שֶׁל רֹאשׁ, הַאֲמוּרָה לְהֵלֵךְ, הַמִּצְוָה הֵיא לְהַנִּיחַ בְּגוּבָה שְׁפָרָאש, כְּמוֹ
 23 שִׁבּוּאָר לְהֵלֵךְ, אִם פֶּאֶן, בְּשֵׁל יָד, הַמִּצְוָה הֵיא לְהַנִּיחַ בְּגוּבָה שְׁפָדֵי.
 24 רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמְרֵי, אֵינּוּ צְרִיךְ – אִין צוֹרֵךְ לְלַמּוּד מְקוֹם הַנְּחִתָּה תְּפִילִין
 25 שֶׁל יָד, מִשֵּׁל רֹאשׁ, שְׁהָרִי נִיתָן לְלַמּוּד מִמָּה שְׁנֹאמַר בְּמִצְוֹת הַנְּחִתָּה
 26 תְּפִילִין שֶׁל יָד עֲצֻמָּה, שְׁהָרִי הוּא (–הַכְּתוּב) אֹמְרֵי עַל תְּפִילִין שֶׁל יָד
 27 (שם), 'וְהִיָּה לָךְ לְאוֹת עַל יָדְךָ', וְיֵשׁ לְלַמּוּד מִכֹּאֵן שֶׁהִקְפִּידָה הַתּוֹרָה
 28 שִׁינִיחֵן בְּמְקוֹם שְׁכֹאשֶׁר יוֹנַחוּ בו הֵם יְהִיּוּ לָךְ לְאוֹת', כְּלוּמַר, שֶׁרַק
 29 הַמְּנִיחֵן יִרְגִישׁ בְּהוּן, וְלֹא לְאַחֲרֵים לְאוֹת – וְשֹׂאֵר בְּנֵי אָדָם לֹא יִרְאוּ
 30 אוֹתוֹן, וְעַל כֵּן אִין לְהַנִּיחֵן עַל הַכֹּף שֶׁהוּא מְקוֹם גְּלוּי לְכֹל, אֵלֶּא
 31 בְּקִיבוּרָת. רַבִּי יִצְחָק אֹמְרֵי, לִימוּד זֶה אֵינּוּ צְרִיךְ, שְׁהָרִי הוּא אֹמְרֵי
 32 (דברים יא יט), 'וְיִשְׁמָתֶם אֵת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְכַבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם
 33 וְקִשְׁרְתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדְכֶם', כְּלוּמַר, כְּשֹׂאֲתֶם קוֹשְׁרִים תְּפִילִין עַל
 34 יְדְכֶם, רֹאוּ שֶׁתְּהֵא שִׁמָּה – שֶׁהַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בְּפִרְשׁוֹת הַתְּפִילִין,
 35 יְהִיּוּ מוֹנַחִים בְּגַנְדֵי הַלֵּב, וּמִכֹּאֵן שֵׁשׁ לְהַנִּיחֵן עַל הַקִּיבוּרָת שֶׁהֵיא כְּנִגְד
 36 הַלֵּב.
 37 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׁנֵי סִפּוּרִים הַשִּׁיכִים לְדַרְשׁוֹת שְׁנוֹכְרוּ בְּבִרְיָתָא
 38 שְׁלִמְעֵלָה בְּעֵנֵן מְקוֹם הַנְּחִתָּה תְּפִילִין שֶׁל יָד: רַבִּי הֵיָּא (וּרַב אַחָא)
 39 בְּרִיהּ דְּרַבִּי אֲוִיָּא לֹא הֵיָּה מְנִיחַ אֵת הַתְּפִילָה שֶׁל יָד מִיִּוִּשְׁרַת עַל זְרוּעוֹ,
 40 אֵלֶּא הֵיָּה מְכֻיָּן וּמְנַח לִיה לְחֲדִי לִיבִיָּה – מִטָּה וּמְצַדָּד אוֹתָה מַעַט
 41 וּמְנִיחָה לְצַד לִיבָה, כְּדִי לְקַיֵּם מִצְוֹת 'וְשַׁמְתֶם אֵת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל
 42 לְכַבְּכֶם'.
 43 סִפּוּר נוּסֵף: רַב אֲשִׁי הוּהוּ יְתִיב – הֵיָּה יוֹשֵׁב קְמִיָּה דְּאִמְיָמֵר, הוּהוּ
 44 צִיצִיָּא בְּיָדֵיהּ וְקָא מִתְּחִיָּין תְּפִילִין – הֵיָּה לְאִמְיָמֵר מְכָה בְּסִמּוּךְ
 45 לְקִיבוּרָת, וְקָרַע חִלוּקוֹ סְבִיבוֹת הַמְּכָה כְּדִי שְׁלֹא יִדְחוּק הַחֻלּוּק אֵת
 46 הַמְּכָה, וְהִיּוֹ תְּפִילּוֹ נִרְאוּת מִבְּעַד לְקָרַע, אִמְרֵי לִיָּה רַב אֲשִׁי, לֹא סָבַר
 47 לָה מֵר – וְכִי אִין אֲדוּנֵי סוּבַר אֵת הַדְּרָשָׁה 'לָךְ לְאוֹת וְלֹא לְאַחֲרֵים
 48 לְאוֹת', שְׁהָרִי תְּפִילִין נִרְאוּת. אִמְרֵי לִיָּה בְּמְקוֹם לָךְ לְאוֹת אֵתְרֵם –
 49 לֹא נֹאמַר הַדִּין 'וְלֹא לְאַחֲרֵים לְאוֹת' אֵלֶּא כְּדִי לְקַבּוּעַ שְׁמִקוֹם הַנְּחִתָּה
 50 תְּפִילִין הוּא בְּקִיבוּרָת, שֶׁאֲצַל רוֹב בְּנֵי אָדָם הֵיא מְכוּסָה תְּמִיד, וְלֹא
 51 בְּמְקוֹם שְׁדַרְכֵם לְגוּלוֹתוֹ, אֲבָל אִין הַקְּפָדָה שְׁתַּהֲיִנָּה מְכוּסוֹת בְּדוּקָא.
 52 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת אֵת מְקוּר הַדִּין שְׁהָרִי בְּבִרְיָתָא שְׁלִמְעֵלָה, בְּעֵנֵן
 53 מְקוֹם הַנְּחִתָּה תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ: שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא שֵׁשׁ לְהַנִּיחַ אֵת
 54 הַתְּפִילִין בְּגוּבָה שְׁפָרָאש'. מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מְנַלְן – מְזַהִיכֵן לְמַדְנָו
 55 זֹאת. מְבַאֲרַת הַגְּמָרָא: דְּתַנּוּ רַבְּנָן, פִּירוּשׁ הַצִּוּי 'וְלִטּוֹשְׁתָּ בֵּין עֵינֶיךָ'
 56 (שמות יג ט), זֶו גּוּבָה שְׁפָרָאש. מְבַרְרַת הַבְּרִיָּתָא: אֵתָּה אֹמְרֵי זֶו גּוּבָה
 57 שְׁפָרָאש, אוּ אֵינּוּ – אוֹלֵי אִין הַמִּצְוָה לְהַנִּיחַ אֶלָּא בֵּין עֵינֶיךָ מְשִׁשׁ,
 58 כְּלוּמַר, בֵּין גְּבוּת הַעֵינַים. מְבַאֲרַת הַבְּרִיָּתָא: נֹאמְרֵי פֶּאֶן, בְּעֵנֵן

37 תְּתַכַּלֶּתְּ שֶׁלֹא הִטִּילָה בְּבִגְד אֵינָה מְעַכְבֶּת אֶת הַלֶּבֶן, וְהַמְטִיל
38 אַרְבַּעַת חוּטֵי לֶבֶן בְּמִקּוֹם שָׁנִים לֶבֶן וְשָׁנִים תַּכְלֶת, יֵצֵא. וְכֵן הַלֶּבֶן אֵינּוּ
39 מְעַכְבֵּב אֶת הַתְּכַלֶּת, וְהַמְטִיל בְּבִגְד אַרְבַּעַת חוּטֵי תַּכְלֶת יֵצֵא.
40 וְכֵן לִגְבֵי תְּפִילִין, תְּפִלָּה שֶׁל יָד שֶׁלֹא הִנִּיחָה אֵינָה מְעַכְבֶּת אֶת תְּפִילָה
41 שֶׁל רֹאשׁ, וְהַמְנִיחָה תְּפִילָה שֶׁל רֹאשׁ לְבִדָּה קִיִּים מִצּוֹתָהּ, וְתְּפִילָה שֶׁל
42 רֹאשׁ אֵינָה מְעַכְבֶּת אֶת שֶׁל יָד, וְאִם הִנִּיחַ שֶׁל יָד לְבִדָּה קִיִּים מִצּוֹתָהּ.

גמרא

43 שְׁנֵינּוּ בְּמִשְׁנֵיתֵינוּ שֶׁתַּכְלֶת וּלְבֶן אֵינִם מְעַכְבִּים זֶה אֶת זֶה. הַגְּמָרָא
44 מְבַרְרַת כְּשִׁיטַת מִי הִיא נִאמְרָה: לֵימָא מְתַנִּיתִין דְּלֵא כְּרַבִּי – שְׁמַא
45 נִאמְרָ שְׁמִשְׁנֵיתֵינוּ אֵינָה כְּשִׁיטַת רַבִּי, דְּתַנְיָא, נִאמְרָ (בְּמִדְבַר טו' לט) 'זְהִיָּה
46 לְכֶם לְצִיצַת וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ', וְכִיּוֹן שֶׁנִּקְטָה הַתּוֹרָה לְשׁוֹן יָחִיד מִבְּצוֹת
47 צִיצַת שִׁישׁ בַּה שְׁנֵי מֵינִים דְּהֵיִינוּ לְבֶן וְתַכְלֶת, מְלַמֵּד שְׁמַעְכְּבִין זֶה
48 אֶת זֶה, וְאִם חָסַר אֶחָד מֵהֶם אֵינּוּ יוֹצֵא יָדֵי חוּבָה, דְּכַרְי רַבִּי וְהַכְּמִים
49 אוֹמְרִים, אֵין תַּכְלֶת וְהַלְבֵן מְעַכְבִּין זֶה אֶת זֶה, אִם כֵּן נִמְצָא
50 שְׁמִשְׁנֵיתֵינוּ כַּחכְמִים וְלֹא כַּרְבִּי.

51 מְבַרְרַת הַגְּמָרָא: מֵאֵי מְעַמָּא דְּרַבִּי – מַזְהוּ טַעְמֵנוּ שֶׁל רַבִּי, דְּכַתִּיב
52 בַּפְּסוּק (שֵׁם טו' לח) 'צִיצַת הַכֶּנֶף', וּמִשְׁמַע שֶׁהַחוּטִים צָרִיכִים לִהְיוֹת מִמִּין
53 כֶּנֶף – מֵאוֹתוֹ מִן שְׁמַמְנָו נַעֲשֶׂה הַכֶּנֶף, דְּהֵיִינוּ מַחוּטֵי לְבֶן שֶׁהָרִי רוֹב
54 הַטְּלִיתוֹת לְבָנוֹת הֵן, וְכַתִּיב שֵׁם עוֹד 'פְּתִיל תְּכַלֶּת' דְּהֵיִינוּ שְׁצִירָךְ
55 לַתַּת בְּצִיצַת גַּם חוּטֵי צִמְר הַצְּבוּעִים בְּתַכְלֶת, וְאִמְרָ רַחֲמָנָא לֵאחַר
56 מִכֵּן (שֵׁם טו' לט) 'וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ' בְּלִשׁוֹן יָחִיד, וּמִשְׁמַע שֶׁאֵינּוּ יוֹצֵא עַד
57 דְּאִיכָא תְּרוּיְהוּ כְּחַד – עַד שִׁיְהִיוּ בְּכַנֵּף אֶחָד גַּם לְבֶן וְגַם תַּכְלֶת.
58 מוֹסִיפָה הַגְּמָרָא לְבַרְר: וְרַבֵּנָן – וּמַזְהוּ טַעְמֵם שֶׁל חַכְמִים שֶׁתַּכְלֶת וּלְבֶן
59 אֵינִם מְעַכְבִּים זֶה אֶת זֶה. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: כִּיּוֹן שֶׁנִּאמְרָ 'וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ'
60 בְּלִשׁוֹן יָחִיד, כֵּל חַד לְחוּרְיָה מְשַׁמַּע – מִשְׁמַע שִׁיכּוֹל לַתַּת כֹּל אֶחָד
61 לְבַדּוֹ, דְּהֵיִינוּ אוֹ אֶת הַתַּכְלֶת אוֹ אֶת הַלְבֵן, וְיוֹצֵא בְּכַךְ. מְסִימַת
62 הַגְּמָרָא: לֵימָא דְּלֵא כְּרַבִּי – אִם כֵּן נִאמְרָ שְׁמִשְׁנֵיתֵנוּ אֵינָה כְּשִׁיטַת
63 רַבִּי, הַסּוֹבֵר שֶׁתַּכְלֶת וּלְבֶן מְעַכְבִּים זֶה אֶת זֶה.

64 הַגְּמָרָא דּוּחָה שְׁנִיתָן לְבִאָר אֶת מִשְׁנֵיתֵנוּ אֶף לְשִׁיטַת רַבִּי: אִמְרָ רַב
65 יְהוּדָה אִמְרָ רַבִּי, אִפִּילוּ תֵימָא – אִפִּילוּ תֵאמְרָ שְׁמִשְׁנֵיתֵנוּ כְּרַבִּי הִיא,
66 וְלַעוֹלָם תַּכְלֶת וּלְבֶן מְעַכְבִּים זֶה אֶת זֶה וְאִם הִטִּיל רַק אֶחָד מֵהֶם לֹא
67 יֵצֵא, וְלֹא נִצְרָכָא – לֹא הוּצְרָכָה הַמְשֻׁנָּה לומר שֶׁאֵינִם מְעַכְבִּים, אֲלֵא
68 לְקַדָּם – לַעֲנִין שֶׁהַמְקִדִים לַתַּת חוּטֵי תַּכְלֶת לְפָנֵי הַלְבֵן שֶׁלֹא בְּדִין,
69 בְּדִיעֵבֵד יִכּוֹל לַתַּת אֶת הַלְבֵן אַחֲרֵיהֶם, וְאֵינּוּ צָרִיךְ לְהַסִּיר אֶת חוּטֵי
70 הַתַּכְלֶת וְלִתִּיתָם שׁוֹב לְאַחַר הַלְבֵן. וְהִינֵן מִצְאָנוּ שֶׁכֵּךְ הָדִין, דְּתַנְיָא,
71 מְצוּהָ לְהַקְדִּים לְבֶן לְתַכְלֶת, וּבְדִיעֵבֵד אִם הַקְדִּים תְּכַלֶּת לְלֶבֶן,
72 יֵצֵא, אֲלֵא שְׁחִיפָר מְצוּהָ.

73 הַגְּמָרָא מְבַרְרַת מַזְהוּ הִיא כּוּוֹנַת הַבְּרִייתָא 'חִסֵּר מִצּוּהָ: מֵאֵי חִיפָר
74 מְצוּהָ,
75

1 בְּלֵאוּ דְּלֵא תְּסוּר', כְּלוּמַר, בְּדַבְרִים הָאִסוּרִים מְדַבְּרֵי חַכְמִים,
2 שֶׁהִסְמִיכוּ אֶת אִסוּרֵיהֶם עַל מֵאמְרָ הַכְּתוּב (דְּבָרִים י' יא) 'לֹא תְּסוּר מִן
3 הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יְמִין וְשְׂמָאל', וְכַגּוֹן אִסוּר טַלְטוּל מוֹקְצָה,
4 שִׁיטוֹדוֹ מְדַבְּרֵי חַכְמִים, וּבְמִקּוֹם שֶׁנִּצְרָךְ לְהַכְנִיס אֲבָנֵי מוֹקְצָה לְבֵית
5 הַכֶּסֶא כְּדִי לְקַנֵּחַ בְּדוֹן, הַתִּירוּהוּ, שֶׁלֹא הַעֲמִידוֹ דְּבַרְיָהֶם בְּמִקּוֹם כְּבוֹד
6 הַבְּרִיּוֹת, אֲבָל בְּאִסוּרֵי תּוֹרָה, כְּאִסוּר הַעֲבַרְתָּ מִשָּׂא אַרְבַּע אַמּוֹת
7 בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, מַחוּיב לְהַתְּבוּזוֹת וְלֹא לְעַבּוֹר עֲלֵיהֶם בְּקוּם וְעִשָּׂה.

8 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שִׁישׁ שְׁהִיוּ מְסַפְרִים מַעֲשֶׂה זֶה בְּאוּפֵן אַחֵר: וְאִיכָא
9 דְּאִמְרֵי, מְהֵתָם אִמְרָ לִיָּה – יֵשׁ הָאוּמְרִים שֶׁכְּבַר מַעַת הִיוֹתֶם בְּאוֹתוֹ
10 הַמִּקּוֹם שֶׁנִּחְתְּבָה טְלִיתוֹ שֶׁל מֵר בַּר רַב אִשִּׁי אִמְרָ לוֹ רַבִּינָא שֶׁנִּחְתְּבָה
11 טְלִיתוֹ, וְאִמְרָ לִיָּה מֵר בַּר רַב אִשִּׁי, מֵאֵי דְּעֵתִיךְ, לְמִישְׁדִּיָּיה – מַזְהוּ הִיא
12 דַּעֲתָךְ וְכוּוֹנַתְךָ בְּמַזְהוּ שֶׁאֵתָהּ מוֹדִיעֵנִי שֶׁנִּפְסְלָה טְלִיתִי, הָאִם כְּדִי
13 שֶׁאִפְשַׁטְנָה וְאִשְׁלִיכְנָה, וְהָאִמְרָ מֵר, גְּדוּל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שְׁדוּחָה אֶת
14 לֹא תַעֲשֶׂה שְׁפִתְזוּרָה, וְאִם כֵּן, אֵינִי צָרִיךְ לְהַתְּבוּזוֹת וּלְפִשׁוּט טְלִיתִי
15 בְּמִקּוֹם שְׂרָבִים מְצוּיִים. מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָא תְּרַנְמָה רַב בַּר שְׁבָא
16 קָמִיה דְּרַב כְּהֵנָא, שֶׁכָּל מַזְהוּ שֶׁאִמְרוּ חַכְמִים שֶׁכְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת דּוּחָה לֹא
17 תַעֲשֶׂה שְׁבִתוּרָה, אֵינּוּ אֵלֵא בְּלֵאוּ דְּלֵא תְּסוּר', כְּלוּמַר, בְּדַבְרִים
18 הָאִסוּרִים מְדַבְּרֵי חַכְמִים, אֲבָל בְּאִסוּרֵי תּוֹרָה, כְּאִסוּר הַעֲבַרְתָּ מִשָּׂא
19 אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, מַחוּיב לְהַתְּבוּזוֹת וְלֹא לְעַבּוֹר עֲלֵיהֶם
20 בְּקוּם וְעִשָּׂה, וְאִם כֵּן אֵיךְ הַמְשִׁיךְ מֵר בַּר רַב אִשִּׁי לְלִבוּשׁ אֶת טְלִיתוֹ
21 בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים.

22 מְתַרְצַת הַגְּמָרָא: הֵקָא נְמִי – גַּם כֵּאֵן לֹא עֵבֵר אֵלֵא עַל אִסוּר דְּרַבְנָן,
23 כִּיּוֹן שֶׁלֹא הֵלַךְ בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים שֶׁאִסוּרָה מִן הַתּוֹרָה, אֵלֵא בְּכַרְמְלִית,
24 שֶׁאִסוּר הַעֲבַרְתָּ מִשָּׂא בְּתוּכָה, דְּרַבֵּנָן הִיא – אֵינּוּ אֵלֵא מְדַרְבָּן.

הדרן עלך הקומץ רבה

פרק רביעי – התכלת

25 בְּפֶרֶק זֶה יִתְבָּארוּ הַמִּצּוֹת שֶׁאֵין חֻלְקִיהֶן מְעַכְבִּים זֶה אֶת זֶה, וְכֵן דִּינֵי
26 מִנְחַת חֲבִיתִין.

משנה

27 מִשְׁנֵיתֵנוּ מְבִאֵרַת אֶת דִּין הַמְקִיִּים חֻלְק מִמִּצּוֹת צִיצַת אוֹ תְּפִילִין,
28 וּבְגָמְרָא יִתְבָּארוּ אֲגַב כֵּךְ רוֹב הַלְבוּת צִיצַת.

29 נִאמְרָ בְּתוֹרָה (בְּמִדְבַר טו' לח) 'וְעִשׂוּ לָהֶם צִיצַת וּגו', וְנִתְּנוּ עַל צִיצַת הַכֶּנֶף
30 פְּתִיל תַּכְלֶת'. מִמַּזְהוּ שֶׁנִּאמְרָ 'צִיצַת הַכֶּנֶף' לְמַדְנָו שְׁצִירָךְ שִׁיְהִיו
31 הַחוּטִים מִמִּין הַבְּגֵד, וְכִיּוֹן שֶׁרוֹב טְלִיתוֹת לְבָנוֹת הֵן מְבוּאָר שְׁכוּוֹנַת
32 הַתּוֹרָה לְחוּטֵי לְבֶן, שֶׁעֲלֵיהֶם מְצוּהָ לַתַּת עוֹד פְּתִיל תַּכְלֶת.

33 בְּגָמְרָא הֵלְחֵן (כא) נִפְסְקָה הַלְכוּכָה כְּבֵית שְׁמַאי הַסּוֹבְרִים שִׁישׁ לַתַּת
34 בְּכָל כֶּנֶף אַרְבַּעַת חוּטִים, דְּהֵיִינוּ שְׁנֵי חוּטֵי לְבֶן וְשְׁנֵי חוּטֵי תַּכְלֶת.
35 מִשְׁנֵיתֵנוּ מְבִאֵרַת מַזְהוּ דִּין צִיצַת שְׁנֵתָן בַּה רַק אֶחָד מִמֵּינִים אֵלֵא:

אגרות קודש

ב"ה, ו' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

ש"ב הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצי"צ רב פעלים מו"ה שמואל מנחם מענדל ש"י

שלום וברכה!

... בודאי מתכווננים למבצע חלוקת מצה שמורה, ולא כבכל שנה אלא בהוספה, שהרי נתרבה
מספר אלה שמכירים בהם ונתוסף ג"כ בההתעוררות דלבן של ישראל אשר גם בגלותא כשישנה היא בכ"ז
הלב ער להקב"ה ולגאולה, וגאולה ענינה לכל לראש מיצר הרע.

נעם לי ביחוד לקרות ע"ד הביקורים בישובים השונים ובודאי גם בזה יוסיפו, ויה"ר שההצלחה
תראה גם לעיני בשר, שהרי נחוץ זה בשביל להוסיף בתוספת הכחות וההשתדלות בפעולות האמורות...

מנחות. פרק שלישי – הקומץ רבה דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" קסא רש"י תוספות

1 בלאו דלא תסור – כגון טלטול איסור מדרבנן, ואבנים מקורולות מותר להכניס לבית
2 הכסא משום כבוד הבריות, אבל לשאת משא דכתיב בהדיא לא דחי כבוד הבריות.
3 איכא דאמרי מהתם אמר ליה – רבינא: איפסיק קרנא דחוטא. כרמלית – מותר
4 לטלטל בתוכה מן התורה. לשון אחר ועיקר: האי מאן דצרייה לגלימיה – קרנות
5 טליתו כפל קשר, ודומה כאילו קיצען ואין לה

6 כנפות, כדי להפקיעה מתורת ציצית. לא
7 עשה כלום – לפטרה מציצית. מאי טעמא
8 כמאן דשרי דמי – ובת ארבע כנפים שסופה
9 לחזור לתחילתה. אמר רב דימי האי מאן
10 החישה לגלימיה – כפל כנפותיה כאילו הן
11 מקוצעות, ותפר הכפלים שלא ישובו, אפילו
12 הכי לא עשה ולא כלום להפקיעה מן
13 הציצית. דכל כמה דלא פסק ליה שמע מינה
14 מיבעי ליה, ועדיין הן מן הטלית. וללשון
15 ראשון קשיא דתניא בפרק "התכלת" (מנחות
16 מא, א) שאם כפלה ותפרה שחיבת.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

17 משנה התכלת אינה מעכבת את הלבן –
18 ואף על גב דמצוה לתת תכלת שני חוטין
19 בעיצית כדמפרש לקמן, אפילו הכי אין זה
20 מעכב את זה, ואי עביד ארבעת תכלת או
21 ארבעת לבן יצא. גמרא מין כנף – היינו לבן,
22 דרוב טליתות של פשתים הן ולבנות. תכלת –
23 צמר צבוע, כדאמרינן (יבמות ד, ב): מדרש
24 כיתנא – תכלת עמרא. לא נצרכא – מתינתן
25 דקתני: אין מעכבין זה את זה. אלא להקדים –
26 שאם הקדים המאחר, דהיינו תכלת, דלבן
27 כתיב ברישא. הכנף מין כנף – ואם הקדים
28 התכלת את הלבן אינה מעכבת, ואין צריך
29 לפסוק התכלת, אלא יתן הלבן אחריו.
אילימא

לא מיפסלא בכך, אף על גב דעובר על כל תוסף אם נתכוין להוסיף, ואם לא נתכוין להוסיף, שרי. ומאן דמפליג לקמן (מא, ב) בין טלית בת ארבעה טליתות בת שמונה, הכי פירושה: בטלית
בת ארבעה – דהיינו שנים חוטין, שחן ארבעה כשחן כפולין, שלא היה לו תכלת, ונתון אלו שצבועין קלא אילן בנקום לבן. וטלית בת שמונה היינו בת ארבעה שחן כפולין, שסיביר כולם
תכלת ויקח מן לפטור טלית אחת. ומיהו קשה לפירושו זה, דבת ארבעה נמי יסבור שהוא תכלת ויסיף עליהן לבן של פשתן ועוד, דההיא ברייתא דמוקי בבת ארבעה, קתני: מביא תכלת
דבר אחר ותולה בה, וקלא אילן לא יביא ואם הביא כשר – אלמא משמע דמיימי בתולה קלא אילן עם התכלת, ועל כרחיך ארבעה ושמונה דוקא קאמר,
בלא כפולות ושמן לא מה שמוסיף חוטין מארבעה עד שמונה לאו מוסיף הוא ולא מיפסיל בכך, כדאשכחן אמוראי לקמן (מב, א) דרב אחא בר יעקב רמי ארבעה ורב אחא מדפתי רמי
שמונה. והשתא לא פליגי כולי האי, אלא דמר עביד הפחות ומר עביד היותר, ובסנהדרין מיידי דמוסיף טפי מתמניא. וצריך טעם מנלן, דבשלמא אי פליגי בהא, דמאן דרמי ארבעה סבר
כדרדשינן: "גדיל" – שנים, "גדילים" – ארבעה, ומאן דרמי תמניא סבר ד"גדילים" דקאמר רחמנא אבל מין ומין קאי, גדילים מלבן וגדילים מתכלת, דהיינו צמר ופשתים, דעליהו קאי.
אבל אי לא פליגי, מה סברא היא זו דאי בעי עביד הכי ואי בעי עביד הכי? וצריך לומר דכל זה יש במשמעות "גדילים", דאי עביד תכלת ולבן בין שניהם ארבעה חוטין – "גדילים" קרינא
ביה, ואי עביד מכל חד וחד גדילים, כגון ארבעה חוטין לבן וארבעה חוטין תכלת – "גדילים" נמי קרינא ביה, ולא מוסיף הוא, אבל אי רמי טפי מוסיף הוא וגרוע ועומד הוא. ועוד צריך
טעם, מנלן דכי לית ליה אלא או לבן או תכלת, דלא מיפטר בתרי חוטי לחודיהו עד דרמי ארבעה? ושמן משום דרדשינן: "גדיל" – שנים "גדילים" – ארבעה, ין ש בו מין אחד בין
יש בו שני מינין. וקצת קשה הא דאמרינן בגמרא: אם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה, מאי חיסר מצוה? ואילמא חיסר מצוה דלבן וקיים מצוה דתכלת, לרבי עובדי מעבדי
אהדו! דמשמע דאי לא מעכבי נדא, אלמא אף על גב דחיסר תכלת ללבן – קיים מצוה דתכלת בשני חוטין? ויש לומר: דלהכשר תכלת מיהא מהני לבן, דקרינא ביה גדילים ארבעה
ואם תאמר: ומנלן דבעינן שני חוטין לבן ושני חוטין תכלת? דלמא אגדילים קפיד קרא, אפילו חד מהאי ושלושה מהאי? ויש לומר: כיון דתרי מיני בעי רחמנא, סברא הוא שיהיו שוין.
ועוד, "פתיל תכלת" כתיב, ו"פתיל" משמע תרי, כדרדשינן פרק "בא לו" (יומא עב, א): "וקיצץ פתילים", "פתיל" – שנים, "פתילים" – ארבעה. ולבן נמי לא פחות מתרי, דקדיש טפי,
כדאמרינן בגמרא דמתחיל לבן ומסיים לבן, דמעלין בקודש ולא מורידין. ומיהו, טעם זה ד"פתיל" לא יתכן, דבפרק "בא לו" משמע "וקיצץ" דמקצץ אחד לשנים, והכא על כרחיך לא
משמע תרי, כדמוכח בספרי בפרשת "ושלחו לך" ובפרשת "כי תצא": "ועשו להם ציצית" – שומע אני חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר: "גדילים", כמה גדילים נעשין? אין (גדילן) פחות
משלושה חוטין כדברי בית הלל. משמע דמי"פתיל" לא היה שמעינן אלא חד. ועוד, דאי "פתיל" משמע תרי, ו"הכנף" מין כנף לכל הפחות חד, אם כן בלא "גדילים" נמי תיפוק ליה תלתא
וצריך לומר שחולק על התלמוד שלנו, דמשמע דחד מתכלת מהני. ומה שאנו כופלים הארבעה לשמונה, סמכתינן אהא דאמרינן לקמן (מב, א): רב אחא בר יעקב רמי ארבעה ועיקף ליה
מיעף ומעיל ליה בגלימא ואביק ליה וכו' עד: מר בריה דרבנא עביד כי דידן, ופירש בקונטרס דלא אביק ליה. ועוד תניא בספרי, בית שמואי אמוראי: ארבעה של צמר וארבעה של תכלת,
ואם תאמר: היא גופה מנלן שצריך לכופלן? ואי היה מפרשינן עשה גדיל ופתיליהו מתוכו, היינו שצריך לפתולו כעין פתילה שהיא כפולה – ניהא, אבל בקונטרס לא פירש כן. ושם אפרש.
כתיב הכנף מן הכנף – ואפילו לתנא דבי רבי ישמעאל פרק קמא דיבמות (ד, ב) דפליגי ארבא דרדשינן הכי, לא פליגי אלא אהא דמורבה שאר מינים, אבל "הכנף" מין כנף דריש שפיר.
ואם הקדים תכלת ללבן יצא – תימא: כיון דמקרא הוא דרדשינן דלבן ברישא – נמא דמעכב, דהא לא בעינן שנה התכות לעכב אלא בקדישיו? ויש לומר: דלית לן למינר דאסדר לבד
יקפיד הכתוב לעכב, כמו גבי חליצה (יבמות קה, א): הקדים ריקקה לחליצה מה שעשה עשוי. ואף על גב דכתיב "ככה" עיובא לא קאי אלא אחסרון משעשה.

אילימא

אילימא חיסר מצוה דלכן וקיים מצוה תכלת - תימה: דאיכא הוה ליה למימר, דמצות לכן עבר, אבל מצות תכלת הנעשית שלא כהלכה חסרו! ויש לומר: דמשום מתניתין נקט הכי הלבן אינו מעכב התכלת, ופירוש: אינו מעכב כלל התכלת שקדים. **לרבי** עכובי מעכב - פירש בקנטרס: וכדרכי בעינן לאוקמה. ותימה: דמשמע דלרבנן ניחא, ואם כן למסקנא לא נצטרך לתירוץ רב יזהרה, ולא מיסתבר הכי מיהו, למסקנא נמי מצונו למימר דבעי לאוקומי מתניתא כרבי. אי נמי יש לומר, דכל שכן לרבנן דקשה טפי: אמאי חיסר מצוה: הא לא מעכב אהרד?

לא נצרכא אלא לטרוך בציצית - תימה: אמאי נקט הכי? לנקוט טלית צמר בציציתו ופירש: הווקא תכלת לא הוי מין דסדין, משום דהווי כלאים גביה, אבל צמר ותכלת הוי מינו ולכן נמי דתניא לעיל, מנפשתו הוי. וקשה, דאם כן, מאי קשיא ליה: תינה לכן אינו מעכב התכלת, אלא תכלת אינה מעכבת את הלבן מאי ניהו ומאי פירכא? הא נמי משכחת לה, דהא תכלת רצמא חד מינא הוא ואינה מעכבת חוטי לכן. אי נמי חוטי פשתן, למאי דפשטינן לקמן (לט, ב) חוטי פשתן פוטרין בשל צמרו לכן נראה כפירוש הקונטרס, דלהכי נקט סדין - דפשטינא דהוי לכן, ולכן של צמרו הוה מצטרף לפשתן טפי. **מידו** ציבענא קא גרים - משמע שרוצה בקנטרס לפרש: משום דקרא ברוב טליתות איירי, שהן לבנות ואינן צובעות תכלת, וכיון דכתיב "הכנף" מין כנף, הוי כאילו כתב בהדיא: תן שני חוטי לכן תחילה ואחר כך פתיל תכלת. וצריך לומר דסתם טליתות שלהם הוו גם משאר מינים. דרבא הוא דדריש לקמן מדכתיב "הכנף" מין כנף דשאר מינים בנינים פוטרין. ומיהו תימה: אם היו גרילים בטלית של צמר, הני דלא איירי קרא באותו שהוא צבוע תכלת, מכל מקום איירי בצבוע בצבע אחר, כי היכי דדרישין כלך ושיריאן וסיריקין, חוטי תכלת הוי טפי מינא דידיה מחוטי פשתן, ואם כן לישני הכי, דכי מקדים לכן של פשתן בטלית צמר לית לן בהו! ויש לומר: כיון דקרא על כרחיך לא איירי בצבוע תכלת, דהא כתיב כן בנה וכתוב פתיל תכלת - אלמא תכלת לאו מין דכנף הוי. ואף על גב דמכל מקום הוי מינו טפי - לא חשיב מידו, דהא לא הוי בכלל מין כנף דקרא. ועוד יש לפרש: דצביעה דלאו מצוה לאו מידו היא. והו, דתניא לקמן

אילימא חיסר מצוה - דלכן, והוי כאילו לא נתנו לגמרי, אמאי יצא? הא לרבי עיכובי מעכבא, ומתניתין כרבי אוקמא להו חיסר מצוה - מצות הקדמה. ונעשה מצוה - דהאיכא לכן ותכלת. תכלת דאין מעכבת לכן מאי היא - דמשמע: אם הקדים לכן, ומאי עיכוב איכא למימר? **איתמר** נמי - מתניתין דקתני ותכלת וכו' איירי להקדים, ואיבעיא ליה נמי, תכלת דאין מעכב לכן מאי היא. **איריך** - לשון מלך, כמו (בראשית מט: ב) הלכה "איריך" - דקיימא לן (בבבא ב, מט: ב) הלכה כשמאל בדיני כי היכי דינא דמלכותא דינא. להכי נקט סדין - משום דלכן הווי.

אילימא חיסר מצוה דלכן, וקיים מצוה תכלת - לרבי עכובי מעכב אהרד! אמר רב יהודה אמר רב: שחיפס מצוה ועשה מצוה, ומאי חיסר מצוה? דלא עבד מצוה מן המובחר. - התינה לכן דאינו מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא? אמר רמי בר חמא: לא נצרכא אלא לטלית שפולה תכלת. **איתמר** נמי, אמר ליה לוי לשמואל: איריך, לא תיתבי אפרעך עד דמפרשת לי להא מילתא: התכלת אינה מעכבת את הלבן, והלבן אינו מעכב את התכלת, מאי היא? אמר ליה: לא נצרכא אלא לטרוך בציצית, דמצוה לאקדומי לכן ברישא, מאי טעמא? "הכנף" - מין כנף, ואי אקדים תכלת ללבן לית לן בה. תינה לכן דאינו מעכב את התכלת, תכלת דאינה מעכבת את הלבן מאי היא? אמר ליה רמי בר חמא: לא נצרכא אלא לטלית שפולה תכלת, דמצוה לאקדומי תכלת ברישא, ד"הכנף" - מין כנף, ואי אקדים לכן ברישא לית לן בה. אמר רבא: מידו ציבענא קא גרים? אלא אמר רבא: לא נצרכא אלא לגרדומין, דאי איגרדם תכלת וקאי לכן, ואי איגרדם לכן וקאי תכלת - לית לן בה, דאמר רבי רבי חיאי: גרדומי תכלת פשרין, וגרדומי אוזב פשרין, וכמה שיעור גרדומין? אמר רב המדורי אמר שמואל: כדי לענבן. איבעיא ליה: כדי לענבן - לענבן פוליהו בהרדי, או דלמא כל חד וחד לחויה? תיקו. בעי רב אשי: אילמי דלא מיענבי ואי הווי קמני מיענבי, מאי? אמר ליה רב אחא ברביה דרבא לרב אשי: כל שפן דמינכר מצותיהו. ומאן תנא דפליג עליה דרבי? האי תנא הוא, דתניא: רבי יצחק אמר משום רבי נתן, שאמר משום רבי יוסי הגלילי, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי: אין לו תכלת - מפיל לכן, אמר רבא, שמע מינה: צריך לקשור על כל חוליא וחוליא, דאי סלקא דעתך לא צרדי, הא דאמר רבי חיאי: גרדומי תכלת פשרין וגרדומי אוזב פשרין, בין דאישתרי ליה עילאי - אישתרי ליה פוליה! דלמא

(נא, ב): טלית שכולה תכלת - כל מיני צבעות פוטרין בה חוץ מקלא אילן, ופירש בקנטרס: פוטרין בה לשם לכן, דכיון דמין כנף וליכא לקומי לך לחזור אחר לכן אלא שיהוה בה שני מינין, משמע דטלית לבנה בעי לכן. ובאיך ברייתא (שם) טלית אין פוטר בה אלא מינה, פירש בקנטרס: אם אדומה ישל בה חוטין אדומין ושני חוטין תכלת, אלמא ציבענא גרים! ולפי תירוץ ראשון ניחא, דציבענא הוי חד מינא בר מתכלת. ויש לומר: דמרבנן הוי. אי נמי יש לומר שם בענין אחר.

אלא לגרדומין וכו' - משמע דאי אגרדום כולוה מיפסלי. ואומר רבינו תם: דעכשיו שנותנין ארבעה חוטין שניים משום לכן ושניים משום תכלת וכופלן לשמונה, צריך ליהרר דאם נפסקו שלשה מן החוטין - שמא הם משלשה חוטין, ונמצא שלא נשארו שני חוטין שלימים. ויש לדקדק קצת, דסוגיא זו כרבי אחא דהשתא הוי מצוה אחת, והלכה כרבי מחבירו אבל לא מחבירי (עירובין נו, ב), וכל שכן מרבו, ורבי יוסי הגלילי רבו היה, ואהא סומכין שאין לנו תכלת ונמטילין לכן. ולרבנן אפילו בחד מיפסלי, דהא תרי מצות נינהו ולא תועיל האחת לחבירתה, דהוי כאילו איגרדם תכלת ומקצת לכן. ומיהו נראה, דמאי דבעינן בלבן נמי ארבעה חוטין - אם כן חד מצוה נינהו, ואי לא בעינן אלא שנים - כל שכן דלא מעכב, וכמאן דליתנהו הווי. ומיהו, לא מיסתבר דסוגיא לא הוי כרבנן, דהא דאמר בני רבי חיאי הוי דלא כהלכתא. ועוד יש לומר: דאי איגרדם תכלת וקא אלק, היינו דנפסק החוט מעיקרו ולא נשתריי אלא כל שהוא (מן הלבן) - דקרינן כהאי גונא גרדומי בכל שהוא, ולא הוי כאילו נפסקו שניהם לגמרי. (ליה וכל זה) ודהואיל מצוה אחת היא - מועיל השלם לחבירו. אבל לרבנן נפסק חוט אחד מעיקרו פסול, אלא אם נשארו כדי עניבה. והא דאמר בני רבי חיאי: גרדומי תכלת וכו' משמע דאיגרדום כל ארבעתן, כי קרא לכל הציצית "תכלת", ונשארו כדי עניבה. **כדי** לענבם - מתוך פירוש הקונטרס דבסמוך, גבי הא דמוכח רבא דצריך לקשור על כל חוליא וכו' וכיון דמישתרי עילאי משתרי כוליהו, ופירוש: לית ליה הא דאמרן לעיל כדי שיעור עניבה, משמע דסבירא ליה דעניבה חוץ לקשר אחרון שבציצית. ותבין יותר לפרש דשיעור עניבה מנוק לנפן קאמר, והשתא לא פליג אלעיל. וכן משמע קצת בספרי בפרשת "גדילים": במה דברים אמורים - בתחילה, אבל בשירים גרדומים כל שהוא. משמע דאגדילים קאי. וכן נראה להוכיח משם שהקשר הוא מן הארבעה אל הארבעה. דאי מחוט הכריכה ואחד מן החוטין, כמו שהיה נהוג רבינו תם כשהיה נפסק אחד מן החוטין הנכרכין, ולא מחוט הכרך - היכי משתרי הקשר בכך? דבשלמא אי מן הארבעה לארבעה, כשנפסק האחד מארבעה ואינו מקשר סוחר הקשר? ויש לומר: דהכי קאמר: דמסתמא (כשיעור דאי מו) אכתי קיימא (תלתא), אבל אחד תו לא קאי. **בין** דאישתרי חד אישתרו כולוה - ואין כאן גדיל. ואפילו למאן דאמר או גדיל או פתיל מוכח שפיר, דאפילו פתיל ליכא, דהא סופו ליפול. ולא מוכח מידו אלא דבעי קשרא אדרינא, אבל מהא לא מוכח דצריך לקשור על כל חוליא. ונראה שמכאן כן בדמקום אחר לא אשכחן אתרא דמסתבר טפי, אי לא כן חוליא לחוליא, כדי להפסיק קשר

49 שרוב הטליתות לבנות ודאי כוונת התורה היא לחוטי לבן דווקא,
 50 ואם כן גם בטלית שכולה תכלת הם קודמים לחוטי התכלת הכתובים
 51 אחריהם בפסוק.
 52 יישוב אחר לשיטת רבי עם משנתנו: **אֵלָא אָמַר רַבָּא**, לעולם אין
 53 משנתנו עוסקת בסדר נתינת החוטים, וזו שהקשנו שהמשנה אינה
 54 כרבי הסובר שתכלת ולבן מעכבים זה את זה, באמת גם למשנתנו
 55 הם מעכבים, ולא נצרכא המשנה לומר שאינם מעכבים, אלא
 56 לנדרומין – לדין חוטי ציצית שנקרעו ונתרו מהם שיריים, דאי
 57 אינרדם תכלת וקאי לבן – שאם נקרעו חוטי התכלת ונתרו רק חוטי
 58 הלבן, ואי אינרדם לבן וקאי תכלת – ואם נקרע הלבן ונתרו
 59 התכלת, לית לן בה – אין זה מעכב והציצית כשרה. וראיה לכך,
 60 דאמרי בני רבי חייא, נדרומי תכלת – שיירי חוטי ציצית שנקרעו,
 61 כשרין, וכן נדרומי אוזב – שיירי אגודת אוזב שמוים בה על טמאי
 62 מת לטהרם, שנקרעו גבעולי האוזב ונשתיר מהם כל שהוא, כשרין
 63 להוות בהם.
 64 הגמרא עוברת לדון בדין שיירי ציצית. מבררת הגמרא: וכןמה שיעור
 65 נדרומין – השיירים, שבהם כשרה הציצית. אמר בר המורוי אמר
 66 שמואל, צריך שישתייר מהחוטים כדי לענבן – לסובבם סביב עצמם
 67 ולעשות מהם קשר עניבה, אך בפחות מכך הציצית פסולה.
 68 איבעיא להו, בשיעור כדי לענבן, האם הכוונה לשיעור גדול שנוכל
 69 לענבן בולתו בהדרגה – לסובב ולקשור את כל שמונת החוטים יחד,
 70 או דקמא – או שזא מספיק שיעור קטן שנוכל לענוב רק כל חד וחד
 71 מהחוטים לחנדיה – לבדו. אומרת הגמרא: תיקו – תעמוד שאלה זו
 72 בספק.
 73 ספק נוסף בדין זה: בעי רב אשי, אם היו החוטים אלימי דלא מיענבי
 74 – חוטים עבים שמפני עוביים אי אפשר לקשור את שייריהם, ואי הוו
 75 קמיני מיענבי – אך נשתייר מהם שיעור כזה שאם היו דקים היה
 76 אפשר לקשרם, מאי – מה דינם. אמר ליה רב אחא פריה דרבא
 77 לרב אשי, כיון שאם היו החוטים דקים היינו מכשירים אותם, עכשיו
 78 שהם עבים כל שכן שנכשירם, דמינבר מצותיהו – שהרי מצות
 79 ציצית ניכרת בהם יותר מחמת עבייט.
 80 לעיל (ע"ה) נחלקו רבי וחכמים אם לבן ותכלת מעכבים זה את זה.
 81 מבררת הגמרא: וזמא תנא דפליג עליה דרבי – מי הוא החולק על רבי
 82 וסובר שתכלת ולבן אינם מעכבים זה את זה. מבארת הגמרא: האי
 83 תנא הוא, דתניא, רבי יצחק אומר משום רבי נתן, שאמר משום
 84 רבי יוחי הגלילי, שאמר משום רבי יוחנן בן נורי, העושה ציצית ואין
 85 לו תכלת, מטיל לבן בכל החוטים, שאין חסרון התכלת מעכב.
 86 הגמרא מביאה הלכה בענין קשרים שבציצית: לעיל הובאו דברי בני
 87 רבי חייא ששיירי חוטי ציצית כשרים, אמר רבא, שמע מינה מדין
 88 זה, שצריך לקשור את חוטי הציצית על כל חוליא וחוליא – לאחור
 89 כל שלשה כריכות שבגדיל, ולא רק בסוף כל החוליות, דאי סלקא
 90 דעתך – שאם תעלה על דעתך לומר שלא צריך לקשור אחרי כל
 91 חוליא, אם כן, כיצד נבאר האי דאמרי – את מה שאמרו בני רבי
 92 חייא לעיל, נדרומי תכלת (שיירי ציצית) כשרין, ונדרומי אוזב
 93 כשרין, הרי בשיירי ציצית, בין דאישתרי ליה עילאי – כיון שנקרעו
 94 החוטים והותר הקשר העליון שבסוף הגדיל, אישתרי ליה בולת –
 95 הותר כל הגדיל, אלא ודאי יש קשר לאחור כל חוליא, ועל כן גם
 96 כשנקרע הקשר האחרון עדיין מתקיים הגדיל בקשרים האחרים.

1 אֵלִימָא – אם נאמר שחיסר מצוה דלבן לגמרי והרי הוא כאילו לא
 2 נתנו כיון שלא הטילו ראשון, ומכל מקום קיים מצוה דתכלת מפני
 3 שאין הסדר מעכב, אי אפשר לומר כן, כיון שעל פי ברייתא זו תירצנו
 4 את משנתנו כדברי רבי שאינם מעכבים היינו בסדר נתינתם, והרי
 5 לרבי לבן ותכלת עובי מעכב אהררי – מעכבים הם זה את זה, ואם
 6 הטיל תכלת תחילה לא קיים מצות לבן, ודאי אינו יוצא גם במצות
 7 תכלת.
 8 על כן מבארת הגמרא את הברייתא באופן אחר: אמר רב יהודה
 9 אמר רב, מה הכוונה יצא אלא שחיסר מצוה, שחיסר מצוה ועשה
 10 מצוה, עשה מצוה היינו שיצא ידי חובת לבן ותכלת, ומאי חיסר
 11 מצוה, דלא עבד – שלא עשה מצוה מן המובהק, כיון שלא נתן את
 12 הלבן ראשון וחיסר בכך מצות הקודמה.
 13 לעיל (ע"ה) פירש רב שהלבן אינו מעכב את התכלת היינו שאם נתן
 14 תכלת תחילה יצא. מקשה הגמרא: התינה – אמנם מובן מהו לבן
 15 דאינו מעכב את התכלת, אך מה ששינו בתחילת המשנה לגבי
 16 תכלת דאינה מעכבת את הלבן, מאי היא – כיצד נפרש זאת, הרי
 17 אין לבאר שאם נתן לבן תחילה אין זה מעכב, כיון שכך הדין
 18 לכתחילה להקדים הלבן. מתרצת הגמרא: אמר רמי בר חמא,
 19 לעולם גם ברישא כוונת המשנה לסדר נתינת החוטים, ולא נצרכא
 20 – לא הוצרכה המשנה להשמיענו שהנותן לבן תחילה אין התכלת
 21 מעכבת, אלא לטלית שכולה תכלת שבה יש לתת תחילה את חוטי
 22 התכלת, ומחדשת המשנה שמכל מקום אם נתן את הלבן קודם אין
 23 זה מעכב.
 24 איתמר נמי – וכן נאמר בבית המדרש כדברי רב שמשנתנו עוסקת
 25 בסדר נתינת החוטים, אמר ליה לוי לשמואל, אריוך – מלך, לא
 26 תיתיב אברקך – אל תשב על רגליך, עד דמפרשת לי להא מילתא
 27 – עד שתפרש לי דבר זה ששינו, התכלת אינה מעכבת את הלבן
 28 והלבן אינו מעכב את התכלת, מאי היא – מה כוונת המשנה. אמר
 29 ליה, לא נצרכא המשנה להשמיענו דין זה, אלא לפרין בציצית –
 30 לנותן ציצית בסדין לבן, דמצוה לאקדומי לבן ברישא – להקדים
 31 לבן בתחילה, מאי מעמא, שנאמר בתחילה (במדבר טו לח) 'הכנה',
 32 ולמדנו מכאן שיהיו החוטים ממיין כנה דהיינו חוטי לבן כמבואר
 33 לעיל (ע"ה), ורק אחר כך נאמר 'פתיל תכלת', ואי אקדים תכלת
 34 ללבן – ומחדשת המשנה שאם הקדים את התכלת שלא כדן, לית
 35 לן בה – אין זה מעכב.
 36 הגמרא חוזרת ומקשה לפי זה מתחילת המשנה: התינה – מובן על פי
 37 זה מהו לבן דאינו מעכב את התכלת אם ניתנה לפניו, אך תכלת
 38 דאינה מעכבת את הלבן, מאי היא, הרי כך הוא הדין שהלבן ניתן
 39 תחילה. אמר (ליה) רמי בר חמא, לא נצרכא המשנה להשמיע דין
 40 זה, אלא לטלית שכולה תכלת, דמצוה לאקדומי בה תכלת
 41 ברישא, דהכנה מין כנה – כיון שדין הקדמת הלבן נלמד מכך שמיין
 42 הכנה נאמר קודם, ובטלית שכולה תכלת מין הכנה הוא חוטי תכלת
 43 ועל כן יש להקדים, ומאי אקדים לבן ברישא – ומחדשת המשנה
 44 שמכל מקום אם הקדים את הלבן לית לן בה – אין זה מעכב.
 45 לדברי רמי בר חמא, בטלית שכולה תכלת צריך לתת את חוטי
 46 התכלת בתחילה, לפי שמיין הכנה הוא תכלת. מקשה הגמרא: אמר
 47 רבא, מדי ציבעא קא גרים – וכי מדרשת 'הכנה מין כנה' למדנו
 48 שצריכים החוטים להיות בצבע הטלית אף כשאינה לבנה. הרי כיון

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

1 ג בָּשֶׁם שְׁאָמְרוּ לְעִנְיֵן תְּפִלָּה כִּד אָמְרוּ לְעִנְיֵן קִדּוּשׁ הַיּוֹם שְׂיֻכּוֹל לְקַדְּשׁ וְלֵאכּוֹל⁴² מִפְּלֶגֶת הַמִּנְחָה וְלִמְעֻלָּה אֲפִילוּ
2 אִם לֹא הִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית עֲדִינִי⁴³ וּבִאֲכִילָה זֶה שְׁמִמְבְּעוֹד יוֹם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבַת סְעוּדָה אַחַת מִגּו' סְעוּדוֹת שְׁחֵיב לֵאכּוֹל
3 בְּשֶׁבֶת (בֵּינָן שְׁכָפָר קִיבַל עָלָיו תּוֹסֶפֶת שְׁבֵת נַעֲשֶׂה אֲצִלּוֹ בְּשֶׁבֶת עֲצָמָה טרס"ז לְכָל דְּבָרֵי⁴⁸) וַיֵּשׁ מַחְמִירִים שְׂיִמְשִׁיךְ
4 סְעוּדָתוֹ בְּלִילָה עֲצָמוֹ שְׂיֵאכַל בְּזוּת⁴⁴ לְפָחוֹת אַחַר צֵאת הַפּוֹכְכִים פְּדֵי שְׂיִקְיִים ג' סְעוּדוֹת בְּשֶׁבֶת עֲצָמָה דְּכִיּוֹן שָׁג'

הלכותא רבתא

יד] ערבית עדיין - על פי קבלה אין לעשות קידוש קודם ערבית, אלא יש להתפלל קבלת שבת וערבית ורק לאחר מכן קידוש היום.⁴³
זו] כשבת עצמה - קטן שמגיע לגיל י"ג בשבת, לא יקדש מבעוד יום, ותוספת שבת מועיל לענין קדושת השבת - ולא לענין שני הנער.⁴⁴
זו] כשבת עצמה - ולכך מזכיר שבת בברכת המזון גם אם מברך מבעוד יום,⁴⁵ ויש להסתפק אם שבת הוא ראש

חודש אם מזכיר 'עלה ויבוא' כשמברך ברכת המזון מבעוד יום.⁴⁶
זו] לכל דבר - שקבלת שבת על ידי הקידוש היא קבלת עיצומו של יום ממש, ולא קבלת איסורי מלאכה (קבלת תוספת שבת) בלבד.⁴⁷
יח] שיאכל בזית - בסי' רצא⁴⁹ משמע שלכתחילה יאכל כביצה.

ציונים והוספות

42) עד"ז בסי' רצא ס"ב: ומצה מן המובחר לקדש סמוך לתחלת כניסתו בכל מה שאפשר ואף אם יצא מבית הכנסת מבעוד יום יש לו לקדש מיד דכיון שהוסיף מחול על הקדש הרי זה אצלו כניסת השבת ויש לו לקדש מיד סמוך לכניסתו ואחר הקידוש צריך לאכול ג"כ מיד כדי שיהיה הקידוש במקום סעודה ואם אינו תאב לאכול מיד יכול להמתין מלקדש תוך הלילה כמה שירצה.
ובסי' תעב ס"ב: אף על פי שבשאר ימים טובים יכול האדם להוסיף מחול על הקודש לקדש ולאכול מבעוד יום מכל מקום בפסח אינו יכול לעשות כן.
43) ס' לשמע אוזן ע' קמא: בא' השנים (כמדומה תרפ"ו בלענינגראד) חל פורים בערב שבת, וכשהתאחרה השעה ביקשו מאדמו"ר (מוהרי"ץ ז"ע) שיקדש קודם מעריב בכדי שיוכלו להתוועד, ולא הסכים לכך.
כשהפצירו בו, אמר: אינכם צריכים לדרוש זאת, וסיפר מעשה מאביו אדמו"ר (רש"ב) ז"ע:
פעם אחת בשמחת תורה בליובאוויטש (נקב בשנה המדוייקת) חל ביום שישי וכשהתאחרה השעה והוצרכו לעשות קידוש, אמר אבי: הגם שמוכרח שלפחות א' בעולם ינהג על פי הקבלה שאין לעשות קידוש קודם מעריב, מכל מקום ישנם רבנים גדולים, וגוטע אידן' לצורך זה, ועשה קידוש קודם מעריב.
גם בשמחת תורה תרפ"פ (שחלה בערב שבת קודש) עשה אבי קידוש קודם מעריב, לאחר שמחת תורה אמר לי: איני רגוע מכך שעשיתי קידוש קודם מעריב - וממילא אינכם צריכים לדרוש זאת (וראה עוד בזה בס' השיחות ה'תש"ד ע' 40 וברשימת השומעים שם, שכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב לא חפץ כלל שיקדשו קודם מעריב, אפילו לאחר השקיעה באופן דפורס מפה ומקדש). (וראה רשימת היומן ע' קסג על סדר הנאספים בליל שמיני עצרת ה'תרצ"א (שחל באמצע השבוע): קידוש, מעריב, הקפות, והסעודה).
44) ראה שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' יז, ובשו"ת הר צבי או"ח

ח"א סי' קנו שכתב שנער שנעשה בר מצוה בשבת אינו חייב כלל בקידוש בשבת זו מן התורה, ולכך יכול לקדש מבעוד יום, ומאידך גם כשמקדש בלילה אינו מוציא אחרים (גדולים) שחיובם מן התורה.
45) סי' רצא סי"ג: ואין צריך לומר שאם פירס מפה וקידש וגמר סעודתו שצריך להזכיר של שבת בברכת המזון אפילו אם החמיר ופירס מפה וקידש מבעוד יום קודם שהגיע זמן הקידוש וגם מברך ברכת המזון מבעוד יום דכיון שקידש חלה עליו קדושת שבת.
46) הערות לשו"ע אדה"ז.
47) על פי המבואר לעיל סי' רסא קו"א ס"ק ג. וראה לקו"ש חט"ז ע' 235. ח"ט ע' 59-58.
48) עד"ז הוא לענין תענית בערב שבת עד צאת הכוכבים (סי' רמט סעיף יב): ויש אומרים שאם השלים תפלת ערבית של שבת מבעוד יום צריך לאכול מיד ואינו רשאי להתענות עד צאת הכוכבים דכיון שקיבל עליו שבת בתפלה אסור לו להתענות עוד שאין מתענין בשבת אפילו שעה אחת כשמתכוין לשם תענית (וראה שם שפוסק כדעה זו בתענית יחיד, משא"כ בתענית ציבור ותענית חלום שמשלים תעניתו).
49) סעיפים א"ב (לגבי סעודה שלישית, ומשמע שכן הוא בכל סעודות השבת): יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית ואף אם הוא שבע הרי יכול לקיים אותה (ביותר מכביצה מעט אבל) כביצה. . ויש אומרים שאפילו בכזית יוצא ידי חובתו לכתחלה בכל אחת משלש סעודות. . ויש להחמיר לכתחלה כסברא הראשונה אם אפשר לו) . .
זמן סעודה ג' הוא משיגיע זמן מנחה גדולה עד הערב דהיינו משש שעות ומחצה ואילך ואם עשאה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית אלא אם כן נמשך בה עד אחר המנחה שאכל (יותר מ)כביצה אחר שש ומחצה אבל לכתחלה גם התחלת הסעודה תהא אחר שש ומחצה.

44) ראה שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' יז, ובשו"ת הר צבי או"ח

1 סְעוּדוֹת אֵלוּ לְמִדּוֹם חֲכָמִים מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר ג' פְּעָמִים הַיּוֹם אֶצֶל אֲכִילַת הַמֶּן בְּשַׁבַּת 50 לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְאָכְלָן בְּעִיצוּמָה
2 שֶׁל יוֹם וְלֹא בְּתוֹסַפְתּוֹ וְטוֹב לְחַוֵּשׁ לְדַבְרֵיהֶם:

חלק ב סימן רסו, דין התפילה בערב שבת, סעיף ג

ציונים והוספות

(50) סי' עדר סעיף א: שלש סעודות חייב כל אדם לאכול בשבת ורמז לזה ששלש פעמים היום נאמר גבי אכילת המן לא תמצאוהו וגו'.

40 יברך כלל על הטפל ואם יברך על הטפל תחילה יחזור ויברך
41 על העיקר טוב יותר לעשות כן להרבות בברכות כי לעולם ירבה
42 האדם בברכות הצריכות וימעט בשאינן צריכות וזו היא ברכה
43 הצריכה שהרי היא מיוחדת להטפל ולא להעיקר וגם בברכת
44 העיקר אינה מיוחדת אל הטפל אלא כוללת גם את הטפל ולא
45 צוו למעט אלא כשיכול לפטור ב' דברים בברכה אחת המיוחדת
46 לשניהם:

47 ט במה דברים אמורים כשאינן העיקר חביב לו יותר מהטפל
48 אלא שהשעה צריכה לכך לעשות ממנו עיקר כגון שאכל
49 כבר פירות מתוקין ביותר והוצרך לאכול אחריהם מליח לחתך
50 הליחות הנקבצות באצטומכא ואוכל עמו איזה מאכל שלא
51 יזיקנו בגרונו אבל אין המליח חביב עליו ואינו מתאוה לו כלל
52 כמו שאינו מתאוה להמאכל עכשיו אם לא המליח.
53 או אפילו אם העיקר חביב עליו עכשיו אלא שברוב הפעמים
54 הטפל חביב עליו יותר וא"כ אין קדימה להעיקר כמ"ש בסי'
55 ר"א.

56 ואצ"ל אם גם עכשיו הטפל חביב עליו יותר אלא שאעפ"כ לא
57 היה אוכלו אם לא שהוצרך לאכול המליח ומפני זה הוא טפל
58 אליו ואף שאעפ"כ אין צריך להקדים הטפל מן הדין אע"פ
59 שהוא חביב כיון שלא היה אוכלו כלל אם לא העיקר מכל מקום
60 כדי להרבות בברכות טוב להקדימו כיון שאין להעיקר דין
61 קדימה מצד עצמו.

62 ואף אם מצד ברכתו יש לו דין קדימה כגון שברכתו בורא פרי
63 האדמה או בורא פרי העץ וברכת הטפל היא שהכל מכל מקום
64 כיון שאם יברך על העיקר תחילה בורא פרי העץ או בורא פרי
65 האדמה לא יברך כלל על הטפל שברכתו שהכל נהיה בדברו
66 לא שייך כלל בזה קדימה ויותר טוב להרבות בברכות כמו
67 שנתבאר.

68 אבל אם העיקר חביב עליו לעולם יותר מן הטפל צריך לברך
69 עליו תחילה שכיון שהוא חשוב ממנו ומוקדם לברכה מחמת
70 חביבות עצמו ולא מחמת ברכתו ראוי הוא לברך עליו ולפטור
71 הטפל בברכתו מחמת טפילותו שזהו עיקר מעלת חשיבותו
72 כשפוטו דבר אחר בברכתו ולא קדימה לבדה שאין בה מעלה
73 כל כך לדברים החשובים מצד עצמן כמ"ש בסי' ר"א.

74 ואף אם ברכת העיקר היא שהכל וברכת הטפל היא מבוררת
75 ופורטת אין זה מועיל להקדימו כיון שלא היה אוכלו כלל אם
76 לא העיקר.

77 ואפילו אם עכשיו כשאוכל הטפל עם העיקר הטפל חביב עליו
78 יותר אלא שכשאוכלו לבדו אינו חביב לו כמו העיקר אין לו
79 לברך עליו כלל כיון שכשבא לאכלו לבדו הרי אינו חביב עליו

שולחן ערוך - הלכות ברכת הפירות

1 ך וכל פת שהיא טפילה לענין ברכה היא טפלה ג"כ לענין
2 נטילת ידים וא"צ ליטול ידיו אפילו אוכל כביצה.

3 וטוב למנוע מלאכול פת למתק השתיה כי מי יוכל להבחין אם
4 אוכלה למתק השתיה או למילוי כרס שאז צריך לברך עליה
5 המוציא:

6 ז וכל זה במיתוק השתיה ששתה כבר אבל האוכל גרעיני
7 גודגנדניות וכיוצא בהם למתק השתיה שישתה שאכילתם
8 גוררת לו תאוה לשתיה אע"פ שאכילתם טפלה להשתיה והיתה
9 נפטרת בברכתה אם היה אוכל אחר שבירך על השתיה מכל
10 מקום כשאוכל קודם השתיה אי אפשר שיפטר בברכת השתיה
11 שיברך אחר אכילתו כי אסור ליהנות מהעולם הזה בלא ברכה
12 בתחלה לכן צריך לברך עליהם ברכה המיוחדת להם.

13 וכן הרוצה לשתות בבוקר או אחר שינת צהרים ורוצה לאכול
14 מעט תחלה כדי שלא ישתה על לב ריקן אע"פ שאכילה זו היא
15 צורך השתיה וטפלה אליה צריך לברך עליה ברכה המיוחדת לה
16 כדי שלא יהנה מהעולם הזה בלא ברכה:

17 ח במה דברים אמורים כששותה יין שברכתו בורא פרי הגפן
18 שאי אפשר לברך ברכה זו על המאכל אבל השותה משקה
19 שברכתו שהכל יש אומרים שיברך על המאכל שאוכל תחלה
20 שהכל ולא ברכתו המיוחדת לו שכיון שאכילתו אינה אלא
21 לצורך השתיה וטפילה אליה מברך עליה ברכת השתיה שהיא
22 עיקר.

23 אבל כל טפל שאין אכילתו טפלה אל העיקר אלא כשאוכל
24 שניהם יחד או הטפל אחר העיקר וכשאוכלו קודם העיקר אין
25 אכילתו טפילה אליו כלל כגון שהביאו אליו פת או מאכל אחר
26 לאכול עם המליח שלא יזיקנו בגרונו או למתק השתיה אחר
27 שישתה וכשבא לאכול ממנו לפני המליח או לפני השתיה אין
28 אכילה זו טפלה אליה כלל צריך לברך עליה ברכה המיוחדת
29 לה ולא ברכת המליח או המשקה אע"פ שהיא שהכל.

30 לפיכך טוב שיאכל ממנו מעט קודם ברכת המליח או המשקה
31 כדי שיברך עליו ברכה המיוחדת לו ולא יפטורנו בברכה אחרת
32 בתורת טפילה.

33 ואע"פ שמן הדין אין לחוש לכך שאף שברכת העיקר היא
34 שהכל שהיא ברכה כוללת וברכת הטפילה היא ברכה מבוררת
35 ופורטת אין לה דין קדימה על העיקר כיון שאינו אוכל עתה
36 הטפל אלא בשביל אכילת העיקר א"כ קודם שהתחיל באכילת
37 העיקר שעדיין אינו חפץ לאכול הטפל אינו מחויב לאכול
38 בשביל קדימת ברכתו כמ"ש בסי' ר"א מכל מקום כיון שהעיקר
39 והטפל אין ברכותיהם שוות ואם יברך על העיקר תחילה לא

1 כמו העיקר וכשבא לאכלו עם העיקר הרי הוא טפל אליו וכל
2 עיקר וטפל אף על פי שהטפל חביב מברך על העיקר ופוסט את
3 הטפל הנאכל עמו או אחריו:

4 י לעולם אין הטפל נפטר בברכת העיקר ואפילו אם הם ב'
5 מינים שברכותיהם שוות אלא כשהיה הטפל לפניו או
6 שהיתה דעתו עליו בבירור בשעה שבירך על העיקר אבל אם
7 אחר הברכה הביאוהו לפניו ולא היתה דעתו עליו בבירור בענין
8 שאם לא היה טפל היה צריך לחזור ולברך אין טפילתו מועלת
9 כלום לפטרו בברכת העיקר לא מברכה ראשונה אע"פ
10 שברכותיהם שוות ועל דרך מה שנתבאר בסי' ר"ו ולא מברכה
11 אחרונה כשאין ברכותיהם [האחרונות] שוות אלא א"כ קבע
12 עצמו על העיקר והוא דבר שקביעות מועלת בו מפני שדרכו
13 בכך כגון פת וכן יין כמ"ש בסי' ר"ו וכן שר ורשב במדינות
14 אלו כמ"ש בסי' ר"ג.

15 ומכל מקום מי שאוכל פת או מאכל אחר למתק השתיה ודרכו
16 בכך ברוב הפעמים הרי זה כאילו היתה דעתו עליו.

17 ואם אין דרכו בכך מברך על הפת שהכל כברכת המשקה שהיא
18 טפילה אליו.

19 (אבל אין צריך ליטול ידיו תחילה אף אם הוא בענין שצריך
20 לברך עליה המוציא כגון שהיא טפילה לדבר שאין ברכתו
21 שהכל ולענין נטילת ידיים לא שייך לחלק בין אם היתה דעתו
22 על הטפל בשעת ברכת העיקר או שנמלך עליו אחר הברכה אלא
23 כיון שאוכלה בתורת טפילה לדבר אחר פטור מנטילת ידיים שלא
24 תיקנו לפת אלא כשאוכלה לסעוד הלב שסעודתה רגילה ומצויה
25 תמיד ויש לחוש לסרך תרומה כמ"ש בסי' קנ"ח):

26 יא וכל טפילה הנאכלת אחר אכילת העיקר אינה נפטרת
27 בברכתו אלא אם כן אוכלה במקום שאכל העיקר ולא שינה
28 מקומו בינתיים מחדר לחדר כמו שלא היתה נפטרת אם לא
29 היתה טפילה מפני שעמידתו ממקומו הוא גמר סעודתו ומה
30 שאוכל אחר"כ סעודה אחרת היא כמו שנתבאר בסימן קע"ח.

31 אלא א"כ היא טפילה לדבר הטעון ברכה לאחריו במקומו שאז
32 אין עמידתו גמר סעודתו כל שלא בירך ברכה האחרונה כמ"ש:

חלק א סימן ריב שהעיקר פוסט את הטפל טעפים ו"א

33 א על כל פירות ושאר אוכלים חוץ מפת וכל משקין חוץ מיין
34 אם האוכלים או השותים הם שנים או יותר אחד מברך
35 לכולם אע"פ שלא הסיבו על המטות.

36 ואפילו בימיהם שלא היה קבע לסעודה בלא הסיבה אם הם
37 אורחים הסועדים אצל בעל הבית וכל אחד שולחן קטן לפניו

38 שאינם יודעים קביעותם יחד עד שהסיבו יחד וכל זמן שלא
39 נקבעו יחד אין אחד פוסט את חבריו בברכתו בפת ויין שהם
40 חשובים ודרכם לקבוע עליהם בהסיבה מפני חשיבותם מכל
41 מקום בשאר דברים שאינם חשובים כל כך ואין דרכם כל כך
42 בהסיבה פוסט אחד את חבריו בלא הסיבה.

43 ומכל מקום צריך שיהיו קבועים יחד בישיבה ולא בעמידה.

44 ובזמן הזה שאין דרכנו בהסיבה כלל אין חילוק בין פת ויין
45 לשאר דברים שבלא ישיבה גם בשאר דברים אינו פוסט
46 ובישיבה גם בפת ויין פוסט והוא שישבו כולם בשולחן אחד או
47 בלא שולחן במפה אחת בדברים שדרך קביעות אכילתם היא
48 על המפה ודברים שדרך לקבוע עליהן אף בלא מפה כגון יין
49 וכיוצא בו משישבו בקביעות יחד על הספסלים או על
50 הקתדראות זה אצל זה זה הוא קביעותם אבל לא כשישבו זה
51 בזה זה בכה.

52 במה דברים אמורים ביין הרשות אבל ביין קידוש והבדלה פוסט
53 אחד את חבריו אפילו בעמידה ואפילו אין עומדים במקום אחד
54 אלא כל אחד בביתו שאחד מקדש או מבדיל בביתו ומתכוין
55 להוציא שכנו ושכנו שומע על הכוס שבידו ושותה הואיל והיא
56 חובה ואינה כברכת הנהנין כמ"ש בסי' רע"ג.

57 ואפילו אם כבר טעם המקדש או המבדיל כמלא לוגמיו ושוב
58 אין השומעים צריכים לטעום אלא למצוה מן המובהר אעפ"כ
59 נפטרים בברכתו אפילו בעמידה שמתוך שהם מצטרפים יחד
60 לצאת ידי קידוש והבדלה מצטרפים ג"כ לצאת ידי ברכת היין.

61 ויש אומרים שבשאר דברים חוץ מפת ויין אין אחד פוסט את
62 חבריו ואפילו הסיבו שכיון שאין דרכם לקבוע עליהם כל כך
63 אין קביעות מועלת בהם אלא א"כ באו בתוך הסעודה שמתוך
64 שמועלת קביעות להפת מועלת ג"כ לשאר דברים.

65 ואע"פ שהעיקר כסברא הראשונה נהגו במדינות אלו לברך כל
66 אחד לעצמו בשאר דברים לחוש לסברא האחרונה חוץ משכר
67 ומי דבש לפי שרגילין לקבוע עליהם אף בלא סעודה לפיכך
68 מועלת בהם קביעות כמו ביין.

69 ומכל מקום אף ביין אם ב' או ג' נכנסים לבית אדם אחד ונותנים
70 להם יין לשתות דרך עראי כל אחד מברך לעצמו אפילו יושבים
71 בשולחן אחד שאין אחד פוסט חבריו בכל הדברים אלא בישיבת
72 קבע על דעת שלא לעקור מיד ממקום זה אפילו לילך לקבוע
73 במקום אחר ואצ"ל אם אין דעתם לקבוע כלל אלא לשתות
74 בדרך עראי:

חלק א סימן ריג מי שיצא עם מוציא אחרים טעף א

תורה אור

1 תוכן הפרק: הקשר בין "טוב מאד - זה יצר הרע"
2 ל"ויכולו השמים"

3 וזהו שבכל מעשה ששת ימי בראשית עד אחר
4 ויכלו לא נאמר רק שם אלקים, כי אם אחר שנאמר
5 ויכלו כו' כי בו שבת כו' אח"כ נאמר ביום עשות
6 הוי"ה אלקים, נזכר אח"כ דוקא שם הוי"ה.

7 ע"פ מה שנתבאר בפרק הקודם, שהחיות הנמשכת
8 מאתו ית' בשביל בריאת העולמות היא רק "בחנית
9 אחוריים", יובן הטעם שבכל מעשה בראשית נזכר רק
10 שם אלקים, "בראשית ברא אלקים", "ויאמר אלקים"
11 וכיו"ב, ורק אחרי יום השבת נאמר "ביום עשות הוי'
12 אלקים", שנזכר (גם) שם הוי'.

42 בסוף ששת ימי בראשית, כהקדמה ליום השבת,
43 נאמר "והנה טוב מאד גוי ויכולו השמים", שהדיוק
44 כאן הוא "טוב מאד" דוקא, ומשמע שרק אז - "ויכולו
45 השמים גוי".

46 פירוש "טוב מאד" היא בחינת בעל תשובה, כידוע
47 דטוב זה יצר טוב, ומאד זה יצר הרע כשנהפך
48 לטוב, על ידי התשובה.

49 הקשר בין "טוב מאד" לשבת יובן ע"פ פירוש
50 רז"ל "טוב זה יצר טוב, (טוב) מאד זה יצר הרע",
51 שהכוונה בזה, דכאשר מהפכים את היצר הרע לטוב
52 (כמאמר חז"ל "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך -
53 בשני יצריך"), נוצר מזה טוב נעלה ביותר ("טוב
54 מאד"), שלמעלה אף מיצר הטוב עצמו.

55 בכללות, זהו העילוי דבעלי תשובה לגבי צדיקים
56 (המבואר בסמוך), דבעוד שעבודת הצדיקים היא
57 בדברים טובים וקדושים (על ידי גילוי יצרם הטוב),
58 הנה על ידי תשובה נכונה מהפכים את הרע לטוב (ע"ד
59 מאמר רז"ל שעל ידי תשובה מאהבה זדונות נעשין לו
60 כזכיות), וזהו "טוב מאד".

61 [ומבאר את איכות העילוי שבעבודת התשובה, שלכן
62 נאמר עלי "טוב מאד":]

63 והענין, כי במקום שבעלי תשובה עומדים בו, כי
64 אתכפייא ואתהפכא דבחינת בעל תשובה הוא
65 בתגבורת האהבה ממטה למעלה.

66 אמרו רז"ל מקום שבעלי תשובה עומדין אין
67 צדיקים גמורים עומדין שם, ומבואר בזהר שמעלת
68 בעלי תשובה על צדיקים היא בכך שעבודתם היא
69 "ברעותא דליבא יתיר, ובחילא סגיא" (מתוך רצון הלב
70 יותר, ובכח רב), היינו שאהבתם לה' היא בתוקף גדול
71 יותר מאהבת ה' של צדיקים, דדוקא בגלל ש"עד הנה
72 היתה נפשו בארץ צי' וצלמות היא הסטרא אחרא
73 ורחוקה מאור פני ה' בתכלית, לזאת צמאה נפשו ביתר
74 עז מצמאון נפשות הצדיקים". ונמצא שהבעל תשובה
75 - שקירבתו לה' קשורה עם גיעה להכניע את הרע
76 (עבודה זו נק' בזוהר "אתכפיא", לשון כפי') עד
77 להפיכתו לטוב ("אתהפכא חשוכא לנהורא") - מגיע
78 לידי תגבורת האהבה לה'.

79 נמצא, שסיבת "תגבורת האהבה" של בעלי
80 תשובה היא לפי שעבודת התשובה היא "מלמטה
81 למעלה", פירוש, שהבעל תשובה מרגיש את גודל
82 ריחוקו מה' מחמת היותו שקוע ברע, ועל כן כל

1 והענין, כי ידוע מ"ש שמש ומגן הוי"ה אלקים.

2 כי שם הוי"ה בתיב ב'י אני הוי"ה לא שניתי (בנ"ל,
3 לאו דאית לך צדק ידיעא בו), ובחינת אלקים הוא
4 הנרתק לשם הוי"ה הנק' [היינו שם הוי"ה] ג"כ שמש
5 (כמ"ש שמש ומגן ה' בו), כדי להיות התהוות
6 הבריאה יש מאין.

7 שם הוי' נמשל לשמש עצמה, ושם אלקים - מדת
8 הדין והצמצום - נמשל למגן ונרתק המכסה על אור
9 השמש שלא יזרח בכל תוקפו (באופן שאי אפשר
10 לעולם לסבול אותו), וכך, להיות שהחיות דשם הוי'
11 עצמו היא למעלה מגדר שינוי, אי אפשר שתתהווה
12 ממנה מציאות "יש" בעל שינוי אלא על ידי התלבשותה
13 ב"נרתק" ו"כלים" דשם אלקים, ה"מכסה" ומעלים על
14 שם הוי' (כמו מגן ונרתק השמש), ועי"ז יוכל להיות
15 נברא המרגיש את עצמו ל"יש" ומציאות בפני עצמו.

16 שזוהו ע"י אותיות הדבור בנ"ל.

17 ה"מגן" דשם אלקים הן הן "אותיות הדיבור" (הן
18 עשרה מאמרות) שבהן מלוכשת החיות דשם הוי' -
19 שהן בבחינת לשון תרגום, לפי שהן מעלימות
20 ומסתירות על פנימיות ועצמיות האור להיותן מבחינת
21 אחוריים.

22 וזהו שבמעשה בראשית נאמר רק שם אלקים,
23 מאחר שהבריאה יש מאין בששת ימי בראשית היא
24 דוקא על ידי התלבשות והסתר החיות דשם הוי'
25 ב"אותיות הדיבור דשם אלקים", כלומר, עניינו של
26 שם אלקים שהוא כמו "נרתק" וכיסוי לשם הוי' - הוא
27 הוא ענין ה"אותיות" שלמעלה, שבהן מלוכשת
28 ומוסתרת החיות ממדותיו ית'.

29 [ועתה יבאר הטעם שאחרי שבת בראשית נזכר שם
30 הוי' (ביום עשות הוי' אלקים).]

31 נקודת הענין שיבואר להלן: שבת הוא זמן "עליית
32 העולמות", פירוש, שחיות העולמות (דשם הוי') עולה אז
33 לשרשה ומקורה, ויוצאת מהסתרה אל הגילוי, ובמילא
34 היא למעלה מ"התלבשות" והסתר באותיות דשם אלקים
35 (בחינת דיבורו ית'), ונמצא שבשבת מאיר האור דשם הוי'
36 עצמו, באופן שבשבת מתבטל העולם מישותו, מעין מצב
37 העולם לעתיד לבא כאשר ימלא כבוד ה' את כל הארץ.

38 וזהו שהולך ומבאר, בהקדם ביאור הכתוב "והנה טוב
39 מאד, ויכולו השמים":]

40 ואח"כ בסוף ששת ימי בראשית נאמר והנה טוב
41 מאד [וגוי] ויכלו השמים.

1 מגמתו וחשקו הם "לברוח" מבור תחתיות דשפלות
2 וחשכת עולם הזה ולעלות "ממטה למעלה" אל ה',
3 לדבקה בו ית' בתכלית היחוד.

4 משום כך האהבה לה' היא בתגבורת גדולה, כאדם
5 שבורח בכל כוחו מן המות, ולכן נאמר על זה "טוב
6 מֵאֵדָם".

7 **מים רבים לא יוכלו לכבות את בו'.**

8 על אהבה גדולה זו של בעלי תשובה נאמר "מים
9 רבים לא יוכלו לכבות את האהבה", שהיא גדולה
10 ועצומה כל כך עד ששום דבר לא יוכל לכבותה.

11 **כמו בן למעלה, עליית החיות שירד בששת ימי**
12 **בראשית בבחינת ירידה היא עולה בבחינת עליית**
13 **העולמות למהותו ועצמותו ית'.**

14 ע"פ זה יובן הקשר בין "והנה טוב מאד" ל"ויכולו
15 השמים גו'" (שנאמר בפסוק שלאחריו), דפירוש
16 "ויכולו השמים גו'" הוא - שביום השבת עולה החיות
17 האלקית (שירדה להחיות את העולם) לשרשה ומקורה
18 במהותו ועצמותו ית' (כפי שיבואר בסמוך ענין עליית
19 החיות, שנקרא בתורת הסוד "עליית העולמות").

20 ונמצא, שעבודת התשובה ושבת עניינן אחד -
21 עלי' ממטה למעלה, אלא שזו עליית האדם וזו עליית
22 החיות.

23 **וּז' ש' אַח"כ יוכלו השמים [וגו'] כי בו שבת, כאדם**
24 **ששובת ממלאכתו, שהשכל ומדות שנשפלו**
25 **להתלבש בדבור ובמעשה עולים למהותן ועצמותן,**
26 **כמו בן הוא למעלה, עלייה למהותו ועצמותו ית'.**
27 עליית החיות למעלה ביום השבת הוא הוא ענין
28 השביתה למעלה, כמ"ש וישבות ביום השביעי גו'.

29 וכמו להבדיל באדם שעשה מלאכה ובגמרו שובת
30 ממלאכתו; הרי בשעת עשיית המלאכה היו כוחות
31 נפשו (שכלו ומדותיו) מלובשים ועסוקים בעשי' זו,
32 ובגמר עשיית המלאכה כוחותיו חוזרים למקומם
33 במקורם.

34 למשל: אומן העוסק בעשיית כלי, שבשעת מעשה
35 שכלו הוא בבחינת ירידה והתלבשות בכח המעשה
36 שבאצבעות ידיו, לכוון את מלאכת עשיית הכלי באופן
37 שכל פרט ופרט של הכלי יצא בהידור וביופי; ובגמר
38 עשיית הכלי חוזר שכלו למקורו כפי שהוא במוחו,
39 ברוממות ובהבדלה ממדרגת כח המעשה.

40 וכך למעלה, שבששת ימי בראשית נתלבשה
41 החיות בבחינת דיבור ומעשה, וביום השבת, בגמר
42 מלאכת עשיית שמים וארץ, עולה למקורה במהותו
43 ועצמותו ית', וזהו ענין "וישבות ביום השביעי".

44 וזהו הענין, שרק אחרי השבת נאמר "ביום עשות
45 הוי' אלקים", דבכל ששת ימי בראשית נבראו
46 העולמות מבחינת דיבור שהוא על ידי צמצום דשם
47 אלקים דוקא, הרי ששם הוי' עצמו לא נתגלה בששת
48 ימי בראשית; רק אחרי שגמר את המלאכה והי' בחינת
49 "נייחא דרוחא" [היינו עליית החיות למקורה, בחינת
50 שביתה ומנוחה כנ"ל], אז נזכר שם הוי', מפני שאז
51 חיות העולמות היא משם הוי' בגילוי.

52 כלומר:

53 אין "עליית החיות" ענין של סילוק החיות ח"ו מן
54 הבריאה, דאז היתה הבריאה מתבטלת ממציאיתה,
55 שהרי כל קיומה אינו אלא מכחו ית', המחדש בטובו
56 בכל יום תמיד מעשה בראשית; אלא הכוונה היא,
57 שקיום העולם ביום השבת הוא מהחיות כפי שהיא
58 בשרשה ומקורה, בלי צמצום וירידה.

59 ונמצא, שבשבת יש גילוי שם הוי' בעולם, בלי
60 ה"נרתק" (כיסוי) דשם אלקים.

61 **וזהו בחינת ומדרגת שבת דמעלי שבתא, שהוא**
62 **בחינת עליות.**

63 מבואר בזהר ש"מעלי שבתא" (ליל שבת) ויומא
64 דשבתא הן שתי מדרגות כלליות בשבת. וענין "מעלי
65 שבתא" הוא כמו מנוחת האדם שבאה אחרי גמר
66 מלאכה (שאז כוחותיו עולים למקורם, כנ"ל).

67 **וזהו שבת בראשית דמיקדשא וקיימא, שהעלייה**
68 **היא ממילא, כי בו שבת בו'!**

69 על עלי' זו אמרו "שבת מיקדשא וקיימא", כי
70 עליית החיות ביום השבת אינה תלויה בעבודת בני
71 ישראל אלא היא נעשית מעצמה [שלכן נק' כל שבת
72 "שבת בראשית", "שלמעלה מבחינת ישראל"]. וזהו
73 ענין קדושת שבת המאירה בשבת באופן ד"מיקדשא
74 וקיימא", כי זה שהחיות האלקית המחיה ומקיימת את
75 העולם עולה ונכללת בשרשה ומקורה, ותמורת זאת
76 מאיר שם הוי' בגילוי בלי העלמה, כנ"ל, פועל תוספת
77 קדושה בעולם.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

27 א"כ הרי הכובע מקור לתפארת כו' וד"ל (וכמו כליל
28 תפארת בראשו נתת לו שהוא מקור כל מיני פאר והוד
29 שבפנים וכמ"ש במ"א) וד"ל ובכ"ז יובן פי' המשך הפסוק
30 הזה דעטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא דוקא כי הרי
31 מבואר למעלה שמבחי' הצדקה ומעש' המצות דוקא נמשך
32 הכובע ישועה בראשו שהן שע"ה נהורין מקור ההארת
33 פנים להיות ה' יאר פניו תמיד בבחי' הפנימי' והעצמות
34 שלו ממש וא"כ הרי בדרך הצדק' דוקא תמצא לבחי' העטרת
35 של תפארת של תפארת שיבה שהוא הכובע ישוע' הנ"ל וזהו
36 וילבש צדק' ואח"כ נעש' מזה כובע ישוע' כו' וכענין זורע
37 צדקות ואח"כ מצמיח ישועות כנ"ל וד"ל (אך עדיין אינו
38 מתורץ הקושיא דלעיל דלמה הצדקה שבאה בבחי' לבוש
39 שריון קשקשים להגן על הגוף יהיה מזה הכובע ישועה
40 בראש שלמעלה מהגוף ועוד דמשמע דב' לבושי' הן לבוש
41 שריון תחלה ואח"כ וכובע ישועה ולא שהכובע ישועה
42 נעשה מן הלבוש דשריון כו' הענין הוא דשריון קשקשים
43 הוא להגן מן החיצונים הוא מן הצדקה שזהו בעת מלחמה
44 אבל אחר הניצוח שנק' ישועה הוא בבחי' כובע ישועה
45 שבראשו שנמשך המקור להארת פנים הנ"ל אך מפני
46 שנעוץ תחב"ס דוקא ע"כ עיקר בחי' הישועה שבכובע
47 באה מן הצדקה שבסוף מעשה דוקא ולכך הזכיר תחלה
48 לבוש דשריון ואח"כ וכובע שנכלל במ"ש וילבש גם לבוש
49 דכובע כו' וד"ל) (וזהו ויהי נועם ה' עלינו מפני שמעשה
50 ידינו בצדקה כוננהו כו' ה' מחסי כו' יצילך כו' וכמארו"ל
51 אין ישראל נגאלין אלא בצדקה וכמ"ש צדקה תרומם גוי
52 להיות כובע ישועה בראשו וד"ל):

שער החנוכה

1 (לד) והנה כל עיקר ענין הכובע ישועה זו שבראשו להיות
2 מקור אור הארת הפנים הוא ע"י הצדקה דוקא
3 וכמ"ש וילבש צדקה כו' ואז כובע ישועה בראשו דהנה
4 מבואר למעלה שהצדקה ומעשה המצות שעושים רש"מ
5 שרשו בפנימי' ועצמות א"ס ב"ה שיהיה מזה גלוי אור
6 הפנים העליונים ממילא וכמ"ש כצנה רצון כו' והיינו ענין
7 הכובע ישועה שבראשו שנעשה ע"י הצדקה שנעוץ תחלתן
8 בסופן דוקא וכמ"ש אני בצדק אחזה פניך בהארת פנים
9 בתפלה ע"י הצדק שבתחלה דוקא וכרבא דיהיב פרוטה
10 לעני והדר מצלי וכן אמ' והלך לפניך צדקך ואח"כ כבוד
11 ה' באור פני מלך חיים כו' וכנ"ל בקטרת ושמן ובמשל
12 הזריעה וקצירה הרי הזריעה הוא הצדקה וכמ"ש זרעו לכם
13 לצדקה וקצרו לפי חסד שהן הישועות מקור החסדים כנ"ל
14 וד"ל וזהו פי' עטרת תפארת שיבה כי הנה פי' תפארת
15 שיבה הוא הארת פנים דחכמה כנ"ל שהוא הדרת פנים וכן
16 שמצד החכמ' שבתורה אור כו' אך פי' תפארת שיבה היינו
17 לעשות פאר לשיבה והוא מ"ש עטרת תפארת שיבה בחי'
18 עטרת לתפארת שיבה היינו בחי' הכובע ישועה שבראשו
19 הנ"ל שהוא בחי' המקור לתפארת השיבה הזאת מטעם
20 הנ"ל בענין שע"ה נהורין כו' ע"כ נק' בשם עטרת לתפארת
21 כו' (כי תפארת הפנים שמצד הזקנה דחכ' הוא במו"ס
22 בבחי' או"פ בהארת הפנים כחכמ' אדם שתאיר פני' אע"פ
23 שהוא בחי' הפנימי' דחכמ' כו' אבל מאשר מאיר מקור
24 לתפארת הפנים מן הכובע ישועה שבראשו הוא בא בבחי'
25 מקיף וכמו בכהני' שאמר ומגבעות תעשה להם לכבוד
26 ולתפארת הרי התפארת והכבוד נמשך ע"י המגבעות הללו

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

8 היוצאת מחו"ג שבדעת דקטנות דו"א ללאה נק' מחמצת
9 ומשארית כו' וגם ע"ז נצטווינו שלא לאוכלו ושלא ימצא
10 ברושתינו דהיינו כי לאה הוא בחי' לבוש המחשבה
11 המלביש את המדות כידוע ולזאת בחי' היש שבמדות נק'
12 חמץ כי הוא בחי' דכורא ומה שנמשך במחשבה ודבור הוא
13 בחי' קבלה מהמדות ונק' מחמצת כו' וכנגדו בגשמיות
14 להרמב"ם הוא תערובת חמץ:

איסור תערובת חמץ

1 (י"ב) **שלא** לאכול תערובת חמץ: לפ"ד הרמב"ם ושו"ע
2 סי' תמ"ב הוא לאו מיוחד לתערובת חמץ
3 מדכתיב כל מחמצת לא תאכלו (שמות י"ב כ') ולפ"ד
4 הרמב"ן והרא"ש אינו לאו פרטי אלא מהלאו' הרבים
5 הבאים בחמץ וחד מחמצת לשנתחמץ ע"י דבר אחר כדאי'
6 בגמ' דכ"ח וש"ע סי' תס"ב. והענין כמ"ש בכאריז"ל
7 שמחמצת הוא בחי' נוק' וחמץ הוא בחי' דוכרא וההארה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

28 הם מבחי' סדכ"ס. וזהו כשמן הטוב יורד כו' זקן אהרן,
 29 להיות כי השמן הוא מבחי' סדכ"ס לכן בא ע"י שערות
 30 לבד דוקא, וכענין צמיחת השערות ממותרי מוחין מוחין
 31 דגדלות דוקא שאז צומחין ויוצאי' שער הזקנה. והגם כי
 32 השערות הם בחי' צמצוץי' ובאי' ע"י צמצום עצום. שהרי
 33 כשגוזזי' אותם אינו מכאיב כלל, מ"מ ה"ה גדילי' מהמות
 34 כו'. ועד"ז יובן ענין בחי' שמן המשחה בחי' סדכ"ס שיורד
 35 על הראש והזקן כו'.
 36 **ונמצא** כי ענין כה"ג המשוח בשמן המשחה הוא כי
 37 כה"ג הוא בחי' אהבה רבה, ובא לו זה ע"י שהוא
 38 משוח בשמן המשחה הוא בחי' סדכ"ס כו' אדון הנפלאות
 39 כו', והשמונה בגדי' שלובש הוא כלי' דתומ"צ שהם כלי'
 40 לאור האה"ר הבא לו מלמעלה ע"י בחי' שמן המשחה
 41 בחי' סדכ"ס שז"ע אהרן כה"ג הוא ובניו עד מלך יאשיהו
 42 בבית ראשון שהיו כל הכהנים גדולים נמשחי' בשמן
 43 המשחה כו' משא"כ בבית ראשון ממלך יאשיהו ואילך
 44 שנגנזה צלוחית של שמן המשחה וכל בית שני הי' נעשה
 45 כה"ג ע"י שלבש בגדי' כהונה גדולה היינו בחי' השמונה
 46 בגדי' הנ"ל שהם הלבושי' דתומ"צ, ועי"ז הי' בא לבחי'
 47 האה"ר. כי הלבושי' דתומ"צ אם כי נתלבשו בדברי' גשמי'
 48 מ"מ בשרשן הוא בחי' רצה"ע, לכן ע"י בחי' הלבושי'
 49 דתומ"צ יכולי' לבוא לבחי' אהבה רבה, שע"י לכישת
 50 הבגדי' בחי' שמונה בגדי' ח' היות היו נותנים לו בחי'
 51 אה"ר. ונמצא כי כל בחי' כה"ג הוא בחי' אה"ר, רק
 52 המרובה בגדי' הוא מלמטלמ"ע, שע"י הבגדי' בא לאה"ר,
 53 וכהן משוח בשמן המשחה היינו שבא לו האה"ר מבחי'
 54 שמן המשחה היינו מבחי' סדכ"ס.

ד"ה בואת יבוא אהרן

1 **ועדיין** צ"ל מהו הפרש בין כהן המשוח בשמן המשחה
 2 לכהן המרובה בגדי', ששניהם כהנים גדולים,
 3 ומ"מ יש הפרש ביניהם. הנה כתיב כשמן הטוב על הראש
 4 יורד על הזקן זקן אהרן, שהשמן הטוב נמשך ע"י בחי'
 5 שערות, וענין השמן הוא צף ע"ג יין שלכן יש פלוגתא בין
 6 ר' יוחנן בן נורי לחכמי' אם הוא חיבור לטומאה אם לאו.
 7 והענין הוא דכתי' נכנס יין יצא סוד הוא בחי' סוד הוי'
 8 ליראי, והיינו כי קוב"ה סתים וגליא ה' ואלקים, שם
 9 אלקים הוא בבחי' גליא היינו בחי' חיות כל הנבראי' מריש
 10 כל דרגין דבי"ע עד סוף כל דרגין, שמתלבש להחיות בכל
 11 עולם לפי ערכו, ולכן נאמר בראשית ברא אלקי' הוא בחי'
 12 כח הפועל בנפעל. אבל ש' הוי' עם כי עיקר התהוות
 13 העולמות הוא מבחי' שם הוי' שלכן נק' הוי' ע"ש
 14 ההתהוות, מ"מ הוא בדרך העלם, וכמ"ש כי הוא ציוה
 15 ונבראו בדרך ממילא ומאליו ולא בבחי' התלבשות כח
 16 הפועל בנפעל, ולכן נק' סתים שאינו מושג כלל. וע"י
 17 שנכנס יין הוא בחי' יינה של תורה יצא סוד היינו בחי'
 18 סוד הוי' מה שהוא סתים ונעלם כו'. וענין שמן שצף ע"ג
 19 יין הוא כענין סתימו דכל סתימין, פי' שהוא נעלם גם
 20 מבחי' סתים, וכענין אדון הנפלאות, נפלאות הוא כמו בחי'
 21 סתי', ואדון הנפלאות הוא בחי' סדכ"ס, שגם מבחי' סתי'
 22 הוא ג"כ סתי' ונעלם, וכמ"ש במ"א ע"פ ואנכי הסתר
 23 אסתיר פני ביום ההוא, שאפי' מבחי' ביום ההוא שהוא
 24 בחי' סתי' ג"כ אסתיר כו' שזהו בבחי' סדכ"ס. וזהו מעלת
 25 הכהנים על הלויים, שהלוי' עבודתם הוא בבחי' ועבד הלוי
 26 הוא בחי' סתים, כי הם אומרים שירה על היין, היינו להיות
 27 גילוי בחי' סוד הוי', אבל הכהנים שנמשחו בשמן המשחה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהר"ש

קונטרס עץ החיים

8 האצי' כו' וכמ"ש בתו"א בהביאור דכי כאשר השמים
 9 החדשים כו' יעו"ש, ועד"ז נא' הלילה הזה ליל שמורים
 10 שגם בבחי' לילה יוכל להיות גילוי בחי' זה שהוא כמ"ש
 11 זה אלי ואנוהו שיאיר בבחי' גילוי ממש ועמ"ש בלקו"ת
 12 ד"ה ואתחנן בענין נר ה' נשמת אדם כו', והנה המצות נק'
 13 רמ"ח איברי' דמלכא והתורה הוא בחי' ראש ומוחין
 14 דאורייתא מחכמה נפקת, והנה כמו שבמות הוא כללות

1 **(ב) והו'** ענין כי נר מצוה ותורה אור, כי הנה מדת המלכות
 2 נק' מדת לילה שהיא בחי' ברישא חשוכא לפי
 3 שהיא בחי' הסתלקות האור בבחי' התנשאות כנ"ל ונעשה
 4 בחי' יש מאין שהוא בחי' חשך כו', וכדי להמשיך אור
 5 וגילוי א"ס ב"ה בבי"ע זהו ע"י תומ"צ שע"י ממשיכים
 6 ומאירים גם בבי"ע להיות הגילוי כמו באצי' שגם בבי"ע
 7 יהי' בבחי' ביטול והתאחדות ממש באוא"ס ב"ה כמו

1 גילוי אור וחיות הנשמה ואח"כ מהמוח מתפשט לכל אבר
 2 החיות השייך לו ונמצא הראש הוא הממוצע שממשיך
 3 מהנפש לכל אבר כו', כך ארו"ל גדול תלמוד שמביא לידי

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"י

1 לגבי הקב"ה – הצמצום אינו מסתיר כלל, ומסתיר רק לגבינו, אבל הוא בשביל הגילוי. בכח
 2 הא"ס לעשות העלם והסתר כזה, שהנבראים לא ירגישו שחיותם הוא אלקות, וזהו פירוש
 3 הפסוק אכן אתה א"ל מסתתר

4 **דְּהִגְבִּים** ד"את השמים ואת הארץ אני מלא", והצמצום הוא
 5 רק לגבינו, אכל לגביה יתברך הרי הצמצום אינו
 6 מסתיר כלל, ומאיר לאחר הצמצום כמו קדם הצמצום,
 7 וכמאמר "אתה הוא קדם שנברא העולם ואתה הוא לאחר
 8 שנברא העולם" בהשואה גמורה, ואין הצמצום מסתיר
 9 כלל. דהמשל בזה הוא כמו הרב המשפיע שכל לתלמידו,
 10 דחפצו הוא שיהיו נטיעותיו כמותו, אמנם בכדי שיוכל
 11 המקבל להכיל את ההשפעה הרי הוא מסלק את אור שכלו
 12 לגמרי וממציא אור שכל שהוא לפי ערך המקבל, ועושה
 13 בזה כמה צמצומים והעלמות בכדי שיוכל להתקבל אצל
 14 המקבל, אם בן כל הצמצומים הם רק לגבי המקבל, אכל
 15 לעצמו אינו צמצום כלל, אשר הדגמא מזה יוכן למעלה
 16 בכיכול, דכללות ענין הצמצום הוא רק לגבינו אכל לגביה
 17 יתברך הרי אין הצמצום מסתיר כלל, וכאמת יוכן גם זה
 18 דגם לגבינו הנה הצמצום הראשון וכל הצמצומים דסדר
 19 השתלשלות הרי הם בשביל הגלוי, דלהיות דעקר ענין
 20 הצמצום הוא בכדי שיתקבל, כנ"ל במשל, אם בן הרי אין
 21 הצמצום מסתיר, ומכל מקום הרי האור אין סוף אינו נרגש,
 22 וגם בחינת האור פנימי שהוא האור והחיות הממזיגה את כל
 23 הנמצאים, הרי יש ברואים כאלו שאינם מרגישים שהוא
 24 חיות אלקי, והגם דכל אחד ואחד מרגיש שיש בו חיות

פורים ה'ש"ת

43 המשפחה, חינוך הילדים אצל מלמדים יראי שמים,
 44 לימוד אלף בית קמץ אלף וכו'.

45 אכן, כואב מאד שצריכים לדבר על דברים כאלה, אך
 46 כאשר צריכים לדבר, אם הגיעו לידי כך, מן ההכרח
 47 לדבר, ולדבר מעומק הלב, לומר את כל האמת כפי
 48 שהיא, לא לפות ולקבל את מעשה האנשים האמורים
 49 בחיך. השומע ישמע, יהודי שומע ומרגיש את האמת, לב
 50 יהודי הוא החלק אלוהי, נקודת היהדות, וכאשר יהודי,
 51 איש ואשה, שומע ומרגיש את האמת, צומח יהודי כשר,
 52 יהודי הוא בבחינת עץ שיביא בעזה"י הרבה פירות וברכה
 53 בבית ישראל. והנסיון הראה כאשר מצליחים בכך
 54 בעזה"י, הרי כמה מר שיהיה חלילה מצב היהדות
 55 במדינות אחדות, רואים אנו במחש שלב ישראל חי הוא,
 56 וכאשר הלב חי - יכול כל הגוף להחלים.

57 איש בשורה אנכי היום. קבלתי גלויה ממלומד אברך
 58 יהודי שכותב לי שציית לי ודיבר עם מספר אברכים ופעל
 59 עליהם ב"ה בשמירת הכשרות. לפני מספר שבועות
 60 קבלתי מכתב מאברך אחד שרוצה לנסוע לרגל עניניו
 61 למקום מסויים ומבקש ברכה שהשי"ת יצליח לו. עניתי
 62 לו על מכתבו; ובדרך אגב כתבתי שיהיה לו שיעור לימוד
 63 בכל יום, כתבתי והסברתי לו שעל כל אחד מוטל חוב
 64 קדוש להשפיע על הסביבה בשמירת קיום המצוות, וכיוון
 65 שהוא נמצא במקום שישנם שם עוד אברכים - ישתדל
 66 לשוחח אתם מכוח שמירת שבת, הנחת תפילין, [אוכל]
 67 כשר עד שיביא אותם ללמוד משהו.

68 את האברך אינני מכיר, אך המכתב הראשון שקבלתי
 69 ממנו היה מלא באמונה, תמימות, בלי המצאות מיותרות,
 70 ולבי נמשך לכתוב לו מה שכתבתי.

71 במשך הזמן קבלתי ממנו כמה מכתבים, הוא כבר
 72 פעל הרבה, אחדים שומרים כבר נכונה מה שצריכים
 73 לשמור, יש לו כבר ששה-שבעה חברים טובים שהגיעו
 74 כבר לדרגא כזו להרהר ולהתעסק בהפעלת השפעה על
 75 הנותרים שגם הם יהיו שומרי מצוה.

76 אוי לַשְׁנִים האלה שבזה מתענגים, שב"ה מניחים
 77 תפילין, אוכלים כשר, לומדים פרשה חומש עם רש"י
 78 ואומרים פרק תהלים, אך במצב כזה הרי ב"ה.

79 כשהשי"ת עוזר לחולה מסוכן ר"ל ויש בכוחו לצעוד
 80 צעד אחד - יעזור השי"ת ויהיה בריא לגמרי.

81 נתקלתי כבר בהרבה מקרים כאלה, כשמעוררים -
 82 מתעוררים, האברים אמנם חלשים, אך הדם בריא,
 83 כאשר הדם רצוא ושוב בחיות, יש בכך משום חיזוק
 84 באברים והם מבריאם באמת.

1 חיבת התורה וחיבת הקודש בזמנים עברו הקיפו את
 2 הבית היהודי, יקרותו של יהודי ישר, קדושת האותיות
 3 והנקודות היו חדורים בכל יהודי, האושר של כל בית
 4 יהודי כאשר זכו להכניס את הילד ל"חדר", למלמד ישר
 5 דרך ומלא חיות שמסר את נפשו לנטוע בילד יראת
 6 שמים, ליטול את הידים בקומו משינתו, לישון בחבישת
 7 כיפה, לומר ברכות, לקרוא קריאת שמע, לענות אמן היא
 8 שמי' רבא, לשמוע בקול אביו ואמו, לברך על הציצית של
 9 ארבע הכנפות, על הפיאות השגוחו ההורים, השמחה
 10 הגדולה בהגיע הילד לגיל בר מצוה, והנחת רוח הגדולה
 11 שרוו ההורים מילדם בהיותו בישיבה.

12 ואילו כיום הרי אוי מה היה לנו, מר על הלב, קרירות
 13 מרה וקפאון שוררים בבית היהודי, מכל הפינות נושבת
 14 הרוח, הרי גם הדם נקרש, דם קפוא. כשהביאו קרבן
 15 בבית המקדש והכל היה כשר כדינו והלכתו לשם זבח
 16 ולשם זובח, בזמנו ובמקומו, היו צריכים להשתדל שלא
 17 יקרש הדם, וכתב² "כי הדם הוא הנפש", דם הוא כלי
 18 לחיות והוא אשר מעביר את החיות לכל האברים, שזוהו
 19 הרי הדופק, רצוא ושוב. כיום נקרש הדם ח"ו, שאף
 20 כאשר מביאים קרבן, מקימים "חדר", מי הוא המלמד,
 21 במלמד ירא שמים לא רוצים, מחפשים שיטות ומתודות,
 22 אם המלמד הוא ידען בלבד הרי הכל כבר כשר, יראת
 23 שמים אינה חסרה, קדושת האותיות וקדושת הנקודות
 24 אינן נוגעות, מצוננים ומקוררים, הדם נקרש, אין חיות
 25 בשום דבר, חסידים לומדים מעט חסידות, וכאשר כבר
 26 לומדים אי פעם הרי זה כנדבה, אין אהבת רעים, אין
 27 התוועדות, הדם נקרש ר"ל ח"ו, וכבר לא מדברים על
 28 עבודת התפלה בחיות כפי שהיה אצל זקני החסידים
 29 הרגילים ביותר.

30 יש לנו תירוץ, מר ומכאיב מאד, מצב העולם
 31 התערער. מיותר לדבר, כל אחד יודע מה הוא חושב.
 32 התירוץ הוא אמנם תירוץ, אך מן ההכרח שכל אחד
 33 ירהר וישאל את עצמו האם זה תירוץ, אכן העולם
 34 הולך ומתדרדר, האברים של בית ישראל יחיו נחלשים,
 35 אבל מי אשם בכך? - האשמה היא ב"נקרש הדם", הדם
 36 הקפוא.

37 אכן, צריכים כיום לדבר מכוח דברים שבעבר לא היו
 38 צריכים לדבר אודותם, בהתוועדויות חסידיות מדברים
 39 כיום מה שאפילו "מוכיח" לא היה צריך להזכיר אותם
 40 בזמנים עברו, בשנים עברו, בכל מצב שהיו שרויים בו,
 41 גם במצב של פרנסה לקויה ל"ע, לא היו צריכים להזכיר
 42 מכוח שמירת שבת, הנחת תפילין, שמירת טהרת

44 דעת את ד' ופתח את הצינור של מסירות נפש על עבודה,
 45 ובכוח זה יש ביכלתינו בעזה"י גם בזמננו להאיר את
 46 העולם באור תורה ועבודה שבלב. התחלת העבודה היא
 47 הרבצת תורה, לא רק שיוסיפו אומץ בהחזקת הישיבות,
 48 אלא גם ישתדלו על בעלי בתים ובעלי עסקים לבוא
 49 ללמוד בבתי כנסיות, דבר שצריך להיעשות בהתלהבות
 50 ובחיות, שלא ימצא אף יהודי אחד שלא ישתתף בלימוד,
 51 ויקרבו את האברכים להושיט להם יד שיוכלו לסמוך
 52 עליה, שיתקרבו בעזה"י ליהדות. יש לדבר ברבים, יש
 53 לעורר אותם, הרי בודאי שיתעוררו.

54 צדקה תרומם, על ידי פועל טוב נעשים מוחו ולבו
 55 זכים אלף פעמים ככה, כשיהודי בן תורה, שיוודע ללמוד
 56 הרבה, ונוסף על כך הוא גם חסיד שהשעה שלו יקרה,
 57 והוא נגש אל אברך ומדבר אתו שעה או שתיים על דבר
 58 פשוט כהנחת תפילין או שמירת הטהרה וכו', שמכוח זה
 59 לא היו צריכים לדבר כלל, הרי שתי שעות אלו יקרות
 60 יותר מאשר הלימוד בסוגיא העמוקה ביותר בנגלה או
 61 בחסידות, שכן זהו עבודה בפועל ממש, וכפי שהגמרא
 62 אומרת³ "מתוך שחסידי הם תורתם משתמרת
 63 ומלאכתם מתברכת".

64 זה משמעה של מסירות נפש, למסור את הנפש עבור
 65 הזולת. שתי השעות האמורות שבאם היה לומד בהן
 66 נגלה או חסידות ועל ידי כך היה מתווסף כוח באהבה
 67 ויראה וטוב טעם בעבודת השי"ת - ומוסרים את הנפש
 68 ומקדישים שעות אלו עבור הזולת, כדי להשפיע על
 69 הנחת תפילין, טהרת המשפחה וכו'. ועל כך אומר הרבי
 70 "וצדקה תרומם", שעל ידי פועל טוב זה נעשים מוחו
 71 ולבו זכים אלף פעמים ככה, שילמד ויעסוק בעבודה
 72 שבלב ויעזור לו השי"ת שיחדש כאילו למד גם בשתי
 73 השעות האמורות. צינור מסירות נפש זה פתח הרבי
 74 והעניק הבטחתו וברכתו שבכל עת ובכל מקום שיעשו
 75 זאת - יצליחו.

76 שימעו יהודים, מצב העולם הרי ידוע לכם, הרי הוא
 77 מר וחשוך ר"ל, ומכל שכן הנוער היהודי פרוע ביותר,
 78 שבת, תפילין, טהרה, כשר וכו' הם בדרגא נחותה ביותר,
 79 יחוס וירחם השי"ת. כואב לי מאד לומר, מר לי לדבר,
 80 אך האמת היא שאשמים אנחנו, על כל בני ישראל יראי
 81 אלקים ובעלי תורה לדעת שיש להם הכוח לעזור,
 82 התגייסו יהודים להרבצת התורה, לכו לבתי הכנסת
 83 לשיעורים, שיהיה יקר לכם כל פסוק חומש עם פירוש
 84 רש"י הנלמד ברבים וכל פרק תהלים הנאמר ברבים,
 85 דיברו עם האברכים בקירוב הלב, ותפעלו בעזה"י רבות,
 86 ואור התורה והעבודה יאיר בבית ישראל.

1 יש לזכור תמיד מה שהרבי לימד אותנו, לראות בכל
 2 דבר קטן את הגדלות, להסתכל על הזולת לא רק בעין
 3 טובה כי אם בעין יפה.

4 אלפי, אלפי אברכים נכחדים חלילה בגלל "נקרש
 5 הדם", הקרירות והלא-איכפתיות שהקיף חלק מיראי
 6 האלקים ובקרב אנ"ש יחיו, הרבנים והשוחטים,
 7 המלמדים והבעלי בתים. בני התורה היו צריכים לעסוק
 8 בהחזקת התורה, לא לצאת ידי חובה במה שעוזרים
 9 לשיבות, נותנים תרומה ובכך יוצאים, לא, האדם עצמו
 10 גם כן צריך ללמוד, ומן ההכרח לפעול ולהשפיע על
 11 המכרים לבוא לבתי הכנסת לשיעורי הלימוד, על כך
 12 צריך להשתמש במסירות נפש, להיות שקוע בכך בכל
 13 הכוח.

14 לאנ"ש יחיו צריך להיות שיעורים בלימוד חסידות
 15 בזמנים קבועים בכל מקום ומקום לפי תנאי המקום, כבר
 16 דיברנו על כך רבות, וב"ה בהרבה מקומות נתקבלו
 17 הדברים, וברכות יחולו על ראשם.

18 הרבי פתח את הצינור של מסירות נפש על תורה
 19 ועבודה שבלב, וידוע מה שאמר הרבי שהכוח והזכות של
 20 עבודתו על תורת ודרכי החסידות הוא נותן לחסידים
 21 לדורותיהם, שבכל עת ובכל מקום שיהודי חסיד יעורר
 22 בחיזוק התורה והעבודה ובחיזוק קיום המצוות בתיקוני
 23 המדות ואהבת רעים - יצליחו. בפינה החשוכה, ירחם ה'
 24 ויאיר אותה בגשמיות וברוחניות, כשמתאספים מספר
 25 יהודים ואברכים ולומדים, לומדים חסידות, ומתוועדים,
 26 כאשר כל צעד הוא מסירות נפש בפועל - ברכת הרבי
 27 מחזקת אותם ושומרת עליהם, לא רק חסידים מגזע
 28 אנ"ש יחיו, אלא כל יראי אלקים, שומרי תורה ומצוות,
 29 חסידים ומתנגדים, ובאיזו מדינה שהיא במרחבי תבל
 30 ומלואה, קיימת עליהם ועל זרעם ברכת הרבי בגשמיות
 31 וברוחניות, שכן לרבי היתה מסירות נפש על כלל ישראל.

32 הרבי פתח את הצינור של מסירות נפש והראה את
 33 הדרך של עבודה, צריך אדם לעשות בעצמו, לא רק
 34 בממונו כי אם גם בטרחתו בגופו ובנפשו, למסור את
 35 הגוף ואת הנפש במסירות נפש לעבודה. זהו מעלתו של
 36 אברהם אבינו עליו השלום לגבי הצדיקים שקדמו לו,
 37 שהיו צדיקים גדולים לעצמם וגם התפללו על בני דורם,
 38 אבל אברהם אבינו עליו השלום הוסיף ענין העבודה
 39 ללמדם דעת ולפרסם אלקותו יתברך בעולם. כשבא אליו
 40 ערבי, טיפל בו אברהם אבינו, האכיל והשקה אותו תוך
 41 שהסביר לו, לפי שכלו הערבי, מה זה אלקות ואשר קיים
 42 בורא יחיד ברוך הוא שברא את העולם, ואדם צריך
 43 שתהינה לו מדות טובות. כך הדבר ברבנו נ"ע שלימד

³ ט"ס נסלו, תרצ"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

הישיבה של גולדה לאה פרק קל"ה

- 1 מלבד שתי הישיבות, שעליהן סופר לעיל, היתה בפניסק ישיבה שלישית על שמה של הצדקנית
2 גולדה לאה.
- 3 גולדה לאה היתה באמת אשה מיוחדת במינה. קראו לה, "גולדה לאה המיילדת", "הסבתא גולדה
4 לאה", וכן - "גולדה לאה המטבילה".
- 5 בעלה היה זלמן הירש החייט. החייטות שלו לא הספיקה לפרנסתו, וגולדה לאה סייעה לפרנסת
6 הבית. היא היתה מיילדת, ורבים מבני העיר, גברים ונשים, צעירים ומבוגרים, קראו לה "סבתא", משום
7 שהם עצמם, יולדו על ברכיה.
- 8 עיסוקה הנוסף כמטבילה במקוה היה ללא תשלום. היא היתה מדריכה ומסייעת לנשים לטבול כפי
9 ההלכה.
- 10 היא עסקה במצוה נוספת, גם בזה לשם שמים, היא מצוות ביקור חולים. במצוה זו סייע בידה
11 בעלה. הם התמסרו שניהם לבקר חולים עניים. הם לא הסתפקו בביקור ובהתעניינות בשלום החולה,
12 כי אם שירתו אותם לפי הצורך. כאן בישלה גולדה לאה תבשיל חם כדי להשיב נפש החולה. כאן
13 הסיקו את התנור כדי לחמם את הבית, וכאן ניקו וסידרו את הבית.
- 14 כשהחולנית היתה עקרת הבית טיפלה גולדה לאה בכל עניני הבית. היא היתה מכינה אוכל לבעל
15 ולילדים, רוחצת ומלבישה את הקטנים ומוליכם ל"חדר". כשהיה צורך לתקן גרב - עשתה זאת במו
16 ידיה, אך כשהיה צורך להטליא בגד - טיפל בזה זלמן הירש.
- 17 כשהחולה היה המפרנס, ראש המשפחה, דאגה גולדה לאה לסיפוק כל צרכי הבית. ודאי שדאגה
18 לסיפוק התרופות הדרושות לחולה עצמו.
- 19 מה שלא יכלה גולדה לאה לספק ממעשה ידיה או ידי בעלה - אספה מאחרים. כך הפכו גולדה
20 לאה ובעלה לכתובת ומשען לכל החולים העניים, שידעו כי שני בני זוג אלה לא יתנו להם ליפול,
21 חלילה, בעת צרתם. "הקב"ה למעלה וגולדה לאה ובעלה למטה עוזרים לנו" - היה פתגם הנפוץ של
22 כל הנדכאים.
- 23 כמה שהיתה גולדה לאה עסוקה הרי מיד כשנודע לה על עני שנפל למשכב - אצה רצה לביתו
24 כשהיא מושכת אתה את בעלה. היא היתה מנתקת את זלמן הירש ממלאכתו, בטענה כי "המלאכה
25 יכולה להתמין, אך החולה - לא".
- 26 בעת הטבלת הנשים לא הסתפקה רק בנושא הטבילה, כי אם היתה מספרת לנשים סיפורים על
27 האמהות הקדושות ועל הנשים הצדקניות האחרות שבתולדות ישראל. בכך התכוונה להשפיע עליהן
28 שתתנהגנה כפי הדרוש על פי התורה. היא היתה מלמדת את הנשים מדות טובות ומדריכה אותן כיצד
29 להתנהג עם הבעל, הילדים, השכנות ובשוק. דגש מיוחד היתה שמה על התרחקות ממחלוקת ומגרימת
30 רעה לזולת. "שמרו לשונכן" - היתה משננת באזני הנשים - "אל תקללו, ודברו במתינות, בזהירות
31 ובנועם".
- 32 כך, הודות לגולדה לאה, קיבל המקוה אופי של "בית מדרש". במקום שהנשים תעסוקנה בו בלשון
33 הרע, רכילות ודברי ריב - היו שומעות את תורתה והדרכתה של גולדה לאה.

1 בצאת האשה מן המקוה היתה זוכה לברכותיה של גולדה לאה. במשך הזמן הוסכם בין הנשים
2 כי ברכותיה של "הסבתא" מתקיימות, ומשום כך השתוקקו לקבל את ברכתה. במיוחד הצליחו ברכותיה
3 לילדים בריאים ומוצלחים. נשים שהיו מפילות בעבר, או שילדיהן לא התקיימו, זכו לזרע חי וקיים
4 בגלל ברכותיה של גולדה לאה.

5 שמה של גולדה לאה יצא לתהלה על פני כל פינסק והסביבה כולה. מקרוב ומרחוק באו נשים
6 להתברך אצלה. גם עקרות באו לקבל ברכותיה, והן, אכן, נפקדו בילדים מוצלחים.

7 הנשים היו מביאות לה כסף רב. גולדה לאה סירבה לקבל מהן פרוטה, חרף הפצרותיהן הרבות.
8 הנשים היו מתחננות לפנייה שתגרום להן נחת רוח ותקח מהן מתנת ידן, אך גולדה לאה סירבה. היא
9 היתה אומרת שקיום משאלות לבן באו להן מידו הפתוחה והמלאה של הקב"ה, ולו הן צריכות להודות.

10 היו, איפוא, נשים פקחות תוקעות לה מטבעות בידה ומשיבות לה: "קחי, איפוא, בשביל
11 הקב"ה...". במקרה כזה היתה נותנת את הכסף לצדקה, לסיפוק צרכי החולים.

12 כסף רב ממה שהצטבר אצלה לצדקה היתה מעבירה לצרכי הישיבה החדשה שנוסדה בפינסק. שתי
13 הישיבות הקודמות היו מיועדות בעיקר לאברכים נשואים, שפרשו מבתיהם או שהיו סמוכים על שולחן
14 חותנם, ואילו הישיבה החדשה היתה מיועדת לבחורים. כיוון שהיתה זו ישיבה חדשה לא היה לה
15 מקור לקיומה. גולדה לאה הופיעה כמלאך מושיע להחזקת הישיבה.

16 בינתיים גדלו הסכומים שזרמו אל גולדה לאה מיד הנשים. ככל שגדל פרסומה - כך התרבו
17 התרומות שהגיעו לידה. גולדה לאה לא נהנתה אפילו בפרוטה אחת מן הכסף הרב שהגיע אליה. את
18 ביתה ניהלה בצמצום רב משכרה המועט כמיילדת ומהכנסות בעלה כחייט. כמיילדת נטלה תשלום
19 מבעלי יכולת בלבד. מן העניים לא לקחה כסף.

20 כיוון שאת מרבית התרומות היתה מעבירה לצרכי הישיבה - התפתחה הישיבה מיום ליום וגדלה
21 באיכות ובכמות, עד שתפסה מקום מכובד בין הישיבות. שמה של הישיבה החל להיות בפי כל על
22 שמה של הצדקנית המחזיקה אותה: "ישיבתה של הסבתא גולדה לאה".

23 בשנת שע"ה התמנה הגאון ר' זונדל כראש ישיבת הסבתא גולדה לאה. ר' זונדל היה מתנגד לקבלה
24 ולשיטת הנסתרים, ובכך השתווה אל מנהיגי שאר ישיבותיה של פינסק. כך היתה פינסק למרכז של
25 מתנגדים, והשפיעה בכך על ערים אחרות.

26 פינסק היתה עיר ואם בישראל, ובאמצעות שלוש הישיבות הגדולות שהוציאו מקרבן אברכים,
27 שהתפזרו על כל הסביבה וקהלות ישראל, גדלה, השפעתה מיום ליום.

28 לישיבה היה תמיד ערך משמעותי בחיי עם ישראל, וכאשר התרכזו בעיר אחת, שתיים או שלש
29 ישיבות שנהגו ופעלו בשיטה אחת היתה הקהילה צוברת עוצמה רבה של השפעה להפצת שיטתה.
30 במקרה שלפנינו הביא הדבר להפצת והגדלת כוח ההתנגדות לקבלה. המקובלים והנסתרים נוכחו לדעת
31 כי פינסק מהווה מכשול רציני בדרך התפשטות דרכם הקדושה וכדי להתגבר על ההתנגדות היה עליהם
32 להתגבר על פינסק.

33 התקופה האמורה, שבה תפסו שלוש הישיבות בפינסק מעמד מרכזי ורב השפעה, היתה התקופה
34 שבה חי ופעל רבי אליהו בעל-שם, מי שהיה תחלה בוורמייזא ולאחר מכן בפראג והיה אביה של
35 תנועת המקובלים והנסתרים, זו שקדמה ושימשה יסוד לתנועת החסידות (ראה חלק א' של ספר
36 הזכרונות, פרקים כ"ה והלאה).

- 1 רבי אליהו בעל-שם חש שכדי להביא לידי כך שדרך הקבלה תמצא אחיזה בליטא ובפולין עליו
2 "לכבוש" תחלה את פינסק וישיבותיה. ברם, היתה זו משימה לא קלה. הישיבות הללו עמדו תחת
3 השפעת גאוני תורה גדולים וידועים שהחזיקו בעקשנות רבה בהתנגדותם.
4 רבי אליהו החליט, איפוא, להופיע בכבודו ובעצמו בפנסק.

אגרות קודש

- 1 [תחלת אייר תרפ"ג]
2 ...ומשמרתם, ופועל גם לרעה ח"ו על קהילתם. לא כן הוא
3 אם הי מצבם מובטח במעט עכ"פ בעזרתו ית' היו יכולים
4 להתעסק בענינם, ותי"ל כל אחד יש לו השפעה גדולה במקומו,
5 וכן מי שהיו מלמדים כאשר הי להם איזה עזר מהצד היו
6 יכולים למלאות רצון הבע"ב בהבתי מדרשים אשר חפצים כי
7 ילמדו ברבים לפני הגדולים שיעורים שונים בגמרא משניות
8 אגדה והדומה, אשר הנסיון הראנו כי בהתעררות אפילו לא
9 גדולה ובלי שום התעסקות הנה כל אחד חפץ בזה לשמוע
10 שיעור ולקבוע עתים לתורה. ומובן אשר טוב הי באם שאי
11 יסע בכל הפלך לעורר בזה.
12 ובוה הנני פונה אל כת"ר שליט"א אשר מכיר הוא את

[אג"ק מוהר"צ נרן יד]

המשך ביאור למס' מנחות ליום שישי עמ' ב

- 1 המקפל וקושר כנפות טליתו בעיגול כדי שלא תהיינה קרואות 'כנף/
2 לא עבד ולא פלום. ומבאר רב משרשיא: מאי טעמא - מה הטעם
3 שאין הטלית נחשבת מעתה כטלית שאין לה ארבע כנפות, דקמאן
4 דשרייה דמי - מפני שאנו דנים כאילו כנפיה מותרות ומרובעות
5 כבתחילה ואינן קשורות, כיון שסופו להתירן. מביא רב משרשיא
6 ראייה לדבריו: ותנן נמי [ג-] (כלים פכ"ז מ"ד), דין שיש לדמותו לדברי,
7 כל התקנות - נודות העור הצרורות - שאין בית הקיבול שלהם
8 עשוי על ידי תפירת שוליהם אלא על ידי קשירה, פהורות, כיון שאין
9 קשירה זו עומדת להתקיים וסופו להתירה, ועל כן דנים כבר מעתה
10 כאילו ניתר הקשר, ואין כאן בית קיבול. הוין מנודות של ערביים,
11 מפני שדרכם להשתמש בנודות שאין שוליהם תפורים אלא קשורים,
12 ואין סופם להתיר את הקשר. מכל מקום יש ללמוד ממשנה זו,
13 שקשירה שסופו להתירה נידונית כמי שאינה, והוא הדין לענין טלית.
14 שמועה שלישית: אמר רב דימי מנהרדעא, האי מאן דהיימיה
15 לגלימיה - המקפל כנפי טליתו ותופרן בעיגול כדי שלא תהיינה
16 קרואות 'כנף, לא עבד ולא פלום, שעדיין נחשבות קצות הכנפות
17 כחלק מהטלית וכאילו הן עומדות בצורתן הראשונה קודם שנתפרו.
18 ומבאר רב דימי: אם איתא דלא מיבעי ליה, ליפסוק ולישרייה -
19 אם אכן סיבת קיפול הטלית ותפירתה, היא מפני שאינו צריך עוד את
20 קצות הכנפות, היה לו לחתוך אותן ולזורקן, ומזה שטרח לתופרן ולא
21 חתכן, מוכח שעדיין צריך אותן בבגדו ובעתיד יתירן ויטיל בהן
22 ציציות, אלא שמבקש עתה להפטר ביתנים ממצות ציצית, ולכן
23 דנים את התפירה כמי שאינה.
24 שנינו במשנה: ארבע ציציות מעכבות זו את זו שארבעתן מצוה אחת,

- 25 רבי ישמעאל אומר, ארבעתן ארבע מצות.
26 אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי ישמעאל. פוסקת
27 הגמרא: ולית הלכתא כותיה - אין ההלכה כדברי שמואל שאמר
28 שההלכה היא כדברי רבי ישמעאל, אלא כדברי חכמים.
29 מספרת הגמרא בענין זה: רבינא הוה קא אויל אבתריה דמר - היה
30 מהלך אחר מר בר רב אשי, בשבת שדורשים בה
31 בהלכות הרגל, איפסיק קרנא דחוימיה - נחתכה קרן טליתו של מר
32 בר רב אשי יחד עם הציציות שעליה מהטלית, ונפסלה הטלית, שתק
33 רבינא ולא אמר ליה למר בר רב אשי ולא מידי - ולא כלום, פד
34 מטיא לביתיה - כאשר הגיע מר בר רב אשי לביתו, אמר ליה רבינא,
35 מהתם איפסיק - משם, כלומר, ממקום פלוני ברשות הרבים נחתכה
36 טליתך. אמר ליה מר בר רב אשי לרבינא, אי אמרת לי מהתם - אם
37 היית אומר לי מאז היותנו באותו המקום שנחתכה הטלית, שדיתיה
38 - הייתי פושטה ומשליכה, שמשעה שנחתכה אחת מהציציות שוב
39 אין שאר הציציות מצוה, והנשאן ברשות הרבים חייב חטאת.
40 מקשה הגמרא על דברי מר בר רב אשי: מדוע אמר שאם היה יודע
41 שנפסלה הטלית היה פושטה ברשות הרבים, והא אמר מר - נאמרה
42 השמועה בשם גדולי החכמים, גדול כבוד הפירות שדווקא את לא
43 תעשה שפתוה, כלומר, התורה החשיבה את כבוד הבריות והתירה
44 לדחות איסורי תורה כדי להנצל מבזיון, ואם כן, היה מותר לו להמשיך
45 ללכת עם הטלית הפסולה עד שיבוא לביתו ולא היה מחויב להתבנות
46 ולפושטה ברשות הרבים. מתרצת הגמרא: תרנמה - כבר פירש רב פד
47 שקא, קמיה דרב - לפני רב פהנא מימרא זו, שכל מה שאמרו חכמים
48 שכבוד הבריות דוחה לא תעשה שבתורה, אין זה אלא

פרשת אחרי

טז « וידבר יהוה אל־משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנתם לפני־יהוה וימתו: » ויאמר יהוה אל־משה דבר אל־אהרן אחיך ואל־יבא בכל־עת אל־הקֹדֶשׁ מבית לפרכת אל־פני הכפֹּרֶת אשר על־הארן ולא ימות פי בעֵינָן אַרְאֵה עַל־הכפֹּרֶת: »
 וזאת יבא אהרן אל־הקֹדֶשׁ בִּפְרֹךְ בְּרֹךְ לְחַטָּאת ואיל לעֹלָה: » כִּתְּנֵת־בֹּדֶן קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ ומכנסי־בד יהיו על־בשרו ובאכנט בד יחַגֵּר ובמזנפת בד יצַנֵף בגדי־קֹדֶשׁ הם ורחץ במים את־בשרו וילבָּשׁ: » ומאת עֶדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׁעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת ואיל אחד לעֹלָה: » והקריב אהרן את־פֶּר החטאת אשר־לוֹ וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ: » וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים והעמיד אתם לפני יהוה פתח אהל מועֵד: » ונתן אהרן על־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים גִּדְּלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לַיהוָה וגזל אחד לעֹזָאזֶל: » והקריב אהרן את־השְׁעִיר אשר עלה עליו הגזל ליהוה ועָשָׂהוּ חַטָּאת: » והשְׁעִיר אשר עלה עליו הגזל לעֹזָאזֶל יַעֲמִד־חֵי לִפְנֵי יהוה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לְעֹזָאזֶל המִדְבָּרָה: » והקריב אהרן את־פֶּר החטאת אשר־לוֹ וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וְשַׁחַט אֶת־פֶּר החטאת אשר־לוֹ: » (ישאל) יִּ וְלָקַח מִלֵּא־הַמִּחְתָּה גִּחְלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יהוה ומלא חפְּנָיו קִטְרֶת סַמִּים דָּקָה וְהִבִּיא מִבַּיִת לַפָּרֹכֶת: » ונתן את־הקִטְרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יהוה וְכִפָּה א עֲנַן הַקִּטְרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הַעֲדוּת וְלֹא יָמוּת: » וְלָקַח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֹדֶם וּלְפָנֵי הַכַּפֹּרֶת יִזָּה שְׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: » וְשַׁחַט אֶת־שְׁעִיר החטאת אשר לָעֵם וְהִבִּיא אֶת־דָּמוֹ אֶל־מִבַּיִת לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וּלְפָנֵי הַכַּפֹּרֶת: » וּכְפָר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד

השֹׁכֵן אִתְּם בְּתוֹךְ טְמֵאתָם: » וְכָל־אֲדָם לֹא־יִהְיֶה אִ בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד בֵּיתוֹ וּבְעֵד כָּל־קֹהֶל יִשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנ"א ב עמ' 215)

זאת יבא אהרן אל הקדש (טז, א)

בכל שעה שהוא רוצה לפגוש יפגוש, רק שיפגוש בפרך הזה (ויקרא רבה)

משמע, שמקומו האמתי של אהרן הוא בקדש הקדשים. והנה, כל יהודי הוא 'בֶּהֱנָן גְּדוּל', כדאימא בפעל הטורים על הפסוק 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים', ואם כן, מקומו האמתי בקדש הקדשים, והוא שֶׁיֵּךְ לְקַדְּשָׁהּ זו. וכפסק הרמב"ם: "כל איש . . . אשר נדבה רוחו . . . נתקדש קדש קדשים" (וימתק על פי המספר בנביא, שהקביאו את יואש בעליית קדש הקדשים שש שנים).

שני יִּ וְיִצֵּא אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־יהוה וּכְפָר עָלָיו וְלָקַח מִדָּם הַפָּר ומדם השְׁעִיר ונתן על־קרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: » וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְמָחְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: » וְכָלֵה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשְּׁעִיר הַחֵי: » וְסָמַךְ אֹהֶרֶן אֶת־שְׁתֵּי כַתִּיב ידו קרי יָדָיו עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר הַחֵי וְהִתוּדָה עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פְּשָׁעֵיהֶם לְכָל־חַטָּאתָם ונתן אתם על־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר וְשַׁלַּח בְּיַד־אִישׁ עֹתֵי הַמִּדְבָּרָה: » וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת־כָּל־עֹנוֹתָם אֶל־אֶרֶץ גֹּזֶרָה וְשַׁלַּח אֶת־הַשְּׁעִיר בַּמִּדְבָּר: » וְכֹא אֹהֶרֶן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּפָשַׁט אֶת־בְּגָדֵי הַפָּר אֲשֶׁר לָבָשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחַם שָׁם: » וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבָשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיִצֵּא וְעָשָׂה אֶת־עֲלֹתוֹ וְאֶת־עֹלֹת הָעֵם וּכְפָר בְּעֵדוֹ וּבְעֵד הָעֵם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות כו עמ' 124)

ונשא השעיר עליו את כל עונתם אל ארץ גזרה (טז, כב)

הרמב"ם פסק, שהשעיר מכפר על עבירות קלות גם בלי תשובה, ואלו יום כפור מכפר רק לשבים. ויש לכאר, דהנה השעיר מכפר על העברה ("ונשא . . . עונתם"), ולא הרי עברה קלה (שמחפפת בלי תשובה) כחמורה (שמחפפת רק לשבים). אך יום כפור מכפר על האדם ("ביום הזה כפר עליכם"), ומי שלא שב 'מנגד' לכפרה זו ומעפכה מלחול עליו, בלי הבדל בין קלה לחמורה.

שלישי כה ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה:
 כ והמשלח את השעיר לעזאזל וכבם בגדיו ורחץ
 את בשרו במים ואחריו יבוא אל המחנה:
 כ ואת פר החטאת ואת שעיר החטאת אשר
 הובא את דמם לכפר בקדש ויציא אל מחוץ
 למחנה ושרפו באש את ערותם ואת בשרם ואת
 פרשם: כ והשרף אתם וכבם בגדיו ורחץ את
 בשרו במים ואחריו יבוא אל המחנה: כ והיתה
 לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש
 תענו את נפשתיכם וכל מלאכה לא תעשו האזרח
 והגר הגר בתוככם: כ כי ביום הזה יכפר עליכם
 לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני יהוה תטהרו:
 כ שבת שבתון היא לכם וענייתם את נפשתיכם
 חקת עולם: כ וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר
 ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש את בגדי
 הכהן בגדי הקדש: כ וכפר את מקדש הקדש ואת
 אהל מועד ואת המזבח יכפר ועל הפהנים ועל
 כל עם הקהל יכפר: כ והיתה זאת לכם לחקת
 עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת
 בשנה ויעש כאשר צוה יהוה את משה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 338)

לפני ה' תטהרו (טז, ל)

כתב הרמב"ם: "כל הבהמות הקרבים ביום זה, חמש עשרה".
 וקשה, מדוע נקט "בהמות", ולא "קרבנות". ויש לומר, שרמז
 רמז לנו שביום כפור נפעל החבור של תכלית העלוי עם הדרגה
 הפחותה ביותר. שכן "לפני ה'" קשור בעקר עם התחלת שם
 הו' ופנימיותו, האותיות י"ה, מספר ט"ו; ומתכלית העלוי של
 שם הו' נמשך לדרגה הנמוכה ביותר - חמש עשרה בהמות.

רבי י"ז « וידבר יהוה אל משה לאמר: כ דבר אל-
 אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת אליהם
 זה הדבר אשר צוה יהוה לאמר: ג איש איש מבית
 ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או
 אשר ישחט מחוץ למחנה: ד ואל פתח אהל מועד
 לא הביאו להקריב קרבן ליהוה לפני משכן יהוה
 דם יחשב לאיש שהוא דם שפך ונכרת האיש
 שהוא מקרב עמו: ה למען אשר יביאו בני ישראל

את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה
 והביאם ליהוה אל פתח אהל מועד אל הכהן
 וזבחו זבחי שלמים ליהוה אותם: וזרק הכהן
 את הדם על מזבח יהוה פתח אהל מועד והקטיר
 החלב לריח ניחח ליהוה: ואל יזבחו עוד את-
 זבחייהם לשערים אשר הם זנים אחריהם חקת
 עולם תהיה זאת להם לדורתם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (רשימות חוברת קמד)

וזרק הכהן את הדם (יז, ט)

דם מסמל חיות וחיממות ("כי נפש הבשר בדם היא"), והוא
 קרב על המזבח לרמז שהלהט וההתלהבות יש לשמר רק
 לדברים שבקדשה. ולכן הדם אסור באכילה, היינו שלא נתן
 להפך אותו לדם ובשר כבשרו של גוף יהודי, שקדוש הוא,
 כיון שהלהט וההתלהבות בעניני העולם אינו מכרח. מה שאין
 כן הבשר עצמו מכרח הוא, שכן נתן להפך אותו לקדשה.

חמישי ה ואלהם תאמר איש איש מבית ישראל
 ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עלה או-
 זבח: ט ואל פתח אהל מועד לא יביאנו לעשות
 אתו ליהוה ונכרת האיש ההוא מעמיו: ו איש איש
 מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל
 בלדם ונתתי פני בנפש האכלת את הדם והכרתי
 אתה מקרב עמך: כ כי נפש הבשר בדם הוא ואני
 נתתיו לכם על המזבח לכפר על נפשתיכם כי
 הדם הוא בנפש יכפר: כ על כן אמרתי לבני
 ישראל כל נפש מכם לא תאכל דם והגר הגר
 בתוכם לא יאכל דם: ג ואיש איש מבני ישראל
 ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף
 אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר: ד כי נפש
 כל בשר דמו בנפשו הוא ואמר לבני ישראל דם
 כל בשר לא תאכלו כי נפש כל בשר דמו הוא
 כל אכליו יכרת: ט וכל נפש אשר תאכל נבלה
 וטרפה באזרח ובגר וכבם בגדיו ורחץ במים וטמא
 עדה ערב וטהר: ט ואם לא יכבם ובשרו לא ירחץ
 ונשא עונו: פ יח « וידבר יהוה אל משה לאמר:
 כ דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני יהוה
 אליהם: ג כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה

שְׁכַבְתֶּךָ לְזָרַע לְטִמְאַהֲבָהּ: כּא וּמִזֶּרְעֶךָ לֹא־תִתֵּן
לְהַעֲבִיר לַמִּלֶּכֶד וְלֹא תַחֲלַל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי
יְהוָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ יתרו תשמ"ט)

וחי בהם (יה, ה)

ולא שימות בהם (יומא פה, ב)

לקאורָה, מה מוסיפה הגמרא על מה שנאמר בפתוח. ויש
לבאר, שהפונה היא להזהיר את האדם שלא ימות מרב
התלהבות ורבקות בהקב"ה עד 'כלות הנפש', וכפי שארע לנגב
ואביהוא בני אהרן.

שביעי כב וְאֵת־זָכָר לֹא תִשָּׁכַב מִשְׁפָּכֵי אִשָּׁה תוֹעֵבָה
הוא: כג וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן שְׁכַבְתֶּךָ לְטִמְאַהֲבָהּ
וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לְפָנָי בְּהֵמָה לְרִבְעָה תָּבֵל הוּא:
כד אֶל־תִּטְמָאוּ בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְּכָל־אֵלֶּה נִטְמָאוּ
הגוים אשר־אני משלח מפניכם: כה וּתִטְמָא הָאָרֶץ
וְאִפְקֹד עֲוֹנָה עָלֶיהָ וּתְקַא הָאָרֶץ אֶת־יִשְׁבֵּיהָ:
כו וּשְׁמֵרְתֶם אֹתָם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא
תַעֲשׂוּ מִכָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֵלֶּה וְהַגֵּר וְהַגֵּר
בְּתוֹכְכֶם: כז כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל עֲשׂוּ אֲנִשִּׁי
הָאָרֶץ אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם וּתִטְמָא הָאָרֶץ: כח וְלֹא־
תְקַיֵּא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטִמְאַכֶם אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה
אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם: כט כִּי כָל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכָּל
הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה וּנְכַרְתּוּ הַנִּפְשׁוֹת הַעֲשֵׂת מִקֶּרֶב
עַמּוֹם: לו וּשְׁמֵרְתֶם אֶת־מִשְׁמֵרְתַי לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת
מִחֻקֹּת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לְפָנֶיכֶם וְלֹא תִטְמָאוּ
בָהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כב עמ' 101)

ולא תטמאו בהם, אני ה' אלקיכם (יה, ל)

הא אם תטמאו איני אלקיכם. . ומה הנאה יש לי בכם (רש"י)
יש לשאל, מדוע נקט לשון שאלה, ולא כתב "ואין לי הנאה
בכם". ויש לומר: גם מי שהקב"ה אומר עליו "איני אלקיכם"
- אל לו להתיאש ולחשוב שאין לו עוד תקנה לגרם נחת רוח
לה' ("אין לי הנאה בכם"). אלא, עליו להתבונן בכך שהקב"ה
שואל אותו, כפיכול: "מה הנאה יש לי בכם"? ולחפש דרך
לשוב ולהתקרב אליו ולגרם לו נחת רוח.

פ' פסוקים, כ"י כ"ל סימן. ע"ד סימן.

לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֲרִיץ־כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא
אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ וּבַחֲקוּתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ:
וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי תַעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לְלִבַּת
בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ה וּשְׁמֵרְתֶם אֶת־חֻקֹּתַי
וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וְחֵי בָהֶם אֲנִי

יְהוָה: ם

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 50)

ושפך את דמו וכסהו בעפר (ז, יג)

דס מסמל חיות והתלהבות ("כי נפש הברש בדם היא").
וכסוי הדם משמעותו לצנן ולקרר התלהבות זו. לכן החיוב הוא
רק בדם חיה ועור, שהם סמל לענייני חליון, שהרי דמם אינו נמן
על המזבח: דברי חל יש לעשות ללא חיות, 'בלא לב ולב'.
והכסוי הוא בעפר, המסמל שפלות, שכן הרגשת שפלות והנכנעה
כלפי ה' מבטלת את התאווה וההתלהבות בענייני חליון.

ששי וְאִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שָׂאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ
לְגִלּוֹת עֲרוּה אֲנִי יְהוָה: ם וְעֲרוֹת אַבִּיךָ וְעֲרוֹת
אִמְךָ לֹא תִגְלֶה אִמְךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ם
ה עֲרוֹת אִשְׁת־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹת אַבִּיךָ הוּא: ם
ט עֲרוֹת אַחֻותֶךָ כִּת־אֲבִיךָ אוֹ כִּת־אִמְךָ מוֹלֶדֶת פִּית
אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶן: ם וְעֲרוֹת
כִּת־בְּנֶךָ אוֹ כִּת־בִּתְּךָ לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתֶן כִּי עֲרוֹתֶךָ
הֵנָּה: ם ׀ עֲרוֹת בִּת־אִשְׁת־אֲבִיךָ מוֹלֶדֶת אֲבִיךָ
אַחֻותֶךָ הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ם ׀ עֲרוֹת אַחֻות־
אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה שָׂאֵר אֲבִיךָ הוּא: ם ׀ עֲרוֹת
אַחֻות־אִמְךָ לֹא תִגְלֶה כִּי־שָׂאֵר אִמְךָ הוּא: ם
י עֲרוֹת אַחֻי־אֲבִיךָ לֹא תִגְלֶה אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרַב
דִּדְתֶךָ הוּא: ם ׀ עֲרוֹת כָּלְתֶךָ לֹא תִגְלֶה אִשְׁת־בְּנֶךָ
הוּא לֹא תִגְלֶה עֲרוֹתָה: ם ׀ עֲרוֹת אִשְׁת־אֲחִיךָ לֹא
תִגְלֶה עֲרוֹת אֲחִיךָ הוּא: ם ׀ עֲרוֹת אִשָּׁה וּבִתָּה
לֹא תִגְלֶה אֶת־בִּת־בְּנֵיהָ וְאֶת־בִּת־בִּתְּהָ לֹא תִקַּח
לְגִלּוֹת עֲרוֹתָה שָׂאֵרָה הֵנָּה זָמָה הוּא: ם ׀ וְאִשָּׁה
אֶל־אַחֻתָּה לֹא תִקַּח לְצֶדֶד לְגִלּוֹת עֲרוֹתָה עָלֶיהָ
בְּחַיֶּיהָ: ם ׀ וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַת טִמְאַתָּה לֹא תִקְרַב
לְגִלּוֹת עֲרוֹתָה: ם ׀ וְאֶל־אִשְׁת־עַמִּיתֶךָ לֹא־תִתֵּן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עִזְרָתִים הֵינִי לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךָ יָמִים בַּיְמִינֶךָ, בְּשִׂמְחָה עִשְׂרׁ וְכָבוֹד. יְיָ חֲפִיץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר פָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת אחריות לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום עמוס פרק ט

ט וְהָלוֹא כִּבְנֵי כְּשִׂיִּים אַתֶּם לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֵעֲלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וְאַרְם מִקִּיר: ה הֲיֵהָ עֵינַי | אֲדַנִּי יְהוָה בַּמַּמְלָכָה הַחֲטָאָה וְהַשְׂמֵדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אָפֶס כִּי לֹא הַשְׂמִיד אֲשֶׁמִּיד אֶת־בַּיִת יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה: ט כִּי־הִנֵּה אֲנֹכִי מְצֹוֶה וְהִנְעוֹתִי בְּכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בַּיִת יִשְׂרָאֵל בְּאֲשֶׁר יִנּוּעַ בְּכַבְרָה וְלֹא־יִפּוֹל צְרוּר אֶרֶץ: י בַּחֲרֵב יָמוּתוּ כָּל חֲטָאֵי עַמִּי הָאֲמֹרִים לֹא־תִגִּישׁ וְתִקְדִּים בְּעֵדֵינוּ הַרְעָה: יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֶפֶת דָּוִד הַנִּפְלֵת וְגִדְרֹתַי אֶת־פְּרֻצֵיהֶן וְהִרְסֹתִיו אָקִים וּבְנִיתִיָּהּ בַּיָּמִי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירָשׁוּ אֶת־שְׂאֵרֵי אֲדוּם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׂמִי עֲלֵיהֶם נְאֻם־יְהוָה עֲשֵׂה זֹאת: יג הֲיֵהָ יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֶּצֶר וְדָרָךְ עֲנָבִים בַּמִּשְׁךְ הַזֶּרַע וְהַטִּיפוּ הַהָרִים עָסִים וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוּגְגְנָה: יד וְשִׁבְתִּי אֶת־שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשִׂמוֹת וַיֵּשְׁבוּ וְנִטְעוּ כִרְמִים וְשָׂתוּ אֶת־יַיִנָּם וְעָשׂוּ גִזְוֹת וְאָכְלוּ אֶת־פְּרִיהֶם: טו וְנִטְעַתִּים עַל־אֲדָמָתָם וְלֹא יִנְתָּשׁוּ עוֹד מֵעַל אֲדָמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵיךְ:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכַל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֵר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מִלְּךָ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיַמֵּינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִגְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְתֵּיךָ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגְלֵל לַפְּנֹי, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחָלוּ עוֹד אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמּוֹ פְּלוֹם וּבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לִיהֲנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

אגרות קודש

ב"ה, ו' ניסן, תשי"ז

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה דוד אבא שי

שלום וברכה!

ת"ח ת"ח על הבשוי"ט מביאת הורי זוגתו שיחיו לאה"ק ת"ו, ויה"ר שישתדרו באופן הכי טוב לפניכם בגו"ר בטוב הנראה והנגלה. וזכות התעסקותו בביסוס ענייני כפר חב"ד, אשר תקותי חזקה שלא יסתפק באופן עבודתו עד עתה כמזכיר הכפר, אלא יוסיף על זה באופן הדרוש יעמוד לו ולכל המשפחה גם בענייניהם הפרטיים, שהרי כפר זה תפקידו מביאו להיות כלי קבלה לברכות רבותינו נשיאנו הקי' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וגם הצנור לברכותיהם בשביל אנ"ש שבכל אה"ק ת"ו ועל ידם לכללות בני ישראל אשר שם, שהרי כל ישראל עליהם נאמר נצבים כולכם, קומה אחת שלימה וכמבואר בלקו"ת ריש פרשת נצבים.

בברכת חג פסח כשר ושמוח ולבשו"ט בעניינים הכלליים ובעניינים הפרטיים.

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי מות - הגדול בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יצאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה הנראית		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמוה"ז		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
19:47	18:52	19:37	19:33	19:13	19:09	10:29	10:32	9:23	9:27	8:51	8:55	6:09	6:16	באר שבע (ק)
19:48	18:43	19:39	19:34	19:14	19:09	10:28	10:31	9:21	9:26	8:49	8:54	6:06	6:14	חיפה (ק)
19:46	18:33	19:38	19:33	19:13	19:09	10:26	10:30	9:20	9:24	8:49	8:53	6:05	6:12	ירושלים (ק)
19:48	18:52	19:37	19:33	19:13	19:09	10:29	10:33	9:23	9:27	8:51	8:55	6:09	6:16	תל אביב (ק)
20:35	19:30	20:21	20:11	19:50	19:41	10:35	10:40	9:25	9:32	8:54	9:00	6:00	6:12	אוסטריה וינה (ק)
18:32	17:38	18:22	18:30	17:56	18:04	10:26	10:26	9:30	9:28	8:58	8:56	6:44	6:38	אוסטרליה מלבורן (ח)
20:22	19:29	20:18	20:09	19:48	19:40	10:39	10:44	9:30	9:36	8:58	9:04	6:07	6:18	אוקראינה אודסה (ק)
20:10	19:15	20:06	19:56	19:34	19:26	10:21	10:26	9:11	9:18	8:39	8:45	5:46	5:58	אוק. דניפרופטרובסק (ק)
20:39	19:43	20:35	20:25	20:02	19:53	10:45	10:51	9:35	9:42	9:03	9:10	6:09	6:21	אוק. ז'יטומיר (ק)
20:33	19:37	20:29	20:19	19:56	19:47	10:37	10:43	9:27	9:34	8:55	9:02	6:00	6:13	אוקראינה קייב (ק)
19:58	19:04	19:54	19:45	19:23	19:14	10:10	10:15	9:00	9:07	8:28	8:35	5:35	5:47	אוקראינה דונייצק (ק)
20:57	19:54	20:43	20:34	20:13	20:05	11:06	11:10	9:57	10:03	9:24	9:31	6:34	6:45	איטליה מילאנו (ק)
18:50	18:07	18:46	18:47	18:24	18:26	10:09	10:10	9:06	9:08	8:36	8:38	6:03	6:05	אקוואדור קיטו (ח)
19:07	18:14	18:56	19:03	18:31	18:38	10:59	10:59	10:02	10:01	9:29	9:28	7:15	7:11	ארגנטינה ב. איירס (ח)
19:49	19:02	19:45	19:54	19:19	19:28	11:52	11:51	10:55	10:53	10:24	10:22	8:10	8:04	ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)
20:18	19:28	20:14	20:08	19:47	19:41	10:52	10:56	9:44	9:50	9:12	9:17	6:26	6:35	ארה"ב בולטימור (ק)
20:19	19:21	20:07	20:00	19:40	19:33	10:40	10:44	9:32	9:38	9:00	9:06	6:12	6:22	ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)
20:19	19:20	20:06	20:00	19:39	19:33	10:41	10:45	9:33	9:38	9:00	9:06	6:13	6:23	ארה"ב ג'רסי (ק)
20:59	19:59	20:47	20:39	20:18	20:12	11:16	11:20	10:07	10:13	9:36	9:41	6:46	6:56	ארה"ב דטרויט (ק)
20:25	19:33	20:16	20:12	19:52	19:48	11:10	11:13	10:04	10:08	9:32	9:36	6:51	6:58	ארה"ב היוסטון (ק)
20:04	19:10	19:54	19:49	19:29	19:24	10:40	10:43	9:33	9:38	9:01	9:06	6:17	6:25	ארה"ב לוס אנג'לס (ק)
20:20	19:28	20:10	20:07	19:47	19:44	11:11	11:14	10:06	10:09	9:33	9:37	6:55	7:01	ארה"ב מיאמי (ק)
20:16	19:16	20:02	19:55	19:35	19:28	10:36	10:40	9:28	9:34	8:56	9:01	6:09	6:19	ארה"ב ניו הייבן (ק)
20:16	19:18	20:05	19:58	19:37	19:30	10:34	10:38	9:25	9:31	8:54	9:00	6:04	6:14	ארה"ב שיקאגו (ק)
18:59	18:15	18:55	18:59	18:33	18:37	10:31	10:31	9:30	9:30	9:01	9:01	6:32	6:31	בוליביה לה פאס (ח)
21:33	20:22	21:15	21:04	20:42	20:32	11:22	11:27	10:11	10:18	9:39	9:46	6:44	6:57	בלגיה אנטוורפן (ק)
21:32	20:23	21:15	21:05	20:42	20:32	11:22	11:27	10:11	10:18	9:39	9:46	6:44	6:56	בלגיה בריסל (ק)
20:44	19:44	20:40	20:28	20:04	19:53	10:32	10:38	9:20	9:29	8:49	8:57	5:48	6:03	בלרוס ליובאוויטש (ק)
18:26	17:39	18:19	18:25	17:57	18:02	10:08	10:08	9:09	9:09	8:37	8:37	6:16	6:13	ברזיל ס.פאולו (ח)
18:13	17:26	18:06	18:11	17:44	17:49	9:54	9:54	8:55	8:55	8:24	8:23	6:01	5:59	ברזיל ריו דה ז'נירו (ח)
20:52	19:42	20:35	20:24	20:02	19:52	10:39	10:44	9:28	9:35	8:56	9:04	6:00	6:13	בריטניה לונדון (ק)
21:08	19:54	20:49	20:37	20:14	20:03	10:46	10:52	9:35	9:43	9:03	9:11	6:04	6:18	בריטניה מנצ'סטר (ק)
20:47	19:49	20:43	20:32	20:09	19:59	10:45	10:50	9:34	9:41	9:01	9:09	6:05	6:18	גרמניה ברלין (ק)
21:01	20:05	20:57	20:47	20:24	20:15	11:05	11:10	9:54	10:01	9:23	9:30	6:27	6:39	גרמניה פרנקפורט (ק)
18:25	17:41	18:21	18:27	17:58	18:04	10:09	10:09	9:10	9:10	8:40	8:39	6:17	6:14	דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)
19:24	18:40	19:20	19:19	18:58	18:57	10:31	10:33	9:27	9:30	8:54	8:57	6:19	6:24	הודו בומביי (ח)
19:22	18:37	19:18	19:16	18:55	18:54	10:26	10:29	9:22	9:25	8:50	8:53	6:14	6:18	הודו פונה (ח)
20:11	19:17	20:07	19:58	19:37	19:28	10:25	10:30	9:16	9:22	8:43	8:50	5:51	6:03	הונגריה בודפשט (ק)
20:18	19:28	20:14	20:08	19:47	19:41	10:49	10:53	9:41	9:46	9:09	9:14	6:22	6:31	טורקיה איסטנבול (ק)
20:35	19:45	20:31	20:25	20:04	19:59	11:11	11:15	10:04	10:09	9:31	9:36	6:46	6:55	יוון אתונה (ק)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מולדובה קישינב (ק)	6:14	6:25	9:05	9:11	9:37	9:44	10:47	10:51	19:56	19:48	20:26	20:17	19:36	20:30
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:11	7:16	9:52	9:55	10:22	10:25	11:27	11:29	20:02	20:00	20:24	20:23	19:44	20:28
ניו זילנד קרייסטצ'רצ' (ח)	7:01	6:54	9:10	9:07	9:43	9:40	10:38	10:37	17:57	18:07	18:25	18:35	17:39	18:29
נפאל קטמנדו (ח)	5:33	5:39	8:16	8:19	8:46	8:50	9:52	9:55	18:35	18:31	18:58	18:55	18:16	19:02
סינגפור סינגפור (ח)	6:58	7:00	9:27	9:28	9:59	10:01	11:01	11:03	19:11	19:12	19:32	19:34	18:53	19:36
פולין ורשא (ק)	5:33	5:47	8:31	8:39	9:03	9:10	10:14	10:20	19:39	19:29	20:13	20:02	19:19	20:17
פרו לימה (ח)	6:11	6:11	8:35	8:35	9:08	9:08	10:08	10:09	18:05	18:08	18:26	18:29	17:47	18:30
צרפת ליאון (ק)	6:50	7:01	9:42	9:48	10:14	10:20	11:23	11:27	20:32	20:24	21:01	20:53	20:12	21:15
צרפת פריז (ק)	6:55	7:07	9:49	9:56	10:21	10:28	11:31	11:36	20:47	20:38	21:18	21:09	20:27	21:33
קולומביה בוגוטה (ח)	5:42	5:44	8:17	8:19	8:47	8:49	9:50	9:52	18:10	18:11	18:31	18:32	17:52	18:35
קנדה טורונטו (ק)	6:30	6:40	9:20	9:26	9:52	9:58	11:00	11:05	20:06	19:58	20:34	20:27	19:46	20:47
קנדה מונטריאול (ק)	6:04	6:15	9:01	9:01	9:33	8:55	10:36	10:41	19:45	19:37	20:14	20:06	19:25	20:28
קפריסין לרנקה (ק)	6:12	6:20	8:53	8:58	9:27	9:31	10:33	10:37	19:19	19:14	19:44	19:39	19:00	19:48
רוסיה מוסקבה (ק)	6:18	6:33	9:21	9:29	9:52	10:00	11:05	11:11	20:42	20:29	21:19	21:06	20:22	21:38
רוסיה רוסטוב נא דונו (ק)	6:30	6:41	9:21	9:28	9:54	10:00	11:03	11:08	20:13	20:05	20:44	20:35	19:54	20:48
שוויץ ציריך (ק)	6:32	6:43	9:26	9:32	9:57	10:03	11:07	11:11	20:20	20:12	20:51	20:42	20:01	21:04
תאילנד בנגקוק (ח)	6:02	6:06	8:35	8:38	9:08	9:11	10:11	10:14	18:34	18:33	18:55	18:55	18:16	18:59

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

זמן תחילת קידוש לבנה באה"ק: תחילת ליל ראשון, ו' ניסן

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שֵׁשֶׁת קֳדָשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפח פלאיב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00264
10/04/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב